

90
/

90
/

388

ΑΠΑΝΤΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

[Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΛΟΥΣΙΟΙ ΚΑΙ ΦΤΩΧΟΙ	Δρ. 30.—
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ, Ἐκδόσις Β'	> 15.—
Ο ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΒΡΑΧΟΣ, Ἐκδόσις Δ'	> 15.—
Ο ΚΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ, Ἐκδόσις Β' εἰκονογραφημένη	> 10.—
— — — — — Χρυσόδετος εἰς χαρτί πολυτελείας.	> 25.—
LA MAUVAISE VOIE, trad. par Eugène CLEMENT preface de Louis ROUSSEL (Chiberre, Paris)	> 12.—
ΑΦΡΟΔΙΤΗ	> 20.—
ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ	> 20.—
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΙ' Ο ΚΟΣΜΑΣ	> 12.—
ΙΣΑΒΕΛΛΑ	> 15.—
Η ΤΡΙΜΟΡΦΗ ΓΥΝΑΙΚΑ	> 20.—
Η ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ, Ἐκδόσις Β'	> 25.—
ΠΕΤΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ κι' ἄλλα διηγήματα	> 12.50
ΖΑΚΥΘΙΝΟ ΜΑΝΤΗΛΙ κι' ἄλλα διηγήματα, ἔκδ. Β'	> 7.50
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ	> 25.—
ΜΗΤΡΥΙΑ, Ἐκδόσις Β'	> 5.—
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΧΩΡΙΣΜΕΝΗΣ	> 10.—
Ο ΤΡΕΛΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΟΚΚΙΝΟΥΣ ΚΡΙΝΟΥΣ	> 20.—

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ

ΘΕΑΤΡΟΝ, Τόμος Β', Ἐκδόσις Β'	< 25.—
ΘΕΑΤΡΟΝ, Τόμος Γ'	> 15.—
ΦΟΙΤΗΤΑΙ	> 6.—
ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ, Ἐκδόσις Γ' (ιὲ τὸ διήγημα)	> 10.—

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΠΑΙΔΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ, Τόμος Α' καὶ Β', ἔκκιστος	> 15.—
Η ΑΔΕΛΦΟΥΛΑ ΜΟΥ, μυθιστόρημα εἰκονογραφ.	> 15.—
Ο ΚΑΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ, ἔγκκεκριμένο	> 8.10

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΣΤΑΧΥΑ ΚΑΙ ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ, Τόμος Α'	> 10.—
Η ΚΩΜΟΔΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΟΥ	> 4.—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τοῦ παραγγέλλοντος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

B/γ. 79 M. B

ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΡΙΛΟΓΙΑ

ΠΛΟΥΣΙΟΙ ΚΑΙ ΦΤΩΧΟΙ-ΤΙΜΙΟΙ ΚΑΙ ΑΤΙΜΟΙ-ΤΥΧΕΡΟΙ ΚΑΙ ΑΤΥΧΟΙ

490

B'

Τίμιοι

καὶ "Ατιμοι

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

Βιβλιοπωλείον τῆς «Ἑστίας», Σταδίου 44

1926

Κάθε ανατύπωση, μετάφραση και διασκευή απαγορεύεται
κατά τὸ Νόμο. — Μετὰ τὴν ἐξάντληση τῆς Α' αὐτῆς ἔκδοσης,
οὗς 3000 ἀντίτυπα, πού ἀνήκουν στὸν ἐκδότη, ἡ ἰδιοκτησία ἐπι-
στρέφει στὸ συγγραφέα.

ΤΙΜΙΟΙ ΚΑΙ ΑΤΙΜΟΙ

Ἀπὸ τὰνθρώπινα κτήματα, τὸ πιδ ἀπρος-
διόριστο, τὸ πιδ δυσκολογνώριστο, εἶναι ἡ
Τιμή. Ὑπάρχουν τίμιοι καὶ ἄτιμοι κατὰ
συνθήκη· ὑπάρχουν τίμιοι καὶ ἄτιμοι
ἀληθινά. Ἐνας τίμιος κατὰ συνθήκη
μπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθινὰ ἕνας ἄτιμος· καὶ
ἕνας ἄτιμος κατὰ συνθήκη μπορεῖ νὰ εἶναι
ὁ τιμιότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου.

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Τυπογραφείον Π. ΛΕΩΝΗ, ὁδὸς Περικλέους 16.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Α'.

ΠΟΛΥ μικρός, όνειρευόμουν νά γίνω Δεσπότης. "Αμα μεγάλωσα λιγάκι, τόνειρό μου ήταν τό μέγαρο και τὰ εκατομμύρια κάποιου πατριώτη μας τραπεζίτη. Σάν είδα όμως τόν Πετράκη, ένα γειτονόπουλο, μέ τή στολή τοῦ Ναυτικού Δοκίμου, άλλο δέν ποίῦσα πιά παρά νά τή φορέσω κι' ἐγώ.

Ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου, ένας ἐμποράκος, πολεμοῦσε νά μοῦ βγάλῃ τήν ιδέα.

— Δέν εἶν' αὐτά γιά μᾶς, μοῦ εἶλεγε. Θέλουν μέσα και παράδες.

— Μά πῶς ὁ Πετράκης; Καλύτερος εἶν' αὐτός ἀπό μένα; Καί περισσότερους παράδες ἔχει ὁ πατέρας του;

— Ὅχι, και τοῦ Πετράκη ὁ πατέρας δέν εἶναι πλούσιος· ὁ μπάρμπας του όμως εἶναι βουλευτής. Κι' αὐτοί τὰ καταφέρνουν ὅλα. Μά ἐμεῖς, μικροί ἀνθρώποι, τί τὰ θέλουμε και τὰ γυρсуουμε; Κοίταξε νά βγάλῃς τό Γυμνάσιο και νᾶσαι πολύ εὐχαριστῆμένος ἂν θά μπορέσω κατόπι νά σέ στείλω στήν Ἀθήνα, γιά δυό-τρία χρόνια, νά γίνῃς Σχολάρχης.

— Δάσκαλος; δὲ θέλω δάσκαλος, πατέρα!

— Κάτσε λοιπό στοῦ μαγαζι μου, νά γίνῃς ἔμπορος σάν και μένα. Μάθε όμως και λίγα γράμματα γιά νά προδέψῃς ἐσὺ περισσότερο.

Κουνοῦσα τό κεφάλι μου ἀμετάπειστος.

Μά κι' ἡ μητέρα μου, ἂν και ζήλευε λιγάκι τή στολή και τό καμάρι τοῦ Πετράκη, δέν τήν παράθελε γιά μένα.

— Ναυτικός; μοῦ εἶλεγε. Νά γυρίζῃς ὅλο μέ καρδία; Νά βρίσκῃσαι τὸν περισσότερο καιρό μακριά; . . Ἀς μᾶς λείπουν τέτοια μεγαλῖα. "Ενα παιδί τόχουμε και μεῖς και τό θέλουμε κοντά μας.

— Μά και Σχολάρχης νά γίνω, ὅπως θέλει ὁ πατέρας, δέν θά γυρίζω ἀπό τόπο σέ τόπο;

— Μὰ θὰ ἐνεργήσουμε νὰ διορισθῇς ἐδῶ.

— Κι' ἄμα ἔρθῃ ἄλλη Κυβέρνηση, νὰ μὲ πατάξῃ στὸ Δερβι-Τσαλεμπὶ σὺν τὸν κύριον Ἀντρεόπουλο !

— Καὶ σὺ γίνου ἐμπορος, νὰ μὴν ἔχῃς ἀνάγκη κανένα. Ἄσκημο εἶναι τὸ ἐμπόριο ἄμα ξέρῃ κανένας καὶ γράμματα : Μὴν κοιτᾷς τὸν πατέρα σου ποὺ δὲν παραξέρει, Ἐσὺ θὰ κα-ζαντήσῃς . . . Κι' ὕστερα θὰ σὲ παντρεύουμε μὲ μιὰ καλὴ προίκα, καὶ θάνοίξουμε τὸ σπίτι μας, καὶ θάμαστε ὅλοι μαζί σου εὐτυχισμένοι . . . Ναί, Δῆμο μου, νὰ σὲ χαρῶ. Ἡ μητέρα τοῦ Πιτράκη ἔχει ἄλλα πέντε παιδιά· μὰ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε παρά σένα.

Κουνοῦσα τὸ κεφάλι μου ἀμετάπιστος. Κανένας δὲν μοῦ τῷγαξε πιά : Θὰ γινόμουν ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ !

Πές-πές, ἓνα δαλάκερο χρόνο, κατάρσα τὸν πατέρα μου. Ἐπειτα καὶ τῇ μητέρᾳ μου. Κι' ἔδγαλα καὶ τῇ δευτέρᾳ τοῦ Γυμνασίου, προγυμνάστηκα λίγους μῆνες, πῆγα μὲ τὸν πατέρα στὴν Ἀθήνα κι' ἔλαβα μέρος στὸ διαγωνισμό, γιὰ νὰ καταχθῶ στὴ Σχολή.

Ἦμουν πάρα πολὺ τυχερός !

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ὁ πατέρας μου, ἐκείνο τὸ χρόνο, ἀπὸ μιὰ ἑκτακτῇ εὐκαιρίᾳ, εἶχε κερδίσει πολλὰ. Καὶ θὰ μποροῦσε νάντέχῃ στὰ μεγάλα μου ἔξοδα, γιὰτὶ ἐκείνο τὸν καιρὸ ἡ Σχολὴ ἐστοίχιζε ἀκριδᾶ.

Γιὰ δώδεκα βῆσεις ἀγωνιζόμαστε πενήντα παιδιά. Πλουσιόπαιδα τὰ περισσότερα, ἀπὸ μεγάλες οἰκογένειες στρατιωτικῶν καὶ πολιτευομένων. Κι' ἐγώ, ὁ Δῆμος Σπάθης, ὁ γιὸς τοῦ ἐμποράκου, χωρὶς κανένα μέσο, καμμιά ὑποστήριξη, ἦρθα τρίτος !

Τότε βέβαια τὸ ἀπέδωκα ὅλο στὴν ἀξία μου. Ἦμουν ξεφτέρι στὰ μαθηματικά, στὰ ἐλληνικά δὲν ἔκαμα οὐτ' ἓνα λάθος, ἤξερα νὰπαντήσω σ' ὅ,τι μὲ ρώτησαν. Γι' αὐτὸ συμπέρασμα : « Ἄν μ' ἔλεγαν κι' ἐμένα Μικούλη ἢ Κανάρη, θάμπαινα πρῶτος ! » Μὰ τώρα ποὺ συλλογιέμαι τὴν παλιά μου ἐκείνην ἐπιτυχίαν, τὴν ἀποδίδω ὅλη στὴν ἀκατανίκητη συμπέθεια ποὺ προκαλοῦσε τὸ ἐξωτερικόν μου. Ἀπὸ τοὺς πενήντα ποὺ ἀπορρίφθηκαν, πόσοι δὲν θάῤεσαν τὰ μαθήματα σὺν καὶ μένα. Μὰ κανένας—μπορῶ νὰ τὸ καυχθῶ,—δὲν ἦταν πιά λεβάντης.

Στὴν πατρίδα μου εἶχαν συνειθίσει, φαίνεται, νὰ μὲ βλέπουν ἀπὸ μικρὸ καὶ δὲν τοὺς ἔκανα πιά ἐντύπωση. Μὰ στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ,—τὸ ἔβλεπα καὶ τὸ θυμοῦμαι καλᾶ,—ὅλοι ἔμειναν ἐκστατικοί. Ὅπου καὶ νὰ πηγαίναμε μὲ τὸν πατέρα μου, θάταν ἀδύνατο νὰ μὴ τοῦ κάμουν τὴ χάρη ποὺ ζητοῦσε, κι' ἓνα σωρὸ κομπλιμέντα κατόπι, γιὰ τὸ γιό του. Ὁ γιατρός τῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ μ' ἐξέτασε γυμνόν, μοῦ εἶπε :

«Τελεία ὑγεία καὶ τελεία σωματικὴ διάπλασις. Μπράβο, παιδί μου. Σοῦ εὐχομαι νὰ πετύχῃς στὸ διαγωνισμό.» Ἐνας καθηγητὴς πάλι τῆς Ἐπιτροπῆς εἶπε στὸν πατέρα μου: «Θὰ γίνῃ ἓνας ὥρατος, γερός κι' ἐπομένως ἀνδραειὸς ἀξιωματικός». Κι' ὅλοι, μπορῶ νὰ πῶ, ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη μου στὰ χέρια τους, ἔδειχναν τίς καλύτερες διαθέσεις. Γι' αὐτὸ μόνο μπήκα στὴ Σχολή.

ΠΩΣ θυμᾶμαι τὴ ζάλη τῆς χαρᾶς μου, ὅταν εἶδα στὸν πίνακα τὸ νομιά μου!.. Μὰ πῶς θυμᾶμαι καὶ τὸ πράσινο χλώμιασμα τοῦ Πετράκη, ὅταν τὸν ἀπάντησα σ' ἓνα δρόμο τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ εἶπα:

— Ἔ, ἀπὸ αἷριο φορῶ κι' ἐγὼ τὴ στολή... .

Δὲν τὸ περίμενε, κι' οὔτε τὸ ἤθελε. Ὡς τότε, στὴ μικρὴ μας πόλη, αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος Δόκιμος. Τώρα θάβουν κι' ἐγώ. Μαζί μου θὰ μοιραζόταν τὴ δόξα, τὸ καμάρι καὶ... τὰ κορίτσια. Νὰ τί δὲν τοῦ ἄρεσε καθόλου...

Ἐκρυψε ὅσο μποροῦσε τὴ λύσσα του καὶ μὲ συγχάρηκε μὲ λόγια θερμὰ. Μάλιστα μοῦ εἶπε:

— Ἐτοί ντέ, γέχω κι' ἐγὼ ἓνα σὺντροφο, τὸ καλοκαίρι στὴν πατρίδα...

Μ' ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμή, μέσα του, μοῦ κήρυξε τὸν πόλεμο. Ἦταν πιά «ἐχθρός», ὁ πρῶτος ἐχθρὸς ποὺ ἀποκτοῦσα στὴ ζωὴ μου. Κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ μὲ κακολογῇ, νὰ μὲ δυσφημίζῃ στὴ Σχολή ὅσο μποροῦσε.

Δὲν εἶχε δέβαινα νὰ πῇ καὶ τίποτα κακὸ γιὰ μένα, πραγματικὸ κακὸ, γιατί κι' ὁ χαρακτήρας μου ἦταν ἴσιος κι' ἡ διαγωγή μου ἀμειψιτή. Οὔτε ἡ παιδικὴ κακία τοῦ Πετράκη ἔφθανε ὥς τὸ σημεῖο νὰ πλάσῃ, νὰ συκοφαντήσῃ. Ἐλεγε ὅμως πῶς ἦμουν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια, πῶς ὁ πατέρας μου, ἓνας ἐμποράκος, δὲν εἶχε πεντάρα, πῶς ἡ μητέρα μου ἦταν μιὰ ἀγράμματη γυναικούλα, πῶς δὲ μοῦ εἶχαν δώσει καθόλου καλὴ ἀνατροφή καὶ πῶς δὲν ἤξερα οὔτε νὰ ντυθῶ, οὔτε νὰ φάω, οὔτε νὰ χορέψω.

Στὴ συμπεριφορὰ μερικῶν συμμαθητῶν μου ἔβλεπα κἄποια περιφρόνηση, κἄποια ἐπιφύλαξη, κι' ἐμάντευα τὴν αἰτία. Ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ «ἐχθροῦ» μου, μὲ θεωροῦσαν κοινωνικῶς κατώτερο, — ἓνα παιδί τοῦ λαοῦ ποὺ κατὰ λάθος τοῦ φόρεσαν μιὰ στολή ἀριστοκρατίας... Ἀλλὰ ἡ προθυμία κι' ἡ καλοσύνη ποὺ μοῦ ἔδειχναν ἄλλοι, κι' ἀπὸ τὴν τάξη μου, κι' ἀπὸ τὴν τάξη τοῦ Πετράκη, — μὲ περνοῦσε αὐτὸς ἓνα χρόνο, — μὲ ἀποζημιώναν γιὰ τὴ στάση τῶν πρώτων, ὥστε νὰ περιφρονῶ κι' ἐγὼ τὸν κατήγορό μου. Ἐπειτα δὲν ἦμουν καὶ βέβαιος πῶς ἐξ αἰτίας του δὲν μὲ καταδεχόνταν μερικοί... Μιὰ μέρα

τὸ ἔμαθα. "Ενας συμμαθητής μου, ὁ Χρῆστος Πετουριάτης, ποὺ μὲ εἶχε συμπαθήσει πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ γνωριστήκαμε, μὲ ρώτησε ξαφνικά :

— Εἶναι φίλος σου ὁ Μαρμούρης ; ("Ετσι λεγόταν ὁ Πετράκης).

— Ναί, βέβαια . . . Εἴμαστε συντοπίτες καὶ γείτονες μάλιστα.

— Μὰ τὸν ἀγαπᾷς ;

— Φυσικά . . . Δὲν μοῦχει κανὲν κακὸ ὁ ἄνθρωπος.

— Λοιπόν, δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷς καθόλου !

— Γιατί ;

— Γιατί σοῦ κάνει ὅσο κακὸ μπορεῖ.

— Δηλαδή ;

— Νά, λέει γιὰ τὴν οἰκογένειά σου καὶ γιὰ σένη . . .

— Λέει καμμιὰ ἀτιμία ;

— "Οχι, ἀτιμία δὲ λέει, μὴ . . .

— "Ε, δὲ μὲ νοιάζει . . . Τὸ ξέρω πὼς ἡ οἰκογένειά μου δὲν εἶναι οὔτε πλούσια, οὔτε τρανὴ. Εἶναι ὅμως μὴ τιμια οἰκογένεια, ὥστε νὰ καυχίεμαι ἐγὼ ποὺ βγαίνω ἀπ' αὐτή.

— Δὲν ἀμφισβῶ. Ὁ Μαρμούρης ὅμως, ἀν ἦταν φίλος σου, μποροῦσε νὰ μὴ μιλᾷ. "Η νὰ λῆη καλὸ. Μὰ δὲν εἶναι φίλος σου. Εἶναι ἐχθρὸς σου, Κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ξέρης.

— Τὸ ξέρω . . . ἀλλὰ δὲ βαριέσαι ! . .

— "Εγὼ, στὴ θέση σου, θὰ τοῦ ζητοῦσα τὸ λόγο.

— Θάταν χειρότερο. Προτιμῶ νὰ κάμω τὸν ἀνῆξερο καὶ νὰ τὸν ἀφίνω νὰ λῆη.

— Τί, τὸν φοβάσαι ;

— Δὲν τὸν φοβάμαι. Κανένα δὲν φοβάμαι. Μὰ δὲ θέλω νὰ κάνω φασαρίες.

— Δὲν ἔχεις δίκιο. "Εγὼ, στὴ θέση σου, θὰ τοῦ εἶδινα δυὸ μπάτσους.

— "Α, μπά ! . .

Ὁ Χρῆστος δὲν ἐπέμεινε καίνη τὴν ὥρα. Φάνηκε μάλιστα σὰ νὰ πείσθηκε πὼς, ἀφοῦ δὲν αἰσθανόμουν κανένα μίσος ἐναντίον τοῦ Πετράκη καὶ δὲν μ' ἐπέιραζαν οἱ φλυαρίες του, ἦταν περιττὸ νὰ τὸν προκαλέσω. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως μοῦ ξανάφερε τὸ ζήτημα. Κι' ἀπὸ τότε δὲν ἄφινε εὐκαιρία ποὺ νὰ μὴν τὸ θυμῶ. Σώνει καὶ καλὰ ἐπρεπε νὰ τὰ χαλάσω μὲ τὸν Πετράκη. Νὰ πάφω τοῦλάχιστο νὰ τὸν χαιρετῶ.

— Μὰ ἀν πάφω νὰ τὸν χαιρετῶ, στὰ καλὰ καθόμυνα, ἀντέτεινα ἐγὼ, θὰ μοῦ ζητήσῃ καίνος τὸ λόγόν. Καὶ θάναγκαστῶ νὰ τοῦ πῶ . . . Τί θὰ γίνῃ τότε ; "Η θὰ μοῦ τὰ ἀρνηθῇ καὶ θὰ τὸν πῶ ψεύτη ἢ θὰ μοῦ τὰ ἐπιδαιώσῃ καὶ θὰ τὸν βρίσω χειρότερα. Θὰ μὲ βρίσῃ καὶ καίνος, θὰ ἐρθοῦμε στὰ χέρια καὶ . . . βάλ' του ρίγανη . . .

— Τί νὰ σοῦ κάμω, παιδί μου, ποῦ δὲν καταλαβαίνεις ;

— Καταλαβαίνω πολὺ καλά. Δὲ θέλω καυγάδες, νά ! . .

— Μὰ δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ μπαίνη ὁ ἄλλος στὴ μύτη καὶ σὺ νὰ κάνης τὸν ἀνήξερο. Τί θὰ λέη αὐτός ὁ ἴδιος ; Τί θὰ λένε οἱ ἄλλοι ; Πῶς εἶσαι ἢ ἀναίσθητος ἢ δειλός. Θέλεις νὰ ρωσοῦμε κανένα μεγαλύτερο, νὰ ἰδῇς ;

— Ὅχι, ὄχι, σὲ παρακαλῶ . . .

Ἄλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ἄδειά μου, ὁ Χρῆστος ἄρχισε νὰ ρωτᾷ καὶ μεγαλύτερους καὶ ὁμοίους μας. Μπροστὰ μου πάντα, ἐννοεῖται, γιὰ νὰκούω. Τοὺς εἶπτε τὸ ζήτημα καὶ γύρευε τὴ γνώμη τους. Κι' ἡ γνώμη ὁλονῶν ἦταν πῶς ἔπρεπε νὰ κλείσω τὸ στόμα τοῦ Πιτράκη.

Θυμοῦμαι μάλιστα τὸ θυμὸ ἐνὸς δευτεροταξίτη, ποῦ κι' αὐτός μάγαποῦσε πολὺ.

— Αὐτός σὲ βρίκει ὁλοένα, μοῦ εἶπε. Προχθὲς ποῦ τὸν ἄκουσα πάλι, μοῦ ἤρθε νὰ τὸν δείρω ἐγὼ . . . Ἐμπὰ του καὶ μὴ τὸν φοβᾶσαι καθόλου ! . . Ὅλοι θάραστε μὲ τὸ μέρος σου. Πατριώτης σου, ξεπατριώτης σου, πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσης ὅπως τοῦ ἀξίζει. Ἀκοῦς ἐκεῖ τὸν παλιάνθρωπο ! . . Μὰ ζήλεψε ἐπειδὴ ἔγινες Δόκιμος καὶ σὺ ; Μονοπώλιο τῷθελα στὴν πατρίδα σας ἢ ἀφαντιά του ; Ἐλα ! . . σπάσ' του τὰ μοῦτρα, Δῆμο, κι' ἐδῶ εἶμαστε μεῖς ! . .

— Τάκοῦς, Δῆμο ; θριάμβευε ὁ Χρῆστος. Τί σοῦ λέω κι' ἐγὼ :

Κι' ὅμως δὲν ἄκουγα τίποτα.

Δειλὸς δὲν ἦμουν. Εἶνα καὶ σύμμαχους ποῦ τοὺς θεωροῦσα πιστούς. Ἀλλὰ δὲν ἤθελα, δὲν ἤθελα νὰ τὰ χαλάσω μὲ τὸν Πιτράκη. Ἐπιτέλους ντρεπόμουν. Ναι, ντρεπόμουν νὰ πᾶμε μεθαύριο στὴν πατρίδα μαλωμένοι. Τί θάλεγαν οἱ πατριῶτες μας ; πῶς ζηλευόμαστε ; Μοῦ φαίνόταν τόσο ταπεινωτικό !

Κι ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες χωρὶς νὰ κάνω τίποτ' ἀπ' ὅ, τι ἤθελαν καὶ περίμεναν οἱ φίλοι μου, τόσο μεγάλωνε ἡ ἀπορία τοῦ Χρήστου. Ἐνα μεσημέρι, σὸ μελετητήριο, μοῦ εἶπε.

— Ἀδύνατο νὰ σὲ καταλάβω σένα ! . . Σκέπτεσαι τόσο διαφορετικὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους . . . Μὰ δὲ συλλογίζεσαι τὸ κάτω-κάτω πῶς αὔριο θὰ ὀγῇς ἀξιωματικός καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι ζήτημα τιμῆς :

— Μὰ ὁ Μαρμούρης δὲ λέει τίποτα γιὰ τὴν τιμὴ μου. . . Σὺ ὁ ἴδιος δὲ μοῦ τόπας ; ἀποκρίθηκα.

Ὁ Χρῆστος ἔβαλε τὰ γέλια.

— Ἀχ, δὲν καταλαβαίνεις ! . . Δὲν σοῦ λέω τώρα πῶς ὁ Μαρμούρης βρίκει τὴν τιμὴ σου. Σοῦ λέω πῶς αὐτὸ εἶν' ἓνα ζήτημα τιμῆς γιὰ σένα. Τὸ μέτωπο τοῦ στρατιωτικοῦ, παιδί μου, πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸ ἀπὸ τὴν παραμικρότερη κηλίδα.

Τῇ στιγμή πού σέ προκαλεῖ ἔτσι ἕνας ὁποιοσδήποτε καί σὺ τὸν ἀφίνεις, δείχνεις δαίλια. Κι' ἡ δαίλια γιὰ μᾶς εἶναι ἀτιμία. Πῶς νὰ σὺ πῶ :

— Μὰ ὁ Μαρμούρης δὲ μ' ἐπροκάλεσε. Ἐγὼ πρόκειται νὰ τὸν προκαλέσω.

— Μὰ σὲ βρίζει. Καί τὸ ξέρεις πὼς σὲ βρίζει. Καί τὸ ξέρουμε ὅλοι. Καί τὸ ξέρει κι' ἐκεῖνος πὼς τὸ ξέρεις. Γιὰ, σκέψου το αὐτό. Σκέψου το καλᾶ. Νομίζεις πὼς δὲ θὰ σοῦ μείνῃ σὸ μέτωπο μιὰ κηλίδα, ἀν δὲν φερθῇς σ' αὐτὴ τὴν περίσταση ὅπως πρέπει ; Νομίζεις πὼς θὰ εἶσαι ὁ «ἀκηλίδωτος ἱκπότης», πού πρέπει νὰ εἶναι ὁποῖος φέρει στέμμα καί σπαθί ; Σκέψου το ! ..

Πραγματικῶς, ἀπὸ κρίνη τῇ στιγμή ἄρχισα νὰ τὸ σκέπτομαι σοβαρά.

Πρῶτη φορά παρουσιαζόταν στὴ ζωὴ μου ἕνα τέτοιο «ζήτημα τιμῆς». Καί προσπαθεῖσα νὰ τὸ λύσω μὲ τὴ λογικὴ μου. Γιατί ὁμολογῶ πὼς ἡ λογικὴ τοῦ Χρήστου καί τῶν ἄλλων δὲν μὲ ικανοποιεῖσε καθόλου.

Τι τίχα : Ἐπειδὴ ἤμουν Δόκιμος κι' αὐριο ἀξιωματικός, δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νύφηψῆσιν, νὰ περιφρονήσῃ τις κακολογίαις ἐνὸς ζητιάρι πού δὲν μᾶγγιζαν καθόλου ; Δὲν εἶχ' ἀκόμα τὸ δικαίωμα νὰ πορύγῃ ἕνα μάλωμα μὲ πατριώτη μου πού ἔκρινα πὼς θὰ μ' ἐβλαπτε ; Ἡ ἐπιτέλους νὰ δείξω ὅση ἤθελα ἐπισεικταί ; ἀνεξικακία καί περηφάνεια ;

Ναί, μοῦ ἔλεγε ἡ λογικὴ μου. Καμμιά σχέση δὲν εἶχε μ' ὅλ' αὐτὰ ἡ τιμὴ.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤθελα, γιὰ τοὺς ἄλλους, νὰ ὑπάρχῃ ἕνα τέτοιο ζήτημά, σκέφθηκα πὼς μπορούσε νὰ κανονισθῇ, ἀν μιλοῦσα ἰδιαιτέρως τοῦ Πιερράκη. Μιὰ μέρα λοιπὸν πού εἶχαμε ἔξοδο καί τὸν πέτυχα μονάχου τοῦ σ' ἕνα ζαχαροπλαστεῖο στὴν Ἀθήνα, τὸν χαιρέτησα, τὸν πλησίασα καί, χωρὶς νὰ μὲ προσκαλέσῃ, κάθησα κοντὰ του.

Δὲν μοῦ εἶπε τίποτα· σὸ πρόσωπό του ὅμως τὸ κακό, τὸ χλωμό πάντα, —κι' ἐχλώμιαζε περισσότερο ὅταν μ' ἐβλεπε, — εἶδα ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο γι' αὐτὴ τὴν «ἀγένειά» μου. Θὰ εἶχε πάλι νὰ λέγῃ . . .

Ἀλλὰ τοῦ ἐξήγησα ἱμέσως.

— Θέλω κάτι νὰ σοῦ πῶ . . . Γι' αὐτὸ κάθησα κοντὰ σου ἀπρόσκλητος. Ἐπιτρέπεις ;

— Εὐχαρίστως, μοῦ ἀποκρίθηκε ζωνηρά. Μπα, ἐγὼ εἵτοιμαζόμουν νὰ σὲ προσκαλέσω. Τί θέλεις ; Καί πρώτα-πρώτα τί θὰ πάρῃς ;

Γιὰ νὰ τοῦ δείξω ἐξαρχῆς πὼς δὲν εἶχα τίποτα μαζί του, ἐνόμισα πὼς ἔπρεπε νὰ δεχθῶ νὰ μὲ τρατάρῃ. Κι' ἀφοῦ πα-

ρήγγαιλα στὸ γκαρσόνι ἕνα μπακλαδά, — τὸ ἴδιο γλύκισμα ἔτρωγε κι' ἐκεῖνος, — τοῦ εἶπα :

— Ναί . . . κάτι συμβαίνει, Πετράκη, ποῦ δὲ θὰ ἤθελα νὰ συμβαίνει . . . Εἶμαστε πατριῶτες, εἶμαστε συνάδελφοι, ἔπρεπε νῆμαστε καὶ φίλοι. Ἐγὼ τοῦλάχιστο θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσα καὶ θὰ τὸ θεωροῦσα τιμὴ μου.

— Καὶ μήπως δὲν εἶμαστε ; ἔκαμε ὁ Πετράκης μὲ προσποιητὴ ἐκπληξήν

— Εἶμαστε βέβαια . . . Οἱ ἄλλοι ὁμως, στὴ Σχολή, μᾶς νομίζουν ἐχθρούς.

— Καὶ γιατί ; ἀπόρησε τάχα.

— Γιατί . . . δὲ σάκουνα νὰ μιλάς καλὰ γιὰ μένα. Ἔτσι μοῦ λένε τοῦλάχιστο.

— Ἐγὼ ; φώναξε ἄσπρος σὰν τὸ πανί. Ἐγὼ εἶπα ποτὲ κακὸ γιὰ σένα ; Εἶναι ἄτιμος ὁποῖος σοῦ τὸ εἶπε ! . . Καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν πῆς, γιὰ νὰ τὸν συγυρίσω.

— Στάσου, σὲ παρακαλῶ . . . Μὴν ἐξάπτεσαι, Πετράκη, καὶ δὲν εἶν' ἄτιμος κανεὶς. Πές μου τὴν ἀλήθειαν καί, σὲ βεβαιῶ, δὲ θὰ μοῦ κακοφανῇ καθόλου. Ἄλλος εἶναι ὁ σκοπός μου. Μὰ πές μου, δὲν εἶπες πὼς εἶμαι ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια ;

— Ποτέ ! . . Φέμματα ! . . Τέτοια λέξη ἐγὼ δὲν μεταχειρίστηκα ποτέ. Γι' αὐτὸ εἶναι ἄτιμος φαῦτης ὁποῖος σοῦ τὸ εἶπε.

— Καλὰ, ἔστω. Μπορεῖ νὰ μὴ μεταχειρίστηκες τέτοια λέξη. Δὲν εἶπες ὁμως πὼς ὁ πατέρας μου εἶναι ἕνας φτωχὸς μικρέμπορος ; πὼς ἢ μητέρα μου . . .

— Τίποτα ! . . τίποτ' ἀπ' αὐτὰ ! μ' ἔκοψε μὲ ἀγανάκτηση. Ἀλλὰ νὰ, παιδί μου, τί συμβαίνει . . .

Κι' ἡρεμότερα λίγο, μὰ πάντα σὲ ταραχὴ, μοῦ ἐξήγησε :

— Μὲ ρώτησαν . . . Πάντα ρωτοῦν γιὰ ἕναν καινούργιο . . . Μὲ ρώτησαν : Εἶναι πατριῶτης σου ; — Ναί. — Τί δουλειὰ κάνει ὁ πατέρας του ; — Ἐμπορος. (Ἐμπορος εἶπα ὅτε μικρέμπορος, ὅτε ἐμποράκος, ὅτε φιλικατζής, ὅτε μεταπράτης.) — Τὸ σπίτι του εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα στὸν τόπο ; — Ὅχι . . . (Ἐ, δὲ μποροῦσα νὰ πῶ φέμμα . . .) Μ' ἐρώτησαν : Ἐχετε σχέσεις οἰκογενειακές ; — Ὅχι ! . . (Καὶ φέμματα ; Ἐχομε τέτοιες σχέσεις ; οἱ μητέρες μας ἀλλάζουν διζίτα ; οἱ πατέρες μας πᾶνε περίπατο μαζί ; Ἀπλῶς χαιρετιόμαστε, σὰ γειτόνοι.) Ἐ, αὐτὰ εἶπα. Τίποτ' ἄλλο. Κι' ἐννοῶ γιὰ τὴν οἰκογένειά σου. Γιατί ὅταν ρώτησαν καὶ γιὰ σένα, εἶπα, κι' ἔχω δέκα μάρτυρες, πὼς εἶσαι καλὸ παιδί, ἡθικώτατο κι' ἕνας λαμπρός, ἄριστος μαθητής. Λοιπόν ;

Δὲν εἶχα καμμιά ἀμφιβολία πὼς ὁ Πετράκης πολεμοῦσε τώρα νὰ τὰ μπαλώσῃ. Ἀλλὰ καμώθηκε πὼς τὸν πιστεύω.

Καὶ τοῦ εἶπα :

— Τότε βέβαια θά παρεξήγησαν τὰ λόγια σου. Θά τοὺς φάνηκε πὺς τᾶλγεσε κοροϊδευτικά. Ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, τὸ ζήτημα εἶναι πὺς αὐτοὶ τώρα θέλουν νὰ μᾶς βάλουν νὰ φαγωθοῦμε. Μὴν πῆς σὲ κανένα τίποτα, σὸ λέω ἐμπιστευτικά, μετὰξὺ μας. Ἀλλὰ οἱ φίλοι μου ἰσχυρίζονται πὺς αὐτό, γιὰ μένα, εἶναι ζήτημα τιμῆς. Καὶ πὺς γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ ἀτίμος, (ἐδῶ προσπάθησα νὰ γελάσω,) πρέπει, λέει, νὰ σοῦ κλείσω τὸ στόμα μὲ κάθε τρόπο.

Ὁ Πετράκης ἔκαμε καὶ αὐτὸς μιὰ στιγμή νὰ γελάσῃ. Δὲν μπόρῃς ὅμως καὶ σοβαρεῖσθῃς, κατσούφιασε μάλιστα. Ἐπειτα ρώτησε σιγὰ :

— Μὰ τί ἐννοοῦν αὐτοὶ :

— Δὲν σοῦ εἶπζ ; Νὰ σοῦ ζητήσω τὸ λόγο. Νὰ σοῦ ἐπιβάλω νὰ μὴν τὸ ξανακάνῃς. Νὰ μαλώσουμε τέλος πάντων.

— Ὡ ! . . ἔκαμε ὁ Πετράκης μ' ἓνα μορφοσμό πού ἔδειχνε μαζί καὶ φόβο καὶ περιφρόνηση. Νὰ ἡ ὥρα . . .

— Τὸ ξέρω . . . θάταν γελοῖο καὶ παράλογο. Μ' αὐτοὶ ἐπιμένουν. Νομίζουν πὺς ἀπὸ δαιλία ἀποφεύγω νὰ σὲ προκαλέσω. Δένε ἀκόμα πὺς ἐνῶ σὺ, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μὲ προκαλεῖς, ἐγὼ κάνω πὺς δὲν καταλαβαίνω. Βλέπεις λοιπὸν σὲ τί δύσκολη θέση μὲ φέρνουν οἱ ἀνόνητοι ;

— Ναί, ψιθύρισε ὁ Πετράκης, πραγματικῶς . . . Μὰ τί μπορῶ νὰ σοῦ κάνω ἐγώ ;

— Εἶναι ἀπλῶστατο. Ἄν ἀληθινὰ εἶσαι φίλος μου, ἂν θέλῃς νὰ μὲ βγάλῃς ἀπ' αὐτὴ τὴ δύσκολη θέση, σὲ παρακαλῶ πολὺ, σοῦ τὸ ζητῶ γιὰ χάρη, μὴν ξαναπῆς τίποτα γιὰ μένα, οὔτε καλὸ οὔτε κακό.

— Μὰ σοῦ δίνω τὸ λόγο μου ! . . φώναξε εὐθύς ὁ Πετράκης ζωηρά, (καὶ πρότεινε μάλιστα καὶ τὸ χερί του σὰ νὰ ἤθελε νὰ μοῦ τὸ δώσῃ). Λέξῃ πιὰ γιὰ σένα ! Ἀλλῶς τε δὲν μὲ ρωτᾷ καὶ κανέννας. Ἐμαθάν ἐκαίνα πού ἤθελαν, τελείωσε. Ναί, ναί, ἄφημο, νὰ εἶσαι ἡσυχος. Ἦταν περιττὸ καὶ νὰ μοῦ τὸ πῆς.

— Εὐχαριστῶ, Πετράκη. Κι' ἐν ἄλλο ἀκόμα θά σὲ παρακαλέσω : νὰ μὴ μάθῃ κανέννας πὺς ἐκάναμε αὐτὴ τὴν ἐμείλια.

— Ἐχς τὸ λόγο μου ! . .

Κι' ἀποχωριστήκαμε φιλικότατα.

Ἦμουν ἡσυχος τώρα : Ἦμουν βέβαιος πὺς ὁ Πετράκης θά ἔπαυε νὰ μιλᾷ γιὰ μένα κοροϊδευτικά καὶ περιφρονητικά ; Ὅχι καὶ τόσο. Θάπρεπε γι' αὐτὸ νὰλλάξουν τὰ αἰσθήματά του, οἱ διαθέσεις του, πού θάταν δύσκολο ἂν ὄχι καὶ ἀδύνατο . . .

"Ημουν τουλάχιστο βέβαιος πως θά κρατούσε μυστική τή συνομιλία μας ;

Γι' αυτό ναί, μου είχε δώσει τὸ λόγο του και μπορούσε νά τὸν κρατήσει.

Ὅπωςδήποτε περίμενα τὸ ἀποτέλεσμα.

"Ε, ἦταν ἀφάνταστο !

Σὲ δυὸ-τρεις μέρες, ὁ συμμαθητής μου ὁ Χρῆστος μὲ πήρε κατὰ μέρος.

— Ὁραῖα τὰ κατὰφες ! μου εἶπε, θαμάσια ! σὲ συγχαίρω !

— Τί εἶναι πάλι ;

— Μὲ τὰ σωστά σου πηγες νὰ συνεννοηθῇς μ' αὐτὸν τὸ Μαρμύρη ; Καταδέχτηκες ἐσὺ νὰ τὸν παρακαλέσης νὰ μὴ σὲ κατηγορή ;

— Μπᾶ ! . . Σοῦ εἶπε ; . .

— Τί γὰρ μου πῆ, ποῦ γέμισε ὅλη τὴ Σχολή ! Καὶ λένε, κακόμοιρε, εἰς θάρος σου, λένε . . . Ἀχ, θε μου, τί ἦταν αὐτὸ ποῦ ἔκανες ; Μόνος σου τὸ σκέφτηκες ἢ σὲ συμβούλεψε κανένας ; . . Σὲ βεβαίῳ, Πατράκη, πως οἱ φίλοι σου εἶναι σὲ πολὺ δύσκολη θέση αὐτὴ τὴ στιγμή . . . Ποτὲ δὲν τὸ περίμεναν ἀπὸ σένα . . . Ἐσὺ ἔλαγες πως τὸν περιφρονεῖς. Καὶ τώρα πῶς καὶ τοῦ προσπέρτεις ; . . Μὰ τόσο πιά τὸν φοβᾶσαι ;

Ὁμολογῶ πως ἔκαινε τὴ στιγμή, τὸ διάβημά μου φάνηκε καὶ σὲ μένα τὸν ἴδιο ἀσυλλόγιστο. Καὶ σαστισμένος ἀφώναξα :

— Μὰ μου ἔδωσε τὸ λόγο του πως δὲν ἔβλαψε σὲ κανέναν τίποτά. Κι' ἔχι μόνο αὐτό, παρὰ χωριστήκαμε σὺν καλοῖ φίλοι.

— Μ' αὐτὸ εἶναι ὅλο σου τὸ λάθος, μου ἀποκρίθηκε ὁ Χρῆστος. Μιὰ φορὰ ποῦ πηγες νὰ τοῦ μιλήσης γιὰ τέτοια ὑπόθεση, ἔπρεπε νὰ χωρισθῇτε σὺν ἀσπονδοὶ ἐχθροί . . . Μὰ γιὰ πές μου, σὲ παρακαλῶ, πως συνέδηκε αὐτό ; Τί τοῦ εἶπες ;

Διηγῆθηκα τότε στὸ Χρῆστο ὅλη σχεδὸν τὴν ἑμιλία μας μὲ τὸν Πατράκη στὸ ζαχαροπλαστείο. Δὲν παρέλειψα μάλιστα οὔτε τὴ λεπτομέρεια πως δέχτηκ' ἀπ' αὐτὸν ἓνα μπακλαβά.

Μιλώντας, σουλατσάραμε οἱ δυὸ μας στὴν πρὶ ἀπόμερη ἄκρη τῆς αὐλῆς, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ μᾶς κοίταζαν, — τὸ καταλάβαινα, — μὲ περιέργεια. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω, εἶχα τὸ ὕψος κατηγορουμένου ποὺ κάνει τὴν ἀπολογία του.

Μ' ἄκουσε ὁ Χρῆστος καλᾶ. Κι' ἔπειτα, ἀμέσως, ἔδγαλε σὰ δικαστὴς τὴν ἀπόφασή του :

— Αὐτὴ στιγμή, τώρα δά, θὰ τὸν φωνάξω, θὰ τὸν βρῶσιν καὶ θὰ τοῦ δώσω δυὸ μπάτσους ! . . Νά τος, ἔχει πέρα ! Πάμε !

Ταράχθηκα πολύ.

Έννοοῦσα, ἀναγνώριζα πὼς ἦταν ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἐξαγνισθῶ, νὰ ὑφωθῶ μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ μὲ θεωροῦσαν ταπεινωμένο ἀπὸ ἓνα σφάλμα. Μὰ δὲν ἤθελα νὰ φτάσω στὰ ἄκρα μὲ τὸν Πατράκη. Συλλογιζόμουν τίς συνέπειες καί . . . τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι στὴν πατρίδα.

— Ἐ, τί στέκεσαι; μοῦ ἔλεγε τώρα ὁ Χρῆστος, σπρώχνοντάς με πρὸς τὸ μέρος ὅπου βλέπαμε τὸν Πατράκη μὲ δυὸ τρεῖς φίλους του. Ἀκόμα διατάξεις:

Εὐτυχῶς, ἐκείνη τὴ στιγμή χτύπησε τὸ κουδούνι. Κι' ὅλοι οἱ Δόκιμοι κινήθηκαν νὰ ξαναμποῦν στὶς τάξεις. Ὁ Πατράκης, ποὺ ἦταν κοντὰ στὴν πόρτα, μπήκε ἀπὸ τοὺς πρώτους. Καί νάθελα, δὲ θὰ τὸν πρόφθαγα νὰ τὸν κυνηγήσω.

— Πάει τώρα, εἶπα μὲ μικρὴ ἀνακούφιση. Σ' ἄλλη ἐν-
καιρία . . .

— Τὸ μεσημέρι, στὸ διάδρομο! . . . μοῦ φώναξε ὁ Κο-
στος.

Μπήκαμε στὴν εἴση καὶ χωριστήκαμε, γιατί δὲν καθόμα-
στε κοντά.

Μόνος μου τώρα, ἐνῶ ἓνας κοντόχοντρος καὶ κολοκάγα-
θος καθηγητὴς μᾶς ἔκανε ἄλγεδρα, συλλογιζόμουν τοὺς δυὸ
μπάτσους . . .

Νὰ τοὺς δώσω; Νὰ μὴν τοὺς δώσω;

Βρισκόμουν σὲ δίλημμα φοβερό.

Ἦθελα νὰ βγῶ ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση. Δὲν ἤθελα ὅμως νὰ
τὰ χοντρούνω μὲ τὸν πατριώτη μου, καὶ τὸ μόνο πατριώτη
τὸν ἀδελφό μου. Αὐτὴ ἡ ἰδέα πάντα μὲ κάταχε.

Δὲν θὰ λογάριαζα τίποτα, μόνον ἂν θύμωνα. Ἀλλὰ ἡ δια-
γωγὴ του, τόσο ταπεινὴ, τόσο ὑπουλὴ, τόσο ἀνάξια γι' ἄν-
τρα, δὲν μοῦ προξενοῦσε θυμὸ· μοῦ κινεῖσε τὸν οἶκτο, τὴν
ἀνδία, τὴν περιφρόνηση.

Εἶχα ὅλη τὴ συναίσθηση τῆς σωματικῆς μου δυνάμεις.
Ἀλλὰ καὶ τὴ συναίσθηση μιᾶς ψυχικῆς ὑπεροχῆς. Ἦξερα
πὼς ἂν ἐπιανα στὰ χέρια μου τὸ λεπτὸ καὶ χλωμὸ ἐκείνο
ἀρχοντόπουλο, θὰ τὸ κολλοῦσα στὸν τοῖχο. Μὰ δὲν τὸ κατα-
δεχόμουν, νά. Θὰ ντρεπόμουν τὸν ἑαυτὸ μου ἂν τὸ κάνα.

Τέτοιος ἦταν ὁ χαρακτήρας μου. Περιφρονοῦσα ἀπὸ μι-
κρὸς τοὺς ἀδύνατους καὶ τοὺς ταπεινοὺς, ὅσο τοῦλάχιστο δὲν
μοῦ ἔκαναν ἓνα κακὸ πραγματικὸ. Ἐκείνους ποὺ ἐνόμιζαν
πὼς μποροῦσαν νὰ μὲ καταβάλουν σὲ μιὰ πάλη, τοὺς ἐδιωχνα
μὲ μιὰ σπρωξιὰ. Τοὺς ἄφινα ὅμως νὰ λένε ὅ,τι θέλουν,
ἀκόμα καὶ νὰ βρίζουν. Τὰ λόγια δὲν μάγγιζαν ποτέ. Ἀπαν-
τοῦσα κάποτε, μὰ ποτὲ μὲ θυμὸ. Καὶ γι' αὐτὸ πολὺ σπάνια
ἐρχόμουν στὰ χέρια μὲ συμμαθητές μου.

Δὲν ἔαρω ἂν ἦταν κι' ἐκείνο ποὺ τὸ λένε «ἀνεξικακία»

Μὰ ἴσως μοῦ ἔμειν' ἓνα λαίψανο ἀπὸ τῆ χριστιανικῆ διαθέσει τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, τότε ποῦ τὸν νεῖρό μου ἦταν νὰ γίνω Δεσπότης. Γιατὶ στὸ Ἰσρατεῖο δὲν μ' ἐσπρωγνε μόνο ἡ λάμψη κι' ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἀρχιερατικῆς στολῆς, ὅπως, ἀλλομονο! μπορεῖ νὰ μ' ἐσπρωξῃ στὸ Πολεμικὸ Ναυτικὸ μόνο τὸ σπαθάκι τοῦ Δοκίμου. . . . Εἴχ' ἀληθινὴ πίστη στὸ Χριστὸ καὶ φρονοῦσα πῶς ὁ τέλειος ἄνθρωπος εἶν' ἐκεῖνος ποῦ μπορεῖ, ὅταν τὸν ραπίζου στὸ δεξι μάγουλο, νὰ προτείνῃ καὶ τὸ ἀριστερό. "Ἐνα ἰδανικὸ τέλος πάντων.

Γι' αὐτό, ὅταν διίδασα κάπου πῶς ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῶν ἀδυνάτων, τῶν ἀπελπισμένων, τῶν δούλων, γέλασα μὲ τὴν καρδιά μου. Δὲν ὑπῆρχε ἴσως πιὸ γερὸ, πιὸ δυαγτό, πιὸ αἰσιόδοξο καὶ πιὸ ἐλεύθερο παιδί ἀπὸ μένα, τότε ποῦ τὸ ἰδανικὸ αὐτῆς τῆς θρησκείας μοῦ φαινόταν τόσο ὠραῖο, τόσο ὕψηλό καὶ τόσο ἀπρόσιτο γι' ἀνθρώπους κοινοῦς. . . .

"Ὡς τὸ μεσημέρι, ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς "Αλγεδρας δὲν εἶχα καταλάβει γρῶ, εἶχα ὅμως λύσει τὸ διλημμά μου. Καὶ στὸ διάδρομο, ὅπου μ' ἐπερίμενε ἀνήσυχος κι' ἀγριεμένος ὁ Χρῆστος, τοῦ εἶπα σταθερά :

— "Ὁχι, αὐτὸ δὲν θά τὸ κάμω.

— Γιατί; μὲ ρώτησε ἀπότομα.

— Γιατί δὲν εἶμαι θυμωμένος.

— "Ἄς μὴν εἶσαι. . .

— "Α, μὲ συγχωρεῖς! . . . Μόνο ὁ δῆμιος μπορεῖ νὰ χτυπᾷ χωρὶς θυμὸ.

— "Ε, μὰ τότε θά σοῦ θυμώσω ἐγώ! Δὲν φέρνεται καλά, Δῆμο. Ὁ τρόπος σου εἶναι πολὺ ὑποκτος. "Αφ' οὗ με! . .

Κι' ἐφυγε ἀπὸ κοντά μου, πρὶν προσθᾶσω νὰ τὸν κρατήσω.

Κάμποσες ἡμέρες μοῦ ἔκαψε τὸν βαρὺ. "Ἐπειτα μοῦ ξαναμίλησε. "Αλλὰ δὲν εἶχε πιά μαζί μου τὴν πρώτη ἐκείνη ἐγκαρδιότητα. Ἡ ἐπιφύλαξη ἦταν φανερὴ στοὺς τρόπους του. Μὰ θεωροῦσε «ὑποκτο».

Δὲν ψυχράθηκε τότε μαζί μου μόνο ὁ Χρῆστος ὁ Πατουναίτης. Κι' ἄλλοι Δόκιμοι, ἀπὸ τὴν τάξη μου κι' ἀπὸ ἄλλες, ποῦ μὲ συμπαθοῦσαν προτύτερα καί, μπορῶ νὰ πῶ, ἐπιζητοῦσαν τὴν φιλία μου, τώρα μ' ἀπόφευγαν. Καταλάβαινα μάλιστα πῶς ψιθόριζαν γιὰ μένα μεταξύ τους. "Ἦμουν πιά στὴ Σχολὴ σὰν ἀποσυνάγωγος καὶ σὰν ἀποδιοπορκατός. . .

Γιὰ πρώτη φορὰ τότε σκέφθηκα ἐκεῖνο ποῦ κατόπι πολλὰς φορὰς μοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ σκεφθῶ : πῶς ἔκαμα λάθος νὰ μπῶ στὴ Σχολή, νὰ διαλέξω τὸ στρατιωτικὸ στάδιο, νὰ γίνω ἄνθρωπος μὲ στέμμα, μὲ σπαθί καὶ . . . μὲ τιμὴ ποῦ δὲν τὴν ἐννοοῦσα.

Γιατί, γιά νά φερθῶ ὅπως φέρθηκα μέ τόν Πετράκη, ἔδειξα στοὺς συμμαθητές μου πὼς δὲν εἶχα «τιμὴ» ὅπως τὴν ἐννοοῦσαν αὐτοί. Μὲ θεωροῦσαν σχεδὸν ἄτιμο, ὅπως ἂν μὲ προσκαλοῦσε κανένας σὲ μονομαχία καὶ δὲν δεχόμουν, ἢ ὅπως ἂν λιποταχτοῦσα ἀπὸ δειλία σὲ μιὰ μάχη. Ὁ Πετράκης ὅμως πού μοῦ ἔδωσε τὸ λόγο τῆς τιμῆς του καὶ τὸν ἀθέτησε, ἦταν πάντα τιμιότατος. Ἀποροῦσα γι' αὐτὸ καὶ μιὰ μέρα τὸ εἶπα τοῦ Χρήστου.

— Αὐτὸς λέει πὼς δὲν σοῦ ἔδωσε κανένα λόγο, μοῦ ἀποκρίθηκε ψυχρά.

— Μ' ἀφοῦ λέω ἐγὼ πὼς μοῦ ἔδωσε ;

— Ἐοῦ μορφεῖς νά λές. Δὲν ἔχεις ὅμως καὶ κανένα μάρτυρα.

— Ὡστε δὲν μὲ πιστεύεις ;

Μὲ κοίταξε μιὰ στιγμή στὰ μάτια καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε κοιτάζοντας ἄλλοῦ :

— Ἐγὼ μπορεῖ νά σὲ πιστεῦω. Οἱ ἄλλοι ὅμως ; . . Γιατί θὰ πιστέψουν ἐσένα κι' ὄχι τὸν Πετράκη ;

Κατάλαβα. Δὲν μ' ἐπίστευε οὔτε ὁ Χρήστος. Ἀφοῦ δὲν ἐμπάτισσα τότε τὸν Πετράκη, καὶ ψέμματα μποροῦσα νά λέω, καὶ γιὰ κάθε ἀτιμία ἤμουν ἱκανός !

Αἰστάνθηκα λύπη, ἀλλὰ καὶ περιφρόνηση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς πρὸ τόσο λίγο μ' ἐννοοῦσαν. Ὅπως δὴ ποτε, ἡ ζωὴ μου στὴ Σχολὴ δὲν ἦταν πρὶς καθόλου εὐχάριστη. Ἄν καὶ δὲν γινόνταν σκηνές κι' ἐπαισόδια, γιὰτὶ ἐγὼ τὰ πόφευγα, ἂν καὶ τυπικὰ τοῦλάχιστο μοῦ μιλοῦσαν οἱ συμμαθητές μου, αἰσθανόμουν ὅμως τὴν ἀτμόσφαιρα ἐχθρική. Ἀς ἔδειχνα ὅση μποροῦσα καλοσύνη κι' ὅση εἶχα γενναιότητα κι' ἀφοβία σὲ κάθε περίστασι πού παρούσιαζόταν. Ἡ «διαγωγή» μου μέ τὸν Πετράκη δὲν ἦταν τρόπος νά ξεχαστῇ.

ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΘΗΚΑ πολὺ ὅταν τελείωσαν τὰ μαθήματα τοῦ πρώτου αὐτοῦ χρόνου καὶ μπόρῃσα νά γυρίσω στὴν πατρίδα μου.

Στὸ βαπόρι εἶχα συνταξιδιώτη καὶ τὸν Πετράκη. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὸ ζαχαροπλαστεῖο, δὲν ξαναμιλήσαμε. Χαιρετιόμαστε μόνο, δηλαδὴ ἐγὼ τὸν χαιρετοῦσα πρῶτος σὲν κατώτερος καὶ καταδεχόταν νά μάντικαιρετῇ. Λέξη δὲν τοῦ εἶχα πεῖ γιὰ τὴν ἀθέτηση τοῦ λόγου του, κανένα παράπονο δὲν τοῦ εἶχα κάνει.

Καὶ τώρα πηγαίναμε στὴν πατρίδα. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ-πέρα θὰ μᾶς ἔδλεπαν μαλωμένους ; Εἶπα πὼς αὐτὸ δὲν μοῦ ἄρεσε καθόλου. Καὶ στὸ βαπόρι ἀποπειράθηκα μιὰ συμπιλίωση.

Μιὰ στιγμή πού βρῆκα εὐκαιρία, πλησίασα ἥρωικά τὸν

«ἐχθρό» κι' ἄρχισα νά τοῦ μιλῶ σά νά μὴν εἶχε σύμβει τίποτα μεταξὺ μας.

Μοῦ ἀποκρινόταν μὲ τὸ στανιό, ψυχρὰ καὶ σύντομα. Κι' ἄξαφνα μοῦ εἶπε :

— Ἀπορῶ ὅμως πῶς μὲ πλησιάζεις, ἀφοῦ εἶχες τόσα παράπονα μαζί μου . . .

— Δὲ θαρῖσαι, Πετράκη, τοῦ ἀποκρίθηκα. Ἐγὼ τώρα τὰ ξέχασα . . .

— Δὲν τὰ ξέχασα ὅμως κι' ἐγώ. Εἶπες σ' ὅλους πῶς σοῦ ὑποσχέθηκα λόγῳ τιμῆς νά μὴν πῶ τίποτα σὲ κανένα γιὰ τὴν ὀμιλία ἐκείνη. Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν σοῦ ὑποσχέθηκα ποτὲ τέτοιο πρᾶγμα.

— Μοῦ τὸ ὑποσχέθηκες, Πετράκη ! Μοῦ ἔδωκες τὸ λόγο σου. Ἐκαμες μάλιστα νά μοῦ δώσης καὶ τὸ χέρι σου. Ἀλλὰ δὲν πειράζει . . .

— Κύριε Σπύθη, δὲν θυμάστε καλᾶ. Ἡ μνήμη σας, φαίνεται, εἶναι πολὺ ἀδύνατη.

Ἀψήφησα ἀκόμη κι' αὐτὸν τὸν πληθυντικό.

— Ἔστω, εἶπα. Ἄν παραδεχθῶ πῶς δὲν θυμᾶμαι καλὰ καὶ πῶς ἔχεις δικίο σὲ ὅλα, συμφιλιωνόμαστε :

— Ὅχι, μοῦ ἀποκρίθηκε ὀρθὰ-κοψτὰ. Ἐμένα δὲν μὲ κατηγοροῦσε ποτὲ κανέναν πῶς δὲν ἐκράτησα τὸ λόγο μου. Καὶ νά εἶσαι βέβαιος πῶς ἂν σοῦ ὑποσχόμουν τότε νά σωπᾶσω, θὰ σῶπαινα.

Ἡ συνεννόηση ἦταν ἀδύνατη.

— Πολὺ καλὰ ! εἶπα μόνο.

Χαιρέτησα στρατιωτικὰ κι' ἀπομακρύνθηκα.

Αὐτὴ τῇ φορᾷ εἶχα σχεδὸν θυμώσει. Μοῦ ἦρθε νά τὸν βρίσω. Καὶ δὲν μ' ἐκράτησε παρὰ ἡ σκέψη πῶς ἐγὼ πάλι θὰ εἶχα τὸ ἄδικο.

Ὅπως εἶχαν ἔρθει τὰ πράγματα, ἦταν πολὺ ἀργὰ γιὰ νά ἱκανοποιηθῶ. Ὅ,τι καὶ νᾶκανα τώρα, θὰ χειροτέρευα τὴ θέσι μου καὶ τὴν ἰδέα ποῦ εἶχα οἱ ἄλλοι γιὰ μένα.

Στὸ σπίτι μου δὲν εἶπα τίποτα γιὰ ὅλ' αὐτά. Οὔτε σὲ κανέν' ἀπὸ τοὺς φίλους ποῦ εἶχα στὴν πατρίδα. Τὸν Πετράκη ἐξακολούθησα νά τὸν χαιρετῶ τυπικά. Ἀλλὰ κι' αὐτὸ μονάχα μπροστὰ στὸν κόσμο. Ὅταν κάποτε ἀπαντιόμαστε οἱ δυὸ μας, δὲν χαιρετιόμαστε καθόλου.

Στοὺς μικροὺς τόπους οἱ ἄνθρωποι εἶναι περίεργοι. Καὶ πολλοὶ μ' ἐρωτοῦσαν γιὰ τὸν Πετράκη : τί ἔκανε στὴ Σχολή ; τί ἔκανε ἀπέξω ; Σ' ὅλους ἀπαντοῦσα πῶς δὲν εἴμαστε στὴν ἴδια τάξη καὶ δὲν μπορούσα νά ξέρω ἄλλὰ πῶς καὶ στὴ Σχολή κι' ἀπέξω δὲν ἄκουσα ποτὲ γι' αὐτὸν κακό.

Φαίνεται λοιπὸν πῶς ὁ Πετράκης, ποῦ τὸν ρωτοῦσαν ἐπίσης γιὰ μένα, ἔλεγε τὰ ἐναντία. Κι' ὅπως τότε στὴ

Σχολή, ένας φίλος μου με ρώτησε πάλι τι είχα με τον Μαρ-
μούρη για να με κατηγορήσει.

— Τι λέει; ρώτησα.

— Και τι δεν λέει! . . . μου αποκρίθηκε ο φίλος μου. Πώς:
δεν ξέρεις να φερθής, πώς κάνεις επεισόδια, πώς κανέναν
έχει—μέσα δεν σ' έχει σε υπόληψη, πώς κι' οι συμμαθητές
σου ακόμα δεν σου μιλούν, κι' ένα σωρό τέτοια.

"Αλλοτε πάλι έμαθα πώς ο Πετράκης κάπου είπε:

— Τους γέλασε με το εξωτερικό του και τον έμπασαν
στη Σχολή. Ήσυχρα όμως είδαν τι πρόστυχος είναι και το με-
τανοιώσαν πολύ. "Ω, σε πρώτη ευκαιρία θά του δώσουν τὰ
παπούτσια. 'Η Ναυτική Σχολή δεν είναι για τον πρώτο τυ-
χόντα. Μέσα σ' όλα εκείνα τάρχοντόπουλα, ο γιός του Σπάθη
είναι μιὰ άνορθογραφία.

"Εκλαφα την ήμέρα που έφθασε στ' αυτιά μου αυτός ο λό-
γος. Γιατί είπα μέσα μου:

"Μην είν' αλήθεια! . . . Μήπως ή διαγωγή μου κρίθηκε
ανάρμοστη από τους άνωτέρους και ζητούν άφορμή για να
με διώξουν;"

Κι' αυτό ακόμα το μεταξύ μας επεισόδιό, ο Πετράκης το
διηγήθηκε σε πολλούς, αλλά παραμορφωμένο όπως τον έσύμ-
φερε. "Όταν τό έμαθα, άρχισα κι' εγώ να το διηγούμαι"
αλλά όπως είχε γίνει.

"Ε, λοιπόν, και στην πατρίδα μας, οι περισσότεροι πι-
στευαν τον Πετράκη κι' όχι εμένα. Το καταλάβαινα από τον
τρόπο τους. Και προαισθανόμουν πώς το πράγμα ήταν οσοδρό-
"Ο άσυνείδητος αυτός έχθρός, με την ψευτιά και με την συκο-
φαντία, θά με κατασύντριβε, θά μάφινε πτώμα.

Για να τον νικώσα, έπρεπε να ματαχειρισθώ κι' εγώ τὰ
ίδια όπλα. Μά καταδεχόμεν;

EKEINO το καλοκαίρι, παρειδημένος στην πατρίδα μας
μιὰ καλή οικογένεια από κάποια πόλη του Μοριά. Ο πατέ-
ρας, ή μητέρα, δυό κορίτσια κι' έν' αγοράκι. Το δεύτερο, κο-
ρίτσι, ή 'Αγγέλα, ήταν μικρό και το κοιτάξαμε μες οι μικροί.
"Όμορφα όμως και τὰ δυό, ζωνρά, πλούσια και κομψοντυ-
μένα,— το καλύτερο στολίδι κι' ή δυνατότερη έλέη των κέν-
τρων μας.

"Η Σοφία ήταν ψηλή, κρινόλευκη, χωρίς κοκκινάδια στὰ
μάγουλα, σάν άγαλμα, με μαύρες μπουκλίτσες και με βαθιά
καστανά μάτια.

Κι' ή 'Αγγέλα, για την ήλικία της, ήταν ψηλή. Λεπτή
όμως, άγίνωτη, χωρίς σχεδόν στήθος ακόμα. Το προσωπείο
της μόνο, που κοκκίνιζε άλαφρά, έμοιαζε σά μεγάλης. Και

τὰ μάτια της, γαλανὰ, κάτω ἀπ' τὰ ξανθὰ μαλάκια, ἐπαί-
ζαν ἀκατάπαυτα μὲ νάξια καὶ μὲ πονηριές. . .

Συχνὰ μὲ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ πήγαινε κι' ὁ Πετράκης.
γιατὶ ὁ πατέρας, ὁ κ. Δαλέρης, ἦταν βουλευτὴς ὅπως ὁ
θεὸς του κι' εἶχαν μεγάλη φιλία στὴν Ἀθήνα. Κι' ὁ χλωμὸς
Δόκιμος κορδονόταν καὶ καμάρωνε δίπλα στὴ συνομήλική
μας Ἀγγέλα, κουδεντιάζοντας μαζί της δυνατὰ κι' ἐπιδει-
χτικὰ. Ἐκείνη ὁμως δὲν ἔδινε, φαίνεται, πεντάρια γιὰ τὸν
Πετράκη. Μὰς κοίταζε ὅλους γελαστὴ καὶ προκλητικῇ.
Κι' ἀπ' ὅλους περισσότερο ἐμένα.

Σὲ λίγο, ἡ προτίμηση τῆς μικρῆς ἀρχοντοπούλας ἔγινε
ὀλοφάνερη. Τῆς φάνταζε ἡ στολή μου, τὸ ἀνάστημά μου, τὸ
χρῶμα μου, — ἡ λεβεντιά μου. Θὰ μὲ σύγκρινε μὲ τὸν ἄλλο
Δόκιμο καὶ θὰ ἔβρισκε πὼς μόνο σὲ μένα ταίριαζε τὸ σπα-
θακι μὲ τὴν ἄσπρη λαβή. Καὶ χωρὶς νὰ τὴ νοιάζει πὼς εἰμαι
ἀπὸ παρακατινὴ οἰκογένεια, — πράγμα ποῦ δὲν θὰ παρέλειψε
βέβαια ὁ Πετράκης νὰ τῆς τὸ πῇ, — μ' ἐξεχώρισε ἀπ' ὅλα
τὰρχοντόπουλα ποῦ ἔλυναν μπροστὰ της, καὶ μὲ πολὺ ἐκ-
φραστικὲς ματιές ποῦ ἔδινε τίς πιὸ μεγάλες ἐλπίδες.

Αὐτὸ μ' ἐκολάκεψε πολὺ.

Καὶ στὴν Ἀθήνα μὲ κοίταζαν πολλὰ κορίτσια τῆς ἀριστο-
κρατίας, μὰ μόνο γιὰ τὴ στολή μου, χωρὶς νὰ ξέρουν ἀπὸ
ποῦ κρατοῦσε κι' ἡ σκούφια μου. Ἐνῶ ἡ Ἀγγέλα τὸ ἤξερε καὶ
γιὰ μένα, μόνο γιὰ μένα, τὸ παράβλεπε.

Τὴν κοίταξα κι ἐγώ. Ὅταν μάλιστα δὲν ἦταν μαζί τους ὁ
Πετράκης, τῆς ἔδειχνα ὅλη τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐχαρίστηση
ποῦ μοῦ προξενοῦσε ἡ ἐρωτικὴ της ματιά. Ἐκείνη ὁμως,
καὶ δίπλα στὸν Πετράκη ἀκόμα, ὅταν μ' ἔβλεπε, τὸν ἄφινε
μάρμαρο γιὰ νὰ γυρίσῃ ὅλη σὲ μένα.

Αὐτὸ ἐξακολούθησε κανένα μῆνα. Ἀγαποῦσα τὴν Ἀγ-
γέλα Δαλέρη κι' εἶχα τὴν ἰδέα πὼς μὲγαποῦσε κι' αὐτή.

Ἐνα βράδυ, στὴν Πλατεία, ἀφοῦ ἐπαίξε ἡ Φιλαρμονικὴ
καὶ τὸ τελευταῖο κομμάτι, ἡ Ἀγγέλα μὲ τοὺς δικούς της, — ὁ
Πετράκης δὲν ἦταν μαζί, — πῆρε τὸ θρόνο νὰ γυρίσῃ σπῆτι της.
Τὴ στιγμὴ ἐκείνη βρισκόμουν, μ' ἓνα φίλο μου, ἀπὸ πίσω
της. Στράφηκε καὶ μὲ κοίταξε δυὸ-τρεις φορές. Καὶ μοῦ φά-
νηκε πὼς μὲ τὸ βλέμμα της μὲ προσκαλοῦσε νὰ τὴν ἀκολου-
θήσω.

Τὴν ἀκολούθησα μαζί μὲ τὸ φίλο μου.

Ἡ μητέρα της, ἡ ἀδερφή της κι' ὁ μικρὸς πῆγγαιναν
μπροστὰ. Κι' αὐτὴ πίσω, δίπλα στὸν πατέρα της, ποῦ οἰγο-
περπατοῦσε κουδεντιάζοντας μὲ τὸ θεῖο τοῦ Πετράκη. Ἐκανε
πὼς πρόσεχε στὴν ὁμιλία τους, μὰ δὲν πρόσεχε παρὰ σὲ μένα.
Κάθε τόσο ἔστρεψε τὸ κεφάλι της καὶ μὲ κοίταζε.

Ἔτσι ἐκάναμε ὅλο τὸ δρόμο, — τὸ δρόμο ποῦ φάνταζε τόσο

ώραία έκαινό τό δρόμο, μέ τά δένδρα του καί τάρχοντικά του σπίτια κάτω ἀπ' τό φαγγάρι. Κι' όταν ἡ Ἀγγέλα ἐφθασε καί μπήκε στήν πόρτα της, — μιὰ κομψή καγγελοπορτα στολισμένη μ' ἀνθισμένους κισσούς, — ἐγώ ἔκαμα ἀκόμα λίγα βήματα μπροστά καί, μέ τό φίλο μου πάντα, ξαναγύρισα στήν Πλατεία.

Ἦταν λιγάκι τολμηρό. Τί ἐγύρευα στή γειτονιά ἐκείνη, ἐγώ πού καθόμουν στήν ἄλλη ἄκρη; Ὅποιος μέ εἶδε, δέν κατάλαβε πῶς εἶχα πάρει ἀπό πίσω τή μικρή Δαλεροπούλα; Ἀλλ' αὐτή μέ εἶχε προσκαλέσει. Δέν μπορούσα νά κάμω ἄλλοιῶς...

Τήν ἄλλη μέρα, ὁ Πατράκης στό δρόμο μάγριοκοίταξε. Εἶχε μύθει, φαίνεται, τό κάμωμά μου. Ἀλλά δέν μ' ἔκοψε καθόλου. Καί πάλι σέ δυό τρεῖς ἡμέρες, πού μοῦ ξαναπαρουσιάστηκε ἡ ἴδια εὐκαιρία, ἀκολούθησα τήν Ἀγγέλα ὡς τό σπίτι της.

Αὐτή, τή φορά ἡμουν μόνος. Καί καθώς ἐγύριζα στήν Πλατεία, ἄκουσα βιαστικά βήματα πίσω μου, ἔστρεψα τό κεφάλι μου καί γνώρισα τόν Πατράκη μ' ἕνα φίλο του.

Ἦταν ὁ Κώστας ὁ Ράφτης, μεγαλύτερός μας, φοιτητής τῆς Νομικῆς.

Ἀπό πού ξεφύτρωσαν αὐτοί;

Τό μάντεψα: θά παραφύλαγαν σόο καφενέτο τοῦ Πατρούλη, ἐκεῖ κοντά πού καθόταν ἡ εἰκογένεια Δαλέρη. Θά μέ εἶδαν πίσω ἀπ' τήν Ἀγγέλα καί τώρα ἐρχόνταν, μέ κύνηγοσαν, νά μοῦ ζητήσουν τό λόγο.

Δέν τοῦς φοβήθηκα, ὥς ἦταν δυό. Ἀρχισα μάλιστα νά περπατῶ πιά αἰγιά, γιά νά μέ φθάσουν πιά γρήγορα.

Σέ λίγο ἄκουσα πίσω μου τή φωνή τοῦ Πατράκη, τραχειά μά καί τρεμουλιαστή ἀπό κάποια συγκίνηση:

— "Ε! . . γιά νά σοῦ πῶ ἐσένα . .

Γύρισε' ἀμέσως καί στάθηκα.

Ἦμαστε στή γωνιά ἀκριβῶς τοῦ δρομάκιου πού ἔδραζε στήν Πλατεία. Ὡς ἐκεῖ εἶχε συνήθως κόσμος ὁ ὥραιος δρόμος τῆς Ἀγγέλας. Ἀπό κεῖ καί πέρα ὅμως ἦταν ἔρημος, γιατί ἔδραζε κάτω σ' ἕν' ἀσύχναστο ἀκρογιάλι. Δέν περνοῦσαν παρά οἱ λίγοι περσινοί καί τή στιγμή ἐκείνη ψυχρή.

— Ὅριστα! τοῦ εἶπα.

— "Ελα δῶ! μέ πρόσταξε.

Καί, χωρὶς νά σταματήσῃ καθόλου, προχώρησε μονάχος του λίγα βήματα πρὸς τήν ἐρημιά. Ὁ σκοπός του ἦταν βέβαια νά μὴν ἔχη μάρτυρες ἡ σκηνή μας, ἐκτός ἀπὸ τόν Κώστα, πού ἔμεινε βάρδια στή γωνιά τοῦ δρομάκιου.

Ἀκολούθησα τόν ἐχθρό μου πού ἐσταμάτησε τέλος ἐκεῖ κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο. Κι' ἅμα βρεθήκαμε ἀντιμέτωποι, μοῦ εἶπε:

— Αὐτὸ ποῦ ἔκαμες ἀπόψε καὶ τὴν περασμένη Κυριακῇ, νὰ μὴν τὸ ξανακάνῃς. Αὐτὰ τὰ κορίτσια δὲν εἶναι ἀπροστάτευτα, στὴ διάθεσὶ σου. Εἶναι συστημένα σὲ μᾶς καὶ μεῖς τὰ προστατεύουμε ὅσο μένουν στὸν τόπο. . . Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ πάψουν αὐτὲς οἱ ἀηδίες. Δὲν ἔννοῶ νὰ σὲ ξαναἰδῶ οὔτε νὰ τὰ παίρνῃς τὸ κατόπι, οὔτε νὰ τὰ ἐνοχλῇς στὴν Πλατεῖα. Μάθε πὼς μοῦ ἔκαναν παράπονα. Καὶ τὸ κάτω-κάτω, αὐτὰ δὲν εἶναι κορίτσια γιὰ τὰ μούτρα σου!

Τὸν ἄφησα νὰ τὰ πῇ ὅλ' αὐτά.

Ἡ φωνὴ του ἔτρεψε ἀπὸ θυμὸ μὰ κι' ἀπὸ φόβο. "ὦ ναί, κι' ἀπὸ φόβο. Γιατὶ κάθε στιγμὴ, μιλώντας, κοίταζε μὲ τὴν ἄκρῃ τοῦ ματιοῦ του νὰ ἰδῇ ποῦ βρίσκεται ὁ φίλος του καὶ παρακολουθοῦσε τὰ χέρια μου. . .

Μόνο ἡ τελευταία του φράση μοῦ ἀνέδασε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι. Νὰ μοῦ λέῃ πὼς ἡ Ἀγγέλα δὲν εἶναι γιὰ τὰ μούτρα μου ἐνῷ ἤμουν βεβαιὸς πὼς αὐτὴ μάγαποῦσε; Ἄ, μὰ θύμωσα κι' ἐγὼ ἐπιτέλους. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ γιὰ καλὰ.

— "Ὅχι, μὴν εἶναι γιὰ τὰ μούτρα τὰ δικὰ σου! ἀποκρίθηκα.

— Νὰ μετρᾷς τὰ λόγια σου, ὅταν μιλᾷς μαζί μου!

— Ἐσὺ νὰ μετρᾷς τὰ δικὰ σου!

— Ἀκουσες τί σοῦ εἶπα;

— Δὲν ἀκούω τίποτα! Θὰ κάνω ὅ,τι μᾶρέσει καὶ σὺ κάνε ὅ,τι σοῦ βαστάει!

— Παλιάνθρωπε! . .

Καὶ μὲ τὴ βρισιὰ, ἔκαμε νὰ χυμῆξῃ.

Μὰ δὲν πρόφθασε.

Εἶχα θυμῆθῃ τοὺς περίφημους «δυὸ μπάτσους» τοῦ Χρήστου τοῦ Πετρουιάτη.

Νὰ περίστασῃ νὰ τοὺς δώσω. Τώρα μάλιστα. Καὶ τοῖς! . . τοῖς! . . ἔσκασαν ἀλλεπάλληλοι στὰ μάγουλα τοῦ Πετράκη. Τᾶχαος μιὰ στιγμὴ, παραχαλίστηκε κι' ἐπειτα ἔκαμε πάλι νὰ μὲ χτυπήσῃ. Τότε τὸν ἄρπαξα μὲ τὰ δυὸ μου χέρια καὶ τὸν κόλλησα στὸ δέντρο.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴ ἔφθασε κοντὰ μας τρέχοντας ὁ Κώστας.

Ἐνόμισα πὼς θὰ μοῦ ἐπιτεθῇ κι' ἐτοιμάστηκα, καθὼς κρατοῦσα τὸν Πετράκη, νὰ γυρίσω καὶ νὰ τὸν πατάξω ἀπάνω του. Μὰ ὄχι. Ἐρχόταν νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπλῶς. Καὶ σὰ μεγαλύτερος, ἄρχισε νὰ μᾶς μαλώνῃ:

— Μπᾶ! . . πιανόσαστε; . . Δὲ ντρέπεστε; . . Δόκιμοι κι' οἱ δυὸ, συμμαθηταί, συνάδελφοι; Μπᾶ! . .

Καὶ μιλώντας, προπαθοῦσε νὰ τραβήξῃ ἀπὸ τὰ χέρια μου τὸν Πετράκη, ποὺ τοῦ τὸν ἄφησα εὐχαρίστως.

— Πᾶμε! . . πᾶμε!

Ἐξακολούθησε νὰ τὸν τραβᾷ μακριὰ μου πρὸς τὸ δρομά-

κο, ἐνῷ ἐκείνος, στὰ σίγουρα τώρα, ξανάρχισε νά με θρίζη καί νά με ἀπειλῇ.

— Θά σοῦ δείξω! . . θά σοῦ δείξω! . .

— Ὅποτε θέλεις . . . Εἶμαι πάντα στή διάθεσή σου!

— Μά πῆφτε λοιπόν! . . Νά, ἐρχονται καί ἄνθρωποι . . . Ντροπή! . .

Κι' ἀποταλειώνοντας τὸ ρόλο του, προσχεδιασμένο βέβαια, ὁ Κώστας ὁ Ράφτης ἔμπασε μέ τή βία τάχα τὸν Πιτράκη στὸ δρομάκι κι' ἐκεῖ, μέ γοργό βῆμα, ἔφυγαν κι' οἱ δύο πρὸς τὴν Πλατεία.

Ἐγὼ ἐξακολούθησα τὸ δρόμο ὡς τὸ ἐρημικὸ ἀκρογιάλι καί γύρισα στὶς γειτονιές μου.

Περίμενα πὼς ὁ ἐχθρὸς μου, μπατισμένος, θά με καλοῦσε σὲ μονομαχία. Ἀλλὰ πέρασε ὅλη ἡ βραδιά κι' ὅλη ἡ ἄλλη μέρα χωρὶς νά μ' ἐπισκεφθῇ κανένας. Τὴν τρίτη μέρα μετὰ τὸ ἐπεισόδιο, ἀπάντησα τὸν Κώστα.

— Ὁ φίλος σου, τοῦ εἶπα, δὲν μοῦ ἔδωξε ἀκόμα ὅπως με φοβέρισε . . .

— Μπᾶ! . . ἔκαμε ὁ φοιτητὴς· περίμενε νά τὸν καλέσης εὐρ,

— Ἐγὼ; ἀπόρησα. Μά καίνος ἔφαγα δύο μπάτσους.

— Σένα ὅμως σ' ἔδωξε ἄτιμο.

— Ψέμματά! . . Ἀκουσες εὐρ τέτοια λέξη;

— Ὅχι, ἀλλὰ καίνος μοῦ τόπε.

— Ἐ γέλασε . . . «Παλιάνθρωπος» μόνο μοῦ εἶπε. Καί τότε τὸν χτύπησα. Ἄν μ' ἔλεγε «ἄτιμο», σὲ βεβαίῳ πὼς δὲν θά γλύτωνε ἐτοί εὐκολα ἀπὸ τὰ χέρια μου.

(Τόπα κι' αὐτὸ γιὰ νά τὸ πῶ . . .)

Ὁ Κώστας σήκωσε τοὺς ὤμους.

— Δὲν ἀνακαταδουμάι, εἶπε. Λάστε τὴ διαφορά σας ὅπως θέλετε.

Κι' ἔφυγε.

Ὡστε παραμόρφωνα τώρα ὁ Πιτράκης τὸ ἐπεισόδιο. Μὲ εἶπε ἄτιμο κι' ὅμως δὲν συγκινήθηκα καθόλου. Ἀντὶ νά τὸν καλέσω ἀμέσως σὲ μονομαχία, περίμενα νά με καλέσῃ αὐτός γιὰ δύο . . . παλιομπάτσους! Ἡ μὴν ἀρνιόταν καί τοὺς μπάτσους; Ἡ μὴν ἔλεγε πὼς μ' ἐμπάτισε αὐτός: . .

Νά ὁ ἄνθρωπος, — συλλογιζόμενον, — ποῦ εἶχε ὅλη τὴν ὑπόληψή τῶν συμβαθῶν μας στὴ Σχολή. Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶχα καμμιὰ. Μὲ ὑπόβλεπαν, μὲ περιφρονοῦσαν καί γύρευαν ἀφορμὴ νά με διώξουν. Ποιὸς ἔφει μάλιστα μήπως ἡ ἀφορμὴ θῆταν τὸ καινούργιο ἐπεισόδιο, ὅπως θά τὸ διηγόταν τὸ Σεπτέμβριον ὁ Πιτράκης . . .

Στέφθηκα μὲ στιγμὴ, ἀφοῦ τὸ περίμενε, νά τὸν καλέσω σὲ μονομαχία. Ἐνας φίλος μου ὅμως ἀξιωματικὸς, ποῦ τὸν

συμβουλευθήκα, μὸ εἶπε πὼς ἦταν ἀργά, ἀφοῦ εἶχαν περάσει
τρεῖς φερὲς εἰκοσιτέσσερες ὥρες. Ὁ Πατράκης εἶχε τὸ δι-
καίωμα νὰ ρηθῇ, — καὶ σίγουρα θὰ τῷκανε.

Ἀλλὰ ὁ κυριότερος λόγος ποῦ μ' ἐμπόδισε, ἦταν πάλι
ἡ περιφρόνηση, ἡ θαύτατη περιφρόνηση ποῦ αἰστάνθηκα γιὰ
τὸν ἀκηλίδωτο κι ἀφογο αὐτὸν ἱππότη. Ἀληθινὰ δὲν κατα-
δεχόμεν νὰ μονομαχήσω μαζί του, κι' ἄς φορούσαμε κι' οἱ
δυὸ τὴν ἴδια στολή, κι' ἄς ἦταν αὐτὸς ἀνιψιὸς δουλευτῇ κι'
ἐγὼ γιὸς ἐμποράκου. Μετάνοιωσα καὶ γιὰ τοὺς μπάτσους
ποῦ καταδέχτηκα νὰ τοῦ δώσω. Ἐπρεπε κι' ἐκεῖ νὰ τὸν πε-
ριφρονήσω. Μὰ τί νὰ σοῦ κάμω ποῦ ἤμουν ἐρωτευμένος καὶ
θύμωσα, σὰν ἄκουσα πὼς ἡ Ἀγγέλα δὲν ἦταν γιὰ νὰ μού-
τρα μου; Μόνο αὐτὸς ὁ λόγος μ' ἔκαμε νὰ σηκώσω χέρι.
Εἰς ἐμὴ δὲν μ' ἔλεγε παλιάνθρωπο ὡς αὐριο : . .

ΕΙΧΕ διαδοθεί στο μικρό μας τόπο πως «ένοχλοῦσα» τὴν Ἀγγέλα τοῦ Δαλέρη καὶ πὼς μοῦ εἶχε γίνει παρατήρηση. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὴν ἐκθάτω, ὄχι γιὰτὶ φοβήθηκα τὸ Πετράκη, ἀπόφραγα νὰ βρισκοῦμαι ἀπὸ πίσω της ὅταν σουλατσάραμε στὴν Πλατεία, ἢ νὰ τὴν ἀκολουθῶ ὅταν ξεκινούσε γιὰ τὸ σπίτι της.

Φαίνεται λοιπὸν πὼς αὐτὸν τὸν τρόπο μου ἡ μικρούλα τὸν παρεξήγησε. Ἴσως νὰ μὴν εἶχε μάθει καὶ τὸ «ἐπαισόδιο». Κι' ἐνόμισε πὼς ἤθελα νὰ τὴν ἀφήσω, γιὰ νὰ τὰ φτιάσω μὲ ἄλλη. Τελος πάντων δὲν μπορούσε νὰ καταλάβῃ τί συμβαίνει. Κι' ἀποφάσεις θάρρετὰ νὰ ρωτήσῃ...

"Ἐνα βράδυ, ἐνῶ καθόμουν μὲ δυὸ-τρεις φίλους στὸ καφενεῖο τῆς παραλίας, μ' ἐπλησίασε μὲ τρόπο ἕνα παιδάκι ποὺ τριγύριζε τὰ καθίσματα πουλώνοντας βεντάγιες καὶ πασσατέμπο. Μοῦ ἐπρότεινε τὸ ἐμπόρεμά του ἐμφαντικὰ καί, καθὼς τοῦ ἐγνεφα πὼς δὲ θέλω, μοῦ φειθύρισε στ' αὐτί :

— "Ἐχω κάτι νὰ σοῦ δώσω ... Πάρε αὐτὴ τὴ βεντάγια.

"Ἐνα πεντόδραχμο κάνει ... Κρυφά !...

"Ἡἔρα κι' ἀπ' ἄλλη, φορὰ πὼς ὁ μικρὸς αὐτὸς πασσαύριξε, μ' ἐξοχη ταχυδακτυλουργία, ραβασάκια. Δὲν ἐφαντάσθηκα ὅμως πὼς εἶχε νὰ μοῦ δώσῃ ραβασάκι ἀπὸ τὴν Ἀγγέλα !

Ὡστόσο πῆρα τὴ βεντάγια, τοῦ ἔδωσα κρυφὰ ἕνα πεντόδραχμο ποὺ οἱ ἄλλοι τὸ πῆραν γιὰ μονό, ἐκρυφα τὴ βεντάγια στὴν τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ μου κι' ὕστερα, καθὼς ξανάχωσα τὸ χέρι μου βαθύτερα, ἔπιασα τὸ ραβασάκι !

Μὴ μὲ ρωτᾶτε τώρα πὼς ἐγινε αὐτὸ τὸ θαῦμα, γιὰτὶ δὲν ξέρω κι' ἐγώ. Ὅστε κανέναν ἀπὸ τοὺς φίλους μου ὑποπτεύθηκε τίποτα. Ὅλοι ἐνόμισαν πὼς ἀγόρασα ἀπλῶς μιὰ βεντάγια, ποὺ δὲν μοῦ χρησίμευε κιόλα, γιὰ νὰ ξεφορτωθῶ τὸ μικρὸ ὀχληρό. Μὴ μὲ ρωτᾶτε ἐπίσης πότα καὶ ποῦ τοῦ ἔδωσα ἡ Ἀγγέλα τὸ ραβασάκι. Κι' αὐτὸ δὲν τὸ ἔμαθα ποτέ. Ἐκείνο τὸ βράδυ μάλιστα ἡ οἰκογένεια Δαλέρη δὲν ἐφάνηκε πουθενά. Θὰ εἶχε πάει ἐκδρομὴ σὲ κανένα χωριό, ὅπως τὸκανε μιὰ-δυὸ φορές τὴν ἐβδομάδα.

Ἡ Ἀγγέλα μοῦ ἔγραψε παράπονα. Τί ἔπαθα ; Γιὰτὶ

ἄλλαξα ἔτσι τὸν τελευταῖο καιροῖ : Καὶ με παρακαλοῦσε νὰ τῆς ἐξηγήσω μὲ δυὸ λόγια καὶ νὰ τῆς τὰ στείλω μὲ τὸ Μερᾶ, —ἔτσι λεγόταν ὁ πασίγνωστος μικρὸς, —ἐὰν τὴν ἐλογάριαζα, ὅπως κι' ἐκείνη ἐμένα . . .»

Μοῦ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση αὐτὸ τὸ γράμμα, ἐπειδὴ Ἰσα-Ἰσα δὲν ἔγραφε λέξη γι' ἀγάπη. "Αν τὸ διαβάζε κανένας χωρὶς νὰ ἔβρη, θὰ ἐνόμιζε πὼς ἦταν τὸ ἑκατοστό. Γιὰ τὴν "Αγγέλα, βλέπτε, δὲν χρειαζόταν ἄλλη συνεννόηση. Τὰ εἶχαμε πεῖ ὅλα μὲ τίς ματιές ποὺ εἶχαμε ἀλλάξει στὸ δρόμο. Καὶ τώρα μὲ ρωτοῦσε ἀπλῶς τί ἔπαθα . . .

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τῆς ἀποκρίθηκα κι' ἐγὼ : Τίποτα δὲν ἔπαθα, τὸ παραμικρό. "Ημουν καὶ θὰ ἦμουν πάντα ὁ ἴδιος. Μόνο ἀπόφευγα νὰ τὴν παραπαίρνω ἀπὸ πίσω, γιατί αὐτὸ παρατηρήθηκε κι' ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ ψιθυρίζη . . .

"Εἴωσα τὸ ραδασάκι μου στὸ Μερᾶ καὶ περίμενα.

Μὰ ἡ "Αγγέλα, ἡσυχασμένη, θεώρησε περιττὸ νὰ μοῦ στείλῃ κι' ἄλλο. Μόνο ἐν' ἀπόγεμα, στὴν περίπατο, καθὼς περνοῦσε δίπλα μου μὲ τὸ μικρὸ τὸν ἀδελφὸ τῆς, τοῦ εἶπε γιὰ νὰ τ'ἀκούσω ἐγὼ :

— Καὶ τί σὲ μέλει γιὰ τὸν κόσμο : Δὲν πᾶσι νὰ ψιθυρίζη ὅσο θέλει ;

"Ακουσα καὶ τὴν ἀπορία τοῦ μικροῦ ποὺ δὲν καταλάβαινε τίποτα :

— Τί εἶπες :

Δὲν ἀκουσα ὅμως καὶ τὴν ἀπάντηση τῆς "Αγγέλας ποὺ θὰ τὰ μᾶλωσε ὅπως-ὅπως . . .

"Απὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ξανάρχισα νὰ τὴν παίρνω ἀπὸ πίσω. Κι' ὥς τὸ σπῆτι τῆς τὴν πῆγα δυὸ-τρὶς φορές. "Αλλὰ ὁ Πετράκης δὲν τόλμησε πιά νὰ μ' ἐνοχλήσῃ. "Επαψε μάλιστα καὶ νὰ μὲ ἀγριοκοιτάξῃ, ὅταν τύχαινε νὰ συνοδεύῃ τοὺς Δαλειαίους καὶ νὰ μὲ βρίσκῃ μπροστὰ του.

Δὲν τὸν ἐνοιαζε πιά τὸν ζηλιέρη : Τὸν εἶχαν σωφρονίσαι οἱ μπάτσι ; —"Ημουν τόσο εὐτυχημένος, ὥστε δὲν σκοτιζόμουν νὰ βρῶ τὴν ἄκρη. "Αλλωστε σὲ λίγες ἡμέρες, ἕνα βράδυ, στὴ μουσικὴ, ἀκουσα τὴν "Αγγέλα νὰ λέῃ δυνατὰ σὲ μιὰ φίλῃ τῆς :

— Αὔριο φεύγουμε ! . . Μὴ μὲ ξεχάσεις ὥς τὸ ἄλλο καλοκαίρι ποὺ θὰ ξαναἰδωθοῦμε ! . .

— Μὴ φοβάσαι γι' αὐτό, τῆς ἀποκρίθηκε ἡ φίλῃ, (ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ κατάλαβε πὼς τόπε γιὰ μένα) δὲν ἐσχνιέται τόσο εὐκολὰ μιὰ "Αγγέλα ! . .

Πραγματικῶς, ἄλλο πρωί, ἡ οἰκογένεια Δαλέρη μπῆκε στὸ βαπόρι. Καὶ μαζὶ τῆς ὁ Πετράκης μὲ τὸ θειό του. Καθὼς ἔμαθα, θὰ πῆγαιναν ὅλοι στὴν "Αθήνα, ὅπου θάμειναν γιὰ διασκέδαση καμμιὰ εἰκοσαριά ἡμέρες. "Υστερα θὰ χωριζόν-

ταν: ὁ Πατράκης στὸν Πειραιᾶ, ὁ θεὸς του πίσω στὴν πατρίδα κι' ἡ οἰκογένεια Δαλέρη στὴ δική της.

Δὲν με λύπησε καὶ τόσο πολὺ ἡ ἀναχώρηση τῆς Ἀγγέλας. Μὲ παρηγοροῦσε ἡ ἰδέα πὼς θὰ τὴν ξανάβλεπα τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι. Καί, χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, ἤμουν πολὺ βέβαιος γιὰ τὴν ἀγάπη της καὶ τὴ σταθερότητά της... Ὡστόσο, ἀμα πέρασαν δυὸ-τρεῖς ἡμέρες, ἀμα ἔμαθα μάλιστα πὼς διασκέδαζαν ὅλοι μαζί στὴν Ἀθήνα, μὲ ξανακάηκε. Ὁ τόπος δὲν με χωροῦσε πιὰ, πέθαινα ἀπὸ ἀσφυξία. Κι' ἔραγα τὸν πατέρα μου νὰ μ'ἀφήσῃ νὰ φύγω κι' ἐγὼ με τᾶλλο βαπόρι.

— Μὰ εἶναι νωρὶς γιὰ τὴ Σχολή, παιδί μου...

— Μπᾶ, ὡς που νὰ φτάσω, σὲ μιὰ ἐβδομάδα θ'ἀρχίσουν τὰ μαθήματα.

— Κι' εἶναι λίγο μιὰ ἐβδομάδα;

— Δὲν εἶναι ὅμως καὶ πολὺ.

Ἡ μητέρα μου πάλι, ἡ «ἀγράμματη γυναικούλα», μὲ παραπονιόταν:

— Ἐτοί γλῆγορα μὲς βρέθηκες; Ἄλλος κοιτάει πὼς νὰ μείνῃ μὲ τοὺς γονεὺς του ὡς τὴν τελευταία στιγμή. Καὶ σὺ, χωρὶς αἰτία...

«Νᾶξες τί αἰτία ἔχω καὶ νᾶλας, μητερίτα!... Εἶναι μιὰ μικρούλα Ἀγγέλα σὶν ἄγγελος ποὺ με λατρεῖ!... Καὶ πλούσια, μητερίτα, πλούσια... Γιὰ φαντάσου, νὰ κάμῃς μεθαύριο νύφη μιὰ Δαλεροπούλα!...»

Μὰ ποὺ νὰ τολμήσω νὰ τὸ θυάλω ἀπὸ τὸ στόμα μου!...

Ἦταν ἓνα ἔντρο ποὺ μόλις καὶ μετὰ βίαις ἐπλεγα στὸν ἑαυτό μου.

Ἀλήθεια, ἡ Ἀγγέλα θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ μ'ἀγαπᾷ ὡς που θὰ ἔβγαίνα ἀξιοματικές γιὰ νὰ τὴν πύρω; Καὶ θὰ μ'ἀγαποῦσε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ νικήσῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν δικῶν της ποὺ θὰ προτιμοῦσαν βέβαια τὸν Πατράκη;

Γιατί δὲν εἶχ' ἀμυθολία πὼς κι' ὁ ἐχθρὸς μου ἦταν ἐρωτευμένος με τὴ μικρούλα. Καὶ μὲ φαινόταν πὼς ὁ θεὸς του κι' ὁ πατέρας της, ποὺ ἔβλεπαν τὴ συμπάθειαν, τὰ μιλοῦσαν καὶ τὰ συμφωνοῦσαν ἀπὸ τώρα. Ἦταν τάχα ἀπλὴ σύμπτωση καὶ ποὺ ἔφυγαν ὅλοι μαζί γιὰ τὴν Ἀθήνα;...

Θέλοντας καὶ μὴ, ὁ πατέρας μου κι' ἡ μητέρα μου μ'ἀφήσαν. Καὶ μιὰ ἀπὸ τίς τελευταῖες μέρες τοῦ Σεπτεμβρίου, ξεμπαρκαρίστηκα στὸν Πειραιᾶ κι' ἀνέβηκα ἀμέσως στὴν Ἀθήνα. Τὰ μαθήματα δὲν εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμα καὶ μ'μποροῦσα νὰ γυρίσω ὅσο ἤθελα.

Σὲ ποῖο ξενοδοχεῖο εἶχαν καθῆσαι ἄραγε οἱ Δαλεραῖοι; Κι' ἦταν ἀκόμα ἐκεῖ ἢ εἶχαν γυρίσει στὴν πατρίδα; Θὰ τὴν ξανάβλεπα καὶ πρὶν ἀπὸ τᾶλλο καλοκαίρι τὴν Ἀγγέλα;

Δεν ἤξερα τίποτα. Καὶ γύριζα σάν τραλὸς τοὺς δρόμους καὶ τὰ κέντρα.

Τὴν πρώτη μέρα, ἂν καὶ νυχτώθηκα, δὲν εἶδα κανένα. Τὴ δευτέρῃ ὁμως, μόλις βγῆκα στὸ Σύνταγμα, οἱ πρῶτοι ποὺ εἶδα μπροστά μου, ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσα.

Ὅλοι μαζί, καὶ μ' ἄλλους φίλους τοὺς ἀκόμα, καθόνταν σ' ἓνα τραπεζάκι, ἀπέξω ἀπ' τὸ Μεγάλο Καφεναεῖο, ποὺ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἦταν τῆς μόδας. Γλυκὸ φθινοπωριάτικο δειλὶ, μυρωμένο ἀπὸ γιατσέντα. Κι' ἡ Ἀγγέλα τρισαριτωμένη, μὲ μιὰ φορεσιὰ κρέμ φανελλίτσα καὶ μ' ἓνα κουκάκι τοῦ ἰδιοῦ χρώματος μὲ ἄσπρο ὄρθιο φτερό.

Πάνε τόσα χρόνια, κι' ὁμως θὰ μπορούσα νὰ τὴ ζωγραφίσω μὲ κάθε λεπτομέρεια ὅπως τὴν εἶδα καθισμένη ἐκεῖ. Ἀμὴ τὸ ξάφνιασμά της, τὸ καταχαρούμενο ἐκεῖνο ξάφνιασμα, σὰ μὲ εἶδε μπροστά της, θὰ τὸ ξεχάσω ποτέ :

Δὲν μ' ἐπείρμενε, γιατί' ἤξερε πῶς οἱ Δόκιμοι μαζεύομαστε τότες ἀρχῆς Ὀκτωβρίου. Καὶ κατάλαβε πολὺ καλῶς πῶς εἶχα πάει νωρίτερα μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ τὴν ξαναἰδῶ.

Δὲν ἤξερε πῶς νὰ μ' εὐχαριστήσῃ. Μὲ κοίταζε τόσο φανερά, ὥστ' ἔκαμε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὲ ἰδοῦν, νὰ μὲ προσέξουν. Ἐπειτα πέρασα ἀπὸ κοντὰ τους. Καὶ χαιρετήσα στρατιωτικῶς, κοιταζοντας τὸν κ. Μαρμούρη. Σὰ βουλευτὴ μας, βλέπτε, χρυστοῦσα νὰ τὸν χαιρετῶ. Ἐπειτα ἦταν κι' ὁ Πετράκης, ὁ ἀνώτερος. Χαιρετισμὸς ὑποχρεωτικός. Ὁ ἐχθρὸς ὅσως καμώθηκε πῶς δὲν μὲ «ἀντελήφθη»· κι' ἅμα τὸν εἶδα σκυμμένο, κοίταξε κι' ἐγὼ στὰ μάτια τὴν Ἀγγέλα.

Τὰ μάτια αὐτὰ, τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη, ἔλαμπαν τόσο μεγάλα καὶ τόσο γαλάζια, ποὺ μοῦ φαινόταν σὰ νὰ κοίταζε ψηλά. Καὶ μὲ μεγάλη μου ἐκπληξή—γιατί' δὲν περίμενα τόσο,—τὰ εἶδα νὰ μοῦ γνέφουν καὶ νὰ δείχνουν ἓνα διπλανὸ τραπέζι ἄδειο.

Ἐκεῖ ἤθελε ἡ Ἀγγέλα νὰ καθίσω . . . Μὰ δὲν ὄζταν ἄπρεπο ; . .

Δὲν τόλμησα νὰ τὸ κάμω ἀμέσως. Καιροσκοπώντας, τριγύρισα λίγο στὴν πλατεία. Κι' ἐκεῖ ἀπάντησα,—καλὴ τύχη,—ἓνα συμμαθητὴ μου Ἀθηναῖο.

Τὸν ἐσταμάτησα καὶ τοῦ εἶπα βιαστικῶς :

— Τάκη, θέλεις νὰ μὲ σώσῃς ; . . Θὰ πῶς τώρα νὰ καθίσω σ' ἐκεῖνο τὸ τραπέζι, ἐκεῖ—πέρα, δίπλα στὸ ἄλλο ποὺ κάθεται ὁ Μαρμούρης. Καὶ καθὼς θὰ περάσω, θὰ μὲ φωνάξῃς.

Ἔτσι κι' ἔγινε. Γι' ἀγάπη μου, ὁ Τάκης ἄφησε τὴν παρέα του καὶ κάθισε μονάχος του σ' ἐκεῖνο τὸ τραπεζάκι. Κι' ἅμα πέρασα ὅστερα, μὲ φώναξε :

— Δῆμο ! . . ἔλα δῶ ! . .

Ἐκανα καὶ πῶς δὲν ἤθελα, ἀλλὰ . . . τί νὰ κάμω ; . .

Τὸ πρᾶγμα ἦρθε μὲ τρόπο. Ποιὸς μποροῦσε νὰ πῇ τίποτε ; Ὁ Πατράκης ὅμως κατσούφιασε καὶ σὲ λίγο τὸν ἀκούσα νὰ λέγῃ :

— "Ε, δὲν σηκώνομαστε πιά ἀπὸ δῶ ; Βαρῆθηκα.

— "Οχι, δά, καί μένε ! φώναξε ἡ Ἀγγέλα. Ἀπὸ τώρα ; Ἀκόμα ὅλν καθήσαμε.

Μὰ κι' οἱ ἄλλοι συμφώνησαν μὲ τὴν Ἀγγέλα, — ἡ Σοφία προπίντων — κι' ὁ κίνδυνος τοῦ ξεσηκώματος πέρασε.

"Ὀλη τὴν ὥρα, ἡ μικρούλα μὲ κοίταξε, καὶ μοῦ γελούσε μάλιστα, χωρὶς νὰ λογαριάξῃ κανένα καὶ τίποτε. Ἀποροῦσα μὲ τὴν τόλμῃ αὐτοῦ τοῦ κοριτσιοῦ, ἀν καὶ καταλάβαινα πῶς τὴν ἀντλούσε ὅλη ἀπὸ τὸν ἑρωτὰ της. Μόνο ποῦ δὲν μοῦ μιλούσε κι' ἀπευθείας. Συχνὰ ὅμως, ἀπαντώντας πότε στὸν ἕνα καὶ πότε στὸν ἄλλο, μοῦ πετοῦσε τὰ λόγια ποῦ ἤθελε. Μιά στιγμή ἄξαφνα φώναξε :

— Τί ὄρατο θαλινό ! . . Τ' ὄραϊότερο ἀπ' ὅσα εἶδα στὴ ζωή μου ! . .

"Ἄλλη στιγμή, ἀπάνω στὴν κουβέντα εἶπε :

— Μὰ βέβαια . . . ἡ μεγαλύτερη χαρὰ εἶν' ἐκείνη ποῦ δὲν τὴν περιμένεις . . .

Κι' ὅτερα, ποῦ πέρασε κάποια φιλικὴ τους οἰκογένεια καὶ σταμάτησε μὲ διαχύσεις στὸ τραπέζι τους, ἡ Ἀγγέλα εἶπε σὲ μιὰ μικρὴ της φιλενάδα δυνατὰ :

— Τί καλὰ ! . . Ἄν δὲν σ' εἶδελαι τώρα, θ' ἄφευγα χωρὶς νὰ σ' ἀποχαιρέτησω. Γιατί αὐριο τὸ μεσημέρι φεύγουμε μὲ τὸ σιδηρόδρομο. Πῆς λοιπὸν πῶς μόλις μ' ἐπρόφτασες ! . .

"Ὅτε μόλις τὴν εἶχα προσφύσει. Γιατί ποιὸς ἔρει ἀν θὰ τὴν ξανάβλεπα ὡς αὐριο τὸ μεσημέρι ; . .

"Ὅτ'όσο, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ἔμαθα πῶς καθόνταν στὸ ξενοδοχεῖο τῶν Ἀθηναίων καὶ πῶς ἐπρόκειτο νὰ γευματίσουν ἐκεῖ στὶς ὀχτῶ.

Σκέφθηκα μιὰ στιγμή νὰ πῶ κι' ἐγὼ καὶ παρακάλεσα τὸ φίλο μου νὰ μὲ συνοδεύσῃ. Θὰ τοῦ ἔκανα τὸ τραπέζι. Μὰ ὁ Τάκης δὲν μποροῦσε, ἀδύνατο, τὸν περίμεναν στὸ σπίτι του. Καὶ μόνος μου δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ πῶ. "Οχι βέβαια γιατί φοβόμουν τὸν Πατράκη, παρὰ γιατί ντρεπόμουν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι ἀρκέστηκα νὰ βλέπω τὴν Ἀγγέλα ὅση ὥρα ἔμεινε ἀκόμα στὸ καφενεῖο. Ἐπειτα σηκώθηκε μὲ τοὺς δικούς της καὶ χάθηκε . . .

"Αποχαιρέτησα τότε τὸν Τάκη, εὐχαριστώντας τον γιὰ τὴ φιλικὴ ἐκδούλευση, κι' ἄρχισα νὰ τριγυρίζω μονάχος μου.

Ποτὲ δὲν ἤμουν τόσο ἐρωτευμένος. Ἡ εὐτυχισμένη συνάντησιν ποῦ μοῦ ἔδωκε τὴ σταθερότητα τῆς Ἀγγέλας, κορύφωνα τὸν ἐνθουσιασμό μου. Ἀπὸ καίνη τὴν ἡμέρα εἶπα πῶς αὐτὸ ἦταν «σοδαρό».

Δὲν μπορούσα νὰ ἡσυχάσω ὅσο τὴν αἰσθανόμουν τόσο κοντά μου ποὺ νὰ μὲ πλακώνῃ ὁ ἡσκιος της. "Ἦθελα νὰ τὴν ξαναἰδῶ. Κι' ἀφοῦ γευματίσα μόνος μου, βιαστικὰ κι' ἀνόμεντα, στοῦ Πελοπίδα, — ἦταν ἓνα κομψό ἐστιατόριο στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, ὅπου τρώγαμε ὅλοι οἱ Δόκιμοι ὅταν μέναμε στὴν Ἀθήνα, — πῆρα πάλι τοὺς δρόμους καί, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, βρέθηκα μπροστὰ στοῦ ξενοδοχείου τῶν Ἀθηνῶν.

Στάθηκεν μπροστὰ στὶς τζαμόπορτες τοῦ ἐστιατορίου, — στὴν ὁδὸν Κοραΐ, ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ὡς σήμερα, — κι' ἀνάμεσα' ἀπὸ τοὺς δαντελένιους μπερτέδες, εἶδα στοῦ βάλθους τῆς σάλας ἓνα μεγάλο τραπέζι πιασμένο ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Δαλέρη καὶ τὴν παρέα της. . .

Νὰ κι' ἡ Ἀγγέλα, στὴ μέση τοῦ πατέρα της καὶ τοῦ κυρίου Μαρμούρη. . .

Ὁ Πετράκης καθόταν πέρα, δίπλα στὴ Σοφία. Δὲν θὰ τὸν ἦθελε κοντά της ἡ Ἀγγέλα, — κι' αὐτὸ ἀκόμα πῶς μ' εὐχαρίστησε !

Στάθηκεν κάμποση ὥρα νὰ τὴν κοιτάξω, χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτεύεται. . . Ἐφυγα σιγὰ-σιγὰ, ξαναγύρισα, καὶ πάλι. . . Οὐτ' ἐγὼ ξέρω πόσες φορές ἀκόμα θὰ τῷ κάνα, ἀν δὲν ἐβγαίνε στὴν πόρτα τοῦ ξενοδοχείου ἕνας θυρωρὸς, ποὺ μοῦ φάνηκε πῶς μὲ κοιτάζε κοροϊδευτικά. . . Διάβολε ! δὲν ἤμουν κανένας λούστρος νὰ κοιτάξω ἀπὸ τὰ τζάμια. . . Φοροῦσα τὴ στολὴ τοῦ Δοκίμου, — μιὰ στολὴ ποὺ τὴ φοροῦσε τὸν ἴδιον καιρὸ κι' ἓνα βασιλόπουλο.

Ἐπιτέλους ξεκόλλησα κι' ἔφυγα.

Μὰ μὲ πόση μου λύπη !.. Τόσο δὲν εἶχα λυπηθεῖ οὔτε τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ Ἀγγέλα μπήκε στοῦ βαπόρι γιὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου.

Ὅλη νύχτα συλλογιζόμουν ποῦ θὰ μπορούσα νὰ τὴν ξαναἑλπα τὸ πρῶτ.

Βέβαια δὲν θὰ καθόταν ὡς τὸ μεσημέρι στοῦ ξενοδοχείου. Θάβγαίνε γιὰ τελευταία φορά. Ἀλλὰ ποῦ θὰ πῆγαινε ; . .

Καὶ μοῦ φάνηκε πῶς τὸ βρήκα :

Στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, στὰ μαγαζιά, μὲ τὴ μητέρα της καὶ τὴν ἀδερφή της.

Ἦταν δυνατό νὰ μὴν ἔχουν, πρὶν φύγουν, νὰ ψωνίσουν ἀκόμα κάτι τι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ; . .

Μ' αὐτὴ τὴν πεποίθηση, ἀπὸ τίς δέκα βρισκόμουν στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ κι' ἐπιθεωροῦσα τὰ μαγαζιά.

Καὶ σημειώστε, πῶς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, δὲν ἠπέρχαν σχεδὸν μαγαζιά γιὰ κυρίως σ' ἄλλο δρόμο. Σ' ὅλη τὴν ὁδὸν Σταδίου π. χ. δὲν εἶχε παρὰ ἓνα-δυὸ καπελλάδικα.

Ἐ, δὲν ἔκαμα λάθος στοῦ λογαριασμῷ μου !.. Καὶ μὲ διπλὴ χαρὰ, μῆσα σ' ἐν' ἀπὸ τὰ μεγάλα μαγαζιά τοῦ συρμοῦ,

είδα την κυρία Δαλέρη με τις δυό της κόρες και με δυό τους φίλες.

Δέν θυμάμαι τί χρώμα ακριβώς είχε τό φουστάνι της 'Αγγέλας. Θυμάμαι μόνο πώς δέν ήταν τό χθεσινό κρέμ παρά ένα πιό σκούρο, πού έδειχνε περισσότερο την άσπραδα της και την ξανθοάδα.

Οι κυρίες άφώνιζαν. Κανένας κύριος δέν τις συνόδευσ. "Ετοι όπως τό είχα λογαριάσει.

'Αδίστακτα μπήκα κι' εγώ στο μαγαζί κι' έζήτησα από έναν υπάλληλο νά μου δείξη. . . μπερντεδάκια !

Κι' αυτό τόχα σκεφθεί από πριν. Γιατί μου γεννήθηκε ζήτημα τί μπορούσα νά ζητήσω σ' ένα μαγαζί γυναικειο. Και θυμήθηκα πώς τό παράθυρο της κάμαρας μου, στην πατρίδα, δέν είχε καλά μπερντεδάκια και πώς μιά μέρα ή μητέρα μου μου είπε : «'Αγόρασε στην 'Αθήνα ένα ζευγάρι άπ' αυτά πού σ'άρεσουν». . .

Και νά, ό υπάλληλος άνοιξε ένα μεγάλο κουτί κι' άρχισε νά μου άπλώνη στα τζάμια μιας μεγάλης μούτρας ένα σωρό μπερντεδάκια, διάφορα και χαριτωμένα, άσπρα, χρωματιστά, με δαντέλλες, με κεντήματα, — ακριβώς από κείνα «πού μου άρεσαν».

"Ημουν στην άλλη άκρη του μαγαζιού και, έξετάζοντας τά μπερντεδάκια, πρόσεχα ελπίνα την 'Αγγέλα.

Δέν με είχε ίδελ ακόμα, γυρισμένη όλη προς τά πράγματα πού τους έδειχναν, — κ'έτι πράγματα σιλιπνά, κορμπιά, νομί-ζω, γαλόνια και γαρνιτούρες.

Κι' άξαφνα με είδε. . .

Από τή στιγμή εκείνη δέν πρόσεχε πιά στις γαρνιτούρες. "Αφινε τις άλλες νά διαλέγουν. Κι' αυτή, παίρνοντας μιá φίλη της, λίγο πιό μεγάλη, άρχισε τάχα νά επιθεωρή τό μαγαζί, νά κοντοστέκεται δώ κι' εκεί και νά σιγοπερπατῇ, κατεβαίνοντας προς έμένα. . .

Τάχασα λιγάκι όταν είδα τά κινήματά της και κατάλαβα τό σκοπό της. Μ' άρου εκείνη είχε τόσο θάρρος, μπορούσα εγώ νά δείξω λιγότερο ; Κι' ανακάλεσα όσο είχα, και την περίμενα.

Έρχόταν, πλησίαζε . . . Την κρυφοκοίταζα, τή μάντευα μάλλον, σκυμμένος στα μπερντεδάκια μου. Κι' άξαφνα, σά νά μ' έβλεπε κείνη μόλις τή στιγμή, την άκουσα πίσω μου νά λέη :

— "Ω, κύριε Σπάθη ; ! . . Έοστε είστε ; Δέ σ'ας γνώρισα !

— Δεσποινίς ; . . ψιθύρισα, γυρίζοντας άπότομα.

Και την είδα νά μου τείνη τό χέρι γελαστή.

"Ετοι, για πρώτη φορά, μιλήσαμε και σφίξαμε τά χέρια.

'Η φίλη είχε σταθεί τρία βήματα μακρύτερα. Δέν έδειχνε

αὐτὴ καμμιὰ συγκίνηση, οὔτε ἀπορία. Ἐνόμιζε πὼς εἶμαστε ἀπλῶς γνώριμοι ποῦ ἀπαντιόμαστε κατὰ τύχη σ' ἓνα μαγαζί.

Ὅσο γιὰ τίς ἄλλες, στήν ἄλλη ἄκρη, τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ μᾶς γύριζαν ὅλες τὴν πλάτη. Ἄν ὅμως, κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνομιλίας μας, γύρισε καμμιὰ καὶ εἶδε, αὐτὸ οὔτε τὸ εἶδα οὔτε τὸ ἔμαθα ποτέ.

— Ψωνίζετε μπερντεδάκια ;

— Ναί . . .

— Γιὰ τὸ γραφεῖο σας ;

— Ναί . . .

— Αὐτὰ νὰ πάρετε . . . εἶναι ὥρατα . . .

— Αὐτὰ ἀκριβῶς θὰ διάλεγα κι' ἐγώ.

— Τὸ μεσημέρι ψεύγουμε . . .

— Τὸ ξέρω . . .

— Τι καλὰ ποῦ σὰς βρῆκα ἐδῶ νὰ σὰς ἀποχαιρετήσω . . .
κι' ἀπὸ κοντά !

— Τι καλὰ !

— Καὶ δὲν μοῦ λέτε : Εἰστε πάντα ὁ ἴδιος ;

— Πάντα, θεοποινίς.

— Τὸ βλέπω . . . καὶ χαίρω πάρα πολύ !

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ τὰ εἶπαμε κάπως σιγότερα. Ἐπειτα ἡ Ἀγγέλα σήκωσε τὴ φωνή :

— Λοιπὸν, χαίρετε, κύριε Σπύδρη !

— Καλὸ ταξίδι, θεοποινίς . . .

— Καὶ καλὴ ἀντάμωση τὸ καλοκαίρι, ναί ;

— Βεβαίωτατα !

Γοργά, ἑαφνικά σχεδόν, μοῦ ἔσφιξε πάλι τὸ χέρι, κοιτάζοντάς με στὰ μάτια, κι' ἐγύρισε, ἔπιασε τὴ φίλη της ἀπὸ τὸ μπράτσο κι' ἔτρεξε στίς ἄλλες φωνάζοντας :

— Μ' ἀκόμα, μαρμὰ ; . . . Τελειώνετε λοιπὸν καὶ δὲν ἔχουμε καιρό.

Πῆρα τὰ μπερντεδάκια ποῦ ἄρσαν τῆς Ἀγγέλας καὶ βγῆκ' ἀπὸ τὸ μαγαζί σὰ μεθυσμένους.

Δὲν ἐστάθηκα καθόλου νὰ τὴν περιμένω, νὰ τὴν ξαναἰδῶ.

Ἐνόμιζα πὼς ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῶ τὸ γρηγορότερο, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ ἄλλες δὲν εἶχαν ἰδεῖ τὸ κίνημα τῆς Ἀγγέλας. Ἀλλὰ προπάντων ἤθελα νὰ μείνω μὲ τὴν τελευταία ἐντύπωση ποῦ μοῦ ἔδωσε τὸ κοίταμά της στὰ μάτια ἀπὸ κοντά.

Δὲν ἦταν πιά, ὅπως χτές, σὰ νὰ κοίταζα ψηλά. Μοῦ φάνηκε πὼς ἀνέβηκα στὸν οὐρανό !

ΣΕ λίγες μέρες, ἦταν «κάθε κατεργάρης στὸν πύγκο του». Μαζευτήκαμε ὅλοι στὴ Σχολή κι' ἀρχίσαμε πάλι τὴ συνειθισμένη ζωὴ τοῦ Δοκίμου.

Δέν θά πῶ τίποτα γι' αὐτή τή ζωή, μέ κανένα τρόπο δὲ θά τήν περιγράψω, γιατί ὁ σκοπός μου, γράφοντας αὐτή τήν ἱστορία, εἶναι ἄλλος. Ἀλλῶστε ἡ ζωή τῆς Σχολῆς δὲν ἦταν παρά μιὰ μικρή παρένθεση, ἡ ἓνας ἀσήμαντος πρόλογος στή μεγάλη ζωὴ ποὺ θά ὡς ἐξαυλίσω ἐδῶ. Καὶ περιορίζομαι μόνο στὸ σχολικὰ μου εἶναι ποὺ ἔχουν σχέση με τὰ κατοπινά.

Ὅχι πιά ἀπὸ ἀγάπη, ὅχι ἀπὸ φιλικὸ ἐνδιαφέρον, παρά ἀπὸ μιὰ παριέργεια γιὰ τὸν χαρακτήρα μου καὶ μέ κάποια ἀκόμα χαιρακακία, ὁ Χρῆστος ὁ Πετρουιάτης, ὁ συμμαθητής μου, ποὺ ὠρισμένως δὲν ἦταν πιά καὶ φίλος μου, μοῦ πρόφταινε κάθε μέρα τί καὶ τί φλυαροῦσε γιὰ μένα ὁ Πετράκης ὁ Μαρμούρης.

Καὶ τί ἄλλ' ἀπὸ καίνα ποὺ φαντάστηκα κι' ἐπερίμενα; . . Πῶς στὸ βαπόρι, ὅταν συνταξιδεύαμε, τοῦ ἐπρόσπεσα πάλι, ζητώντας του συγνώμην ποὺ μοῦ τὴν ἀρνῆθηκε . . . μεγαλοπρεπέστατα. Πῶς στήν πατρίδα παίρραζα πρόστυχα κι' ἐλσεινὰ ἓνα κορίτσι ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, φιλική του, καὶ πῶς εἶχα γίνει καταγέλαστος γιὰ τίς «φαντασίες» μου καὶ στὸ κορίτσι, (ποὺ οὔτε γύριζε, φυσικά, νὰ μὲ ἴδῃ!) καὶ στήν οἰκογένειά καὶ ὁ ὅλο τὸν τόπο. Πῶς μ' ἐπίασε μιὰ μέρα στὸ δρόμο, — αὐτός, ὁ Πετράκης, — καὶ μ' ἐβρίσα γιὰ τὸ κορίτσι, καὶ μ' ἐφύτρσε, καὶ μὲ εἶπε παλιάνθρωπο, μασκαρά. Ἄτιμο! κι' ἐνῶ τόκανε γιὰ νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ τὸν καλέσω σὰ μόνιμαχία, ἐγὼ ἀγρόν ἠγόρσα! Μόνο ποὺ ἐδοκίμασα ἀνάνδρα νὰ τὸν χτυπήσω· ἀλλὰ μόλις σήκωσα τὸ χέρι μου, ἔτρεξε ἓνας φίλος του, ὁ Κώστας ὁ Ράφτης, ἐπίασε τὸν . . . Πετράκη καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ μὲ τελειώσῃ ἐκεῖ.

Ἡ φασαρία αὐτὴ βάσταξε ἐβδομάδας. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ Χρῆστος μοῦ ἔφερε ἓνα τέτοιο γέο, εἶχα τὴν ὑπομονὴ νὰ τὸ κουβεντιάζω μαζί του, νὰ τὸ αὐξήτῳ, νὰ τὸ ἀνασκευάζω, πολεμώντας νὰ τοῦ δείξω πῶς, κατὰ τὴν παλιά του συνήθεια, ὁ δόκιμος Μαρμούρης παραμόρφωνε τὰ πράγματα καὶ τᾶλγε ὅπως τὸν ἐσύμφεραν. Μὰ δὲν τὸν ἐπαίθα καθόλου. Τολμοῦσε νὰ μοῦ ἀντιτείνῃ:

— Μὰ πῶς μπορεῖ νὰ λήῃ φέμματα ὁ Πετράκης;

— Μὰ πῶς μπορῶ νὰ λέω φέμματα ἐγώ; τοῦ ἀποκρινόμουν.

Καὶ σ' αὐτὸ ὁ Χρῆστος χαμογελοῦσε ἀδιόρατα, αἰνιγματικά, καὶ γύριζε τὰ μάτια του ἄλλοθι.

Ἡ ἴδια ἱστορία, ἡ αἰώνια. Ἐπίστευαν καλύτερα τὸν Πετράκη ἀπὸ μένα. Αὐτός ἦταν ἓνα τίμιο παιδί, ἓνας μικρὸς ἐπὶπότης· ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἤμουν παρά ἓνας «ἄτιμος», ποὺ μοῦ τὸ ἐφύτρυναν κατάμουτρα καὶ δὲν ἐδγαῶα μιὰ!

Μπορεῖ τώρα νὰ τὰ λέω κᾶπως ὑπερβολικά· γιατί ἂν ἦταν ἐτοι ἀκριβῶς, θά μὲ εἶχαν κιόλα διωγμένο. Κατὰ βά-

θος ὁμως, ἀνέκφραστη, αὐτὴ ἦταν ἡ καθαρὴ ἰδέα τῶν συμμαθητῶν μου.

Σκέφτηκα, γιὰ νὰ δείξω στὸ Χρῆστο τοῦλάχιστο ποιὸς ἦταν ὁ Πετράκης καὶ τί ἀξία εἶχαν οἱ διηγήσεις του, νὰ προκαλέσω ἓνα γράμμα τοῦ Κώστα Ράφτη ποὺ νὰ λέγῃ, ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, πῶς ἀκριβῶς συνέδραμε τὸ ἐπεισόδιο ἐκεῖνο. Μὰ θάθελε ὁ φίλος τοῦ Πετράκη νὰ πῇ μιὰν ἀλήθεια ποὺ θὰ τὸν ζημίωνε τόσο; Ἐπειτα καὶ καλῇ τῇ πίστει ὁ ἄνθρωπος. Μήπως ἦταν τόσο κοντὰ μας ὥστε νὰκουσε ὅλα ὅσα εἶπαμε τότε οἱ δύο μας; Καὶ μήπως δὲν τοῦχε πλεὶς ὁ Πετράκης πῶς μ' ἔδρισε ἄτιμο; Τὸ μόνο ποὺ θὰ μπορούσε, ἂν ᾔθελε, νὰ βεβαιώσῃ, ἦταν πῶς ἐγὼ ἔδωσα δύο μπάτσους. Μὰ θὰ τῷθελε κι' αὐτό, ἢ θάλεγε πῶς, ἀπὸ μακριά, δὲν καταλαβε ποιὸς ἐμπάτσιος τὸν ἄλλον; . .

Κι' ἀφοῦ τὰ σκέφτηκα ὅλ' αὐτά, ἄφησα τὴν ἰδέα κατὰ μέρος κι' οὔτε τοῦ ἔγραψα τοῦ Ράφτη, οὔτε τὸν ἐπλησίασα καθόλου μὲ Κυριακὴ ποὺ ἤμουν στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Χρῆστο καὶ μὲ τὸν Τάκη κι' ἀπαντήσαμε τὸ φοιτητὴ στὸ ζαχαροπλαστείο τοῦ Γρήγουρα.

Εἶχα χάσει ὁμως τὴν ὑπομονή μου. Καὶ θερμοπαρακάλεσα τὸν Χρῆστο κι' ὅλους τοὺς συμμαθητές, νὰ μὴ μοῦ ξανακάμουν λόγο γιὰ τὸν Μαρμouρη καὶ νὰ μὴ μοῦ ἐπαναλάβουν τίποτ' ἀπ' ὅσα μοῦ ἔσπερε.

— Ἀς λέγῃ ὁ, τι θέλῃ, τοὺς εἶπα. Μιὰ μέρα, ἐλπίζω, νὰ φανῇ ποιὸς ἔχει δίκιο καὶ ποιὸς ἔχει ἄδικο, ποιὸς λέει φέριματα καὶ ποιὸς ἀλήθεια. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ φανῇ βέβαια μὲ τὸν τρόπο ποὺ θέλετε τώρα σεις. Ὑποβάστε πῶς τὸν τσακῶνω καὶ τὸν σπάζω στὸ ξύλο· ἢ πῶς μονομαχοῦμε καὶ τὸν πληγώνω, ἢ τὸν σκοτώνω. Ἐπειτα; ὅς τί θὰ φωτισθῇτε: τί συμπέρασμα θὰ βγάλατε σεις; . . Ἐπιτέλους βρεθήκα. Σὰς βεβαιῶ πῶς ἂν ἐξακολουθήσῃ αὐτὴ ἡ ἱστορία, θὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τῆ Σχολῆς. Θέλω, ἂν μπορείτε, νὰ μάψηστε ἡσυχά . .

Καὶ πραγματικῶς, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη μὲ ἄφησαν. Ὅχι βέβαια γιὰ τὴν φροσύνην μὴν παραιτηθῶ, ἀλλὰ γιὰ τὴν μεγάλωσι μέσα τους ἡ περιφρόνηση.

Εἶχ' ἀρχίσει νὰ τὴ συνειθίζω. Μὰ ἦταν κι' ὥρες ποὺ μὲ πείραζε πολὺ. Ὑπέφερα, πονοῦσα, ἐκλαιγα. . .

ΣΕ μιὰ τέτοια ὥρα, τίς παρμονὲς τῆς Πρωτοχρονιάς, μοῦ ἦρθε ἄξαφνα κἀτι ποὺ δὲν τὸ περίμενα καὶ ποὺ μπορούσε νὰ μὲ σώσῃ . .

Ἦταν ἓνα· εἰκονογραφημένο δελτάριο . . ἀπὸ τὴν Ἀγγέλα!

Ἀπὸ πίσω εἶχε μιὰ καλλιτεχνικώτατη ζωγραφιὰ, καὶ

στό λίγο χῶρο πού ἄφινε αὐτό τό τοπίο, ἕνα νευρικό, δυνατό καί βιαστικό χεράκι εἶχε γράψει μέ χοντρά καί μουντζουρωμένα γράμματα :

«Εἶσθε ἀκόμα ὁ Ἰδιος ;

«Καλή χρονιά καί πολλά φιλιὰ.

«Ἄγγελος»

Μπροστά, τό ἴδιο τό χεράκι ἔγραψε κάπως ἡσυχότερα καί καθαρότερα :

«Κύριον Δῆμον Σπάρτην, —Ναυτική Σχολή τῶν Δοκίμων, —Πειραιᾶ».

Καί στό πλαῖ, ἀπάνω στό γραμματόσημο, καθαρότατη ἡ ταχυδρομική σφραγίδα, ὅπου διαβαζόταν ὁ τόπος, —ἡ μεγάλη πόλη τοῦ Μοριᾶ, —κι' ἡ χρονολογία.

Χωροῦσε ἀμφιβολία πῶς ὁ «Ἄγγελος» αὐτός ἦταν ἡ Ἀγγέλα, πού μάγαποῦσε, πού μέ θυμόταν στήν πατρίδα της καί δέν ἐδάσταζε νά μή μοῦ στείλῃ μιὰ κάρτα τήν Πρωτοχρονιά ; Κι' ὁ Πετράκης, σέ φίλος τοῦ σπιτιοῦ, δέν θῆξερε τό γράψιμό της ; Μά καί νά μὴν τῆξερε, δέν θά βεβαιωνόταν πῶς ἡ κάρτα ἦταν τῆς Ἀγγέλας ἀπό τήν ὑπογραφή καί τήν ταχυδρομική σφραγίδα : Στόν τόπο μας ἡμαστέ λίγοι καί ξερόμαστε. Κανένα φίλο δέν εἶχα ἐγὼ στήν πόλη ἐκείνη τοῦ Μοριᾶ...

Ἡ χαρά μου ἦταν διπλή. Χαιρόμουν πού ἔδλεπα πῶς μέ θυμόταν ἡ ἀγαπημένη μου. Χαιρόμουν καί πού μποροῦσα μ' αὐτό νά ἱκανοποιηθῶ. Κι' ἡ πρώτη μου σκέψη ἦταν νά δείξω θριαμβευτικά αὐτῇ τήν κάρτα σέ ὅλους . . . Νά τοὺς φωνάξω : «Νά τό κορίτσι πού ἐνοχλοῦσα καί πού δέν ἐγύριζε νά μέ ἰδῇ ! Μοῦ γράφει κάρτες, μ' ἐρωτᾷ ἂν εἶμαι πάντα ὁ Ἰδιος, δηλαδή ἂν ἐξακολουθῶ νά τήν ἀγαπῶ, καί μοῦ στέλνει φιλιὰ . . . Ἀπ' αὐτό μπορείτε νά κρίνετε καί γιά τᾶλλα φέμματα τοῦ Πετράκη».

Ἀλλά ἐφριξα ἅμα τό καλοσυλλογίστηκα. Ἦταν δυνατό νά ἐκθέσω ἔτσι τήν Ἀγγέλα σέ μιὰ ἐλάκερη Σχολή ; Τί θῆλαγε κι' αὐτῇ ἡ ἴδια, ὅταν θά τό μάθαινε βέβαια, τό καλοκαίρι, ἢ καί νωρίτερα, ἀπό τόν Πετράκη ; ..

«Ὅχι, δέν θάκανα καλά.

Ὡστόσο τήν ἀνάγκη τῆς ἱκανοποίησης τήν αἰστανόμουν ἐπιτακτική. Δέν ἤθελα, δέν ἔπρεπε νά χάσω τό ἀπρόοπτο αὐτό μέσο πού μοῦ παρουσιάστηκε. Καί σκέφθηκα νά δείξω τήν κάρτα μόνο τοῦ Χρήστου. Μοῦ ἔφτανε κι' ἕνας νάναγνωση τό δίκιο μου. Ἀφοῦ θῆλεπε αὐτός ὀλοφάνερα πῶς ὁ Πετράκης ἔλαγε φέμματα γιά τό κορίτσι, εὐκολα πιά θά τόν

ἔπειθα πὼς ἔλαγε ψέμματα γιὰ ὅλα. Καὶ θὰ ξανάδρισα τὴ χαμένη μου ὑπόληψη κοντὰ του, καὶ θὰ ξανάπαιρνα τὴ θέση μου στὴν καρδιά του καὶ θὰ ξαναγιγόμεναι φίλος του ὅπως πρῶτα. "ὦ, μοῦ ἔφτανε κι' ἓνας φίλος μέσα σὲ τόσους ἀδιάφορους ἢ ἐχθρούς . . .

Πάλι ὁμως . . . γιατί νὰ ἐκθέσω τὴν Ἀγγέλα ἔστω καὶ μόνο στὸ Χρῆστο ; . .

Ἄν ἦταν φίλος μου, μάλιστα. "Ὅλοι οἱ φίλοι ξεμολογιοῦνται μετὰξὺ τους, δείχνουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον τὰ ραδασάκια τους, μιλοῦν γιὰ τὰ κορίτσια τους . . . Πράγμα συνειθισμένο. Κάθε κορίτσι ξέρει πὼς τὸ ξέρει ὁ στενός, ὁ ἀδελφικός φίλος τοῦ καλοῦ της. Μὰ ὁ Χρῆστος δὲν ἦταν πιά τέτοιος γιὰ μένα. Δὲν θλ τοῦ ἔδειχνα τὴν κάρτα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἐκείνη πού αἰσθάνονται πάντα οἱ ἐρωτευμένοι νὰ ξανοίγουνται σ' ἓναν πιστό τους, νὰ τὸν κάνουν κοινωνό της εὐτυχίας τους γιὰ νὰ τὴ χαίρουνται διπλά. Θὰ τοῦ ἔδειχνα τὴν κάρτα μόνο γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῶ. Καὶ τότε ὕψταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ τὴν ἔδειχνα σὲ ὅλους.

"Ἔτσι μοῦ φαίνόταν. Κι' ὅσο τὸ σκεπτόμουν, τόσο τὸ ἔδρισα κακό, ἀποτρόπαιο, σωστή ἱεροσυλία.

"Ὅχι . . . Ποτέ, δὲν θὰ βεβήλωνα τὸ ἱερὸ σημάδι τοῦ ἔρωτά της. Γιὰ μένα, αὐτὸ ἦταν ἐκκλησιὰ ζήτημα τιμῆς. Κι' ἂν τὸ κάνα, θάμουν ἄτιμος στὰ μάτια τὰ δικά μου.

Τι μ' ἔμελε ἂν ὁ Χρῆστος κι' οἱ ἄλλοι δὲν θὰ μὲ θεωροῦσαν πιά ἄτιμο ; Τι μ' ἔμελε ἂν θὰ ἐθριάμβευαν ἔτσι ἐναντίον τοῦ Πιτράκη ; Ἄς μοῦ ἔλειπε τέτοιος θρίαμβος, ἂν θὰ τὸν εἶχα μὲ μιὰ κακὴ πράξη . . .

Κι' ἐκρυφα τὴν κάρτα στὸ πορτοφόλι μου, βαθιά, μὲ τὴ σταθερὴ ἀπόφαση νὰ μὴν τὴ δείξω οὔτε στὸ Χρῆστο.

Μετὰ τόσα χρόνια πού ἀναπολῶ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς μου, μοῦ φαίνεται παράξενο πὼς ἀπὸ τέτοια ἡλικία, — γιατί δὲν θὰ ἦμουν παραπάνω ἀπὸ δεκάξη-δεκαεφτά χρονῶν πλὴθι, — μπορούσα νὰχω τόσο διαφορετικὴ ἀντίληψη, τόσο διαφορετικὲς ἐδέες καὶ προπάντων τόσο διαφορετικὰ αἰσθήματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἶμαι βέβαιος πὼς ὅποιος καὶ νᾶταν τότε στὴ θέση μου, μὰ ὁ Πιτράκης, μὰ ὁ Χρῆστος, μὰ ὁ Τάκης, θάκανε ἀδίστακτα ἐκεῖνο πού σὲ μένα προξενούσε τέτοιο ἀποτροπιασμό.

Ἀλλὰ τότε ἀκόμα δὲν μοῦ φαίνόταν παράξενο. Δὲν καταλάβαινα καλὰ πὼς ἦμουν τόσο ἀλλοιωτικός ἀπὸ τοὺς συμμαθητές μου. Ἐνέμιζα ἀπλῶς ὅτι σκεπτόμουν καλύτερα, λογικότερα. Γιατί δὲν ἤξερα πὼς τὸ αἰσθημα ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴν ἰδέα ἢ πὼς γιὰ νὰ μπῇ σὲ πράξη μιὰ ἰδέα πού μᾶς ἐπιδάλλει κάποιον θυσία, πρέπει νὰχῇ γίνει αἰσθημα αὐτὴ ἢ ἰδέα.

ΟΣΟ περνοῦσε ὁ καιρὸς, τόσο πιὸ χτυπητὴ γινόταν ἡ ἀντίθεση μὲ τοὺς συμμαθητές μου, τόσο πιὸ ἐχθρικὴ ὁλόγουρά του ἡ ἀτιμόσφαιρα καὶ τόσο πιὸ ἀνυπόφορη ἡ ζωὴ μου στὴ Σχολή. Ἐκανα ὁμως ὑπομονὴ μεγάλη.

Δὲν εἶχα πιά σὸ τοῦ μου νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ Δόκιμος, νὰ μὴ γίνω ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, παρὰ νὰ γραφτῶ στὴ Φυσικομαθηματικὴ Σχολή, σὸ Πανεπιστήμιο, —ὅπως τὸ σκέφτηκα μιὰ φορὰ, — καὶ νὰ γίνω καθηγητής.

Γιατὶ ἀγαποῦσα τὴν Ἀγγέλα!

Καταλάβαινα πὼς τίποτ' ἄλλο δὲν θὰ εἶχα γιὰ νὰ καταφέρω μιὰ μέρα τοὺς δικούς της νὰ μοῦ τὴ δώσουν, παρὰ μιὰ στολή κι' ἓνα βαθμὸ. Δηλαδή ζήτημα ἦταν ἂν καὶ μ' αὐτὰ θὰ τὸ κατόρθωνα. Ἀλλὰ τελοςπάντων ὑπῆρχε μιὰ ἐλπίδα. Ἐνῶ ἂν γινόμουν δάσκαλος, δὲν θὰ ὑπῆρχε καμμιὰ.

Ἡ Ἀγγέλα λοιπὸν μὲ κρατοῦσε στὴ Σχολή. Ὅσο κι' ἂν ἀπελπιζόμουν κάθε χειμῶνα, ὅσο κι' ἂν ἐκινδύνευα νὰ χάσω τὴν ὑπομονή μου, ἐρχόταν πάλι τὸ χρυσὸ καλοκαίρι, ποῦ τὴν ἔδλεπα στὴν πατρίδα μου κι' ἐπαίρνα καὶνούργιες ἐλπίδες καὶ καινούργια δυνάμη νὰ ὑποφέρω.

Γιατὶ μιγαποῦσε πάντα ἡ Ἀγγέλα τοῦ Ἀχιέρη, καὶ μεγάλωνε. κι' ἐμόρφαινε, καὶ μαζί μ' αὐτὴ κι' ἡ ἀγάπη της. Εἶχα πάντα μιὰ καινούργια ἐντύπωση καὶ γοητεία κάθε φορὰ ποῦ τὴν ἐκινάβλεπα ὅστερ' ἀπὸ ὀκτὼ μηνῶν χωρισμό. Ἦταν ἡ ἴδια μὲ κι' ἀλλοιώτικη. Ἡ ἴδια, γιατί ἦταν πάντα ἡ Ἀγγέλα ποῦ μιγαποῦσε. Κι' ἀλλοιώτικη, γιατί ἦταν ἡ παιδοῦλα ποῦ μεγάλωνε ἐλπίδα. Τρία χρόνια ὅστερ' ἀπὸ τὴν πρώτη μας γνωριμιά, ἦταν σωστὴ γυναίκα. Εἶχε φτάσει τὴ Σοφία σὸ ἀνάστημα καὶ τὴν εἶχε ξεπεράσει στὴν ὀμορφιά.

Ἀλλὰ ὁ Πατράκης δὲν εἵλαινε ἀπὸ τὸ πλευρὸ της. Στὴν πλατεία, στὴν παραλία, στὶς ἐξοχές, στὰ σπείτια τους, πάντα μαζί. Τὴν ἀγαποῦσε πάντα κι' αὐτός, κι' ἂν ἐκείνη δὲν τοῦ εἶδιε κανένα θάρρος, τῷ παίρνε μόνος τοῦ σὺν ἐκλεκτός της οἰκογένειας. Μὰ ἐμένα δὲν μ' ἐνοχλοῦσε πιά. Εἶτε γιατί θυμόταν τοὺς μπάτσους ποῦ ἔφαγε, εἶτε γιατί ἐνόμιζε πὼς εἶχ' ἀπελπιστεῖ πιά ἀπὸ τὴν Ἀγγέλα καὶ τὴν ἀφίνα ἡσυχία. Ποῦ νῆξερε πὼς εἶναστε τόσο καλά συνεννοημένοι, ὥστε νὰ μὴν ἔχω πιά ἀνάγκη νὰ τὴν παίρνω ἀπὸ πίσω! . . Ποῦ νῆξερε πὼς κάθε χειμῶνα στὴ Σχολή, λάβαινα δυὸ καὶ τρεῖς κάρτες τῆς Ἀγγέλας, ἢ πὼς κάθε καλοκαίρι, στὴν πατρίδα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μεμα, ἀλλάζομε δυὸ-τρία ραδασάκια! . .

Μιὰ μέρα μάλιστα, —αὐτὸ συνέβη τὸ τρίτο καλοκαίρι, ὅταν στὴν ἐπωμίδα μου εἶχα πιά τὸν ἀριθμὸ 4, —μπορέσαμε νὰ ἰδωθοῦμε κι' ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ μιλήσουμε, γιὰ δεύτερη φορὰ μετὰ τὴ συντομὴ ἐκείνη συνέντευξη σὸ μαγαζὶ τῆς ἑδοῦ Ἑρμοῦ.

Ἦταν σ' ἓνα φιλικό μας σπίτι, ποὺ εἶχε δυὸ κορίτσια τῆς ἡλικίας τῆς κι' ἡ Ἀγγέλα ἐφρόντισε νὰ τὰ σχετισθῇ μόνο καὶ μόνο γιατί μ' εἶδενε κάποτε μαζί τους. Καὶ καίνο τὸ ἀπόγευμα ποὺ πῆγα νὰ κάμω μιὰ βίζιτα, τὴν βρῆκα ἐκεῖ μ' ὅλη τῆς τὴν οἰκογένεια ἐκτός ἀπὸ τὸν κ. Δαλέρη, ποὺ θὰ περνοῦσε ἀργότερα νὰ τις πάρῃ...

Ἡ οἰκοδόποινα ρώτησε ἂν γνωρίζομαστε κι' ἡ Ἀγγέλα, ἀφελέστατα, ἔσπευσε νὰπαντήσῃ:

— Ἐξ ὄψεως... Ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει τὸν κύριο Σπάθη.

— Μὰ περὶ περισσότερο τὴν οἰκογένεια Δαλέρη! εἶπα ἐγώ.

— Οἱ συστάσεις λοιπὸν εἶναι περιττές... γέλασε ἡ οἰκοδόποινα.

— Ἐννοεῖται! ἔκαμε ἡ κυρία Δαλέρη.

Καὶ μὲ πολλὴ καλοσύνη, ἄρχισε νὰ μὲ ρωτᾷ διάφορα πράγματα, ποὺ στὰ περισσότερα ὅπως ἀπαντοῦσε πρώτη ἡ Ἀγγέλα. Παραδεδίγματος χάρι:

— Καὶ πότε τελειώνετε, κύριε Σπάθη;

— ὦ, μαμά!.. Μὰ δὲ βλέπετε τὸ ἰ; Ἐνα 5 ἀκόμα καὶ τελειώνεται.

— Σὲ δυὸ χρόνια.

— Εἰστε στὴν ἴδια τάξη μὲ τὸν κ. Μαρκούρη;

— ὦ, μαμά!.. Δὲν βλέπετε τὸν Πιερράκη ποὺ ἔχει 5; Τὸν περνᾷ μιὰ τάξη, γιατί εἶναι μεγαλύτερος.

— Δυὸ χρόνια...

— Ἐχετε ἀδελφία, κύριε Σπάθη;

— ὦ, μαμά!.. Μὰ δὲν τὸν εἶδατε τόσες φορές στὸν περίπατο, στὴ μέση τοῦ μπαμπᾶ του καὶ τῆς μαμᾶς του; Μονάκριβος... Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ μίλλια.

— Μονάκριβος...

— Καὶ ποὺ οὔτε ἀρέσει καλύτερα, κύριε Σπάθη; Ἐδῶ ἡ ἐκεῖ πέρα;

— Ἐδῶ, κυρία μου...

— ὦ, μαμά!.. Εἶναι ζήτημα πὼς τοῦ ἀρέσει καλύτερα νὰ εἶναι κοντὰ στοὺς γονεῖς του;

Ὑστερα βγήκαμε στὸ μπαλκόνι, — ἓνα μακρυναῖρι ποὺ μᾶς χωροῦσε ὅλους, — κι' ὕστερα καταβήκαμε στὸ περιβόλι, μεγάλο, πολὺπλοκο, πυκνὸ, μὲ δένδρα καὶ λουλούδια ἀνακατωμένα.

Ἐκεῖ χωριστήκαμε σὲ διάφορες παρέες. Κι' ἡ μεγάλη κόρη τοῦ σπιτιοῦ, ἡ Ἀγγέλα κι' ἐγώ, βρεθήκαμε μιὰ στιγμὴ οἱ τρεῖς μας κάτω ἀπὸ μιὰ ὀραία πλατειὰ ἀψίδα, ποὺ τὴν ἐσχημάτιζε μιὰ ἀνθισμένη γιασεμιά. Σὲ λίγο ἡ Σοφία, ἀπὸ τὸ παρακάτω κιοσκάκι, φώναξε τὴ μεγάλη κόρη. Καὶ τότε μείναμε οἱ δυὸ μας.

— 'Επὶ τέλους ! . . ἔκαμα ἢ 'Αγγέλα μὲ ἀνακούφιση. 'Ε-
νάμισυ χρόνον περιμένω αὐτὴ τῇ στιγμῇ. Ξέρετε ἀπὸ πότε . .

— Ναί. 'Αλλὰ νὰ μὴ μὲ ρωτήσετε πάλι, ἂν εἶμαι πάντα
ὁ ἴδιος . . .

— 'Οχι, ὄχι, τὸ ξέρω, εἶμαι πιά βεβαία. Εἴστε καὶ θὰ
εἴστε πάντα. . . 'Οπως κι' ἐγώ.

— Τὸ ἐλπίζω . . .

— 'Α ἐσεῖς δὲν εἴστε βέβαιος γιὰ μένα ; . .

— Ναί . . . εἶμαι . . .

— Τότε νὰ μὴν ἐλπίζετε, ἀλλὰ νὰ περιμένετε μόνο . . .
Βλέπετε τί γρήγορα ποὺ περνοῦν τὰ χρόνια ; . . Πόσο χρονῶ
εἴστε τώρα ;

— Δεκαεννέα. . .

— Κι' ἐγὼ δεκαπέντε . . . 'Α, πόσο εἶμαι εὐταχῆς ποὺ
γνωριστήκαμε σήμερα ! . .

— Κι' ἐγώ.

— Μὰ ξέρετε γιατί ; . . Γιατί τὸ φθινόπωρον θὰ ἐγκατα-
σταθοῦμε στὰς 'Αθήνας. . . Τόχαμὲ ἀπὸ τοῦ μας πρὸ καιροῦ,
ἀλλὰ φέτος μόνο τάποράσις ὁ μπαμπάς.

— 'Α, τί καλὰ ! . . Καὶ τὸ κιλοκαίρι θὰ τὸ περνᾶτε
ἐδῶ ;

— Πάντα ! . . ἀγοράσαμε αὐτὸ τὸ σπίτικι ποὺ καθόμαστε . .

— Θὰ βλέπομαστε λοιπὸν πάντα. . . Δὲν θὰ χωρίζομαστε
πιά. Τὴν εὐτυχία ! . .

— Καὶ θὰ βλέπομαστε μάλιστα κι' ἀπὸ κοντί. . . Τώρα
ποὺ γνωριστήκαμε, μπορεῖτε νὰρθῆτε νὰ μᾶς κάμστε μιὰ βί-
ζιτα ἐδῶ. . . Κι' ἐπειτα στὰς 'Αθήνας. . .

— Τί εὐτυχία ! . .

— Πῶς τὸ λέτε ! . . Σὰ νὰ μὴ μᾶς ἄριζε. Μὰ ὅταν δυὸ
ἄνθρωποι ἀγχιπιοῦνται ὅσο κι' ὅπως ἐμεῖς, δὲν πρέπει νὰ εἴ-
ναι οἱ πρὸ εὐτυχισμένοι τοῦ κόσμου ;

— 'Ελπίζω. . .

— Πάλι ἐ λ π ί ζ ω ! . . Μὰ νὰ περιμένετε μόνο ὅς
εἶπα. . .

Καθὼς μιλοῦσ' ἔτσι, τριγύριζε κιόλα κατ' ὅλην τὴν ἀψίδα,
— ἴσως γιὰ νὰ σκεπάζῃ τὴ συγκίνησίν της μ' αὐτὰ τὰ κινή-
ματα, — κι' ἔκοβε γιασεμιά ἀπὸ τὸ θόλο ποῦ, ψηλὴ καθὼς ἦταν
καὶ μακροχέρα, τὸν ἔφθανε μιὰ χαρά.

Αὐτὰ μόνο προφτάσαμε νὰ ποῦμε. Μὰ ἦταν τόσο σπου-
δαία καὶ μὲ γέμισαν τόση χαρά, ὥστε δὲν τοῦ κακοφάνηκε
καθόλου ὅταν ξαναγύρισε στὴν ἀψίδα ἢ μεγάλη κόρη, φέρ-
νοντας καὶ τὴ Σοφία, γιὰ νὰ κόψῃ γιασεμιά.

— 'Α, νὰ ! εἶπε. 'Η 'Αγγέλα ἔκοψε.

— Μὰ ὄχι γιὰ μένα. . . ἀποκρίθηκε αὐτὴ. Τὰ ἔκοφα νὰ
τὰ προσφέρω τοῦ κ. Σπάθη.

Καὶ μπροστά τους, μοῦ ἔτεινε τὸ λευκὸ μπουκετάκι ποὺ κρατοῦσε. Ποιὸς μπορούσε νὰ πρᾶξεγγήσῃ τὴν εὐγένεια :

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΣ, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν οἰκογένειά του, ὁ κ. Δαλέρης ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν πρωτεύουσα.

Πλούσιος ἦταν, βουλευτὴς ἔδωνε σχεδὸν ταχτικά, ὁ-
πουργὸς θὰ γινόταν μεθύριο, κορίτσια μεγάλα κι' ὁμορφα
εἶχε· γιατί νὰ μένῃ ἀκόμα στὴν Ἐπαρχία ; "Αλλως τε πολ-
λοὶ σάν κι' αὐτόν τὸ εἶχαν κάμει : ἅμα ἦλθαν σὲ κάποια σχέ-
ση μὲ τὴν πρωτεύουσα, καταστάλαξαν ἐκεῖ. Κι' ἔτσι πλήθαι-
ναν τὰ μεγάλα σπίτια τῆς Ἀθήνας.

Γιὰ νὰ δοκιμάσω τὸν πατέρα μου, τὴν ἴδια ἐποχὴ, τοῦ
εἶπα :

— Δὲ βρέθηκας πιά στὸ μικρὸ τόπο : Ἐγώ, στὴ θέση
σου, θὰ ματέφερα τὸ ἐμπόριό μου στὴν Ἀθήνα ἢ στὸν Πει-
ραιᾶ.

Καὶ μ' ἐκπληξή μου μ' ὅση καὶ χαρὰ, τὸν ἄκουσα νὰ μοῦ
ἀποκρίνεται :

— Μὰ νὰ σοῦ πῶ, . . . πολλές φορές τὸ συλλογίστηκα κι'
ἐγώ . . . Ἐγὼ τώρα ἔνα καλὸ καπιτάλι. Σέρεις, εἶσαι τυχε-
ρός· ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ μπήκας στὴ Σχολή, οἱ δουλειές μου
πηγαίνουν—νὰ μὴν πῶ μεγάλο λόγο—ὅπως θέλει ὁ Θεός! . .
Δὲν εἶναι καθόλου ἄσχημὴ ἰδέα νὰ κουζαληθοῦμε καὶ μετς στὴν
Ἀθήνα καὶ νὰ κάνουμε ὅ,τι κι' ἐδῶ. Ὁξμαστε κοντὰ σου.
Μιά ποὺ πέταξες πιά ἐσύ ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι καὶ δὲν ἔχουμε
ἄλλα παιδιά, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ καθόμαστε νὰ τὸ φυλά-
με . . . Ἐ, ἄσε νὰ ἰδοῦμε, ὅπως θέλει ὁ Θεός! . .

Τὴν ἰδέα, ποὺ δὲν ἦταν «καθόλου ἄσχημη», τοῦ τὴν καλ-
λιέργησα τοῦ πατέρα μου καί, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, τοῦ ἄρσας
περισσότερο. Ὡς τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, τὸ εἶχε πιά ἀ-
ποφασισμένο. Καὶ μοῦ ἔλεγε πῶς θ' ἄρχόταν μαζί μου γιὰ νὰ
ἔξετκῇ «τὰ κατκόπια», νὰ ἰδῇ γιὰ σπίτι καὶ γιὰ μαγαζί!

Καὶ τοῦ πατέρα μου ἡ ἀπόφαση δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ φαίνε-
ται ἐκπληκτικὴ. Πόσοι ἐπαρχιώτες σάν κι' αὐτόν δὲν εἶχαν
κάνει τὸ ἴδιο. Ἦταν ὁ μαγνήτης τῆς κεφαλῆς ποὺ τραβοῦσε
μικροὺς καὶ μεγάλους. Κι' ἔτσι πλήθαιναν καὶ τὰ μικρὰ
σπίτια τῆς Ἀθήνας.

"Αν καὶ εἶχα γνωρίσει, τὸ εὐτυχισμένο καίνο ἀπόγνμα, ὅλη
τὴν οἰκογένεια Δαλέρη, κι' ἡ μητέρα, κι' ὁ πατέρας ποὺ ἤρθε
στὸ φιλικὸ μας σπίτι ἀργότερα, μοῦ ἔκαμαν χίλια κομπλιμέν-
τα, —δὲν τολμοῦσα ἀκόμα νὰ πᾶω νὰ τοὺς κάμω βίζιτα, ὅπως
τότελε ἡ Ἀγγέλα. Ἐνα βράδυ ὅμως ποὺ καθόνταν στὴν πλα-
τεῖα, ἀπέξω ἀπὸ ἕνα ζαχαροπλαστεῖο, καὶ περνώντας τοὺς
χαϊρέτησα μὲ τὸ καπέλλο, ὁ κ. Δαλέρης ὁ ἴδιος μὲ φώναξε

κοντά του, μὲ ἔδωκε τὸ χέρι του, μ' ἔκαμε νὰ χαιρετήσω κι' ἐγὼ τὴς κυρίες μὲ χειραφία κι' ἔπειτα μὲ εἶπε :

— "Ε, δὲν κάθαστε λιγάκι μαζί μας, νὰ πάρете ἕνα παγωτό :

Κι' ἐκάθησα.

Στὴν παρέα, ἦταν καὶ τὰ κορίτσια τοῦ φιλικοῦ μας σπιτιοῦ μὲ τὴ μητέρα τους, ἦταν κι' ὁ Μαρμούρης, ὁ βουλευτὴς μας, ποὺ μὲ χαιρέτησε καὶ μὲ μίλησε τόσο διαχυτικά, ὥστε βεβαιώθηκα ὅτι λέξη δὲν θὰ τοῦ εἶχε πει γιὰ τὴν ἔχθρα μας ὁ ἀνιψιός του. (Δὲν θὰ τὸν εὐόμωσες. . .) Καὶ σὲ λίγο νὰ σου κι' ὁ ἴδιος ὁ Πετράκης.

"Όταν μὲ εἶδε ξαφνικά ἐκεῖ, —κι' εἶχα σηκωθεί γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσω, —ἔκαμε νὰ τραβήξω, τάχα πὼς εἶχε δουλειά, πὰς κάποιον ζητοῦσε. Μὰ ὁ θεὸς του κι' ὁ κ. Δαλερὴς τοῦ ἔδωκαν τίς φωνές.

— "Ε, ἔ. . . ποὺ πὰς ; ! . . Δὲν βλέπετε ποὺ ἔχουμε ἐδῶ καὶ τὸν συνάδελφό σου :

Κι' ὁ Πετράκης ἀναγκάστηκε νὰ καθήσῃ.

Πολὺ φυσικό, ἀφοῦ δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ πὼς εἶμαστε σὲ τόσο βαθμὸ μαλωμένοι. Ἀλλὰ τὸ παράξενο εἶναι ποὺ ἄρχισε νὰ μὲ μιλᾷ, καὶ νὰ μὲ ρωτᾷ, καὶ νὰ μὲ ἀπαντᾷ, πραγματικῶς σὰ νὰ μὴ συνάβαινε τίποτα μεταξὺ μας. . . Ἀκόμα πιὸ παράξενο : Ἀπὸ κεῖνὴ τὴν ἡμέρα, μὲ μιλοῦσε κι' ὅταν τύχαινε νὰ εἶμαι μὲ ἄλλους γνωστούς του. Καὶ στὸ δρόμο ἀκόμα, δὲν ἀπόφευγε τὸ χαιρετισμὸ μὲ ὅπως πρῶτα. Γενικά, αὐτὴ τὴ στάση κράτησε ὁ Πετράκης ἀπέναντί μου ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ μὲ βρῆκε γνῶριμο τῶν Δαλερέων. Ὅτε μὲ περᾶξε ποτὲ μπροστὰ τους, ὅτε κατέβασε ποτὲ τὰ μούτρα του, ὅτε ψιθύρισε τίποτα γιὰ μένα σταθῆτε κανενός, ὅτε χαμογέλασε εἰρωνικά, ὅτε κοίταξε περιφρονητικά. Γιατὶ ἄραγε ; Ἀνεξήγητο !

Στὴν ἀρχὴ φοβήθηκα τὴν ξαφνικά κι' ἀπότομη αὐτὴ μεταστροφή. (Καὶ δὲν εἶχα ἄδικο !) Ἐπειτα ὅμως συλλογίσθηκα : Δὲν μπορεῖ τάχα νὰ ματαίνωσιν ὁ ἄνθρωπος ; Δὲν μπορεῖ νὰ ἀναγνώρισε πὼς ἐγὼ δὲν τοῦ εἶχα κάνει κανένα κακό, παρὰ μόνο ἐκεῖνος σὲ μένα ; Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔπαψε καὶ νὰ μὲ ζηλεύῃ, ἂν συνήθισεν μὲ τὰ χρόνια τὴν ἰδέα πὼς δὲν ἦταν ὁ μόνος Δόκιμος τοῦ τόπου του κι' ἂν ἐνόμιζε πὼς δὲν τὰ εἶχα πιὰ μὲ τὴν Ἀγγέλα ;

Τὸ κάτω-κάτω, τὸ παιδί εἶχε μεγαλώσει. Μπορεῖ νᾶχε βάλει καὶ μυαλό.

Μετὰ τὴν πρόσκληση στὸ ζαχαροπλαστείο, ἐννοεῖται πὼς θεώρησα χρέος μου νὰ κάμω καὶ τὴ βίζιτα στοὺς Δαλερέους. Ἔτσι ἕνα μεσημέρι, πέρασα τὴν κισσοστόλιστὴ ἐκεῖνὴ καγυλόπορτα. Μοῦ ἔκαμαν τὴν καλύτερὴ ὑποδοχὴ. Καὶ περισ-

σότερο ἴσως ἀπ' ὅλους, ὁ Γιαννάκης, ὁ μικρὸς ἀδερφός.

Τὸ χαριτωμένο ἀγοράκι, — θὰ ἦταν τότε ἑντακα χρονῶ, — μὲ πῆρε ἀπὸ μεγάλη συμπάθεια. Μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴ ζωηρότητα τῆς ἡλικίας του, ἀνέβαινε στὰ γόνατά μου, μάγκαλιαζε, μὲ φιλοῦσε καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τὸν ἔχω «μικρὸ φίλο». Κι' ἀπὸ τότε, κάθε φορὰ ποὺ μ' ἔβλεπε ἔξω, τοὺς ἄφινε ὅλους κι' ἔτρεχε κοντὰ μου.

Ἡ Ἀγγέλα φαινόταν καταχαρούμενη ποὺ τῆς ἦρθαν ἔτσι βολικά. Μιά μέρα μοῦ φιθύρισε :

— Τώρα τὰ προτοιμάσαμε ὅλα γιὰ τὴν Ἀθήνα. Θάρρῃτε νὰ μᾶς κάμετε βίζιτα. Καὶ θὰ ἐρχόσαστε συχνά. Θᾶχουμε ἀνοιχτὸ σπίτι στὴν Ἀθήνα.

Γ'.

Η ΜΗΤΕΡΑ μου δὲν ἐναντιώθηκε πολὺ στὰ σχέδιά μας. Ἀγαποῦσε ἡ καίμενη τὸν τόπο μας καὶ λυπόταν νὰ τὸν ἀφήσῃ γιὰ πάντα. Ἀμα τὴ δεδαιώσαμε ὅμως, πὼς τὸ σπίτι θὰ τὸ κρατούσαμε ὅπως ἦταν καὶ θάρχομαστε νὰ ξεκαλοκαιρεύουμε κάθε χρόνο, περηγορήθηκε κι' εἶπε: «Ἐ, ὅ, τι θέλει ὁ Θεός!» Ἀμ' τῆς καλάρει καὶ τῆς γριᾶς νὰ ζῇ στὴν Ἀθήνα, μὲ τὸ γιόκα τῆς ἀξιωματικό τοῦ Ναυτικοῦ!..

Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ φθινόπωρο, ὅτερ' ἀπὸ ἕνα τόσο σημαντικὸ τῆς ζωῆς μου καλοκαίρι, —γνωριμιά μὲ τοὺς Δαλιεράους, συμφιλίωσι μὲ τὸν Πετράκη, ἀπόφασι γιὰ μετανάστασι, —ἔφυγα γιὰ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν πατέρα μου. Ἡ Ἀγγέλα μὲ τὴν οἰκογένειά της εἶχε φύγει γιὰ τὸ Μωριά λίγο προτούτερ. Κι' ὁ Πετράκης θάψευγε μὲ ἐκλλο βαπόρι, γιατί ἐμεῖς πηγαίναμε πρὶν ἀρχίσουν τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς, γιὰ νὰχω κι' ἐγὼ αὐκαίρια νὰ βοηθήσω τὸν πατέρα μου στὶς ἐραυνές του.

Εἶχε νὰ ἔρθῃ στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τότε πού μ' ἔβαλε στὴ Σχολή. Μὰ ὅπου πηγαίναμε τώρα μαζί, δὲν τοῦ ἔκαναν, ὅπως τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, πολλὰ κομπλιμέντα γιὰ τὸ γιό του. Ἀπεναντίας, ἐμένα οἱ φίλοι μου μοῦ ἔλεγαν: «ἔχεις ἕνα λαμπρὸ πατέρα»... Πρῶμα πού μ' ἐκολάκευε βέβαια, —ὄχι ὅμως ὅσο καὶ τὰ καλιὰ ἐκεῖνα κομπλιμέντα τῶν ἀνθρώπων στὸν πατέρα μου γιὰ τὸ λεβάντη του γιό.

Δὲν ἤμουν λοιπὸν πιά λεβάντης; Δὲν τοὺς ἔκανα ἐντόπιωσι; Εἶχ' ἀσκημίσει; Τὰ μίγουλά μου δὲν ἦταν τόσο ὁρσερά καὶ κόκκινα; Τὸ μουστακάκι τῶν δεκαενητῶ χρονῶν μου δὲν μοῦ πήγαινε καλά;

Δὲν τὸ πιστεύω. Ὅμορφος ἤμουν ἀκόμα. Μὰ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔβλεπαν πιά ἕνα παιδί· ἔβλεπαν ἕνα κοτζά-Δόκιμο, πρὸ αὖριο θὰ ἔβγαине σηματοφόρος. Καὶ φυσικά δὲν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ μ' ἐπαινέσουν τόσο φωναχτά.

Μιά ἀλήθεια εἶν' αὐτή. Εἶναι ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη ἀλήθεια, πὼς ὅσο μεγάλωνα, χαλοῦσα. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ σημειώσω: Τὸ ἐξωτερικὸ ἐκεῖνο πού μὲ βοήθησε νὰ μπῶ στὴ

Σχολή, δὲν θὰ μὲ βοηθοῦσε στὴν κατοπινὴ ζωὴ μου. Ἄν σὺν παιδί, σὺν ἐφηβος, ἤμουν κἀτι ἐκτακτο, σὰ νέος ὅμως ἤμουν κἀτι μέτριο καὶ σὺν ἄντρας θὰ ἤμουν κἀτι κοινό. Μὰ τὴν ἡλικία, τὰ χαρακτηριστικὰ μου θὰ ἔχαναν τὴ λεπτότητά τους, θὰ χόντραιναν καὶ θὰ ἐπρόδιδαν τὴ λαϊκὴ μου καταγωγὴ. Θὰ ἔμοιαζα τοῦ πατέρα μου πού, χωρὶς νὰ εἶναι ἄσκημος, δὲν εἶχε ἀπάνω του τίποτα τὸ πολὺ εὐγενικό, (παρὰ μόνο, λιγάκι, ὅταν παρανέρας κι' εἶχε κἀτασπρα μαλλιά καὶ γένεια). Θὰ ἤμουν ὁ ἐμποράκος τῆς Ἐπαρχίας μὲ στολὴ ἀξιωματικοῦ τοῦ Ναυτικοῦ, νά!

Ὁ Πατράκης ὅμως ὁ Μαρμούρης, ὁ ἄσκημος, ὁ χλωμός, ὁ ἀδύνατος, δὲν θάχανε ποτὲ τὴν ἀριστοκρατικὴν του κομφότητα. Κι' ἀκόμα λιγότερο ὁ Γιαννάκης ὁ Δαλέρης πού ἦταν κι' ὁμορφος.

Ἀδιάφορο! Ἐγὼ θὰ γινόμεουν πιὸ δυνατὸς στὸ σῶμα, στὸ νοῦ, στὴν ψυχὴ ἀπ' ὅλους αὐτοὺς. Ὑπάρχει κι' ἀριστοκρατία χωρὶς ἐξωτερικὰ σημάδια καὶ χωρὶς προγόνους: ἡ ἀριστοκρατία πού ἀρχίζει ἀπ' τὸν καθένα.

ΜΕ τὴ βοήθεια ἐνὸς πατριώτη, ὁ πατέρας μου ἀνακάλυψε στὴν Παλιὰ Ἀγορὰ ἕνα καλὸ σπίτι πού πουλιόταν συμφερτικά. Καὶ τὰγόρασε.

Δὲν ἦταν καθαυτὸ στὴν ὁδὸν Αἰόλου, ἀλλὰ σ' ἕνα δρομάκο κοντὰ, ἀνοιχτό, καθαρὸ καὶ προσήλιο. Τὸ σπίτι ἦταν παλιὸ κι' ἀνακαινισμένο, ἐπομένως καλὸχτιστο, γερὸ κι' ἀρκετὰ κομφὲ στὸ ἐξωτερικὸ του. Στὸ ἐσωτερικὸ ὅμως διατηροῦσε τὸν γνήσιον ἀθηναϊκὸ τύπο του, — αὐτὴ μεγάλη, πηγάζουσα ἐν μέσῳ, πέτρινη σκάλα καὶ χαγιάτι στὸ πρῶτο πάτωμα. Τὸ δεύτερο ἦταν προσθήκη.

Λύθηκε λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας. Στὸ συμπαθητικὸ μου αὐτὸ σπίτι θὰ κατοικοῦσαν οἱ γονεῖς μου κι' ἐγώ, ὅταν τοῦλάχιστο θὰ μᾶφινε ἡ ὑπηρεσία μου στὴν Ἀθήνα. Ἀργότερα κι' ἡ γυναῖκα μου, ἂν θὰ τῆς ἄρσος τῆς Ἀγγέλας ἡ γειτονιά καὶ τὸ σπίτι. Κι' εἶχα τὴν ἰδέα πὼς θὰ τῆς ἄρσας, γιὰτι κι' ἡ γειτονιά ἦταν κεντρικὴ καὶ ἡσυχὴ, καὶ τὸ σπίτι, σὺν εὐρύχωρῃ μονοκατοικίᾳ, χωρὶς μαγαζιά ἀποκάτω, εἶχε πολὺ τὸ ἀρχοντικό.

Ἔμενε νὰ λυθῇ καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐργασίας.

Στὴν ἀρχή, ὁ πατέρας μου λογάριάζε νάνολεῖ ἐμπορικὸ ὅπως τὸχε στὸν τόπο μας. Μὰ φαίνεται πὼς ἐκαίνοι πού συμβουλευθῆκε, δὲν θυμᾶμαι τῶρα γιὰ ποιοὺς εἰδικοὺς λόγους, τὸν ἀπότρεψαν. Πολὺ πιὸ οἷγουρο, τοῦ ἔλεγαν, ἀφοῦ εἶχε λίγα χρηματάκια, θάταν τὸ ἐμπόριο τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν οἰ-

κοπέδων. Νάγοράζω και νά μεταπωλῶ. *Η νά χεῖζω και νά νοι-
κιάζω. *Όσο μπορῶ νά κρίνω, ἡ συμβουλὴ δὲν ἦταν ἄσχημη,
γιατὶ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, στὴν Ἀθήνα, μπορούσε κανεὶς νά
κάνη τέτοις ἐπιχειρήσεις μὲ πολὺ μικρὰ κεφάλαια καὶ νά
βρίσκειται, σὲ λίγον καιρὸ, μὲ γερὴ περιουσία. Τὸν πατέρα
μου ὅμως τὸν τρόμαζαν οἱ «μπελάδες».

— Ἀ, μπᾶ, δὲν εἶναι γιὰ μένα αὐτά. Οἰκόπεδα; Μὰ
δὲν εἶναι καθόλου γεωμέτρης... Ἐπειτα, καθὼς ἀκούω,
ἰδῶ-πέρα τὰ καταπατοῦν... Θὰ μοῦ πῆς: «ὅποιος πατήσῃ
τοῦ ἀλλουνοῦ». Ναί, μὰ ἐγὼ πάντα θὰ ἤμουν ὁ ἄλλος.

Μιὰ μέρα, στὴν ὁδὸν Αἰόλου, ἀνεκάλυψε ἓνα πατριώτη
μας ποὺ εἶχε σαράφινο. Αὐτὸ ἦταν.

Καὶ στὴν πατρίδα, ὁ πατέρας μου, ἐκτός ἀπὸ τὸ ἐμπό-
ριό του, ἔκανε αὐτὴ τὴ δουλειά. Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμα ἓνα
μέρος τῆς μόστρας, ὅπου, σὲ διαφορά τασάκια, φιγουράρι-
ζαν ὅλου τοῦ κόσμου τὰ νομίσματα, ἀγγλῆσικες λίρες, γαλ-
λικά εἰκοσόφρακτα, ἰσπανικὰ τάλληρα καὶ ρωσσικὰ ρούβλια.
*Όποιος ξένος ἐξέπαιζε στὸν τόπο μας, σὸ μ'χαζῶ τοῦ πα-
τέρα μου θάρχονταν γιὰ νάλλᾶζω. Κι' ὅποιος ἤθελε νά στείλῃ
ἔξω παράδες, ἀπὸ τὸν πατέρα μου θάγοράζε τὸ νόμισμα ἢ τὸ
τσέκι. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, βλέπατε, οὔτε μὲ τὸ Ταχυδρομεῖο
μπορούσε κανεὶς νά στείλῃ ἐπιταγή, οὔτε ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα
εἶχε ὑποκαταστήματα. Ἀλλὰ μικρὸς ὁ τόπος, μικρὴ ἡ δου-
λειά, καὶ μάλιστα μοιρασμένη μ' ἄλλους δυὸ-τρὲς ἐμπόρους.
*Ο πατέρας μου δὲν θὰ μπορούσε νά ζήσῃ ἐκεῖ, μόνο ὡς σα-
ράφης. Στὴν Ἀθήνα ὅμως μπορούσε. *Ο πατριώτης μας
τοῦλάχιστο τὸν πληροφοροῦσε καλά. Κι' ἐπειδὴ θάψευγε σὲ
λίγο γιὰ τὴν Αἴγυπτο, ὅπου εἶχε γιὰ ἐγκαταστημένο, εἶπε
τοῦ πατέρα μου πὼς ἦταν πρόθυμος ἂν ἤθελε νά τὸν ἀφήσῃ
στὸ πόδι του. Ἔτσι ἔγινε ἡ ἀπόφαση: *Ο πατέρας μου στὴν
Ἀθήνα θάκανε τὸ σαράφη.

*Η λύση αὐτὴ οὔτε μὲ δυσάρεστος, οὔτε μ' ἐνθουσίασε.
Μοῦ ἦταν ἀδιάφορο ἂν ὁ πατέρας μου θὰ γινόταν στὴν
Ἀθήνα ἐμπόρος, σαράφης, κτηματίας ἢ ἐργολάβος οἰκοδομῶν.
*Ἦξερα πὼς ὅ,τι κι' ἂν ἔκανε, θάταν πάντα ἡ τιμὴ κι' τι-
μιότης ἐνσαρκωμένη. Γιὰ τίποτ' ἄλλο δὲν μ' ἐνοιαζε. Δὲν
εἶχα πολλὰς φαντασίες ἐγὼ. Δὲν ἤθελα, ἐπειδὴ θάρουν ἀξιω-
ματικός, νάχα πατέρα τοῦλάχιστο ραντιέρη. Συνήθισα νὰ μὴ
θεωρῶ ντροπὴ καμμιὰ τίμια ἐργασία. Καὶ γιὰ τὴν Ἀγγέλα
ἤμουν βέβαιος πὼς, ἀφοῦ μάγαποῦσε, ἀφοῦ μὲ ἤθελε ξέρον-
τας ποιὸς εἰμαι, τὴν ἴδια ἰδέα θάχε κι' αὐτή. Γιὰ τοὺς ἄλ-
λους, τοὺς δικούς της, τὸ εἶπα: Εἶχα τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ
τοὺς κατακτοῦσε ὁ βαθμὸς μου. Καὶ γι' αὐτὸ ἔμεινα στὴ
Σχολή, ἐνῶ τὸ ἐπάγγελμα ποὺ εἶχα διαλέξει ὅταν ἤμουν ἓνα
τριλόκκιδο, εἶχε πᾶφαι πιά νά μάρῃ.

"Όταν μάλιστα τὸ εἶπα, ἔβλεπα νὰ προσθέσω καὶ τοῦτο : "Ἐκείνο τὸν καιρὸ, τὸ πολεμικὸ Ναυτικὸ μας δὲν ἦταν δοξα-
σμένο ὅπως σήμερα. Ἡ καλύτερα, ἡ δόξα του εἶχε ἀρχίσει
νὰ παλιώνη, γιατί στὰ τρόπαια τοῦ 21, ποὺ τὰ θύμιζαν με-
ρικὰ αἰωνόδια καράδια τοῦ μικροῦ κι' ἀρκετὰ ἀχρηστοῦ στό-
λου μας, δὲν εἶχαν προστεθεῖ τὰ καινούργια. Οὔτε Ἀβέρωφ
τότε ἀκόμα, οὔτε Κιλκίς. Εἶμαι λοιπὸν δικαιολογημένος ἂν
δὲν εἶχα καὶ τόση ἀγάπη στὸ ἐπαγγελμα καὶ προτιμοῦσα
τότε κἀτι ἄλλο λιγότερο ἐπιδειχτικὸ καὶ περισσότερο χρήσιμο.

"Ὡστόσο ὁ πατέρας μου ἔφυγε κατευχαριστημένος, νὰ
ταχτοποιήσῃ τίς ὑποθέσεις του στὴν πατρίδα, νὰ ξεκάμῃ τὸ
μαγαζί, νὰ κλείσῃ τὸ σπίτι καὶ νὰ γυρίσῃ μὲ τὴ μητέρα μου
καὶ μὲ τὴν Ἀρσινόη — μιὰ μεσόκοπη ὑπηρέτρια ποῦ, ποῦ τὴν
εἶχαμε δέκα χρόνια στὸ σπίτι μας, ἀφότου χήρεψε, κι' ἐννο-
οῦσε νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. "Ὡς τὴν ἄνοιξη, ὁ πατέρας μου λο-
γάριαζε πὼς θὰ τελείωναν ὅλ' αὐτά. Κι' ἐγὼ μπήκα πάλι
στὴ Σχολή καὶ σὲ λίγο στὸ καράδι, γιὰ ἓνα ἐκπαιδευτικὸ
ταξίδι ποῦ θὰ βαστοῦσε δυὸ μῆνες. Γιατί ἐκείνο τὸν καιρὸ,
ἐκάναμε μικρά καὶ συχνά.

— "Όταν γυρίσουμε, μοῦ εἶχε περὶ ὁ Πατράκης, ἐλπίζω νὰ
βροῦμε στὴν Ἀθήνα καὶ τοὺς Δαδεραίους.

Καὶ πραγματικῶς, στὸ γυρισμό, κοντὰ τὰ Χριστοῦγεννα,
τοὺς βρήκαμε.

"Ήταν ἐγκαταστημένοι σ' ἓνα καινούργιο κι' ἄμορφο σπίτι
στὴν ὁδὸν Πινακωτῶν (τὴ σημερινή Χαριλάου Τρικούπη)
ποῦ ὁ κ. Δαδέρης τὸ εἶχε ἀγοράσει κι' ἐπιπλώσει στὴν ἐντέ-
λεια. Γιατί λίγα πράγματα εἶχαν φέρει ἀπὸ τὴν πατρίδα
τους, — χαλιά προπᾶντων καὶ ὑφάσματα. Τὰ ἐπιπλα τᾶφτια-
σαν ἐδῶ, κι' ἔλαμπαν ὅλα κατακάινουργα, κομφά, πλούσια,
ὅσο δὲν εἶχα ἰδαί ὥς τότε ἄλλα σὲ ἰδιωτικὸ σπίτι, οὔτε στὸν
τόπο μου, οὔτε στὴν Ἀθήνα.

Κι' ὁμολογῶ πὼς τᾶχασα λίγο τὴν πρώτη φορὰ ποῦ πῆγα
νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ. Στὴν ἀπέραντη σάλα μὲ τὸ παριέτο,
μὲ τὰ σκόρπια χαλιά, μὲ τὰ χρυσὰ πολύφωτα, μὲ τὰ τροπικὰ
φυτά, οἱ Δαδεραιοὶ μοῦ φάνηκαν ἄλλοιῶτικοι. Κι' ἡ Ἀγγέλα
ἀκόμα. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἐβάσταξε παρὰ στιγμές. Λίγα λογά-
κια τῆς Ἀγγέλας μὲ τὸ χαμόγελό της μοῦ ἐκνάδωκαν ὅλο
τὸ θάρος.

Μὲ μεγάλη χαρὰ ἄκουσε ἡ ἀγαπημένη μου πὼς κι' ἐγὼ,
ὑστερ' ἀπὸ δυὸ - τρεῖς μῆνες, θὰ εἶχα τὸ σπίτι μου στὴν
Ἀθήνα. Ἐνθουσιάσθηκε μάλιστα ὅταν ἐπρόσθεσα, πὼς τὸ
σπίτι στὴν πατρίδα θὰ ἔμενε ὅπως ἦταν, γιὰ νὰ πηγαίνουμε
τὸ καλοκαίρι. Μπροστὰ σὲ ὅλους ἐφώναξε :

— Τί καλὰ ! . . Σὰ νὰ τᾶχαμε συμφωνήσει.

"Ἐπειτα μοῦ εἶπε :

— Νά σ'αs βλέπουμε. Κάθε φορά πού θά έχετε έξοδο, νά μ'αs έρχεστε. Καί μεις θά σ'αs λέρη πότε θά γίνεται δεγγέρα ή απογευματινή. 'Α, θά χορέψουμε καλά τώρα τίς γιορτάδες καί τίς 'Αποκριές. Σ'αs άρέσει ο χορός;

— "Όλα μ' άρέσουν όταν είναι καλή συντροφιά, άποκριθήκα λίγο διπλωματικά.

Γιατί, μά την αλήθεια, ποτέ δέν μ'είχε ένθουσιάζει ο χορός. Μά θά ήταν τό ίδιο όταν θά χόρευα μ'ε την 'Αγγέλα; . .

"Ε, αυτό τό δοκίμασα στην άλλη έξοδο καί στην άλλη επίσκεψη.

Βρήκα τό σπίτι γεμάτο κόσμο. Στο γραφείο, πού ήταν κι' αυτό σαλόνι, ο κ. Δαλέρης κάπνιζε καί κουβέντιαζε μ' ένα σωρό φίλους του, πολιτευόμενους καί δημοσιογράφους. Στο σαλόνι ή Δαλέραινα είχε μαζεμένες τίς κυρίες καί τίς γεροντοκόρες (δέν ξέρω γιατί, εκείνο τόν καιρό, στην 'Αθήνα είχε πλήθος . . .) Καί στην άπέραντη σάλα, πού τής είχαν βγάλει τά χαλιά καί τά μεσιανά έπιπλα, χόρευε νεολαία.

"Ήταν ο Πατράκης πρώτος καί καλύτερος, ένας άλλος Δόκιμος, πατριώτης τών Δαλεραίων, ζω Εδέλπιδης κι' ένα σωρό λιμοκοντόροι, από είκοσιπέντε χρονών ως δεκαεπτά. —γιατί κι' ο Γιαννάκης είχε τούς φίλους του. Λιγότερα κ'όπως μ' άρκετά καί τά κορίτσια, όλ' από τίς πιο γνωστές οικογένειες, όπως δά καί τά γόρια.

— 'Α, μπράβο, μπράβο! . . Έκαμε ή 'Αγγέλα μόλις μ'είδε. 'Αρχήσατε καί φοδήθηκα πώς δέν θάρηθε. Μά εγώ σ'αs μ'ήνησα μ'ε τόν Πατράκη.

— Πώς; ο Πατράκης δέν μούπε τίποτα. Κατά τύχη ήρθα . . .

— Μπά! . . Μά δέν σ'αs είπε πώς του έστειλα ένα δελτάριο καί του έγραφα νάρηθε μαζί;

— Πρώτη φορά τ'άκούω.

— Κι' όμως μού είπε πώς σ'αs είδοποίησε!

— Θά ενόμιε . . .

— "Ω! . .

Κι' ή 'Αγγέλα έκαμε νά δρμήση, νά βρ'η τόν Πατράκη. "Αρχισε μάλιστα νά φωνάζη τ'ονομά του. "Αλλά εγώ, μ' ένα ζωηρό «παρακαλώ», τήν έσταμάτησα.

— "Όχι, τής ψιθύρισα. "Έχω τό λόγο μου. "Αλλη φορά θά σ'αs πω . . .

Μ'ε κοίταξε στά μάτια σκεπτική.

— "Α, ναι, έκαμε άξαφνα. Κάποτε, μού φαίνεται, ήσαστε μαλωμένοι . . . Δέν πειράζει . . . άφοδ δέν θέλετε, δέν του λέω τίποτα . . . 'Ελάτε!

Μ' έπιασε από τό χέρι, σ'ε νά είμαστε τουλάχιστο πρωτο-

ξάδερφα, κι' ἄρχισε νὰ μὲ συστήνῃ στὰ κορίτσια καὶ στοὺς νέους.

Στὸ πιάνο ἡ Σοφία, καλόβολη πάντα, ἔπαιζε ἀκατάπαυτα γιὰ νὰ χορεύουν βάλσια, πόλκες, μαζούρκες, πᾶντὲ-κάτρ, ὅ,τι τῆς ἔλεγαν.

Χόρεψα μὲ δυὸ-τρεις, μὴ τολμώντας νὰγκαζάρω τὴν Ἀγγέλα. Κι' ἴσως θάρροῦσα νὰ βρῶ αὐτὴ τὴν τόλμη, ἂν δὲν ἐρχόταν πάλι ἡ Ἰδία νὰ μοῦ πῇ:

— Ἐλάτε λοιπὸν νὰ χορέψουμε καὶ μετς...

Καὶ τότε, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου, κατάλαβα τι εἶναι χορὸς καὶ τι σημασία ἔχει. Κι' ὅταν, ἔβλεπα, ἀπὸ τότε, νέους νὰ χορεύουν μὲ τὶς ἀδερφές τους, τὶς θειές τους, τὶς μητέρες τους, μὲ γεροντοκόρες, μὲ ἀσχημας, θύμων' ἀπὸ μέσα μου ἡ γελοῦσα. Τὶ κωμικὴ παρωδία, μὰ καὶ τί φριχτὴ κάποτε βεβήλωση.

Στὸ σπῆτι τοῦ Δαλέρη ἐξακολούθησα νὰ πηγαίνω ταχτικά κι' ὁλοένα μὲ περισσότερὴν οἰκειότητα. Γιατί καταλάβαινα, ἔβλεπα πὼς μὲ ἤθελαν. Ὅχι μόνο ἡ Ἀγγέλα, παρὰ ὅλοι τους ἔκει μέσα. Ὁ Γιαννάκης μάλιστα εἶχε γιορτὴ κάθε φορὰ ποῦ μ' ἔβλεπε. Μ' ἐλάτρευε αὐτὸ τὸ παιδί. Κι' ἡ γριὰ-Δαλέραινα, ἡ μητέρα τοῦ βουλευτῆ, ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά ποῦ σύχναζαν στὸ σπῆτι τῆς, μόνο ἐμένα καταδεχόταν νὰ χαϊδεύῃ.

Ἡ ὑποδοχὴ αὐτὴ, — καὶ καθένας στὴ θέσῃ μου, νομίζω, θὰ τὸ πᾶθαινε, — μοῦ ἔδινε τὶς μεγαλύτερες ἐλπίδες. Φανταζόμουν πὼς εἶχαν καταλάβει τὸ αἰσθημα τῆς Ἀγγέλας, πὼς εἶχαν βγάλει ἀπὸ τὸ νοῦ τους νὰ τῆς δώσουν τὸν Πιτράκη καὶ πὼς μὲ θεωροῦσαν πιά σὰ γαμπρό. Μπορεῖ μάλιστα νὰ εἶχα κάνει λάθος καὶ νὰ μὴν ὑπῆρχε ποτὲ ἰδέα γιὰ τὸν Πιτράκη.

Ἀλλὰ ἦταν ποῦ δὲν ἤξερ' ἀκόμα τὸν κόσμο. Ἦταν ποῦ δὲν εἶχα μπεῖ ποτὲ μου σ' ἓνα τόσο κοσμικόν, ἀνοιχτό καὶ φιλόξενο σπῆτι σὰν τῶν Δαλεραίων. Καὶ φυσικὰ παρεξηγοῦσα κομπλιμέντα κοινότατα, στοιχειώδη, ποῦ ἂν ἐπρόσεχα καλύτερα, θὰ ἔβλεπα πὼς τᾶκαναν σ' ὅλους τοὺς νέους ποῦ δεχόνταν ἔκει μέσα. Γιατί σ' αὐτὰ τὰ σπῆτια ἡ δὲν θὰ σὲ δεχτοῦν ποτέ, ἦ, ἄμα σὲ δεχθοῦν, θὰ σὲ κάμουν οἰκατο. Κι' αὐτὴ ἴσα-ἴσα εἶναι ἡ μεγάλη τέχνη, ἡ ἀγνωστὴ σ' ἐμᾶς τοὺς παρακατινοὺς, τῆς ἀρχοντικῆς φιλοξενίας: νὰ κἀνῃ καθ' ἓνα νὰ νομίζῃ πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ πιὸ οἰκετός, ὁ πιὸ ἀγαπητός, ὁ πιὸ εὐνοούμενος.

Μὰ ποῦ σκάμπαζα τότε τίποτ' ἀπ' αὐτὰ ἐγώ. ὁ γιὸς τοῦ ἐμποράκου, ποῦ στὸ σπῆτι μας μπαίνανε δὲν ἔβρω πόσων βαθμῶν φίλοι, καὶ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἤξερε καλὰ τὸ βαθμὸ του, γιατί τὸν καταλάβαινε ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ ποῦ τοῦ κάναμε!

Δὲν θέλω νὰ πῶ τώρα πὼς ἤμουν κι' ὁλωςδιόλου ἴσος κι' ὁμοίος μὲ τὸν τελευταῖο ποῦ σύχναζε στοῦ κ. Δαλέρη,

ούτε πώς τὰ χάδια τῆς γιαγιάς κι' ἡ συμπάθεια τοῦ Γιαννάκη δὲν ἦταν κἄπως ἐξαιρετικά. Ὅχι, ἦταν κἄτι τί. Μόνο ποὺ τὸ μαγαλοποιοῦσα καὶ βκαζόμεουν, γιὰ νὰ κάνω ὄνειρα καὶ σχέδια. Μὰ πόσο ἤμουν γελασμένος, σὲ πόσο σαθρό σκινίδι πατοῦσα, θὰ τὸ μάθαινα τὴν πρώτη φορά ποὺ θὰ πρόδραλλα στὸ ἀρχοντόσπιτο ἐκείνο ἀξιώσεις...

Μιά Κυριακὴ τῆς Σαρακοστής, —οἱ δικοὶ μου δὲν εἶχαν ἔρθει ἀκόμα στὴν Ἀθήνα, —ἡ Ἀγγέλα μὲ ὑποδέχτηκε μὲ μιὰ ἔκτακτη χαρά. Γαλοῦσαν καὶ τὰ τακούνια τῆς ποὺ λείει ὁ λόγος. Καὶ πρὶν τὴν ρωτήσω, μοῦ ἔδωσε τὴν εἰδηση:

— Ἀρραβωνιάστηκε ἡ Σοφία!

— Μπᾶ! .. Μὲ ποιόν;

— Μὲ τὸν κύριο Μπράλη...

— Ἀ, τί καλὰ!

Κι' ἡ Ἀγγέλα σιγότερα:

— Ἡ σειρά μας τώρα. Β. Γ. ῥῥῥ!

Ἦταν ἀπρόσμετο, ξαφνικὸ γιὰ μένα τὸν οἰκιστο...

Κι' ὅμως ἤξερα αὐτὸν τὸν «κύριο Μπράλη». Πολλὲς φορές τὸν εἶχ' ἀπαντήσει στοῦ κ. Δαλιέρη, πότε νὰ κουβεντιάζῃ ἤσυχα μὲ τοὺς γέροντες, πότε νὰ χορεύῃ τραλὰ μὲ τοὺς νέους. Γιατί ἦταν ἕνας νέος πολὺ σόδαρος, πολὺ καθὼς πρέπει, — Κοκο τὸν ἀφώναζαν, —μὰ μόλις εἰκοσιτέξη χρονῶν. Γιὸς στρατηγοῦ ποὺ ἔκαμε καὶ ὁπουργός, —βουλευτὴς δὲ ἦταν σχεδὸν πάντα, —εἶχε πάρει τὸ διπλωμὰ του, ἔκανε τὸ δικηγόρο κι' ἐτοιμαζόταν νὰ πολιτευθῇ μαζί μὲ τὸν πατέρα του. Ὑπουργὸς δηλαδὴ θὰ γινόταν κι' αὐτός μιὰ μέρα... Κι' εἶχε μεγάλη περιουσία ἀπὸ τὴν μακαρίτισσα τὴν μητέρα του, —δυσὶ τρία ἑκατομμύρια ἔλεγαν, —θα κληρονομοῦσε σχεδὸν ἀπὸ τὸν πατέρα του ἄλλα τόσα, καὶ τώρα ἑπάρκει προικὰ ἑξακόσιες χιλιάδες μετρητές.

Νᾶ, τέτοιοι ἦταν οἱ γάμοι ποὺ ἔκανε ὁ κ. Δαλιέρης καὶ τέτοιες προίκες ἔδινε στίς κόρες του... Κι' ὅμως δὲν θυμᾶμαι νὰ μὲ φώτισε καθόλου τὸ τόσο φωτιστικὸ αὐτὸ παράδειγμα. Τὸ παράβλεψα, τὸ περιφρόνησα ὀλωςδιόλου. Σὰ νᾶλεγα μέσα μου: «Τὶ Μπράλης, τί Σπάθης...» Ἀν ἐκεῖνος αὐρετο θὰ γινόταν Ὑπουργός, ἐγὼ θὰ γινάμουν Ναύαρχος. Κι' ἂν δὲν θὰ εἶχα τὰ ἑκατομμύριά του, μὰ μὲ τὴν προικὰ μου, —λογάριαζα, —μὲ τὸ μισθὸ μου καὶ μ' αὐτὰ ποὺ θὰ μοῦ ἄφινε ὁ πατέρας μου, θὰ μπορούσα κι' ἐγὼ νὰ ζῶ σάν κι' ἐκεῖνον. Κι' ἡ κοινωνικὴ μου θέση θὰ ἦταν ἡ ἴδια, κι' ἡ ἀτομικὴ μου ἀξία, —ποιὸς ξέρει; —μεγαλύτερη...

Μὰ καὶ τί ἄλλο μπορούσα νὰ σκεφθῶ, τῇ στιγμῇ ποὺ ἀκούγα τὴν Ἀγγέλα, ὅστερ' ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀναγγελία, γὰρ μοῦ ψιθυρίζῃ πὼς ἦρθε κι' ἡ σειρά μας;

Σὲ λίγο τὴ ρωτήσα:

— Ἦταν ἔρως;

— Ἀ, ὄχι, μοῦ ἀποκοίθηκε. Μᾶλλον προξενεῖα. Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι πῶς ἡ Σοφία συμπαθεῖσε πολὺ τὸν Κοκὸ. Καὶ μόλις τῆς ἔδωκαν τὴν ιδέα, ἀμέσως πῆρε φωτιά. Τώρα μπορῶ νὰ πῶ πῶς εἰν' ἐρωτευμένη.

Τὸ πιστεύω. Γιατί ὁ Κοκὸς ὁ Μπράλης ἐκτός ἀπὸ τᾶλλα προσόντα, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τῆς ὁμορφίᾳς. Ψηλός, γεμάτος, κόκκινος, ἀνθηρὸς, θὰ φαίνονταν καὶ πολὺ νεότερος, ἂν δὲν ἔτρεφε γενάκια καὶ δὲν φοροῦσε γυαλιά. Ἀλλ' αὐτὰ ἴσα-ἴσα τὸν ἐσχώριζαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νέους τῆς ἡλικίας του καὶ τὸν ἔδειχναν ὥριμο, μεστωμένο, σοβαρό, ἄξιο νὰ γίνῃ ὑπουργὸς κι' ἀπὸ τώρα.

Περίεργο μοῦ φάνηκε πῶς ὁ Πατράκης ὁ Μαρμυρῆς δὲν ἐνθουσιάζτηκε πολὺ ἀπ' αὐτὸ τὸ συνοικέσιο.

— Ἐβιάστηκαν οἱ εὐλογημένοι... μοῦ εἶπε τὴν ἄλλη μέρα στὴ Σχολή. Ἡ Σοφία μποροῦσε νὰ πάρῃ πολὺ καλύτερο...

— Ἀπὸ τὸν Μπράλη; ποῦ ἔχει σήμερα δικὰ του τρία ἑκατομύρια;

— Ὦ, καὶ τί εἶναι τρία ἑκατομύρια γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ κἀνουν αὐτοί; Πέρου εἶχε ζητήσει τὴ Σοφία ἕνας μὲ εἰκοσι. Ἀλλὰ δὲν τοῦ τὴν ἔδωσαν, γιὰτ' ἦταν κἀπὼς ἡλικιωμένος κι' ὄχι ἀπὸ τόσο μεγάλη οἰκογένεια... Τέλος πάντων!... Ἀς ἐλπίζουμε πῶς δὲ θὰ βιάσονται τόσο καὶ γιὰ τὴν Ἀγγέλα...

Εἶπε καὶ χαμογέλασε.

Χωρὶς ἄλλο, θὰ θυμῆθηκε τὸν καιρὸ ποὺ τὴν «ἐνοχλοῦσα» καὶ ποὺ τὸν ἀνάγκασα νὰ μοῦ πῇ πῶς δὲν εἶναι «γιὰ τὰ μούτρα μου»...

Τὴν ἀγαποῦσε ἄραγε ἀκόμη; Τὴν εἶχε ἀγαπήσει, ποτὲ σοβαρά;

Δὲν μποροῦσα νὰ τὸν καταλάβω.

Ὅπως δὴ ποτε μοῦ φαίνονταν παράξενο πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ὀνειροπολῇ αὐτὸς τὸ χέρι τῆς Ἀγγέλας καὶ νὰ βρῇ ἀνάξιο γιὰ τὴ Σοφία ἕνα Μπράλη!... Τόσο πιά ἀνώτερο ἐθεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς νᾶχῃ καθόλου περιουσία, μόνο γιὰτ' ἦταν Δόκιμος κι' ἀνιψιὸς τοῦ Μαρμυρῆ;

Κοντὰ τὸ Πάσχα, οἱ γέροι μου ἀριθάρησαν μὲ τὴν Ἀρσινόη καὶ μὲ τὰ πράγματα. Μοῦ ἔφεραν καὶ τὰ δικὰ μου, ὅσα θὰ μοῦ χρειαζόνταν στὴν Ἀθήνα: ρούχα, σκεπάσματα, βιβλία, μικρὰ ἐπιπλα. Ἀνάμεσα στᾶλλα καὶ τὰ ὑπερτεράκκια ἐκεῖνα τῆς Ἀγγέλας (ἔτσι τᾶλεγα ἐγὼ), ποὺ ἡ μητέρα μου ἤξερε πόσο τᾶγαποῦσα καὶ ποὺ μὲ μεγάλη μου χαρὰ τᾶβαλα στὸ παράθυρο τοῦ γραφείου μου, στὸ καινούργιο σπίτι.

Σχεδὸν ἀμέσως ὁ πατέρας μου ἀγκυλοστάθηκε καὶ στὸ

σαράφικο πού τοῦ παραχώρησε, μὲ τὸ ἀζημίωτο, ὁ πατριώτης μας στὴν ἐδὼν Αἰόλου. Μισὸ μαγαζί, —γιατὶ τᾶλλο μισὸ ἦταν χρυσικάδικο, — ἓνα μακρονάρι βαθύ, πού φωτιζόταν μόνο ἀπὸ τὴν πόρτα, μὰ τόσο λίγο, ὥστε καὶ τὴν ἡμέρα ἀκόμα, τὸ χειμῶνα, ἀνάβανε τὰ γκαζία. Τὰ δυὸ τρίτα τοῦ ἀνοίγματος τῆς πόρτας τὰ ἔπιναν τὸ τραπέζι μὲ τὴ γυαλινὴ μόστρα. Τὸ ἄλλο τρίτο ἦταν ἐλεύθερο γιὰ νὰ μπαινοβγαίνει κανεὶς στὸ μαγαζί. Κι' ἀπάνω ἀπ' τὸ τραπέζι, κρεμασμένη πλάγια, —οἱ παλιοὶ Ἀθηναῖοι θὰ τὴ θυμούνται, — μιὰ μαύρη πινακίδα μὲ χρυσὰ γράμματα :

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΣΠΑΘΗΣ

Ἀργυράμοιδός.

Συνήθως, μπροστὰ ἀπὸ τραπέζι, καθόταν ὁ πατέρας μου μὲ τὰ γκρίζα γένεια του. μὲ τὰ μπλάδα γυαλιὰ του, μὲ τὴ λούπα του καὶ μὲ τὴν ἐφημερίδα του. Τὸ χρυσάφι, μέσ' ἀπὸ τὴ μόστρα, ἔρριχνε μιὰ χλωμοκίτρινη ἀνταύγεια στὸ πρόσωπό του. Κάποτε ὅμως στὴ μόστρα καθόταν μόνο τὸ παιδί, —ὁ Ἡλίας, κληρονομιά κι' αὐτός τοῦ πατριώτη μας, — κι' ὁ πατέρας μου, μέσ' ἀπὸ μαγαζί, μπροστὰ σ' ἐν' ἀπὸ τὰ ραβδισμένα γραφεῖα, κοντὰ στὸ χρηματοκιβώτιο, ἔκανε λογαριασμοὺς ἢ συζητοῦσε γιὰ ὑπόθεση μὲ κανένα πελάτη, καὶ πάντα δίπλα του ἡ ἐφημερίδα, πού τὴν ἄρχιζε τὸ πρωὶ καὶ δὲν τὴν ταλείωνε ποτέ, — πού νὰ τὸν ἀφήσουν! . .

Ὅταν εἶχαμ' ἔξοδο, συχνὰ περνοῦσα ἀπὸ τὸ σαράφικο καὶ καθόμουν ἀπὸ λίγη ὥρα. Μοῦ ἄρεσε νὰ στέκωμαι πίσω ἀπὸ τὸν πατέρα μου, δίπλα στὴ μόστρα, ἢ νὰ ξαπλώνωμαι στὸ βάθος σ' ἓναν παλιὸ καναπέ. Οἱ γείτονες κι' οἱ πὺδ ταχυτικοὶ πελάτες μ' εἶχαν μάθει. Εἶχα κάμει ἔκτε κάμποσους φίλους : τὸν διπλανὸ χρυσικό, ἓναν ἄλλον ἔμπορο, ἓναν παραγγελιοδόχο, ἓνα χρηματιστή, ἓναν ἐμποροῦπάλληλο. Ὅλοι αὐτοὶ μὲ καμάρωναν, μάγαποῦσαν καὶ τὸ θεωροῦσαν μεγάλη τους τιμὴ νὰ μιλοῦν μαζί μου. Καταλάβαινα πῶς τὰ φόντα τοῦ πατέρα μου ἀνέβαιναν ἐξ αἰτίας τοῦ γιοῦ του. Τὸν λογάριζαν γιὰ κᾶτι ἀνώτερο ἀπὸ ἓνα κοινὸ σαράφη. Καὶ τοῦ φερνόνταν μὲ ἀληθινὸ σεβασμό. Αὐτὸ μ' εὐχαριστοῦσε πολὺ. Περνοῦσα ὥραιες στιγμὲς στὸ σαράφικο μὲ τὸν πατέρα μου καὶ τοὺς καλοὺς του συντρόφους. Καμμιὰ παρέα δὲν μὲ τραβοῦσε ὅσο αὐτὴ, κι' ἤμουν εὐτυχής ὅταν εἶχα καιρὸ νὰ πῶ ἓναν καφέ κι' ἓνα τσιγάρο στὸ παραμάγαζο. Κι' οὔτε μοῦ πέρασε ποτὲ ἡ ἰδέα πῶςμποροῦσα νὰ ξεπέφτω, Δόκιμος ἐγώ, συγχάζοντας σ' ἓνα σαράφικο ἢ κίνοντας παρέα ἓνα χρυσικό. Ἀπ' τὴν ἀρχή, ἡ καινούργια ἐργασία πῆγε καλὰ. Καὶ μὲ τὸν καιρὸ, ὁ πατέρας μου τὴν ἀπλῶσε. Ἦταν πιά σὰν ἓνας

μικρὸς τραπεζίτης. Ἀγόραζε καὶ παλιά πράγματα πολύτιμα, χρυσαφικά, πετράδια, ἀρχαία νομίσματα, ὅ,τι τοῦ πηγαίναν. Κι' ἐκέρδιζε πολλά...

Ὅταν ἔμαθε ἡ Ἀγγέλα τὸν ἐρχομὸ τῶν δικῶν μου, μοῦ εἶπε :

— Τώρα πρέπει νὰ γνωριστοῦμε καὶ οἰκογενειακῶς.

Εἶχε πολὺ δίκιο, ἀλλὰ ἐγὼ ἐδίσταζα. Τὶ ὑποδοχὴ θάκανε ἡ Δαλέραινα στὴ μητέρα μου, ποῦ ἦταν μιὰ ἀπλὴ ἐμπορίνα : (ὄχι ὅμως κι' «ἀγράμματα» ὅπως τὴν εἶλεγε ὁ Πετράκης). Ἡ εἰς σχέσεις μποροῦσε ν'ἔχῃ ὁ πατέρας μου ὁ σαράφης μὲ τὸν κ. Δαλέρη τὸν βουλευτὴ :

Ἡ Ἀγγέλα ὅμως ἐπέμεινε :

— Πρέπει νὰ μᾶς φέρτε μιὰ μέρα τὴν κυρία μητέρα σας. Θὰ εὐχαριστηθοῦμε πολὺ νὰ τὴ γνωρίσουμε... ἀπὸ πρῖν. Ἐπειτα θάρθουμε στὸ σπίτι σας καὶ μεῖς.

Ἀναγκάστηκα νὰ τῆς πῶ :

— Μὰ ἡ καίμενη ἡ μητέρα μου δὲν εἶναι σὰν καὶ σὰς...

— Τὶ λέτε ! μὲ ἀποκῆρε. Ὅταν εἶναι μητέρα δική σας, εἶναι σὰν καὶ μᾶς καὶ καλύτερα.

— Καὶ τὸ σπίτι μας δὲν μοιάζει πολὺ μὲ τὸ δικό σας.

— ὦ, φτάνει ποῦ εἶναι σπίτι σας ! ..

Ἐπρεπε νὰ ὑποκύψω. Τὸ κάτω-κάτω, σκέφθηκα, μπορεῖ καὶ νὰ γελιοῦν. Ἀποῦ τιμοῦσαν ἐμένα, θὰ τιμοῦσαν καὶ τοὺς γονεῖς μου. Ἐπειτα αὐτὴ ἡ γνωριμιὰ πάντα μιὰ μέρα θὰ γινόταν...

Ἔτσι ἦρθε ἡ στιγμή ποῦ ἀναγκάστηκα νὰ φανερῶσιν τὸ αἰσθημά μου στὴ μητέρα μου. Γιατί πῶς θὰ τὴν ἔκανα νὰ ποφάσῃ τὴν ἐπίσκεψιν, αὐτὴ ποῦ, ἔβραντας τὴ θέση της, δὲν ἤθελε νὰ πηγαίῃ σὲ μεγάλα σπίτια οὔτε ὅταν ἤμικτε στὴν πατρίδα :

Τῆς τὰ διηγῆθηκα λοιπὸν ὅλα. Τῆς εἶδειν μάλιστα καὶ ὅλα τὰ γράμματα καὶ τὰ δευτέρια τῆς Ἀγγέλας, ποῦ τὰ εἶχα τώρα φυλαγμένα σ' ἓνα συρτάρι τῆς κἀμαρᾶς μου στὸ σπίτι.

Καταχάρηκε, δάκρυσε, μ' εὐχήθηκε κι' ἔπειτα ἀπόμεινε βαθυσυλλογισμένη.

Βέβαια ποῦ ἦταν μιὰ ἔκτακτη τύχη γιὰ μένα... Τέτοια οἰκογένεια, τέτοιο κορίτσι κι' ἐξακόσιες χιλιάδες προίκα ! .. Τίποτα περισσότερο δὲν θὰ ὀνειρευόταν κι' ὁ πιὸ καλογεννημένος ἀπὸ τοὺς συμμαθητές μου... Μὰ ἔφτανε ἡ ἀγάπη τῆς Ἀγγέλας γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό :

Ἡ μητέρα μου εἶχε μεγάλες ἀμφιβολίες. Ἐγὼ ὅμως τὴν ἐβεβαίωνα πὺς ἡ Ἀγγέλα ἦταν τόσο σταθερὴ στὴν ἀγάπην της κι' ἀποφασισμένη, ποῦ δὲν θάπαιρνε παρὰ ἐμένα, καὶ χωρὶς ἀκόμα τὴ θέλησιν τῶν γονέων της. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸ ἔεραμε. Κι' οἱ Δαλεραῖοι, προκειμένου γιὰ ἓναν ἀξιωματικὸ

τοῦ Ναυτικοῦ ποῦ τὸν ἀγαποῦσε ἡ κόρη τους τόσο,μποροῦσε νὰ μὴν ἔλεγαν ὅχι. Ἀς κάμουμε τώρα μετς, μητέρα, ὅ,τι πρέπει καὶ βλέπουμε.

— Καλὰ, παιδί μου, νὰ πᾶμε . . . Μὰ ἄφησε νὰ διορθώσω πρῶτα τὸ φόρεμά μου, νὰ τὸ κάνω λιγάκι ἀθηναϊκό . . . νὰ μὴν παρουσιαστῶ σὰ νετς ἐπαρχιώτισσα . . .

Ἔιχε ἓνα μαῦρο βελουδένιο φόρεμα, κι' ἐγὼ δὲν ξέρω ἀπὸ πόσα χρόνια. Τόδωσε, ἡ καίμενή μου, τῆς ράφτρας καὶ τῆς τόκανε τῆς μόδας. Φόρεσε κι' ἓνα καινούργιο καπέλλο, στολιστικὴ μὲ λίγα ταιριαστά χρυσαφικά, —Θέ μου, πῶς πρόσσεξ νὰ μὴν παραρρωθῇ, —ἀνέβηκε μαζὶ μου στὰμάξτε καὶ ξεκίνησαμε γιὰ τὴν ὁδὸν Πινακωτῶν.

Ἡ μητέρα μου ἦταν ὀλίγητα ὠραία γυναίκα. Κι' ἡ τουαλέττα τῆς, ἔκλεινο τἀπόγεμα, μεθ' φάνηκε πλούσια καὶ σεμνή. Μόνο ἓνα μικρὸ σάστιμα, κάποια ἀκαμψία κι' ἀδεξιότη, φανέρωναν πῶς ἡ κυρία αὐτὴ δὲν ἦταν ἀπὸ καίνας ποῦ ἔδλεπε συνήθως τὸ σπῖτι τοῦ κ. Δαλέρη.

Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε τὴν οἰκοδόμοισα, τίς κόρες τῆς καὶ τὴν παθερά τῆς νὰ τῆς κάμουν τὴν πιὸ ἐγκάρδια υποδοχή. Γιατί στὸ πρόσωπό τῆς τιμοῦσαν τὰ γιό τῆς, ὅπως ἦταν συνειθισμένοι ἀπὸ τότε ποῦ γνωρίστηκαμε. Τι ἄλλο μποροῦσα νὰ περιμένω ἀπὸ εὐγενικοὺς ἀνθρώπους σὰν τοὺς Δαλεραίους : Ἦταν δυνατό νὰ δεχτοῦν ψυχρά τὴ μητέρα ἐνός φίλου, οἰκείου, ὅ,τι κι' ἂν ἦταν. Ἦταν δυνατό νὰ δείξουν ἐκπληξὴ γιὰ τὸ ἐπιδορθωμένο φόρεμά τῆς, γιὰ τὴν ἀπλοικὴ ὀμιλία τῆς, γιὰ τοὺς ἐπαρχιώτικους τρόπους τῆς, ἢ νὰ κρυφογαλάσουν σὰν κατὶ πλούσια κουτογύναικα. Ἐγὼ ὅμως πάλι τὸ παρεξήγησα. Καὶ φαντάστηκα πῶς ἀφοῦ δεχόνταν ἔτσι καὶ τὴ μητέρα μου, μποροῦσα νὰ τὰ θεωρῶ ὅλα τελειωμένα !

Ἦσαν ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες, —ἐγὼ ἤμουν στὴ Σχολή, —τὸ λαντῶ τοῦ κ. Δαλέρη σταμάτησε στὴν πόρτα μας καὶ κατέβηκαν ἀπ' αὐτὸ ἡ Δαλέραινα κι' ἡ Ἀγγέλα. (Ἡ Σοφία, σὰν ἀρραβωνιασμένη, δὲν ἔκανε τώρα οἰκογενειακὰς ἐπισκέψεις).

Ἐμειναν μὲ τὴ μητέρα μου ὥς μισὴ ὥρα στὴ σάλα, κουβέντιασαν γιὰ πολλὰ καὶ διάφορα, —προπάντων γιὰ μένα, —τραταρίστηκαν, τριγύρισαν λίγο τὸ σπῖτι, μᾶς τὸ ἐπαινέσαν πολὺ, (τὶ ὠραίο ! . . τί ἐνοιχτόκαρδο ! . . νὰ τὸ χαρῆτε ! . .) ἔρριξαν τὴ κατιὰ τους καὶ στὰ λουλούδια τῆς αὐλῆς, ἡ Ἀγγέλα δέχτηκε ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μητέρας μου ἓνα τριαντάφυλλο κι' ἔφυγαν . . .

Σταύρωσα ὕστερα τὴ μητέρα μου νὰ μοῦ πῇ μὲ τὸ νῆ καὶ μὲ τὸ οἶγμα ὅλες τίς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς σπουδαίας βίβλας. Ἦθελα προπάντων νὰ μάθω ποιὰ εἶχε τὴν πρωτο-

βουλία τοῦ τριγυρίσματος τοῦ σπιτιοῦ. Κι' ἔμαθα μὲ χαρὰ μου πὼς ὄχι ἡ Ἀγγέλα, παρὰ ἡ ἰδία ἡ κ. Δαλέρη τὸ ζήτησε μὲ τρόπο. "Ολο ρωτοῦσε: Τί εἶναι ἀπὸ θῶ: τί ἔχετε ἀπὸ καί: Πόσες κἀμαρες ἔχει αὐτὸ τὸ πάτωμα: "Ὡς πού ἔκαμε τὴ μητέρα μου νὰ τῆς πῇ: «Περάστε, ἂν θέλετε, νὰ ἰδῆτε.» Κι' ἀπὸ τὴ σάλα πέρασαν στὸ σαλόνι, στὸ γραφεῖο. στήν κἀμαρά μου—καὶ καθεξῆς.

Δὲν θὰ μοῦ ἔκανε βέβαια τόση ἐντύπωση, ἂν αὐτὸ τὸ ζήτησε ἡ Ἀγγέλα. Τί φυσικότερο, παρὰ νὰ θελήσῃ νὰ ἰδῇ τὸ σπίτι ποῦ ἴσως μιά μέρα θάταν δικό της, νὰ ρίξῃ μιά ματιά στὸ γραφεῖο καὶ στήν κἀμαρα ἐκείνου ποῦ ἀγαποῦσε: . . Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κυρία Δαλέρη τὸ πρᾶγμα γιὰ μένη εἶχε ἄλλη σημασία. Κἄτι θάξερε καὶ κἄτι θάχε στὸ νοῦ της, γιὰ νὰ θελήσῃ νὰ ἰδῇ αὐτή. . .

"Ετσι ἔλεγα καὶ χαϊρόμουν. Γιατί δὲ φανταζόμουν πάλι πὼς τὸ κίνημα τῆς κυρίας Δαλέρη μποροῦσε νάταν ἀπὸ μιά ἀπλὴ γυναικεία περιέργεια ἢ ἀπὸ μιά κερατζίταιά, ποῦ κι' ἀρχόντισσες κάποτε τὴν ἔχουν ἀγιάτρευτη κι' ἐπωφελοῦνται ἀπὸ μιά εὐκαιρία, —ἐδῶ ἄξαφνα τὴν ἀπουσία μου,—γιὰ νὰ τὴν ἐξασκήσουν καὶ νὰ εὐχαριστηθοῦν. . .

"Εφαγα ἀκόμα τὴν καίμενὴ τὴν μητέρα μου νὰ μεδ πῇ κι' ὅλες τίς κουδέντες ποῦ ἔγιναν. Κι' ὄχι τόσο τίς ἐρωτήσεις ποῦ τῆς ἔκαμαν, ὅσο τίς ἀπαντήσεις ποῦ τοῦς ἔδωσε. Φοβόμουν ἐκ μέρους της καμμιὰ ἀκριτομυθία, καμμιὰ φλυαρία ἢ—γιατί ὄχι:—καὶ καμμιὰ ἐπαρχιώτικη προστυχιά. Εὐτυχῶς τίποτα. Ἡ Σπᾶθινα τὰ κατάφερε περίφημα. Οὔτε γιὰ μισή της λέξη δὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴ μεμφθῇ. Καὶ στέν ἐνθουσιασμό μου τὴν ἀγκάλιασα καὶ τὴ φίλησα.

— Μπράβο, μητέραίσα! . .

"Εκείνη ὅμως μοῦ κούνησε τὸ κεφάλι της.

— Μὰ γιατί: γιατί, μητέραίσα: . .

— Ἔρω κι' ἐγώ, παιδί μου: . . Μοῦ φαίνεται πὼς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ. . . τόσο εὐκολα.

— Δύσκολα ὅμως: μπορεῖ τοῦλάχιστο δύσκολα:

— "Ε, δύσκολα. . . ὅλα τὰ πράγματα γίνονται. Γιὰ, νὰ ἰδοῦμε τί θὰ πῇ κι' ὁ πατέρας σου ποῦ ἔξρει τὸν κόσμο καλύτερα. . .

— "Α! μὴν εἶπες τίποτα τοῦ πατέρα: . .

— "Ὅχι, ὄχι, σῦχα. Μοῦ εἶπες νὰ μὴν τὸ πῶ. . . Μὰ θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα ποῦ θὰ τοῦ τὸ πῆς εἰς. . .

— "Ὅχι ἀκόμα, ἔχουμε καιρό. . .

Στὸν πατέρα μου δὲν ἤθελα νὰ πῶ ἀκόμα τίποτα. Δὲν ἦταν καμμιὰ ἀνάγκη. Γιατί ὅταν τοῦ μίλησά γιὰ «οἰκογενιακὰς σχέσεις» μὲ τοὺς φίλους μου Δαλεραῖους καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ πᾶ κι' αὐτὸς νὰ κἀμὴ μιά βίτσιτα,

μου ἀποκρίθηκε δλοπρόθυμος πὼς τὸ θεωροῦσε χρέος του νὰ ἰδῇ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν κ. Δαλέρη γιὰ τὶς τόσες περιποιήσεις ποὺ ἔκανε στὸ γιό του.

Καὶ στὴν πρώτη εὐκαιρία, — τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου ποὺ γιόρταζε ὁ βουλευτής, — πῆγαμε μαζὶ.

Εἶναι ἀδύνατο τῶρα νὰ παραστήσω τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ἔκαμε ὁ κ. Δαλέρης στὸ σαράφι τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ! . . Σὰ νὰ ἦταν παλιὸς φίλος ποὺ τὸν ξανάβλεπε μετὰ χρόνια, τὸν κίθησε στὸ γραφεῖο κοντὰ του, τὸν χαίδεψε στὸν ὤμο, τοῦ ἔδωσε τσιγάρο καὶ τοῦ μίλησε γιὰ τὶς δουλειές του, γιὰ μένα, γιὰ πολιτικά, γιὰ ὅλα . . . Κι' ὅμως, δὲν εἶδα τὸν πατέρα μου νὰ φεύγῃ ἐνθουσιασμένος !

— Εἶδες τί εὐγενικὸς ἄνθρωπος ὁ κ. Δαλέρης ; τοῦ εἶπα στὸ δρόμο· εἶδες πὼς σοῦ μιλοῦσε ; Σὰ νὰ γνωρίζοσαστε ἀπὸ παιδιά.

— Πραγματικῶς, μοῦ ἀποκρίθηκε, εὐγενικὸς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς. Αὐτοὶ ἔτσι φέρνουνται σ' ὅλους.

Διαμαρτυρήθηκα :

— Ἀ, μὴ μοὶ πῆς, πατέρα, πὼς ὁ κ. Δαλέρης μιλεῖ ἔτσι σ' ὅποιον πᾶει στὸ σπίτι του ! Σένα σὲ ξεχώρισε . . .

Ὁ πατέρας μου κούνησε τὸ κεφάλι του ὅπως ἡ μητέρα μου.

— Καλὰ, φιθύρισε, θὰ τὸ ἰδοῦμε.

Καὶ τὸ εἶχαμε.

Ὑστερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες, λάβαμε στὸ σπίτι τὴν κάρτα τοῦ κ. βουλευτοῦ. Αὐτὴ ἦταν ἡ βίζιτὰ του. Καὶ μολονότι ἡ μητέρα ξαναπῆγε στὸ σπίτι, τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου τὰ πόγυμα, ἡ κυρία Δαλέρη δὲν ξανάρθε νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ. Ἔτσι οἱ «οἰκογενειακὰς» σχέσεις ἔμειναν ὥς ἐδῶ. Ἐγὼ, γι' ἀγάπη τῆς Ἀγγέλας, ἐξακολούθησα βέβαια νὰ συχνάζω στὸ ἀρχοντόσπιτο. Ἀλλὰ μόνος μου, σὰ νὰ μὴν εἶχα οἰκογένεια.

Ἦταν τὸ κρυφὸ μου παράπονο. Κι' ἄρχισα νὰ βρίσκω πολὺ βάσιμη τὴν δυσπιστίαν τῆς μητέρας μου, ποὺ κάθε τόσο μοῦ ἔλεγε μ' ἓνα περίλυπο θρίαμβο ; «Δὲ σοῦ ἔλγεα ; . . Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοὺς, οὔτε αὐτοὶ γιὰ μᾶς . . .»

Ὁ πατέρας μου ὅμως, μὴ ξέροντας ἀκόμα, δὲν μοῦ ἔλεγε τίποτα. Κι' ἴσως τὸ τελευταῖο ποὺ συλλογιζόταν ἦταν ἡ ἀκαταδεξία τῶν Δαλερῶν, ποὺ ἄλλωστε τὴν προεῖπε καὶ τὴν περίμενε.

Μιὰ μέρα, ποὺ ἤρθε λόγος, παραπονέθηκα στὴν Ἀγγέλα :

— Δὲν ξανάρθιτε στὸ σπίτι . . .

— Ἐχετε δίκιο, μοῦ ἀποκρίθηκε, μεγάλο δίκιο. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸν καιρὸ ἡ μαμμὰ δὲν πηγαίνει πουθενά. Ἐγὼ πάλι μπορῶ νὰρθω μονάχη μου ;

Ἐπέμεινα :

— Κακὰ τὰ φέμματα, ἀγαπητή μου Ἀγγέλα!.. Δὲν σὰς εἶπα πὼς τὸ σπῖτι μας δὲν εἶναι σὸν τὸ δικό σας;

Σχεδὸν ἐθύμωσε:

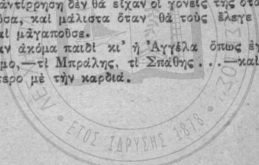
— Ἄ, μ' ἂν τὸ ξαναπῆτε αὐτό, θὰ σὰς κακιώσω... Μὰ οὔτε ἰδέα, οὔτε ἰδέα!.. Σὰς ἐρκίζουμαι, οἱ γονεῖς μου εἶναι κατανθουσιασμένοι μὲ τοὺς δικούς σας. "Ολο τί «καλοὶ ἄνθρωποι» καὶ τί «καλοὶ ἄνθρωποι» τὸ πᾶν... Ἡ μαμμὰ σας μάλισταμποροῦσε νὰ μὴ μᾶς συνερίξεται καὶ νᾶρχεται κἄπου-κἄπου. Θὰ μᾶς ἔκανε τόση εὐχαρίστηση!..

Νομίζετε τώρα πὼς ἡ Ἀγγέλα, μιλώντας μου ἔτσι, δὲν ἦταν εὐλικρινής;

Εὐλικρινέστατη!

Ἀλλὰ κι' αὐτὴ δὲν εἶχε ἰδέα. Ὅπως ἐπέσθηκα κατόπι, κανέννας ἀπ' τοὺς δικούς της δὲν εἶχε μαντέψει ὡς τότε τὸ αἰσθημὰ της. Καὶ φυσικὰ κανέννας δὲν τῆς εἶχε πῆ, —ποιὰ ἢ ἀνάγκη;— πὼς τὸ σπῖτι μας δὲν ἦτάν σὸν τὸ δικό τους, καὶ κανέννας δὲν τῆς εἶχε μιλήσει περὶ φρονητικὰ γιὰ τοὺς γονεῖς μου. Οὐτ' εἶδνε σημασία στὸ ὅτι ἡ μαμμὰ της, ποὺ πραγματικὸς εἶχε λιγοστὲς ἰδιαιτέρες σχέσεις, βαριόταν νὰ ἐξακολουθήσῃ βρίζοντας μὲ τὴ δική μου. Ἐνόμιζε κι' ἡ Ἀγγέλα πὼς καμμιά ἀντίρρηση δὲν θὰ εἶχαν οἱ γονεῖς της ὅταν μεθαῦριο θὰ τὴ ζητοῦσα, καὶ μάλιστα ὅταν θὰ τοὺς ἔλεγε πὼς αὐτὴ μὲ ἤθελε καὶ μᾶγαποῦσε.

Ἦταν ἀκόμα παιδί κι' ἡ Ἀγγέλα ὅπως ἐγώ. Δὲν ἤξερε τὸν κόσμον, —τί Μπράλης, τί Σπάθης... —καὶ συλλογιζόταν περισσότερον μὲ τὴν καρδιά.

εὐκολότατα. Ἀλλὰ δὲν τὸ θέλαμε. Μὰς ἔφτανε νὰ κοιταζόμεστε στὰ μάτια. Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ ἐπικοινωνία, τελειότερη, ὅταν δὲν εἶχαμε μάρτυρες, μὰς ἐβύθιζε σὲ τέτοια εὐτυχία, ποὺ δὲν ἀποζητούσαμε ἄλλη. Ἦταν καθαυτὸ ὁ «ἔυλος ἔρω» ποὺ ἔλεγαν οἱ ρομαντικοὶ τῆς ἐποχῆς, ἐν' ἀληθινὰ ἀγνόησιμα ποὺ εἶχε τὴ δύναμη νὰ μὰς κρατῇ καὶ τοὺς δυὸ στὴν ἀγνεία. Γιατὶ κι' ἐγὼ ἀκόμα μὲ καμμιὰ γυναίκα δὲν εἶχα ἔρθει σὲ σχέση ἀφότου ἀγάπησα ὁλόψυχα τὴν Ἀγγέλα. Στὴν ἀρχή, δυὸ τρεῖς φορές, οἱ φίλοι μου, ὁ Χρῆστος προπάντων, μὲ παρέσυραν σὲ κἄτι καλιόσπιτα, ὅπου βρόκαμε τρελὰ κοριτσόπουλα, πρόθυμα γι' ἄσμενα παιχνίδια, κι' ἄλλα πιὸ προχωρημένα, ἑτοιμα γιὰ ὅλα. Ἐπειτα τίποτα. Ἐπαφα ὁλωςδιόλου νὰ τοὺς ἀκολουθῶ στοὺς σκοτεινοὺς αὐτοὺς δρόμους. Κι' ἐπειδὴ γιὰ ἓνα νέο τῆς ἡλικίας μου ἦταν πολὺ ἀσυνέθιστο, καὶ ὑποπτο μάλιστα, φιδύριζα γιὰ μένα πολλὰ...

Ἀλλὰ τί μ' ἔμελε; Σὲ λίγο θὰ μάθαιναν καὶ θὰ βουδαινόταν ὅλοι.

Σὲ λίγο, ναι. Ἡ Ἀγγέλα ἦταν πιὰ μεγάλη κοπέλλα, στὴν ὥρα τῆς. Κι' ἐγὼ, ἂν καὶ δὲν εἶχα τὴν ἡλικία ποὺ πατρύονται οἱ ἄντρες, εἶχα ὅμως τὸ βαθμὸ μου, τὸ σταδίό μου, τὸ μέλλον μου ἐξασφαλισμένα καὶ τὸ αἰσθημά μου ποὺ δὲν μπορούσε πιὰ νὰ περιμένῃ. Κι' ἡ Ἀγγέλα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἀρραβωνιάστηκε ἡ Σοφία, —κυρία Μπράλη, πρὸ δύο ἐτῶν καὶ μετέρα ἐνὸς χαριτωμένου ἀγοριῶ, —πόσες φορές δὲν μοῦ εἶχε πει «ἢ σιρὰ μας τώρα»!...

Κι' ὅμως δὲν τολμοῦσα ἀκόμα νὰ τὴ ζητήσω.

Ἄν μοῦ τὴν ἀρνιόνταν, ἤξερα τί θάκανα. Εἶχα πάρει ὅλα μου τὰ μέτρα, εἶχα κάνει ὅλα μου τὰ σχέδια. Μήπως τόσα χρόνια ἀκεπτόμουν καὶ τίποτ' ἄλλο;... Ποῦ θὰ πῇ ὅτι εἶχα ὅπ' ὅφει μὲν καὶ μιὰ ἀρνήση, ὅτι περίμενα κι' ἓνα ὄχι. Δὲν ἦταν λοιπὸν αὐτὸς ὁ φόβος ποὺ μ' ἔκανε νὰ δισταζῶ καὶ νὰναθάλλω.

Ἦταν κἄτι ἄλλο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ προσδιορίσω. Κἄτι ἄλλο ποὺ ἴσως εἶχε τὴν αἰτία μᾶλλον στὸ εἶδος τῆς ἀγάπης μου παρὰ στὸ δέος ποὺ μοῦ προξενούσε τὸ πρόσωπο τοῦ κ. Δαλέρη, ὅταν τὸν φανταζόμουν σοβαρὸ, νάκούῃ τὴν πρότασή μου. Ἐπεῖτα μήπως δὲν εἶχα κι' ἐλπίδες; Κι' οἱ ἐλπίδες μου ἦταν περισσότερες ἀπὸ τοὺς φόβους. Ὅπως τὰ δικὰ μας, ἔτσι δὲν εἶχαν ἀλλάξει καὶ τὰ αἰσθηματικά τῶν Δαλεραίων σὲ μένα. Ἦμουν πάντα ὁ οἰκτιρὸς κι' ὁ ἀγαπημένος τους. Τίποτα δὲν γινόταν στὸ σπίτι ἐκεῖνο ἂν δὲν παρευρισκόμουν κι' ἐγὼ. Κι' ὁ αἰσθηματικότερος, ὁ τρυφερότερος φίλος μου αὐτὸν τὸν καιρὸ, ἦταν ἓνας ἐφηβὸς κομφότατος, ἓνας μαθητῆς τοῦ Γυμνασίου μὲ πρῶιμα πολιτικά, ἓνας μικρὸς «λέων» τῶν κέντρων καὶ τῶν σαλονιῶν, —ὁ Γιαννάκης Δαλέ-

ρης πού καμάρωνε τόσο δίπλα στο νεαρό σημαιοφόρο Δήμο Σπάθη.

Κι' εγώ δὲν ξέρω ὡς πότε θὰ δισταῶ κα! θἀνέβαλλα, ἀν δὲν συνέβαινε κάτι πού ἔκαμε τὴν Ἀγγέλα τὴν ἴδια νὰ βιαστῇ καὶ νὰ μὲ βιάσῃ.

Τρεῖς προτάσεις γιὰ γάμο τῆς εἶχαν γίνει ὡς τότε. Καὶ τίς εἶχε ἀπορρίψει καὶ τίς τρεῖς, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ πολὺ τὴν ἀπορία τῶν δικῶν της, γιατί πραγματικῶς εἰ ὑποψήφιοι ἐκεῖνοι εἶχαν «πολλὰ τὰ τρωτά». Ἀλλ' αὐτὸς ὁ τέταρτος πού τὴ ζητοῦσε τώρα, ἦταν σὺν τὸν Κοκὸ τὸν Μπράλη καὶ καλύτερος. Ὅλα τὰ εἶχε ὁ Νίκος ὁ Μαζουλίνος: νέος, ἀπὸ οἰκογένεια, μὲ περιουσία, μ' ἐπιστήμη καὶ μὲ λεβεντιά. Ὅταν, μὲ κάποια πρόφαση, ἡ Ἀγγέλα εἶπε ὅχι, ὁ πατέρας της ἀπόρησε, ἡ μητέρα της εὐθύμως κι' ἡ γιαγιά εἶπε πὼς «θὰ τὸν πάρῃ καὶ θὰ πῇ κι' ἓνα τραγούδι». . . Ἡ Σοφία ὅμως κι' ὁ Μπράλης ἔκαμαν «συγγικὸ συμβούλιο» καὶ ὁρίσαν πὼς ἡ Ἀγγέλα θάταν ἐρωτευμένη μὲ κάποιον ἄλλον. Ἀλλοιῶτα δὲν ἐξηγγόταν τὸ παρῆξενο. Καὶ τὸ εἶπαν στοὺς γέροντες: «Προσέξτε, κάτι τρέχει!»

Οἱ γέροι τότε κίλεσαν τὴν Ἀγγέλα καὶ τὴ ρώτησαν αὐστηρά: Ἦταν σωστή ἡ ὑποψία τῆς ἀδελφῆς της; Προτιμοῦσε κανέναν ἄλλον, ὠρισμένον, ἀπὸ τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο;

Ἡ Ἀγγέλα τοὺς ὁμολόγησε:

— Ναί. Θὰ προτιμοῦσα κάποιον ἄλλο. Ξέρω ὅτι αὐτὲς τίς ἡμέρες θὰ μὲ ζητήσῃ. Ἀν σὰς ἀρέσῃ, μοῦ τὸν δίνετε. Ἀν δὲν σὰς ἀρέσῃ, τότε . . . παίρνω τὸν κ. Μαζουλίνο.

— Πολὺ καλὰ! ἀποκρίθηκε ὁ κ. Δαλέρης πού βρῆκε τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀγγέλας λογικὴ καὶ σεμνὴ. Ἀλλὰ πὼς ξέρετε ἐοὺ πὼς ὁ κύριος αὐτὸς θὰ σὲ ζητήσῃ;

— Ὅπως τῶξέρα καὶ γιὰ τὸν κ. Μαζουλίνο. Τὸ εἶπε σὲ μιὰ φίλῃ μου.

— Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν μάθουμε καὶ μετς;

— Θὰ τὸν μάθετε ὅταν θὰ μὲ ζητήσῃ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σὰς πῶ, γιατί. . . πού ξέρω; Μπορεῖ καὶ νὰ μὴν τὸ κάνῃ. Μήπως μοῦ τὸ ὑποσχέθηκε;

Κι' αὐτὸ ὁ κ. Δαλέρης τὸ βρῆκε λογικό. Κι' ἄφησε τὴν Ἀγγέλα χωρὶς νὰ ἐπιμείνῃ νὰ μάθῃ τὸ πρόσωπο. Ὅσο γιὰ τὴ μητέρα, τὴ γιαγιά καὶ τὴν ἀδερφή, πού ἐπέμεναν σὰ γυναῖκες, ἡ Ἀγγέλα, γυναῖκα κι' αὐτὴ, τοὺς εἰσήλωσε πὼς δὲν θὰ τοὺς τῶλεγε πού νὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος. Κι' ἀναγκάσθηκαν νὰ τὴν ἀφήσουν.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἡ Ἀγγέλα κι' ἐγὼ εὔχε νὰ συναντηθῶμε σ' ἓνα σπίτι.

— Ἀ, τί καλὰ πού σὰς βρῖσκω! μοῦ εἶπε. Ἐχω νὰ

σὰς πῶ καὶ σπουδαίω. "Αν δὲν σὰς ἔδρισκα, θὰ σὰς ἔγραφα νὰ συναντηθοῦμε. Ἐλάτε δὴ . . .

"Ολοι ἤξεραν πὼς εἶχαμε μεγάλη φίλιν καὶ θάρρος. Καὶ κανεὶς δὲν παρεγγήγησε πὺ πῆγαμε οἱ δυὸ μας σὲ μίαν ἄκρην τοῦ σαλονιοῦ καὶ καθήσαμε νὰ τὰ ποῦμε. Τὸ περίεργον εἶναι πὺ κι' ἡ κυρία Δαλέξη, πὺ ἦταν ἐκεῖ, δὲν ἀνησύχῃς καθόλου μὲ τὴν ἰδιαίτην αὐτὴ συνομιλία εὗτε ὑποπτεύθηκε τίποτα, μολονότι ἤξερε πῶς ἡ κόρη της εἶχε μιὰ «προτίμηση». Φαίνεται πὼς ἐμένα μ' ἐξαιροῦσε! Ἀλλῶστε δὲ μιλήσαμε καὶ πολὺ. Μὲ λίγα λόγια μοῦ διηγήθηκε ἡ Ἀγγέλα ὅσα ἔπρεπε νὰ μάθω. Καὶ στὸ τέλος μὲ ρώτησε τί σκεπτόμουν γι' αὐτά.

— Ἡ ἰδέα μου εἶναι πὼς δὲ μπορῶ νὰ σὰς διαψεύσω, τῆς ἀπεκρίθηκα.

— Μὰ ἔκαμα καλὰ πὺ μίλησα ἔτσι στὸν πατέρα μου :

— Βεβαιότατα. Κι' αὐτὲς τίς ἡμέρες, αὔριο ἴσως, θὰ γίνῃ αὐτὸ πὺ τοῦ πρεσβυτέρου.

— Ὡραία!

— Κι' ἂν ὁ πατέρας σας πῇ ὅχι γιὰ μένα . . . ἐσεῖς θὰ πάρτε τὸν ἄλλον ; . .

Ἡ Ἀγγέλα μὲ κοίταξε σὰ νὰ μὴν καταλάβω.

— Μὰ ἔτσι δὲν τοῦ εἶπατε :

Ἡ Ἀγγέλα μὲ κατάλαβε τώρα καὶ γελοῦς δυνατά.

Μ' αὐτὸ τὸ γέλιο μὲ ἄφησε.

Τι ἀστεῖος πὺ ἤμουν νὰ νομίζω, πὼς ἂν εἰ δικοὶ της δὲν μὲ ἤθελαν, αὐτὴ θάπαιρνε τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο ! . .

Καὶ τώρα χρωστοῦσα νὰ τὴ ζητήσω. Τὸ πρῶγμα δὲν δέχονταν καμμιὰ ἀναβολή.

Ἡ πρώτη μου σκέψη, — κι' εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ τῆς διελίξας πὺ αἰσθανόμενον, — ἦταν νὰ γράψω στὸν κύριο Δαλέρη. Ἐπειτα ὅμως σκέφτηκα πὺ γενναίως νὰ πάω ὁ ἴδιος. Καὶ τέλος ἀποφάσισα . . . νὰ τοῦ στείλω καλύτερα τὸν πατέρα μου.

Ἦρθε λοιπὸν ἡ ὥρα νὰ μάθῃ κι' ὁ γέρο-Σπάθης τὸ μυστικόν μου. Καὶ φυσικὰ, ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, πρὶν κάμω ὁποιοδήποτε διάδημα, ἔπρεπε νὰ τὸ πῶ τοῦ πατέρα μου, νὰ τοῦ ζητήσω τὴν ἄδεια καὶ τὴν εὐχή.

Τὸ ἴδιο βράδυ, στὸ τραπέζι, ἔβαινε ἡ ὀμιλία. Εἶχα παρκαλέσει τὴ μητέρα μου νὰ τὴν ἀρχίσῃ καὶ τὴν ἀποτελείωσα ἐγὼ. Ὁ πατέρας μου μὰς ἄκουσε μὲ προσοχὴ πὺ δὲν τὴν ἔκρυβε καθόλου, καὶ μὲ συγκίνηση πὺ τὴν ἔκρυβε ὅσο μποροῦσε. Κι' ἔπειτα χαμογελώντας ἀόριστα, μοῦ εἶπε :

— Θέλεις λοιπὸν, Δημάκη, νὰ παντρευτῇς ;

— Ναί, ἂν θέλῃς καὶ σύ . . .

— Γιατί ὅχι ; . . Ἐγὼ δὲν ἔχω καμμιὰ ἀντίρρηση. Ἀκουσα

όμως, πώς για να παντρευτή ένας αξιωματικός, πρέπει να πάρη την άδεια από το Υπουργείο.

— "Ω, αυτό είναι τυπικό!... Υποτίθεται πως δεν επιτρέπεται σ' έναν κατώτερο αξιωματικό να παντρευτή, όταν δεν έχει παριουσία και δεν παίρνει αρκετή προίκα" όταν όμως παίρνει κι' όταν κάτι έχει κι' ο πατέρας του... ε' ;

— "Α, όσο γι' αυτό... ό,τι έχω. παιδί μου, δικό σου είναι. Κι' αυτό τό σπιτι για μιά νύφη κι' εγώ τάγοράσα. Τέλος πάντων ό,τι θέλη ο Θεός.

— Λοιπόν, μπορείς να πς αύριο να βρής τον κ. Δαλέρη και να τοβ κάμης την πρόταση έκ μέρους μου ;

Ο πατέρας μου αναπήδησε. Καί κάμποση ώρα μ' έκοιτάξε έκπαικτά χωρίς να προφέρη λέξη. Έπειτα, γυρίζοντας τά μάτια στη μητέρα μου, ψιθύρισε :

— "Εγώ ;...

— "Εσύ, πατέρα... Δεν είναι πιδ ταιριαστό, πιδ σοβαρό, πιδ έπίσημο ;...

Ένθ άράδιαζα αυτά τά έπίθετα, ο πατέρας μου κουνούσε τό κεφάλι του άρνητικά. Κι' άμα τελείωσα, όρθά-κοψτά είπε :

— "Οχι. Έγώ δεν πάω !...

— Γιατί ;

— Γιατί έτσι !... Δεν μπορώ εγώ να γίνω γελοίος. Τή θέση μου, βλέπετε, την ξέρω καλή. Δεν είμαι παρά ένας σαράφης. Κι' ένας σαράφης δεν πείει να γυράφη για τό γιό του την κόρη ενός Δαλέρη μ' εξακόσιες χιλιάδες προίκα.

— Πατέρα μου !... Μα ό γιός αυτού τοβ σαράφη είναι αξιωματικός τοβ Ναυτικού, βγαλμένος από τή Σχολή, κι' ή κόρη αυτού τοβ Δαλέρη τον αγαπάει !...

— Δαμπρά !... Τότε λοιπόν κρίναι να πς εσύ. Δεν μπορώ εγώ να πάω σ' έναν πατέρα και να τοβ πω «ή κόρη σου αγαπάει τό γιό μου»... «Και ποδ τό ξέρεις ; θα μοδ πη, τή ρώτησες ;» Τέτοια κουδέντα μόνο εσύ μπορείς να την κάνης. Κανένας άλλος.

— Πατέρα, πς μου την αλήθεια !... "Εχεις την ιδέα πως ό κ. Δαλέρης θα μοδ άρνηθη ;

— "Οχι. Δεν έχω καμιά ιδέα, δεν ξέρω τίποτα... Μπορεί να σοδ την άρνηθη, μά και μπορεί να σοδ τή δώσει. Δεν εξέτασα ποτέ τί ιδέες έχει ό άνθρωπος γι' αυτά τά ζητήματα... Τό κάτω-κάτω μπορεί και να μην είναι καθόλου φαντασμένος. Και γάδινα την κόρη του σ' έναν τίμιο νέο που θα τον αγαπούσε εκείνη κι' άς μην ήταν οδτε σηματοφόρος. "Οχι δεν είναι αυτός ό λόγος που δεν πάω. Και τή μεγαλύτερη βαβαιότητα να είχα για την απάντηση, δεν θα πήγαινα. Για κείνο που σοδ είπα.

Μοῦ φάνηκε πὼς ὁ πατέρας μου εἶχε δίκιο. Ἡ ἀπλή λογική του μοῦ ἐπιβλήθηκε, μᾶποστόμως. Κι' ἄρχισα πάλι νὰ κυμαίνουμαι ἀνάμεσα στίς δυὸ πρῶτες σκέψεις : νὰ γράψω τοῦ κ. Δαλέρη ἢ νὰ πῶ ὁ ἴδιος ;

Ἄλλῃ κι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ὁ πατέρας μου μοῦ τὸ ἔλυσε.
— Ὅχι γράμμα, παιδί μου, μοῦ εἶπε, ὄχι. Ὁ σωτὴρς ἀνθρώπος πᾶσι ὁ ἴδιος. Τί λέει κι' ὁ λόγος ; «Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπᾶθί!». Νὰ κάνης τὸ σταυρό σου καὶ νὰ πᾶς ἄφοδα καὶ καλικάριστα. Δὲν θὰ προτείνης καμμιὰ ἀτιμία. Κι' ἂν εἶναι νὰ σοῦ ποῦν ὄχι, ὁ λόγος πάλι τὸ λέει : «Ἡ μισὴ ντροπὴ δική σου κι' ἡ μισὴ δική τους».

Τελείωσε ! Θὰ πῆγαινα αὐτοπροσώπως, καλικάριστα.

Σὲ τέτοιες περιστάσεις, διατάζει κανεὶς, φοβάται, ὅσο νὰ πάρῃ μιὰ ἀπόφαση. Ἀπὸ τὴν πᾶρῃ ὁμως, βρίσκει ἕνα θέρρος ἀπίστευτο. Ἔτσι κι' ἐγώ. Τὸ πρῶτὴ τῆς ἄλλης ἡμέρας ξεκίνησα γιὰ τοῦ κ. Δαλέρη τόσο ἀδίστακτα, τόσο θαρρετᾶ, ὥστε μοῦ φαινόταν πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο ποῦ εἶχα σκεφθεῖ καὶ πὼς στιγμὴ ποτὲ δὲν εἶχα διστάσει.

ΠΡΑΓΜΑ περίεργο !

Ὅπως ἡ Δαλεραῖνα δὲν ὑποπετεύθηκε τίποτε ὅταν μὲ εἶδε χτὲς τὸ πόγεμα νὰ μιλῶ χωριστὰ μὲ τὴν κόρη της, ἔτσι κι' ὁ κ. Δαλέρης ὅταν μὲ εἶδε σήμερα τὸ πρωί, χωρὶς νὰ μὲ περιμένῃ, στὸ «πολιτικὸ» τοῦ γράφειο. Ἐνόμιζε πὼς πῆγαινα ἀπλῶς νὰ τοῦ ζητήσω κανένα ρουσφέτι. Καὶ πρὶν τοῦ πῶ τίποτα, ἔσπευσε νὰ μὲ βεβαιώσῃ, — μὰ μὲ μεγάλη καλοσύνη καὶ προθυμία, ἀληθῆσαι, — πὼς ἦταν ὁλος στή διάθεσή μου. Μὲ παρακάλεσε μόνο νὰ περιμένω λίγο στήν ἄκρη, ὥς που νὰ «ξεμπερδέψῃ». Κι' ἀφοῦ τελείωσε μὲ κατὶ χωριάτες ἀπὸ τὴν ἐπαρχία του, κουμπάρους, ποῦ εἶχαν πᾶσι νὰ τοῦ ζητήσουν ἐξαίρεση ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ, — ἦταν, θυμάμαι, ἕνας νέος κιντριναρὴς ἀπὸ τίς θέρμες, μὲ τὸ γέρο πατέρα του ποῦ φαινόταν μαγκούφης, καὶ μὲ τὸν μπάρμπα του ποῦ φαινόταν καμπόνηρος, — ὁ κ. βουλευτὴς ἤρθε καὶ μοῦ εἶπε :

— Ἐμπρός ! . . Τί θέλεις ; Πρόσταξε !

Χαμογέλασα μὲ κόπο. Ἡ μεγάλη αὐτὴ προθυμία, ποῦ τὴ χρωστοῦσα σὲ μιὰ οἰκτρὴ παρεξήγηση, μεῦκοψε λίγο τὸ θάρρος. Εἶχα ὁμως ἀκόμη ἄρκετὸ γιὰ ν' ἀρχίσω.

— Ἐγώ, κύριε Δαλέρη, δὲν ἤρθα νὰ σοῦ ζητήσω νὰ μ' ἐξαίρεσaris. Τὸ «ρουσφέτι» μου εἶναι πάπως διαφορετικὸ . . . Κι' ἴσως θὰ σὰς ἐκπλήξῃ, γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦλάχιστο . . . Ναί, ἴσως εἶμαι μικρὸς ἀκόμα γιὰ τέτοιου εἶδους αἰτήματα. Ἀλλὰ κατὶ ἔμαθα χτὲς ποῦ μὲ ἀναγκάζει νὰ ἐπισπεύσω . . .

—Τί; Ήκαμε ὁ κ. Δαλέρης μὲ ἀπορία. Πρόκειται νὰ γίνουν προβιδοασμοί;

Ἐνόμισε πὼς θὰ τοῦ ζητοῦσα νὰ μὲ κάμῃ ἀνθυποπλοίαρχο! Μὰ τί διάβολο, οὔτε τώρα δὲν πήγαίνα ὁ νοῦς του; . . Τόση πιὰ ἀνυποψία γιὰ μένα! . .

—Ὅχι, ὄχι ἐξακολούθησα. Τίποτ' ἀπ' αὐτά . . . Ἐμαθα μόνο πὼς ὁ κ. Νίκος Μαζουλίνος ἔλαβε τὴν τιμὴ νὰ ζητήσῃ τὸ χέρι τῆς δεσποινίδος Ἀγγέλας. Ἀλλὰ τὴ δεσποινίδα Ἀγγέλα τὴν ἀγαπῶ ἐγὼ ἀπὸ παιδί καὶ τὸν νεῖρό μου, ἔξη τώρα χρόνια, εἶναι νὰ τὴν κάμω γυναῖκα μου. Γι' αὐτὸ ἐρχομαι σήμερα στὸν πατέρα τῆς. Καὶ λαβαίνω τὴν τιμὴ νὰ σὰς ζητήσω τὸ χέρι τῆς.

Ἔτσι ἀκριβῶς τὰ εἶπα; Δὲν θὰ μπορούσα νὰ ὀρκισθῶ ὑστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια. Ὅπωςδήποτε, αὐτὴ ἦταν ἡ ἔννοια τῆς ἐμιλίας μου, ποῦ ὁ κ. Δαλέρης τὴν ἄκουσε πέφτοντας ἀπὸ ἀπορία σ' ἐκπλήξη καὶ σὰ κατὰπληξη. Δὲν πίστευε ὁ ἄνθρωπος ταῦτιά του. Ἀπόμεινε ἀναυδός. Καὶ πέρασαν πολλές στιγμὲς ἀφοῦ τελείωσα τὴν τιράντα μου, γιὰ νὰ συνέλθῃ, νὰ σηκωθῇ, νὰ πομακρυνθῇ δυὸ-τρία βήματα πρὸς τὰ πίσω καὶ νὰ μοῦ πῇ:

—Ἄ, ἔτσι; . . Ὡστε σὺ εἶσαι καίνος ποῦ τῆς μὴ-νῃσε πὼς θὰ τὴ ζητήσῃ;

—Ἐγὼ! . . ἀποκρίθηκα σταθερῶς. Ἀμα ἔμαθα πὼς τὴν εἶχε ζητήσῃ ὁ κ. Μαζουλίνος . .

Ἦταν τὸ «φερματάκι» ποῦ εἶχε πεῖ στοὺς δικούς της ἡ Ἀγγέλα καὶ ποῦ τὸ ἐπικύρωνα τώρα ἐγὼ.

—Ἐννοῶ, ἔκαμε ὁ κ. Δαλέρης ποῦ σιγότερμε σύσσωμος. Φοβήθηκας μὴν τελείωγα αὐτὸς ὁ γάμος. Μὰ δὲ μοῦ λές: Ἐχαις τὴν ἰδέα πὼς ἡ κόρη μου θὰ προτιμήσῃ τώρα, ἀπὸ τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο, — ποῦ τὸν ἔβρεις καλὰ, ὑποθέτω, — τὸ Δῆμο τὸ Σπάθη;

—Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρω. ἀποκρίθηκα. Ἐσεῖς θὰ τὸ ἐξετάσατε, θὰ τὸ μάθατε καὶ . . . θὰ μοῦ πῆτε καὶ μένα.

—Ἄ, ἔτσι; Νομίζεις δηλαδὴ πὼς θὰ φωνάξω τώρα τὴν κόρη μου, θὰ τῆς πῶ πὼς τὴ γυρεύατε σεῖς οἱ δυὸ καὶ θὰ τὴ ρωτήσω ποιὸν προτιμᾷ;

Ἐκαίνο τὸ «σεῖς οἱ δυὸ» μὲ πείραξε πολὺ. Μοῦ φαίνεται πὼς στὴ ζωὴ μου δὲν ἄκουσα σκληρότερη εἰρωνεῖα. Καὶ μὲ κάποια πίκρα ἀποκρίθηκα:

—Μὰ ὑποθέτω! . . Δὲν μπορείτε νὰ κάμετε καὶ διαφορετικὰ . . .

Σ' αὐτὸ ὁ κ. Δαλέρης δὲν ἀποκρίθηκε. Μάγρισκοίταξε μόνο. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ σουλατσάρῃ. Κι' ἐπιτέλους στάθηκε μπροστά μου καὶ μοῦ εἶπε:

—Εἶσαι μικρὸς ἀκόμα, τὸ εἶπες καὶ μόνος σου, γιὰ

νά... παίξῃς μαζί μου. Αὐτὰ τὰ τερτίπια δὲν περνοῦν σὲ μένα. Πές μου, εἶσαι συνεννοημένος μὲ τὴν Ἀγγέλα;

— Τί ἐννοεῖτε συνεννοημένος;

— Ἐννοεῖς πολὺ καλὰ τί ἐννοῶ καὶ χρωστῆς νὰ μοῦ ἀπαντήσῃς. Τὸ κάτω-κάτω εἶσαι στρατιωτικὸς καὶ δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ λές φέμματα. Τὸ ξέρει πρὸ καιροῦ πὼς τὴν ἀγαπᾷς; Σ'ἀγαπᾷ κι' αὐτή; Τάχατε ψημμένα ἐπιτέλους, πὼς τὸ λένα; Θέλω νὰ μοῦ πῆς τὴν ἀλήθεια.

Ἐνόμισα πὼς πραγματικῶς δὲν μοῦ ἐπιτρέποῦν νὰ τὸ ἀρνηθῶ. Καὶ τὸμολόγησα:

— Ναί. Ἡ Ἀγγέλα μάγαπᾷ ὅπως τὴν ἀγαπᾷ κι' ἐγώ. Καὶ τὸ ξέρω ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο ποῦ γνωριστήκαμε στὴν πατρίδα.

— Ἀπὸ τότε: καλὰ!... Καὶ μιλήσατε μαζί πρὶν προβῆς στὸ σημερινὸ διάδημα;

— Μάλιστα. Χτὲς τὰπόγευα... ἰδωθήκαμε μιὰ στιγμή στοῦ κυρίου Φιλᾶτη καὶ μοῦ εἶπε...

— Νὰ τὴ ζητήσῃς;

— Ναί.

— Ὡστε δὲν τῆς εἶχες μνηστὴ μὲ μιὰ φίλη της;

— Ὁχι. Κανεῖς. στὸν κόσμον δὲν ἤξερες πὼς ἐμεῖς οἱ δύο εἶχαμε κάποια συνεννόηση.

Καινούργια σιωπὴ, μικρότερη κι' ὀδυνηρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Ὁ κ. Δαλέρης, ὀρθίος πάντα, συλλογιζόταν. Μιὰ στιγμή μοῦ φάνηκε πὼς μ' εἶχε ξεχάσει ὁλοσδιόλου κι' ἐνόμιζε πὼς ἔρισκόταν στὸ γραφεῖο μόνος του.

Χτύπησε ὕστερα ἡ πόρτα, παρουσιάστηκε ὁ ὑπηρετής, ρώτησε ἂν μπορούσε νὰ μπῇ κάποιος κι' ὁ κ. Δαλέρης τὸν ἀποπῆρε.

— Ἄσε με ἡσυχᾷ!.. τώρα δὲν μπορῶ νὰ ἰδῶ κανένα!.. Φύγε!..

Κι' εὐθὺς ἅμα ξανάχλεις ἡ πόρτα, σὰ νὰ μὲ ξαναθυμῆθηκε ξαφνικά, γύρισε σὲ μένα.

— Ἄκουσε, Δῆμο, μοῦ εἶπε Ἄν ἦταν ἄλλος ἀπὸ σένα, νάρθῃ νὰ μοῦ κάμῃ τέτοιες κουβέντες, σοῦ ὀρκίζομαι, ὅποιος κι' ἂν ἦταν, θὰ τὸν πατοῦσα μὲ κλωτσιές. Μ' αὐτὴ τὴ στιγμή θυμᾶμαι πὼς ἤσουν τὸ καλὸ παιδί ποῦ τὸ δεχόμουν τόσον καιρὸ καὶ τὸ συμπαθοῦσα σὰ δικό μου.

— Μὰ εἶμαι κι' ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ! φώναξα μὲ θυμό.

— Εἶναι τὸ λιγότερο ποῦ σοῦ λογαριάζω, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἄς εἶναι... Σοῦ λέω λοιπὸν μόνο πὼς δὲν ἔκαμες καλὰ... καθόλου καλὰ! Νὰ στὸ πῶ πιὸ καθαρά; Μ' ἐπρόδωσες. Ἐπρόδωσες τὴ φίλᾳ μου καὶ τὴν ἐμπι-

στοσύνη μου. Τίποτ' άλλο δέν έχω νά σοῦ πῶ. Καί σέ παρακαλῶ νά φύγης καί νά μὴ σέ ξαναἰδῶ. Γιά κανένα λόγο νά μὴν ξαναπεράσῃς τό κατώφλι τῆς πόρτας μου. Δέν εἶμ' ἐγὼ ἀπό κείνους πού παντρεύουν τίς κόρες τους μέ τόν πρῶτο τυχόντα . . . ἀπό ἀγάπη. Αὐτὸ δέν τὰ ξέρει ἡ οἰκογένειά μας. Ἀρκετὰ! . . . Ὅριστε! . . .

Καί μέ κίνημα θυμοῦ συγκρατημένου, πού καταντροῦσε εὐγενικό, μοῦ εἰδείξε τὴν πόρτα.

Κατάλαβα πῶς κάθε διαμαρτυρία, κάθε ἀντίρρηση, κάθε ἀπόπειρα γιὰ συνεννόηση μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο ἦταν ὀλωςδιόλου περιττή.

Ἐκίνησα γιὰ τὴν πόρτα. Καί πρὶν ἀνοίξω, στάθηκα μιὰ στιγμή καί τοῦ εἶπα :

— Δέν ἐπρόδωσα καμμιὰ ἐμπιστοσύνη. Ἀπεναντίας ἔκαμα τὸ χρέος μου σὺν τίμιος ἄνθρωπος. Ἄν ἀρνῆστε νά κάμωτε καί σεις τὸ δικό σας, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ σας.

— Ἄ, ἐφώνηξε ὁ κ. Δαλέρης πού κατάλαβε, φαίνεται, στὴν ἐντέλειά τί ἐννοοῦσα. Οὔτε φοβέρες δέν παροῦν σέ μένα. Κάνω ὅ, τι πρέπει κι' εἶσαι ἐλεύθερος νά κάμῃς καί σὺ ὅ, τι θέλεις.

— Μάλιστα! φώναξα κι' ἐγώ.

Καί βγήκα.

Μ' ὅλη μου τὴν ταραχή, παρατήρησα στὸν ἀντιθάλαμο τὴ χαρὶ τοῦ ὑπηρέτη πού βιαζόταν νά μπῇσιν κάποιον εὐνοούμενὸ του κουμπάρο.

— Ἐλα, ἔλα, κύρ-Κωστή, τοῦ εἶπα ὁ κ. βουλευτῆς ἄδειασε.

Ἄ, σὲ καλὴ ὥρα θὲ τὸν εἰδρίσκε ὁ κουμπάρος . . .

ΤΟ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπῆθι . . . Μά κείνος πού πῆγα νά τοῦ ζητήσω νά μέ κάμῃ γαμπρό του, μ' εἰδρίσε κατὰ πρόσωπον ψαύτη, προδότη καί πρῶτο-τυχόντα. Δικὴ του ἢ μισή ντροπὴ πατέρα ; . .

Ἄλλὰ κι' αὐτό, ὅσο λίγο κι' ἂν τὸ περίμενα, τὸ εἶχα ὅπ' ὄφει μού. Καί, καθὼς εἶπα, εἶχα πάρει ὅλα μου τὰ μέτρα.

Σὲ περίπτωσιν ἀποτυχίας, —εἶχα σκεφθεῖ, —ἡ ἀγάπη τοῦ Γιαννάκη Δαλέρη θὰ μοῦ χρησίμευε πολὺ. Αὐτὸς θὰ μέ δοῦθοσε νά ἐπικοινωνήσω μέ τὴν Ἀγγέλα πού θὰ μοῦ ἦταν πιά «ἀπαγορευμένη», νά μάθω τί ἔγινε στὸ σπῆτι μετὰ τὴν πρότασή μου καί νά συνεννοηθῶ μαζί της γιὰ τὰ παρακάτω.

Κι' ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ κ. Δαλέρη, χωρὶς νά ἰδῶ οὔτε πατέρα μου οὔτε μητέρα μου, τράβηξα ἴσια γιὰ τὸ ζαχαροπλαστεῖο, ὅπου ἤξερα πῶς ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ Γιαννάκης τρώγε τὴν πᾶστα του κι' ἔκανε τὸ κορτάκι του.

Τὸν βρῆκα ἐκεῖ. Καὶ τοῦ ἐπρότεινα νὰ πάμε λίγο περίπατο πρὸς τὸ Ζάππειο γιὰτ' ἤθελα νὰ τοῦ πῶ κἄτι τί.

Μὲ ἀκολούθησε ὁλοπρόθυμος καὶ κολακευμένος μάλιστα, γιὰτ' ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ ἔδινα τόσο «σημασία» τοῦ καίμενου τοῦ μικροῦ μου φίλου...

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, τὸ Ζάππειο δὲν ἦταν τὸ σημερινὸ πολυσύχναστο πάρκο. Ὅπως καὶ στᾶλλα «παριλίσεια» κέντρα. — ἔτσι τᾶλεγαν, γιὰτὶ ὁ Ἰλισσὸς εἶχε ἀκόμα λίγο νερὸ καὶ μερικοὺς βατράχους, — μόνον τὰ πόγγεμα ὡς τὸ βράδυ ἔβλεπες κόσμο. Τὸ πρῶτὶ ἦταν μιὰ ἐξοχικὴ ἔρημις. Ἔτσι ἀπομονωθήκαμε μὲ τὸ Γιαννάκη καὶ καθήσαμε σ' ἓνα πεζουλάκι στὴ σκιὰ ἐνὸς δένδρου, ὅπου ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἀκουγε παρὰ οὔτε μᾶς ἔβλεπε κανένας.

Ἐκεῖ τοῦ τὰ ξεμυστηρεῦθήκα ὅλα, ὅπως θὰ τᾶλεγα, — τοῦ ἐτόνισα, — σ' ἓνα φίλο στενὸ κι' ἀγαπημένον.

Ἀγαποῦσα τὴν ἀδερφή του, μᾶξαποῦσε ἡ Ἀγγέλα, τὴ ζήτησα, δὲν ἤθελαν νὰ μοῦ τὴν δώσουν, ἔπρεπε νὰ τὴν πάρω καὶ ζητοῦσα γι' αὐτὸ τὴ βοήθειά του.

Δὲν γελᾶστικα στὴν πρόβλεψή μου.

Ὁ εὐαίσθητος Γιαννάκης συγκινηθῆκε πολὺ, ἐνθουσιάζστηκε κι' ἀμέσως ἔπασε στὴν ἀγκυλιά μου καὶ μὲ κτταφίλησε γι' ἀδερφό του.

Τὸ παιδί, βλέπατε, μὲ λάτρευε. Καὶ τέτοια ἦταν ἡ μανία του γιὰ μένα, ὥστε καὶ μόνον γιὰ νὰ μπορῇ ἀκόμα νὰ μᾶγκυλιάξῃ καὶ νὰ μὲ φιλῇ ὅπως τότε ποὺ ἦταν μικρὸς, θὰ μοῦδινε τὴν ἀδερφή του.

Ἔπειτα, γιὰ ἓνα παιδί στὴν ἡλικία τοῦ Γιαννάκη, οὔτε ἡ ἀγάπη εἶναι ἔγκλημα, — καὶ μάλιστα μιὰ ἀγίατη τόσο ἀγνή κι' ἰδανικὴ ὅπως τοῦ περᾶσθησιν τὴ δική μας, — οὔτε κανένας Νίκος Μαζουλίνος συγκρίνεται μ' ἓναν ὄρατο καὶ κομφὸ σημαιοφόρο σὺν ἐμένα...

— Ναί, μοῦ εἶπε Δημάκη μου, ἀδερφέ μου. Νὰ σὲ βοηθῶ μ' ὅλη μου τὴν καρδιά. Καὶ τί νομίζεις πῶς θὰ μποροῦσα τώρα νὰ κἄμω;

— Ἀκουσε, τοῦ ἀποκρίθηκα. Πρῶτα-πρῶτα εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ ἡ Ἀγγέλα πῶς τὴ ζήτησα καὶ πῶς ὁ πατέρας της μοῦ ἀρνήθηκε. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐσὺ δὲν μπορεῖς, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τῆς κἄμω τέτοιες κουδέντες, θὰ τῆς τὰ γράψω ἐγὼ ὅλα καὶ ὅλῃς μόνον τὴν καλοσύνη νὰ τῆς δώσῃς τὸ γράμμα.

Ὁ Γιαννάκης ἔδειξε κάποιον δισταγμὸ. Δὲν τοῦ ἐρχόταν καλὰ νὰ δώσῃ γράμμα δικό μου τῆς ἀδερφῆς του.

Ἀλλὰ τοῦ ἐξήγησα. Δὲν θάταν κανένα γράμμα «ἑρωτικό». Μόνον γιὰ τὴν ὑπόθεσή μας θὰ τῆς ἔγραφα. Ἔπειτα, τὴ σειγμὴ ποὺ ἐγὼ ζητοῦσα τὴν Ἀγγέλα ἀπὸ τὸν ἀδερφό της κι' ὁ ἀδερφός της μοῦ τὴν ἔδινε μὲ τόσο χαρὰ, μπορούσε

πιά νά μέ θεωρῇ σάν πραγματικό ἀρραβωνιαστικό. Γιατί ἂν ἤμαστε τώρα ἀρραβωνιασμένοι καί τοῦδυνα ἔνα γράμμα γιά τήν ἀρραβωνιαστικιά μου, δέν θά τῆς τῶναι; Καί τό κάτω-κάτω, δέν ἦταν ἀνάγκη νά μάθῃ κι' ἡ Ἀγγέλα πὼς ἐμασί-τεψε αὐτός. Ἀς ἔκανε τρόπο νά λάβῃ τό γράμμα χωρίς νά ξέρῃ ποίος τό πῆγε: Ἔτσι μυστηριωδῶς...

Ὁ Γιαννάκης γέλασε καί πείστηκε.

Καί τό ἴδιο ἀπόγευμα πέρασε ἀπό τό σπίτι μου, —ἐρχόταν δά συχνά καί μ' ἔδρισκε—καί τοῦ ἔδωσα τό γράμμα.

Τόν ρώτησα ἂν ἔγινε καμμιὰ σκηνή στο σπίτι του, ἀλλά μοῦ εἶπε πὼς ἦταν «ἴκρα ἡσυχία». Φαίνεται πὼς ὁ κ. Δαλέρης συλλογιζόταν ἀκόμα αὐτή τή σκηνή. Ἡ μὴ δέν ἐσκόπευε νά πῇ γιά μένα οὔτε λέξη; νά κάμῃ τὸν ἀνήμερο καί στήν Ἀγγέλα καί σ' ὅλους; —Κι' αὐτή ἡ περιφρόνηση δέν ἦταν ἀπίθανη ὅσοι ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ ποὺ μοῦ εἶχε γίνει.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ βράδυ, μοῦ ἦρθε μὲ τό ταχυδρομεῖο ἡ ἀπάντηση τῆς Ἀγγέλας.

Μοῦ ἔγραψε πὼς στήν τουαλέττα τῆς ἀπάνω βρῆκε ἔνα γράμμα μου χωρὶς νά ξέρῃ ἀπὸ ποῦ ἔπαι, (τοῦ κατέργαρο τό Γιαννάκη!...) πὼς ἀπ' αὐτό τό γράμμα μόνο μάθαινε γιά τὴν πρότασή μου καί γιά τὴν «τόσο ἀπότομη κι' ἀνέλπιστη» ἀρνηση τοῦ πατέρα τῆς καί τέλος πὼς ὁ κ. Δαλέρης, τό προηγούμενο βράδυ, εἶχε δηλώσει πὼς δέν θά περίμενε τίποτα, παρά θά τὰ τελείωνε μὲ τὸ Νίκο τό Μιζουλίνο, εἴτε τὸν ἤθελε ἡ Ἀγγέλα εἴτε ὄχι.

«Μά δὲν εἶπαμε νά περιμένετε ὥς νά μέ ζητήσῃ καί κάποιος ἄλλος;» τοῦ εἶπε τότε αὐτή, (μὴ ξερόντας πὼς ὁ κ. Δαλέρης τὴν εἶχε ζητήσῃ κι' ὅλα).

«Δὲν θά περιμένω κανένα, γιατί δέν μπορεῖ νά εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὸ Νίκο», ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας ἑσθ.

«Μά κι' ἐγὼ ποῦ δέν τὸν θέλω τὸ Νίκο;» ἀποκρίθηκε ἡ Ἀγγέλα μὲ πείσμα.

«Θά τὸν πάρῃς καί χωρὶς νά τὸν θέλῃς!...» ξανάπε ὁ πατέρας αὐστηρά.

Καί τό συμπέρασμα τῆς Ἀγγέλας: «Ἐννοεῖται πὼς μέ κανένα τρόπο δέν θά δεχθῶ αὐτό τό γάμο. Δὲν μποροῦν νά μέ διδάσουν, ὅθι τοὺς πῶ πὼς προτιμῶ νά μείνω ἀνύπαντρη. Ἐλπίζω ὅμως πὼς ἐν τῇ μεταξὺ ὁ πατέρας μου θάλλάξῃ γνώμη, γιατί θά βάλω ἐγὼ νά τοῦ μιλήσουν μερικά πρόσωπα. Ἐπειτα θά ἰδῇ καί τὴν ἐπιμονή μου, θά πεισθῇ πὼς δέν παίρνῃ ἄλλον ἀπὸ σᾶς, καί τότε τί θά κάμῃ;...»

Χρ! Θά βλέπαμε τί ὅλκανε τότε...

Ὅσα θά διηγηθῶ παρακάτω, τὰ ξέρω ὅχι δέβχια ἀπὸ ἄμνηση ἀντίληψη, —οὔτε στο σπίτι τοῦ Δαλέρη ξαναπάτησα, οὔτε ἤμουν παρὼν σὲ καμμιὰ σκηνή, —ἀλλ' ἀπ' ὅσα μοῦ

ἔγραψε ἡ Ἀγγέλα κι' ἀπ' ὅσα μοῦ εἶπε ὁ Γιαννάκης. Γιατί ὁ μικρός μου φίλος, πιστός πάντα κι' ἀφοσιωμένος, με κρατοῦσε ἐνήμερο καὶ με ἡσυχάζει νάλληλογραφεῖ με τὴν ἀδερφή του. Στὸ τέλος μέλιστα φανερώθηκε καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη νάβινῃ τὰ γράμματά μου σὴν τουαλέττα τῆς Ἀγγέλας πὺς τὰφερε... τὸ πουλάκι : Τῆς τῆδινε στὸ χέρι. Κι' ἡ Ἀγγέλα πάλι τοῦδινε τὰ δικὰ της νὰ μοῦ τὰ φέρνῃ. Ἀλλοιῶτα ἦταν πολὺ δύσκολη ἡ συνεννόηση με τὴν ἐπίβλεψη ποὺ γινόταν ὁλοένα καὶ πιὸ αὐστηρή. Πρὸς νὰ τοὺς ξεγελάσῃ ἄξαφνα ἡ Ἀγγέλα καὶ νὰ σταίλῃ ἢ νὰ ρίξῃ μόνῃ της στὸ ταχυδρομεῖο γράμμα γιὰ μένα ! Τὸν Γιαννάκη ὅμως δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸν ὑποπτευθοῦν. Ὅση ἀγάπη καὶ ἂν μοῦ εἶχε, δὲν θά μοῦκανε ποτὲ τὸ μυστήριό με τὴν ἀδερφή του...

Ἀλήθεια, αὐτὸ μπορεῖ νὰ φαίνεται παράξενο. Καὶ σήμερ' ἀκόμα ποὺ τὸ συλλογιέμαι, ἀπορῶ λιγάκι : πῶς τῷκανε ὁ Γιαννάκης ; Γιατί τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν πιά μικρὸ παιδί· εἶχε κλείσει τὰ δεκάξι. Ἀλλὰ, χωρὶς ἄλλο, ἐγὼ θά ἔξασκοῦσα ἀπάνω του ἕνα εἶδος ὑπόθεσης : θά τὸν ἐμαγνήτιζα χωρὶς νὰ θέλω. Τῇ θέλησὶ μου, ποὺ ἦταν νὰ ἐνωθῶ με τὴν ἀδερφή του, τοῦ τὴν εἶχα μεταδώσει σὲ τρόπο ὥστε νὰ γίνῃ θέληση δική του. Τὸ ἤθελε πιά κι' αὐτός ὅσο κι' ἐγώ. Καὶ τῷδρισκε σωστό, δίκιο, τακτικόν, ὑπορρο, ἀναγκαῖο, ὅλα. Γι' αὐτὸ ἔκανε ὅ,τι ἔκανε, χωρὶς νάχῃ οὔτε τὴν ἀναισθησία κανενὸς ἑκφυλοῦ, οὔτε τὴν τόλμη κανενὸς πρώτου ἐπαναστάτη.

Τὰ «μερικὰ πρόσωπα» ποὺ θά ἔδραζε ἡ Ἀγγέλα νὰ μιλήσουν τοῦ πατέρα της γιὰ μένα, ἦταν ἡ ἀδερφή της ἡ Σοφία καὶ προπάντων ὁ ἀντρας της, ὁ Κοκός ὁ Μπράλης. Σ' αὐτοὺς ἐξομολογήθηκε τὸ αἰσθημά της. διηγήθηκε ὅλη του τὴν ἱστορία κι' ἐρμιατεύθηκε τὴ σταθερή της ἀπόφαση—ἢ νὰ πάρῃ ἐμὲ ἢ νὰ μὴν πάρῃ κανένα. Τὸ ἐνστικτο δὲν τὴν ἐγέλασε. Πραγματικῶς, ἡ Σοφία κι' ὁ Κοκός συγκινήθηκαν, ἤρθαν με τὸ μέρος μας, πῆραν ἀπάνω τους τὴν «ὑπόθεση» κι' ἄρχισαν νὰ φορτώνονται πρῶτα τὴ γριὰ κι' ὕστερα τὸ γέρο.

Ἀκόμα πιὸ θερμὸς συνήγορος κι' ἀπὸ τὴ Σοφία ἦταν, καθὼς εἶπα, ὁ Κοκός, ὅχι μόνο γιατί με συμπαθοῦς ὁ ἀνθρώπος,—δὲν μπορῶ νὰ πῶ,—παρὰ καὶ γιατί ζήλευε λιγάκι γιὰ τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο. Δὲν θά τοῦ ἄρσειε δηλαδὴ νὰ κἀμουν οἱ Διπλοῖοι δεῦτερο γαμπρὸ ἰσοδύναμο με τὸν πρῶτο. Ἦθελε νάχῃ αὐτός τὰ πρωτεῖα. Ὅπως θά τὰ εἶχε ἂν εἶδιναν τῆς Ἀγγέλας ἐν' ἀπλὸ σημαιοφόρο ἀπὸ μικρῇ οἰκογένεια καὶ χωρὶς μεγάλη παρουσία. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ γιὰ τὸ ἔκτακτο ἐνδιαφέρον τοῦ Κοκοῦ δὲν ἦταν μόνο δικό μου· ἦταν καὶ τῆς Ἀγγέλας καὶ τὸ ἐπικύρωσαν διάφορα κατόπι περιστατικά.

‘Οπωσδήποτε, έτρωγα τώρα ταυτιά του πεθερού του : Και γιατί δέν σάς άρέσει τό παιδί ; τί έχει τό παιδί ; τί κακό βρίσκετε στην οικογένειά του, τή στιγμή που τό παιδί έχει τόσο σύγενικό σταδίο και μέ τέτοιο μέλλον ; και τόχστε μικρό που τόν αγαπά και τόν θέλει τό κορίτσι ; δέν συλλογίζεστε πώς θά τήν κάμτε δυστυχισμένη όποιον άλλον κι’ άν τής δώσετε ; και δέν φοβάστε νά μήν κάνη καμιά τρέλα ; έγώ στη θέση σας . . . και τά λοιπά και τά λοιπά.

Αποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐπίθεσης ἀπό κόρη του και γαμπρό του, ήταν νά τά θγάλη ὁ κ. Δαλέρης στή φόρα. Ομολόγησε δηλαδή πώς τοῦ ἔκαμα τήν πρόταση κι’ ἔφερε τό «ζήτημα» στό οικογενειακό συμβούλιο. Συγχρόνως ἄρχισε νά ἐξετάζη, νά γυρεῦη πληροφορίες γιά μένα και γιά τήν οικογένειά μου.

Μαντεύετε δάδια ποιός ήταν ὁ πρῶτος που ρώτησε : Ποιός ἄλλος ἀπό τόν Πετράκη τό Μαριούρη, τόν πατριώτη μου. συμμαθητή και σανάδελα ; Φυσικά, πληροφορίες ὁ κ. Δαλέρης θά τοῦ γύρεψε κι’ ὅταν, μετά τήν πρώτη γνωριμία, ἐπρόκειτο νά μπαίνω σά φίλος στό σπίτι. Κι’ ὑποθέτω, ὅτι τότε ὁ Πετράκης δέν θά τόλμησε νά πῇ τίποτα κακό, πάρα πολύ κακό γιά μένα, ὥστε νά ἐμποδίση τήν εἰσιότητα. Θά εἶπε ἀπλῶς πώς δέν ἤμουν ἀπό σπρονδαῖα οικογένεια κι’ ἄλλα τέτοια, που δέν τόν ἐνοίσσαν καθόλου τόν Δαλέρη, ἀφοῦ δέν ἐπρόκειτο δά «νά μέ κάμη γαμπρό». Τό κάτω-κάτω, ἔδλεπε μπροστά του ἕνα νέο Δόκιμο, που ἀτομικῶς τοῦ κινεῖσε τή συμπάθεια. ‘Οπωσδήποτε, γιά ἕνα ἢ ἄλλο λόγο, —κι’ αὐτό ἀπμένει πάντα μυστήριο, —ὁ ἐχθρός μου ἀπόφυγε τότε νά δείξῃ τή μεγάλη του ἔχθρα και νά μιλήσῃ γιά τήν «τιμή» μου, που στή Σχολή τή θεωροῦσαν χαμένη, ὅπως μιλοῦσε τό πρῶτο καλοκαίρι στην πατρίδα μας. Τώρα ὅμως που τόν ρωτοῦσαν γιά νά μέ κάμουν και γαμπρό :

Μιά μέρα, ὑποκριτικότατα, μέ ρώτησε «άν μπορούσε νά μέ συγχαρῇ» κι’ ὅταν τόν ρώτησα κι’ ἐγώ «γιά ποιό λόγο ;» μου ἀποκρίθηκε πώς ἔμαθε μέ χαρά γιά τήν πρότασή μου, πώς αὐτό τό πράγμα «τό ἤθελε πάρα πολύ» και πώς εἶπε γιά μένα «ἔσα καλά μπορούσα νά φανταστῶ» . . .

— ‘Εσύ ; ἀπόρησα τάχα σ’ ἄστατα. Μά δέν μου εἶπες μιά φορά πώς ἡ Ἀγγέλα δέν εἶναι «γιά τά μούτρα μου» ;

Χλώμιασε και μου ἀποκρίθηκε σοβαρά :

— ‘Ωχ, καὶ μένεις και σύ ! . . . Ἀκόμα θυμᾶσαι τά παιδιὰ-τικά μας ; Και τό πιστευα, νομίζεις, αὐτό ; ‘Ετσι σου τό εἶπα, γιατί τότε σέ εἶχα φούρκα. Ρώτησε ὅμως τόν κ. Δαλέρη που αὔριο, ἐλπίζω, νά εἶναι πεθερός σου, και θά σού πῇ ἄν εἶμαι φίλος σου ἢ ὄχι.

Αὐτά ὁ Πετράκης. ‘Εγώ ὅμως ἔμαθα ἀπ’ αὐτούς που μέ

κρατοῦσαν ἐνήμερο, πὼς εἶπ' ἐναντίο μου τὰ χίλια κακὰ.

Πὼς δὲν εἶχα «ἱπποτικό γαρχιτήρα», — τὰ παλιά τῆς συχωρεμένης, — πὼς κανέννας συνάδελφός μου στὸ Ναυτικό δὲν μὲ εἶχε σὲ ὑπόληψη, πὼς πῆγαινα στὸ σαράφικο τοῦ πατέρα μου καὶ βοηθοῦσα στὶς δοσοληψίες σὰν ὑπηρέτης, καὶ πὼς αὐτὸ ἔκανε τόση κακὴ ἐντύπωση στοὺς σηματοφόρους, ὥστε πολλές φορές ἔλεγαν νὰ μὲ καταγγεῖλουν γι' «ἀσυμβίβαστη διαγωγὴ». Ἐπρόσθεσε μάλιστα πὼς στὸ Ναυτικὸ μοῦ εἶχαν παρατσούκλι «ὁ σαράφης». . . . Αὐτὰ ὅλα ἦταν καθαρὴ συκοφαντία. Ἐσύχναζα βέβαια στὸ σαράφικο, — κι' εἶπα ἄλλοῦ πόση μοῦ ἔκανε εὐχαρίστηση, — ἀλλὰ δὲν ἀνακατεῦμαι καθόλου στὶς δουλειές τοῦ πατέρα μου οὔτε τὸν βοηθοῦσα σὲ τίποτα. Καὶ κανέννας συνάδελφός μου δὲν ὁρῆκε ποτὲ τῇ διαγωγῇ μου ἀσυμβίβαστη, — τοῦλάχιστο ὅσο γιὰ τίς σχέσεις μου μὲ τὸν κύκλο τοῦ πατέρα μου, — ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸν Πετράκη καὶ κανένα-δυὸ κουτσομπόλιδες σὰν κι' αὐτόν, ποὺ μπορεῖ νὰ μ' ἔλεγαν μεταξὺ τούσ' καὶ «σαράφη». Ἡ συκοφαντία ὅμως ἔπιασε καλὰ κι' ὁ κ. Δαλέρης, ποὺ γόρρευε κιόλα πίντημα, ἄφρισε στὸ οἰκογενειακὸ συμβούλιο γι' αὐτὰ ποὺ «εἶχε μάθει θετικά» κι' ἐδήλωσε, ἀκόμα μιὰ φορά, πὼς θὰ προτιμοῦσε γιὰ γαμπρό του κι' ἓνα λούστρο.

Ὁ Κοκὸς ὁ Μπράλης, ἀκούγοντας ὅλ' αὐτὰ, ἀγανάχτησε τόσο πολὺ ἐναντίο τοῦ Πετράκη Μαρμούρη, ὥστε ἤρθ' ἐπίτηδες νὰ μὲ βρῇ καὶ νὰ μοῦ τὰ πῇ.

— Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, μοῦ φώναξε, σὲ κατηγορεῖ πιά στὴν τιμὴ σου. Καταλαβαίνεις : Κι' εἶναι συνάδελφός σου. Σοὺ κάνει ἀκόμα καὶ τὸ φίλο. Εἶναι λοιπὸν ψεύτης, ὑποκριτής, διπρόσωπος καὶ ζηλιάρης. Πρέπει νὰ τοῦ δώσης ἓνα καλὸ μάθημα τώρα !

Ἡ ἴδια ἱστορία ποὺ εἶχα, καὶ τότε στὴ Σχολὴ μὲ τὸ Χρῆστο τὸν Πετουνίτη. Κι' εἶδα κι' ἔπαθα πάλι ὥς νὰ πείσω τὸν Κοκὸ πὼς τὸ καλῦτερό ἦταν ἡ περιφρόνηση. Μὰ νὰ τὸν ἐπεισα ἄραγε ; Ἡ νὰ πείστεψε κι' αὐτὸς πὼς ἦμουν ἓνας δειλὸς ποὺ δὲν τολμοῦσε νὰ ζητήσῃ τὸ λόγο ἀπὸ τὸ συκοφάντη του ; . .

Ὅστοςο τὸ «οἰκογενειακὸ συμβούλιο» ἦταν τώρα διαιρεμένο. Ἡ Σοφία, ὁ Κοκὸς κι' ὁ Γιαννάκης μὲ τὸ μέρος μου. Ἡ γιαγιά, ἡ Δαλέραινα κι' ὁ Δαλέρης ἐναντίο. Τίποτα δὲν ἐγνοοῦσαν νὰκούσουν αὐτοί, ἀφοῦ οἱ «πληροφορίες» ἦταν τόσο κακές. Καὶ δὲν ἔπαυαν νὰ λένε τῆς Ἀγγέλας :

— Τέτοιον ἄνθρωπο βρῆκες νάγαπήσης : Ἐναν ἀξιωματικὸ ποὺ σέβεται τόσο λίγο τὴ στολὴ του, ὥστε νὰ πηγαίνει μὲ δαύτη στὸ σαράφικο, τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, νὰ κάθεται στὴ μούστρα καὶ νὰλλάξῃ τίς λίρες καὶ τὰ ναπολεόνια τοῦ κόσμου ; Καὶ ἄβριο ποὺ θὰ τὸν διώξουν, γι' αὐτὰ καὶ γι' αὐτὰ,

ἀπὸ τὸ Ναυτικὸ, τί ἀξία θὰ ἔχῃ; τὸ οἰκογενειακὸ τοῦ ὄνομα ἢ τὴ μεγάλη του περιουσία; Ἀμ' ἡ μητέρα του; Σάρεσει λοιπὸν ἡ κυρία Σπαθαινα γιὰ παθερά; Ἡ εἶναι καλύτερος ὁ παθερός; . . . Ἐλα στὰ συγκαλὰ σου, κορίτσι μου, καὶ πάρε τὸν λαμπρό, τὸ χρυσὸ ἄνθρωπο ποὺ σοῦ δίνουμε νὰ εὐτυχῇς! . . .

Ἡ Ἀγγέλα τοὺς ἀπαντοῖες:

— Ποτέ!

Μὰ τίποτα περισσότερο. Οὐτε τὸ ἐγκώμιο μοῦ ἐπλεκε, οὐτε γιὰ τὸν ἔρωτά της μιλοῦσε. Αὐτὰ ὅλα τᾶνινε στοὺς συγγενικοὺς. Κι' αὐτὴ περιοριζόταν νάντιτιχσῃ τὴν ἀπόλυτη ἀρνησὴ της ἐπὶ τῆς ἐλπεως νὰ πάρῃ τὸ Νίκο:

— Ποτέ!

— Μὰ καὶ μεῖς ποτὲ δὲ θὰ σοῦ δώσουμε τὸν ἄλλο.

— Δέ μὲ μέλει. Θὰ μαίνω ἐτοί.

Στὸ τέλος, ἐπαφῶν πιά νὰ μιλοῦν γιὰ μένκα καὶ ἀμειτάπειστοι, μιλοῦσαν μόνο γιὰ τὸ Νίκο. Ἡθελεσαν καλὰ καὶ σώναι νὰ τὸν κάμουν γαμπρό κι' ἔτρεμαν μὴ χάσουν τὴν εὐκαιρία. Τέτοια τύχη!

Ὁ κ. Δαλέρης φοβέριζε:

— Νὰ πῇ αὐτὸ τὸ ναί, νὰ τελειώσῃ καὶ ἡ ὑπόθεσις, γιατί θὰ λάβω ἄλλα μέτρα.

Κι' ἡ Ἀγγέλα:

— Ὅ,τι θέλετε! Τὸ ναί δὲν θὰ τὸ πῶ.

Σκέφτηκαν τότε καὶ ἄλλο: Νὰ τελειώσουν τὸν ἀρραβῶνα καὶ νὰ μπᾶσουν τὸ Νίκο στὸ σπίτι γιὰ γαμπρό, χωρὶς νὰ περιμένουν τὴ συγκατάθεσις τῆς Ἀγγέλας. Τί θάκανε κι' αὐτὴ; Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι σπαθί, ὅπως ἔλεγε κι' ὁ πατέρας μου:

Ἐπιεικῶς, βλέπετε, τὴν Ἀγγέλα γιὰ παιδί καὶ νόμιζαν πῶς θὰ ντρεπόταν, δὲν θάχε τὸ θάρρος νὰ κάμῃ μούτρα τοῦ γαμπροῦ ἢ νὰ μὴν τοῦ παρουσιάσῃ καθόλου.

Ἀλλὰ μόλις τὰ μυρίστηκε, ἀπὸ τὴν Παρασκευὴ τᾶπόγεμα, — τὴν Κυριακὴν θὰ πῆγαινε ὁ Νίκος. — ἡ Ἀγγέλα τῶσκάς ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ κατέφυγε στῆς ἀδελφῆς της. Ἀπὸ καὶ τοὺς μήνησε πῶς δὲν ἐννοοῦσε νὰ γυρίσῃ, παρὰ μόνο ἀφοῦ παντρευόταν . . . μ' ἄλλη ὁ Νίκος.

Ὁ κ. Δαλέρης ἔτρεφε στοῦ γαμπροῦ τοῦ ἀφρισμένου κι' ἠθελε νὰ πάρῃ τὴν Ἀγγέλα μὲ τὴ βία. Ἀλλὰ μπῆκε στὴ μέση ὁ Κοκός:

— Αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ ποτὲ! . . . φώναξε. Ἡ Ἀγγέλα εἶναι στὸ σπίτι μου, στὸ σπίτι τῆς ἀδελφῆς της, καὶ μὲ τὴ βία δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πάρῃ κανένας. Ἐπιτέλους ἔχω χρέος κι' ἐγὼ νὰ ἐμποδίσω ἓνα ἐγκλημα. Γιατί εἶναι ἐγκλημα αὐτὸ ποὺ γυρεύετε νὰ κάμετε: νὰ παντρεύατε τὸ κορίτσι μ' ἓναν ἄνθρωπο

πού δὲν τὸν θέλει . . . Τὸν ἄλλο μὴν τῆς τὸν δώσετε. Δικαιώμα σας. Κι' ἐγὼ βέβαια δὲν θά σας δώσω. 'Αλλ' αὐτὸ ποὺ θέλετε, ὄχι ! Εἶναι ἀπώλειο !

Κι' ἐπειδὴ ὁ γέρος ἐπέμενε ἀκόμα καὶ φοβέριζε μὲ 'Αστυνομίας καὶ μὲ Εἰσαγγελίας, ὁ Κοκὸς ἐδήλωσε :

— Τότε θὰ με κάνετε νὰ κάνω κἄτι ἄλλο. 'Ορίστε, πάρτε τὴν 'Αγγέλα. 'Αλλ' ἀμέσως, νὰ τὸ ξέρετε, θὰ πῶ νὰ θρῶ τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο καὶ θὰ τοῦ τὰ πῶ ὅλα. Καὶ κοπιᾶστε ὕστερα νὰ τὸν κάμετε γαμπρό. Γιατί δὲν πιστεύω νὰ εἶναι κανένας καλιάνθρωπος . . .

'Εκείνη τῇ στιγμῇ τὰ χρειάστηκε ὁ γέρος κι' ἔφυγε ἀπρακτος. Τί κάναμε δηλαδὴ ἂν μάθαινε τίποτα ὁ Νίκος ; . .

Τῇ νύχτῃ ὅμως φαίνεται πὺς τὸ σκέφτηκε καλύτερα καὶ ξαναπήγε στοῦ γαμπροῦ του, νὰ πάρῃ τὴν 'Αγγέλα μὲ κάθε θυσία.

— Κάμε ὅ,τι θέλεις, τοῦ εἶπε. Δὲν σὲ φοβάμαι.

'Η 'Αγγέλα ἀναγκάστηκε τότε νὰκολουθήσῃ τὸν πατέρα της. Κι' ὁ Κοκὸς, ποὺ ἀληθινὰ δὲν τὸν ἐνοταζε πιά γιὰ μένα, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ἐγκληματικὸ σχέδιο τοῦ πεθεροῦ του, πῆγε, ὅπως εἶπε, καὶ ὄρῃς τὸ Νίκο τὸ Μαζουλίνο.

Πρωτότερα ὅμως τὸν εἶχε βρεῖ ὁ γέρος καὶ τοῦ τὰ εἶχε πει ὅλα. Καὶ γι' αὐτό, στὰ πρῶτα λόγια τοῦ Κοκοῦ, ὁ ὑποψήφιος ἀποκρίθηκε μὲ χαμόγελο :

— Τὰ ξέρω, τὰ ξέρω . . . Μὰ δὲ θαυιάσαι ! . . 'Η 'Αγγέλα δὲν εἶναι τὸ πρῶτο κορίτσι ποὺ πνιγνύεται . . ἔρωτευμένο μὲ ἄλλον. Μιὰ παιδικὴ φαντασίᾳ ποὺ θὰ τῆς περάσῃ σὲ λίγες ἡμέρες. Φτάει νὰρραδωνιαστοῦμε. Δὲ βαριέσαι !

Τοῦ κάκου ὁ Κοκὸς τοῦ εἶπε καὶ τοῦ ἐξηγοῦσε. 'Εκείνος τοῦ ἀπαντοῦσε μὲ χαμόγελο «δὲ βαριέσαι» !

Δεχόταν λοιπὸν καὶ μὲ τέτοιους ὁρους ; . . 'Ὡστε ἦταν ἕνας καλὴνθρωπος, ἕνας μασκαρᾶς αὐτός ὁ μέγας καὶ πολὺς Νίκος Μαζουλίνος ; . .

'Ο Κοκὸς ἔφριζε, ἔγινε ἔξω-φρενῶν. Μὰ δὲν ἤξερε πιά τί νὰ κάμῃ. Δὲν μποροῦσε πάλι νὰ τὰ χαλάσῃ ὅλως-ὅλως μὲ τὰ πεθερικά του γι' ἀγάπη μου ἢ καὶ γι' ἀγάπη τῆς 'Αγγέλας. Τὸ κάτω-κάτω ἦταν στὴ μέση καὶ συμπερόντα πολιτικῇ. 'Ο Δαλέρης ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν βουλευτῶν τῆς ἐπαρχίας του. Στὴ Βουλὴ εἶχε τρεῖς-τέσσερις φήφους. Κι' αὐτοὺς τοὺς ἔδινε τοῦ Τρικούπη ποὺ ἦταν τότε Πρωθυπουργὸς κι' εἶχε γιὰ ὑπουργὸ τῶν Στρατιωτικῶν τὸ στρατηγὸ Μπράλη, τὸν πατέρα τοῦ Κοκοῦ. 'Αλλὰ ἰσχυρὰ, ἐκείνες τίς ἡμέρας, ἡ Κυβέρνησις Τρικούπη μόλις στεκόταν στὰ πόδια της. Καὶ τί θὰ γινόταν ἂν, ἀπὸ μιὰ δυσπρόσκεια μὲ τὸ γαμπρό του, ὁ Δαλέρης δὲν ἔδινε πιά τοὺς φήφους του ; Θᾶπαψτε ὁ Τρικού-

πης ; και θάψαυς τὸ χαρτοφυλάκιο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ στρατηγοῦ Μπράλη ; 'Α, ὅχι ! . . 'Ο Κοκὸς δὲν ἔφτανε ὡς ἔκει γι' ἀγάπη μου, οὔτε γι' ἀγάπη τῆς 'Αγγέλας. Ἐκανε ὁ, τι μπόρεσε. Περὶσσότερο δὲν μποροῦσε.

Καὶ τὐρριξε στῆσιςτο.

— Τί νὰ σοῦ κάνω ! . . εἶπε φαιδρὰ στὸν πεθερὸ του τραβώντας τὸ πηγούνι του. Χρῶστα χάρη ποῦ ὁ Μαζουλίνος δὲν ἀκούει λόγια. Θὰ τὸ κάνη, λέει, ἄς εἶναι ὁ, τι ὁ, τι . . . "Ε, ἄς τὸ κάνη, χαλάλι του ! . . Ἐγὼ, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, λυπήθηκα τὸ κορίτσι . . . φοβήθηκα μὴ θὰ γίνη δυστυχισμένο γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ. Μὰ ποῖός ξέρει ! . . Μπορεῖ νάχετε δικιο καὶ σεις. Μιά παιδικὴ φαντασία ποῦ θὰ τῆς περάσῃ . . .

"Ετσι βγήκε ἀπὸ τὴ μέση ὁ κυριότερός μου συνήγορος. (Γιὰ νὰ μὴν πῶς ὁ Τρικούπης ! . .) Οἱ ἄλλοι δὲν ἔπιαναν χαρτωσιὰ. Καὶ τὸ ἐγκληματικὸ σχέδιο μπῆκε σὲ πράξη ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, Κυριακῇ.

Ὁ Νίκος ὁ Μαζουλίνος, πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρότασή του, πῆγε νὰ κάμῃ βίζιτα στοῦ Λαλέρη. Ἡ 'Αγγέλα, γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστῇ, ἐδήλωσε ἀσθένεια. Ὁ πατέρας της ὅμως μπῆκε στὴν κάμαρά της μ' ἕνα πιστόλι καί, γυρίζοντας τὸ στὸν κροτάφο του, τὴ φοβέρτου πὼς θὰ τίναζε τὰ μυαλά του ἐκεῖ μπροστάτης, ἂν δὲν ἔδωαινε στὴ σάλα ἀμέσως.

Ἡ 'Αγγέλα ἄλλαξε τότε τακτικῇ.

Βγήκε στὴ σάλα, μίλησε φιλικότατα τοῦ γαμπροῦ, προσποιήθηκε πὼς τὸν δέχεται, εἰδείξε στὸν πατέρα της πὼς ὑποτάσσεται στὴ βία καὶ στὸ μοῖρατο, εἶπε στὴ μητέρα της κρυφὰ πὼς «ἴσως καὶ μὲ τὸ Νίκο δὲν θάταν δυστυχισμένη» καί . . . μόλις τὴν ἄφησαν πάλι μονάχη, μοῦ ἔγραψε τὸ τελευταίον, τὸ ἀποφασιστικὸ γράμμα, καὶ μοῦ τὸ ἔστειλε τῇ Δευτέρᾳ τὸ πρωὶ μὲ τὸ Γιαννάκη.

Μοῦ ἐπρότεινε τὴν ἀπαγωγὴν ὡς τὴ μόνη σωτηρίαν.

"Ὅχι, κάνω λάθος : δὲν μοῦ ἐπρότεινε καθαυτὸ, μ' ἐπρόσταξε νὰ τὴν κλέψω.

Ε'.

ΤΟΞΕΡΑ κι' αὐτό, τὸ περίμενα, ἦταν μέσα στὰ μέτρα ποὺ εἶχα πάρει.

Ἐνόμιζα ὅμως πὼς δὲν θὰ γινόταν τόσο γρήγορα. Ποῦ νὰ φανταστῇ κανεὶς πὼς ὁ Δαλέρης θὰ τελείωνε τὸ γάμο μὲ τὸ Νίκο, πὼς θὰ τὸν ἔμπαζε στὸ σπῖτι γιὰ γαμπρὸ καὶ πὼς θὰ γάγκαζε τὴν Ἀγγέλα, μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι, — ἀδιάφορο ἂν τὸ ἔστρεφε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, — νὰ δεχτῇ τὸ δαχτυλίδι του κι' ἴσως καὶ τὸ φίλι του! Γιατί ὁ Νίκος δὲν θὰ περιοριζόταν βέβαια στὴν πρώτη ἐκείνη ἐπίσκεψη καὶ στὸ μπουκετάκι ποὺ χάρισε τῆς νύφης. Ὡς τὴν ἄλλη Κυριακὴ θὰ ξαναπήγαινε μὲ δῶρα πρὸ σημαντικά. Καὶ μὲ τὴν πατρικὴ μέθοδο τοῦ κ. Δαλέρη, καθόλου ἀπίθανο νὰ φτάναμε κι' ὥς τὰ στέφανα: «Ἡ θὰ βγῆς ἔξω νὰ στεφανωθῇς, ἢ τινάζω τὰ μυαλά μου στὸν ἀέρα!».

Ἐπρεπε νὰ προλάβουμε τὸν μεγάλο αὐτὸ κίνδυνο. Κι' ἡ Ἀγγέλα δὲν ἔβρισκε ἄλλο τρόπο, παρὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπῖτι της, νὰρθῇ στὸ δικό μου καὶ νὰ στεφανωθεῖς κρυφά.

Εὐτυχῶς ποὺ δὲν τὸ περίμεναν. Κι' ἀγιάτρευτῃ ἀκόμα τὴν Ἀγγέλα, δὲν θὰ τὴν εἶχαν ἱκανῇ νὰ ξεπαρτίσῃ μαζί μου. Πόσο μᾶλλον ποὺ τὴν ἔβλεπαν τώρα γιαντρεμένη, μετανοιωμένη κι' ὑποταγμένη. (Γιατί φαίνεται πὼς ἡ προσποίησή της ἦταν ἔξοχη). Ἐπειτα κι' ἀπὸ μένα δὲν περίμεναν ἴσως τόσο θράσος. Νὰ τολμήσω ἐγὼ νὰ κλέψω τὴν κόρη ἐνός Δαλέρη; Μὰ θάπρεπε νὰ τὸ συλλογιστῶ!..

Καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ συλλογιζόμουν...

Ὅχι γιὰ μένα, ὅχι. Ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἀγγέλα. Φοβόμουν μήπως μετανοίωνα μιά μέρα γιὰ τὴν τὸλμη της καί, προπάντων, μήπως ὑπέφερε πολλὰ στὴν ἀρχή... Ἦξερα ἐγὼ τί μπορούσε νὰ κάμῃ ὁ μπαμπάς-μὲ τὸ-πιστόλι; Ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ φοβοῦμαι.

Ὡστόσο δὲν ἄργησε νὰ ριχτῇ ὁ κύβος. Δὲν εἶχα, βλέπετε, καὶ καιρό...

Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ εἶπα τοῦ πατέρα μου.

Ὁ δυστυχισμένος ἐτρόμαξε.

— Παιδί μου, μοῦ εἶπε, μά εἶμαστε μεῖς γι' αὐτά ; Καί θά μᾶς ἀφίση σέ χλωρό κλαδί ὁ Διζέρης ; Ἡ θά πάρῃ τήν κόρη του πίσω ἢ θά μᾶς καταστρέψῃ.

— Ἄς κάμῃ ὅ, τι θέλῃ, τοῦ ἀποκρίθηκα. Δέ μπορῶ νά φρίσω τήν Ἀγγέλα νά τή στεφανώσουν μέ τό στανιό, τή στιγμή ποῦ μοῦ φωνάζει « σώσε με ! ».

Σ' αὐτό τί μποροῦσε νά μοῦ πῇ ὁ πατέρας μου ; Ἦξερε δά πόσο ἀγαποῦσα τήν Ἀγγέλα. Κι' εἶδεπε δά πόσο μάγαποῦσε κι' ἐκείνη. Δέν ἦταν μικρό πρᾶγμα νά κλωτοῦ, γι' ἀγάπη μου, ἔνα Νίκο Μαζουλίνο, μιὰ τύχη καλύτερη κι' ἀπό τῆς ἀδερφῆς τῆς. Κι' ἐπιτέλους δέν ἦταν κανένα παιδί, νά πῇ κανεῖς πῶς παρασυρόταν, πῶς δέν ἤξερε τί κά- νει. Εἶχε περάσει τά εἴκοσι, ἦταν σχεδόν ἐνήλικη.

Τό μόνο ποῦ μέ συμβόλεψε ὁ πατέρας μου ἦταν νά τήν πῶ καί νά φύγω μακριά. Θά μοῦ εἶδινε χρήματα γιά νά ζήσουμε ὅπως δὴποτε. Κι' ἔτσι δέν θάχαμε ἀπό τοῦς Διζερ- αῖους ἐνοχλήσεις ὅπως ἂν μέναμε στήν Ἀθήνα.

Ἀλλά τό σχέδιό αὐτό δέν μοῦ ἄρεσε. Τά εἶδισκα καί διαιλό καί ἄπρεπο. Γιατί νάρπάξω τήν Ἀγγέλα καί νά φύγω σάν κλέφτης ; Τή στιγμή ποῦ μάγαποῦσε καί μάκολουθοῦσε, δέν εἶχα παρὰ γά τήν ὀδηγήσω στό σπίτι μου. Κρυφά μόνο ὥς νά γίνῃ τό στεφάνωμα κι' ἔπειτα φανερά : « Ἐδῶ εἶμαστε, ἀγαπιόμαστε καί παντρευτήκαμε ! .. » Αὐτό μοῦ φαινόταν τό σωστό, τό τίμιο, τό ἀντρίκιο.

Ἡ μητέρα μου, ἡ ἀπλή γυναίκα, ἦταν σύμφωνη.

— Ἀφοῦ θά στεφανωθῇς, μοῦ εἶπε, οὔτε νά σοῦ τήν πάρῃ κανένας θά μπορέσῃ, οὔτε νά σέ κατηγορήσῃ. Μήπως δέν τή γόρεφες ; Καί μήπως θά τήν πάρῃς μέ τή βία ;

Εἶχα φροντίσει γά πᾶνω ἐνός μηνός ἄδειαν ἀπό τό Ναυ- τικό, γιά νά μπορῶ νά βροῖσκουμαι ὅλον αὐτόν τόν καιρό στήν Ἀθήνα. Δέν ἔμενε τώρα παρὰ νά εἰδοποιήσω τήν Ἀγγέλα πῶς ὅλα ἦταν ἑτοιμα. Καί τῆς ἔγραφα τό τελευταῖο γράμμα ποῦ θά τῆς ἔστελνα μέ τό Γιαννάκη.

«— Τί τῆς γράφεις ; » μέ ρώτησε μέ τό ἀδερφικό του πιά ἐνδιαφέρο. Ἀλλά δέν βρῆκα τό θάρρος νά τοῦ πῶ τήν ἀλή- θεια. Δέν ἤθελα νά τόν κάμω συνένοχο καί τῆς ἀπαγωγῆς παρὰ ἐν ἀγνοίᾳ του. Καί, — ὁ Θεός ἄς μοῦ τό συχωρέσῃ, — τοῦ εἶπα ἓνα ψέμμα.

— Τήν ἀποχαιρετῶ καί τήν ἐγκαρδιώνω. Ἀφοῦ δέν ἦτανε γραφτό ...

Ὁ μικρός ἐδάκρυσε μά δέν εἶπε τίποτα. Ἀναγνώρισε κι' αὐτός πῶς δέν ἦτανε γραφτό ἀφοῦ δέν τόγραφε κι' ὁ πατέρας του. Καί πῆρε τό γράμμα ψιθυρίζοντας :

— Τό τελευταῖο ! ..

Μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐκολία, ἡ ἀπαγωγὴ ἐγίνε. ὅχι ὅμως ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δαλέρη, παρ' ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Μπράλη.

Ἀφοῦ ἔκανε τόσο καλὰ τὴν ὑποταγμένην, δὲν εἶχαν πιά λόγο νὰ μὴ τὴν ἀφίνουν νὰ πηγαίη στῆς ἀδερφῆς της. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, σύμφωνα μὲ τίς ὁδηγίας μου, εἶχε πάει ἀπὸ τὸ πρῶτ μὲ τὸν ἀνύποπτο Γιαννάκη, ποὺ τὴν ἄρισε κι' ἐφυγε. Σὲ λίγο πῆγα κι' ἐγὼ. Δὲν ἦταν κανένα παράξενο. Στοῦ Μπράλη πῆγαίνα ὅποτε ἤθελα. Δὲν μοῦ εἶχε ἀπαγορέψει κι' αὐτός νὰ περῶ τὸ κατώφλι του, σὰν τὸν γέρο Δαλέρη.

Ὅπως λογάριαζα, ἔλειπε τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ τὸ σπίτι. Κι' ἡ Σοφία δὲν δυσκολεύθηκε καθόλου νὰ μᾶψῃ μονάχο μὲ τὴν Ἀγγέλα.

Σὰν τὸ Γιαννάκη, εἶχε κι' αὐτὴ τὴν ἰδέα πὼς ὑποταξόμαστε φρόνιμα στὴ θέληση τῆς Μοίρας καὶ τοῦ Πατέρα, καί, ἀπὸ εὐαισθησία, ἀπὸ συμπάθεια στὸν ἀγνὸ κι' ἄτυχον ἑρωτᾶ μας, μᾶς ἄφινε νὰ μιλήσουμε λίγο γιὰ τελευταία φορὰ, νὰ ποχαιρευθοῦμε.

Ἔτσι τὰ εἶπαμε ὅλα μὲ τὴν Ἀγγέλα σὲ τρία ἢ τέσσερα λεπτά.

Κι' ἐκεῖ μάλιστα, στοῦ Μπράλη, ἀλλάξαμε καὶ τὸ πρῶτο μας φίλ.

Ἄ, πὼς τὸ θυμᾶμαι τὸ κομψό, τὸ ἀριστοκρατικὸ ἐκεῖνο σαλονάκι τῆς κυρίας Μπράλη, μὲ τὰ δύο μεγάλα παράθυρα, ποὺ ἐκείνη τὴν ὥρα σκορποῦσαν τόσον ἥλιο πάνω σ' ἓνα παχὺ κιτρινόχρυσό χαλί... Τὰ ἐπιπλά ὅλα ἦταν ἐπίσης ἀπὸ χρυσομένο ξύλο καὶ νὰ ὑψάσματα ὅλα κίτρινα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μπερντεδάκια, τὰ μόνα ἄσπρα μαζὶ μὲ τὰ μάρμαρα τοῦ τραπέζιου καὶ τῆς κονσόλας. Μὰ κι' αὐτὰ, κι' ὅλα, μοῦ φαίνονταν χρυσά. Κι' ὅχι τόσο ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὅσο ἀπὸ τὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς Ἀγγέλας, ποὺ ἐνέμιζες πὼς φεγγοβολοῦσαν.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ χρυσοκίτρινο φῶς δλέπω μπροστά μου κάθε φορὰ ποὺ ἀναπολῶ τὸ πρῶτο της φίλ. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ ἰδίου τοῦ φιλιοῦ της καί, τῆς ἰδίας τῆς ἀγάπης της...

Νὰ πὼς ἐγίνε.

— Λοιπὸν σύμφωνοι!.. μοῦ εἶπε ἀφοῦ τᾶπαμε ὅλα.

— Σύμφωνοι!.. ἀποκρίθηκα.

Καὶ σηκώθηκα γιὰ νὰ φύγω.

Σηκώθηκε κι' ἐκείνη. Καὶ τεινόντάς μου τὸ χέρι, ψιθύρισε;

— Ἐλάτε λοιπὸν.

Αἰστάνθηκα πὼς μὲ τράβηξ' ἐλαφρὰ μὲ τὴ χειραψία. Ἀλλὰ περισσότερο αἰστάνθηκα νὰ μὲ τραβοῦν κοντὰ της τὰ μάτια της.

Ἀδύνατο νὰ θυμηθῶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο μας πρωτοπρό-

ταίνας τὰ χεῖλη. Κι' ἀπ' αὐτὸ συμπεραίνω πῶς θὰ τὸ κάνουμε τὴν ἴδια στιγμή κι' οἱ δύο.

Τὰ ἐνώσαμε γοργά, σπαρταριστά, μέσα στὸ χρυσὸ φῶς, κι' ἀποτραβηχτήκαμε μὲ ἡρεμία, μὲ γαλήνη.

Σφίγγαμε ἀκόμα τὰ χέρια μας καὶ κοιταζόμαστε στὰ μάτια.

Τὴν ἄκουσα νὰ φιθυρίζῃ:

— Τώρα εἶμαστε ἐνωμένοι.

Καὶ τὴν ἴδια στιγμή, ἀπὸ τὴν πόρτα, ἡ φωνὴ τῆς Σοφίας ποὺ ξεναγούριζε.

— Ἄ! φεύγει ὁ Δῆμος;

— Φεύγω, ἀποκρίθηκα μ' ἓνα μικρὸ στεναγμὸ.

Εἶχ' ἀνάγκη νὰ τὸν θάλω τὸν στεναγμὸ αὐτό. ὄχι μόνο γιὰ νὰ δείξω τῆς Σοφίας πῶς ἐφευγα δυστυχισμένος τάχα γιὰ πάντα. . .

Μοῦ ἐφίξε κι' αὐτὴ τὸ χέρι, μὰ δὲν δρῆκε νὰ μοῦ πῇ λόγο παρηγοριάς.

Πῶς τὴ λυπήθηκα ἐκείνη τὴ στιγμή! Βρισκόταν ἡ καὶ-μένη σὲ μιὰ πλάνη ποὺ δὲν τῆς ἄξιζε, ἀφοῦ τότε μᾶς ἀγαποῦσε. Ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν θέλαμε νὰ κάμουμε συνένοχό μας κανένα ἀπὸ τὴν σίκογένητα. Στὰ δικὰ μας τὰ κεφάλια μόνο ἂς ξεσποῦσε ὁλος ὁ θυμὸς τοῦ κ. Δαλέρη.

Τὸ δειλινὸ, ἐν' ἀμάξει κλειστὸ σταχμάτης στὴν πόρτα τοῦ Μπαρλῆ.

Ὁ ἀναξὺς πῆλθε κατω, χεύθηκε τὸ κουνούρι καὶ, μόλις τοῦ ἀνοιξάν, μπῆκε στὴν εἴσοδο καὶ φώναξε θυγατρά στὴν καμαριέρα ποὺ ρωτοῦσε ἀπὸ τὸ κεφαλόσκαλο.

— Ὁ κύριος Γιαννάκης, μὲ τὰν ἄξι, περιμένει τὴν κυρία Ἀγγέλα νὰ πᾶνε στὸ τσάι, στῆς κυρίας Φιλῆτη. . . Γρήγορα, λέει, γιατί εἶν' ἀργά. . .

Ἀπάνω, ἡ Ἀγγέλα, ἅμα τῆς τὰ διαδίδασε αὐτά, μπροστά σ' ὅλους, ἡ καμαριέρα. — κ' ἦταν κίμπορος κόσμος στὴν τραπεζαρία, τὴν ὥρα ἐκείνη τοῦ τσγιού, — ἔκαμε:

— Οὐ, καὶ τὸ εἶχα ξεχάσει ὀλωσδιόλου! . . Ἡ μητέρα εἶν' ἐκεῖ καὶ μᾶς περιμένει. . . Γρήγορα, Κκτίν, τὸ καπέλλο μου. . . τὸ ἐπανωφόρι μου. . . τὸ μανσόν μου. . . ὅλα!

Ἀπὸ τὴ δια τῆς τάχα, ἔκανε ὅαν τρελλή. Καὶ καθὼς ντυνόταν καὶ χαιρετοῦσε ὅσες εἶχαν ὄχι μὰζι τῆς στὸ διάδρομο, ρωτοῦσε τὴν καμαριέρα:

— Μὰ δὲν ἀνέδθηκε ὁ Γιαννάκης;

— Βιάζεται, λέει ὁ ἀμαξάς.

— Τρέχω! . . Ἄ, καὶ τὸ τσαντάκι μου! . . Παρὰ λίγο νὰ τὸ ξεχάσω. . .

Κι' ἦταν ἀρκετὰ βρῦ καὶ φουσκωμένο τὸ τσαντάκι τῆς Ἀγγέλας ἐκείνη τὴν ἡμέρα. . .

Σὰ θύελλα, κατέθηκε τὴ σκάλα, — ἡ Κατίνα εἶχε σταματήσει στὴ μέση, γιατί δὲν μπορούσε νὰ τὴν φτάσῃ, — ἐσπρωξε τὴν ξώπορτα, πετάχτηκε στὸ δρόμο καὶ χώθηκε στάμαξι, ὅπου, ἀντὶ τοῦ Γιαννάκη, τὴν περίμενα ἐγώ.

— Νὰ με! . . . μοῦ εἶπε μόνο.

Κάθηναι δίπλα μου στὸ βάθος, κι' ὅταν ξεκινήσαμε, πέρασε ἕνα μπράτσο ἀπὸ πίσω μου κι' ἐγείρε στὸ πλευρό μου.

Ἀπὸ τοῦ Μπράλη ὡς τὴν Παλαιὰ Ἀγορά, τὸ διάστημα ἦταν ἀρκετό. Περάσαμε λεωφόρους, δρόμους, σοκάκια. Πουθενὰ δὲν προσκόψαμε κανέναν δὲν μᾶς εἶδε στὸ βίθος τοῦ κλειστοῦ ἀμαξιοῦ. Κι' ἦσαν ἀναμμένα πιά τὰ φῶτα ὅταν ἐρτάσαμε στὴν ἡσυχία, τὴ σχεδὸν ἐρημὴ γειτονιά μας καὶ σταματήσαμε στὸ σπίτι ἐκεῖνο, ποῦ ὁ γέρο-Σπάθης τὸ εἶχε ἀγοράσει γιὰ μιὰ νύφη . . .

Μᾶς περίμεναν ἑτοίμα ὅλα.

Ὁ καλῆμένος ὁ πατέρας μου εἶχε νοιάστῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ συνδρομὴ ἑνὸς πατρὸς πατριώτη μας, νέου καὶ λιγάκι τολμηροῦ, ποῦ δέχτηκε νὰ κάμῃ τὸ στεφάνωμα μὲ μιὰ ἄδεια ἐντελὼς τυπικὴ, γιὰ νὰ μὴν πῶ ψεύτικη· γιατί στὴ Μητρόπολιν εἶχαν δώσει τὰ ὀνόματά μας χωρὶς ἄλλη ἐξηγήση, παρὰ ὅτι πρόκειται γὰρ παντρευτοῦν δυὸ φτωχοί. Εὐτυχῶς Δαλσερατοὶ ὑπῆρχαν κι' ἄλλοι, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, (ὅπως συμβαίνει συχνὰ μὲ ὀνόματα μεγάλων οἰκογενειῶν ποὺ τᾶχουν καὶ μικρές, χωρὶς καμμιά συγγένεια), καὶ τὸ δικό μας ὄνομα, Σπάθης, δὲν εἶχε γίνῃ ἀκόμα γνωστὸ στὴν Ἀθήνα. Ἐπειτα, τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, — πρὶ ἐυτυχισμένου ἀπὸ τὸν τωρινό, — δὲν χρειαζόνταν τόσες διατυπώσεις οὔτε γιὰ νὰ παντρευθῇ κανεὶς, οὔτε γιὰ νὰ ταξιδέψῃ στὸ ἐξωτερικὸ ἢ στὸν ἄλλον κόσμον . . . Κι' ἕνας παπὰς ὁποιοσδήποτε μπορούσε νὰ στεφανώσῃ σ' ἕνα σπίτι χωρὶς νὰ εἶναι τῆς ἐνορίας του.

Μὲ τὸν πιατὴν περίμενε κι' ὁ κουμπάρος, ὁ χρυσικός ἐκεῖνος τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, φίλος καλὸς τοῦ πατέρα μου καὶ δικός μου. Τηλέραχο Πολυγένη τὸν ἔλεγαν τὸ συχωρεμένο κι' ἐνῶ ἦταν ἡμερόπαιδος, εἶχε κάτι μουστάκια κι' ἕνα βρος ἀρειμάτιο ποὺ τὸν ἐπαίρνε γιὰ στρατιωτικὸ μὲ πολιτικὰ. Θὰ ταίριαζε, ἀλήθεια, νὰ πάρω γιὰ κουμπάρω κανέν' ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μου. Μὰ ποῖόν εἶχα τόσο στενὸ φίλον ὥστε νὰ τὸν μπάρω σὲ μιὰ τέτοια ὁπόθεσι; Μὲ τὸν Χοῆστο τὸν Πιτουριάτη ἤμαστε, ἀπὸ τότε, σὺν . . . ἐκναζεσταμένο φαί. Κι' ἄλλον δὲν ἔβαλα στὴ θέση του ποτέ. Τὰ εἶπαμε δὲ: μὲ τοὺς Ναυτικούς μου ἀνώτερους καὶ κατώτερους, δὲν εἶχα παρὰ τυπικὰς σχέσεις καὶ μιὰ ἀμοιβαία ἀναγκαστικὴ ἀνοχή.

Ἡ Ἀγγέλα δὲν τῆξερε αὐτό, ἤξερε ὅμως ὅλα τᾶλλα, κατὰλαβαίνει τὴ θέση μου καὶ δὲν ἀπόρησε γιὰ τὴν ἔλλειψιν ἑνὸς πρὸ ἐπίσημου κουμπάρου.

Μόλις φτάσαμε, ανάφτηκαν τὰ κεριά κι' ἄρχισε τὸ στεφάνωμα. Βιαστικό λιγάνι σὰ νὰ φοβόμαστε ὅλοι μὴ δὲν τελείωσι, καὶ οἰγανόφωνο κάπως σὰ νὰ μὴ θέλαμε νάκουστῇ καὶ πιὸ ἔξω. Τελείωσε ὁμοῦς χωρὶς νὰ συμβῇ τὸ παραμικρό. Σὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, — ἴσως καὶ σὲ λιγότερο, — τὰ κεριά εἶχαν σβῆσι, τὰ στέφανα εἶχαν φυλαχταὶ κι' οἱ ξένοι εἶχαν φύγει. Δὲν εἰμέναμε στὸ σπῖτι παρὰ ἐμεῖς οἱ τέσσερὸι μὲ τὴν ὑπηρεσία: τὴν Ἀρσινόη πού ξέρετε, μιὰ καινούργια καμαριέρα πού εἶχαμε πάρει γιὰ τὴ νύφη κι' ἓνα μικρὸ ὑπηρέτη. Κλαίσαμε τίς πόρτες καλὰ, θάλαμε ὅλες τίς ἀμπάρες καὶ καθήσαμε νὰ φάμε.

Ἡ Ἀγγέλα ὅλο γελοῦσε, ἔπερτε πότε στὴν ἀγκαλιά τῆς μητέρας μου καὶ πότε τοῦ πατέρα μου. Κι' εἶπε: «Τώρα πιά τελείωσαν ὅλα! Ἀς ἔρθουν!». Μὰ ἦταν ἄραγε κι' ἀπὸ μέσα τῆς τόσο ἡσυχῇ κι' ἀφοβῇ; Δὲν τὸ πίστευα πολὺ. Κι' ἀνυπομονοῦσα νὰ μείνουμε οἱ δυὸ μας... γιὰ νὰ τὴ ρωτήσω.

Ἐπιτέλους μείναμε. Νωρὶς νωρὶς περάσαμε στὴν κάμαρά μας νὰ κοιμηθούμε... Καὶ τὸ πρῶτο πράγμα πού βρήκα νὰ δεῖω τῆς χυνίχας μου σ' αὐτὴ τὴν κάμαρα, πού εἶχ' ἐτοιμαστῇ διαστικά καὶ πρόχειρα γιὰ δυὸ, ἦταν ἓνα ζευγάρι μπερντεδάκια στὰ τζάμια ἐνὸς παραθύρου.

— Τὰ θυμᾶσαι αὐτὰ, Ἀγγέλα;

— Ἀ! ἔκαμ' εὐθύς. Τὰ μπερντεδάκια πού φωνίσαμε μαζί! ἔκαινε τὴν ἡμέρᾱ στὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ!... Καὶ τὸ φύλαξες ἀπὸ τότε;

— Τὰ βλέπεις...

Ἡ Ἀγγέλα γύρισε νὰ ἰδῇ καὶ τὸ ἄλλο παράθυρο.

— Μπα!... ἔκαμε βλέποντας κι' ἔχει νὰ ἰδῇ. Μὰ εἶχες ἀγοράσει δυὸ ζευγάρια;

— Ὅχι, ἓνα εἶχ' ἀγοράσει τότε... ἀλλὰ ἡ μητέρα μου, ξέροντας πόσο ἀγαποῦσα αὐτὰ τὰ μπερντεδάκια, πῆγε προχτὲς καὶ μοῦ ἔρῃκα ἄλλο ἓνα ζευγάρι ὁμοῖα...

— Τὴν καϊμένη!... Ναί, φαίνονται λιγάνι πιὸ καινούργια αὐτὰ... Πῶς τὴν ἀγαπῶ τὴν μητέρα σου, Δημάκη!... Μὰ καὶ τὸν πατέρα σου... Τί καλοὶ ἄνθρωποι πού εἰσαστε σεῖς... Ἀλλοιῶτικοι ἀπὸ μᾶς... Μοῦ φαίνεται πῶς ἂν εἶχε μιὰ κόρη ὁ πατέρας σου, ποτὲ δὲν θὰ τῆς φερνόταν ὅπως μοῦ φέρθηκε ὁ δικός μου, Ψέμματα;

— Ἰσως... Πές μου ὁμοῦς τώρα: φοβᾶσαι;

Διαμαρτυρήθηκε ζωηρότατα:

— Ὅχι, ὄχι, καθόλου!... Κοντὰ σου, στὸ σπῖτι σου, καὶ στεφανωμένη, δὲν φοβοῦμαι πιά τίποτα... Σοῦ ὀρκίζομαι... Εἶμαι τόσο ἡσυχῇ, ὅσο δὲν ἦμουν ποτέ... Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μὲ χωρίσῃ ἀπὸ τὸν ἄντρα μου, τελείως!

Καὶ καθὼς μάγκάλιαζε σφιχτά, σφιχτά, γιὰ νὰ μὸς δεῖξῃ

πόσο πολὺ ἦταν πιὰ ἐνωμένη, κολλημένη μαζί μου, δική μου σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο, ἐπρόσθεσε σιγότερα :

— Ἐπειτα, τί νομίζεις ; . . Δὲν εἶναι πάλι καὶ κακοῦργοι . . . Ἐκαναν ἔτσι ὅσο ἐλπίζανε πῶς μπορούσαν νὰ μάναγκάσουν νὰ πάρω ἐκαίγον ποῦ ἤθελαν. Ἀλλὰ τώρα ποῦ πῆρα σένα, θάπελπισθοῦν καὶ θὰ ἡσυχάσουν. Καλὸ μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς κάμουν. Μὰ δὲν πρέπει πάλι νὰ περιμένουμε καὶ κανένα κακό.

Ἔτσι ἐνόμιξε ἡ Ἀγγέλα . . .

ΣΑΣ ξέρω ἐγὼ σᾶς : εἰσαοτε λιγάκι κακομαθημένοι. Καὶ στενοχωριέστε ποῦ σᾶς μιλῶ τώρα γιὰ μπερντεδάκια καὶ τέτοια, ἐνῶ ἀνυπομονεῖτε νὰ σᾶς πῶ πῶς τὰ πέρασα τὴν πρώτη αὐτὴ νύχτα μὲ τὴ γυναῖκα μου, ὅσοι ἀπὸ ἀγάπη καὶ προσδοκία ἔξῃ ὀλάκρων χρόνων.

Μοῦ κακοφαίνεται ὅμως ποῦ δὲν θὰ σᾶς ἱκανοποιήσω. Ὅχι ἀπὸ καμιὰ σεμνοτυφία, — τὴ στιγμή ποῦ ἀποφάσισα νὰ διηγηθῶ τὴ ζωὴ μου, τὴν ἔβαλα κατὰ μέρος, — ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγον πῶς δὲν ἔγινε ἀπολύτως τίποτα. Μπορῶ νὰ σᾶς πῶ πῶς πέρασαμε τὴ νύχτα μας πιασμένοι ἀπὸ τὰ χέρια καὶ κοιταζόμενοι στὰ μάτια. Αἴρες στιγμές, κατὰ διαλείμματα λαγοκοιμόμαστε κιόλα ὁ ἓνας στὴν ἀγκυλιὰ τᾶλλουνοῦ. Ἀλλὰ πὺ ἀγνά κι' ἀπ' τὰδελεδάκια ποῦ κοιμῶνται ἀγκυλιασμένα στὴν κοῦβια . . .

Συμβαίνει αὐτὸ ὅταν ἡ ἀγάπη εἶναι πάρα πολὺ δυνατὴ. Ἀποκοιμίζει τὸ ὄλικο αἶσθημα, πνίγει τὸν ταπεινὸ πόθο. Καὶ ὅπως ἐγὼ ἤμουν αὐτός, ἔτσι καταλάβαινα στὴν ἀγκυλιὰ μου καὶ τὴν Ἀγγέλα. Μοῦ φαινόταν πῶς τὸ κορμί τῆς ἔφεγγε σὰν ἀέρινο γιὰ νὰ μοῦ δείχνῃ τὴν ψυχὴ τῆς. Δὲν εἶχα στὸ πλευρό μου παρὰ μιὰ ψυχὴ. Καὶ μοῦ ἔκανε ἀποτροπιζασμό, μοῦ ἔφερνε ντροπὴ ἡ ἰδέα, πῶς μπορούσα νὰ μεταχειριστῶ τὴν Ἀγγέλα, εὐθὺς μόλις μείναμε οἱ δύο μᾶς σὲ μιὰ κάμαρα, ὅπως εἶχα μεταχειριστῆ καὶ μερικὰ παλιοκόριτσα, — ἀνθρωπομορφες σάρκες σκοτεινές, ποῦ μοῦ ἔκρυβαν ὅλως κρύου τὴν ψυχὴ τους, — τὸν πρῶτον χρόνον ποῦ ἦρθα στὴν Ἀθήνα . . .

Κι' αὐτὸ βέβαια θὰ γινόταν — ἡσυχάστε. Ἡ φύση θὰ ζητοῦσε τὰ δικαιώματά της. Ἀλλὰ θάρχόταν σιγὰ-σιγὰ, μόνο του, μὲ τὸν καιρό. Πάλι ὅμως, ποτὲ δὲν θάταν ἡ πὺ μεγάλη μᾶς εὐχαρίστηση κι' εὐτυχία. Ἄλλοῦ τὴ βασιζαμε μεις παρὰ σὲ μιὰ σαρκική ἀπόλαυση, πρόστυχη πάντα, ζωώδη.

Κι' ἔρχομαι σ' ἄλλα σπουδαιότερα.

ΠΕΡΑΣΕ ἡ νύχτα, πέρασε κι' ὅλη ἡ ἄλλη μέρα χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ κανένας.

Καθόμαστε στὸ σπῖτι καὶ περιμέναμε. Εἶχ' ἀρχίσει νὰ πιστεύω κι' ἐγὼ πὼς ἡ Ἀγγέλα ἔκρινε σωστά: Ὁ πατέρας της δὲν ἦταν πάλι κανένας κακοὐργός. Καλὸ δὲν θὰ μᾶς ἔκανε ποτέ, μὰ ὄχι καὶ κακὸ. . .

Πρὸς τὸ βράδυ, ἐνῷ κρυφοκοιτάξαμε τὸ δρόμο πίσω ἀπὸ τὰ μπερντεδάκια, εἶδαμε ἀντικρὺ τὸ Γιαννάκη νὰ προχωρῇ σιγά, διαταχτικὰ καὶ νὰ παρατηρῇ ἐξεταστικὰ τὸ σπῖτι.

— Ὁ Γιαννάκης! . . ἔκαμε πρώτη ἡ Ἀγγέλα.

Κι' αὐθόρμητα, ἀνοιξε ἀμέσως τὸ τζάμι καὶ τὸν φώναξε:

— Γιαννάκη! . . Ἐλ' ἀπάνω! . .

Κάθε διαταγμὸς ἀφῆσε τὸν μικρὸ ἀδερφὸ ποὺ ἔτρεξε ἴσως στὴν πόρτα. Καὶ σὲ λίγο βρισκόταν ἀπάνω καὶ μᾶς ἀγκάλιαζε καὶ μᾶς φιλοῦσε, σὰ νὰ εἶχε νὰ μᾶς ἰδῇ χρόνια.

— Ἀχ καὶ νὰ τῷ ἔλεγε ὁ πατέρας μου πὼς ἦρθα! . . μᾶς ἔλεγε. Μὰ ἐγὼ δὲν μπόρεσα νὰ βαστάξω. . . Ἄν καὶ δὲν τὸ περίμενα νὰ σὰς βρῶ ἐδῶ. . . ἐσκόπευα ἔμως νὰ ρωτήσω. . . Ἡ κυρία Σπάρη, ἐμπιστευτικὰ, θὰ μούλεγε ποὺ πήγατε. . .

— Πουθενά! . . τοῦ ἀποκριθῆκε ἡ Ἀγγέλα. Ἐδῶ ἦρθαμε κατ' εὐθείαν. Στεφανώθηκαμε καὶ καθήσαμε στὸ σπιτάκι μας.

Μὲ μεγάλη του χαρὰ ὁ Γιαννάκης ἀκουσε τὴν εἰδηση.

— Ὡστε εἰσακτε παντρεμένοι; φώναξε. Τελείωσε; . . Ἐκίματε καλὰ! . . Αὐτὸ ἦταν ἡ μόνη λύση! . . Νὰ ζήσετε! . . νὰ ζήσετε! . .

Κι' ἀρχίσε πάλι τὰ φιλιὰ καὶ τὰγκαλιάζματα.

Ἐπειτα μᾶς διηγήθηκε, ἄκρες-μέσες, τὰ συμβάντα στὸ σπῖτι.

Ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν τόλμησε, ἡ Σοφία μὲ τὸν Κακὸ πῆγαν τὸ βράδυ κι' εἰδωσαν τὴν εἰδηση πὼς ἡ Ἀγγέλα ἔγεινε ἄφαντη. Το κατάλαβαν ἀμέσως πὼς στὸ ἄμαξι, ἀντὶ τοῦ Γιαννάκη ποὺ εἶπε ὁ ἄμαξιάς, τὴν περίμενα ἐγὼ. Ἀλλὰ δὲν εἶδισαν οὔτε μεγάλη ἐκπληξη, οὔτε μεγάλη ἀνησυχία. Θᾶλεγε κανένας πὼς τὸ ἐμπορτίσμα τῶχαν ὅπ' ὄφει τους, πὼς τὸ περίμεναν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή. Ἡ ἔκαναν τοὺς ἀδιάφορους.

— Ὡρα της καλὴ κι' ὁ δρόμος της γυαλί! . . εἶπε ὁ κ. Δαλέρης. Οὔτε θὰ γυρίσω νὰ τὴν ξαναῖδῶ ποτέ μου. Γιὰ μένα, Ἀγγέλα πιά δὲν ὑπάρχει. Ὅσο γιὰ κείνον τὸν ἄθλιο, ἐγὼ θὰ τοῦ εἶξω. Σὰς βεβαίω ὅτι γρήγορα θὰ μετανοήσῃ γιὰ τὸ κατόρθωμά του καὶ θὰ ἰδῇ πὼς φώνισε ἀπὸ σῆγκο. Κι' αὐτὸς κι' ὁ πατέρας του.

Ἡ Δαλέραινα εἶπε:

— Τὸ μόνο ποὺ πρέπει νὰ φροντίσουμε τώρα, εἶναι νὰ τὴ στεφανώθῃ. Δὲν πιστεύω νὰ περιμένῃ πρῶτα νὰ πάρῃ τὴν προίκα; . .

— Μοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο !.. ἀποκρίθηκε ὁ κ. Δαλέρης. Θάλει ἄς τὴ στεφανωθῇ, θάλει ἄς τὴν ἔχῃ ματρέσσα. Δὲ δίνω πεντάρα. . ., Θά μοῦ τὸ πληρώσῃ ὅπως ὅποιος συνήγησε σ' αὐτὴ τὴν ἀτιμία.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ, ὁ γέρος στραβοκοίταξε τὸ γαμπρό του καὶ τὴ Σοφία.

— Πῶς : πῶς ; πῶς : ἔκαμε κατακύκκινος ὁ Κοκός. Ἐπειδὴ ἦρθε καὶ τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ σπῆτι μας, γιατί ἔτσι τοῦ ἦταν πὸ βολικό, νομίζατε πῶς ; . . .

— Δὲν νομίζω τίποτα !.. τὸν ἔκοψε ὁ πεθερός του. Αὐτὰ θὰ τὰ ἐξετάσουμε καὶ θὰ τὰ ἰδοῦμε. Μὴ μὲ κάνετε τώρα νὰ σᾶς πῶ πῶς ὅποιος ἔχει τὴ μύγα μυγιάζεται. . .

— Ἄ, μὰ, πατέρα. σὲ παρακαλῶ !.. φώναξε ὁ Κοκός.

— Ἐρεῖς δὲν ἀνακατευτήκημε διόλου, διόλου ! φώναξε κι' ἡ Σοφία.

Ἀρχισαν νὰ μαλώνουν. Ὁ γέρος εἶχε τὴν ὑποψία του πού δὲν τὴν ἔκρυβε καθόλου. Κι' οἱ ἀθῶοι ἐκεῖνοι ἀγανακτοῦσαν μὲ τὸ δικιοῦ τους. Ἡ Σοφία μάλιστα, θακρυσμένη ἀπὸ θυμὸ, εἶδνε κι' ἐξηγήσεις :

— Δὲν τὸ καταλαβαίνετε λοιπὸν πῶς ἡ Ἀγγέλα, μὲ τὴν προσποίηση τῆς, εἶχε ἀποκοιμῆσαι καὶ μᾶς ὅπως καὶ σᾶς ; . . Τί, ἐπειδὴ εἶχαμε πάραι τὸ μέρος τῆς στὴν ἀρχή ; . . Μ' αὐτὸ ἦταν ἄλλο. Ἐνομιζαμε πῶς θὰ σᾶς πείσουμε. Δὲν σᾶς πείσαμε ; τελείωσε. Δὲν θὰ δοηθούσαμε καὶ τὴν Ἀγγέλα νὰ ξεπορτίσῃ. Μονάχη τῆς τόκανε. Ποιὸς ξέρει πῶς κατάφεραν νὰ συνεννοηθοῦν . . .

— Ναί, κοιδεῖ ξέρει !.. μουρμούρισε ὁ γέρος εἰρωνικῶς.

Κι' ὁ καυγᾶς ἐξακολουθοῦσε, ὥς που σήκωσε τὴ φωνὴ ἡ γιαγιά :

— Ἐ !.. φώναξε. Θίφῃστε τώρα τὰ μαλώματα ; Τί χάνετε μὲ λόγια περὶτὰ ; Ἐγὼ λέω νὰ πάτε νὰ τὴν τσακώστε ἀπὸ ταῦτι καὶ νὰ τὴ φέρετε πίσω . . . Καὶ γρήγορα, γιατί' αὐριο θάναί ἀργά . . .

— Μητέρα, νὰ μοῦ κάνης τὴ χάρη !.. ἀποκρίθηκε ὁ κ. Δαλέρης. Κορίτσι πού ἔφυγε μιὰ φορὰ μάγαπητικό, δὲν ξαναγυρίζει στὸ σπῆτι μου. Μὰ στὸ δρόμο νὰ τὴν ἰδῶ, κουρελιάρα, νὰ παθαίνη τῆς πείνας, — πού ἐλπίζω δὲ νὰ τὴν ἰδῶ, — δὲν θάνοιξω τὴν πόρτα μου νὰ τὴ μπᾶσω μέσα. Ἐκεῖνο πού σᾶς εἶπα νάκοιτε : Ἀγγέλα γιὰ μένα δὲν ὑπάρχει πιά.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ, ὁ γέρος κλείστηκε ἀπὸ γραφεῖο του καὶ δὲν δέχθηκε κανένα. Μόνο τὴν ὥρα τοῦ τραπέζιοῦ δῆλκε κι' ἔφαγε μὲ δρεξή, ἀλλὰ σιωπηλὸς καὶ σκοτεινός.

Ἀπὸ λίγα λόγια πού τοῦ ἔφυγαν, ὁ Γιαννάκης κατάλαβε πῶς περισσότερο τὰ εἶχε μὲ τὸν Κοκὸ τὸν Μιράλη παρὰ μὲ μᾶς.

Τὸ συμπέρασμα ἦταν πὼς ἐμᾶς θὰ μᾶς ἄφινε στὴν τύχη μας : νὰ δυστυχήσουμε νὰ πεινάσουμε, νὰ μετανοιώσουμε καὶ νὰ χτυπήσουμε τὰ κεφάλια μας στὸν τοίχο. Ζήτημα ὅμως ἂν θῶφιν' ἔτσι καὶ τὸ γαμπρό του. Αὐτὸν μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τὸν περιφρονῶσε . . .

Μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ἡσυχάσουμε καὶ νὰ ἐξακολουθήσουμε τὴ ζωὴ μας. Αὐτὸ θὰ κάναμε ἄλλωστε καὶ χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ κ. Δαλέρη. Οὔτε ἦταν φόβος νὰ πεινάσουμε, — πῶς; ἐπειδὴ τὸ ἐπιθυμοῦσε ἡ ἀφεντιά του ; . .

Μόνο ἐπειδὴ ἄκουσα πὼς ἡ κυρία Δαλέραινα εἶχε ἀνησυχία μήπως δὲν στεφανωνόμαστε, κι' ὁ Γιαννάκης δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ τῆς δώσῃ τὴν εἰδηση, — ἀπὸ ποῦ θὰ τὴν ἤξερε αὐτός ; . . — σκέφθηκα νὰ τὴ βάλω στὶς ἐφημερίδες. Ἡ Ἀγγέλα τὸ ἐπιδοκίμασε. "Ἐπρεπε, εἶπε, νὰ τὸ μάθῃ κι' ὁ κόσμος καί . . . ὁ κ. Νίκος Μαζουλίνος. "Ἐτσι τὴν ἄλλη μέρα, δυὸ τρεῖς ἐφημερίδες ἀνῆγγεilaν μὲ λίγες ἀράδες τὸ γάμο τοῦ κ. Δήμου Σπάρτη, σηματοφόρου τοῦ Β. Ναυτικοῦ, μετὰ τῆς δεσποινίδος Ἀγγέλας Κωνσ. Δαλέρη. Τίποτ' ἄλλο.

Εἴμαστε πιά ἐν τάξει ἀπέναντι ὅλων. Ἐγὼ ἀρχισα νὰ βγαίνω κι' ἔξω καὶ νὰ δέχουμαι καὶ συγχαρητήρια. "Υστερ" ἀπὸ λίγες μέρες, βγαίναμ' ἔξω καὶ μὲ τὴν Ἀγγέλα. Συνήθως πηγαίναμε περὶπατο μὲ τὰμάξι στὴν ἐξοχή. Μὰ κάποτε καὶ παῖροι. Δὲν εἶχαμε κανένα φόβο.

Ὁ Γιαννάκης ὅμως, ὦ, αὐτὸς ὁ καλῆμένος φοβόταν τὸν πατέρα του. Καὶ σπανιότατα ἐρχόταν στὸ σπίτι μᾶς ἢ μᾶς ἀντάμωνε ἔξω, γιὰ νάχη τὴν εὐχαρίστηση γὰ μᾶς βλέπῃ καὶ νὰ μᾶς λέῃ τὰ νέα. "Ἐτσι ἓνα νέο, πολὺ σπουδαῖο, δὲν τὸ μάθαμε παρὰ ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα.

Τὸ πρῶτ' αἰεῖνο τῇ διαβάξῃ ἡ Ἀγγέλα πού, σὺν κόρη πολιτευτῇ, εἶχε αὐτὴ τὴ συνήθεια. Καὶ μιά στιγμὴ τὴν ἄκουσα νὰ φωνάζῃ :

— "ὦ ! . . Μπᾶ ! . .

— Ἐ, τί εἶναι ; τρόμαξα ἐγώ.

— Χτές τὸ βράδυ . . . στὴ Βουλὴ . . . ἔφεραν ζήτημα ἐμπιστοσύνης κι' ἔρριξαν τὸν Τρικούπη !

— Ἐ, καλὰ. Δὲν τὸ ξέρουμε αὐτὸ ἀπὸ χτές ; . .

— Ναί, μὰ ἰδὲς ἔδω . . . Κι' ὁ μπαμπᾶς καταψήφισε τὸν Τρικούπη ! . . Κι' ὅλοι του οἱ φίλοι ! . .

— "Ὅχι δᾶ !

— Ὅριστε. Ἐδῶ ἔχει ὅλο τὸν κατάλογο . . .

Πραγματικῶς. Στὴ στήλῃ τῶν ἀντιπολιτευομένων φιγουράριζαν τὰ ὀνόματα τοῦ κ. Κ. Δαλέρη καὶ τῶν ἄλλων φίλων του βουλευτῶν. Ὁ ταλαίπωρος ὁ Κοκὸς δὲν ἀπέφυγε ὥς τὸ τέλος αἰεῖνο πού εἶχε φοβηθεῖ : μὲ τὴν ἰδέα πῶς συνήργησαν στὴν ἀπαγωγὴ αὐτοῦ κι' ἡ γυναίκα του, ὁ παθρὸς μας θύ-

θωσε τόσο πολύ, ώστε να κόψη για εκδίκηση και την πολιτική φιλία. "Ετσι ο γέρο Μπράλης δεν ήταν πιά υπουργός των Στρατιωτικών, ούτε πρωθυπουργός της "Ελλάδος ο Χαρίλαος Τρικούπης.

Δεν μπόρεσα να κρατήσω τα γέλια. Μου φάνηκε τόσο κωμικό, τόσο παράξενο ! Και σημειώστε πως ο Τρικούπης τότε δεν έπεσε παρά για έπτά ή οκτώ ψήφους. "Ωστε αν τον έψηφίξε ο κ. Δαλέρης με την ομάδα του, δεν θα έπαφτε. Μά ήταν να τό συλλογιέμαι και να μὴ γελάω ; "Εμεις οι δυό, ή "Αγγέλα κι' εγώ, για ναγαπηθοῦμε και να παρ-θοῦμε, ρίξαμε μιὰ Κυβέρνηση !..

"Η γυναίκα μου όμως δεν έννοούσε να συμμερισθῇ τὴν ἱλαρότητά μου. Είχε ἀπομαίνει σκεπτική και σχεδόν φοβισμένη.

— Μά γιατί ; τὴν ρώτησα.

— Τὸν καίμενο τὸν Κοκό . . . μου ἀποκρίθηκε. "Ήταν σωστό να πάθῃ τέτοιο πράγμα :

— Κι' ἐξαίτιας μας, ε ;

— "Α, όχι, ἐμεις δὲν φταίμε βέβαια. Μόνο στὴν ἀπαγωγή δὲν παρακαλέσαμε κανένα να μᾶς βοηθήσῃ. Κι' οὔτε θά μᾶς βοηθοῦσε κανένας, και πολὺ λιγότερο ὁ Κοκός. "Ο μπαμπᾶς ὅμως μποροῦσε να τό καταλάβῃ αὐτό. Και να μὴ φορτωθῇ ἔτσι ἄδικα τοὺς ἀνθρώπους και να μὴ φθάσῃ ὥς ἐκεῖ. Για φαντάσου, αὐτοὶ ποὺ ἦταν τόσο σύμφωνοι κι' ἀγαπημένοι, τώρα ἐχθροί !.. Κι' ἡ Σοφία πόσο θάναυ λυπημένη !.. "Ετσι μοῦρχειται να γράψω ἕνα γράμμα τοῦ μπαμπᾶ, να τοῦ τὰ πῶ όλα . . . να τοῦ τὰ ἐξηγήσω . . .

— Τώρα εἶναι ἀργά . . .

— Δὲν πειράζει . . . για τὸ μέλλον . . . "Η ἐκδίκησή του, ἂν μείνῃ με τὴν ἱστα ἰδέα, δὲν θὰ περιορισθῇ ὡς ἐδῶ.

— Καλά, γράψε του. Κι' ἂν νομίζῃς πως θὰ πιστέψῃ . . .

— "Αδιάφορο. "Εγὼ θὰ κᾶμω τὸ χρέος μου . . .

"Αφῆσα τὴν "Αγγέλα να γράψῃ τοῦ πατέρα της ὅ,τι ἔκρινε καλό, κι' ἐγὼ συλλογιζόμουν τὸ περιστατικό ἀπὸ τὴ σοβαρή του τώρα ὀψη.

Δὲν μετέδωσα στὴν "Αγγέλα τὴν ἱλαρότητά μου ἐκείνη ὅμως μου μετέδωσε τὸ φόβο της . . . "Αν ἐκδικιόταν ἔτσι ὁ κ. Δαλέρης τὸν Κοκό και τὴ Σοφία, μόνο με τὴν ὑπόνοια μιᾶς συνέρχειας, τί ἐκδίκηση λοιπόν να φύλαγε για μᾶς ;

Αὐτός ὁ ἀνθρωπος ποὺ για τέτοια α'τία και με τόσο ἐν-κολία ἀποσκιρτοῦσε ἀπὸ τὸ πολιτικό του κόμμα, μου φαινόταν πιά πως δὲν εἶχε ἱερὸ και ὅσις κι' ἦταν ἱκανός για όλα. "Αλήθεια, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τῆς «συναλλαγῆς» και τῆς «φαι-λοκρατίας», τέτοις ἀποσκιρτήσεως, για ἕνα ρουσφέτι πολλὰς φορὰς, ἦταν συχνότατες και δὲν ἐξέπλητταν κανένα. Μά για

τόν κ. Δαλέρη είχα άλλη ιδέα. 'Ενόμιζα πώς ακολουθοῦσε τὴν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη μὲ πεποίθηση καὶ γιὰ τὸ ἰδανικὸ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς. Κι' ἐνόμιζα πώς ἦταν ἕνας χρηστός πολιτευόμενος κι' ἕνας ἀνώτερος ἄνθρωπος, ὅπως μοῦ φαινόταν τότε ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς Τρικουπικοί, γιατί κι' ἐγὼ Τρικουπικός ἤμουν, κι' ὄχι ἀπὸ κανένα συμφέρο παρ' ἀπὸ μιὰ ιδέα. Τῇ στιγμῇ ὅμως ποῦ ἔδλεπα τὸν κ. Δαλέρη νὰ θυσιάζῃ τὴν ιδέα στὸ προσωπικὸ του πάθος, καί, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ γαμπρό του, νὰ ρίχνῃ ἕναν Τρικούπη, πᾶσι ! . . τοῦ ἔχασα κάθε ὑπόληψη. Οὔτε ἀνώτερος ἄνθρωπος ἦταν πιά γιὰ μένα, οὔτε χρηστός, —καί ἄς τὸ πῶ καθαρά—οὔτε τίμιος.

Μ' ἕνα τέτοιο ἄνθρωπο λοιπὸν εἶχα νὰ παλαίωω τώρα ; Δυστυχία μου ! . .

Καί καλὰ ἐγὼ, ποῦ ἐπιτέλους κᾶτι τοῦ ἔκαμα. Μὰ κι' ὁ Κοκὸς ποῦ δὲν τοῦ ἔκαμα τίποτα ; ὁ Κοκὸς ποῦ ἰσα-ἰσα γιὰ νὰ μὴ τὸν ἐρεθίσῃ, εἶχε πᾶψει καί νὰ συνηγορῇ ἀπλῶς γιὰ μένα ; Πολὺ ἄδικο ! . .

Δὲν ἀνακοίνωσα στὴ γυναῖκα μου καμμιὰ ἀπ' αὐτὲς τίς σκέψεις. Ὅταν μοῦ ἔδωσε ὅμως καὶ διαβάσα τὸ γράμμα ποῦ εἰσέταξε, τῇ ρώτησα ἂν μᾶφινε νὰ προσθέσω κι' ἐγὼ δυὸ γραμμὲς.

— Γιατί ὄχι ; μοῦ ἀποκρίθηκε. Τόσο τὸ καλὺτερο. Θῶ σοῦ τὸ ἐπρότεινα μάλιστα . . .

Κι' ἔγραψα ἀπὸ πάνω :

«Κι' ἐγὼ αἴς δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου, ὅτι τὰ πράγματα ἔγιναν ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἐκθέτει ἡ γυναῖκα μου καὶ ὅτι κανεὶς ἀπολύτως ἀπὸ τὴν οἰκογένειά σας δὲν ἔλαβε τὸ ἐλάχιστο μέρος».

Ὑστερ' ἀπὸ δυὸ μέρες, ἡ Ἀγγέλα ἔλαβε τὴ φοβερὴ ἀπάντησιν.

Στὴν ἀρχή, ὁ πατέρας τῆς τὴν ἐβεβαίωσε πὼς «τοῦ ἦταν ὅλως διόλου ἀδιάφορος ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε τὸ ἔγκλημα». Ἀλλὰ μ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν πληροφόρησιν, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ, πὼς ὁ λόγος ποῦ καταψήφισε τὴν Κυβέρνησιν ἦταν πολὺ διαφορετικὸς καὶ «πολὺ ὑψηλότερος» ἀπὸ κείνον ποῦ φανταστήκαμε. Καὶ τέλος, —ἔδω νάκοῦτε !— ἐπρόσθετε. «Πᾶς σ' ἐκείνον ποῦ τολμᾷ ἀκόμα νὰ δίνῃ λόγους τιμῆς, νὰ ρωτήσῃ τοὺς συναδέλφους του, νὰ τοῦ ποῦν, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ τελευταῖο του κίνημα, πόσῃν ἔχει . . .»

Αὐτὰ ὅλα σὲ λίγες ταραγμένες γραμμὲς, χωρὶς καμμιὰ προσφώνησιν ἀπὸ πάνω καὶ μὲ μιὰ σύντομη χρονολογία ἀπὸ κάτω, κοντὰ στὴ δυσανάγνωστη ὑπογραφή.

Νομίζετε τώρα ὅτι ἔφριξα ;

Καθόλου !

'Απαθέςτατα, ψυχρότατα, συλλογίσθηκα «Πολὺ φυσικὸ

νὰ μὲ θεωρῇ χωρὶς τιμῆ ἕνας ἄνθρωπος ποῦ κι' ἐγὼ τὸν θεωρῶ τὸ ἴδιο. Ἡ ἐκείνος θὰ ἔχῃ ἢ ἐγώ. . .»

— Θὰ τοῦ ἀπαντήσουμε ; μὲ ρώτησε ἡ Ἀγγέλα.

— Ἐγὼ ὄχι βέβαια. Ἡ τιμὴ μου εἶναι νὰ μὴν ἀπαντῶ ὅταν μοῦ μιλοῦν γιὰ τιμὴ.

— Κι' ἐγὼ λοιπὸν δὲν θὰ τοῦ ἀπαντήσω. Ἀλλωστε πρὸς τί ; Ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτα μὲ τοὺς Μπραλληδες καὶ καταψήφισας τὸν Τρικούπη ἀπὸ ὑψηλότερο λόγο. . .

Ἡ γυναῖκα μου, βλέπετε, τὸ πιστεύει μιά χαρά. Ἐ, ἦταν τόσο συνειθισμένη νὰ πιστεύῃ τὸν πατέρα της ! . . Σὰ μένα ὅμως δὲν ἔμενε ἀμφισβολία πὼς ἔγραψε ἔτσι γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ποταπή του πράξη, ποῦ καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο ἔκανε ντροπή. Γι' αὐτὸ μάλιστα ἀποφάσεις, καταδέχτηκε, ταπεινώθηκε νὰ γράψῃ στὴν κόρη του, ἐνῶ ἐπήρυττε πὼς δὲν ὑπάρχει πιά γι' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ γιὰ νὰ βρίσῃ. . .

Βρίσκεται ἀκόμα στὰ οἰκογενειακά μου κειμήλια τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γράμμα τοῦ πεθεροῦ μου. Ὁ φάκελος, κοινός, δὲν ἔχει οὔτε σήμα οὔτε ἐπιγραφή. Κάτασπρος. Καὶ τὸν ἔστειλε μὲ ὑπηρέτη στό σπίτι κι' ὄχι μὲ τὸ ταχυδρομεῖο, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστῇ νὰ γράψῃ ἀπέξω τὸνομα τῆς κόρης του καὶ μάλιστα μὲ τὸ καινούργιο της παράνομα.

Ὑστερα μάθαμε, πὼς μόνο σὰ στιγμὲς μεγάλης φαιδρότητας, ἐξαιρετικοῦ οἴστρου, δ' κ. Δαλέρης ἔλεγε στό σπίτι του μὲ τὴν ἐσχάτη εἰρωνεία καὶ περιφρόνηση.

« ὦ, ἡ κυρία· κυρία Ἀγγέλα Σπάθη, τὸ γέγονε Δαλέρη. . . »

Ἀκριβῶς σὰ νᾶλεγε, σὰ νὰ φανταζόταν πὼς λέει.

« Ἡ κυρία Σακυλὲ, τὸ γέγονε Μονμορανσύ. . . »

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΩΣΤΟΣΟ τὸ γράμμα τοῦ κ. Δαλέρη μ' ἔκαμε νὰ συλλογιστῶ καὶ μερικά πράγματα ποὺ τὰ εἶχα σχεδὸν ξεχάσει ἢ ἀφηγήσει.

Τι θάλεγαν στὸ καρδίι γιὰ τὸ κίνημά μου ; Πῶς θάκριναν οἱ συνάδελφοι τὴ «διαγωγή» μου ;

Μήπως ὁ πεθερὸς μου εἶχε δίκιο ; Μήπως πραγματικῶς δὲν θὰ ἐβρισκαν πολὺ τίμιον αὐτὸ ποὺ ἔκαμα ; Ἡ μήπως ὁ κ. βουλευτῆς διαρμήνευε ἀκλῶς τὴ γνώμη τοῦ συναδέλφου μου Πετράκη Μαρμouρη ;

Μ' ἔπιασε περιέργεια κι' ἀνυπομονησία νὰ τὸ μάθω. Ἀλλ' ὥστε τελείως κι' ἡ ἀδυσία μου. Κι' ἔνα πρωτ, πρώτη φορὰ μετὰ τὸ γάμο μου, πῆγα στὸ «Ναυάρχου Μιαούλη».

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πῶς οἱ συνάδελφοι μὲ υποδέχτηκαν ἄσχημα, πῶς μοῦ ἔκαμαν μούτρα.

Στὴν ἀρχὴ τοῦλάχιστο, τοὺς εἶδα ὅλους μὲ πρόσωπα γελαστά. Χαρούμενοι μὲ συγχαιρόνταν. Καὶ μὲ οἰκειότητα μὲ χτυποῦσαν στὸν ὦμο.

Ἐπειτα ἄρχισαν τὰστετα. Ἀλλοι μοῦ θυμίζαν τὴν παροιμία «ἡ μικρὴς-μικρὸς παντρέφου...», ἄλλοι ρωτοῦσαν πονηρὰ ἂν εἶναι ὅσο λένε γλυκὰ τὰ μελίμνηνα, ἄλλοι ἐβρισκαν πῶς μ' ὤφελοῦσε στὸ χρῶμα καὶ στὸ πᾶχος ἡ παντρειά, κι' ἄλλοι μοῦ συνιστοῦσαν νὰ μὴν παραβιαστῶ νὰ γίνω πατέρας γιὰ νὰ μὴ χαλάσῃ γρήγορα τῶρατο κορίτσι.

Ἐπειτα κῆποιος ἔρριξε κι' ἕνα πόντο γιὰ τὴν προίκα. . . Μεγάλῃ βέβαια, μὰ τὸ κακὸ εἶναι ποὺ δὲν τὴν πήραμ' ἀκόμα. Θὰ τὴν πάρουμε ἄραγε ; Ἐδῶ ἦταν ὁ κόμπος!

Ἀπ' τὴ στιγμὴ αὐτῇ, τὰ γέλια μοῦ φάνηκαν λιγάκι εἰρωνικά, λιγάκι σαρκαστικά. Καὶ ἡ συνομιλία ἐξακολουθοῦσε σ' ἕναν τόνο ποὺ δὲν μᾶρεσε καθόλου. Ἀναγκάστηκα νὰ σοδαρευθῶ.

— Ἀφήστε, κύριοι, τὰστετα. . . Τὸ τελευταῖο ποὺ συλλογιέμαι εἶναι ἡ προίκα.

— ὦ, ὦ! . . ἔκαμε, χωρὶς νὰ θέλῃ ἰσως, ἕνας ἀνθυποπλοίαρχος.

— Γιατί δηλαδή σοῦ φαίνεται παράξενο; τὸν ἐμάλωσε τάχα ἓνας ἄλλος. Πρώτη φορά ἀκούς τέτοιο πράγμα; Δὲν διαβάξεις. . . μυθιστορήματα; Δὲν ξέρεις πῶς ἡ ἀγάπη καταλύει τὰ ἐμπόδια κι' ἀφομοιώνει τὰ πάντα, περιουσία, οἰκογένεια, ὄνομα, κοινωνικὴ θέση, χαρακτῆρα; Ὅταν ὁ ἀγαπητὸς μας ἄνθρωπος εὐτύχῃς ν' ἀγαπηθῇ ἀπὸ τέτοιο κορίτσι καὶ σὲ τόσο βαθμὸ, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ πῇ τίποτα. Ὅ, τι ἔκανε. καλὰ καμωμένα.

Ὁ συνάδελφος, βλέπετε, φαινόταν πῶς μὲ υπερασπίζεται. Δὲν ἔκανε ὅμως ἄλλο παρὰ νὰ θυμίσῃ πῶς ἔκλεψα ἓνα κορίτσι ποῦ δὲν ἤθελαν νὰ μοῦ τὸ δώσουν, —γιατί δὲν εἶχα περιουσία, ὄνομα, χαρακτῆρα καὶ κοινωνικὴ θέση ἀνάλογα καὶ ταίριαστὰ.

Ἐνας ἄλλος τότε ἔκρινε χρέος του νὰ μ' ἐνθαρρύνῃ.

— Θὰ ἔχῃς ντράβαλα, καί μένε Δῆμο, ἀλλὰ κουράγιο καὶ θὰ τὰ βγάλῃς πέρα.

— Δὲν τὸ πιστεύω, ἀποκρίθηκα. Τὰ ντράβαλα ἦταν αὐτὰ ὀλα-ὀλα. Δὲν μοῦ τὴν ἔδιναν, τὴν πῆρα, τελείως. Τι θὰ κάμουν! . .

Κι' ἐγέλασα.

Δὲν ἐγέλασαν ὅμως κι' ἑκαίνοι. Τὰ χαμόγελα σὰ πρόσωπα τοὺς οὐστήκαν, ἐπάγωσαν καὶ μερικοὶ κοιτάχτηκαν παράξενα κι' ἔπαιτα μὲ κοίταξαν σχεδὸν μὲ οἶκτο. Σὰ νὰ συλλογιζόνταν· «Μὰ δὲν ξέρει λοιπὸν τί τὸν περιμένει; Μὲ τὰ σωστά του νομίζει πῶς τελείωσαν ὀλα, ἐπειδὴ ὁ Δαλέρης δὲν ἐδοκίμασε νὰ τοῦ τὴν πάρῃ πίσω; . . .»

Τὸ κατάλαβα πῶς α' τοὶ καί τι θὰ ἤξεραν, καί μοῦ ἔκρυβαν. Κι' ἀνησύχησα. Ἀλλὰ δὲν καταδέχθηκα νὰ ρωτήσω κανένα. Μόνο ἂν ἦταν φίλοι μου ἀληθινοὶ θὰ τὸῦκαν. Καὶ χωρὶς νὰ φανῶ ἀγενής ἢ δυσαρεστημένος, ἔπαφα νάπαντῶ σὲ τρόπο ὥστε νὰ τρέφεται ἡ συνομιλία, ποῦ λίγο-λίγο ξεψύχησε.

Θὰ μάθαινα ὅμως γρήγορα.

Ἐνας ὀσιπος ἦρθε καὶ μοῦ εἶπε πῶς μὲ ζητοῦσε ὁ κυβερνήτης. Καὶ σὲ λίγο βρισκόμουν μπροστὰ στὸν κ. ὑποναύαρχο.

Ὁ μακαρίτης ἦταν ἓνας κοντός καὶ μᾶλλον ἀσχημος ἄνθρωπος, μὲ τετράγωνο κεφάλι, τετράγωνα γένεια, τετράγωνο κορμὸ, τετράγωνα σκέλη, τετράγωνο μυελό, ὅλος τετράγωνος. Αὐστηρὸς, μὰ καὶ πατρικὸς, μὲ δεχόταν συνήθως μ' εὐμένεια καὶ χαμόγελο. Ἦξερε τί ἔλεγαν γιὰ μένα στὸ Ναυτικό, μὰ φαινόταν πῶς δὲν τὰ λογάριζε. Καὶ κάποτε, ξαφνικά, μούλεγε· «Μὴν ἀκούς ἐσὺ! . . κάνε τὴ δουλειά σου! . . » Ἐγὼ χαμογελοῦσα. Καὶ χωρὶς καμμιὰ ἄλλη ἐξηγήση, συνεννοοῦμαστε λαμπρὰ.

Εἶναι τέχνη τῶν μεγάλων νὰ σὲ κίνουν νὰ πιστεύῃς, πῶς ἔταν σὲ ἀδικοῦν οἱ μικροί. αὐτοὶ εἶναι μὲ τὸ μέρος σου. Πολλὰς φορές ὅμως εἶναι κι' ἀληθινὰ. Ἡ μεγάλη τους θέση τοὺς

κάνει, και χωρίς να θέλουν, προστατευτικούς. Τέτοιον τους μορφώνει τον χαρακτήρα. Και προθυμότερα χαρίζουν την προστασία τους στους κατατρεγμένους, στους άδικημένους.

Μ' ὅλ' αὐτά, ἔκείνο τὸ πρωτ', ὁ κ. ὑποναύαρχος μὲ εἶδε νὰ τοῦ κἀνὼ σχῆμα χωρὶς νὰ ἔσουφρώσῃ καθόλου τὸ τετράγωνο στόμα του. Καὶ σταυρώνοντας στὸ στήθος τὰ τετράγωνα μπράτσα του μοῦ εἶπε ἀμέσως:

— Δὲν μοῦ λές εἰς, παντρεύτηκες;

— Μάλιστα, παντρεύτηκα. . .

— Καὶ ποῖος σοῦ ἔδωκε τὴν ἄδεια;

— Μοῦ εἶπαν, ναύαρχέ μου, πὼς αὐτὸ εἶναι τυπικόν. "Ὅταν ἔχη κανεὶς ἀρκετὴ παρουσία γιὰ νὰ εἴῃ ἀξιοπρεπὴς. . .

— "Ἡ ὅταν παίρνῃ μεγάλη προίκα. . . Ναί, βέβαια, τὴν ἄδεια δὲν τὴν ἀρνούμεθα· τὴ ζήτησὺν ὁμως, ἔστω καὶ τυπικῶς, οἱ κύριοι ἀξιωματικοί.

— Ζητῶ συγγνώμη, ἀλλὰ ὁ γάμος μου ἔγινε κάπως βιαστικά.

— Καὶ κάπως ἀκανόνιστα, τὸ ξέρω. . . "Ἐκλεψες τὴ νύφη. "Ἔτσι;

— Δὲν τὴν ἔκλεψα. "Ἐπειδὴ δὲν ἤθελα ὁ πατέρας της, μὲ ἀκολούθησε μὲ τὴ θέλησὶ της στὸ σπῆτι μου. "Ἐκεὶ ἔγινε ἀμέσως τὸ σταφάνωμα.

— Ἀδιάφορο. Οἱ λέξεις εἰδὼ δὲν ἔχουν καρμιά σημασία. Τὸ πράγμα μόνον μᾶς ἐνδιαφέρει. Καὶ ξέρεις, αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν συνιστίζονται στὸ Ναυτικόν. Τὸ σινάφι μᾶς δὲν τὰ σηκώνει, παιδί μου. Κι' ἔπρεπε νὰ τὸ σκεφτῆς καλύτερα πρὶν κάμῃς τέτοιο κίνημα.

— "Ἐκαμα τίποτε κακόν;

— Πολύ, πάρα πολὺ κακόν! . . Δὲν ἐπιτρέπεται σ' ἕνα ἀξιωματικὸ νὰ καταφεύγῃ σὲ τέτοια μέσα γιὰ νὰ. . . καλοπαντρευτῇ. Θᾶταν καλόν, θᾶταν λαμπρό, ἂν γινόταν μὲ τὴ θέλησιν καὶ τὴν ἄδεια ὁλωνῶν. Ἀλλὰ ἔτσι, μὲ τὸ στανιόν, μὲ τὴ βία, μὲ τὸ δόλο. . .

— Μὲ τὸ δόλο; . . .

— Βέβαια εἶναι δόλος, ὅταν σὲ δέχονται σ' ἕνα σπῆτι σὰ φίλο καὶ σὺ ξεμυαλίζεις τὸ κορίτσι τους. Λές ὅτι ἡ κόρη τοῦ κ. Δαλέρη σὲ ἀκολούθησε μὲ τὴ θέλησὶ της. Ἀλλὰ σὺ τὴν ἔκαμες νὰ θέλῃ. "Ἐκμεταλλεύθηκες κάποιον αἰσθημα πού μπορεῖ νὰ τῆς γεννηθῇ γιὰ σένα, ἀλλὰ προπάντων τὴν ἀπειρία της, τὴ νεότητά της, τὴν ἀγνοία τοῦ κόσμου πού ἔχει πάντα ἕνα κορίτσι ἀπὸ τὴν τάξιν της. Τὸ βρῖσκεῖς σωστὸ καὶ τίμιον αὐτό;

— Κι' ἂν σὰς ἀποδείξω ὅτι τὸ σχέδιόν της ἀπαγωγῆς. — Ὡς τὴν ποῦμα ἔτσι, — ἦταν δικό της; ὅτι αὐτὴ τὴ λύσιν τὴ βρῆκε μόνη της καὶ μοῦ τὴν ἐπέβαλε;

— Τὸ πιστεῦω. Δὲν μπορεῖς νὰ μοῦ λές ψέμματα. Καὶ θὰ

εἶχες ἴσως νὰ μοῦ δείξης κανένα γράμμα. Ἀλλὰ δὲν σημαίνει. Σοῦ ἐπέβαλε τὴ λύση ποὺ τῆς εἶχες ὑποβάλει σὺ. Ἀλλὰ κι' ἂν ὑποθέσουμε πὼς μόνη της ἐκείνη τὸ ἤθελε, εἶναι δικαιολογία νὰ λές ὅτι σὲ παρέσυρε μιὰ γυναῖκα : Ἀντρας ἐσὺ, κι' ἀξιωματικός, χρωστούσες νὰ τῆς πῆς. «Ὅχι, αὐτὸ δὲν γίνεται. Ἀφοῦ δὲν θέλει ἡ οἰκογένειά σου, δὲν μπορῶ νὰ σὲ πάρω. Δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται». Τελείωσε!

Σώπασα. Γιατί καταλαβαίνα πὼς δὲν μπορούσα νὰ συζητήσω μ' ἓνα τόσο ἀνώτερό μου ὅταν μοῦ μιλοῦσε μὲ τέτοια γλῶσσα. Διάβολε! . . . Ἐνας μικρὸς σηματοφόρος σὺν καὶ μένα, δὲν μπορούσε νὰ πῇ σ' ἓνα συνοφρυωμένο ναύαρχο, πὼς ἦταν δικαίωμα τοῦ νὰ γαπήσῃ, νὰ γαπηθῇ καὶ νὰ πάρῃ τὴν ἀγαπημένη του μὲ κάθε τρόπο! Αὐτὸ ἦταν ἐν' ἀνθρώπινο δικαίωμα, ἐνῶ ὁ κ. ὑποναύαρχος δὲν εἶχε τώρα στὸ νοῦ του παρὰ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν κυρίων ἀξιωματικῶν. Θὰ τὸν ἐβγαζα ἀπὸ τὸν κύκλο του, θὰ τὸν ἐξέφνιζα κι' ἴσως θὰ τοῦ ἔκανα τὴν ἐντύπωση πὼς ἀπαντᾷ ἀπρεπῶς. Γι' αὐτὸ προτίμησα νὰ σωπάσω. Κι' ἐκεῖνος ἐξακολούθησε.

— Σὲ βεβαίω ὅτι λυπήθηκα πάρα πολὺ ὅταν ἔμαθα τέτοιο πρᾶγμα γιὰ σένα. Πολλὲς φορές ἀκουσα γιὰ τὸ χαρακτήρα σου ὅχι πολὺ κολακευτικά πράγματα. Καὶ γιὰ τὴ ζωὴ σου ἀκόμα. Καὶ δὲν ἔδινα πίστη. Ἐνόμιζα πὼς σὲ παρεξηγοῦσαν. Σήμερα ὁμῶς βλέπω πὼς οἱ κατήγοροί σου δὲν ἔχουν τόσο ἄδικο. Δὲν εἶναι καλὸ πρᾶγμα, δὲν εἶναι τῆς περιωπῆς καὶ τῆς τιμῆς ἐνὸς ἀξιωματικοῦ, αὐτὸ ποὺ ἔκαμες. . . Θὰ τὸ ἀπέδιδα σὰ νεανικὴ ἑλαφρότητα, ἂν δὲν ἔμαθαίνα τίς λεπτομέρειες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δυστυχισμένο πατέρα. . . Τελοςπάντων, ἂν ἦταν ἓνα πρᾶγμα τῆς στιγμῆς, μιὰ παραφορά ποὺ τυφλώνει, ποὺ ἀποκλείει τὴ σκέψη, τὸν ὑπολογισμό, ὑπομονή. Ἀλλὰ σὺ ἔμπαινες στὸ σπῖτι τοῦ κ. Δαλιέρη τρία ὀλόκληρα χρόνια. Καὶ μὲ τὴν κόρη του εἶχες σχέσεις ἀπὸ προτύτερα. Πάντε, ἔξη ἴσως χρόνια κατὰστρωνες κι' ἀκολουθοῦσες τὸ σκοτεινὸ αὐτὸ σχέδιο. Εἶναι ἀπίστευτο, εἶναι φοβερό!

Τώρα μόλις ἄρχισα νὰ καταλαβαίνα : Ὁ παθερός μου εἶχε βάλει τὴν εὐρά του. Ἦμουν χαμένος! . . .

Χωρὶς αὐτὴ τὴν ἐπέμβαση, ποὺ εἶχε δημιουργήσει μιὰ μεγάλη προκατάληψη, ὁ κ. ὑποναύαρχος δὲν θὰ μοῦ μιλοῦσε ποτέ ἔτσι. Ἰσως δὲν θὰ μοῦ ἔκανε οὔτε τὴν παρατήρηση γιὰ τὴν ἄδεια. Θάφινε τὸ πρᾶγμα νὰ «περάσῃ». Καὶ ποιὲς ξέρει! Μπορεῖ νὰ μὲ συγχαιρόταν κι' ὁ τετράγωνος αὐτὸς ἄνθρωπος, εἰλικρινέστερα μάλιστα ἀπὸ μερικοὺς συναδέλφους μου. . .

Τί νὰ τοῦ πῶ τώρα; Τί νὰ δικαιολογηθῶ; Τί νὰ νάναι κρούσω; Θὰ μοῦ πρόβαλλε πάντα τὴν περιωπὴ καὶ τὴν τιμὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα λόγια τοῦ προῖσταμένου μου, μοῦ γεννήθηκε

μιὰ σκέψη· «Θέλουν νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ παραιτηθῶ». Ἀλλὰ τώρα συλλογιζόμεν· «Πρέπει νὰ παραιτηθῶ!...» Μαζὺ μὲ τὴν ἀναγκάτῃ γιὰ τὴν ἀδικία, αἰσθανόμεν μιὰ περηφάνεια, ποὺ μοῦ ἐπέβηκε τὴν περιφρόνηση. Κἄτι δυνατό ξυνοδοῦσε μέσα μου. Κι' ἦταν αὐτὸ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, ποὺ μὲ κατηγοροῦσαν πὼς δὲν τὸ εἶχα.

Καὶ καθαρά, σταθερά, ἐπρόφερα:

— Τότε πρέπει νὰ δώσω τὴν παραίτησή μου.

Ὁ κ. ὑποναύρχος σήκωσε τοὺς ὤμους.

— Ὅχι δὲ, εἶπε. Μὴ βιάζεσαι τόσο. Δὲν ἐφθάσαμε ἀκόμα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο.

— Θὰ φθάσουμε ὅμως...

— Ὡ, αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ ξέρουμε. Ἀφῆσε νὰ ἰδοῦμε ἢ ἀλήθεια εἶναι, — δὲν σοῦ τὸ κρύβω, καὶ μὲ μεγάλη μου λύπη σοῦ τὸ λέω, — πὼς ἡ θέση σου ἐγίνε δύσκολη. Κι' ἡ δική μας ἐπίσης.

— Μὰ ἡ παραίτησή μου θὰ τὴν εὐκολύνῃ...

— Ὅχι, ὄχι, δὲν εἶναι ἀνάγκη. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ πῇ κι' ὁ κ. Ὑπουργός.

— Ἄ, πρόκειται νὰ πῇ κι' ὁ κ. Ὑπουργός;...

— Δυστυχῶς, ναί. Ὁ Δαλιέρης σὰ κατήγγειλε. Ἡ περίπτωση, βλέπετε, εἶναι ἀπὸ τίς σπάνιες. Ὅπωςδήποτε, θὰ σὲ καλέσῃ κι' ὁ κ. Ὑπουργός, θὰ σάκουσῃ, κι' αὐτὸς θὰ κρίνῃ ἂν πρέπη ἢ ὄχι νὰ περάσῃς ἀπὸ Συμβούλιο.

— Εἶμαι ὑπὸ περιορισμό;

— Ὅχι, εἶσαι ἀλεύθερος.

Ὁ κ. Ὑποναύρχος τῶν Ναυτικῶν θὰ ἔκρινε ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ περάσω ἀπὸ Συμβούλιο.

Τὸ σχέδιο τοῦ Δαλιέρη ἦταν πιά ὁλοφάνερο: Θὰ ἐξασκοῦσε τὴν πολιτικὴν του ἐπιρροή, — κι' ἦταν μεγάλη στὸ κόμμα ποὺ εἶχε μεταπηδήσει, — γιὰ νὰ μὲ πετάξῃ ἀπὸ τὸ Ναυτικόν. Νὰ χάσω τὴ θέση μου, τὸ βαθμὸ μου, τὸ μισθό μου. Καὶ νὰ περναῶ μαζὶ μὲ τὴν κόρη του.

Θυμήθηκα τὰ λόγια του, ποὺ μᾶς εἶχε μεταδώσει ὁ Γιαννίτσος: «Θὰ τοῦ δεῖξω ἐγώ... Διὰ τὸν κάμω νὰ μετανοιώσῃ, νὰ χτυπήσῃ τὸ κεφάλι του στὸν τοίχο, νὰ καταλάβῃ πὼς φῶνισα ἀπὸ σέρκο. Κι' αὐτὸς κι' ὁ πατέρας του».

Ὅταν ἔμαθα τὰ λόγια αὐτά, ἐνόμισα πὼς ὁ Δαλιέρης ἐννοοῦσε ἀπλῶς πὼς δὲν θάβινε τῆς κόρης του πεντάρια κι' ἔτσι θὰ μ' ἔκανε νὰ μετανοιώσω, ἀφοῦ εἶχε τὴν ἰδέα πὼς δὲν ἔκαμα ὅ,τι ἔκαμα παρὰ γιὰ τὴν προίκα. Ἀποροῦσα μάλιστα ποῦ ἔλεγε μὲ τόση βεβαιότητα πὼς θὰ πεινάσουμε. Ἀπὸ τὴν προίκα λοιπὸν περιμέναμε νὰ ζήσουμε; Δὲν εἶχα τὸ μισθό μου, καὶ προπάντων δὲν εἶχα τὸν πατέρα μου;

Ἀλλ' ἐνῷ καταλάβαινα τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῆς φοβέ-

ρας του : Θὰ μὰς καταδίωκε, καὶ μένα καὶ τὸν πατέρα μου, ὥς που θὰ μὰς ἔκανε νὰ μὴν ἔχουμε νὰ φάμε φωμί. Κι' ἀρχίζε ἀπὸ μένα κι' ἀπ' τὴ θέση μου στὸ Ναυτικό.

Δὲν εἶπα τίποτα τῆς γυναίκας μου. Ἐκρίνα πὼς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τὴν ἀνησυχῶ καὶ νὰ τὴν λυπῶ ἀπὸ τώρα. Τὰ εἶπα ὅμως ὅλα τοῦ πατέρα μου καὶ ζήτησα τὴ συμβουλή του.

Ἡ ἰδέα του ἦταν πὼς δὲν θὰ γλύτωνα μὲ κανένα τρόπο. "Οχι γιατί" εἶχα κάμει τὸ κακό, — τί διάβολο, πρώτη φορὰ ἀκούστηκε νὰ κλέψῃ στρατιωτικὸς ἓνα κορίτσι... μὲ προίκα : — οὔτε γιατί δὲν εἶχα πολλές συμπάθειες στὸ Ναυτικό. Παρὰ μόνο γιατί τῷθελε ὁ Δαλέρης. Ἡ καινούργια Κυδέρνιση δὲν μπορούσε νὰ μὴν τοῦ κάνην τὸ χατήρι, τὸ ρουσφέτι. Ὁ ὑπουργὸς θὰ μ' ἔστειλε στὸ Συμβούλιο. Καὶ τὸ Συμβούλιο, — ὦ, χωρὶς ἄλλο, — θὰ ἔδρισκε τὴ διαγωγὴ μου ἀσυμβίβαστη.

— Νὰ παραιτηθῶ λοιπὸν πρὶν μὲ διώξουν ; τὸν ρώτησα.

"Οχι, ὁ πατέρας μου δὲν ἦταν τῆς ἰδέας. "Ὅπως κι' ὁ κ. Ὑποναύαρχος, μὲ συμβούλεψε νὰ μὴ βιασθῶ τόσο.

— Μὰ γιατί ; Ἀφοῦ εἶναι βέβαιο πὼς θὰ μὲ διώξουν, δὲν εἶναι πιὸ περήφανο νὰ τοὺς προλάβω ;

— "Οχι, ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου. "Ἀν παραιτηθῇς, κι' οἱ συνάδελφοί σου κι' ὁ κόσμος θὰ μείνουν μὲ τὴν ἰδέα πὼς ἔκαμες ἓνα σφάλμα καὶ τὸ ἀναγνώρισες. Θὰ σὲ θεωροῦν ἀδίκητῃ. Θὰ νομίζουν πὼς παραιτήθηκες, ὄχι ἀπὸ περηφάνεια, παρ' ἀπὸ μετάνοια καὶ φόβο. Ἄν σὲ διώξουν ἔμως γιὰ τόσο πρᾶγμα, οἱ περισσότεροι, ἂν ὄχι ὅλοι, θὰ ποῦν πὼς σάδίκησαν. Καὶ σὲ συμφέρει καλύτερα νὰ θεωρηθῇς ἀδικημένος.

Μοῦ ἄρσεν ἡ σκέψη αὕτῃ τοῦ πατέρα μου. Κι' ἀποφάσισα νὰ βάλω τὴν περηφάνειά κατὰ μέρος. Ὅταν θὰ μὲ καλοῦσε ὁ κ. Ὑπουργός, θὰ παρουσιαζόμουν καὶ θάκανα τὴν ἀπολογία μου. Ἐπειτα, ποῖος ἤξερε ; Τὸ Συμβούλιο μπορούσε νὰ ταν πιὸ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸν Ὑπουργό, ποῦ ἦταν ἓνας κοινὸς πολιτευόμενος. Θὰ τὸ ἀποτελοῦσαν ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ.

Ρώτησα τότε τὸν πατέρα μου τί θάκανα μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου, ἂν θάταν καταδικαστικὴ.

Ἀπόρησε καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε :

— Ἄν σὲ διώξουν ; Θὰ τοὺς μουντζώσῃς καὶ θὰ πιᾶσῃς μιὰ δουλειά νὰ ζήσῃς μὲ τὴ γυναικούλα σου. Τί ἄλλο ;

— Μὰ νά, εἶπα τότε ἐγώ, δὲν νομίζεις πὼς τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάμω κι' ἂν ἡ ἀπόφαση θὰ εἶναι ὑπέρ ;

— Τί, νὰ παραιτηθῇς ;

— Φυσικά. Τὴ στιγμή πού μοῦ φέρουντ' ἔτσι, ἡ αξιοπρέπεια μοῦ τὸ ἐπιβάλλει. Νὰ τοὺς δεῖξω πὼς εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ ἓνα ἀξιωμα πού ἀμφιβάλλουν ἂν μοῦ ἀξίζῃ. Καὶ νὰ σοῦ

πὼς τὴν ἀλήθεια, ἀφορμὴ ζητοῦσα. Αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα δὲν μ' ἐνθουσιάζει. Ἀπαιτεῖται μιὰ τιμὴ ποῦ ἐγὼ δὲν τὴ ἐννοῶ πολὺ. Καλὴ κι' ἡ δόξα κι' ἡ στολὴ, δὲν σοῦ λέω. Μὰ ἐγὼ ἤθελα νὰ εἶμαι ἐλεύθερος νὰ κάνω ὅ,τι κρίνω σωστὸ καὶ τίμιο. Νὰ, ὅπως τόκανα καὶ τώρα, ποῦ μ' αὐτὸ ὅμως κινδυνεύω νὰ στιγματισθῶ γι' ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ ἀξίωμα μου διαγωγὴ, σὰ νὰ λέμε γι' ἀτιμία. .

Ὁ πατέρας μου ἔμεινε σκεπτικός. Ἐπειτα μοῦ εἶπε :

— Καὶ μένο παιδί. . . δὲν σοῦ τάλεγα ἐγὼ ; Θυμᾶσαι τότε ποῦ ἤθελες νὰ μπῆς στὴ Σχολὴ γιὰ νὰ φορέσῃς τὸ σπαθίκι : «Αὐτὰ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς», σοῦ ἔλεγα. Γιατί τάξερα ἐγὼ, τὰ καταλάβαινα. . . Τελος πάντων, ἅμα ἔρθῃ ἐκεῖνη ἡ ὥρα, κάμε ὅ,τι σὲ φωτίσῃ ὁ Θεός. Ἐχομε καιρὸ νὰ τὰ ξαναποῦμε. Ἐπειτα, γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα πρέπει νὰ πάρῃς καὶ τὴ γνώμη τῆς γυναίκας σου. Ξέρεις, κι' αὐτὴ ἡ καὶ μένη πᾶσι μὲ τὴν ιδέα πὼς πῆρε ἕναν ἀξιοματικό τοῦ Ναυτικοῦ. Καλὰ νὰ στερηθῇ τὴν προίκα τῆς· καλὰ νὰ μὴ σὲ δευτερότερο σπίτι· καλὰ νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ τοὺς δικούς τῆς· μὰ νὰ μὴν ἔχῃ οὔτε καὶ τὴν ἐλπίδα, — γιὰ σόλλογίσου! — πὼς μεθαύριο θὰ τὴν ποῦ ναναρχίνα ;

Διαμαρτυρήθηκα :

— Ὅχι, ὅχι, ἔχεις λάθος ! . . Ἡ Ἀγγέλα δὲν μὲ πῆρε γιατί· εἶμαι ἀξιοματικός. Θὰ μάγαποῦσε καὶ θὰ μ' ἐκαιρνε, ὅ,τι κι' ἂν ἤμουν. . . Καὶ νὰ ἴδῃς ποῦ δὲν θὰ τὴ νοιάσῃ κα-
θέλου ὅταν, ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς, θὰ φύγω ἀπὸ τὸ Ναυτικό.

— Ἐμένα μοῦ φαίνεται πὼς θὰ τὴ νοιάσῃ καὶ πολὺ. Κι' ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς μὲ κάθε σου θυσία, πρέπει νὰ μείνῃς. Φτάνει, ἐννοεῖται, νὰ σὲ θέλουν.

— Καλὰ. Αὐτὸ θὰ τὸ ἴδωμε. Ἄς ὑποθέσουμε ὅμως πὼς δὲν τὴ νοιάζει καὶ τὴν Ἀγγέλα, πὼς μὲ προτρέπει μάλιστα αὐτὴ, καὶ παραιτοῦμαι. Νομίζεις πὼς ὁ Δαλιέρης θὰ μὰφή-
σῃ . . . νὰ ζήσω ;

Ὁ πατέρας μου σήκωσε τοὺς ὤμους :

— Ὅταν θὰ εἶσαι ἰδιώτης ; Μηχανικός, ἑμπορὸς, παραγ-
γαλιόδοχος, βιομήχανος, τραπεζίτικός ; Δὲν θὰ μπορῇ γὰ σοῦ κανὴν τίποτα Ἐμεῖς οἱ ἰδιῶτες, ξέρεις, δὲν ἔχομε τιμές, μὰ δὲν ἔχομε καὶ Συμβόλια Τριῆς. Δικαστήρια μόνο ἔχομε. Μὰ γιὰ νὰ μᾶς στείλουν στοὺς Δικαστήριον καὶ νὰ μᾶς βάλουν φυλακὴ, πρέπει νάμαστε καὶ κλέφτες. Ἐμένα, παραδείγμα-
τος χάριν, τί μπορεῖ νὰ μοῦ κάμῃ ὁ Δαλιέρης ;

— Κι' ὅμως φοβερίζεις πὼς θὰ σοῦ δείξῃ καὶ σένα.

— Πῶς ; μὰ τί τρόπο ; Καὶ Πρωθυπουργὸς νὰ ἦταν, τὸ μαγαζί μου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ μοῦ τὸ κλείσῃ. Ἐ, ὅταν γυ-
ρέψω ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση κανένα προνόμιο, ἄς μὴ μοῦ τὸ

φοβόμουν... Ἐπιτέλους μποροῦσα νὰ θαναιστῶ ἢ νὰ ζήσω με πίστωση τὴν πανσιόνα ὥς που νὰ ἔρθῃ τὸ τοῦκ. Μὰ θὰ ἔρχοταν ποτέ; Θάταν σὲ θέση νὰ μᾶς ξανατείλῃ χρήματα ὁ δυστυχισμένος μου πατέρας;... Ἄν πραγματικῶς ὁ Δαλέρης εἶχε ὀρκισθεῖ νὰ τὸν καταστρέψῃ, γιατί νὰ μὴ φοβοῦμαι πῶς θὰ τὸ κατόρθωνε; Δύσκολο τοῦ ἦταν; Καὶ σήμερ' ἀκόμα, ἕνας ἰσχυρὸς καὶ ἀσυνείδητος πολιτευόμενος μπορεῖ νὰ κάμῃ πολλά. Πόσο περισσότερο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τῆς «φασουλκρατίας». Ὡ, χωρὶς ἄλλο, ὁ πατέρας δὲν θὰ τὴ γλύτωνε. Ποιὸς ἔβρισε σὲ τί πρόστιμο καὶ σὲ πόσα χρόνια φυλακὴ θὰ τὸν καταδικάζαν. Μόνο ἂν στὸ ἀναμεταξὺ ἔπαυτε αὐτὴ ἡ Κυβέρνηση κι' ἔρχοταν πάλι ὁ Τρικούπης, μποροῦσαμε καὶ νὰ ἐλπίζουμε. Μὰ μήπως καὶ τότε δὲν ἦταν φόβος νὰ γυρίσῃ ὁ Δαλέρης στὸ παλιὸ τοῦ κόμμα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τελειώσῃ τὴν ἐκδίκευσή του; Γιὰ μιὰ ἐκδίκευσή δὲν τὸ εἶχε ἀπαρνηθῇ;

Καὶ θυμόμουν τὰ λόγια τοῦ πατέρους μου «Μόνο ἂν ἔκανα ἕνα ἐγκλημα θὰ μποροῦσε νὰ μοῦ κάμῃ κακὸ ὁ Δαλέρης». Ἀλλὰ νὰ ποῦ βρέθηκε καὶ τὸ ἐγκλημα. Ἦταν αὐτὴ ἡ τρομαρὴ καὶ φοβερὴ «ἀπειμὸλῃσις». Κι' εἶτε τὸκανε πραγματικῶς, εἶτε τὸν ἀνιχνεύσαντες, δὲν ἦταν τὸ ἴδιον; Τὸ «πάτημα», ὅπως τότε γιὰ μένα. Καὶ τὸν πατέρα μου δὲν θὰ τὸν ἐδίκαζαν ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, ἀν' τοὺς τίμιους ἑκαίνους ποῦ με ἀθώωναν...

Τὸ μέλλον τῶς ἔλεπα τῶρα μπροστὰ μου ὥστερό. Ὅχι, ὁ πατέρας μου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ξανατείλῃ λεπτὰ. Θάναγκαζόμουν νὰ διακόψω τὴ σπουδὴ μου καὶ νὰ γυρίσω με τὴ γυναῖκα μου στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ κάμω τί. Ὅστε τὸ σαρὰφικο τοῦ πατέρους σου, δὲν θάβρισκα πιά γιὰ νὰ τρυπώσω, νὰλλάζω κι' ἐγὼ τίς λίρας τοῦ κόσμου; ὅπως μοῦ τὸ κατηγοροῦσαν συκοφαντικὰ τότε ποῦ ἦμουν ἀξιωματικός. Ὁ Δαλέρης θὰ τοῦ τὸ εἶχε κλέψει!..

Ἐπειτα, θὰ μᾶς ἔστειλε τοῦλάχιστο τὰ ναῦλα μας νὰ γυρίσουμε; Ἡ θάναγκαζόμαστε νὰ μείνουμε στὴ Λιέγη, στὴ μαύρῃ ξενιτειᾷ, — μαύρῃ βέδαια, ὅταν θῆμαστε ξένοι καὶ δὲν θάχαμε ἐργασία καὶ πεντάρα;... Καὶ νὰ τὸ φάντασμα τῆς φτώχειας, τῆς ἀθλιότητος, τῆς πείνας, ὀρθωμένο μπροστὰ μου, φοβερό!..

Ἰσως δὲν ἦταν λογικὸ νὰ φτάνω σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀπαισιοδοξίας. Νέος ἤμουν, καὶ θάβρισκα, καὶ ἐγὼ. Κι' ὁ πατέρας μου, τὸ κάτω-κάτω, καὶ μποροῦσε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν περιουσία του. Κι' ὅμως δὲν ἔδλεπα μπρὸς μου παρὰ τὴν πείνα. Μ' ἐπηρέαζε ἡ ἰδέα πῶς ὁ γέρο Δαλέρης δὲν ἐπιθυμοῦσε ἄλλο παρὰ νὰ δυστυχίσῃ, νὰ πεινάσῃ ἡ καρὴ κόρη του. Καὶ νὰ τῶρα, ἔλεγα, πῶς ἔρχοταν τὰ πράγματα γιὰ νὰ πεινάσῃ. Μοῦ φαίνόταν ἔτσι σὰ μοιραίο. Σὰ μιὰ κα-

τάρα πατρική που έπιανε. Σάν κάτι ανώτερο από τη θέλησή μας κι' από τη θέληση όλων των ανθρώπων. Γελασμένοι από μιὰ υπερβολική αισιοδοξία, που κι' αυτή δέν ήταν παρά ένα δόλωμα της Μοίρας, πέσαμε σ' έναν ξένο τόπο όπως σά μιὰ φάκα, απ' όπου δέν θάχαμε τόν τρόπο νά ξεφύγουμε. Τέτοια μού φαινόταν ή θέση μας.

Βλέποντας όμως τό φόβο και την απελπισία της 'Αγγέλας, προσπαθούσα νά κρύβω τή δική μου και νά τήν παρηγορώ.

— Τι φοβόσαι; της έλεγα. Μπορεί νά μὴν είναι ο πατέρας μου άθώος; και μπορεί νά μὴν αποδεύξη τήν άθωότητά του; Θά βλασητοή λιγάκι, αλλά στο τέλος θά θριαμβεύση ή αλήθεια και ή δικαιοσύνη. Πώς τότε μέ μένα; Μπορείς νά μού κάνη τίποτα ο πατέρας σου; . . Μιά μετάθεση μόνο και μιὰ έξορία δυο μηνών. Και μὴν κοιτάς που ήθελα νά παραιτηθώ. Άν δέν ήθελα, μπορούσα νά μείνω μιὰ χαρά. Και σήμαρα θάμουν αξιωματικός στο πετομα έλονών.

Μά ή 'Αγγέλα δέν πειθόταν. Της είχε κάμει φοβερή εντύπωση ο Παλαιός Στρατώνας, ή φυλακή . . . Και μένα μέ είχαν καταδιώξει, μά δέν μέ είχαν φυλακίσει. Ο πατέρας μου όμως «έλυγες σήαερα, στά σίδερά». Πώς νά παρηγορηθ ή δυστυχισμένη για μιὰ τέτοια συμφωνία, που ένόμιζε μάλιστα πως έξ αιτίας της έπεσε στο κεφάλι μας; Έκλαιγε και μούλεγε:

— 'Εγώ σάς πήρα στο λαιμό μου . . . 'Εγώ! . .

Τήν άγκάλλιαζα, τήν καταφιλούσα, τήν παρακαλούσα νά μὴν κλαίη, τήν έκέτευα νά μὴν ξαναπῇ τέτοιο λόγο. Και μπροστά στο σπαραγμό μου, μέρωνε και σόπαινε. Μά σά λίγο καινούργια δάκρυα και καινούργια λόγι' απελπισιάς:

— Τι έφταιξες εσύ για νά πάντῃς έμένα στη ζωή σου; . . Σας κατέστεψα! σάς κατέστρεψα! . .

Άχ, πως μετανόιωνα για τό λόγο που μού ξεφύγε τήν πρώτη στιγμή: «γιατί τόν φυλάκισε ο πατέρας σου!» 'Εγώ τήν έκαμα νά συλλογιέται τώρα έτσι . . . Δέν έπραπα, δέν έπραπα ποτέ . . .

ΔΕΝ μπορώ νά πω πως γινήκαμε διαμιάς δυστυχισμένοι. Άνάμεσα σά δυο ανθρώπους που αγαπιούνται όπως αγαπιόμαστε ή 'Αγγέλα κι' εγώ, δέν χωρεί ποτέ δάκρυη ή Δυστυχία. Άλλά δέν είμαστε πιά κι' ευτυχισμένοι. Μπορεί νά μὴν κλαίγαμε όλη τήν ώρα' μά τό γέλιο μās άφησε. Δέν είχαμε όρεξη ούτε νά φάμε, ούτε νά μιλήσουμε ούτε νά εργαστούμε. Μά μεγάλο κόπο, στήν τραπεζαρία, μπροστά στούς οικτροφους, κρύδαμε τή στενοχώρια μας. Δέν θέλαμε νά καταλάβουν. Ούτε

εἶπαμε σὲ κανένα πὼς λάβαμε κακὲς εἰδήσεις ἀπὸ τὴν πατρίδα. Μόνο στὴν καλὴ τῆς φίλης Λουίζα Γκρεττὸ γελᾶσθης ἢ Ἀγγέλα καὶ τῆς εἶπε πὼς ὁ πατέρας μου ἦταν ἄρρωστος. Ἔτσι, γιὰ νὰ μὴν παρεξηγῇ τὴ δυσθυμία τῆς ὅταν ἔμεναν μόνες. Καὶ τὸ καίμενο το κορίτσι ἐνδιαφέρθηκε πάρα πολὺ καὶ καθυμέρα μᾶς ρωτοῦσε :

— Τί κάνει ὁ μπαμπᾶς ; . . Ἐμάθατε ; Λάβατε γράμμα ;
Αὐτὸ μ' ἐνοχλοῦσε, μὲ στενοχωροῦσε περισσότερο. Ἄν τῆς λέγαμε τουλάχιστο τὴν ἀλήθεια . .

Κι' οἱ μέρες περνοῦσαν. Μὰ γράμμα δὲν ἐρχόταν, οὔτε καλὸ, οὔτε κακὸ.

Ἡ ἀνησυχία μου κορυφώθηκε. Δὲν ἤξερα πιά τί νὰ ὑποθέσω. Ὅσο μεγάλη κι' ἂν ἦταν ἡ δυστυχία τοῦ πατέρα μου, δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ γράψῃ γιὰ νὰ μοῦ τὴν πῇ ; Κι' ἂν ἄρρώσθησε ἀκόμα καίενος στὴ φυλακὴ, ἡ μητέρα μου δὲν μπορούσε νὰ μοῦ στείλῃ ἓνα γράμμα ; Τί τοὺς τηλεγράφησα λοιπόν ; Τί περίμεναν ; Τί ἔκαναν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ; Πέθαναν ; Τί συνέβαινε τέλος πάντων :

Μοῦ ἐρχόταν σὲν τρέλλα.

Ἐλεγα μὴν ἐχάσθης κανένα γράμμα.

Ἄλλ' αὐτὸ, τόσους μῆνες, δὲν εἶχε γίνει ποτὲ καὶ θὰ γινόταν τώρα, γιὰτί περίμενα μὲ τόση ἀγωνία ;

Ἦταν δυὸ-τρεῖς Ἑλληνες στὴ Λιόνη. Στὴν ἀμνηχανία μου, στὴν ἀπελπισία μου, σκέφτηκα γὰ τοὺς βρῶ καὶ νὰ τοὺς ρωτήσω. Δὲν ἤξεραν νὰ μοῦ ποῦν τίποτα ἀπολύτως. Μόνο ποῦ λάβαιναν γράμματα ταχτικά· ἓνας μάλιστα κι' ἐφημερίδες. Τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ δώσῃ καμμιά νὰ διαβάσω· μὰ μοῦ εἶπε πὼς εἶχε πετάξῃ καὶ τίς τελευταῖες ποῦ ἔλαβε. Τὸν ρώτησα τότε ἂν θυμόταν νὰ διάβαινε τίποτα γιὰ κανένα Γιώργη Σπάθη, ἀργυραμοιβό. Ὅχι, μοῦ εἶπε, δὲ θυμόταν. Οὔτε γιὰ κανένα ἀγαλμα λαθραίο· τὸν ἐνασώθησα.

— Ἄ, ναί ! μοῦ ἀποκρίθηκε. Τώρα θυμοῦμαι. Ἐνα ἀγαλμα ἀξίας, ποῦ ἐτοιμαζόταν νὰ τὸ στείλῃ ἔξω κάποιος ἀρχαιοπώλης καὶ σαράφης . . . Μὰ τὸ κατέσχεσαν, νομίζω, κι' ὁ ἀρχαιοκάπηλος φυλακίσθηκε.

Ὡστε εἶχε γίνει λόγος καὶ στὶς ἐφημερίδες. Ὁ πατέρας μου ἦταν ὁ «ἀρχαιοκάπηλος». Κι' ὅπως εἶχα μαντεύσει, μὲ κάποιον ἀγαλμα κατέφεραν οἱ ἀλιτήριοι νὰ τὸν μπλέξουν καὶ νὰ τὸν ἀτιμάσουν.

Μὰ τί ἀγαλμα ἄραγε ; Μικρὸ, μεγάλο, χάλκινο, μαρμαρένιο ; Ὁ πατριώτης μου δὲν θυμόταν ἄλλες λεπτομέρειες. Μ' ἔστειλε ὅμως σ' ἓνα καφενεῖο, ποῦ λάβαινε κάπου κάπου κι' ἐλληνικὰς ἐφημερίδας . . .

Πῆγα, ἔφαξα, βρῆκα μερικές, — μὰ οὔτε λέξη γιὰ τὸν πατέρα μου. Τὰ φύλλα ἐκεῖνα ἦταν, φαίνεται, πολὺ νεώτερ' ἀπὸ

τό σκίνδαλο πού δέν ἐδόξαζε καί πολύ. Εἶχαν κάψει νά κάνουν λόγο γιά τόν προφυλακισμένο «ἀρχαιοκάπηλο». Δέν ἐνδιαφερόταν πιά γι' αὐτόν παρά ὁ Δαλέρης...

Εἶπα τῆς Ἀγγέλας ὅσα εἶχα μάθει. Ἀπόμεινε ἄφωνη, συλλογισμένη. Κι' ἐπειτα, ἄξαφνα, μοῦ εἶπε:

— Νά φύγουμε! Τί καθόμαστε ὧ καί περιμένουμε γράμμα: Μπορεῖ νά μὴ λάβουμε ποτέ!

Νά φύγουμε... Μά βέβαια πού δέν εἶχαμε καί τίποτ' ἄλλο.

Τά λεπτά μᾶς εἶχαν ταλαιώσει. Καί γιὰ νά μὴ μᾶς σταλῇ ἄλλα ὁ πατέρας μου, δεικαπέντε μέρες τώρα, θά πῆ πῶς δέν μποροῦσε. Ἀδιαφόρο γιά ποιό λόγο. Τό ζήτημα ἦταν πᾶς δέν μποροῦσαμε καί μεῖς νά σταθοῦμε στόν ξένο τόπο περισσότερο, περιμένοντας ἕνα γράμμα πού, ὅπως εἶπε κι' ἡ Ἀγγέλα, μπορεῖ νά μὴν ἐρχόταν ποτέ. Ἐπρεπε νά φύγουμε.

Ἐπιτέλους, πῶς ἦταν δυνατό νά μένω ἐγώ ἔξω καί νά σπουδάζω, ἐνῶ ὁ πατέρας μου ἦταν ὁρσι φυλακῇ, ὑπόδικος σήμερα, κατάδικος ἰσως αὔριο, δυστυχισμένος;... Χρωστοῦσα νά τρέξω κοντά του, νά τόν παρηγορήσω, νά τόν φροντίσω, νά τόν βοηθήσω. Κι' ἡ μητέρα μου ἡ κακομοῖρα: Ὀλομόναχη τώρα στό σπίτι, χωρισμένη ἀπό τόν ἄντρα της, ἀπό τό παιδί της, ἀπό τή νύχτη της, μέ τήν πιστή μὲ ξένη πόλιν Ἀρσινόη:

Ἄν λάβωينا τοῦλάχιστο κανένα γράμμα πού νά μοῦ λήῃ πῶς δέν εἶναι εἴποια σοβαρό, ἂν λάβωινα μάλι καί τό τακτικό τοῦκ, μέ τήν ὑπόσχεση πῶς θά τό εἶχα πάντα καί μέ τήν παραγγελία νά καθήσω ἐκεῖ πού καθόμουν, πάλιστα. Θά μποροῦσα νά σπῆσω τήν καρδιά μου, γά καίμε ὑπομονή, νά παρακολοῦθω ἀπό μακριά τήν περιπέτεια. Μά ἔτσι, στά σκοτάδια, χωρίς νά μοῦ δίνουν ἀπό καί πέρα οὔτε σημεῖο ζωῆς: Καί χωρίς νάχομε πιά οὔτ' ἕνα εἰκοσιφραγκο:

— Ναί, αὐτό λέω κι' ἐγώ, ἀποκρίθηκε τῆς Ἀγγέλας. Νά φύγουμε.

Ἀλλά ἦταν εὐκολο:

Χρωστοῦσαμε τό μήνα μᾶς στήν κυρίη Γκερετρί, δέν εἶχαμε γιά τά ναῦλα μας καί δέν γνωρίζαμε κανένα γιά νά δανειστοῦμε... Ὅλες μᾶς οἱ γνωριμιές ἦταν μέσθ στήν πανσιόνα. Μά ποιός ἀπό τοὺς σπουδαστές ἐκείνους, κι' ἂν ἤθελε ἀκόμα νά μᾶς εὐκολύνῃ, θῆταν σέ θέση νά μᾶς δανείσῃ τό μεγάλο ποσό πού χρειαζόμαστε:

Εὐτυχῶς εἶχαμε μερικά πολύτιμα πράγματα. Ἦταν τό μόνο μᾶς καταφύγιο... Ἀς τὰ πουλοῦσαμε.

Τότε πού ἔφυγε ἀπό τό σπίτι τοῦ πατέρα της, ἡ Ἀγγέλα εἶχε ὁρέσει ὅσα ἀπό τά χρυσαικὰ της μπόρεσε καί ἄλλα τὰ εἶχε βάλει στό ταξινάκι της. (Γι' αὐτό, ἂν θυμᾶστε, τρόμαξε πού λίγο ἔλειψε νά τό ἐσχάσῃ στῆς ἀδελφῆς της,

δταν πήγα, σὺν Γιαννάκης, νὰ τὴν πάρω . . .) Τὰ στολίδια αὐτά, μικρῆς βέβαια ἀξίας, σὺν κοριτολοστικά, ἦταν τὰ μόνα πράγματα ποὺ θέλησε νὰ πάρῃ ψεύγοντας, καὶ τοῦτο γιατί τὰγαποῦσε, ἄλλα σὰ θυμητικά κι' ἄλλα σὺν καμωμένα μὲ τὸ γούστο της. Κατόπι ἡ μητέρα της, μὲ τὴν ἀδεια τοῦ γέρου, τῆς ἔστειλε καὶ τὰ φορέματά της, τὰ βιβλία της, τὰ χαρτιά της καὶ δυὸ τρία ἐπιπλα ποὺ ἦταν δικὰ της ἐντελῶς. Αὐτὴ ἦταν, ὡς τώρα, ὅλη ἡ «προίκα» τῆς γυναίκας μου. Ὅταν τὴν πήρα ἐγώ, μαζί μὲ τὸ δαχτυλίδι τοῦ γάμου, τῆς ἐχάρισα κ' ἓνα διαμαντένιο. Ὁ πατέρας μου ἐπίσης τῆς ἐχάρισε διαμαντένια σκουλαρήκια, ἡ μητέρα μου μιὰ καρφίτσα κι' ὁ κουμπάρος μας, ὁ χρυσικός, ἓνα χρυσὸ ρολογάκι μὲ τὴν αλυσίδα του. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶχε πλουτιστεῖ κατόπι καὶ μὲ δῶρα ἄλλων συγγενῶν· ἀλλὰ ἡ Ἀγγέλα τὴν εἶχε ἀφήσει, σχεδὸν ὅλη, στὴν Ἀθήνα. Δὲν εἶχε πάρει στὴ Λιέγη πλὴν λιγοστά ἀπὸ τὰ παλιά της στολίδια, — ἐκεῖνα ποὺ ἀγαποῦσε περισσότερο, — τὸ διαμαντένιο δαχτυλίδι καὶ τὰ διαμαντένια σκουλαρήκια.

Κι' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ πουλήσουμε τώρα γιὰ νὰ φύγουμε. Ἐγὼ δὲν εἶχα σχεδὸν τίποτα. Οὔτε πανήγνια φράγκα δὲν θὰ ἐπίανα, ἂν πωλοῦσα μίαν ἀσημένιαν τοιγαροθήκη μου, κάτι κουμπιὰ καὶ δυὸ καρφίτσες τοῦ λαίμοδεῖτος . . .

Ἀλήθεια, ἦταν σκληρὸ γιὰ τὴν Ἀγγέλα. Κι' ἴσως περισσότερο γιὰ μένα, ποὺ θὰ στεροῦσα τὴ γυναῖκά μου τὰ χρυσασφικά της, τὰ διαμαντικά της, χωρὶς κἀν νὰ εἶμαι σὲ θέση νὰ τῆς ὑποσχεθῶ πὺς σέ λίγο θὰ τῆς ἔκανα καλύτερα καὶ περισσότερα . . . Μὰ καὶ ποίος πλοῦτος θῆταν ἱκανὸς ἀντικαταστήσῃ ἐκεῖνα τὰγαπημένα θυμητικά καὶ προπάντων τὸ δαχτυλίδι . . .

Παράξενα πράγματα ἔχει ἡ ζωὴ! Ἦρθε λοιπὸν στιγμή ποὺ αὐτὴ ἡ δυστυχία μᾶς φάνηκε πρὸ ἀνοπόφορη ἀπ' ὅλες, — φυλάκιση τοῦ πατέρα μου, διζικπὴ τῶν σπουδῶν μου, οἰκονομικὴ μας ἴσως καταστροφὴ — ἡ καλύτερα, ποὺ νομίζαμε πὺς ὅλη μας ἡ δυστυχία ἦαν, αὐτὴ!

— Ἀχ, πὺς τὸ λυπᾶμαι! μου ἔλεγε ἡ Ἀγγέλα, κοιτᾶζοντας τὸ δαχτυλίδι.

Καὶ τὰ μάτια της βούρκωναν.

Κι' ὅμως αὐτὸ ἦταν ὅλη μας ἡ ἐλπίδα. Τοῦ πατέρα μου τοῦ εἶχε στοιχίσαι τότε χίλιες δραχμὲς· μὰ τὸ μπριγιάντι ἄξιζε πολὺ πολὺ παρπάνω κι' ὅσο ἀβραϊκά κι' ἂν τὸ πουλοῦσαμε, πεντακόσια φράγκα θὰ εἶ πιάναμε . . . Ἀλλὰ τόσκι ἀπὸ τᾶλλα καίγνα, μὲ οἰκονομία, τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιστροφῆς, ἀφοῦ πληρώναμε καὶ τὸ χρέος μας.

— Πὺς νὰ κἀνουμε, καϊμένη Ἀγγέλα;

— Ἀ, τίποτα! Ἀφοῦ εἶναι ἀνάγκη. θὰ τὸ ὑποστοῦμε.

— Δακρύξεις όμως . . .

— "Ε, δὲν ἤθελα νὰ τὰ χάσω γιὰ πάντα.

«Γιὰ πάντα» . . . Αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ ἔδωσε μιὰ ἰδέα. "Αν, ἀντὶ νὰ πουλήσουμε τὰ πολυτίμιά μας, τὰ βάζαμε ἐνέχυρο ; . . Μπορούσαμε νὰ τὰ βάλουμε ὅλα καί, μιὰ μέρα, νὰ τὰ ξαναπάρουμε.

"Η Ἀγγέλα χτύπησε παλαμάκια. Νά, αὐτὸ ἦταν ! Τί κουτοί, τί παραζαλισμένοι νὰ μὴν τὸ συλλογιστοῦμε ἀμέσως !

"Αλλὰ ἐπρεπε νὰ βροῦμε κι' ἕναν ἄνθρωπο νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Νά, ἡ κυρία Γκρετρώ.

Τῆς εἶπαμε πὼς ἤμαστε ἀναγκασμένοι νὰ φύγουμε, γιατί οὔτε χρήματα λαβαίναμε πιά ἀπὸ τὸν ἄρρωστο πατέρα μου, οὔτε κἂν εἶδηση. Κι' ἀφοῦ ἀναγνώρισε ἡ σπιτονοικοκυρά μας αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, τῆς εἶπαμε πὼς ἤμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἐνεχυριάσουμε τὰ πολυτίμιά μας κοσμήματα γιὰ νὰ τὴν ἀποπληρώσουμε καί νὰ κάμουμε τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ.

"Η καίμενη φάνηκε ὀλοπρόθυμη νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Θὰ μᾶς συνιστοῦσε τὸν πιὸ τίμιο ἐνεχυροδανειστή. Θὰ τῆς ἀφίναμε τὴν ἀπόδειξη. Καί θὰ τῆς στέλναμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὰ χρήματα, νὰ πάρῃ αὐτὴ τὰ στολίδια καί νὰ μᾶς τὰ στείλῃ.

— Καί πῶς ξέρτε ; εἶπε ἡ Ἀγγέλα. Μπορεῖ νὰ ξανάρθουμε νὰ τὰ πάρουμε μετς.

Καί ὁμοίως δὲν ξέραμε οὔτε ἂν θὰ μπορούσαμε ποτὲ νὰ τῆς στείλουμε τὰ χρήματα . . .

"Αδιάφορο, εἶχαμε πάντα μιὰ ἐλπίδα.

"Ο τίμιος ἐνεχυροδανειστής τοῦ μᾶς ἐβούλησε ἡ κυρία Γκρετρώ, μόλις εἶδε τὸ δαχτυλίδι, μᾶς εἶπε :

— Σὰς δίνω γι' αὐτὸ χίλια διακόσια φράγκα !

"Ἄξιζε λοιπὸν πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο νομίζαμε ; Καί δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐνεχυριάσουμε τίποτ' ἄλλο ; Πάλι καλά.

"Ὅπωςδήποτε τὸ καίμενο τὸ δαχτυλίδι, τὸ πιὸ ἀγαπημένο πράγμα τῆς Ἀγγέλας, θυσιάστηκε. "Ο ἐνεχυροδανειστής τὸ κλείσσε στο ἀνήλιό του συρτάρι, ὅπου ποιεὺς ξέρει πόσον καιρὸ θὰ κοιμόταν . . . Πῆραμε τὰ λεπτὰ καί δώσαμε τὴν ἀπόδειξη στὴν κυρία Γκρετρώ. Τὴν ἄλλη μέρα θὰ φεύγαμε.]

Δὲν μπόρεσα νὰ βασταῶ.

— Μὴ μοῦ πικραίνεσαι σὺ, εἶπα τῆς Ἀγγέλας, κι' ἐγὼ θὰ σοῦ πάρω ἄλλο.

— "Οχι ! φώναξε· ἐκεῖνο ἐγὼ θέλω, τὸ πρῶτο ! Μὲ κάθε θυσία, πρέπει νὰ στείλουμε τὰ χίλια διακόσια φράγκα νὰ τὸ ἐλευθερώσουμε !

— Ναί, φυλακισμένο τώρα κι' αὐτό . . .

— Καί σὲ ξένον τόπο ! . .

— "Ὑπονοεῖς σου, θὰ τὰ στείλουμε. Κι' ἂν δὲν μπόρεσουμε

πρὶν περάσῃ ἡ προθεσμία, θὰ στείλουμε τὸν τόκο νάνανεω-
θῇ . . .

— Καὶ πάλι . . . ἂν δὲν μπορέσουμε, θὰ ξαναστείλουμε
τὸν τόκο.

— Ναί, ναί . . . ὥς που νὰ μπορέσουμε.

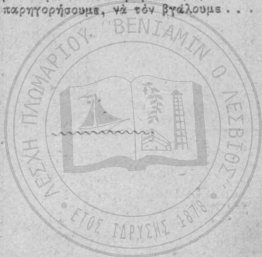
— Θε μου ! . . . Μοῦ φαίνεται πὼς σ' αὐτὴ τὴ Λιέγη ἀφίνω
φεύγοντας ἔνα μέρος τῆς ψυχῆς μου !

— Τὸ δαχτυλίδι !

— Ναί.

Ποιὸς εἶπε πὼς ἡ μεγάλη φτώχεια εἶναι μόνο σὰν λαίπαι,
τὸ φωμί ;

Ἀλλ' ἅμα μπήκαμε στὸ τραῖνο. Ξεχάσαμε τὸ δαχτυλίδι
καὶ δὲν συλλογιζόμαστε παρὰ τὸν ἄλλο φυλακισμένο, ἐκεῖ-
νον ποῦ τρέχαμε τώρα νὰ τὸν προφτάσουμε, νὰ τὸν βοηθή-
σουμε, νὰ τὸν παρηγορήσουμε, νὰ τὸν βγάλουμε . . .

Β'.

ΤΡΕΞΑΜΕ Ιαία, δὲν ἐσταθήκαμε πουθενά. Οὐτε μάθαμε τίποτα στοῦ δρόμο. Καί με τὴν ἀγνοία, με τὴν ἀμφιβολία, με τὴν ἀγωνία, φτάσαμε μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα, βροχερή καὶ μαύρη, στοῦ σπίτι μας.

Δὲν ἦταν πολὺ ἀργά, — οὕτε δέκα ἢ ὦρα. Βρήκαμε ὅμως τὸ σπίτι σκοτεινὸ, κατὰκλειστο. σὺν ἀκατοίκητο.

Τρόμαξα! Πέθαναν ὅλοι; . . Καὶ μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἡ ἀγωνία μου ἔφθασε στοῦ κατακόρυφο ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦ χτύπησα τὸ κουδούνι ὥς τὴ στιγμή τοῦ μᾶς ἰδωσαν ἀπὸ μέσα σημεῖο ζωῆς.

Ἦταν ὁ κρότος ἐνὸς παράθυρου τοῦ ἀνοιξὲς δειλὰ, προφυλαχτικὰ κι' ἡ γυνώριμη, ἀν καὶ φοβισμένη κἄπως, φωνὴ τῆς Ἀρσινόης τοῦ ρωτοῦσε :

— Ποιὸς εἶναι ;

— Ἐμεῖς. Ἀρσινόη. Ἀνοιξε !

— Μπᾶ, μπᾶ ! . . Κυρά ! . . κυρά ! . . Τὰ παιδιὰ μας ! . .

Ὁ φόβος ὑποχώρησε στὴν ἐκπλήξη καὶ τὴ χαρὰ.

Ποιὸς ξέρει τί νὰ φοβήθηκε πάλι ἡ δυστυχισμένη μας ὑπηρέτρια, ὅταν ἄκουσε τὸ κουδούνι τέτοια ὦρα ! . . Καὶ πῶς τῆς φάνηκε σὺν εἰδῇ πῶς ἦταν τὰ «παιδιὰ τους» !

Ἡ μητέρα μου δὲν εἶχε πλαγιάσει ἀκόμα. Μὰ σ' ὅλο τὸ σπίτι δὲν ἦταν ἄλλο φῶς παρὰ ἐκεῖνο τοῦ τῆς ἔξαγγε στὴν κάμαρα ὅπου ἐργαζόταν. Ἡ Ἀρσινόη τσακίστηκε νανάφη ἐνὰ γκάτζι στὴ σκάλα γιὰ νάναβόδμε.

Χάρηκε φυσικὰ ἡ μητέρα μου, μὰ περισσότερο ἀπόρησε γιὰ τὸν ξαφνικὸ αὐτὸ γυρισμό. Κι' ἐνῶ μᾶς φιλοῦσε κλαίγοντας, μᾶς ρωτοῦσε :

— Μὰ γιατί ; . . . γιατί ; . . πῶς ; . .

— Ὁ πατέρας τί κάνει ; τὴ ρώτησα ἀπότομα ἐγώ.

— Τί νὰ κάμῃ ; . . Στὴ φυλακὴ εἶναι . . . Δέ σᾶς τὰ γράφω :

— Εἶναι καλὰ ;

— Ἔ, ἔ . . .

— Ἐγινε ἡ θίκη του :

— Ὅχι ἀκόμα . . . Ὑπόδικος εἶναι . . . Καὶ ποῖος ξέροι
ὧς πότε ! . .

Ἡ φριχτὴ ἀγωνία κατακάθησε. Ὁ πατέρας μου ζοῦσε.
Καὶ δὲν εἶχε καταδικαστεῖ ἀκόμα.

— Μὰ καλὰ, χριστιανοὶ μου, παραπονέθηκα· δὲν μᾶς στέλ-
νате καὶ μᾶς δυὸ λόγια, νὰ μάθουμε ; Τόσο πιὰ δύσκολο ἦ-
ταν :

Ἡ μητέρα μου ἀνοίξε τὸ στόμα της τόσο.

— Πῶς ; ἔκαμε. Δὲν εἰλάβατε τὰ γράμματά μας ;

— Ἐνα μῆνα εἶχαμε νὰ λάβουμε !

— Τί λές ἐκεῖ, παιδί μου ; . .

— Αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω, ἄλλο γράμμα, ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐκεῖνο,
τὸ βιαστικό, ποὺ μᾶς ἔλαγε ἄκρες-μέσες τὴν ὑπόθεση, δὲν
εἰλάβαμε.

— ὦ, δυστυχία ! Ὅτε τὸ συστημένο λοιπὸν μ' ἕνα τσέκι
χίλια φράγκα ; . . Ἐγὼ μόνη μου τὸ πῆγα στο ταχυδρομεῖο !

— Μπα ! . . Μᾶς στείλατε καὶ συστημένο γράμμα μὲ
τσέκι ; Πῶς λοιπὸν δὲν εἰλάβαμε τίποτα :

— Κι' αὐτὸ μονάχα ; Πάντε-γράμματα πρέπει νὰ σοῦστελε
ὁ πατέρας σου, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ τὸν πιάσανε ὧς σήμερα !

— Κανένα ! . . κανένα ! . . Μόνο τὸ πρῶτο ! . .

— Καὶ γι' αὐτὸ σηκωθήκατε καὶ φύγατε ἄρον-ἄρον ;

— Ἄλλὰ γιὰ τι ἄλλο ! . . Μπορούσαμε νὰ σταθοῦμε, χω-
ρὶς γράμματα, χωρὶς λεφτά ; . .

— Μπα, παιδιά μου ! μπα, παιδακία μου ! . . Κι' ἐκεῖνος
ὁ καίμενος ἄλλο δὲν σὰς ἔγραψε παρὰ νὰ μείγατε, νὰ μείνατε.
Καὶ θάχε ὁ Θεός . . . Μὰ δὲν ἦταν καμμιά ἀνάγκη νὰ φήσετε
τὴ σπουδὴ σας στὴ μέση καὶ νάρθῃτε . . . Ἄλλα ταξίδια πάλι ;
ἄλλα ἐξοδα ;

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατάπληξιν γιὰ ὅ, τι μαθαίναμε, μιὰ μα-
τιά ἀλλάξαμε μὲ τὴν Ἀγγέλα καὶ μοῦ φένηκε πῶς συνεννοη-
θήκαμε.

Ὁ πατέρας της, ὅχι, δὲν ἦταν «κανένας κακοδργος». Μὰ
ἐτοὶ πάλι νὰ χάνουνται τὰ γράμματά μας, ἀκόμη καὶ τὰ
συστημένα ; . .

Ἄλλ' αὐτὸ εἶχαμε καιρὸ νὰ τὸ ἐξετάσουμε. Τώρα ἔπρεπε
νὰ μάθουμε τὴν ὑπόθεσιν ποὺ τὴν ξέραμε τόσο λίγο. Κι' ἡ
μητέρα μου, πότε κλαίγοντας, πότε πικρογελῶντας, μᾶς διη-
γήθηκε . . .

Ἐδῶ πρέπει νὰ διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν κι' ἐγώ.

Κι' ὅχι μόνο ἀπ' ὅσα μοῦ εἶπε ἡ μητέρα μου κείνη τὴ
νύχτα, μὰ κι' ἀπ' ὅσα ἔμαθα κατόπι, ἀπὸ τὸν πατέρα μου κι'
ἀπὸ ἄλλους.

ΠΡΙΝ φύγουμε ακόμα για την Εθρώπη, ένας άνθρωπος μεσόκοπος, που τον έλεγαν Περικλή Γαρίμπα κι' έκανε διάφορες «δουλειές του ποδιού», πήγε μιὰ μέρα στο σαράφικο του πατέρα μου και του έπρότεινε να αγοράσω μερικά άρχαia νομίσματα. Του τήφισε μάλιστα με την πιο μεγάλη έμπιστοσύνη. Ο πατέρας μου, κατά την συνήθειά του, πήγε και τήδειξε στο δισκουγιή του Νομισματολογικού Μουσείου, τον Ποστολάκα. Κι' αφού του είπε αυτός πως ήταν γνήσια μὰ κοινά και πως τὰ είχε το Μουσείο, ο πατέρας τήγόρασε.

Από τότε ο Γαρίμπα αυτός του πήγαινε κάθε τόσο άρχαia διάφορα. Κι' άλλα ο πατέρας μου του τήγόραζε, άλλα του τήδινε πίσω γιατί του φαινόταν ύποπτα ή άκριβά. Μὰ και χωρίς άρχαia στο χέρι, ο άνθρωπος αυτός, αφού γνωρίστηκε έτσι με τον πατέρα μου, πήγαινε πολύ συχνά στο σαράφικο και καθόταν άπομείσξ ώρες. Πότε ξαπλωνόταν στον καναπέ, νά πιη τον καφέ του και νά διαδίζη έφημερίδα· πότε καθόταν στο βάθος σά κανένα τραπέζι, νά γράφη γράμμα ή νά κάμη λογαριασμούς· και πότε ξεκουραζόταν άπλως κουδεντιάζοντας. Τόν εγνώριζε κι' ο κουμπάρος μας ο κ. Τηλέμαχος, σάν δικλανός εκεί· τόν εγνώρισαν κι' άλλοι γείτοτες και φίλοι του πατέρα μου. Ήταν πιά τυχερός κι' ευπρόσδεχτος.

Εγώ δέν τόν είχα ιδεί ποτέ, γιατί πριν γεννηθή αυτή ή στενή σχέση, είχα φύγει. Μου τόν πείραστησαν όμως σάν άνθρωπο που τό έξωτερικό του ένάπνευ συμπίθεια κι' έμπιστοσύνη. Δέν πολυπικίλαρε τα έμπορεύματά του, — πού, καθώς έλεγε, τήγόραζε από δω κι' από κεί, προπαντός από χωριάτες, — δέν έκανε «στραφοδικίες», δέν ήταν καθόλου όχληρός. Στην κουδέντα του, διηγόταν ένα σωρό όμορφα ανέκδοτα. Ήταν καλοντυμένος. Κι' άφινε πάντα νά έννοείται πως είχε κάποια περιουσία.

Πρέπει νά προσέσω, πως τόν Διτλήρη έκανε πως δέν τόν εγνώριζε παρά μόνο κατ' όνομα. Κι' όσάκις, στο σαράφικο, μιλούσαν σοβαρά ή άστεia για τόν «καλό συμπίθερο» του πατέρα μου, ο Περικλής ο Γαρίμπα σιωπούσε σά νά μήν καταλάβαινε τί έλεγαν.

Ένα βράδυ, λίαι, άργά, άραξε στο σαράφικο μ' ένα λούστρο, που του κρατούσε ένα ξύλινο στενόμακρο κουτί, τυλιγμένο με μιὰ λινάτσα. Ήταν μικρό μὰ φαινόταν βαρύ. Ο Γαρίμπα τό πήρε από τὰ χέρια του λούστρου, μπήκε στο μαγαζί και τήφισε άπάνω σ' ένα τραπέζι. Έπειτα κάθισε κοντά του σά νά τό φύλαγε...

— Τι έχεις κεί — μέσα, κύρ Περικλή; τόν ρώτησε ο πατέρας μου.

Ο Γαρίμπα του έγνεψε έκρηκτικá και του άποκρίθηκε:

— Τίποτα . . . κάνε τὴ δουλειά σου . . . ὕστερα θὰ σοῦ πῶ . . .

Καὶ περίμενε, λιγάκι νευρικός, ὥς τὴν ὥρα ποὺ ὁ πατέρας μου ἐτοιμάστηκε νὰ κλείσῃ.

Αὐτὴ τὴν ὥρα, συνήθως, τραβοῦσε μέσα τὸ τράπεζάκι μὲ τὴ μόστρα, ἔγερνε τὰ πορτοφύλλα καί, μὲ τὴν ἡσυχία του, ταχτοποιοῦσε τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἡμέρας. Σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία πότε τὸν παράστακε κανένας φίλος ποὺ τὸν περίμενε νὰ φύγουν μαζί, πότε ἦταν μονίχος μὲ τὸ μικρὸ του ὑπηρέτη. Κεῖνο τὸ βράδυ ὁ πατέρας μου τὸν εἶχε στείλει σὲ κῆποια δουλειά καὶ δὲν εἶχε γυρίσει ἀκόμα. Κι' ὁ Γαρίμπας τοῦ εἶπε :

— Τώρα ποὺ εἰμαστε οἱ δύο μας . . . δὲν κλείνεις πιὸ καλὰ τὴν πόρτα, κἄνι νὰ ἰθὺς ;

Αὐτὴ ἡ προφύλαξη, ἡ μυστικότητα, δὲν τοῦ παράρεσε τοῦ πατέρα μου. Ἀμέσως φοβήθηκε τὸ ἐβλῖνο ἐκεῖνο κουτί, ποὺ στὴν ἀρχὴ δὲν τοῦ κίνησε κομμάτι ὑπόψια μ' ὅλο τὸ γνέψιμο τοῦ Γαρίμπα. Τοῦ μύρισε τέλος πάντων κῆποια βρωμοδουλειά. Καὶ στὴ στιγμὴ πῆρε τὴν ἀπόφασί του : Νὰ μὴν ἀνακατευθῇ καθόλου, μὲ κανέναν τρόπο !

Ἄς τόσο, — γιατί ὁ φόβος τοῦ δὲν ἔφθανε πάλι ὥς ἐκεῖ, — ἐκλείσε πιὸ καλῶς τὴν πόρτα καὶ γύρισε στὸ βῆλος τοῦ μαγαζιοῦ, ὅπου ὁ Γαρίμπας ἀνοιξε γρήγορα-γρήγορα τὸ κουτί κι' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἐν' ἀγαλματάκι.

Ἦταν καλιό, χάλκινο, ὥς τριάντα πόντους ψηλὸ, καὶ παρίστανε ἐνὰ Σάτυρο ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του ἓνα μικρὸ Βάκχο.

— Κύρ Γιώργη, εἶπε ὁ Γαρίμπας τοῦ πατέρα μου. Νὰ μὲ τι θὰ κάνεις τὴν τύχη σου. Γιὰ σένα τίχῳ.

— Εὐχαριστῶ πολὺ ! ἔκκεμα ὁ πατέρας μου, χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ κοιτάξῃ τὸ ἀγαλμα.

— Ἄς τα τώρα, κύρ Γιώργη, ἀποκρίθηκε ὁ Γαρίμπας, κι' ἄκου ἔδῳ. Γιὰ σένα, εἶπα, τὸ ἔχω. Γιὰ σένα ποὺ χεῖς παιδιὰ κι' ἐτοιμάζεις ἀγγόνια. Ἀμ ἐγὼ τί νὰ τὸ κάνω ; Οὔτε σκυλιά δὲν ἔχω ὁ ἐρνημος.

— Μὲ τὰ σωστά σου ; γέλασε ἀνόρεχτα ὁ πατέρας μου. Θὰ μοῦ κάνεις δωρεά ;

— Μὰ μὰ τὸ ναίς, πές πὼς σοῦ τὸ δίνω χάρισμα. Τρεῖς χιλιάδες τὸ πλῆρωσα, κάρ' το πάντα. Μὰ ξέρεις πόσο ἀξίζει ; . . Μεθόριο, τὸ καλοκαίρι, ποὺ θὰ πᾶς νὰ ἰθὺς τὰ παιδιὰ σου στὴν Εὐρώπη, κάρ' το κι' αὐτὸ μαζί σου καί . . . ἀπὸ κεῖ μοῦ γράφεις τὰ μαντάτα !

— Ὅχι, ἀδερφέ, νὰ ζῇς ! ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου. Ἐγὼ δὲν ἀγοράζω ἔτσι ἀκριθὰ πράγματα . . . Οὔτε τὰ πουλάω ἔξω . . . Ὅ,τι μπορῶ νὰ πουλήσω ἔδῳ, στὸ μαγαζί, σὲ ἀτζα,

μήδες χειρότερους από μένα. Ἀρχαιοπώλης τοῦ γλυκοῦ νεροῦ ποῦ λένε.

Καί γέλασε.

Μά ὁ Γαρίμπας ἔγινε πιά σοβαρός. Καί τοῦ σφύριξε·

— Ἔλα, μὴν κάνεις τὸν κουτό . . . Ἐχει ἀξία αὐτὸ τὸ παλιοπακίρι ποῦ βλέπεις . . . Καί πανήντα χιλιάδες μπορεῖς νὰ τὸ πουλήσης ἔξω . . . Νᾶξεραι ποῦ τὸ βρήκα καί πῶς τῶ-
θαλα στὸ χέρι!

Καί τοῦ διηγήθηκε μίαν ἱστορία.

Ἕνας χωριάτης. λέει, ἀπὸ τὰ Μισόγεια, τὸ βρήκε σκάδοντας στὸ χτήμα του. Ἕνας κουμπάρος τοῦ Γαρίμπα τὸ ἔμαθε καί τοῦ τὸ πρόφτασε. Κι' αὐτὸς τότε πήγε, βρήκε τὸ χωριάτη, τὸν κατάφερε νὰ τοῦ τὸ δείξῃ, κατάλαβε ἀμέσως πῶς ἦταν σπουδαίو, — ἤξερε ἀπ' αὐτά, — καί πρότεινε στὸν κάτοχο νὰ τοῦ τὸ πουλήσῃ χίλιες δραχμές. Ἀλλὰ ὁπο-
νηρὸς ἐκεῖνος ποῦ περιμένα νὰ πλουτίσῃ ἀπὸ τὸ εἶρημα, δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο. Κι' ὅσο ἀγέλαζε τὴν τιμὴ ὁ Γαρίμ-
πας, τόσο ὁ χωριάτης σήκωνε τὸ κεφάλι του : ὄχι κι' ὄχι.
Ἐπιτέλους ὁ Γαρίμπας τοῦ εἶπε :

— «Βρέ κουτό, τί θὰ τὸ κάνεις ; Αὐτὸ ἔχει ἀξία μεγάλη καί θὰ σοῦ τὸ πάρῃ τὸ γκουβέρνο χωρὶς νὰ σοῦ δώσῃ παύ-
τήρα.

— Ἀμ θὰ τὸ κρύψω . . .

— Οὐ, τώρα εἰν' ἀργά ! . . »

Κι' ἀφίνοντας τὸν χωριάτη νὰ καταλαβῇ πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ τὸν καταδινε, ἐξακολούθησε νὰ τοῦ λέῃ :

«Στὴ φυλακὴ θες νὰ πᾶς ; . . Δὲν εἶναι καλύτερα νὰ μοῦ τὸ πουλήσης ἑμένα τρεῖς χιλιάδες δραχμές ; Ἐγώ, ἔννοια σου, ἔξρω νὰ τὰ καταφέρω. Θὰ τὸ βγάλω ἔξω χωρὶς νὰ τὸ πάρῃ μυρουδιά κανεὶς ἐνῷ ἐσύ δὲν θὰ καταφέρεις παρὰ νὰ τὸ χάσῃς μεσ' ἀπὸ τὰ χέρια σου καί νὰ μείνῃς, κουταντέ, μὲ τὴν χαρά ! Ἀφίνω ποῦ μπορεῖ νὰ πάθῃς . . . »

Ἔτσι, — μὰ μὲ πολλὰ βάσανα — πείσθηκε, λέει, ὁ χωριά-
της νὰ τοῦ τὸ πουλήσῃ. Λέχτηκε μάλιστα κι' ἕνα παντακο-
σάριο γιὰ καπάρω. Καί τὴν ἄλλη μέρα, ξαναπῆγε ὁ Γαρίμ-
πας, τοῦδωσε τὰ ρέστα. πῆγε τὸ Σάτυρο καί τὸν ἔδωσε σὲ
κεῖνο τὸ ξύλινο κουτί ποῦ ὁποῖος τῶδλεπε, ἔχλεγε πῶς εἶχε
μέσα ἑξὰ σόκα . . .

Αὐτὰ διηγήθηκε τοῦ πατέρα μου ὁ Γαρίμπας. Καί τοῦ εἶπε
ἀκόμα ἕνα σωρό, τὸν ἔφαγε : Πάρ' το καί πάρ' το ! Πάρ' το
κι' ἀναθεματίζε με ! . . Μὰ ὁ πατέρας μου οὔτε νὰ τὰκούσῃ.
Ἄντις χιλιάδες. — δὲν τίς εἶχε κιόλα διαθέσιμες, — μὰ
καί χάρισμα νὰ τοῦδιναν τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο, τὸ ἀδύλωτο, τὸ
λαθραῖο, δὲν θὰ τῶπαιρνε. Ὅχι πῶς τοῦ γαννοῦσε ἀκόμα
καμμιὰ δυσπιστία ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας. Ἀπεναντίας, ὁ πα-

τέρας μου καὶ τὴν ἱστορίαν του εἶχε πιστέψει ὡς τὴν τελευταία λέξη, καὶ τὴν δήλωσίν του πῶς τῶκανε ἀπὸ φιλία κι' ἀπὸ συμπάθεια στὸν οἰκογενειαρχήν, ποῦ ἐπρόκειτο κιόλας ἡμποροῦσε νὰ ταξιδέψῃ τὸ καλοκαίρι στὴν Εὐρώπη. Ἀλλὰ ὁ κύριος λόγος ποῦ δὲν ἤθελε νάνακατευθῇ σ' αὐτὴ τὴ δουλειά, ἦταν ποῦ δὲν τὴν ἐδρίσκε παστρικά. Τέτοιες δουλειᾶς δὲν τίς ἔκανε ὁ πατέρας μου καὶ μάλιστα μὲ κακοφανισμό του ἔβλεπε τώρα τὸ φίλο του νὰ τίς κάνῃ. Ἐπειτα ἦταν κι' ὁ φόβος μὴν ἐδρίσκε κανένα μπαλά. Κι' ἀρνήθηκε σταθερὰ κι' ἐπίμονα.

— «Καλὰ τέλος πάντων, τοῦ εἶπε ἀφοῦ ἀπελπίστηκε νὰ τὸν πείσῃ ὁ Γαρίμπας. Δὲν τὸ θέλεις, δὲν θὰ σὲ πιῶω ἀπὸ τὸ λαίμω. Κι' αὐριο τὸ πᾶω ἐγὼ τοῦ κυρίου Τάδε ποῦ θὰ μοῦ δώσῃ καὶ περισσότερα. (Κι' εἶπε τὸνομα ἐνὸς γνωστοῦ κι' ἐπίσημου ἔκτεινο τὸν καιρὸ ἀρχαιοκάπηλου.) Θὰ μοῦ κάνῃς ὅμως τὴ χάρη νὰ τάψῃς ἀπόψε ἐδῶ. Δὲν σὲ πειράζει τίποτα, ἔ; Ἡ μήπως φοβάσαι νὰ μείνῃ μιά νύχτα στὸ μαγαζί σου;»

Μιά στιγμὴ, ὁ πατέρας μου συλλογίστηκε νὰ τοῦ τάρνηθῇ κι' αὐτό. Μὰ ὕστερα τοῦ φάνηκε πῶς θάταν ὑπερβολὴ καὶ πῶς μὲ τὸ δίκιό του ὁ Γαρίμπας, — ἕτοιμος μάλιστα νὰ βάλῃ τὰ γέλια, — θὰ τὸν κοροΐδανε πῶς φοβάται καὶ τὴ σκιά του. Γιὰ μιά νύχτα, τί διαβολο!

— «Καλὰ, τοῦ εἶπε, ἄφησέ το δῶ. Αὐριο ὅμως θάρθῃς νὰ τὸ πάρῃς.

— «ὦ, πρωτὶ-πρωτὶ!»

Τὸ ἀγαλματάκι ξαναμπήκε τότε στὸ κουτὶ καὶ τὸ κουτὶ ξανασκεπάζτηκε μὲ τὴ λινάτσα... Καὶ τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποῦ, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ θέλημα, ὁ μικρὸς δηηρέτης ἐσπρωχνε τὸ γυρτὸ πορτόφυλλο γιὰ νὰ μπῇ, ὁ Γαρίμπας ἔσκυψε κι' ἄφησε τὸ θησαυρὸ τοῦ κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι, στὴν ἄκρη, κολλητὰ στὸν τοῖχο.

— Καλὰ εἶν' ἐδῶ-χάμω, εἶπε. Δὲν ἔχει κανένα φόβο...

Σὲ λιγάκι βγήκαν κι' οἱ τρεῖς, κι' ὁ μικρὸς δηηρέτης, ὅπως πάντα, κλειδῶσε τὴν πόρτα καὶ πῆρε τὰ κλειδιά νὰ πᾶν στὸ σπῖτι. Ὁ πατέρας μου μὲ τὸν Γαρίμπα πῆραν καὶ τὸν κουμπάρο καὶ πῆγαν στὸ γειτονικὸ μπακάλικο νὰ πιθῶν μιά μαστίχα στὸ πόδι. Ἐκεῖ χωρίστηκαν. Οἱ δύο νοικοκυραῖοι τράβηξαν γιὰ τὰ σπῖτια τους, κι' ὁ Γαρίμπας... ποῖός ἐξέρει γιὰ ποῦ!

Τὴν ἄλλῃ μέρα, τὸ πρωτὶ, πρὶν φανῇ στὸ σαράφικο ὁ φίλος, παρουσιάστηκε ἓνας ὑπαστυνόμος, — πολιτικός, — μὲ δύο ἐρυθροχίτωνες κλητῆρες.

— Σὲ κατήγγειλαν στὴν Ἀστυνομία, εἶπε ἀπότομα τοῦ πατέρα μου, πῶς κρύβεις στὸ μαγαζί σου ἀρχαιοτήτες. Ἐχω διαταγὴ νὰ κάμω ἔρευνα.

Ὁ πατέρας μου τᾶχασε.

Τοῦ ἦρθε μιὰ στιγμή νά πῃ: «Μάλιστα, ἔχω ἐν' ἄγαλμα, μὰ δὲν εἶναι δικό μου. Τὸ ἄφησ' ἐλὼ ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμ-
πας!» Μὰ συλλογίσθηκ: πὼς θὰ ἐπρόδιν' εἴτσι ἓνα φίλο. Ἀς
τῷδρισκαν πρῶτα. Καὶ εἶπε ἀπλῶς:

— Νά κάματε.

Φυσικά, ὁ ὑπαστυνόμος δὲν περίμενε τὴν ἄδεια τοῦ πατέρα
μου γιὰ νά ψάξῃ. Σὲ μιὰ στιγμή, ἐνῶ οἱ δυὸ κλητῆρας στε-
κόνταν στὴν πόρτα καὶ κρατοῦσαν σ' ἀπόσταση τοὺς περίερ-
γους, ἔφερε βόλτα τὸ μαγαζί. Καὶ τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ τοῦ
φάνηκε ὑποπτο, ἦταν τὸ κουτί ἐκεῖνο κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι,
ποὺ τὸ τράβηξε μονάχος του καὶ τάνοιξε. . .

Τότε μόνο ὁ πατέρας μου ἀποφάσισε νά πῇ τὸνομα τοῦ φί-
λου ποὺ τὸ εἶχε ἀφήσει. Μὰ ὁ ὑπαστυνόμος δὲν θέλησε νά-
κούσῃ καμμιὰ ἱστορία, ἀπολύτως.

— Αὐτά, τοῦ εἶπε, θὰ τὰ πῆς στὴν ἀνέκριση. Ἐγὼ δὲν
ἔχω διαταγή· παρὰ νά ἐρευνήσω καὶ νά κατατάξω. Μοῦ ἀνοί-
γεις αὐτὸ τὸ χρηματοκιβώτιο;

Ὁ πατέρας μου τὸ ἀνοίξε κι' ὁ ὑπαστυνόμος πήρε ἀπὸ
μέσα ὅσα ἀρχαῖα νομίσματα, σφραγιδολίθους, καμέες καὶ σκα-
ραβαίους βρήκε. Ἐφάξε ὑστερα στὴ μούστρα καὶ σ' ἄλλα τὰ
συρτάρια, ἀπ' ὅπου πήρε ὅχι μόνο τὰρχαῖά παρὰ κι' ὅσα τοῦ
φάνηκαν τέτοια. Καμμιὰ πενήνταριά κομματια τὸλο, ποὺ
τὰ τύλιξε σ' ἓνα χαρτί καὶ τὰ πέταξε στὴν τσέπη του, χωρὶς
νά κάμῃ οὔτε κατάλογο οὔτε τίποτα. Καὶ τέλος εἶπε τοῦ πα-
τέρα μου νά τοῦ παραδώσῃ τὰ καταστιχὰ του ὅλα, τὰ χαρτιά
του καὶ τὴν ἀλληλογραφία του.

Σ' αὐτὸ τὸ διασκήμμα, ὁ δυστυχομένος εἶχε συνέρθει καὶ
κἄπως ἱσχυράσι. Ἦξερε, ἦταν βέβαιος, πὼς τὰ δικὰ του
«ἀργαῖα», κοινότατα πράγματα, δὲν εἶχαν καμμιὰ ἀπαγό-
ρευση. Ὁ Σάτυρος πάλι δὲν ἦταν δικός του. Ὁ ἴδιος ὁ Γα-
ρίμπας, σὺν τίμιος ἄνθρωπος, θὰ τῷλεγε καὶ θὰ προτιμοῦσε
βέβαια νά καταστραφῇ, παρὰ νά προξενήσῃ στὸν ἀθῶο τὸ
ἐλάχιστο ἡκρό. Ὅσο γιὰ τὴν ἀλληλογραφία του, γιὰ τὰ χαρ-
τιά του, τί ἀνοχοποιητικὸ μποροῦσαν νά βροῦν σ' αὐτά:

Καὶ προθυμότητα, τὰ μάζεψε καὶ τὰ παράδωσε ὅλα στὸν
ὑπαστυνόμο.

— Μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι κι' ἄλλα, τοῦ εἶπε τότε αὐτός.

— Ὅχι. . . σὲς τᾶδωσα ὅλα. . .

— Μὰ ναι. . . εἶδα κἄτι χαρτιά καὶ σὲ καίνο τὸ συρτάρι.

Κι' ἔδειξε τὸ τραπέζι, ὅπου καθόταν συνήθως ὁ Γαρίμ-
πας κι' ἔκανε γράμματς, (δικὰ του ἐννοεῖται), τὸ τραπέζι
τοῦ βίθους, ποὺ ἀπὸ κάτω εἶχε βρεθῇ τὸ κουτί μὲ τὸ Σάτυρο.

— Ἀ, ἐκεῖ μέσα δὲν εἶναι παρ' ἀγραφο χαρτί, ἀποκρί-
θηκε ὁ πατέρας μου. Ὁρίστε.

Ὁ ὑπαστυνόμενος ἀνοίξε τὸ συρτάρι.

Πραγματικῶς, βρῆκε κάμποσο χαρτί, κοινὸ κι' ἐπιστολικό, ἄγραφο, καθὼς καὶ φακέλλους. Ἄλλ' ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ φύλλα, τὰ λευκά, πρὸς μεγάλη ἐκπληξη τοῦ πατέρα μου, βρῆκε καὶ δυὸ μισογραμμένα, ποῦ ἀρχισε νὰ τὰ διαβάξῃ...

— Τ' εἶν' αὐτά; ἔκαμε ὁ πατέρας μου, σκύβοντας ἀπὸ πάνω του.

Καὶ ρίχνοντας μιὰ ματιά στὸ γράψιμο:

— Ἄ, εἶπε· εἶναι τοῦ κ. Γαρίμπα!.. σχέδια ἐπιστολῶν... γιατί γράφει ἐδῶ καμμιά φορά...

— Σὰ χαρτί ποῦ ἔχει ἀπάνω τὴν ἐτικέττα του; ρώτησε ὁ ὑπαστυνόμενος.

— Ναί... Δὲν πειράζει ἡ ἐτικέττα... ἀμα θέλει, τὴ σβῶναι.

— Καὶ γιατί δὲν τὴν ἐσβυσε κι' ἐδῶ;

— Μὰ δὲ βλέπετε; Αὐτὰ εἶναι σχέδια... Οὔτε ὑπογραφή ἔχουν οὔτε τίποτα.

— Ὡστε δὲν εἶναι δικὰ σου; δὲν τὰ γράφεις εὐ;...

— Ὅχι οὐκ ἔγω... Μὰ γιατί ἀμφιβάλλετε;.. Τί λένε ἐπιτέλους αὐτὰ τὰ χαρτιά;...

Κι' ὁ πατέρας μου ἔκαμε πάλι νὰ σκύψῃ γιὰ νὰ διαβάσῃ.

Μὰ ὁ ὑπαστυνόμενος δὲν τὴν ἄφησε. Γρήγορα-γρήγορα ἐκρυψε τὰ δυὸ φύλλα στὴν τσέπη του καὶ τοῦ εἶπε:

— Ξέρεις πολὺ καλὰ τί λένα... Μὰ κι' ἂν δὲν ἔβριζε, θὰ τὸ μάθης στὴν ἀνάκριση.

Ἐ, οὔτε τώρα δὲν ὑποπτεύθηκε τὸν Γαρίμπα ὁ πατέρας μου! Ἐνόμιζε πὼς ὁ ὑπαστυνόμενος παρεξηγοῦσε τὰ σχέδια ἐκεῖνα τῶν ἐπιστολῶν ἢ τίς ἀτέλειωτες ἐπιστολές ποῦ θάταν βέβαια ἀσχετες μὲ τὸ ἀγαλμα. Μὰ καὶ σχετικῶς νὰ ἦταν, τί φόβο εἶχε; Μήπως ἦταν ἀνακατεμένος καθόλου στὴν ὑπόθεσι; Ὅλ' αὐτὰ θὰ φωτιζόνταν σὲ μιὰ στιγμή...

— Καὶ ποῦ θὰ γείνη αὐτὴ ἡ ἀνάκρισις; ρώτησε.

— Βιάζεσαι; τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ὑπαστυνόμενος. Στὴν Ἀ-στυνομία... Μὰ στάσου, γιατί ἔχουμε κι' ἄλλη δουλειὰ ἐδῶ...

Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἦταν νὰ κλειδώσῃ ὁ ἴδιος τὸ χρηματοκιβώτιο, τὴ μόστρα κι' ὅλα τὰ συρτάρια τοῦ μαγαζιοῦ καὶ... νὰ πάρῃ τὰ κλειδιά.

— Γιατί; ἔκαμε ὁ πατέρας μου.

Μὰ στὴν ἐρώτησι αὐτὴ δὲν ἔλαβε ἀπάντησι. Ὁ ὑπαστυνόμενος ἐφώνησε τὸν ἕνα κλητῆρα, τὸν ἐφόρτωσε μὲ τὰ χαρτιά καὶ μὲ τὸ ἀγαλματάκι.—στὸ κουτί του πάντα,—καὶ τοῦ εἶπε νὰ περιμένῃ ἔξω. Ἐπειτα πρόσταξε τὸν πατέρα μου νὰ κλείσῃ τὸ μαγαζὶ καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ... μὲ τὸ καλό.

— Γιατί; ἔκαμε πάλι ὁ πατέρας μου. Εἶν' ἀνάγκη νὰ

κλείσω και τὸ μαγαζί: Δὲν ἀφίνω τὸ παιδί νὰ τὸ φυλάῃ ὥς που νὰ γυρίσω;

— Ὅχι, ἀποκρίθηκε ὁ ὑπαστυνόμος, γιατί μπορεῖ νὰ ρεγγή-
σας.

Τίποτ' ἄλλο. Ὁ πατέρας μου δὲν εἶχε παρὰ νὰ συμμορ-
φωθῇ. Μπροστά στὸν κόσμο ποὺ εἶχε μαζέψει ἐκεῖ ἡ παρου-
σία τῆς ἐξουσίας, ἐκλείσας τὸ μαγαζί του, παράδωκε κι' αὐτὰ
τὰ κλειδιά σιὸν ὑπαστυνόμο κι' ἐτοιμάστηκε νὰ τὸν ἀκολου-
θήσῃ.

Κανένας δὲν ἤξερε ἀκόμα τί συμβαίνει. Ὁ Τηλέμαχος
ὁ Πολυγένης ποὺ περίμενε μὲ ἀγωνία τὸν πατέρα μου ἀ-
πέβω, γιατί εἰ κλητῆρες δὲν τὸν ἀφήσαν νὰ μῆ μῆσα, τὸν
ρώτησε μόλις βγῆκε:

— Τί εἶναι, κουμπάρε;

Κι' ὁ πατέρας μου ἠσυχάσθη:

— Ἄ, τίποτα. Κάποιος μὲ εἶπε χτές νὰ τοῦ φυλάξω
ἕνα ἀγαλματάκι ἀρχαῖο, . .

— Ποιὸς; τὸν εἶπε ὁ Πολυγένης ζωηρὰ, ὁ Γαρίμπα;

— Ναί, ναί, αὐτός.

— Τὸ κατάλαβε.

Καὶ δείχνοντας τὸ κουτί ποὺ κρατοῦσε ὁ κλητῆρας, ὁ χρυ-
σικός ἐπρόσθεσε:

— Γνώρισα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ποὺ τόρερα χτές βράδυ μ'
ἕνα λούτρο.

Κι' ἡ πομπὴ ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἀστυνομία. Μπροστά ὁ
κλητῆρας μὲ τὰ κατασχεμένα, ἔσπρωξε ὁ πατέρας μου, στὴ
μέση τοῦ ἄλλου κλητῆρα καὶ τοῦ ὑπαστυνόμου, καὶ τελευ-
ταίος ὁ μικρὸς ὑπὲρθετος κλαίγοντας.

— Πάψε σὺ! τὸν ἐμάλωσε ὁ πατέρας μου. Καὶ τρέχα στὸ
σπίτι νὰ τὸ πῆς, μὴν ἀργήσω κι' ἀνησυχήσουν. Δὲν εἶναι τί-
ποτα πᾶς' μιὰ παρεξήγηση.

Τὸ πλῆθος ἀκολούθησε λίγο κι' ἐπειτα διαλύθηκε. Στὸ
ἀναμεταξὺ ὅμως κάτι εἶχε διαδοθῇ ποὺ τὸ συμπλήρωνε ἡ φαν-
τασία. Καὶ φαίνεται πὺς αὐτὸ ἔτρεχε μπροστά μὲ τὴν ταχύ-
τητα τῆς φήμης. Ἔτσι ὁ πατέρας μου, στὸ πέρασμά του,
ἄκουσε ἀνθρώπους νὰ λένε:

— Ἀρχαιοκλέπτης ὁ μασκαρὸς!

ΕΙΧΕ ἀκόμα τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεύῃ πὺς σ' ἕνα τέταρτο
τῆς ὥρας θὰ τελείωναν ὅλα. Φτάνει μόνο νὰ διηγόταν τὴν
ιστορία στὸν Ἀστυνόμο. Καὶ δόξα σοι ὁ Θεός, ἡ Ἀστυνομία
δὲν ἦταν μακριά: Στὴν ἰδὲν Νομισματοκοπείου, ἀντικρὺ στὸ
Ἰπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν. Τὸ μόνο ποὺ τὸν στενοχωροῦσε ἦταν
ἡ κακοτυχία τοῦ καίμενου τοῦ Περικλῆ. Ποιὸς γὰρ τὸν ἐπρό-

δωσε ἀλήθεια ; Καὶ μπορεῖς τώρα ὁ πατέρας μου νὰ τὸν σκαπῶς ; Θὰ τὸν τσάκωναν καὶ θὰ τὸν ἔχωναν μέσα γιὰ καλὰ. Μὰ τὰ θέλησε καὶ τὰ πάθαινε. Ποιὸς τοῦ ἔφταιγε ; . .

Τὸν κακόμοιρο τὸ γέρο-Σπύθη! Ποῦ βρισκόταν κι' ἀπὸ τὴ ὕπνο θὰ ξυπνοῦσε σὰ λίγο ! . .

Τὸν κλειδωναν σὲ μιὰ κάμαρα μονάχο του κι' ὅποτε ἀπὸ τοὺς δολάκερας ὄρας, τὸν δὴγγησαν τέλος μπροστὶ στόν κ. Διευθυντή.

Κι' αὐτός, φυσικά, πολίτης καὶ κομματάρχης. Τὸν ἤξερα. Ἐν' ἀγριόμουτρο, προστυχόταντο, καὶ μιὰ εὐγένεια ἐπίπληστη ποῦ δὲν τοῦ ταίριαζε καθόλου. Γι' αὐτὸ ἔλεγαν πὼς ἦταν ἀγριότερος ὅταν γελοῦσε.

Ἀπάνω στὸ γραφεῖο του, ὁ πατέρας μου εἶδε τὸ Σάτυρο, τὰ νομίσματα, τὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτιά ποῦ τοῦ εἶχε κατὰ-σχετὸ ὁ ὑπατυνόμος. Καὶ τὸ πρῶτο ποῦ τὸν ρώτησε ὁ κ. Διευθυντὴς ἦταν :

— Εἶναι δικὰ σου ὅλα αὐτά ; τὰ γινώσκεις ;

— Ὅλα, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου. Ἐκτός ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄγαλμα κι' ἀπὸ τοὺς σχέδια ἐπιστελῶν, ποῦ δὲν ξέρω ποῦ εἶναι . . . δὲν τὰ βλέπω.

— Ἐδῶ εἶναι ! ἔκαμα ὁ κ. Διευθυντὴς.

Κι' ἐβγαλε τὰ τοὺς ἐκεῖνα δοκουμέντα . . . ἀπὸ τὴν τσέπη του !

— Αὐτά, ἀεκολοούησε, ἰσχυρίζεσαι πὼς δὲν τὰ ἔγραψες ἐσύ ;

— Ἐγώ, ὅχι . . . ὅτε ξέρω τί λένε . . . Ἄν μοῦ ἐπιτρέπατε νὰ τὰ διαβίσω . . .

— Ὅχι, περὶτό . . . Καὶ ποιὸς λοιπὸν τὰ γράψε αὐτά ; (Καὶ τὰ ξανάκρυψε).

— Ὁ ἄνθρωπος ποῦ μοῦ ἔφερε νὰ τοῦ φυλάξω αὐτὸ τὸ ἄγαλμα.

— Δηλαδή :

— Ὁ κ. Περικλῆς Γαρίμπα.

— Τί εἶναι αὐτός ; τί δουλειὰ κάνει ;

Ὁ πατέρας μου τοῦ εἶπε γιὰ τὸ Γαρίμπα. Κι' ὅποτε τοῦ διηγήθηκε ὅσα ξέρουμε γιὰ τὸ ἄγαλματάκι, χωρὶς νὰ κρύψῃ πὼς ὁ Γαρίμπα τοῦ ἐπρότεινε καὶ νὰ τὸ ἀγοράσῃ.

— Καὶ πὼς λέγαται ὁ χωριάτης ποῦ τὸ βρῆκε ; τὸν ρώτησε ὁ κ. Διευθυντὴς, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἱστορίαν του.

— Δὲν ξέρω. Ὁ κ. Γαρίμπα δὲν μοῦ εἶπε τὸν ὄνομα του.

— Δὲν εἶχα ἀμφιβολία . . . Ἀπὸ ποῖο χωριὸ εἶναι τοῦλάχιστο ;

— Ὅτε αὐτὸ . . . Κι' ἂν μοῦ τῶπε, δὲν τὸ θυμᾶμαι. Ἐγώ, βλέπετε, δὲν εἶμαι ἀπὸ δῶ . . . δὲν ξέρω τὰ μέρη . . .

— Κι' αὐτός ὁ Γαρίμπα ποῦ κάθεται ;

— Κάπου ἐκεῖ, στὸ Κολωνάκι . . . Δὲν ξέρω τὸ δρόμο.

— Καὶ πῶς θὰ τὸν βροῦμε τώρα, γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ;

— Ἡ Ἀστυνομία θὰ τὸν βρῇ . . . Εἶναι ἄνθρωπος γνωστός . . . Δὲν θὰ δυσκολευθῇ . . .

Ὁ κ. Διευθυντὴς ἐκοῦνησε τὸ κεφάλι του μὲ οἴχτο.

— Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, εἶπε, ἐρχόταν κάθε μέρα στὸ μαγαζί σου, κάνατε δουλειές, ἔγραφε ὅπως λές τὰ γράμματά του στὸ γραφεῖο σου, σὲ χαρτί σου, σοῦ ἐμπιστευόσαν νὰ τοῦ φυλάξς τέτοια καιμήλια, ἤσοτε φίλοι, πίνατε καὶ μαζί. Καὶ θὰ μοῦ πῆς τώρα πῶς δὲν ξέρεις τὸ σπῆτι του; ἰσὺ;

— Δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ τὸ μάθω, ἀπολογήθηκε ὁ πατέρας μου. Δὲν συμβαίνει συχνὰ νὰ γνωρίζουμ' ἓναν ἄνθρωπο, νὰ τὸν βλέπουμε κάθε μέρα, νὰ τὸν ἔχουμε φίλο, καὶ νὰ μὴν ξέρουμε ἀκριβῶς τὸ σπῆτι του;

Καλὰ, καλὰ, ἔκαμε ὁ κ. Διευθυντὴς, σὰ νὰ κομῶτε ὁλωςἐπίλοιπον περιττὴ ἢ ἀσχετὴ κουβέντα. Αὐτὰ τέλος πάντων τὰ γνωρίζεις;

Καὶ τοῦ ἔδειξε πάλι τὰ πράγματα του.

— Μὰ οἷς εἶπα . . . ναί.

— Εἶναι σωστά;

Ὁ πατέρας μου σήκωσε τοὺς ὤμους. Που ἤξερε ἂν ἔλειπε καὶ κανένα; Μήπως τὰ εἶχε μετρήσῃ;

— Τώρα θὰ μᾶς πῆς πῶς σ' ἔκλεψε κι' ἡ Ἀστυνομία! τοῦ εἶπε ὁ κ. Διευθυντὴς ἅμα τὸν εἶδε νὰ διατάξῃ.

— Δὲν θὰ πῶ τίποτα, δὲν εἶπα τίποτα! διαμαρτυρήθηκε ὁ πατέρας μου. Σωστά εἶναι.

— Ἔτσι ντά! ἔκαμε ὁ κ. Διευθυντὴς.

Καὶ τᾶρριξε ὅλα στὸ συρτάρι του.

— Μπορῶ νὰ πῶ τώρα στή δουλειά μου; ρώτησε ὁ πατέρας μου.

— Ὅχι, ὄχι! Θὰ μείνῃς ἐδῶ ὥς πού νὰ βροῦμε αὐτὸν τὸν κ. Περικλῆ . . . πῶς τὸν εἶπες; . . . τὸ Γαρίμπα, καὶ νὰ διαλευκανθῇ ἡ ὑπόθεσις.

— Καλὰ, μὰ δὲν κάνει νὰ πῶ στὸ μαγαζί μου κι' ὅταν μὲ χρειασθῇτε πάλι, νὰ μὲ φωνάξετε; Κλέφτης εἰμ' ἐγώ, καθόγγρος, καὶ φοβάστε μὴν τὸ σκάσω;

— Μὰ καταλαβαίνεις τώρα τί λές; τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ κ. Διευθυντὴς. Καταγγέλληκες πῶς εἶχες στὸ μαγαζί σου ἓν ἀρχαῖο ἀγαλμα, ἀδήλωτο, μεγάλῃς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας καὶ πῶς ἐτοιμαζόσουν νὰ τὸ σταίλῃς κρυφὰ στὸ ἐξωτερικό. Σοῦ κάνουν ἔρευνα, τὸ βρίσκουν, βρίσκουν ἀκόμα καὶ δυὸ γράμματα, — σχέδια, ὅπως θές, — ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν ἐνοχλή σου . . .

— Τὴν ἐνοχλή μου; . . . Ὅχι δά!

— Ναί, ναί! . . . Συλλαμβάνεσαι, εἶσαι ὑπὸ ἀνάκριση, ὑπέ

κατηγορία. Καὶ θέλεις νὰ σάφήσω ἐλεύθερο νὰ γυρίσης στὸ μαγαζί σου ; . . Ἐγὼ, ἔστω, παραδέχομαι πὺς εἶσαι ἀθῶος. Πὺς τὸ ἀγαλμα σοῦ τὸ ἔφεραν ἀπλῶς νὰ τὸ φυλάξης καὶ πὺς αὐτὰ τὰ γράμματα δὲν τὰ γράφεις ἐσὺ. Μὰ στὰ σου τοῦλάχιστο νὰ ποδεῖχτοῦν αὐτὰ. Δὲν ἐγὰθῃς ὁ κόσμος ἂν θὰ μείνῃ τὸ μαγαζί σου κλειστὸ μισὴ μέρα ! Ἐμεῖς πάλι ἔχουμε τὰ κλειδιά. Οὐτα θὰ σὲ σταίλουμε στὴν κατόγα, μὲ τοὺς λωποδύτες. Νά, στὸ δωμάτιο ποῦ σ' ἔβαλαν, θὰ μείνῃς ἔχει λίγη ὑπομονή. Ἐτοί ὁ πατέρας μου κλείστηκε πάλι στὸ δωμάτιο ἐκεῖνο κι' εἰμὶναι μονάχος μὲ τίς σκέψεις του.

Τὰ συλλογίστηκε, τὰ συνδύασε ὅλα καὶ καὶ τοῦ ἤρθε ἡ πρώτη ὑποψία πὺς αὐτὰ τὰκανε ὁ Γαρίμπας γιὰ νὰ τὸν βλάψῃ, νὰ τὸν καταστρέψῃ.

Ὁ Γαρίμπας ; . . γιὰ νὰ τὸν καταστρέψῃ ; . . Μὰ . . . τί συμφέρο εἶχε πάλι αὐτός ; Ποῦ τὸν ἤξερε ; Τί κακὸ τοῦ εἶχε κάμει ; Ἐτοί καταστρέφει καλὴς ἓναν ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ χῇ λόγο νὰ τὸν ἐκδικηθῇ, ἢ χωρὶς νὰ περιμένῃ νὰ κερδίσῃ τίποτ' ἀπὸ τὴν καταστροφή του ; Ἀδύνατο ! Ἄν πραγματικῶς ὅλ' αὐτὰ τὰ εἶχε καταστρώσει ὁ Γαρίμπας μὲ σκοπὸ νὰ τοῦ κάμῃ κακὸ, κάποιος ἄλλος θὰ τὸν εἶχε βάλει, θὰ ἦταν ὄργανο κάποιου ἄλλου ποῦ εἶχε λόγος καὶ συμφέρο . . .

Καί, γιὰ πρώτη φορά, ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ πατέρα μου πέρασε ἡ ἰδέα πὺς ὁ ἄλλος αὐτός ἦταν ὁ Δαλέρης.

Ἀλλὰ τοῦ φάνηκε ἀπίστευτο, τερατῶδες. Ὅχι τόσο γιὰτὶ δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῇ πὺς ὁ πατέρας τῆς Ἀγγέλας ἦταν ἱκανὸς νὰ φτάσῃ ὡς ἐκεῖ, ὅσο γιὰτὶ δὲν μπορούσε νὰ χωρέψῃ ἀκούει πὺς ὁ Περικλῆς Γαρίμπας ἦταν τέτοιος ἄνθρωπος.

Γέλασε μάλιστα μιὰ στιγμή γιὰ τίς ὑποψίες του κι' εἶπε : « Ἐχασα τὸ νοῦ μου ! Δὲν ξέρω πιά τί μοῦ γίνεται ! . . Ὁ Γαρίμπας, καλέ ; . . Καὶ τί σχέση ἔχει αὐτός μὲ τὸν Δαλέρη ; . . Οὐτε τὸν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ! . . Ποιὸς ξέρει ποιὸς ἐχθρὸς του τοῦ τὰ καταφρα αὐτὰ . . Καὶ στὰ γράμματα ἐκεῖνα ποῦ δὲν μᾶφησαν νὰ τὰ ἰδῶ, ποιὸς ξέρει τί παρεξήγηση κάγουν ! . . Δὲ βαριέσαι ! Τώρα θὰ βροῦν τὸ Γαρίμπα κι' ὅλα θὰ διαλευκανθοῦν ».

Πάλι ὅμως γύριζε στὴν ὑποψία του. Γιὰτὶ ὁ Γαρίμπας τοῦ εἶχε δείξει ἀπ' τὴν ἀρχὴ τόσο καλὸσύνη ; . . Γιὰτὶ τοῦ πουλοῦσε τόσο συμφερτικὰ τάρχαλα του ; . . Γιὰτὶ στὸ τέλος θέλησε νὰ τοῦ χάρισῃ σχεδὸν ἐκεῖνο τὸ ἀγαλμα ; . . Δὲν ἦταν ὑποπτα ὅλ' αὐτὰ ; . . Κι' ἔπειτα, — θυμόταν ὁ πατέρας μου τώρα, — μιὰ φορά ποῦ στὸ μαγαζί του ἔβαινε λόγος γιὰ τὸν Δαλέρη, ὁ Γαρίμπας ἔδειξε μιὰ παράξενη ταραχὴ κι' εἶπε τρεῖς φορές πὺς δὲν τὸν γνωρίζει. Γιὰτὶ νὰ τὸ πῇ τρεῖς φορές ; Δὲν ἔφτανε μιὰ ; . .

Ἀλλὰ μόλις, μὲ τίς θύμησης καὶ τοὺς συλλογισμοὺς, ἔφτανε

στό συμπέρασμα πώς ο Γαρίμπος ήταν όργανο του Διλήρη, άμέσως πάλι το έθρισκε άπίστευτο και γελοίο με την «φαντασία» του κι' έλεγε πώς σέ λίγο θά τσελώνωαν όλα. Κι' άν δέν χαιρόταν πολύ, ήσαν μέ την ιδέα πώς θά φυλάκιζαν ίσως στή θέση του τόν Γαρίμπα. Τι κουτός άνθρωπος — ο Γαρίμπος, — νά μπλέξω έτσι μέ τά παράνομα και τάπαγορευμένα! . .

Και κυμαινόταν ο πατέρας μου ενώ οι ώρες περνούσαν . . .

Στή μία, πήγε ένας κλητήρας και τόν ρώτησε άν ήθελε νά πάω. Κι' ο πατέρας μου τόν έστειλε και του πήρε μιá μερίδα φαί από το ξενοδοχείο. Άλλον άνθρωπο όμως δέν είδε. Τόν είχαν σέ άδυστηρότατη άπομόνωση. Κι' ενώ πήγαν στήν Αστυνομία κι' ή μητέρα μου, κι' ο κουμπήρος μας ο Παλυγένης, κι' άλλοι γείτονες στήν δρόν Αιόλου, κανένα δέν άνησαν νά μπη. Ούτε τό μικρό ήπηρετή που τόν έστειλε ή μητέρα μου τριν άποφασισή ή ίδια νά πάω γιά νά μάθω . . .

Στίς τέσσερις, τόν φώναξε πάλι ο κ. Διευθυντής.

Μπαίνοντας στο γραφείο του ο πατέρας μου είδε πρώτα-πρώτα τό Γαρίμπα. Έπιτέλους, τόν είχαν βρει!

— Καλημέρα, Περικλή! του είπε.

Αλλά κείνος γύρισε και τόν κοίταξε χωρίς μιλιá! Τό σκοτεινό του βλέμμα έδειχνε σάν έκπληξη, σά δυσπρόσκειτα, σά θυμό . . . Άίσιος άνθρωπος τελοςπάντων ο Περικλής Γαρίμπος, ο φίλατος! . .

Τι νά τόν μεταμόρφωσε έτσι. Είχε λοιπόν τήν άξίωση, — συλλογίστηκε ο πατέρας μου, — νά μή φανερώσώ τίνος ήταν τό λαθραίο:

— Ορίστε, του είπε ο κ. Διευθυντής, μόλις ο κλητήρας έκλεισε πίσω του τήν πόρτα' σού φέραμε και τό Γαρίμπα σου. Αυτός είναι:

— Αυτός, ψιθύρισε ο πατέρας μου.

— Έ, λοιπόν λείν πώς δέ σού έφερε κανένα άγαλμα και πώς δέν έβρει άπολύτως τίποτα άπ' αυτή τήν ιστορία.

— Α! έκαμα μόνο ο πατέρας μου.

— Ούτε αυτά τήν γράμματα τά έγραφε, όπως λές, αυτός.

Κι' ο κ. Διευθυντής τά ξανάδγαλε από τήν τσέπη του.

Ο πατέρας μου δέν έπίστευε ταπεινά του.

— Άλήθεια, Περικλή, ρώτησε, δέν εί-αι δικά σου αυτά;

— Καθόλου! άποκρίθηκε ο Γαρίμπος. Δέν είναι γράψιμο δικό μου αυτό . . . Έγώ έδειξα στόν κ. Διευθυντή . . . ορίστε!

Κι' έδγαλε ένν φύλλο χαρτί γραμμένο και τό άνοιξε δίπλα στά γράμματα που κρατούσε ακόμα ο κ. Διευθυντής.

— Ορίστε, είπε' μοιάζουν καθόλου;

Πραγματικώς. Ο πατέρας μου πλησίασε κι' είδε πώς οι γραφικοί ένστοι χαρακτήρες δέν είχαν καμμιά σχεδόν ομοιό-

τητα. Καί — περίεργο πράγμα! — τὸ γράψιμο τῶν «ἐνοχοποιητικῶν ἐπιστολῶν» ἐμοιάζε περισσότερο μὲ τοῦ πατέρα μου παρὰ μὲ τοῦ Γαρίμπα, ὅπως ἦταν τοῦλάχιστο σὲ γραπτὰ ποὺ εἶχε φέρει γιὰ δαίγμα.

Ἦταν πιά ὁλοφάνερο. Ὁ Γαρίμπας, γράφοντας ἐκεῖνα τὰ σχέδια ποὺ θὰ ἐνοχοποιῶσαν τὸν πατέρα μου, εἶχε προσπαθῶσι νὰ μιμηθῇ τὸ γράψιμό του.

Τελείωσε! ἀπ' αὐτὴ τῇ στιγμή, ἡ μάσκα ἔπεσε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Γαρίμπα. Ὁ πατέρας μου εἶδε καθαρά τὸν καθόργο ποὺ τοῦ εἶχε στήσει μιὰ παγίδα. Μὰ δὲ θεώρησε τὸν ἑαυτοῦ του χαμένο. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ποδειχθῶν. Ἦταν μάρτυρες γιὰ νὰ βεβαιώσουν πὺς τὸ ἄγαλμα, σὸ κοινοῦ, τοῦ τὸ εἶχε πᾶσι χιτὸς τὸ βράδυ ὁ Γαρίμπας. Κι' ἂν τὸ γράψιμο ἦταν παραποιημένο, ὑπῆρχαν πραγματογνώμονες γὰρ τὸ ἐξακριβώσουν.

Γύρισε στὸν ἐχθρὸ του καὶ τὸν ρώτησε, τὸν προσκάλεσε νὰ διαφεύσῃ τὴν κατάθεσιν ποὺ εἶχε κάμει τὸ πρωτὶ στον κ. Διευθυντή. Κι' ὁ Γαρίμπας, ἀπτόντος, ἀναιδέστατος, τὰ διέφευσε ὅλα, ὅλα. Ποτὲ δὲν κουβάλησε αὐτὸς ἄγαλμα ἐποιοθήποτε σὲ σαρφάλικο. Ποτὲ δὲν ἔγραψε αὐτὸς τὰ γράμματα ἐκεῖνα. Ἡ μόνη ἀλήθεια ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τοῦ πατέρα μου ἦταν πὺς τοῦ πουλοῦσε κάποιον κάποιον κανέν' ἀρχαῖο νόμισμα καὶ πὺς σύχναζε σὰ γνώριμος καὶ σὰν πελάτης στο μαγαζί. ὅπου καθόταν καὶ καμμιὰ φορά νὰ γράψῃ κανένα γράμμα, — ὄχι ἐκεῖνα, γιὰ τὸ Θεό! — ἢ νὰ κάμῃ κανένα λογαριασμό.

— Κι' ἐπωφελήθηκας ἐξου, εἶπε ὕστερα στὸν πατέρα μου, γιὰ νὰ τὰ ρίξεις ὅλα σὲ μὲνα; Νὲ πῶ ἐγὼ σὲ φυλακὴ καὶ σὺ νὰ βγῇς λαθί; Μπράβο, κύρ Γιώργη! Αὐτὸ δὲν το παρίμενα ἀπὸ σένα ποτέ. Γιατί τῆχα; Γιατί ἤξερες πὺς εἶμαι στὸν κόσμον μονάχος; Τί σημαίνει; Τὴ θέλω κι' ἐγὼ τὴ ζωὴ μου, καὶ τὴν τιμὴ μου τὴ θέλω. Καὶ πρὶν μὲ κατηγορήσης ἔτσι γι' ἀρχαιοκάπηλο, ἔπρεπε νὰ συλλογισθῇς πὺς ἴσως δὲ θὰ κάνα γι' ἀγάπη σου αὐτὴ τὴ θυσία. Ἐπιτέλους ποῦ σὲ ξέρω ἐγὼ, ποῦ σὲ εἶδα; Οὐτ' ἕτη μῆνες δὲν γνωρίζομαστε. Τὸ σπῆτι μου ἀκόμα δὲν τὸ ξέρεις, οὐτ' ἐγὼ τὸ δικό σου... Μὰ πιστεύεται, τὸ πιστεύει λογικὸς ἄνθρωπος, πὺς ἂν εἶχα τέτοιο ἄγαλμα ἐγὼ, θὰ τὸ φερνα σὲ σένα; ἐγὼ, ποῦ ἔχω φίλους στήν Ἀθήνα ἀπὸ εἰκοσι χρόνια;

Ἐδῶ ὁ πατέρας μου δὲν ἐδάσταξε.

— Κι' ἂν τὸ κάνας, τοῦ εἶπε, ἐπὶ τῆς γιὰ νὰ μὲ καταστρέψῃς;

— Ἐγὼ; ἰ διαμαρτυρήθηκε ὁ Γαρίμπας. Ἐγὼ, νὰ καταστρέψω ἐσένα; Μὰ τί εἶχαμε ποτὲ μας νὰ μοιράσουμε;

Θύμωσε κι' ὁ κ. Διευθυντής.

— Ἐλα, Σπάθη, εἶπε τοῦ πατέρα μου, μὴ λές παραλο-

γισμούς. Τι συμφέρο είχε ο άνθρωπος να σε καταστρέψω; Ή μήν είδες πώς το ψέμμα σου ήταν χοντρό και προσπάθεις να το κάμης έτσι πιστευτό;

— Έγω μάρτυρες, κύριε Διευθυντά, φώναξα ο πατέρας μου.

— Τι μάρτυρες; Είδα κανένας αυτόν τόν άνθρωπο να σου παραδίνω το άγαλμα;..

— Μάλιστα! τόν είδαν να τό φέρνω.

— Ποιός;

Ο πατέρας μου έδωσε τότε τὰ όνόματα του Τηλέμαχου Πολυγένη και μερικών άλλων γειτόνων. Για τόν πρώτο ήταν βέβαιος, αφού τό πρώτ είπε πώς «γνώρισε τό κουτί»· μά κι' από τους άλλους κάποιος μπορεί να είχε ίδαι τό Γαρίμπα μέ τό λούτρο.

— Πολύ καλά, είπε ο κ. Διευθυντής. Θα τους φωνάξουμε άμέσως. Κύριε Γαρίμπα, είσθε άλσυσσρος;.. Έσύ θά κρατη-
θής απόψε έδώ.

Φυσικά! έπρεπε γά «διαλευκανθής ή ύπόθεσις» που όλοένα έμαύριζε. Κι' ο πατέρας μου έδηγήθηκε πάλι στο κρατητή-
ριό του, όπου έπρεπε όλη τή νύχτα, χωρίς να ίδω άλλον άν-
θρωπο από τόν κλητήρα που του έφερα πάλι νά πάω.

Ντυμένος όπως ήταν και σκεπασμένος μέ τό άπανωφόρι του, έαπλώσε σ' έναν παλιόκαναπέ που βρισκόταν εκεί μέσα. Μά δεν μίρασε να κλείση μάτι. Συλλογιζόταν τήν άτιμία του Γαρίμπα και του Διτέρη (ώ, τώρα ήταν τόσο βέβαιος!) κι' έδλεπε πώς τόν είχαν μπλέξει σε τρόπο που δεν ήταν κα-
θόλου εύκολο γά ξεαπλώξ..

Τό άγαλμα βρέθηκε στο μαγαζί του. Βρέθηκαν μαζί και δυό γράμματα, που ο Γαρίμπας ισχυριζόταν πώς δεν τέγραψε αυτός και που ο κ. Διευθυντής έλεγε πώς τόν ένοχοποιούσαν. Τι να ήταν άραγε; Δεν τόν άφησαν να τά ίδω, — μυστικό της άνακρίσεως, βλέπατε! — δεν ήταν όμως δύσκολο να μαντέψω: Για να τόν εκθέσω, ο Γαρίμπας θα τόν έκαμε να γράψω τάχα σε κάποιον ή σε κάποιους για τό άγαλμα και για τή λαθραία έξαγωγή του. Σ' αυτά όλα τί είχε ν' αντίταξω ο πατέρας μου; Ό,τι και να έλεγε, θα του άπαντούσαν «ψέμματα!». Κι' οι μάρτυρες που είπε να καλέσουν, θα μπορούσαν τάχα να βεβαιώσουν πώς είδαν τό Γαρίμπα μ' ένα λούτρο και μ' ένα κουτί; ή, θα έφτανε αυτό, που θα τό βεβαίωνε τουλάχισ-
στο ο Πολυγένης, γιά ν' αποδείξω πώς τό κουτί ήταν τό ίδιο και πώς είχε μέσα τό άγαλμα; Κι' άν είχε ξερά σόκα;

Αυτή ήταν ή θέση του πατέρα μου. τήν έδλεπε τώρα μό-
νος του. Κι' ή ιδέα μάλιστα πώς ήταν άνακατεμένος στη δο-
λοπλοκία ο Δατέρης, τόν απέλιζε τέλεια. Ποιός Άστυνό-
μος, Εισαγγελέας, Άνακριτής, Δικαστής, δεν θάταν μιλη-

μένος ; Ποιὸς θῆκε τὴν καλὴν διαθέσιν νὰ βρῇ καὶ νὰ ἰδῇ τὴν ἀλήθειαν :

Οἱ φόβοι τοῦ δὲν βγῆκαν μάταια. Τῆλλο πρῶτ' τὸν ἐκάλισεν στὸ γραφεῖο τοῦ ὁ κ. Διευθυντῆς καί, ἀφοῦ τὸν ρώτησε εὐγενικότερα πῶς πέρασε καὶ πῶς κοιμήθηκε, τοῦ εἶπε :

— Ἐξετάσαμε τοὺς μάρτυρές σου, ἀλλὰ δυστυχῶς κανέναν δὲν μᾶς εἶπε τίποτα. Μόνο αὐτὸς ὁ χρυσοχόος, ὁ Πολουγένης, λέει πῶς τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε, προχτὲς τὸ θράδα, τὸν Γαρίμπα μ' ἓνα λούστρα ποὺ κρατοῦσε ἓνα κουτί σὰν κι' αὐτό . . .

— Τυλιγμένο μὲ λινάτσα . . .

— "Οχι, δὲν εἶπε τυλιγμένο μὲ λινάτσα . . . εἰδῶ εἶναι ἡ κατάθεσὶς τοῦ . . . εἶπε «ἓνα κουτί σὰν κι' αὐτό», ποῦ ὁ Γαρίμπαε τὸ πῆρε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ καὶ μπῆκε στὸ μαγαζί σου. Ἀλλὰ ἐννοεῖς, δὲν μποροῦμε νὰ στηριχτοῦμε σ' αὐτὴ τὴ μονάκριβη κι' ἀόριστη μαρτυρία. Ἐπειτα εἶναι καὶ κουμπᾶρος σου . . .

— Τί σημαίνει αὐτό ; φώναξε ὁ πατέρας μου· εἰν' ἓνας τίμιος ἄνθρωπος . . .

— Ἀδιάφορο, τὸν ἔκοψε ὁ κ. Διευθυντής. Μιά μαρτυρία, καὶ μάλιστα κουμπᾶρου, δὲν ἀρξίζει. Ἄν τόλγαι καὶ κανέναν ἄλλον γείτονα, μάλιστα. Ἀλλὰ, βλέπεις, κανεὶς δὲν εἶδε !

— Ὡστε τώρα ; . . ἔκχευε ὁ πατέρας μου. Θὰ μὲ βίλετε μένα στὴ φυλακῇ ;

— Ἀ, ὅχι ! Διαμαρτυρήθηκε ὁ κ. Διευθυντής, αὐτὸ δὲν εἶναι δική μου δουλειά. "Ο,τι ἔπρεπε νὰ κῆμα, ἐγὼ τὸ ἔκκεμα. Ἄν μοῦ ἀπέδειχνες τὴν ἀθωότητά σου, θῆκανα ἐκεῖνο τὸν Γαρίμπα καὶ θὰ τὸν ἔστειλα στὸν κ. Εἰσαγγελεῖα. Τώρα εἶμαι ἀποχρεωμένος νὰ τοῦ στείλω ἑσένα. Καί . . . ὁ,τι πῇ ὁ κ. Εἰσαγγελεῖς.

— Μὰ ἐγώ, κύριε Διευθυντά, εἶμαι ἀθῶος ! . .

— Τὸ εὖχομαι, ἀλλὰ δὲν τὸ βλέπω. Δὲν μοῦ λές : "Ἐχεις κανέναν ἄλλο μάρτυρα, σοδιρό ; . . " Ἀκουε κανέναν, δταν ὁ Γαρίμπαε σοῦ μίλησε, καθὼς λές, γιὰ τὸ ἀγαλμα ;

— Δυστυχῶς . . . ἤμαστε στὸ μαγαζί οἱ δύο μας. Φυσικά, φύλαξε τὴν ὥκ . . .

— Τότε τί νὰ σοῦ κῆμα ;

— Μὰ καλῇ, ἐτόλμησε νὰ πῇ ὁ πατέρας μου· γιατί δὲν πίναντε τοῦλάχιστο καὶ τὸ Γαρίμπα ; νὰ μᾶς στείλετε στὸν Εἰσαγγελεῖα καὶ τοὺς δύο ; Τὴν παραμικρὴ ὑποψία δὲν ἔχετε γι' αὐτόν, τὴ στιγμὴ ποῦ ἔνας ἄνθρωπος σὰν καὶ μένα, τίμιος ὥς τώρα, — καὶ μπορεῖτε νὰ ρωτῆσετε γιὰ τὸ παρελθόν μου, — σὰς βεβαιώνει πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ ἐνοχος ;

Ὁ κ. Διευθυντής σήκωσε τοὺς ὤμους τοῦ ὥς τὸ ταβάνι.

— Τή στιγμή, είπε, πού τὸ ἄγαλμα βρέθηκε στὸ μαγαζί σου καί, μαζί μ' αὐτό, τὰ δυὸ γράμματα πού φαίνονται γραμμένα μᾶλλον μὲ τὸ χέρι σου, εἶναι περὶ τὸ νὰ ζητοῦμε τὸν ἔνοχο «ακρότερα» . . . Πάλι δὲν ξέρω. Ὁ κ. Εἰσαγγελεὺς υπορεῖ, ἂν κρὶ ἢ καλὸ, νὰ συλλάβῃ καὶ τὸ Γαρίμπα. Σὲ βεβαίω ὅμως πὼς αὐτὸ δὲν θὰ σὲ ὠφελοῦσε καθόλου.

Ὁ πατέρας μου τότε ρώτησε :

— Σὰς παρακαλῶ, ποιὸς μὲ κατήγγειλε στὴν Ἀστυνομία πὼς ἔκρυβα αὐτὸ τὸ ἄγαλμα στὸ μαγαζί μου ;

— Ἐλαβὲ ἐν' ἀνώνυμο γράμμα.

— Μπορῶ νὰ τὸ ἴδω ;

— Δὲν τὸ ἔχω πιά. Τὸ ἔδωκα μὲ ὅλα τὰ ἄλλα χαρτιά πού ἔστειλα πρὸ ὀλίγου στὴν Εἰσαγγελία. Μὰ τί τὸ θέλεις ; Μήπως δὲν εἶπες τὴν ἀλήθεια ;

— Ναί, βέβαια . . . μὰ ἤθελα νὰ τὸ δῶ, γιατί ὑποπτεύομαι πὼς τὸ στείλε ὁ ἴδιος ὁ Γαρίμπα.

— Ἔτσι. Καί νομίζεις πὼς θὰ τὸ γράφει ὁ ἴδιος ; . . . Βλέπω ὅμως πὼς ἐπιμένεις στὴν ἰδέα σου. Δηλαδή, στὸ σκέδιό τῆς ὑπερασπίσεώς σου . . . Σὲ συμβουλεύω, φιλικῶς, νὰ μὴν πῆς τετοια πρᾶγματα στὸν κ. Εἰσαγγελεῖ. Πὼς τὸ θές ; δὲν πιστεύεται πὼς θέλησε νὰ σὲ καταστρέφῃ μὲ τέτοιο ἄτιμο, καταχθόνιο τρόπο, ἕνας ἄνθρωπος πού δὲν ἔχει μαζί σου τίποτα !

— Καί ἂν εἶναι βαλμένος ἀπὸ ἄλλον ;

— Ἀπὸ ποιόν ; . . . Κι' αὐτὸ πού λές δὲν εἶναι πῶς πιστευτὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα. Πές ἕνα θετικό, ὁρισμένο πρᾶγμα : Ποιὸς νομίζεις πὼς ἔδωκε τὸ Γαρίμπα ; Μὰ καί νὰ τὸ ἀποδείξῃς. Ὅχι ἐτοί, λόγια τοῦ ἀέρος, ὑποφίες . . .

Ὁ πατέρας μου ἦταν ἑτοιμος νὰ πῇ. Ἀλλὰ τὰ τελευταία λόγια τοῦ Ἀστυνομικοῦ τὸν ἐμπόδισαν. Ἀλήθεια, πὼς μποροῦσε νὰ ποδείξῃ πὼς ὁ Γαρίμπα ἦταν ὄργανο τοῦ κ. Δαλέρη ; Τί ἄλλο θὰ ἔκανε ἀπὸ μιὰ ὑπόθεσιν . . . γέλοια :

Χωρὶς ἄλλο ὁ κ. Διευθυντὴς θύβαζε τὰ γέλια. Κι' ὁ καί- μένος ὁ πατέρας μου σόπασε.

Ἡ ἀστυνομικὴ προανάκριση εἶχε τελειώσει. Σὲ λίγο τὸν ἔστειλαν μὲ τοὺς κλητῆρες στὴν Εἰσαγγελία, ὅπου εἶχαν σταλεῖ κι' ὅλα τὰ κατασχεμένα. « Ἀπὸ τὸν Ἄννα, στὸν Καίφα » συλλογίσθηκε ὁ κακόμοιρος . . .

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ διηγηθῶ μὲ τὴν ἰδίαν ἔκταση τὴ συνέντευξη τῆς « διαδικασίας ». Καθένας κιόλα τὴ μαντεύει : Ἐξέτασθηκε πάλι κι' ὁ Γαρίμπος πού εἶπε τὰ ἴδια . . . Ὁ πατέρας μου ἔκαμε τίς ἰδίας ἐρωτήσεις κι' ἔλαβε τίς ἰδίας ἀπαντήσεις κι' ἀπὸ τὸν κ. Εἰσαγγελεῖ κι' ἀπὸ τὸν κ. Ἀνακριτῆ. Στὸ τέλος, Εἰσαγγελεῖς κι' Ἀνακριτῆς συμφώνησαν στὴν ἀντί- τέλεια : Ὁ Γεώργιος Σπύρης ἦταν ὑποπτος, ἦταν ἔνοχος. Καί παραπέμφθηκε στὸ Κακουργιοδικεῖο, διατάχθηκε ἡ προ-

φυλακιστή του, μεταφέρθηκε στις φυλακές του Παλαιού Στρατώνα.

Καλά του είχε παί ο υπαστυνόμος πώς μπορούσε ν'αργήσει για νά ξανανοίξη τὸ μαγαζί! . .

Πρέπει νά προσθέσω πὼς ἐκείνον τὸν καιρὸ, αὐτὰ τὰ πράγματα γινόνταν πολὺ πιὸ αὐθαίρετα καὶ τυραννικά ἀπὸ σήμερα. Οὐτε ἡ ἀνάκριση ἦταν φανερή, οὔτε δικηγόρος μπορούσε νὰ παραστέκεται, οὔτε μὲ χρηματικὴ ἐγγυηση ἀφινόνταν ἐλεύθερος ἓνας ὑπόδικος. Κι' οἱ δικαστικοὶ ἢ οἱ ἀστυνομικοί, ὅταν ἤθελαν νὰ καταδικάσουν ἓναν ἄνθρωπο χωρὶς αἰτία γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν ἰσχυροὺς. Δὲν εἶχαν νὰ φοβηθοῦν τίποτα οὔτε καὶ νὰ δώσουν λόγον σὲ κανένα.

Ὑποθέτω τώρα, — ἂν καὶ δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος γιὰ τίποτα, — πὼς αὐτοὶ ποὺ συνεργάστηκαν στὴν καταστροφὴ τοῦ πατέρα μου, δὲν ἦταν ὅλοι μιλημένοι καὶ βαλμένοι ἀπὸ τὸν Δαλέρη. Μερικοί, — ὅπως π. χ. ὁ κ. Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας, — μπορεῖ νὰ τοῦ φάγησαν ἀμείλικτοι μόνο γιὰτὶ ἦταν Τρικουπικός. Ἄλλοι ἐπειδὴ ἐσχηματίσαν πραγματικῶς τὴν ἰδέαν πὼς ἦταν ἐνοχός. Κι' ἄλλοι τέλος ἐπειδὴ ἦταν ἀγανακτιομένοι μὲ τὴν ἀρχαιοκαπηλία ποὺ ντρόπιαζε, ἐκείνο τὸν καιρὸ, τὸν τόπο μας κι' ἤθελαν νὰ ξεθυμάνουν μὲ τὸν πρῶτο «ἀρχαιοκάπηλο» ποὺ ἔπεφτε στὰ χέρια τους. Γι' αὐτὸ εἶχαν γράψει τόσα κι' οἱ ἐφημερίδες γιὰ τὸν Σάτυρο ποὺ βρέθηκε στὸ σαράφικο, «ἐτοιμός νὰ πάρῃ τὸ φυσηγὸν τοῦ γιὰ τὴν Εὐρώπη», καὶ γι' αὐτὸ ἡ κοινὴ γνώμη ἦταν ἐναντίον τοῦ πατέρα μου.

Ἀλλὰ γιὰ τί πράγμα ἀκριβῶς τὸν κατηγοροῦσαν;

«Ἀπεμπόλησις ἀρχαιοτήτων» εἶπεγς τὸ κατηγορητήριον. Καὶ θυμῶς πὼς μ' αὐτὲς τὲς λέξεις μοῦ τὸ εἶχε ἀναγγεῖλαι ὁ ἴδιος. Ὡστόσο τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος εἶχε βρεθεῖ καὶ κατασχεθεῖ στὸ μαγαζί του. Τὸ πολὺ πολὺ ἦταν μιὰ ἀπόπειρα ἀπεμπολήσεως. Καὶ στήριζόταν στὰ μυστηριώδη ἐκείνα «σχέδια ἐπιστολῶν» ποὺ τὸ περισχόμενό τους ὁ πατέρας μου τὸ ἔμαθε στὴν Εἰσαγγελία: Σὲ κάποιον, ποὺ τὸν εἶπεγς ἀπλῶς «φίλτατε», ἔγραφε πὼς περίμενε τὴν εὐκαιρίαν γιὰ νὰ τοῦ σταίλῃ «ἐν' ἀρχαίῳ εἶρημα μεγάλῃς ἀξίας». Καὶ στὰ δύο σχέδια ἀπάνω-κάτω τὰ ἴδια. Ποιὸς ἦταν αὐτός ὁ «φίλτατος»; Ποῦ ἔμενε: Τί δουλειὰ ἔκανε; Αὐτὰ οἱ εἰσαγγελικοὶ περίμεναν νὰ τὰ μάθουν ἀπὸ τὸν πατέρα μου κι' ὁ πατέρας μου . . ἀπ' αὐτούς!

Κι' ἔμενε ἀκόμα τὸ μέγα καὶ φοβερὸ μυστήριον τοῦ ἀγάλματος. Ἀφοῦ δὲν τοῦ τὸ πῆγε ὁ αὐτὸς ὁ Γαρίμπας, ποὺ τὸ βρῆκε ὁ πατέρας μου; Τοῦ τὸ πῆγε κανένας ἄλλος; Τὸ ἀγόρασε ἀπὸ χωριάτην ποὺ τὸ βρῆκε σκάδοντας τὸ χτήμα του; Τὸ ἔκλεψε; Τοῦ ἔπρεπε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν τὸ παλλᾶδιον;

— Ἐχéis καὶ συνενόχους, τοῦ εἶπε μόνο ὁ κ. Εἰσαγγε-

λέας. Ἄλλ' ἀφοῦ δὲν ἐννοεῖς νὰ τοὺς φανερώσῃς, τόσο τὸ χαιρότερο γιὰ σένα!

Καὶ συνένοχοι ἦταν ὁ «φίλιππος» τῶν σχεδίων κι' ὁ «ἀγνωστος» ποὺ βρῆκε καὶ τοῦ πούλησε τὸ ἀγαλμα.

Κι' ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας:

Ὅποτε κἂν συνένοχος! Κι' ἐνῶ ὁ πατέρας μου, ὁ ἀθῶος, ἔλυωνε στὴ φυλακὴ, αὐτὸς γύριζε στοὺς δρόμους ἐλευθερός, περνοῦσε κι' ἀπ' τὸ κλειστὸ μαγαζί, τὸ κοίταζε κουνώντας μὲ σίκτο τὸ κεφάλι κι' ἔλεγε στὸν Πολυγένη δταν τύχαινε στὴν πόρτα του:

— Ποιὸς τοῦ φταίει τοῦ κουμπάρου σου; . . Ἀμ' βέβαια! ὁποῖος πηδάει πολλὰ παλούκια . . . Καὶ νι ἰδῆς ποὺ ἤθελε νὰ ἐνοχοποιήσῃ ἐμένα! Πῶς γλύτωσα εἶναι θαῦμα!

Ὁ Πολυγένης ὅμως ἦταν τόσο βέβαιος γιὰ τὴν ἀθωότητα τοῦ πατέρα μου ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀτιμία αὐτοῦ τοῦ Γαρίμπα. Κι' ἂν δὲν τὸν ἀπόπαιρνε καὶ δὲν τὸν ἔδριζε, παρὰ τοῦ ἔκανε ἀκόμα τὸ φίλο, ἦταν πῶς εἶχε κι' αὐτὸς τὸ σχέδιό του: Ἡθελε νάνακαλύψῃ τί ρόλο ἔπαιξε σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία ὁ Δαλέρης . . .

Γ

ΤΟ πρωτὶ, ἡ Ἀγγέλα κι' ἐγὼ ξεκινήσαμε γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸν φυλακισμένο.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐκαίνον τὸ καιρὸ ἦταν ὅλες οἱ εὐκολίες γιὰ νὰ φυλακίζεται ἓνας ἄνθρωπος, ἦταν κι' ὅλες οἱ δυσκολίες γιὰ νὰ πηγαίνει ἓνας δικός του νὰ τὸν βλέπη. Ἐπρεπε νὰ γυρέψουμε ἄδεια ἀπὸ τὴν Εἰσαγγελία. Καὶ μᾶς τὴν ἔδωσαν μὲ χίλια παρακάλια, γιατί' ὅταν ἦταν οὔτε μέρα οὔτε ὥρα γιὰ ἐπισκέψεις.

Τελοςπέντων, πήγαμε, τὸν εἶδαμε, τὸν ἀκούσαμε.

Ἦταν ἀλλαγμένος, γερασμένος, συντριμμένος. Διατηροῦσε ὅμως ὅλη τοῦ τῆ λογικὴ καί, — θυμάσιο πράγμα! — ὅλο τοῦ τὸ θάρρος.

— Φουρτούνι κι' αὐτὴ ποὺ θὰ περῶ ! ἦταν ὁ πρῶτος τοῦ λόγος. Τὸ Δικαστήριον ἐλπίζω νὰ μὲ ἀθώωσῃ, ὅπως ἀθώωσε καὶ σένα. Μὰ καὶ νὰ μὲ καταδικάσῃ, τί ; Δὲν θὰ μοῦ κίψουν τὸ κεφάλι. Ἐνα δυὸ χρόνια θὰ μοῦ κάμουν, μοῦ εἶπε ὁ δικηγόρος. . . Ἐ, δὲν θὰ πεθάνω στὴ φυλακὴ ! Θί ξαναδύω καὶ θὰ ξαναδουλέψω.

— Καὶ τὴν ἀτίμωση ; . . Δὲν τὴν συλλογιζόταν λοιπὸν ὁ πατέρας μου τὴν ἀτίμωση, τὴν κηλίδι ποὺ θὰ τοῦ κολλοῦσε γιὰ πάντα στὸ μέτωπο μιὰ καταδίκη :

— Ὁχι. Γιατί ἦταν ἀθῶος καὶ γιατί ἦταν τίμιος. Τοῦ ἔφτανε αὐτό . . .

Δὲν μᾶς περίμενε περισσότερο ἀπὸ τὴ μητέρα μου. Κι' ἀπόρησε πολὺ ὅταν ἔμαθε πὼς δὲν ἐλάδουμε οὔτε γράμματα, οὔτε χρήματα.

— Καλὰ τᾶλλα, μοῦ εἶπε. Μὰ τὸ συστημένο ποὺ σοῦ ἔστειλα μὲ τὸ τσέκ ; . . Δυὸ χιλιάδες φράγκα, παιδί μου . . . αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ χαθοῦν . . . πρέπει νὰ ἐξετάσουμε !

Καὶ βέβαια ἔπρεπε νὰ ἐξετάσουμε.

— Ἐχεῖς τὴν ἀπόδειξη ; τὸν ρώτησα.

— Νά την, μοῦ τὴν ἔφερε ἡ μητέρα σου ποὺ παράδωσε ἡ ἴδια τὸ γράμμα στὸ ταχυδρομεῖο.

Καὶ μοῦ ἔδωσε τὸ χαρτάκι, ποὺ μὲ λίγο ψάξιμο βρῆκε στὸ πορτοφόλι του.

"Αμα φύγαμε από τή φυλακή. άφησα τήν 'Αγγέλα στο σπίτι κι' έτρεξα στο Ταχυδρομείο.

Τι μ' έπερίμενε καί !

"Από τή θυρίδα των συστημένων, όπου πρωτορώτησα, μ' έστειλαν στο γραφείο των πληροφοριών. "Ένας υπάλληλος με κοίταξε παραξένα από τήν κορφή ως τά πόδια και μ' έστειλε στον κ. Διευθυντή.

Τό ίδιο κοίταγμα μου έκαμε κι' αυτός. Κι' έπειτα μ' έπληροφόρησε πώς ή άνακριτική άρχή είχε . . . κατάσχει από τό Ταχυδρομείο όλα τά γράμματα που έστειλε ο Σπάθης μετά τή σύλληψή του. Γιατ' ήθελε νάνακαλύψη . . . τους συνεγόχους του.

Δέν μπορώ νά παραστήσω τήν έντύπωση που μου έκαμε αυτή ή είδηση ! Μά τόσο κακοϋργο θεώρησαν τόν πατέρα μου, ώστε νά μή σθεασθούν ούτε τό άπόρρητο των έπιστολών του ; Και νά κατάσχουν ακόμα κι' εκείνας που έστειλε στα ξενιτεμένα του παιδιά ; Και νά κρατήσουν ακόμα και τά χρήματα που είχαν μέσα ; . .

Δέν τους έγνοιαζε δηλαδή ούτε αν δέν θά μαθαίναμε για τόν πατέρα μας και για τό σπίτι μας τόσον καιρό, ούτε καν αν θά πεθαίναμε της πείνας, χωρίς λεφτά στον ξένο τόπο. Δέν τά επέστρεφαν τουλάχιστο, νά εξακολουθήσουν τό δρόμο τους, αφού τά διάβασαν ; "Ήταν καμιά ανάγκη νά τά κρατούν ως τώρα, και τό τοίχ μαζί ;

Μόνο το πρώτο εκείνο γράμμα πρόφτασε και έδλαβα. Είχε φύγει, φαίνεται, πριν συλλογιστεί ή 'Ανάκριση νά βάλη χέρι στην άλληλεγγράφια. "Επειτα τίποτα, κανένα. "Ός που αναγκαστήκαμε νά δούμε ο,τι είχαμε πολυτιμότερο και νά φύγουμε άρον άρον, ενώ ο κοιμένος ο πατέρας μου, μ' όλη τή συμφορά που τόν βρήκε, είχε φροντίσει νά μας στείλν για νά μείνουμε.

Μου φαινόταν τόσο σκληρό, τόσο άπάνθρωπο, ώστε δέν μπόρεσα νά μή συλλογιστώ πώς κι' αυτό ο Διζέρης θά τό είχε κάμει για έκδίκηση . . .

Με δάκρυα στα μάτια, παραπονέθηκα στον κ. Διευθυντή. "Αλλά ο άνθρωπος σήκωσε τους ώμους. Τι μπορούσε νά κάνη αυτός, όταν τόν επρόσταζαν νά παραδώση ;

— Μά τό συστημένο, φώναξα, είχε δυο χιλιάδες φράγκα ! Τι έγιναν α'τά τά χρήματα ;

— Τά χρήματα βέβαια δέν θά τά χάστε, μου άποκριθήκε ο κ. Διευθυντής. "Αργότερα, άμα τελειώση ή ύπόθεση του πατέρα σας . . .

— Καλά. Ποδ βρίσκονται όλοένα ;

— Εέρω κι' εγώ ; . . Στην εισαγγελία ; στο άνακριτικό γραφείο ; . .

— Εὐχαριστῶ! Θὰ πᾶω νὰ ἰδῶ.

Καὶ τὰπόγεμα πῆγα στὴν Εἰσαγγελία.

Ἄλλα μ' ἐπερίμεναν ἐκεῖ.

Ὁ κ. Εἰσαγγελέας, μόλις ἄκουσε τὸνομά μου, μὲ δέχτηκε. Καὶ μόλις τοῦ εἶπα γιὰ τὴν κατασχεμένη ἀλληλογραφία, χτύπησε τὸ μέτωπό του.

— Μπρέ! ἔκαμε. Ξέχασα τὸ τσέκ καὶ τὰλλα πράγματα πού... δὲν χρειάζονται πιά... Σταθῆτε νὰ σᾶς τὰ δώσω ἀμέσως. Θίχετε τὴν καλοσύνη...

Κι' ἀφελéstατα, ἀπ' οὐστὰτα, ξεκλείδωσε ἓνα συρτάρι κι' ἐβγαλε ἀπὸ μέσα τὸ τσέκ τῶν δύο χιλιάδων καὶ τάρχαλα ποῦ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸ μαγαζί τοῦ πατέρα μου! Ἐλείπε, φυσικῶς, ὁ περίφημος Σάτυρος. Ἀλλὰ ὁ κ. Εἰσαγγελέας εὐδόκησε νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ:

— Μόνο τὸ ἀγαλμα εἶχε ἀρχαιολογικὴ ἀξία καὶ τὸ σταίλαμε στὸ Μουσεῖο. Αὐτὸ, κατὰ τοὺς πραγματογνώμονας, εἶναι κοινά. Μπορεῖτε νὰ τὰ δώσετε τοῦ πατέρα σας, μαζί μὲ τὸ τσέκ αὐτό, ποῦ ἐπίσης δὲν μᾶς χρησιμεύει...

Κι' ἐδοκίμασε νὰ χαμογελάσῃ, σὰ νὰθελε νὰ μοῦ πῇ: «Τί, ἐνόμισες πὼς θὰ σᾶς φᾶμε τὰ λεφτά σας;»

Μὰ δὲν τὸν ἄφησα.

— Ἐχρησίμειναν ὅμως σὲ μᾶς, κύριε Εἰσαγγελέα! ἐφώναξα. Καὶ μεῖς τὸ ξέρουμε τί ὑποφέραμε γιὰ νὰ μᾶς τὰ κρατήσετε ὡς σήμερα... Ἀπὸ οἶκτο τοῦλάχιστο, ἀπὸ φιλανθρωπία, δὲν μᾶς στέλγατε τὸ συστημένο γράμμα, ἀφοῦ δὲν σᾶς χρησίμευε πιά;

Δὲν ἐθώμωσε. Ἀπεναντίας φάνηκε σὰ λυπημένος.

— Ἐχετε δίκιο, μοῦ εἶπε ταπεινά. Μὰ... τὸ ξέχασα!.. Ἐγὼ κι' ἐγὼ τόσα στὸ κεφάλι μου!.. Τί νὰ πρωτοθυμηθῇ κανένας...

Ὅριστε! γιὰ νὰ ζήσουμε, ἔπρεπε νὰ τὸ θυμηθῇ ὁ κ. Εἰσαγγελέας...

Δάγκασα τὴ γλῶσσα μου κι' ἐτοιμάστηκα νὰ πάρω τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποῦ «δὲν εἶχαν καμμιά ἀξία». Κι' ὅπως ὁ κ. Διευθυντὴς τὸν πατέρα μου, ρώτησε καὶ μένα ὁ κ. Εἰσαγγελέας:

— Εἶναι σωστά;

— Καὶ ποῦ τὰ ξέρω ἐγώ;... Δὲν ἔχετε κατάλογο; Δὲν ἔκαμε πρακτικὸ κατασχέσεως ὁ ἀστυνόμος;

— Ὅχι. δυστυχῶς... ἔτσι μοῦ τὰ ἔστειλαν, ἄγραφα κι' ἀμέτρητα. Ἀλλὰ καλύτερα γιὰ σᾶς.

— Γιατί; ἀπόρησα.

— Γιατί ξέρετε τί διατυπώσεις θὰ χρειάζονταν νὰ σᾶς τὰ δώσω, ἂν ἦταν γραμμένα;.. Τώρα τὰ παίρνετε καὶ τελειώνει.

Πολύ ὥρατο κι' αὐτό ! Καί δέγκισα πάλι τή γλῶσσά μου, γιά νά μή. . . συγχαρῶ θερμῶς τόν κ. Εἰσαγγελέα.

Πραγματικῶς, χωρίς καμμιά διατύπωση, μᾶφῃς νά πάρω ὅλα ἐκεῖνα τά νομίσματα, τίς κημέας καί τοὺς σκαρδαίους, τὰ κατόστιχα τοῦ πατέρα μου, τὰ γράμματα καί τὸ τσέκ. Οὔτε ἀπόδειξη δὲν μοῦ ζήτησε. Ἔτσι, σάν-φανσόν καί μεταξὺ μας, ὅπως ὅλη αὐτή ἡ ὑπόθεση. . . Τὸ μόνο ἐλαφρυντικό τοῦ κ Εἰσαγγελέα ἦταν ὅτι ἔτυχε νά μὲ γνωρίζῃ, νά ξέρῃ δηλαδή πῶς ἐγώ ἤμουν ὁ γιὸς τοῦ πατέρα μου, ὁ Δῆμος Σπάθης ποῦ ἔγραφε καί τὸ τσέκ.

Φεύγοντας, τὸν ρώτησα :

— Κι' ἐκεῖνα τὰ περίφημα σχέδια : . .

Ἔκαμε πῶς δὲν ξέρει, δὲν θυμᾶται.

— Τὰ δυὸ γράμματα, τὰνυπόγραφα . . . ποῦ ἐνοχοποιοῦν δῆθεν τὸν πατέρα μου . . .

— Ἀ! αὐτὰ μένουν στὴ δεκρογραφία, μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ σπουδαιότητα. Καί δυστυχῶς δὲν ἐνοχοποιοῦν τὸν πατέρα σας δῆθεν, ἀλλὰ πραγματικῶς !

— Μπᾶ ; Καί πῶς αὐτό :

— Γιατί οἱ πραγματογνώμονες εἶπαν πῶς τὸ γράψιμο εἶναι δικό του, ἂν καί λιγὰκι ἀλλοιωμένο, εἴτε ἀπὸ τῆ συγκίνηση ποῦ τοῦ προξενῶσαν αὐτὸ τὸ θέμα τῶν ἐπιστολῶν, εἴτε καί ξεπίτης.

— Θαυμάσιοι πραγματογνώμονες ! Φάναξά.

— Ἔσετε δὲν μπορεῖτε παρὰ νά ὑπερασπιστῆτε τὸν πατέρα σας, μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ ἀπειρή, συγκατάδωση.

— Βεβαιώητε, τοῦ εἶπα, πῶς ἂν ἦταν ἐνοχος, πρῶτος ἐγώ θά τὸν καταδίκαζα. Ἀλλὰ εἶμαι τόσο βέβαιος πῶς αὐτὰ τὰ γράμματα, ποῦ ἔδρω ἐλ' ἔλεγε, τὰ ἔγραψε ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας ! Νά, ὅπως σὲ βλέπω καί μὲ βλέπετε !

— Τί νά σᾶς πῶ ! . . Ἔσετε σχηματίζατε τὴν ἐναντία ἰδέα . . . Μεθύριο τὸ Δικαστήριο θά κρίνῃ.

Καί λέγοντας αὐτά, λιγὰκι ξερά, ὁ κ. Εἰσαγγελέας χτύπησε τὸ κουδούνι.

— Μά σᾶς παρακαλῶ, κύριε Εἰσαγγελέα ! . . Αὐτὸ μόνο θέλω νὰ μοῦ πῆτε : Ἄν πραγματικῶς ὁ πατέρας μου ἔγραψε σὲ κάποιον γι' αὐτὸ τὸ ἄγαλμα, ποῦ ὑποτίθεται πῶς ἤξερε καλά καί τὴν ἀξία του' καί τὸν κίνδυνό του, θέρινε ἔτσι τὰ σχέδια τῶν ἐπιστολῶν σ' ἓνα συρτίοι δπου φύλαγες χαρτί καί ποῦ τὸ ἀνρίπε καθένας ; . . Κι' ὁ Γαρίμπας ἀκόμα ;

Τῇ στιγμῇ αὐτῇ, ἀνοίξε ἡ πόρτα καί μπήκε ἓνας κλητήρας.

— Μά οὔτε τὸ ἄγαλμα, μοῦ ἀποκρίθηκε, ἓνας ἄλλος τοῦ-λαχιστο, θ' εἴρινε κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο τραπέζι. Φαίνεται ὅμως

πὼς ὁ πατέρας σας ἦ τὸ πῆρε ὀλωσδιόλου ἀφήφιστα, ἢ δὲν εἶναι καθόλου προφυλακτικός.

Καὶ γυρίζοντας στὸν κλητῆρα·

— Φέρε μου δὴ καὶ νῆ γυναῖκα!

Δὲν εἶχα παρὰ νὰ εὐχαριστήσω, νὰ χαιρετήσω καὶ νὰ φύγω.

ΣΤΟ σπίτι, ἡ Ἀγγέλα ἐκλαιγε. Βουτηγμένη στὰ δάκρυα τῆ βρῆκα καὶ τῇ λυπήθηκε ἡ ψυχὴ μου. Φοβερὴ ἐντύπωση τῆς εἶχε κάμει ὁ φυλακισμένος κι' ἡ φυλακὴ, ποῦ πρώτη φορά περνοῦσε, ἔχι πιά τὸ κατώφλι τῆς, μὴ καὶ τὸ δρόμο τῆς ἴσως ἀκόμα. Εἶχε ἰδεῖ τὴ δυστυχία μας ἀπὸ κοντά, τὴν εἶχε πιάσει μὲ τὰ χέρια τῆς. Καὶ τὴν κυρίαυα ἡ ἰδέα πὼς αὐτὴ μᾶς τὴν εἶχε προσεγγίσει. Γιὰ ἐκεῖτο ἐκλαιγε τόσο πικρά. Πολὺ περισσότερο παρα τότε, μὲ τὴν πρώτη ἐντύπωση, στὴ Λιέγη.

Γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσω λιγάκι, τῆς εἶπα:

— Σώπα καὶ βρῆκαμε τὰ λεπτὰ!... Νά, ἐδῶ ἔχω τὸ τοῖχ... Θὰ τὸ ἐξαργυρώσω καὶ θὰ σταίξω ὅσα χρειαζόνται στὴν κυρία Γκρεττὺ γιὰ νὰ μᾶς λευθερώσῃ τὸ δαχτυλίδι.

Κούνησε τὸ κεφάλι τῆς.

— Καὶ τί τὸ θέλω τώρα ἐγὼ!... μοῦ εἶπε φιθυριστά.

— Τὸ δαχτυλίδι σου; τὸ ἀγαπημένο σου δαχτυλίδι;... Μὰ γιατί το λές αὐτό, Ἀγγέλα;... Δὲν εἶ ἀθάνατο πάλι καὶ καμμιά ἀνεπαγόρευτη συμφορὰ!... Ἐέρεις πολὺ καλά, πὼς ὁ πατέρας μου εἶναι ἀθῶος... Δὲν τὸν εἶδες πὼς ὑπομένει; Δὲν τὸν ἀκουσας πόσο αἰσιόδοξος εἶναι;

— Ὅχι. Δημάκη, μοῦ ἀποκρίθηκε κλαίγοντας. "Ἐτσι τὸ κάνα... γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀπελπίσῃ ἐμᾶς... "Ἀχ, τί μεγάλο κακὸ ποῦ σὰς ἔκανα!... Ἐμένα δὲν μοῦ μένει τώρα παρὰ νὰ πεθάνω!...

Τρόμαξα, ταραχθῆκα. τὴν ἀποπῆρα, τῆς ἀπαίτησα πάλι νὰ μὴν ξαναπῇ τέτοιο λόγο, νὰ βγάλῃ τὴν ἰδέα... Ἀλλὰ τί κατόρθωσα. Νὰ τὴν ἡσυχάσω γιὰ μιὰ στιγμή; νὰ τὴν κάμω νὰ ψευτογελάσῃ; νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μοῦ πῇ πὼς ἠθελε ἀκόμα καὶ τῇ ζωῇ τῆς καὶ τὸ δαχτυλίδι τῆς; Μὰ τὸ λόγο τὸ φοβερὸ τὸν εἶχε πρῆ. Κι' ἡ ἰδέα, ἀπὸ τότε, μοῦ μπῆκε μένα. Κάθε φορὰ ποῦ ἔδλεπα τὴν Ἀγγέλα χλωμὴ, πικραμένη, κλαμένη, ποῦ παρατηροῦσα πὼς ἔλυωνε ἡ δυστυχισμένη σάν τὸ κερί,— χωρὶς ἀρρώστεια, χωρὶς πυρετό, χωρὶς πόνο! ἔτσι μονάχα ἀπὸ τὴν τοφὴ ποῦ τὴν ἔτρωγε, γιὰ τὸ κακὸ ποῦ μᾶς εἶχε κάνει... αὐτὴ!— δὲν μποροῦσα νὰ μὴ συλλογισθῶ: «Ἀχ, τὸν κακοὐργο! μοῦ τὴ φαρμάκωσε! θὰ μοῦ τὴν πεθάνῃ!»

Μιὰ μέρα, ἀπὸ τὲς πρώτες τοῦ θλιβεροῦ μας γυρισμοῦ στὴν

Ἀθήνα, ἡ μητέρα μου, χωρὶς χαρὰ κι' αὐτή, μοῦ ἔδωσε τὴν εἰδηση :

— Τὸ ξέρεις ; . . ἡ Ἀγγέλα εἶναι ἔγγυος καὶ ντρέπεται νὰ σοῦ τὸ πῇ . . .

Ἔτρεξα νὰ τὴν βρῶ, νὰ τὴν ἀγκαλιάσω, νὰ τὴ φιλήσω . . .

Ὅχι, ἡ Ἀγγέλα δὲ ντρέπόταν νὰ μοῦ τὸ πῇ φοβόταν . .

Κι' ἐγὼ φοβήθηκα τὴ στιγμή ποῦ τάκουσα ἀπὸ τὴ μητέρα μου. Καί, χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, τὸ πρῶτο ποῦ μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ μου, ἦταν ὁ φοβερὸς ἐκείνος λόγος : «Τώρα δὲ μοῦ μένει παρὰ νὰ πεθάνω ! . . »

Πολλὲς φορές κιτόπι τὸ συλλογίστηκα. Μιὰ ἐγκυμοσύνη σὲ τέτοιες θλιβερὲς περιστάσεις, μὲ τέτοιες ἀγωνίες καὶ σπαρταμούς, ποῦ μπορούσε. Οἱ μου, νὰ καταλήξῃ ; . .

Ὡστόσο δὲν ἔδειξα καὶ δὲν ἔδειχνα παρὰ τρελὴ χαρὰ. Θάλαμα παιδάκι ! Καὶ βέβαια ἄγοράκι ! Τί εὐτυχία ! . . Ἀ, θὰ ζήσουμε ! ἔπρεπε νὰ ζήσουμε ! . . Καὶ μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες μου φροντίδες ἦταν νὰ στείλω ἐκεῖνα τὰ λεπτά στὴ Διέγη.

— Σώπα ! σέ λίγο θὰ μᾶς ἔρθῃ καὶ τὸ δαχτυλίδι ! . . ἔλεγα τῆς Ἀγγέλας σὰ νὰ μὴ μᾶς ἔλειπε παρ' αὐτὸ.

Ἡ δύστυχη προσπαθοῦσε νὰ μοῦ χαμογελά. Ἀλήθεια ὅμως, ὅσο θλιμμένη κι' ἂν ἦταν, εἶχε ἀφήσει τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου. Πῶς μπορούσε νὰ θέλῃ ἀκόμα νὰ πεθάνῃ, τώρα ποῦ θὰ γινόταν μητέρα ; Τὸ παιδί της, τὸ ἀγέννητο, τὴν ξαναγύριζε καὶ τὴν κρατοῦσε στὴ ζωὴ. Μιὰ μέρα μοῦ εἶπε :

— Ἀν πεθάνει, σὺ θὰ ξανάδρισκες ἄλλῃ γυναίκα· τὸ παιδί μου ὅμως δὲν θὰ ξανάδρισκε μητέρα !

ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποῦ πῆγα νὰ βρῶ γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ πατέρα μου, ἦταν ὁ κομπάρzos μας ὁ Πολυγένης. Μόλις μὲ εἶδε στὸ μαγαζί του, μᾶρπαξε, μ' ἔμπασε στὸ παραμάγαζο, ἔκλεισε τὴν πορτίτσα καὶ ἄργισε νὰ μοῦ τὰ λέῃ.

ἤξερε, φυσικά, ὅλη τὴν ἱστορία, γιατί καὶ τὴ μητέρα μου εἶχε ἰδεῖ πολλὰς φορές, καὶ τὸν πατέρα μου στὴ φυλακὴ, καὶ τὸ δικηγόρο. Κι' εἶχε κι' αὐτὸς τὴν πεποίθηση, ἔκοβε τὸ κεφάλι του, πῶς ὅλα τὰ εἶχε κάνει ὁ Γαρίμπα, βαλμένος ἀπὸ τὸ Δαλέρη.

— Εἶναι φῶς φανερό, μοῦ εἶπε. Μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἀπλὴ συμπτώση ὅλη αὐτὴ ἡ σκευωρία ; Κι' εἶχε λόγο, καὶ δύναμη, νὰ τὴν κάνῃ ἄλλος ἀπὸ τὸ λυσσομένο τὸν παθερό σου ; Μ' αὐτόν, παιδί μου, εἶναι ὁ μεγαλύτερος κακοῦργος ἀπ' ὅσους εἶδε ὁ κόσμος !

Ὡστόσο τίποτα θετικό δὲν ἤξερε νὰ μοῦ πῇ. Οἱ ἔρευνες ποῦ εἶχε κάνει μὲ τρόπο, γιὰ νὰνακαλύψῃ τίς σχέσεις τοῦ

Γαρίμπα μὲ τὸ Δαλιέρη, ἔμειναν ἀκαρπες. Κανένας δὲν ἤξερα νὰ τὸν πληροφορήσῃ. Καὶ τὸ περίεργο ἦταν πὺς αὐτὸς ὁ Γαρίμπας φαινόταν ἀγνωστος στὴν Ἀθήνα. Λίγοι τὸν ἤξεραν. Κι' αὐτοὶ πάλι κατ' ὄνομα, ἢ ἐξ ὄψεως ἢ μὲ ἀπλὴ γνωριμιά, ὅπως ὁ πατέρας μου κι' οἱ γείτονές του στὴν ὁδὸν Αἰόλου. Καὶ στὴ γειτονιά του ἀκόμα, ὅπου ὁ Πολυγένης εἶχε εἰσχωρήσει, — μ' αὐτὴ τὴ λέξη μοῦ τόπε, — δὲν βρῆκε ἀνθρώπο νὰ τὸν γνωρίζῃ περισσότερο. Κιθαυτὸ «μυστηριώδης». Ἔτσι, ὡς τώρα, ὁ κουμπήρος μας δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἐνδειξὴ πὺς ὁ Γαρίμπας ἦταν «ἄνθρωπος» τοῦ Δαλιέρη, ἢ πὺς πῆγαινε σπίτι του, ἢ πὺς σύχναζε στὸ πολιτικὸ του γραφεῖο, ἢ πὺς τὸν ἐβλεπε ἄλλοι ποῦθεν, — τέλος πάντων πὺς εἶχε κἄποια συνάφεια μαζί του. Οὔτε πατριώτες, κἂν δὲν ἦταν, ἀφοῦ ὁ Δαλιέρης ἦταν Μωραίτης κι' ὁ Γαρίμπας Θεσσαλός.

Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα τοῦ Πολυγένη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐρευνᾶς του, δὲν ἦταν πὺς ὁ Δαλιέρης δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴν ὑπόθεσιν, παρὰ πὺς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Γαρίμπας μεσολαβοῦσε κἄποιος τρίτος. Αὐτὸς ὁ τρίτος ἦταν τὸ ἄνθρωπο τοῦ Δαλιέρη κι' εἶχε κανὲν ὄργανο τοῦ τοῦ Γαρίμπας. Ἀλλοιῶτα δὲν μποροῦσε γὰ ἐξηγήσῃ. Μὰ ποὐ νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ τρίτος! Γιὰ τὸν Πολυγένη, τοῦλάχιστο, ἦν ἀπλὸ χροσικὸ μὲ πολλὴ περιορισμέναις σχέσεσι, αὐτὸ ἦταν δυσκολότατο. Καὶ τὸ ἀνέθεσε σὲ μένα.

— Κοίταξε γὰ ἐξηγίσεις τίποτα ἐσύ, μοῦ εἶπε. Βλέπεις περισσότερο καὶ καλύτερο κόσμο ἢ ποὐ μὲν. Θὰ μποροῦσαν νὰ σὲ βοηθήσουν κι' εἰς συγγενεῖς σου, δηλαδὴ οἱ συγγενεῖς τῆς γυναίκας σου ποὺ τ'ἔχαις μαζί τους καλὰ.

Ἀλήθεια, τί θῆλεσαν γιὰ τὴν καινοδυνίαν «ἱτιμία» τοῦ γέρο-Δαλιέρη ὁ Γιαννάκης, ἢ Σοφία, ὁ Κοκός; Κι' ἀλήθεια, αὐτοὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ μὲ φωτίσουν;

Μὰ ναί! μ' αὐτὸ τὸ πλευρὸ νὰ κοιμῶμουν.

Πρῶτον ἀπάντησα στὸ δρόμο τὸν Γιαννάκη

Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πὺς ὁ κουριάδος μου δὲν εἰδαῖ κἄποια χαρὰ ποὺ μὲ εἶδε. Μ' ἐνδιαφέρο μέλιστα μὲ ρώτησε γιὰ τὴν ἀδερφή του καὶ μοῦ ὑποσχέθηκε εὐθὺς-εὐθὺς πὺς θ' ἐρχόταν στὸ σπίτι νὰ μᾶς ἰδῇ. Καμμιὰ ἐκπλήξη ὅμως ποὺ μὲ ξανά-εἶλε τόσο γρήγορα στὴν Ἀθήνα· οὔτε μὲ ρώτησε γιὰτὶ ἀφησα τίς σπουδές μου νὰ γυρίσω. Κι' ὅταν τὸν ρώτησα ἐγὼ ἂν ἔμαθε τὸ δυστύχημα τοῦ πατέρα μου, ἔχασε λιγάκι καὶ τὰ μύσησε...

Ἀμέσως μάντεψα πὺς εἶχε κι' αὐτὸς τὴν ἰδέαν πὺς ὁ πατέρας μου ἦταν «ἀρχαιοκαπήλος». Φυσικῇ, ἢ προκατάληψῃ αὐτὴ μοῦκοβε ὅλο τὸ θάρρος. Πρῶτα ἔπρεπε νὰ πείσω τὸν Γιαννάκη πὺς ὁ πατέρας μου ἦταν ἀθῶος, κι' ὕστερα νὰ τὸν

ἀνακρίνω γιὰ κείνο πού ἤθελα νὰ μάθω. Ὡστόσο κατάφερα νὰ τὸν ρωτήσω :

— Δὲ μοῦ λές, Γιαννάκη, αὐτὸς ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπαρς, πού πῆγε τοῦ πατέρα μου τὸ περίφημο ἀγαλμα . . .

— Ναί, ξέρω, ξέρω . . .

— Εἶναι καθόλου γνωστὸς σὰς ; ἔρχεται στὸ σπίτι σὰς, στὸ γραφεῖο ;

— Καθόλου ! μοῦ ἀποκρίθηκε ἀμέσως ὁ Γιαννάκης. Πρώτη φορά ἀκούσαμε τὸνομά του ἀπὸ τὴν ὑπόθεση τοῦ πατέρα σου . . . Μὰ γιατί ρωτᾷς ; . .

— Ἔτσι . . . ἀπὸ περιέργεια . . .

— Ὅχι, ὄχι, θάχῃς κάποιο λόγο . . . Καὶ ξέρω, μαντεύω. Νομίζεις πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι σκηνοθεσία τοῦ πατέρα μου γιὰ ἐκδίκηση !

Τόμολόγησα, τοῦ εἶπα ὅλη τὴν ἰδέα μου καθαρά καὶ προσπάθησα νὰ τὸν πείσω, πὼς ὁ πατέρας μου δὲν ἦταν παρὰ τὸ θῆμα μιᾶς σκευωρίας.

— Μπορεῖ, μοῦ ἀποκρίθηκε· δὲ θέλω νὰ πῶ τίποτα γιὰ τὸν πατέρα σου. Ἀλλὰ γιὰ τὸ δικό μου σου λέω πὼς δὲν εἶναι ἀνακαταμένος αὐτὴ τὴ φορά καὶ νὰ τὸ βγάλῃς ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Τὸ ξέρω καλὰ. Ἄν θέλῃς μάλιστα νὰ σοῦ πῶ, τὸ μόνο πού ἔκαμα ὁ πατέρας μου, εἶν' αὐτό : Τὸν ρώτησαν πλαγίως ἂν ἐνδιαφέρεται σὰ συγγενῆ κι' ἂν ἤθελε νὰ φανοῖν ἐπαικτεῖς πρὸς χάριν του. Καὶ τοῦς εἶπε «ὄχι, δὲν ἐνδιαφέρομαι καθόλου καὶ νὰ κάμετε ὅ,τι λέει ὁ νόμος». Ἔ, γι' αὐτό δὲν μπορεῖς νὰ τὸν κατηγορήσῃς. Δὲν εἶχες τὴν ἀξίωση νὰ μιλήσῃ ἀλλοιῶτα ὁ πατέρας μᾶς γιὰ ἕναν ἀνθρώπο πού, καλὰ ἢ κακὰ, κατηγορήθηκε γιὰ τέτοιο . . . πράγμα !

— Ὅχι, ἀποκρίθηκα, τέτοια ἀξίωση δὲν θὰ τὴν εἶχα ποτὲ· νὰ δείξῃ ἐνδιαφέρο ὁ πατέρας σου γιὰ μᾶς ; μ' αὐτό τὸ ἐνδιαφέρο του ἱσα-ἱσα μᾶς χαντέκωσε !

— Ἐπιμένεις λειπὼν στὴν ἰδέα σου ;

— Ἄ, ναί. Αὐτὰ μόνο ἕνας ἐχθρὸς μπορούσε νὰ τὰ κάνει. Καὶ μεις δὲν ἔχουμε ἄλλο ἐχθρό.

— Λυποῦμαι πολὺ, εἶπε ψυχρὰ ὁ Γιαννάκης.

Καὶ βιάστηκε νὰ μάποχαιρετήσῃ.

Ὁρισμένως δὲν μάγαποῦσε πιά. Ἡ ἰδέα πὼς ὁ πατέρας μου ἦταν ἐνοχὸς τὸν ἐπηρέαζε πολὺ, καὶ ἀκόμα ἰσως περισσότερο τὸ ὅτι ἀποδίδαμε τέτοια ἀτιμία στὸν δικό του. Ἐπειτα στὸ διάστημα αὐτό ὁ Γιαννάκης εἶχε μεγαλώσει. Δὲν ἦταν πιά τὸ γλυκὸ καὶ χαδιάρικο παιδί πού ἤξερα, τὸ αἰσθηματικὸ καὶ τρυφερό. Ἦταν ἕνας νέος γινωμένος, μετωμένος, σοβαρὸς, ψυχρὸς. Εἶχε φρονιμέψει, νά ! Καὶ θὰ στοιχημάτιζα πὼς ἦταν φρίχτὰ μετανοιωμένος πού μ' ἐδούθησε τότε νὰ συναγ-

νοηθῶ μὲ τὴν ἀδερφή του, — τί παιδιατική τρέλα! — καὶ πῶς δὲν συγχωροῦσε πιά τὴν Ἀγγέλα, οὔτε αὐτός, γιὰ τὸ κίνημα ποῦ ἔκαμε. Ὅριστε τώρα ποῦ βρέθηκε νὰ συγγενεύῃ καὶ μ' ἀρχαιοκάπηλους! Μ' αὐτὸς τότε δὲν ἔξερε τὸν κόσμο κι' ἐγὼ τὸν ἐκμεταλλευόμενον καὶ τὸν ἔκανα ὅπως ἤθελα...

Τέλος πάντων κατάλαβα πῶς τίποτα δὲν μ' ἔδενε πιά μὲ αὐτὸ τὸ παιδί ποῦ μιά φορά τόσο μάγαποῦσε. Μπορεῖ νὰ μὴ μὲ μισοῦσε ἀκόμα, μὰ δὲν μάγαποῦσε πιά. Οὔτε τὴν ἀδερφή του, ἀφοῦ ἦταν γυναίκα μου. Καὶ νά, δὲν πάτησε στὸ σπίτι.

ΜΕ τὴν ἴδια σχεδὸν ἐπιφύλαξη, μὲ τὴν ἴδια ψυχρότητα μοῦ μίλησε κι' ὁ Κοκὸς ὁ Μπραῖλης. Μὰ μπορῶ νὰ πῶ πῶς τὸ περίμενα ὑστερ' ἀπὸ τὴ συνάντησή μου μὲ τὸ Γιαννάκη.

Κι' ὁ Κοκὸς ἐπίσης ὑπερασπίστηκε τὸν πατέρα του. Καὶ μάλιστα πρὶν τοῦ τὸν κατηγορήσω ἐγώ. Γιατί ὁ Γιαννάκης τοῦ τὰ εἶχε πει.

— Ἀλήθεια, μοῦ εἶπε, ἔχεις τὴν ἰδέα πῶς ὁ Δαλιέρης;...

Ἄ, μὰ ὄχι ὥς ἐκεῖ!... Ἐδῶ θὰ ἦταν ραδιουργία, πλεκτάνη, ἐγκλημα!... Μιὰ τέτοια ὑποψία ἀν μέρους σου μὰς προσβάλλει ὅλους...

— Καὶ σένα ἀκόμα; φιδύρισα χωρὶς νὰ θέλω.

— Καὶ μένα βέβαια. Γαμπρός του εἶμαι κι' ἐγώ... Δὲν σημαίνει ἂν ἡμαστέ ψυχραμένοι ἀπὸ τότε. Ἄλλωστε τὰ μισοφτιάξαμε. Ἐ, δὲν εἶναι τέτοιος ἄνθρωπος ὁ γέρο-Δαλιέρης. Μιὰ στιγμή θυμῶναι καὶ κάνει πολλά. Ὅποτε ὁ θυμὸς τοῦ περνᾷ, μετανοοῦναι.

Δὲν μπόρεσα νὰ βαρύνω καὶ θυμῶσα τοῦ Μπραῖλη ὅλα ὅσα μὰς εἶχε κάνει ὁ πατέρας μας, στὸ «στιγματικό» θυμὸ του. Τὴ μετάστασή του ἀπὸ τὸ κόμμα, τὴς ἐνέργειάς του γιὰ νὰ παραπεισθῶ σὲ Συμβούλιο, τὸν προβιδιασμό τοῦ Μαρμούρη, τὴ μετάθεσή μου στὸν «Πηναϊό»...

— Μ' αὐτά, φίλε μου, εἶναι ἄλλο! μ' ἔκοψε φωναχτά. Ἔτσι νομίζεις ἐσύ, πῶς ὅποιος κάνει ἓνα, μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα; Καθόλου! Ὑπάρχουν ὅρια. Καλὰ... παραδέχομαι πῶς ἄνθρωπος σὰν τὸν Δαλιέρη μπορεῖ νὰ πᾶχ' ὅτι ἓνα ὑπουργό, ὅτι ἓνα συναδελφὸ του, ὅτι ἓνα ὁμοίό του καὶ νὰ τοῦ πῇ: «Τακτικῶς μοι τὸν αὐτόν! εἰν' ἐχθρός!» Μὰ φαντάζεσαι ποτὲ πῶς θάρρουν σὲ τέτοια συνεννόηση ἓνας Δαλιέρης μ' ἓνα... Γαρίμπα; Ἄ, ὄχι, φίλε μου! Εἶναι πολὺ! ὅτι ἓ τρὸ!...

Τέλος πάντων, αὐτὴ ἦταν ἡ ἰδέα τοῦ Κοκοῦ. Ἀλλὰ καὶ στὴν ἀθωότητα τοῦ πατέρα μου δὲν φαινόταν νὰ πιστεύῃ πολὺ. Γιατί ὅταν τοῦ εἶπα γιὰ «πλεκτάνη», γιατί ἐμεῖς δὲν ἔχουμε κανένα ἐχθρό, μοῦ ἀποκρίθηκε σὰν τὸν Γιαννάκη, πῶς αὐτὸ

θὰ τὸ ἐξιχνίαζε τὸ Δικαστήριον. Σὰ νὰ μούλεγες : «Μὰ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ πλεκτάνη» . . .

Ἄν ρωτᾶτε τώρα καὶ γιὰ τὴ Σοφία, — ὦ, αὐτὴ ἐδρίσε σχεδὸν τὴν Ἀγγέλα. Κι' ἡ κακόμοιρη εἶχε πᾶσι στὸ σπῖτι τῆς ἀδερφής μὲ τόση ἐμπιστοσύνη! Ἐνόμιζε πὼς ἀπ' αὐτὴ τοῦλάχιστο θάδρίσκε τὴν ὑποδοχὴ πού τῆς ἔκανε ἄλλοτε. Σέχνοῦσε ὅμως πὼς ὁ πεθερὸς τῆς ἦταν τώρα φυλακὴ, ὑπόδικος καὶ πὼς ὅλος ὁ κόσμος εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ἦταν ἓνας κλέφτης.

— Μὰ τ' εἶναι αὐτά, Ἀγγέλα ; τὴν ἄρχισε σχεδὸν μόλις τὴν εἶδε. Ἐχάτε τὴν ἰδέα πὼς ὁ μπαμπάς ; . . Μὰ τραλαθῆκατε ; . . Καὶ καλὰ ὁ ἄντρας σου, μὰ καὶ σύ ; . . Σὲ βεβαιῶ ὅτι ἐφρίξα ὅταν μού τᾶπαν ὁ Κοκὸς κι' ὁ Γιαννάκης . . . Ἀφῆσε ἡσυχίαν, σέ παρακαλῶ, τὸ μπαμπά ! . . Τοῦ φτάνει ὁ κεραυνὸς πού τοῦ ἦρθε, πού μᾶς ἦρθε ὁλονῶν, ὅταν ἀκούστηκε ἄξαφνα αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ διασύρθηκε ἓνα ὄνομα πού τώρα εἶναι δικό σου !

— Ὁ πεθερὸς μου εἶναι ἀθῶος ! φώναξε ἡ Ἀγγέλα. Τὸ νομὰ μου εἶναι ἀκηλίδωτο !

— Αὐτὸ τὸ λές ἐσύ, τῆς ἀποκρίθηκε ἡ ἀδερφή τῆς. Καὶ μακάρι. Ἀκού ὅμως τί λέει κι' ὁ κόσμος !

Ἐννοεῖται πὼς ὕστερ' ἀπὸ τέτοιες ὑποδοχές, ὅτι μόνο βοήθεια δὲν μποροῦσαμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς πού ἄλλη φορὰ ἦταν μὲ τὸ μέρες μας, — ἂν καὶ τί μᾶς ἔκαναν καὶ τότε! — μὰ οὔτε τὴ σχέση τους νᾶχουμε πιά. Ἐδειξαν καθαρά πὼς δὲν μᾶς ἤθελαν. Καὶ σχεδὸν ἀποκήρυτταν αὐτὴ τὴν ἀδερφή πού εἶχε ἄντρα τὸ γιό ἑνὸς καλλιανθρώπου.

Μὰ κι' οἱ φίλοι μας, — ἀκόμα κι' οἱ δικοί μας, οἱ πατριῶτες μας, οἱ ἄσχατοι μὲ τοὺς Μπαρλῆδες, — ἐδίχταν τίς ἴδιες κακὲς διαθέσεις. Σέροντας, βλέποντας, πὼς ὁ πατέρας μου ἐμπορευόταν κι' «ἀρχαῖα», ἐνόμιζαν πὼς τὸ εὐκολότερο, τὸ πιθανότερο πρᾶγμα τοῦ κόσμου ἦταν νᾶγινε στὸ τέλος κι' ἀρχαιοκάπηλος. Δὲν ἤξεραν τὰ παρασκήνια. Εἶχαν διαβάσει μόνο τίς ἐφημερίδες πού παρήσκησαν τὴν ὑπόθεση ὅπως ἤθελε ἡ Ἀστυνομία. Κι' ὅσο ὁ πατέρας μου ἦταν υπόδικος στὴν Παλιὰ Στρατῶνα ἐνόμιζαν χρέος τους νὰ μᾶς ἀποφεύγουν. Ἄν μεθαῦριο τὸ Δικαστήριον τὸν ἀθῶωνε, μάλιστα, θάταν πάλι δικοί μας. Οὔτε θὰ τοὺς ἐννοίαζε τότε ἂν εἶχε κάμει ἢ ὄχι τὸ ἐγκλημα πραγματικῶς. Ἡ ἀθώωση θὰ τοὺς ἔφτανε Ἦταν οἱ ἄνθρωποι τοῦ τύπου. Γι' αὐτὸ μᾶς ἔκαναν μούτρα καὶ μερικοὶ ἀκόμα πού, γνωρίζοντας καλότερα τὸν πατέρα μου, εἶχαν τὴν πεποίθηση πὼς δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ κατηγοροῦσαν. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, πατριώτης μας ἐγκαταστημένος στὴν Ἀθήνα χρόνια, μού εἶπε :

— Τί λές ἐκεῖ ! Ἐγώ, γιὰ τὸ Γιῶργη τὸ Σπάθη κόβω τὸ κεφάλι μου ! Μὰ ὁ κόσμος, ὁ κόσμος . . .

Ἔτσι κατάλαβαμε γρήγορα πὼς εἴμαστε ἀπομονωμένοι. Ὡς τότε ἡ μισή, νὰ ποῦμε, κοινωνία μᾶς ἦταν ἐχθρική. Τώρα ἦταν οὐδέτερη. Δὲν μπορούσαμε νὰ πᾶμε πουθενά. Καὶ συμπεραίναμε πὼς ἂν τὸ Δικαστήριο δὲν ἀθῶανε τὸν ὑπόδικο, θὰ μᾶς ἦταν ἀδύνατο νὰ ζήσουμε στὴν Ἀθήνα. Ἐπείπε νὰ πάρουμε τῶν ματιῶν μας, νὰ φύγουμε μακριά. Ἐκτός ἂν θῆχαμε τὸ θάρρος νὰ φηφούμε ὡς νὰ περάσῃ καιρὸς.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο ζήτημα ἦταν πὼς θὰ ζούσαμε καὶ τί θὰ κάναμε τώρα. Ἡ θέσῃ μας, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἦταν δεινὴ κι' ἡ ζωὴ μας καταντοῦσε πρόβλημα. Μὰ τὸ νοικοκύρη μας στή φυλακὴ, μὲ τὸ βάρος τῆς κατηγορίας, χωρὶς συγγενεῖς, χωρὶς φίλους, χωρὶς βοήθεια, ἡ μητέρα μου, ἡ Ἀγγέλα κι' ἐγὼ ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ κλεινόμαστε τὸν περισσότερο καιρὸ στο σπίτι καὶ νὰ κλαίμε τὴ μοῖρα μας...

Ἀν μᾶς ἀπόφευγε ὁ κόσμος, ἀποφεύγαμε τὸν κόσμο καὶ μεῖς. Γιὰ νὰ μὴ βλέπουμε μοῖτρα καὶ νὰ μὴ μαντεύουμε λόγια, δὲν βγαίναμε σχεδὸν παρὰ γιὰ νὰ πηγαίνομε στὴ φυλακὴ. Κι' ἐγὼ ἀκόμα, ὅταν ἐδγαίνα γι' ἄλλες δουλειές, δὲν ἔδλεπα τὴν ὥρα νὰ εἶς τελειῶνω καὶ νὰ γυρίζω στο σπίτι, γιὰ νὰ περηγοῦ τὴ γυναῖκα μου καὶ τὴ μητέρα μου. Ἐμένα πάλι μὲ παρηγοροῦσε ὁ πατέρας μου μὲ τὴν ἀκραδαντή του πεποίθησιν πὼς θ' ἀθωνόνταν. Κι' ὁ κουμπάρος μᾶς ὁ Πολυγένης. Μπορὼ νὰ πῶ πὼς ἦταν ὁ μόνος φίλος ποὺ μᾶς ἔμεινε σ' αὐτὴ τὴ περίστασιν καὶ ποὺ μᾶς βοήθοῦσε σὰ ὅλα. Ἐπιτέλους ἐρχόταν στὰ σπῖτα μας. Πηγαίναμε κάπου κάπου καὶ στο δικό του. Εἶχε μιὰ καλὴ γυναικούλα, ποὺ ἀγαποῦσε τὴν Ἀγγέλα πολὺ. Καὶ τῆς ἔλεγε:

— Μὴ μοῦ σκελετίζεσαι, χρυσή μου! Καὶ θάρθουν ὅλα ὅπως θέλει ὁ Θεός.

Ἐδῶ πρέπει νὰ πῶ καὶ γιὰ τὸ δικηγόρο μας.

Ἦταν ὁ κ. Δημοσθένης Πονηράκης, πατριώτης μας, μὰ ποὺ εἶχε φύγει ἀπὸ μικρὸς καὶ δὲν εἶχε ξαναγυρίσει στὴν πατρίδα. Ἡ φήμῃ του ὅμως, πρωτ' ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, ἔπειτ' ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μᾶς ἐρχότανε συχνά. Ὁ πατέρας μου τὸν ἤξερε γιὰ καλὸ δικηγόρο πρὶν τὸν γνωρίσει ἀπὸ κοντά. Ἡ-ξερε καὶ τοὺς συγγενεῖς του στὴν πατρίδα. Γι' αὐτό, τὴν πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ χρειάστηκε δικηγόρος στὴν Ἀθήνα, τὸν κ. Πονηράκη πῆγε νὰ βρῇ. Κι' ἀπὸ τότε τὸν εἶχε σ' ὅλες του εἰς δουλειές, τὸν ἔκαμε καὶ φίλο.

Εἶναι περιττὸ νὰ πῶ πὼς οὔτε στιγμὴ δὲν πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ τοῦ κ. Πονηράκη πὼς ὁ πατέρας μου μπορούσε νὰ ταν ἔνοχος. Καλύτερ' ἀπὸ τὸν πνευματικὸ του, γνωρίζει ἔναν ἀνθρώπο ὁ δικηγόρος του. Κι' ὁ δικηγόρος τοῦ πατέρα μου ἦταν βέβαιος γιὰ τὴν ἀθωότητά του. Ἐνα μόνο πράγμα δὲν

ἤθελε νὰ παραδεχθῇ μὲ κανένα τρόπο : Πῶς σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσιν ἦταν ἀνακατωμένος ὁ Δαλέρης.

— Ἀδύνατο ! μοῦ εἶπε ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν ποῦ μιλήσαμε γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ὁ πατέρας σου ὁ καλμένος, στὴ θέσιν ποῦ εἶναι μάλιστα, μπορεῖ νὰ βλέπῃ καὶ φαντάσματα. Ἐσὺ ὅμως, νέος, ἀνεπτυγμένος, τοῦ κόσμου, ἐπιτρέπεται ; . . Θὰ μοῦ πῆς : ὅλα γίνονται στὸν κόσμο. "Ε, μὰ ὄχι ! αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν γίνονται, τελείως !

— Μὰ τότε πῶς τὸ ἐξηγεῖτε σεις : τὸν ρώτησα. Γιατί αὐτὸς ὁ Γαρίμπας θέλησε νὰ μᾶς κἀνὴ τέτοιο κακὸ ;

— Αὐτὸ μὲ βασάνισε πολὺ καὶ μένα, μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ κ. Πονηράκης. Μελέτησα καλὰ τὴν ὑπόθεσιν, ἔλαβα ὑπ' ὄψιν μου ὅλα, καὶ τὰ εἰκότατα περιστάτικα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσα, στὴν ἀρχή, νὰ βγάλω συμπέρασμα. Ἐπειτα ὅμως ἔβγαλα καὶ τώρα εἶμαι βέβαιος. Ἀκουσε λοιπὸν τί συμβαίνει.

Κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ δικηγόρου, ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας οὐτ' ἐχθρὸς τοῦ πατέρα μου ἦταν, μὰ οὔτε βέβαια καὶ φίλος ἀφοσιωμένος. Καλὴ τῇ πίστει τοῦ πῆγε τὸ Σάτυρο, προτείνοντας νὰ τοῦ τὸν πωλήσῃ, καὶ καλὴ τῇ πίστει, ἀφοῦ εἶδε πῶς ὁ πατέρας μου δὲν τὸν ἤθελε, τοῦ τὸν ἀφῆκε γιὰ μιὰ νόχτα στὸ μαγαζί του, μὰ τὸ σκοπὸ νὰ πᾶν τὸ πρῶτ' νὰ τὸν πάρῃ. Συνέβη ὅμως κάποιος ἐχθρὸς, εἴτε τοῦ Γαρίμπα, εἴτε τοῦ πατέρα μου, ἢ ἀπλῶς ἕνας κακὸς ἢ ὑπερβολικὰ φιλόνομος ἄνθρωπος, — ἀδιάφορο τώρα, — συνέβη νὰ μᾶθῃ τὸ μυστικὸ καὶ νὰ τὸ καταγγεῖλῃ μ' ἓν ἀνώνυμο γράμμα, καὶ στὸ σαράφικο πῆγε ὁ ἀστυνόμος. "Ε, ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή, ὁ Γαρίμπας δὲν εἶναι πιά καλόπιστος κι' εἰλικρινής. Βέβαιος πῶς ὁ πατέρας μου θὰ τὸν φανέρωγῃ, φοβήθηκε, κρύφτηκε, οὐτ' ἐφάνηκε. Κι' ὅταν τὸν ἐκίπασε ἡ Ἀστυνομία, ἔκαμε τὸν ἀνῆξερο, τάρνηθήκε ὅλα καὶ παραπονέθηκε μάλιστα τοῦ πατέρα μου, ὅτι γιὰ νὰ γλυτώσῃ αὐτὸς, σκέφτηκε νὰ τὸν κατηγορήσῃ.

Αὐτὴ τῇ γνώμῃ, τὴν πεποίθησιν, ἐσχημάτισε ὁ δικηγόρος μας, ἀφοῦ ἐδασάνισε τὴν ὑπόθεσιν.

— Ναί, εἶπα, μὰ τὰ γράμματα ; . .

Πραγματικῶς, ἡ ἐξήγησις τοῦ κ. Πονηράκη θὰ μ' ἐκλόγιζε καὶ μένα, ἂν δὲν ἦταν ἐκεῖνα τὰ γράμματα, τὰνυπόγραφα σχέδια, ποῦ βρέθηκαν στὸ συρτάρι τοῦ τραπεζιοῦ, γιὰ νὰ ἐνοχοποιήσουν τὸν πατέρα μου τελειωτικὰ. Καλὴ τῇ πίστει λοιπὸν τᾶγραφε κι' αὐτὰ ὁ Γαρίμπας ; Καὶ μάλιστα μὲ παραλλαγμένο τὸ γράψιμό του ὥστε νὰ μοιάζῃ σὰ γράψιμο τοῦ πατέρα μου ;

Ἀλλὰ ὁ κ. Πονηράκης δὲν ὑποχωροῦσε.

— Ναί, μοῦ εἶπε, τὰ γράμματα αὐτὰ εἶναι κάπως δύσκολο νὰ ἐξηγηθῶν. Μὴν ἀκοῦς ὅμως ὅτι τὸ γράψιμο τοῦ Γαρίμπα εἶναι σ' αὐτὰ παραλλαγμένο. Τὸ εἶπαν οἱ πραγματόγνώμο-

νες, γιατί . . . τὸ εἶπε πρῶτα ὁ Γαρίμπας. Καὶ γιὰ νὰ γίνη ἡ σύγκριση, παρουσίασε χειρόγραφα τοῦ καθαροῦ, γραμμένα μὲ ἥσυχια, ἐνῶ τὰ σχέδια ἐκαίνα ἦταν βιαστικά. Καὶ ἔαρεις, διαφέρει πολὺ τὸ βιαστικὸ γράψιμο ἐνὸς ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ ἥσυχο. "Ὅσο γιὰ τὴν ὁμοιότητα ποὺ παρουσιάζει τὸ βιαστικὸ γράψιμο τοῦ Γαρίμπα μὲ τὸ ἥσυχο τοῦ πατέρα σου, αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἀπλή σύμπτωση. Ἀφίνω δὲ εἶναι ἀρκετὰ ἀμφισβητήσιμη κι' αὐτὴ ἡ ὁμοιότη.

— Γιατί λοιπὸν ἔγραψε καίνα τὰ γράμματα ὁ Γαρίμπας καὶ τάφησε στὸ συρτάρι; Ξαναρώτησα "Ὅτι τάγραψε αὐτός, εἶναι ἀναντίρρητο. Ἀλλ' ἂν δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ βλάψῃ τὸν πατέρα μου, τί ἄλλο σκοπὸ εἶχε; Ἐκτός ἂν υποθέσουμε πῶς ἐπρόβλεπε τὰ μέλλοντα κι' ἐπαίρνε τὰ μέτρα του.

— "Ὅχι, γέλασε ὁ δικηγόρος. Θάταν τόσο παραλογο ὅσο κι' ἡ ὑπόθεση πῶς ὁ Γαρίμπας τᾶκανε ὅλα ἐξ ἀρχῆς γιὰ νὰ σὰς καταστρέψῃ. Ἀλλ' ἀπὸ παραδεχτήκαμε πῶς καὶ τό πι ἀναγκάσθηκε νὰ τάρνηθῇ καὶ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν πατέρα σου γιὰ νὰ γλυτώσῃ αὐτός, — γιατί νὰ μὴν υποθέσουμε πῶς καὶ τὰ γράμματα ἐκαίνα ἐγίναν καλῇ τῇ πίστει, γιὰ κάποιο λόγο ποὺ δὲν μπορούμε νὰ τὸν μαντέψουμε;

— Παραδείγματος χάρι:

— Νά, ἔρω κι' ἐγώ: . .

Κι' ὁ δικηγόρος ἄρχισε νὰ κίνη ὑποθέσεις: Ὁ Γαρίμπας δὲν ἦταν βέβαιος πῶς ὁ πατέρας μου θὰ τοῦ ἀγόραζε τὸ ἀγαλμα καὶ θὰ τῷ δόξαζε ἔξω. Σὲ τέτοια περίπτωση ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ὁ ἴδιος. Καὶ γρήγορα μάλιστα. Θυμήθηκε τότε κάποιον ἀνταποκριτὴ του. Καὶ περιμένοντας ν' ἀδειάσῃ ὁ πατέρας μου γιὰ νὰ τοῦ μιλήσῃ, ἄρχισε νὰ γράφῃ τὸ πρῶτο σχέδιο ποὺ δὲν τοῦ ἄρεσε, κι' ἐπειτα ἄρχισε τὸ δεύτερο ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ διακόψῃ κι' αὐτό, ὅταν τελείωσε τὴ δουλειά του ὁ πατέρας μου κι' ἦταν στὴ διάθεσή του. Τότε, βιαστικά, πέταξε τὰ σχέδια στὸ συρτάρι, — ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει καὶ τὸ χαρτί μὲ τὴν ἐτικέττα, — καὶ τὰ ἔελασε. Ἄν ἦταν ἔτσι, πόσο θὰ ἐμακάριζε τώρα τὸν ἑαυτό του γι' αὐτὴ τὴν ἔχασαί!

"Ἀλλὰ κι' ἄλλη ὑπόθεση μπορούσε νὰ γίνη, κι' ἄλλη. . . "Ὅταν ἦταν κανεὶς βέβαιος γιὰ τὴ βάση, — ὅπως ἦταν ὁ κ. Πονηράκης, — τὰ γράμματα καταντοῦσαν ἀσήμαντη λεπτομέρεια.

Συλλογίσθηκα πολὺ αὐτὰ πρὸς μὲν εἶπε καί, σ' ἄλλη μας συνάντησι, προσπέθηκα νὰ τ' ἀντικρούσω.

Τὸ κυριότερο ἐπιχείρημά μου ἦταν τώρα τὸ ἑξῆς: Ἄν δὲν εἶχε τὴν οὐρά του ὁ Δαλέρης, γιατί ἡ καταδιωκτικὴ ἀρχὴ θὰ φαίνονταν τόσο προκατειλημμένη, τόσο ἀμελείκη στὸν πατέρα μου καὶ τόσο ἐπιεικὴς στὸ Γαρίμπα; Γιατί θάδιναν τόση

πίστη σαυτὸν καὶ δὲν θὰ πίστευαν οὔτε λέξη ἀπὸ τὴν κατάθεσιν τοῦ πατέρα μου; Καὶ γιατί θὰ τὸν ἔβαζαν στὴ φυλακὴ, ἀφίνοντας ὁλοσδιόλου ἐλεύθερο τὸν ἄλλον;

Ἄλλ' αὐτὰ ὁ κ. Πονηράκης δὲν ἐδυσκολεύθηκε καθόλου νὰ τὰ ἐξηγήσῃ: Ὁ πατέρας μου μόνο κατηγοροῦσε τὸ Γαρίμπα, ἐνῶ τὸν πατέρα μου τὸν κατηγοροῦσαν τὰ πράγματα. Δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ γεννηθῇ μιὰ προκατάληψη ἐναντίον του τὴ στιγμὴ πού τὸ ἄγαλμα βρέθηκε στὸ μαγαζί του, κι' ὅχι, ἂς ποῦμε, στὸ σπίτι τοῦ Γαρίμπα. Ἐπειτα ὁ πατέρας μου ἦταν Τρικουπικός. Αὐτὸ συνέβαινε πολὺ. Κι' ἀκόμα περισσότερο ἴσως πού ρωτήθηκε ὁ Δαλέρης, σὲ συγγενῆς, κι' εἶπε πὼς δὲν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο καθόλου.

Ὁμολογῶ πὼς ἄρχισα νὰ κλονίζουμαι. Καὶ ρώτησα τότε τὸ δικηγόρο μας, ἂν μὲ συμβούλευε νὰ προσπαθῶ νὰ βρῶ τὸν Γαρίμπα, νὰ ἐξηγηθῶ μαζί του καὶ. μ' εἶνα ὁποιοδήποτε τρόπο, νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ ἐμολογήσῃ τὴν ἀλήθεια.

Ἀλλὰ ὁ κ. Πονηράκης δὲν ἦταν τῆς γνώμης.

— Θὰ ματαιοπονήσῃς, μοῦ εἶπε. Κι' ἐγώ, στὴν ἀρχή, σκέφθηνκα νὰ τὸ κάμω, ἀλλὰ ὕστερα εἶδα πὼς ἦταν περιττό. Γιὰ σκέψου: Πὼς θὰ πείσῃς ἕναν ἄνθρωπο νὰ θυσιασθῇ αὐτός γιὰ νὰ σώσῃ τὸν πατέρα σου, νὰ μὴ αὐτὸς στὴ φυλακὴ γιὰ νὰ βγῇ ἐκεῖνος; Μόνο ἡ συνείδησή του θὰ τὸν ἐπαιθε. Ἀλλὰ τὴ στιγμὴ πού δὲν ἔχει τόσο λεπτὴ συνείδηση καὶ πού τὰ πράγματα τοῦ ἦρθαν τόσο βολικὰ ὥστε νὰ γλυτώσῃ, θὰ προτιμοῦσε ὅ,τι-ὅ,τι παρὰ νὰ παρουσιασθῇ. Καὶ νὰ τὸν σκοτώσῃς ἀκόμα. Δοκίμασε καὶ θὰ ἰδῇς.

Τὸ σκέφθηνκα καὶ βρῆκα πραγματικῶς πὼς ὁ δικηγόρος εἶχε δίκιο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ψυχολογία ἐνδὲς ἀνθρώπου ἀσυνείδητου σὰν τὸν Γαρίμπα. Καὶ τὸ πιστόλι στὸ μὲνίγκι νὰ τοῦ ἔβαζα, δὲν θὰ παρουσιαζόταν νὰ πῇ «εἴμ' ἐγώ»!

— Ἐκτός, εἶπα, ἂν τοῦ στήναμε παγίδα. Ἄν τὸν κάναμε νὰ μιλήσῃ σὲ μένα καὶ νὰ κοῦνε τὴν ὁμιλίαν μᾶς δυὸ ἄνθρωποι κρυμμένοι...

Ὁ κ. Πονηράκης ἔβαλε τὰ γέλια.

— Αὐτὰ, μοῦ ἀποκρίθηκε, γίνονται μόνο στὰ μυθιστορήματα. Στὴν πραγματικότητα θάταν πολὺ ἐπικίνδυνα... Ἐπειτα τί μᾶς χρειάζονται; γιὰ νὰ βγῇ ὁ πατέρας σου πρὸ γρήγορα ἀπὸ τὴ φυλακὴ; Ἐννοια σου, γιατί κι' ὁ Γαρίμπα νὰ παρουσιασθῇ, ἢ δίκη πάντα θὰ γίνῃ. Καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη ὁ πατέρας σου θὰ βγῇ ἀπὸ τὴ φυλακὴ γιὰ πάντα. Μὴν κοιτᾷς τί ἐγίνε στὴν Ἀστυνομία καὶ στὴν Εἰσαγγελία. Ἀλλὰ σὲ Δικαστήριον δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ αὐτὴ ἡ κατηγορία. Θὰ γεννηθοῦν οἱ μεγαλύτερες ἀμφιβολίες. Καὶ μάλιστα ἂν ἔλθῃ ὡς μάρτυς, — πού ἐλπίζω, — ὁ Γαρίμπα.

Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ δικηγόρου μας. Δὲν εἶχαμε νὰ κά-
μουμε ἄλλο, παρὰ νὰ περιμένουμε ἡσυχοὶ ὥς τὴν ἡμέρα τῆς
δίκης.

Ὅλα σωστά, ὅλα λογικά. Κι' ὅμως ἦταν ἀδύνατο νὰ μοῦ
ξερριζωθῇ ἡ ἰδέα πὼς ὁ Γαρίμπας δὲν εἶχε σχέση με τὸν Δα-
λέρη. Κι' ἄς μὴ μποροῦσε νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ τὴν κρυφὴ, τὴ
μυστηριώδη αὐτὴ σχέση οὔτε ὁ κουμπάρος μας ὁ Πολυγένης.

ΩΣΤΟΣΟ ἡ δίκη ἀργοῦσε.

Δὲν βιαζότανε, βλέπετε, κανένας νὰ τελειώσῃ τὴν ἀπαιτούμενη ἐργασία γιὰ νὰ τὴν προσδιορίσῃ. Τοῦ κακοῦ τοῦδε σπρίγγανε ὁ δικηγόρος κι' ἐγώ. Μᾶς ἀπαντοῦσαν : « Σιγὰ σιγὰ. Τί βιάζεστε : Ἄν εἶναι ἀθῶος, θάθωπῶθῃ ».

Δὲν ξέρω γιὰ σήμερα, (εὐτυχῶς δὲν ἔχω πιά δουλοκτηφίεσ μετὰ τὰ δικαστήρια), ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἔτσι γινόταν. Ἐνας δυστυχισμένος ὑπόδικος, γιὰ τὸ τίποτα, μπορούσε νὰ μείνῃ στὴ φυλακὴ μῆνες, χρόνια καμμιά φορὰ, περτυένοντας νὰ εὐκαιρήσουν γιὰ νὰ τὸν δικάσουν. Κι' ἐν' ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα καὶ δύσκολα ρουτίνα ἦταν τότε νὰ ἐπισκευασθῇ μιὰ δίκη καὶ νὰ συντακτοῦθῇ μιὰ πολυπύθνη ὑποδικία.

Ἄν ἐνδιαφερόταν ἄξαφνα ὁ Δαλέρης, ὁ πατέρας μου θὰ εἶχε κιόλα δικάσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιαφερόταν, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἄλλοι. Ἡ ἐνδιαφερόταν ἀκριβῶς γιὰ τὸ ἐναντίο, ὅπως ἐξακολουθοῦσα νὰ πιστεύω ἐγώ. . .

Μὰ ὥς τότε θὰ περιμέναμε αὐτὴ τὴ δίκη : Καὶ πῶς θὰ ζούσαμε, ὥς που θὰ ἐξαναχύριζε ὁ πατέρας μου, — ἂν ἀθωνόταν, — σὲ μαγαζὶ τοῦ καὶ στὴν ἐργασία του : . . Τὰ οικονομικά μας δὲν πηγαιναν, μὰ τὴν ἀλήθεια, καθόλου καλὰ. Ἐκαίνεσ οἱ δύο χιλιάδες, ποὺ ξοδέφαμε σχεδὸν τίς μιστὲς γιὰ νὰ πληρώσουμε τὰ χρέη μας στὴ Λιέγη. — (καὶ τὰ δαχτυλίδι ἐπιτέλους μᾶς ἤρθε, μὰ τὸ χάρηκε ὅσο ἐδῖξε ἡ καίμενη μου ἡ Ἀγγέλα ;) — ἦταν ἀπὸ τὰ τελευταῖα μετρητὰ ποὺ εἶχε στὴν ἄκρη ὁ πατέρας μου. Σὲ λίγο θὰ τελειώναν ὅλα. Κι' ἐκεῖνος στὴ φυλακὴ. Κι' ἐγὼ χωρὶς ἐργασία. Τί θὰ γινόμαστε ;

Καὶ σημειώστε πῶς δὲν εἶχαμε περιορίσει καθόλου τὴν ἐξοδα τοῦ σπιτιοῦ μας. Ἐξακολουθοῦσαμε νὰ ζοῦμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως καὶ πρὶν φύγουμε γιὰ τὴ Λιέγη. Γιατὶ κι' ὁ πατέρας μου κι' ἡ μητέρα μου, φιλότιμοι πάντα, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ γνωρίσῃ καμμιά στέρηση στὰ χέρια τους ἡ Ἀγγέλα ἡ καλομαθημένη. Μπορῶ μάλιστα νὰ πῶ πῶς μεγάλωσαν τὰ ἐξοδά μας καὶ μὲ τὴν ἀρκετὰ πολυδάπανη περιπέτεια τοῦ πατέρα μου.

• Ἄν καὶ στή φυλακὴ, μὲ τὴ βοήθεια ὁμῶς τοῦ Πολυγένη, ποὺ σὰ χρυσαῖος κἄτι ἤξερε, καὶ μὲ τὴ δική μου, (ἂν καὶ δὲν ἤξερα τὰ τρία κακὰ τῆς μοίρας μου), ἔκανε ἀκόμα μερικὲς μικροδουλειές. Πουλοῦσε προπᾶντων ἀπὸ τῆ συλλογὴ ἐκείνη τῶν «ἀρχαίων» ποὺ τοῦ εἶχε ἀποδοθεῖ μαγαλόψυχα καὶ βρισκόταν τώρα στὸ χρυσαῖο τοῦ κουμπάρου. Ἀλλὰ τί νὰ κερδίσει ἀπὸ κοινότητες ἀντίκας! Καὶ τὸ μικρὸ μας κεφάλαιο πλησίαζε στὸ τέλος του...

Μὰ οὔτε ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση δὲν ἔκανε τὸν πατέρα μου νὰ χάσῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν αἰσιοδοξία του. Κι' ὅταν μιὰ μέρα τόλμησα νὰ τοῦ πῶ «πῶς θὰ κάμουμε;», μὲ ἀποπήρε:

— Ἐσὺ νὰ μὴν ἀνακατεύσεις, μοῦ εἶπε. Σοῦ ζήτησα ποτὲ παράδες: . . . Εἶναι δική μου δουλειά. Τὸ μόνο ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμῃς ἐσὺ, ἦταν νὰ πάρῃς τὴ γυναῖκά σου καὶ νὰ πᾶς στὴ δουλειά σου, στὴ σπουδὴ σου.

— Στὴ Λιέγη;

— Στὴ Λιέγη βέβαια! Τι μοῦ κάνεις τέχα ἐδῶ ποὺ εἶσαι; Τι σὲ θέλω; Χάνεις τὸν καιρὸ καὶ τὰ μαθήματά σου ἀδίκως. Ἐγὼ ἄλλο δὲν σοῦ ἔγραφα παρὰ νὰ μείνῃς. Ἀλλὰ κακοτυχία, βλέπεις, ἀναποδιά, νὰ μὴ λάβῃς τὰ γράμματά μου μὲ τὰ λαφτά καὶ νὰ ἐσσηκωθῇς. . . Τάλοσπᾶντων! ἤρθες καὶ σὺ, μὲ εἶδες, τὰ εἶδες ὅλα, τὰ ἔμαθες. Τι κάνεις; Περιμένεις τὴ δική; Θὰ μὲ ἀθωώσουν, ἐννοεῖς σου. Καὶ θὰ τὸ μάθῃς ἀμέσως, γιὰτὶ δὲν θὰ κατὰσχουν βέβαια καὶ τὸ τηλεγράφημα ποὺ θὰ σοῦ στείλω. . .

Ἀκουγα κι' ἀποροῦσα πῶς ἦταν δυνατό νὰ τὰ λέῃ αὐτὰ ὁ πατέρας μου σοβαρά.

— Μὰ καλά, τοῦ εἶπα, θὰ ἔχῃς νὰ μοῦ στέλνῃς: . .

Θύμωσεν περισσότερο.

— Ἄ, μὰ εἶσαι περίεργος! . . Ἀφοῦ σὲ στέλνω, θὰ πῇ πῶς ἔχω τὸ λογαριασμὸ μου. Γιὰ τρελὸ μὲ παίρνεις:

Τρελὸς ὄχι βέβαια, δὲν ἦταν ὁ πατέρας μου. Ὅτιςμποῦσε νὰ στηρίζεται τόσο στὴ γρήγορη ἀθώωσή του. Τόξερε καλὰ πῶς ἡ δική ἦταν φόβος νάρκισση ἀκόμα. Κι' ἂν τόφερνε ὁ διάβολος— ἢ ὁ Δαλέρης,—καὶ τὸν καταδίκαζαν: . .

Ἦσπερ κἄτι ἄλλο θὰ εἶχε στὸ νοῦ του. Καὶ σιγὰ—σιγὰ, μὲ τρέπο, τὸν κατὰφερα νὰ μοῦ τὸ πῇ:

Ὅπως πούλησε τὸ οἰκόπεδο γιὰ νὰ μὲ παντρέψῃ καὶ νὰ μὲ στείλῃ στὴν Εὐρώπη, λογάριαζε τώρα νὰ βάλῃ χέρι καὶ στὸ σπῆτι. Ὅχι ὁμῶς νὰ τὸ πουλήσῃ κι' αὐτὸ· δὲν ἦταν τόση ἡ ἀνάγκη· ἀλλὰ νὰ τὸ ὑποθηκιάσῃ γιὰ ἓνα μικρὸ δάνειο. Σὲ λίγον καιρὸ, ἀφοῦ ἔπαιρνα στὴ Λιέγη τὸ δίπλωμά μου, θὰ ἐργαζόμουν κι' ἐγώ. Ὅχι ἐργαζόταν κι' ἐκεῖνος, ἀφοῦ θάβγαине

ἀπὸ τῆ φυλακῆς. Καὶ τὸ σπίτι θὰ τὸ ἐλευθερώναμε. Ὑγεία μόνο νὰ ἔδινε ὁ Θεός...

— Ἔ, μὰ ὄχι! Αὐτὸ δὲν μποροῦσα νὰ τὸ δεχτῶ ποτέ! Ὅσα ἐθυσίαι γιὰ μένα ὁ πατέρας μου ὡς τότε, μοῦ φαινόνταν ὑπεραρκετὰ. Δὲν θὰ τὸν ἄφινε νὰ θυσιάσῃ καὶ τὸ σπίτι, τὸ μόνο πρᾶγμα ποῦ εἶχε ἀποκτήσῃ ὑστερ' ἀπὸ ἐργασία σαράντα χρονῶν! Μὰ κανένα τρόπο! Καὶ τοῦ τὸ εἶπα καθαρά:

— Δὲ ψεύγω!... Θὰ μείνω ἐδῶ καὶ θὰ ἐργασθῶ... Καὶ πάλι, δὲν ἐχάθηκα ὁ κόσμος. Νέος εἶμαι ἀκόμα. Ἀν ἀργότερα ἔρθουν καλύτερα τὰ πράγματα, τότε πᾶν καὶ τελειῶνω τὶς σπουδές μου.

Πραγματικῶς, στὴ θέσ' ποῦ βρισκόμαστε. ἐν' ἀπ' τὰ δυὸ ἔπρεπε νὰ χάμω: ἢ νὰ γυρίσω στὴ Λιέγη, κι' ἄς βάζαμε ὑποθήκην τὸ σπίτι, μὲ μιὰ ἐλπίδα· ἢ νὰ μείνω καὶ νὰ πιάσω ἐργασία. Μόνο νὰ γυρίζω ἀργὸς δὲν μοῦ ἐπιτρεπόταν.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ ὑποθήκη μ' ἐφόδιζε τόσο, ἀποφάσισα νὰ διακόψω τὶς σπουδές μου γι' ἀπροσδιόριστο χρόνον καὶ νὰ ἐργασθῶ στὴν Ἀθήνα ὅπως μποροῦσα.

Σκέφτηκα μόνο ἂν ἔπρεπε νὰ πῶ τῆς Ἀγγέλας πὺς ὁ πατέρας μου δὲν ἦταν πιά σὲ θέσιν νὰ μὲ σπουδάσῃ χωρὶς μεγάλη θυσία. Ἀλλὰ ἐπρωτίμῃσα νὰ τῆς τὸ κρύψω. Καὶ τῆς εἶπα ἀπλῶς, πὺς ἀφοῦ ἡ περιστάσις μᾶς ἀνάγκασε νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴ Λιέγη κι' ἡ ἀνησυχία γιὰ τὴν τόχην τοῦ ἀγαπημένου μας ὑπόδικου δὲν μᾶς ἄφινε νὰ γυρίσουμε γρήγορα, ἐγὼ, γιὰ νὰ μὴν πηγαίνῃ χαμένος ὁ καιρὸς, θὰ ἔζητοῦσα νὰ βρῶ καμμιά ἐργασία.

Ἀλλὰ ἡ Ἀγγέλα δὲν γελιοῦταν ἔτσι. Ἐμάντευε καλὰ τὴν οἰκονομικὴ μας κατάστασιν. Καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε ἀμέσως:

— Μακάρι! Αὐτὸ θὰ σοῦ ἐλθῇ καὶ ἐγὼ... Ὁ καλὸς ὁ πατέρας, — δὲν τὸ καταλαβαίνω, νομίζεις: — ἔχει τώρα ἀνάγκη νὰ βοηθηθῇ θεικότερα. Τὸ μαγαζί του εἶναι κλειστὸ τόσον καιρό. Τρῶμε ἀπὸ τὰ ἑτοιμα ποῦ λένε. Ἔ, αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Πρέπει νὰ συνεισφέρουμε καὶ μεῖς στὸ σπίτι. Κρίμα μόνο ποῦ δὲν τᾶχουμε καλὰ μὲ τοὺς Μπράληδες. Αὐτοὶ θὰ σ' ἔδωζαν ἀμέσως σὲ καμμιά Τράπεζα, σὲ κανένα γραφεῖο.

— Ἄ, ὅσο γι' αὐτό, ἐννοεῖς σου! Ἐχω ὅλα τὰ προσόντα. Κι' ὅπου παρουσιασθῶ, θὰ μὲ δεχτοῦν ὁλοπρόθυμα.

ΑΥΤΗ τὴν ιδέα εἶχα πραγματικῶς. Πρώην ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, βγαλμένος ἀπὸ τὴ Σχολὴ τῶν Δοκίμων, εἶχ' ἀνάγκη νὰ πάρω καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ ἡλεκτρολόγου γιὰ νὰ βρῶ στὴν Ἀθήνα μιὰ καλὴ θέσιν:

Γρήγορα ὁμως εἶδα πὺς καὶ τὸ δίπλωμα νὰ εἶχα, τώρα

πιά δὲν θὰ μοῦ ἐχρησίμευε . . . Ὅπου πῆγα, ὅπου παρουσιά-
σθηκα, ὅπου ζήτησα ὅπου παρακάλεσα ἀκόμα, δὲν μὲ δέχτη-
καν πούθενά ! Μὲ κοίταζαν ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, μὲ μιά δυσ-
πιστία ποῦ δὲν μπορούσαν νὰ τὴν κρύβουν. Μ' ἐδίωχναν εὐ-
γενικότατα μὲ τὴν πρόφαση πὼς δὲν χρειαζόνταν. Μὰ μερι-
κοὶ μὲ ρωτοῦσαν ἂν ἦταν πατέρας μου ὁ Σπάθης ὁ ἀργυρα-
μοιδὸς καὶ γιὰ ποιὸ λόγο εἶχα φύγει ἀπὸ τὸ Ναυτικό . . .

Δὲν μὲ ᾔθελαν ! Φοβόνταν μὴν τοὺς κλέψω, ὅπως ὁ πατέ-
ρας μου ἔκλεψε τὸ Σάτυρο τοῦ Μουσείου, ἢ ὅπως ἐγὼ εἶχα
κλέψει τὴν κόρη τοῦ Δαλέρη καὶ γι' αὐτὸ μ' ἀπέταξαν ἀπὸ
τὸ Ναυτικό. Ἦμουν ἓνας στιγματισμένος. Μ' ἔλεγαν Σπά-
θη. Δὲν μπορούσε νὰ μ' ἐμπιστευθῇ κανένας σὲ τίποτα.
Ὅστε γιὰ νὰ τοῦ κοπιάρω τὰ γράμματα ! . .

Μπορεῖ τώρα νὰ τὸ λέω λίγο υπερβολικά. Μπορεῖ, ἂν ἐπέ-
μενα περισσότερο, ἂν δὲν ἦμουν τόσο περήφανος, ἂν κατα-
δεχόμουν νὰ συζητήσω, νὰ ἐξηγήσω, νὰ δώσω ἐγγυήσεις τε-
λοςπάντων, μπορεῖ ν' ἔβρισκα μιά θέση. Ἄν ὄχι σὲ Τράπεζα
ἢ σ' Ἑταιρεία, ποῦ ἦταν δύσκολο, — γιὰτὶ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ,
οἱ θέσεις ἦταν λιγιστές, οἱ θεσιθῆρες πολλοὶ καὶ τοὺς διάλε-
γαν μὲ αὐστηρότητα, — ἀλλὰ τοῦλάχιστό σὲ γραφεῖο ἰδιωτικό.
Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἔκαμα ἀρκετὰς ἀπόπαιρες καὶ πὼς ἀπέ-
τυχαν ὅλες. Μ' ὅλο μου λοιπόν τὸ δίκιο βαρέθηκα, ἀπο-
γοητεύθηκα κι' εἶπα πὼς, ἀφοῦ ἡ αἰτία τῆς ἀποτυχίας μου
ἦταν τὸνομά μου, ἀδύνατο μοῦ ἦταν νὰ τὴν πολεμήσω, γιὰτὶ
κανένα σκοπὸ δὲν εἶχα ν' ἀλλάξω ὄνομα . . .

Ἀπελπισμένος, σταύρωσα τὰ χέρια. Καὶ περίμενα τὴ δίκη
τοῦ πατέρα μου. Ἡ ἀθώωσή του θάφερνε καὶ τὴ δική μου
ἀποκατάσταση. Ἐπειτα θά ρευγα γιὰ τὴν Εὐρώπη κι' ὡς πού
νὰ ξαναγυρίσω, θὰ περνοῦσε καιρὸς. Ὅλα θάταν τότε ξεχα-
σμένα . . .

Ναί, τὸ μέλλον δέ, ἐδόλεπα ἀκόμα τόσο ζοφερό. Τὸ πα-
ρὸν μόνο μὲ κατάθλιβε. Περνοῦσα ἰληθινὰ μιά δυστυχισμένη
περίοδο ζωῆς. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν αἰσθανό-
μουν πιά εὐτυχία οὔτε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἀγγέλας.

Γιὰτὶ ἄραγε ; Ἡ ἀγάπη μου εἶχε ξεθυμάνει ; Τὴν εἶχα
συνειθίσει : Εἶχ' ἔρθει ὁ κόρος ποῦ ἔρχεται συνήθως μετὰ τὸ
γάμο : — Κάθε ἄλλο ! Ἀγαποῦσα τὴν Ἀγγέλα. ὅσο μπορεῖ νά-
γαπᾷ ἄντρας μιά γυναίκα. Κι' ἐκείνη μάγαποῦσε τὸ ἴδιο.
Ἰσως μάλιστα περισσότερο, ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς περισσότερο
ἀγαποῦν οἱ γυναῖκες. Καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀγάπης μας κόρο δὲν
φοβόταν. Ἀπεναντία ἦταν ἓνας δεσμός ποῦ μὲ τὴν συμβίωση
γινόταν στενότερος.

Ἄλλ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ αἰσθανόμουν τόσες τύψεις, ὥστε μοῦ
ἦταν ἀδύνατο νὰ πολαύσω ζωὴ κι' ἀγάπη, νὰ χαρῶ εὐτυχία.
Καὶ πρῶτα-πρῶτα μοῦ φαίνόταν πὼς ἐθυσίασα τὴν Ἀγγέλα.

Ἐβλεπα καθαρότατα, πὼς τὴν εἶχα υποβιβάσει κοινωνικῶς. Ἦταν ἡ κόρη ἐνὸς Κώστα Δαλέρη, δυνατοῦ, πασίγνωστου, λαμπροῦ, καριεράρχη στὴ Βουλὴ, ποὺ ὁ ὕψος φιθυριζόταν πὼς θὰ γίνῃ κι' ὀπουργός — γιατί' ἔχει καὶ πρωθυπουργός μεθαύριο; — καὶ τὴν κατάντησα γυναῖκα ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἦταν τίποτα πιά, οὔτε κἂν σηματοφόρος, καὶ νύφη ἐνὸς ἄλλου ποὺ βρισκόταν στὴ φυλακὴ.

Τὴν ἀποξένωσα ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, τὴν ἐχώρισα ἀπὸ τὰ ἑρμάρια της, τὴν ἀπόσπασα ἀπὸ τὸν κόσμον της, ὅπου κανένας δὲν ἤθελε πιά νὰ τὴν ξέρῃ καὶ δὲν ἐγόριζε νὰ τὴν ἰδῇ. Καὶ τὴν ἀνάγκασα νὰ ζῇ σ' ἓνα μέτριο σπίτι, παρακατινὸ, θλιμμένο σήμερα, καὶ νὰ ὑποφέρῃ μέσα της, νὰ τρώγεται ἀπὸ τὸ σκουλήκι πὼς αὐτὴ τὸ ἔκαμ' ἔτσι, πὼς αὐτὴ μᾶς κατέστρεψε! Καὶ ἰσα-ἰσα ὅταν τὴν ἐσφιγγα στὴν ἀγκαλιά μου, τὰ συλλογιζόμουν αὐτὰ περισσότερα. Κι' αἰσθανόμουν ἓνα τόσο βαθὺ οἶκτο, ποὺ μὲ σπύραζε σὲν πόνος ἀληθινός. Θεέ μου! πὼς ἦταν δυνατό νὰ αἰστανθῶ εὐτυχία μὲ τέτοιον οἶκτο καὶ μὲ τέτοια τύφη:

Ἐπειτα κι' ἄλλη, ἔχῃ μικρότερη: Μοῦ φαίνόταν πὼς ἐγὼ εἶχα καταστρέψει καὶ τὸν πατέρα μου. Ἀν μάλιστα ὁ Δαλέρης, ἡ ἄλλος ἐχθρός μου, τὸν εἶχε σήμερα στὴ φυλακὴ, βεβαίως ποὺ ἔλη ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς του ἦμουν ἐγὼ... Καὶ θυμώμουν τὰ περιστατικὰ μᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Πρῶτο, δὲν τὸν εἶχα ἀκούσει, — σὲ ἡλικία ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούω, — κι' ἐπέμεινα νὰ μὴν στῇ Σχολῇ, νὰ γίνῃ ἀξιωματικός. Τοῦ ζήτησα δηλαδὴ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τίς δυνάμεις μᾶς, ἠθικές καὶ ὁλικές, καί, καταχρώμενος τὴν ἀπειρὴ στοργή του, τὸν ἀνάγκασα νὰ μοῦ τὸ παραχωρήσῃ. Κι' ἔλεγα: Θὰ ἦμαστε σήμερα σὲ τόσο δύσκολη θέσιν, ἂν ἀκουγα τότε τὸν πατέρα μου καὶ γινόμουν ἓνας καθηγητής ἢ ἓνας ἄμφορος; Οὔτε μὲ τὴν οἰκογένεια Δαλέρη θὰ σχετιζόμουν, οὔτε ἡ Ἀγγέλα θὰ μ' ἐρωτεύοταν. Ἐκείνη ἡ σταλὴ, ποὺ φιλοδόξεσα νὰ τὴ φορέσω κι' ἐγὼ ἐπειδὴ τὴ φοροῦσε κι' ὁ Πιτράκης, ἦταν ἡ πρώτη αἰτία τῆς συμφορᾶς!

Ὑστερα, ἅμα εἶδα τὸ δύσκολο καὶ τὸ ἀνυπέρβλητο, γιατί' νὰ μὴν ὑποχωρήσω; Ἡ περίφημη ἐκείνη συνέντευξί μου μὲ τὸν Δαλέρη μοῦ ἔδειξε, μ' ἔπεισε, πὼς ποτὲ αὐτός ὁ ἀνθρώπος δὲν θὰ μοῦ ἔδινε τὴν κόρη του, — καὶ τὴν προίκα της. — ποτὲ δὲν θὰ μ' ἀναγνώριζε γιὰ γαμπρό του. Γιατί' νὰ τοῦ τὴν κλέψω; Καὶ γιατί' ν' ἀναγκιάσω τὸν φτωχὸ πατέρα μου, νὰ τὸν ἐκδιώξω, καταχρώμενος πάλι τὴν ἀπειρὴ στοργή του, νὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψῃ καὶ νὰ μὲ βοηθήσῃ; Ἐκεῖνος ὁ κακόμοιρος μοῦ τὸ εἶπ' εὐθὺς: «Δὲν εἶναι γιὰ μᾶς!» Ἀλλὰ ἐγὼ πάλι ἐπέμεινα. Ἦμουν ἐρωτευμένος, ναί. Μὰ ἦμουν κι' ἄντρας. Μποροῦσα νὰ συλλογισθῶ καλύτερα τίς συνέπειες. Μποροῦσα νὰ καταπνίξω,

μὲ μιὰ γενναία, ἀντρίκια προσπάθεια, τὸ ἀλσθημά μου. Μποροῦσα ἀκόμα νὰ πείσω καὶ τὴν Ἀγγέλα— νὰ δοκιμάσω τοῦλάχιστο— πῶς αὐτὸ μόνο ἔπρεπε νὰ κάμουμε... νὰ ξεχαστοῦμε.

Ἀλλὰ ἐπροτίμησα, καὶ σχεδὸν ἐν γνώσει, νὰ κάμω τόσους ἀνθρώπους δυστυχισμένους. Κι' ἔχι μόνο τὴν Ἀγγέλα καὶ τοὺς δικούς μου. Παρὰ καὶ τοὺς δικούς της. Γιατί ποῖος μ' ἔπειθε πῶς δὲν πονοῦσε σήμερα ἡ μητέρα της, ἡ ἀδερφή της, ὁ ἀδερφός της, κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ πατέρας της; Ἦταν ζήτημα πῶς στὸ εὐτυχισμένο σπίτι μπῆκα ἐγὼ κι' ἀνοιξα μιὰ πληγὴ πού μάτωνε ἀκόμα ἀγιάτρευτη;..

Κάποιος θὰ μολύεγε: Καὶ τί τοὺς ἔφταιξα; Ἄς εἶχαν ἄλλες ἰδέες κι' ἐκεῖνοι, ἄς ἤθελαν νὰ παντρεύουν τὴν κόρη τους μὲ τὸν ἀνθρώπο πού ἀγαποῦσε, — καὶ πού τὸ κάτω - κάτω ἦταν ἀπὸ τίμια οἰκογένεια κι' ἀξιοματικός, — κι' ἄς τὸν βυθόσαν νάνεδη ὡς ἐκεῖ πού στερόνταν αὐτοί. — Ναι, τὸ ξέρω. Μὰ ἔτσι εὐκολὰ ἀλλάζουν οἱ ἀνθρώποι τίς ἰδέες τους; Κι' ἀπὸ τίς ἰδέες πάλι τοῦ κόσμου, μόνο τίς πιὸ σωστές, τίς πιὸ λογικὰς πρέπει νὰ κοιτάμε καὶ νὰ σεβόμαστε; Ἡ καὶ τίς πιὸ δυνατάς, τίς βαθιὰ ριζωμένες; Μὰ τὴν ἀλήθεια, αὐτὰς καμμιά φορά ἀπαιτοῦν σεβασμὸ μεγαλύτερο... .

ΣΤΗ δυστυχισμένη αὐτὴ περίοδὸ τῆς ζωῆς μου, ὅλ' αὐτὰ μ' ἔθλιβαν καὶ μὲ πλήγωναν στὰ καίρια. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερο πονοῦσα ὅταν συλλογιζόμουν πῶς, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, χωρὶς νὰ κάμω τίποτ' ἄτιμο, εἶχα καταντήσῃ ἓνας ἀνθρώπος χωρὶς τιμὴ... . Γιὰ τέτοιον δὲν μὲ εἶχε ὁ κόσμος; Κι' αὐτὸ δὲν μ' ἐμπόδιζε σήμερα νὰ βρῶ μιὰ θέση καὶ νὰ ζήσω, μὲ τὴν ἰδια τοῦλάχιστο εὐκολία πού θὰ τὴν εἰδρίσκε ἓνας ἄλλος νέος μὲ τὰ δικὰ μου προσόντα;

Δὲν ἦταν πιά, βλέπατε, ἡ τιμὴ ἐκαίνῃ ἡ γαλοία, ἡ τιμὴ τῶν «κωδίκων» πού τὴν περιφρονοῦσα καὶ τὴν πέταξ' ἀπὸ πάνω μου μὲ τόση ἀνακούφιση. Ἦταν ἡ ἄλλη τιμὴ, ἡ πιὸ βάσιμη, ἡ πραγματικὴ, πού τὴν ἤθελα ὡς τώρα καὶ τὴ σεβόμουν. Γελοία λοιπόν κι' αὐτή; Καὶ τὸ ἴδιο ἔπρεπε νὰ τὴν περιφρονήσω;..

Σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα κινδύνευα νὰ φτάσω ὅταν συλλογιζόμουν τὰ περιστατικὰ μου: Ἀπὸ τὸ Ναυτικὸ ἀκόμα, εἶχα βγάλει μιὰ φήμη πῶς δὲν ἤμουν καὶ τόσο πολὺ «ἀνθρώπος τιμῆς». Ἀλλὰ τί ἄτιμία εἶχα κάμει ὅσο ἤμουν στὴ Σχολὴ καὶ κατόπι στὸ καράβι; Πραγματικῶς καμμιά, τὴν ἐλάχιστη! Ἀπεναντίας ὁ Πετράκης, ὁ Μαρμούρης εἶχε κάμει πολλὰ πράγματα πού ἐγὼ δὲν θὰ τὰ θεωροῦσα τίμια' κι' ὅμως αὐτὸς περνοῦσε γιὰ πρότυπο «ἀνθρώπου τιμῆς». Ἐπειτα «ἐκλε-

φα» ένα κορίτσι. "Ενα κορίτσι πού τάγαποθα, πού μάγαποθα και πού μάκολούθησε χωρίς κἄν νά τοῦ τὸ πῶ. Δὲν ἦταν ἰσως κάτι φρόνιμο, μὰ δὲν ἦταν βέβαια καὶ κάτι ἄτιμο.

Μὰ κυνήγησε ὕστερα ὁ Δαλέρης, ἐνέργησε γὰρ παραπαισθηθῶ σὲ Συμβούλιο, νὰ μετατεθῶ κατόπι καὶ νὰ ἐφορισθῶ, καὶ μὰνάγκασε ἔτσι νὰ δώσω τὴν παραίτησή μου. "Οχι μόνο τίμια φέρθηκα τότε, παρὰ καὶ φρόνιμα : ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν καταδίωξη τοῦ παθεροῦ μου, ἦταν νὰ γίνω ἰδιώτης καὶ νὰ ζήσω τίμια μὲ μιὰ ὁποιαδήποτε ἐργασία. Κι' αὐτὸ προετοιμαζόμουν νὰ κάμω, ὅταν βγῆκε στὴ μέση τὸ «σκάνδαλο» τοῦ πατέρα μου.

Παραδέχομαι μιὰ στιγμή πῶς ἦταν ἱνοχος : "Εἶδαλε στὸ χέρι μ' ἄγνωστο τρόπο ἐν' ἀρχαῖο ἀγαλμα ἀθλήωτο, τῶκυψε κι' ἦταν ἑτοιμος νὰ τὸ πᾶν ὁ ἱλιος ἢ νὰ τὸ σταίλῃ ἔξω. "Εγὼ τί ἀνακατεύομαι σ' αὐτά; Ἄν ὁ πατέρας μου ἔκαμε ἔστω μιὰ κλεψιά, μιὰν ὀμιλία, γιατί ἔπρεπε νάμαι κλέφτης κι' ἄτιμος κι' ἐγώ; Καὶ γιατί νὰ μὲ ρωτοῦν οἱ καλοὶ ἄνθρωποι πῶς μὲ λένε καὶ στὸ ἔκουσμα τοῦ ὀνόματός μου νὰ κουμπώνουν τὸ σκικκί τους καὶ γὰρ μοῦ γυρίζουν τὴ ράχη;

Τὸ ἔαριν πῶς μὲ θεωροῦσαν μόνο ὑποπτό καὶ πῶς θὰ μπορούσα, κουτοῦ-στραβὰ νὰ ζήσω στὸν κόσμον καὶ μ' αὐτὴ τὴν ὑποψία, ἂν ἀθωνόνταν μάλιστα ὁ πατέρας μου καὶ περνοῦσε κάμποσος καιρὸς... Ἀλλὰ γιατί νὰ τὴν ἔχουν;... Γιατί νὰ μὴν ἐξετάζουν καλύτερα;... Γιατί νὰ παρασύρονται ἀπὸ τὴν προκατάληψη;...

Αὐτὰ συλλογιζόμουν. Τὸ συμπέρασμα πῶς κι' αὐτὴ ἡ τιμὴ ἦταν γελοία, μοῦ φαίνόταν ἀκόμα τολμηρό. Οὐτ' ἔλαγα πῶς ἔπρεπε νὰ τὴν περιφρονήσω κι' αὐτὴ, νὰ τὴν πετάξω καὶ νὰ γλυτώσω. Δὲν ὑπῆρχε τρόπος. Ἐκεῖς ἂν ἐβγαίνα πιά στὸ περιθώριο τῆς κοινωνίας κι' ἂν ἐπιάνα, γιὰ νὰ ζήσω, κανέν' ἀπὸ τὰ ἐντελῶς ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα, ὅπου κανένας δὲν σέ ρωτᾷ ἂν εἶσαι τίμιος ἢ ἄτιμος... Μὰ πῶς μπορούσα νὰ σκαφθῶ τέτοιο πρᾶγμα σοβαρὰ, ὅσο δὲν ἦμουν μόνος στὸν κόσμον, παρὰ εἶχε γυναίκα— κι' ἀπὸ τί τάξη! — καὶ γονεῖς;

Δὲν μπορούσα ὅμως νὰ μὴ συμπεραίνω πῶς σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ὁ κόσμος γελιέται εὐκολότατα καὶ πῶς τοὺς πρὸ ἄτιμους ἀνθρώπους θὰ μπορούσα νὰ τοὺς βρῶ ἀνάμεσα σὲ καίρους πού τοὺς τιμᾷ γιὰ τίμιους. Κι' ἤξερα κιόλα μερικοὺς... Ἀπεναντίας, ὅταν ἄκουγα νὰ ἐκφράζουν γιὰ κάποιον τὴν ὑποψία πῶς δὲν ἦταν πολὺ «τίμιος ἄνθρωπος», δὲν μπορούσα νὰ μὴ συλλογιέμαι : «Μὴν εἶναι κι' αὐτὸς σὴν καὶ μένα;»

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ! ἡ δίκη προδιορίσθηκε.

Κι' ὁ φυλκισμένος φανέρωνε τὴ χαρὰ του μὲ μιὰ ἀπρό-

πτη λέξη ποὺ τὴν ἔλεγε καὶ τὴν ἐξανάλεγε: «Ἐδέησε... Ἐδέησε... Ἐδέησε...»

Ναί, δόστυχέ μου Σπάθη, εἶχε δεήσει. Κι' ἦταν, μὰ τὴν ἀλήθεια, καιρός. Τὸν Ὀχτώβρη θὰ σ' ἐδίκαζαν. στίς 20. Κι' ὅς τὴν ἡμέρα ἐκείνη, θὰ γινόταν σωστοὶ ὅχτῳ οἱ μῆνες τῆς σκληρῆς καὶ ἀδικῆς φυλακῆς σου.

Πάλι φτηνά. ἂν θὰ τὴ γλύτωνες μὲ τόσο...

Ὁ κ. Πονηράκης βάλθηκε σὲ κίνηση. Ἐπρεπε νὰ φροντίσῃ γιὰ μερικοὺς μάρτυρες, ποὺ τοὺς θεωροῦσε ἀπαραίτητους. Ἐπρεπε νὰ μιλήσῃ καὶ σὲ μερικοὺς φίλους του, ποὺ πολὺ πιθανὸ νάταν ἐγορκοὶ τὸν Ὀχτώβρη, γιατί' ἐκείνο τὸν καιρὸ πῆγαιναν ὅλο οἱ ἴδιοι. Τὸν βοηθοῦσα κι' ἐγὼ σ' αὐτὰς τίς προετοιμασίες, πηγαινερχόμενος ἀπὸ τὴ φυλακὴ στοὺς δικηγορικὸ γραφεῖο. Καὶ μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ συνεγαζόμαστε, μοῦ εἶπε:

— Ὁ Γαρίμπας θάρρη ἄραγε στὴ δίκη;

— ὦ! πὼς μπορεῖ νὰ μὴν ἐρθῇ, ἀφοῦ εἶναι μάρτυς τῆς κατηγορίας;

— Ξέρω κι' ἐγὼ... Μοῦ εἶπαν πὼς δὲν φαίνεται πιά ἐδῶ... ἴσως ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα...

— Γιατί' ἔχι; φώναξα παραφερόμενος χωρὶς νὰ θέλω. Ἐλεύθερος δὲν ἦταν;

— Ἀφῆσέ τ' αὐτὰ, μοῦ εἶπε σοβαρὰ κι' ἤρεμα ὁ δικηγόρος, κι' ἔλα νὰ ἰδοῦμε πὼς θάνακαλύψουμε καὶ θὰ φέρουμε στοὺς Δικαστήρια αὐτὸν τὸν ὄνθρωπο. Τώρα, ξέρεις, τὸν θεωρῶ ἀπαραίτητο. Οἱ ἐγορκοὶ πρέπει νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ νὰ τὸν ἀκούσουν. Μιὰ ἀντιπαράσταση μὲ τὸν πατέρα σου θὰ ἐχρησίμευε πολὺ γιὰ νὰ γεννηθοῦν ἀμφιβολίες. Κι' ἐπιτέλους, θὰ μποροῦσα νὰ τὸν στρυμώξω μ' ἐρωτήσεις καὶ νὰ τὸν τσικώσω. Μὰ ποῦ εἶναι; ποῦ πῆγε;

— Νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ οἶα πῶ.

Φυσικά, δὲν εἶχα ἄλλον ἀπὸ τὸν Πολυγένη. Τὸν ρώτησα. Ναί, εἶχε νὰ ἰδεῖ πολὺν καιρὸ τὸν Γαρίμπκα, μῆνες ὀλόκαρους. Μὰ τίποτ' ἄλλο δὲν ἤξερε. Καὶ μοῦ ὑποσχέθηκε νὰ ρωτήσῃ καὶ νὰ μοῦ πῇ.

Πραγματικῶς, ὅσπερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες, ὁ Πολυγένης μ' ἐπιληροφορήσας θετικὰ πὼς ὁ ἄνθρωπός μας βρισκόταν στὴν Ἀθήνα. Τοῦ τὸ εἶπε κάποιος γείτονάς του. Τὸ καλοκαίρι εἶχε πάει, γιὰ ἐξοχή, σ' ἓνα χωριό, μὰ τώρα εἶχε γυρίσει. Δὲν ἦταν παρὰ λίγες μέρες.

Τὰ εἶπ' αὐτὰ τοῦ δικηγόρου.

— Ἀ. λαμπρά! φώναξα. Ἀφοῦ εἶναι ἐδῶ, ἡ μισή μας δουλειὰ εἶναι, πῆς, καμωμένη. Δὲν ἔχουμε τώρα παρὰ νὰ τοῦ σταῖλουμ' ἓναν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν παρακαλέσουμε — μάλιστα, νὰ τὸν παρακαλέσουμε, — νὰ μὴ λείψῃ ἀπὸ τὴ δίκη. Δὲν

μπορεί νά μᾶς ἀρνηθῇ, ἀφοῦ ἰσχυρίζεται πῶς εἶναι τίμιος ἄνθρωπος. Ὅ,τι εἶπε στήν ἀνέκριση, ὡς ἐβρῆ νά τὸ πῆ καί στοὺς ἐνόρκους.

— Ἐγὼ νά πάω νά τὸν βρῶ! φώναξα τότε ζωνηρά.

Ὁ δικηγόρος μὲ κοίταξε στά μάτια. Ἐπειτα μοῦ ἀποκρίθηκε.

— Ναί. Ἐοῦ 'σαι ὁ πιό κατάλληλος γιὰ νά τὸν παρακαλέσης. . . Δέν θί πᾶς, ὅπως ἤθελες τὴν ἄλλη φορά, νά τοῦ ἐπιβάλῃς νά πῆ τὰ ἐνάντι. Τώρα εἶναι ἄλλο. Νά πᾶς, παιδί μου, νά τὸν βρῇς!

Καί ἀφοῦ μοῦ ἔδωκε μερικές ὁδηγίες πῶς ἔπρεπε νά τοῦ μιλήσω, ὁ κ. Πονηράκης μοῦ σύστησε νά τὸ κάμω τὸ γρηγορότερο.

Δέν ἦταν καί τόσο εὐκολο. Αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο δέν τὸν εἶχα ἰδεῖ στά μάτια μου ποτέ. Δέν ἐγνώριζα τὸν ἐχθρό μας παρ' ἀπὸ τίς περιγραφές ποῦ μοῦ εἶχαν κάνει. Ἐπρεπε νά μοῦ τὸν δείξουν, γιὰ νά τὸν σταματήσω στο δρόμο. Στὸ σπῆτι του πάλι φοβόμουν νά πάω νά τὸν ζητήσω. Πῶς θά κλεινόμουν σὲ μιὰ κάμαρα μὲ τέτοιον ἄνθρωπο; Αὐτὸ ποῦ μᾶς εἶχε κάνει, μ' ἔκανε νά τὸν φαντάζομαι σάν ἓνα τέρας κακίας καί ἀτιμίας, σάν καὶ ὑπερφυσικό. . .

Καί ὅμως ἔπρεπε νά τὰ φηγήσω. Καί στο σπῆτι του ἀκόμα θά πῆγαινα, ἂν δέν ἦταν ἄλλος τρόπος.

Εὐτυχῶς, ἔγινε πρῶτ', καθὼς κατέβαινα τὴν ὁδὸν Αἰόλου γιὰ νά πάω στοῦ κουμπάρου μας, ἓνας ἔμπορος ἐκεῖ κοντά, φίλος μας κι' αὐτός, — ἀπὸ κείνους ποῦ τοὺς εἶχε καλέσει κι' ἡ Ἀνέκριση, μὰ δέν ἤξεραν νά ποῦν τίποτα, — μὲ πλησίαισε σιγά, μὲ μυστηριώδη τρόπο, μὲ γκαλιάς μὲ τὸνα χέρι ἀπὸ τὸν ὦμο, ἔσκυψε στ' αὐτὴ μου καί, δείχτοντας ἀντίκρου μὲ τὸ ἄλλο, μοῦ ψιθύρισε:

— Νά κι' ὁ λεγάμενος. . . Ἄν δέν τὸν εἶδες ποτέ σου, ἰδές τον!

Ἀκολούθησα τὴ διέθυσση τοῦ δείκτη κι' εἶδα ἓναν ἄνθρωπο πισόπλατα, σταματισμένο στὴ βιτρίνα ἐνός σιδεράδικου. Φοροῦσε σταγνί παλτό καί μαῦρο πανταλόνι, ποῦ μοῦ φάνηκαν σάν παλιά. Κοίταξε τὴ βιτρίνα λοξά καί τὸνα του πόδι, σχεδὸν μετέωρο, ἔδειχνε πῶς ἦταν ἑτοιμος νά ξεκινήσῃ. Μὰ στεκόταν.

— Ὁ Γαρίμπας;

— Ὅλος!

— Για, νά τὸν ἰδῶ!

Πέρασα ἀμέσως στο ἀντικρινὸ πεζοδρόμιο καί στάθηκα κι' ἐγὼ σ' ἐκείνη τὴ βιτρίνα.

Ὁ Γαρίμπας δέν μ' ἐγνώριζε, — ἐνόμιζα τοῦλάχιστο, — ὥστε μποροῦσα νά τὸν περιβραστῶ χωρὶς νά ὑποπταθῇ.

Εἶδα πρῶτα τὴ μορφή του θολή μέσα στο τζαμί. Περιέργο πράγμα ! Δὲν ἦταν ἀποτρόπαιη. Τὴν εἶδα κατόπι καὶ στο πραγματικό, ἀπὸ τὸ πλαῖ. Ἡ ἴδια ἐντύπωση. Τί συνέβαινε λοιπόν ; Ὁ Γαρίμπας αὐτὸς εἶχε ἀληθινὰ εἰπωρικὸ ἀγαθὸν, εἰρηνικὸ καὶ τίμιον ἀνθρώπου ; ἢ μήπως ἐγώ, μὲ τὴν προκατάληψή πὼς θάδλεπα ἕνα τέρας, ἕνα διάβολο, τὸν εἰδὼς ὅσο διαφορετικὸ ;

Τὸ βέβαιον εἶναι πὼς τὰ χαρακτηριστικὰ του ἦταν λεπτά καὶ εὐγενικά, πὼς τὰ σταχτιά του γάνεια τοῦ εἶναν κάτι τὸ καλογερίστικο, τὸ ἀσκητικό, τὸ σεμνόν, καὶ πὼς τὰ μάτια του, ἀν καὶ ζωηρά, μαθρα, μεγάλα, δὲν εἶχαν τίποτε τὸ πονηρό. Ἡ ματιά τοῦλάχιστο ποῦ μοῦ ἔρριξε, — ἀδιάφορη ματιά ἀνθρώπου ποῦ κοιτάζει ἀπλῶς ἕνα διαβάτη σταματισμένο κοντά του, ἕναν ἀγνωστο, — ἡ πρώτη αὐτὴ ματιά δὲν μ' ἐπάγωσε, δὲν μ' ἐφόβισε.

Ξεκίνησε, — τὸν ἀκολούθησα.

Σταμάτησε παρακάτω ἀ' ἄλλη βεντίνα, — κοντοστάθηκα. Ἐστρίψε σὲ λίγο τὴν ὁδὸν Σοφοκλέους. πρὸς τὰ κάτω, — ἔορῳ του κί' ἐγώ.

Ὅσο τὸν εἶδεπα ἐπαύρνευα. Μὰ ὀρισμένως δὲν ἦταν ἀνθρώπος νὰ τὸν φοβηθῶ.

Καὶ στὸ σπῆτι του ἀκόμα θά πῆγαίνα. Καὶ σὲ μὲ κάμαρα θά κλειόμαυν μαζί του. Τί θά μούκανα ; Τὸ κάτω-κάτω δὲν ἦταν παρὰ μιὰς ψυχηϊδῆς ἀνθρώπος.

Εἶπα πὼς γιὰ τὸ Γαρίμπα αἰσθανόμουν τὸ φόβο τοῦ ὑπερφυσικοῦ ποῦ τὸν αἰσθάνεται κάποτε καὶ ὁ γενναιότερος ἀνθρώπος. Ἐ, ἀμα τὸν εἶδα, ὁ φόβος αὐτὸς μὲ ἀφῆσε. Ἦμουν τώρα ἐλεύθερος νὰ τοῦ φερθῶ ὅπως ἤθελα. Νὰ τὸν φωνάξω, νὰ τὸν σταματήσω, νὰ τοῦ ἀγριομιλήσω, νὰ τὸν καλοπιάσω, νὰ τὸν προσταῶ, νὰ τὸν παρακαλέσω. Δὲν εἶχα παρὰ νὰ διαλέξω.

Ἡ πρώτη μου ὁρμή ἦταν νὰ τοῦ μιλήσω ἐκεῖ στὸ δρόμο. Τὸ σκέφθηκα ἀκόμα ἐνῶ τὸν ἀκολουθοῦσα. — πῆγαίνα μπροστά μου, ὁλωσδιόλου ἀνύποπτος, — καὶ γρήγορα τάποφάσινα.

Εἶχαμε φθάσει στὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς. Καὶ τῇ στιγμῇ ἀκριβῶς ποῦ ὁ ἀνθρώπος μου εἰτοιμαζόταν νὰ κατεβῇ ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιο καὶ νὰ διασχίσῃ τὸ δρόμο, — μιὰ στιγμῇ ποῦ στάθηκε λίγο νὰ ἴδῃ μὴν ἐρχόταν κανένα τράμ, κανέν' ἀμαξι, — ἔτρεξα καὶ τοῦ βγήκα μπροστά.

— Ὁ κύριος Γαρίμπας ; τὸν ρώτησα ὅσο μποροῦσα πρὸ εὐγενικά.

— Μάλιστα.

Καὶ μὲ κοίταξε καλά.

Ἐγνώριζε βέβαια τὴν ὑπαρξή μου. Ἡ ἡλικία μου, ἡ μορφή μου, κάποια ὁμοιότη μὲ τὸν πατέρα μου, κάποια συγ-

κίνηση ακόμα που φαινόταν στον τρόπο μου, στη φωνή μου, θά τον έκαμαν ίσως να μαντέψω ποιός είμαι.

Μά χωρίς καμιά άνησυχία, έπρόσθεσε :

— Έσείς ; . .

— Εγώ, άποκρίθηκα, θά ήθελα να σάς μιλήσω ιδιαιτέρως . . . για μιá υπόθεση. Πότε και πού θά μου κάνετε τη χάρη ; . .

— Μά . . . για τί υπόθεση ; . . ποιός είστε ; . .

— Θά σάς πω άμέσως κύριε Γαρίμπα, αλλά . . . να μη σάς τρομάξω τ'όνομά μου . . . Θά σάς πω όλωςδιόλου άλλα πράγματα άπ' όσα θά μπορούσατε να φαντασθήτε . . . Είμαι ό Δήμος Σπάθης . . .

— Ά ! έκαμε. Ό γιός του έχθρου μου . . .

— Τοδ φυλακισμένου, κύριε Γαρίμπα . . .

— Έξ αιτίας μου, έ : . . Μή τί θέλετε ; Κι' άλλ' ακόμα θέλετε από μένα : . .

Τόλγε χωρίς θυμό, χωρίς κινήα, Χαμαγελούσε μάλιστα σάν άνθρωπος που από μεγάλη γενναioφυλία, δέν τόν ένοιαζε για τό κακό που θέλησαν να του κάνουν. Διά ν'έλεγε : < Έ, υπάρχει και Θεός . .

— Τίποτα, του άποκρίθηκα. Έ'α πολύ μικρό πράγμα . .

— Αν μου κάνετε τη χάρη να μάκούσατε . . .

— Έλάτε λοιπόν να σάς άκούσω !

Φάναξε άποφασιστικά, κοιτάζοντας τό ρολόι του. Και μου έπρότεινε, σά να ήταν ό πιο καλός μου φίλος :

— Παίρνουμε μετ'έμας έναν καφέ :

Μ' αυτό ισχ-ισχ ήθελα κι' εγώ. Να καθήσουμε κάπου και να μιλήσουμε

Ευχαρίστως !

Περάσαμε άντίκρυ, όπου, έκπνεον τόν καιρό, ήταν ένα βρωμοκαφενείο. Και σέ λίγα καθόμαστε σ' ένα τραπέζι στο βάθος, μέσ' την πνιγνή άτμόσφαιρα της μικρής σάλας, που ήταν σχεδόν γεμάτη άπ' ανθρώπους της Άγοράς, εργάτες και άρργους.

Η συνομιλία μου με τό Γαρίμπα μου μένει άξέχαστη. Τό καφενείο όμως τό ξεχάσα. Προσπαθώ να τό ανακαλύψω καμιά φορά που περνά από την οδόν Άθηνάς. Μά δέν τό κατορθώνω. Πότε μου φαίνεται πώς ήταν εκεί που είναι σήμερα ένα κουρείο, και πότε πώς τό παλιό καφενείο έγινε μαγέΡΙκο.

Πήραμε δυό καφέδες που ό Γαρίμπας βιάστηκε να τούς πληρώση. Και του είπα «τί θέλαμε ακόμα άπ' αυτόν» : Νάρθη στις 20 του Όκτώβρη στο Δικαστήριο, να μη λείψω από τη δίκη. Τόσο μόνο.

Μ' ἀκουσε μὲ προσοχή. Κι' ἔπειτα, γελώντας πάλι, φώναξε :

— Αὐτὸ ἦταν : . . Κι' εἶχατε ἀνάγκη νὰ μὲ παρακαλέσετε ; . . Μὰ κοντὰ στὸ νοῦ πὼς δὲ θὰ λείψω ! . . Μπορῶ ; μὲ συμφέρει ; Γιὰ συλλογιστῆτε . .

Χαμηλῶς τὴ φωνὴ κι' ἐξακολούθησε :

— Ἔσεῖς εἰσαπτε μιά φορά ἀξιωματικὸς καὶ ξέρατε τί θὰ πῇ ὑπόληψη καὶ τιμὴ. Ἄμ' γιὰ μιά τιμὴ ζῇ κανεὶς στὸν κόσμο ! . . Τί θὰ εἶπε λοιπὸν ὁ κόσμος, ἂν δὲν ἐρχόμουν στὸ Δικαστήριον ; Πὼς φοβήθηκα ; Πὼς εἶπα φέμματα στὴν Ἀνάκριση : . . Ὅχι, ὄχι ! Θὰ ἔρθω καὶ κτεῖνα ποῦ εἶπα θὰ τὰ ξαναπῶ. Ὁ καίμενος ὁ πατέρας σας, — ἔ, δὲν τὸν ἀδικῶ, ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πλάνεται, — σκέρτηκε, ἔκρινε καλὸ νὰ μὲνακατέψῃ σ' αὐτὴ τὴ βρωμοδουλειά. Νὰ τὰ ρίξῃ ὅλα σὲ μὲνα. Νὰ ὑπῶ ἐγὼ στὴ φυλακὴ, γιὰ νὰ βγῇ ἐκείνος . . Ἐ, θὰ ἔρθω, γιὰ νὰ πῶ καὶ νὰ ποδείξω πὼς δὲν εἶμαι ἀνακατωμένος καθόλου, μὰ καθόλου ! Μπορῶ νὰ κάμω ἄλλοις ; Βλέπετε λοιπὸν, κύριε Δῆμο μου, πὼς εἶπατε σύμφωνοι. Καὶ λυπᾶμαι ποῦ δὲν μπορῶ νὰ σὰς κάμω τίποτα περισσότερο.

— Ὅχι, ἀποκρίθηκα. Τίποτα περισσότερο δὲν σὰς ζητοῦμε κι' εἶπατε σύμφωνοι ἐντελῶς . . Ἐνὰ πρᾶγμα ὅμως ἤθελα νὰ σὰς ρωτήσω . .

— Ναί, ναί, νὰ μὲ ρωτήσετε.

— Εἰπτε πὼς θὰ ποδείξετε πὼς δὲν εἶσατε ἀνακατωμένος. Πὼς θὰ μπορέσατε νὰ τὸ κάμει ; Θὰ τὸ ἰσχυρισθῇ μόνο, ὅπως κι' ὁ πατέρας μου θὰ ἰσχυρισθῇ τὸ ἄγαντιο. Κι' ὅποιον ἀπὸ τοὺς δυὰ σας πιστέψῃ τὸ Δικαστήριον φέμματα ; Ἡ μήπως ἔχετε οἱ σεις καμμιὴν ἀπόδειξη ;

— Δὲν ξέρω πὼς σὰς παρουσίασε τὴν ὑπόθεσιν ὁ πατέρας σας, ἀλλὰ ἐγὼ . . ἔχω ἀπόδειξιν ! ἔχω τὰ γράμματά του.

— Ἐκεῖνα δὲν τὰ ἔγραψε ὁ πατέρας μου, κύριε Γαρίμπα ! Ἀλλὰ ἔστω, ἂς ὑποθέσουμε πὼς τὰ γράψε. Τί ἐμποδίζει αὐτὸ νὰ τοῦ πῆγατε σεις τὸ ἄγαλμα ; καὶ τὸ κάτω - κάτω νὰ εἰσαπτε ἐντοχοὶ κι' οἱ δυὸ ;

— Ἐγὼ ; . . τοῦ πῆγα ἐγὼ τὸ ἄγαλμα τοῦ πατέρα σας ; . . Καὶ ποῦ τὸ βρήκα ; . .

— Στὸ χωριὸ ὅπου ἴσως περάσατε καὶ τὸ καλοκαίρι σας.

— ἔχετε λάθος, κύριε Δῆμο μου ! Ἐγὼ τὸ καλοκαίρι μου τὸ κάνα στὸ Χαλάγτρι. Κι' ἂς πῇ ἓνας Χαλαντριώτης πὼς βρέθηκε ποτὲ καὶ ἄγαλμα καὶ πὼς τὸ πῆρα ἐγὼ ! Αὐτὰ ὅλα τὰ εἶπασε ὁ πατέρας σας. Δὲν ἤξερα μάλιστα πὼς . . . θυμῆθηκε καὶ τὸ χωριό. Στὴν Ἀστυνομία τὸ εἶχε ξεχάσει.

Κι' ὁ Γαρίμπας ξαναγέλασε !

Ἔτσι ἐξακολούθησα τὴν ἀνάκρισίν μου. Μὰ οὔτε ἀπὸ τὸν

ισχυρισμό του τόν ἔδγαλα στιγμή, οὔτε σὲ καμμιὰ ἀντίφασιν τόν ἔφερα. Κι' ἐθαύμαζα τὴν ἀλήθεινὰ καταπληκτικὴ ἀναί-
δεια τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ γελώντας, ἰσχυρίζοταν πὺς ἡ μέρα
εἶναι νύχτα, κι' ἀποροῖσα πὺς ὁ δικηγόρος μας εἶχε τόση
παισιότητα πὺς τὸ Δικαστήριον θὰ τόν τσακῶνε. Ἀ, μπά ! ἡ
παρουσία του θὰ μᾶς ἔκανε περισσότερον κακόν. Καλύτερα νὰ
μὴν ἐρχόταν. Θὰ ὑπέθεταν πὺς φοβήθηκε κι' αὐτὸ θάταν ὑπὲρ
τοῦ πατέρα μου.

ΟΣΟ μιλοῦσαμε ὁμῶς, τόσο ἐγὼ ἔπαιρνα θάρρος. Καί
ἀφοῦ τόν ἔφερα καλὰ - καλὰ νὰ μοῦ ἐκθέσῃ τὴν ἀποψή του,
— πὺς γιὰ νὰ γλυτώσῃ τάχα, ὁ πατέρας μου τόν ἀνακάτεψε,
— τοῦ εἶπα γελώντας :

— Ἐλάτε, κύριε Γαρίμπα ! Πῆτε μου τώρα καὶ μιὰν
ἀλήθειαν. Μιλοῦμε οἱ δύο μας καὶ ἔχετε, ἡ μαρτυρία μου δὲν
πιάνεται. Αὐτὸ θέλω νὰ μοῦ πῆτε : Γιατί ὁ πατέρας μου νάνα-
κατέψῃ ἐσᾶς, τόν κ. Περικλῆ Γαρίμπα, κι' ὄχι ἕναν ἄλλον ;

— Ποῖόν ;

— Ἐκεῖνον ποὺ τοῦ πήγε τὸ ἄγαλμα. Ἐσῆς δὲν τοῦ τὸ
πήγατε, ὄχι. Ἀλλὰ κάποιος θὰ τοῦ τὸ πήγε. Δὲν τὸ κατα-
σκεύασε βέβαια μονάχος του. Κάποιος το βρῆκε, τὰγόρασε,
τὸκλεψε, τοῦ τὸ πούλησε ἢ ἀπλῶς τοῦ τᾶρῃς νὰ τὸ φυ-
λάῃ. Ἔτσι ; Γιατί λοιπὸν ὁ πατέρας μου δὲν ἀνακάτεψε αὐ-
τόν, παρὰ ἐσᾶς ; Γιατί δὲν εἶπε ὁ ἄνθρωπος Σπᾶθης παρὰ ὁ
Περικλῆς Γαρίμπα ;

Σήκωσε τοὺς ὤμους ὡς ταυτιά του καί, χωρὶς νὰ ταραχθῇ
καθόλου, μετ' ἀποκρίθηκε :

— Καὶ ποῦ ἔχετε ἐγὼ ; . . Αὐτὸ μόνον ὁ πατέρας σας θὰ σᾶς
εἰπεί. Γιατί μόνον ἐκεῖνος ἔχει πὺς κι' ἀπὸ ποιὸν πέτυχε
τὸ ἄγαλμα καὶ τί συμφέρον εἶχε νὰ τόν κρύψῃ. Νά, μπορεί
ἐξαίρετα νάταν. . . ὁ ἄνθρωπος Σπᾶθης !

— Ἐγὼ : . .

— Ὁ λόγος τὸ λέει. Ἐννοῶ ἕνα ἀνθρώπου ποὺ νὰ τόν
ἀγαπᾷ ὁ πατέρας σας καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ τοῦ κἀνῃ κακόν.
Ἐνῶ ἐμένα, τὸ φτωχόν, βέβαια ποὺ δὲ μάγαποῦσε . . .

— Ὅχι, κύριε Γαρίμπα ! Δὲν πιστεύεται πὺς θὰ τοῦ εἶχε
πᾶσι ἄλλος τὸ ἄγαλμα κι' ὁ πατέρας μου θὰ κυτηγοροῖσε σᾶς !
Κι' ὁ χειρότερός του ἐχθρὸς ἂν ἦσαστε, δὲν θὰ τᾶκανε. . .
Ἀλήθεια, κύριε Γαρίμπα, μήπως ἔχετε οἱς κανένα ἐχθρό ;

— Ὅχι, παιδί μου. Ἐμένα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μάγαποῦν
καὶ μὲ τιμοῦν. Γιατί δὲν ἔδραφα ποτὲ κανένα.

— Τὸ πιστεῖω. Ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ, βρίσκονται ἄνθρωποι
κακοὶ καὶ μᾶς βλάπτουν χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουμε κανέναν κακόν.

— Τί θέλετε νά πῆτε :

— Μήπως βρέθηκε κανένας τέτοιος καὶ οὗς μαρτύρησε στὴν Ἀστυνομία ;

Καὶ γιὰ τελευταία δοκιμή, εἶπα στὸ Γαρίμπα τὴν ὑπόθεση ποὺ ἔκανε ὁ κ. Πονηράκης. Προσπάθησα μάλιστα νά τὸν φιλοτιμῶμαι νά ὁμολογήσῃ. Ἐπιτέλους δὲν ἦταν κανένα φοβερό. Καθένας στὴ θέση του θὰ παραιτοῦσε καὶ ποὺ βρισκόταν τὸ λαθρατο ποὺ ἔτσι ἢ ἄλλοιως προδόθηκε. καὶ θάλαγε : « Δὲν ξέρω τίποτα ! » Δὲν τόκαν ἐπίτηδες γιὰ νά βλάψῃ τὸν πατέρα μου. Ἡ κακὴ του τύχη τόφερε, τὰ πράγματα ἤρθαν ἔτσι... Ἄς μοῦ τόλαγε τοῦλάχιστο μένα. Καὶ θὰ βλέπαμα μὲ τὸ δικηγόρο πῶς μπορούσε νά γλυτώσουν κι' οἱ δύο.

Μὰ οὔτε νά τάκουσῃ ὁ Γαρίμπα ! Αὐτός, αὐτός θάκανε τέτοιο ἔγκλημα : Νάφησῃ ἕναν ἄνθρωπον νά ὑποφέρῃ στὴ θέση του, γιὰ τὸ τοῦ ἤρθε βολικό : Ἄ, μπά ! ποτέ ! Καὶ τὸ κεφάλι αὐτοῦ ἐπρόκειτο νά τοῦ πάρουν, θὰ παρουσιαζόταν. Καὶ μούλαγε :

— Δὲν μὲ ξέρετε ἀμένα, παιδί μου ! Δὲν μὲ ξέρετε ! .. Ἄφες πρῶτα νά με μάθῃς ! ..

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἡ ὑπόθεση τοῦ δικηγόρου μας τὸν συγκίνησε, τὸν τάρταξε. Εἶχε χάσει πιά τὴ θαυμαστή του ἐκείνη γαλήνη. Ἀρχισε — σημεῖο ταραχῆς — νά μοῦ μιλά καὶ στὸν ἐνικό. Εἶχε γίνει νευρικός.

Ἐγὼ ὅμως, μιά ποὺ ἔκανα τὴ βουτιά, ἐννοοῦσα νά φθάσω στὸν πάτο. Καὶ δὲν ἐδίστασα νά τοῦ πῶ, καθαρὰ πιά, καὶ τὴν ὑπόθεση τῆ δικῆ μου :

Ὁ πατέρας μου εἶχε ἐχθρούς. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἔκαμε τὸ Γαρίμπα ὄργανό του, χωρὶς ἴσως νά τὸ ξέρῃ. Κι' ἀνάφερα γιὰ παράδειγμα, τὸ νομὰ τοῦ πεθεροῦ μου.

Ἡ ταραχὴ τοῦ Γαρίμπα κορυφώθηκε. Μόλις ἄκουσε τὸ νομα « Δαλέρης », ὁ ἀγαθός, ὁ καλόβολος ἄνθρωπος ἔγινε θηρίο. Σήκωσε τὰ χέρια του ψηλά καί, χωρὶς νά τὸν μέλῃ αὐτὸν ἄκουγαν, ἀρχισε νά μοῦ φωνάζῃ :

— Μὰ καὶ σὺ τὰ ἴδια ; .. Γι' αὐτὸν θὰ μοῦ λῆτε ὅλοι σας ; .. Μὰ δὲν ντρέπεστε πιά ; Τί ἔχω νά κάνω ἐγὼ μὲ τὸν κ. Δαλέρη ; .. Ποῦ τὸν εἶδα : ποῦ τὸν ἄκουσα ; .. Καὶ μένα θάδρισκε κοτζά Δαλέρης, αὐν ἤθελε, ὅπως λῆτε, νά οὗς καταστρέψῃ ; Μὰ δὲν ἔχετε λογικὴ ἐσῆς ; ..

— Μὴ θυμώνετε, κύριε Γαρίμπα. .. Δὲν τόπα ..

— Τόπος ! Καὶ θυμώνω, γιὰ τὸ ἴδιο θέλησε νά μοῦ πῇ μιά μέρα κι' ὁ κουμπάρος σας. ὁ κύρ Τηλέμαχος. .. Δηλαδὴ αὐτός δὲν μοῦ τόπε καθαρὰ, μὰ μούδωσε νά τὸ καταλάβω. ..

Ἐ, φτάνει πιά ! Βαρέθηκα νά τάκούω. .. Εἶναι ἔξω-φρενῶν ! Φταίω ἐγὼ ποὺ κάθουμαι καὶ οὗς κάνω κουδέντες ! Ἀρκεῖ, κύριε Σπάθη, τὰ εἶπαμα. Θέλετε νὰρθῶ μεθαύριο στὸ Δικα-

στήριο ; Θάρσθ. Είμαστε σύμφωνοι ! Χαίρω πολύ γιά τή γνω-
ριμία και σās χαιρετῶ ! . . Οὐφ !

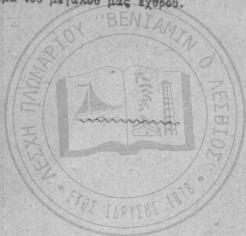
Σηκώθηκε μιλώντας, μάφησε σαστισμένο και βγήκε.

Τί νά πῶ ; τί νά συμπράνω :

Τό αἰνίγμα τοῦ Γαρίμπα ἢ συνομιλία αὐτῇ τό σκότισε στό
νοῦ μου περισσότερο.

Κόντευα νά τρελαθῶ. Γιατ' ἦταν στιγμές ποῦ μοῦ ἐρχόταν
ἀμφιβολία και γι' αὐτή ἀκόμα τήν ἀθωότητα τοῦ πατέρα
μου ! Μήν ἀνακάτῃς, ἀλήθεια, τόν ἀνθρώπο γιά νά σωθῇ
και μās γελοῦσε ὅλους, πρῶτα τόν ἑαυτό του ;

Μά ἦταν και στιγμές ποῦ πίστευα ὀλόφυχα, ὅχι μόνο πῶς
ὁ Γαρίμπας εἶχε κάμει ὅ,τι ἔκαμε, παρά πῶς ἦταν κι' ὁρ-
γανο τοῦ Δαλέρη. Γιατί νά ταραχθῇ ὅταν ἐρριξα τόνομά
του ; Και θυμῶμουν πῶς, κατὰ τόν πατέρα μου τοῦλάχιστο,
τήν ἴδια ταραχή ἔδειχνε και στό μαγαζί, ὅταν ἐπρόφεραν τυ-
χαία τόνομα τοῦ μεγάλου μας ἐχθροῦ.

Ε΄

ΔΕΝ μπορέσαμε ως τό τέλος νάποφύγουμε τό ἀναπόφευκτο: Βάλαμε ὑπεθήκη τό σπίτι γιά νά δανειστοῦμε δικά χιλιάδες δραχμές. Ἐπληρώζε ἡ δίκη καί γιά καθε ἐνδεχόμενο ἔπρεπε νάχουμε πρόχειρα χρήματα. Ο πατέρας μου, ἂν ἀθωνόταν, θά ξανάνοιγε τό μαγαζί. Ἡ Ἀγγέλα κι' ἐγὼ θά ξαναφύγαμε ἴσως γιά τή Λιέγη. Ἀλλά προπάντων ἔπρεπε νάχουμε τώρα νά τρώμε. Δέν εἶναι καμμιά ὑπερβολή νά πῶ πῶς γιά τό ψωμί σκλαδῶσαμε τώρα τό σπίτι. . .

Φυλάχτηκα ὅσο μπόρεσα νά μή τό μάθῃ ἡ ἐτοιμόγεννη γυναικὰ μου. Ἀλλά δέν τό κατάφερα. Ἀπό μιὰ ἀδεξιότητα τοῦ φίλου, πού μᾶς βοήθεσε μεριτεύοντας σ' αὐτή τή θλιβερή ὑπόθεση, — γιατί νά πῶ ἐδῶ τὸνομα του: μήπως τόκαν' ἐπίτηδες; — ἡ Ἀγγέλα τό ὑποπτεύτηκε. Καί τόν ἀνάγκασε νά τῆς τὸμολογήσῃ.

Ὅταν μοῦ τό εἶπε, ἦταν πολὺ ἀργά γιά νά τῆς τό διαψεύσω. Προσπάθησα μόνο νά τὴν ἡσυχάσω: Δέν θά χάνουμε τό σπίτι μας ἐπειδὴ τό βάλαμε ὑπεθήκη. Δέκα χιλιάδες δραχμές θά μπορούσαμε νά τίς ἐπληρώσουμε σέ δύο χρόνια.

Μὰ ἡ Ἀγγέλα κουνούσε θλιβερά τό κεφάλι της. . . Γι' αὐτήν, τό σπίτι ἦταν χαμένο. Κι' ἐξ αἰτίας της! Ὅλα τὰ κακά, ὅλες οἱ συμφορές ἐξ αἰτίας της. Τίποτα δέν μπορούσε νά τῆς τό βγάλῃ ἀπὸ τό νοῦ. Κι' ἐγίνε ἀσπρη σὲν τό κερί κι' ἄρχισε πάλι νά κλαίῃ καί νά ὀδύρεται.

Ἡ καινούργια αὐτὴ ἐκρήξῃ μ' ἔφερε σέ ἀπελπισία, μ' ἔκαμε σάν τρελό. Ἀρχισα κι' ἐγὼ νά κλαίω, νά φωνάζω, νά χτυπῶ τό κεφάλι μου, νά τραβῶ τὰ μαλλιά μου.

Συλλογιζόμενον τόν κίνδυνο πού φοβέριζε τὴν ἐτοιμόγεννη καί τόν μεγαλωνα μὲ τὰ καμώματά μου! Μὰ μήπως εἴθελα κι' ἐγὼ; Τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶχα χαμένα ὅλως διόλου τὰ λογικά μου. Καί ξεφώνιζα:

— Ἀγγέλα! Ἀγγέλα! . . Καλὰ τὴ δική σου, μὰ οὔτε τοῦ παιδιοῦ σου τὴ ζωὴ δέ συλλογίζεσαι; . . Πάψε! . . πάψε! . . σκατώνεσαι! . .

Φοβήθηκε ἐπιτέλους ἡ δυστυχισμένη, — φοβήθηκε μὴν

τρελαθῶ ἐγὼ σταλήθωια — καὶ σώπασε. Τὰ χρώματ' αὖτως δὲν ξαναγύρισαν στὸ θλιμμένο της πρόσωπο. "Ὀλη τὴν ὥρα καθόταν σ' ἕναν καναπέ κι' εἶχε τὸ στόμα μισανοιχτὸ καὶ τὰ μάτια στὸ κανὸ καρφωμένα. Τῇ ρωτοῦσα :

— Σοῦ πέρασε ; εἶπαι τώρα καλύτερα ;

Καὶ κουνούσε τὸ κεφάλι της, μὲ πόνο ψιθυρίζοντας «ναί». Οὔτε νὰ μιλήσῃ δὲν μπορούσε. "Ἔτσι ὡς τὴν ὥρα ποὺ ἀναγκάστηκα νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ τὴν ὑπόθεσιν ποὺ θ' ἐτελείωνα καίνο τὸ βράδυ.

"Αναγκάστηκα νὰ γρήσω. Κι' ὅταν γύρισα στὸ σπίτι μὲ τὰ χρήματα, βρῆκα τὴν Ἀγγέλα στὸ κρεβάτι νὰ κοιμάται

— "Εγὼ τὴν ἔβλεπα νὰ πλαγιάσῃ, μοῦ εἶπε ἡ μητέρα μου. Μὴ φοβῶσαι. εἶναι ἡσυχῇ.

— Μὴν πάθῃ τίποτα μὲ τόση σύγχυση ποὺ ἔλαβε, ἐγγυος ὀκτὼ μηνῶν ;

— "Α, μπᾶ, δὲν πιστέω. . . Τι ; Θεὸς φυλάξοι, καμμιά ἀποβολή ; "Αν ἦταν, θὰ εἶχε πάθῃ!

— Ἐφαγε τίποτα ;

— Τὴν ἔδωσα νὰ πιῇ λίγο ζουμί.

— Καλὰ, ἄς τῇ νὰ κοιμάται.

Οὔτε γιατρός ἦταν ἡ μητέρα μου, οὔτε μαμμή. Τὰ λόγια της ὅμως μὲ ἠσθασάν καὶ προπάντων ὁ ἡσυχὸς ὕπνος της Ἀγγέλας. Πήγαίνα καθε τόσο καὶ τὴν ἀγγίζα. Ἦταν ὁρσρῇ.

Ἀχ, Θε μου ! Θὰ τῇ γλυτώσαμε κι' αὐτὴ τὴ φορὰ :

"Εκάθησα νὰ φάω μὲ τὴν μητέρα μου. Μὰ δὲν μπόρεσα νὰ βάλω στὸ στόμα μου μπουκιὰ. Δὲν φοβόμουν πιά τόσο. Τὰ ναῦρα μου εἶχαν πειραχθεῖ. Κι' ὅταν πλάγιασα κι' ἐγὼ, δὲν μπόρεσα, γιὰ πολλὴν ὥρα, νὰ κλείσω μάτι.

"Αργὰ μὲ πῆρε ὁ ὕπνος, ἕνας ὕπνος τόσο ταραχμένος ὅσο ἡσυχὸς φαινόταν τῆς Ἀγγέλας. . .

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, — περασμένα μεσάνυχτα, — ἄκουσα τὴν ἀδύνατη φωνή της νὰ μὲ κράζῃ μὲ τρόμο :

— Δῆμο ! . . Δῆμο ! . .

Πετάχθηκα.

— Ἀγγέλα ! . . Πονεῖς ; . .

— Ἐχω αἷμα ! . .

Εἶχε ἀρχίσαι ἡ αἱμορραγία τῆς ἀποβολῆς.

Ξόπνησα ἀμέσως τίς γυναῖκες :

— Προφτάστε τὴν Ἀγγέλα ! . .

Μὰ ἡ μητέρα μου δὲν ἐννοοῦσε νὰ τρομάξῃ.

— Δὲν θάναί τίποτα, μοῦ εἶπε. Συμβάλει αὐτὸ καμμιά φορὰ καὶ περνᾷ ἔτσι . . . Νὰ στείλουμε τὸ μικρὸ στὴ μαμμή.

— "Οχι, θὰ πάω ἐγὼ !

Οὔτε κι' ἐγὼ δὲν ξέρω πῶς γυτόθηκα, ὅσο ἡ μητέρα μου

κι' ἡ Ἀρσινόη ἔκαναν τῆς Ἀγγέλας τὰ γιαιτροσόφια τοὺς. Τὸ σπῖτι τῆς μαμμῆς ἦταν κοντὰ καὶ τὸ ἤξερα. Ἔσπασα τὴν πόρτ' ἀπὸ τοὺς βρόντους, τὴν ἐσσήκωσα καὶ τὴν πῆρα.

Κλείστηκε στὴν κἀμαρα τῆς ἀρρωστης μὲ τὴ μητέρα μου. Ἐγὼ ἀπέβω, περιμένοντας μὲ ἀγωνία νὰκούσω ἓνα λόγο ἡσυχαστικό. Τίποτα! Κι' ὅταν ἡ μαμμὴ ἐναβγήκε στὴν πόρτα, διάβασα στὰ γουρλωμένα καὶ ἐαγρυπνιασμένα μάτια τῆς τὸν τρόπο.

— Νὰ τρέξῃ ὁ ὑπηρέτης στὸ φαρμακεῖο, μοῦ εἶπε, νὰ πάρῃ ἓνα γιαιτρικό. Καὶ σεις πηγαίνατε νὰ φέρετε τὸ γιαιτρό.

— Εἶναι σοδαρό; . .

— Δὲν ξέρω. . . πιστεύω ὅχι. . . μὰ δὲ θέλω νάχω καμμιὰ πύθνη.

Πρὶν φύγῃ ὁ μικρός, ἐγὼ εἶχα ἀρπάξῃ τὸ καπέλλο μου καὶ ροβολήσῃ τὴ σκάλα.

Δὲν ὑπάρχει θλιβερότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ κυνήγι ἐνὸς γιαιτροῦ. Πόσες συγκινήσεις δὲν εἶχα κατόπι ἀπὸ τὴ μεγάλη συμφορά ποὺ μὲ βρῆκε! Πολλὲς μπόρει νὰ τίς ἔχασα. Θυμοῦμαι ὁμως ἔκόμα τὴ συγκίνησή μου, τὴ νύχτα ἐκείνη ποὺ βγήκα νὰ βρῶ τὸ γιαιτρό, σὰ νάταν χθές.

Στὸ σπῖτι τοῦ δὲν ἦσαν. Ἐκανε κάπου βαγγέρα. Ἀλλὰ ποὺ ἀκριδῶς δὲν ἤξεραν νὰ μοῦ ποῖν. Κι' ἀνιγκάστηκα νὰ τὸν ζητήσω σ' ὅλα τὰ σπῖτια ὅπου ἤξερα πὼς πῆγαινε!

Στὴν ἀρχὴ ἔτρεχα μὲ τὰ πόδια. Οἱ δρόμοι ἦταν σταγνοί, καθαροί. Φασοῦσε ὁμως ἓνας τόσο δυνατός ἀέρας, ποὺ στιγμὲς-στιγμὲς μοῦ φαινόταν σὰν ἄνθρωπος ποὺ στήνόταν μπροστά μου νὰ μ' ἐμπεδίσῃ. Ἐπαιτα πῆδησα σ' ἓνα ἀμάξι ποὺ περνοῦσε. . . Χτύπησα κουδούνια, ἀναστάτωσά κοιμισμένα σπιτικά, ρώτησα δουλικά, τρώμαξά κόσμο. . . Μοῦ φαινόταν πὼς κάθε στιγμή ποὺ περνοῦσε, κι' ὁ μεγάλος κίνδυνος πλησίαζ' ἓνα βῆμα τὴν Ἀγγέλα. Φανταζόμουν πὼς ὅσο ἀργοῦσα, τόσο τῆς χυνόταν τὸ αἷμα ὥς ποὺ δὲν θῆμενε μέσα τῆς σταλιά. . . Ὁ γιαιτρός ἔπρεπε νὰ προφτάσῃ νὰ τὸ σταματήσῃ. Μὰ δὲν τὸν βρῆκα παρὰ στὸ τέταρτο σπῖτι ποὺ τὸν ζήτησα. Ἐπαιξε χαρτιά. Τοῦ μῆνυσα πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ τὰφήσῃ ἀμέσως καὶ νὰ τρέξῃ μαζί μου. Ἀλλὰ ποὺ νὰ σηκωθῇ ὁ γιαιτρός! Ἐνα τέταρτο τῆς ὥρας τὸν περίμενα, σουλατσάροντας στὸ πεζοδρόμιο, ἀνάμεσα στὴ μισάνοιχτη ξύπορτα καὶ στὸ σταματισμένον ἀμάξι.

Ἐπιτέλους νὰ τος! . . Κουκουλωμένος μὲ τὸ καλτὸ του, μὲ τὴ σταχτιά του ἐσάρπα, καὶ δείχνοντας μούτρα χαμένου στὸ παιχνίδι.

— Ἀχ, γιαιτρέ! . . μοῦ ἀργησες! . .

— Μὰ τί συμβαίνει;

Τοῦ εἶπα μὲ δυὸ λόγια, καθὼς ἀναβαίναμε στάμψι.

— «Ωχ, ἀδελφέ! . . . ἔκαμε. Δὲν εἶναι τίποτα, πράγματα συνειθισμένα.

— Μὰ ἡ μαμμή . . .

— Τὴν ξέρω, εἶναι φοβιτσιάρα.

ΝΑΙ, μὰ σὲ λίγο φοβήθηκε κι' ὁ γιατρός. . .

Τὸ εἶδα καλά, όταν βγήκε στὴν τραπεζαρία ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἄρρωστης. Εἶπε πὼς θάμεινα κοντὰ τῆς ὅλη νύχτα κι' ὅποτε τοῦ σπίτι του νὰ τοῦ φέρουν τὴν τοάντα μὲ τὰ ἐργαλεῖα.

— Ἀχ, γιατρέ μου . . . θάχουμε ἀποβολή; . .

— Ἰσως . . . ἔναν πρόωρο τοκετό.

Ἀποβολή, πρόωρος τοκετός. . . ἐγὼ δὲν καταλάβεινα τέτοιες διακρίσεις. Καταλάβεινα μόνο πὼς ἐκινδύνευε ἡ Ἀγγέλα μου καὶ ἐβλεπα καθιρὰ στὰ μάτια τοῦ γιατροῦ.

— Συγχύστηκε καθόλου; μὲ ρώτησε; ταράχτηκε;

— Ναι, δυστυχώς. . .

Ὁ γιατρός, φίλος τοῦ Δαλέρη, — ὁ ἴδιος καὶ ξεγεννοῦσε καὶ τὴ Σοφία — ἤξερε τίς περιστάσεις μᾶς. Τὴν Ἀγγέλα τὴν εἶχε ἐπισκεφθεῖ κι' ἄλλες δύο φορές στὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης. «Ὅστε μπόρεσα νὰ τὰ πῶ νὰ καθέκαστα τῆς «ταραχῆς».

— Ἀσχημα! ἔκαμε. Αὐτὸ ἐπρεπε νὰ ταποφύγετε μὲ κάθε θυσία . . . Στὸν ὕγιο μῆνα! . . . Σαδὰρό. . .

— Γιατρέ! τοῦ εἶπα. Ἀκουσα πὼς σὲ κάποιες δύσκολες γέννες, ὁ γιατρός ρωτᾷ: «Τί προτιμᾶτε νὰ σωθῇ; τὸ παιδί ἢ ἡ γυναίκα; . . .» Λοιπὸν ἐγὼ σοῦ τὸ λέω ἀπὸ τώρα: χίλια παιδιά γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἀγγέλας!

Χαμογέλασε, μὰ μὲ κόπο. Καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε:

— Καλὰ, καλὰ. . . Δὲν πιστεύω νὰ φθῶσουμε ὥς ἐκεῖ. . .

Μπήκα ὕστερα στὴν κάμαρα τῆς γυναίκας μου. Ἦταν χλωμή, πὺλ χλωμή ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ συγγύστηκε, καὶ τὰ μάτια τῆς μὲ τίς διασταλμένες κόρες, εἰδείχναν πὼς πονοῦσε πολὺ. Προσποθεθεῖ ὁμως νὰ μὴν ξεφωνίξῃ καὶ μοῦ ἐσιγίγγε τὸ χέρι ποὺ μοῦ εἶχε ἀρπάξει μιὰ στιγμή.

Μοῦ εἶναι ἀδύνατο, ἀνώτερο ἀπὸ κάθε μου δύναμη, νὰ βλέπω ἀγαπημένο μου ἄνθρωπο νὰ ὀπουεῖρ. Ἐμείνα λίγο καὶ βγήκα ἔξω. Στὴν κάμαρα ἦταν ὁ γιατρός, ἡ μαμμή κι' ἡ μητέρα μου. Ἡ γριὰ Ἀρσινόη μπαινόβγαίνει. Ἡ καμαρέρα, ὁ μικρὸς ὑπηρέτης, ἐτρεχαν καὶ κουβαλοῦσαν.

Μπήκα στὴν τραπεζαρία καὶ κάθησα. Ὅχι πιά σὲ μιὰ πολυθρόνα, παρὰ σὲ ἀναμμένα κάρβουνα. Κάπου-κάπου ἐρχόταν ὁ γιατρός καὶ μοῦλεγε νὰ ἐλπίζω. . . Ὑστερα πάλι σηκώθηκα καὶ τριγύριζα σὰν τρελός. Πήγαινα νὰ βοηθήσω

οὐ τίποτα τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰκανα θάλασσα. Κι' ἡ 'Αρσινόη μὲ παρακαλοῦσε νὰ μὴν ἀνακατεῖνται :

— Ἀφήστε. . . δὲν μπορεῖτε τώρα οἱς.

"Ετοι πέρασε ἡ φοβερὴ νύχτα.

Καὶ ἐνήμερος ἡ φοβερὴ μέρα, — ἡ φοβερότερη τῆς ζωῆς μου.

Θέ μου ! Πῶς θὰ μπορέσω νὰ τὴν ἱστορήσω ;

'Απὸ τίς ἔβη, ἡ 'Αγγέλα ἄρχισε νὰ ξεφωνίζῃ τόσο δυνατὰ, ποὺ ἀκουγόταν στὴ γειτονιά. Κι' ἐγώ . . . ἤθελα νὰ φύγω ἀπὸ τὸ σπίτι, νὰ μὴν τὴν ἀκούω . . .

Σεὶς ὀχτῶ ἀπάνω - κάτω, ἔγινε ἡ ἀποβολὴ ἡ ὁ πρόωρος τοκετός. Τὸ παιδί βγήκε σκοτωμένο. Κι' ἡ 'Αγγέλα ἀνάπνευσε στὸ κρεβάτι νεκροζώντανῃ.

Δὲν εἶχα ἀκόμα ἰδεῖα τοῦ κινδύνου. Μοῦ φαινόταν πῶς ἡ γυναίκα γλύτωσε καὶ δὲν μ' ἐνοιαζε καθόλου γιὰ τὸ παιδί. Ἐνόμιζα πῶς ὅλα πέρασαν, πῶς ἡ 'Αγγέλα δὲν εἶχε πιά παρὰ νὰ συνέλθῃ καὶ νὰ θανατώσῃ. Κι' ἤμουν σχεδὸν ἡσυχος καὶ συλλογιζόμενῃ πῶς τὴ γλυτώσαμε φτηνά.

Σὲ λίγο τῆς μπήκε πυρετός. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸς δὲν μ' ἀτρόμαξε τόσο. "Υστερ' ἀπὸ τέτοια γέννα, ἀπὸ τέτοιο σπαραγμὸ, μποροῦσε νὰ μὴν ἔχῃ ἡ γυναίκα καὶ λίγο πυρετό, ἔ ;

Ὁ γιατρός, δὲν μεδύλεγε τίποτα.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ζῶνς, ἡ μητέρα μου, πολὺ φοβισμένη, μοῦ φθοῦρισε :

— Πρέπει νὰ εἰδοποιήσουμε τὴ μητέρα τῆς . . .

— Γιατί ; ἔκαμα.

Μὰ ξέρω κι' ἐγώ ; μπορεῖ νὰ θέλῃ νὰ τὴν ἰδῇ . . . παιδί τῆς εἶναι . . .

Τὸ κατὰλαβα.

— Θὰ παθῶν ; ! . .

— Ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ.

"Επίασα τὸ γιατρό.

— Γιὰ τὸ Θεό ! . . Πές μου !

— Νὰ εἶσαι γενναῖος ! μοῦ ἀποκρίθηκε.

'Ηταν λοιπὸν ἀλήθεια : Ἡ 'Αγγέλα μου πέθαινε . . .

Στὸ κρεβάτι τῆς, κόκκινη τώρα καὶ βυθισμένη. Τὴν ἔκαιγε ὁ πυρετός. Τῆς ἔπιασε τὸ χέρι. Κι' αἰσθανόμενῃ πῶς ἤθελε νὰ τὸ σφίξῃ καὶ δὲν εἶχε τὴ δύναμη. Κάθε τόσο τὴ συγκλόνιζε, — μαζὶ τῆς καὶ μένα, — ἕνας μεγάλος σπασμὸς.

Ἡ μητέρα μου εἶπε σωστά. Χρωστοῦσα νὰ εἰδοποιήσω τὴ Δαλέραινα. Σὲ τέτοιαις στιγμῆς ὅλα ξεχνιοῦνται. Τὰ ξέχασα κι' ἐγώ καὶ τῆς ἔγραψα :

« Ἐλᾶτε ! Ἡ 'Αγγέλα ἔκαμε ἀποβολὴ καὶ κινδυνεύει . . . »

Τὸ ἴδιο ἔγραψα καὶ τῆς Σοφίας. Ὁ ὑπηρέτης πῆγε ἀμέσως καὶ τὰ δύο γράμματα. Τὸ γρέος μου τὸ ἔκαμα. "Ας ἔκαναν κι' ἐκεῖνοι τὸ δικό τους.

Ἡ Σοφία ἔτρεξε πρώτη. Καὶ πρόφτασε τὴν ἀδερφή της στὶς τελευταῖες τῆς στιγμῆς. Δὲν μπόρεσε νὰ τῆς μιλήσῃ. Ἡ ἐτοιμοθάνατη οὔτε γνώριζε πᾶ οὔτε μιλοῦσε. Ἀγκομαχοῦσε μόνο. Ὅπως δὴ ποτε, ἡ Σοφία εἶχε τὴ σπαραχτικὴ ἰκανοποίηση νὰ τὴ φιλήσῃ ζωντανή.

Ἡ Δαλέραινα δὲν ἐπρόφτασε. Οὔτε ὁ Γιαννάκης ποῦ ἦρθε μαζί της. Ὅταν οἱ δυὸ αὐτοὶ μπήκαν στὴν κάμαρα, ἡ Ἀγγέλα εἶχε ξεψυχήσῃ πρὸ πάντε λαπτῶν.

Πῶς σὲ τέτοιες στιγμῆς ἐσχنيοῦνται ὅλα !

Ἡ μητέρα της τὴ νεκροφίλησε κλαίγοντας σπασμωδικὰ καὶ ἀπαρηγόρητα. Ἐπειτα μὲγκάλιασε καὶ μένα, μὲ καταφίλησε καί, ἀκουμπώντας στὸν ὦμο μου τὸ νεφάλι της, μοῦ φηθόρισε στ' αὐτί :

— Παιδί μου ! .. τί ἄτυχος ποῦ ἦσουν ! ..

Πῶς ἐσχنيοῦνται ὅλα σὲ τέτοιες στιγμῆς ! Τὴ φίλησα καὶ ἐγὼ, κλαίγοντας στὴν ἀνοιχτὴ τῆς ἀγκαλιά, τὴν αἰσθάνθηκα θυστευχιμένη καὶ τὴ λυπήθηκα, σὰ νὰ μὴν ἦταν αὐτὴ ποῦ εἶχε σκοτώσῃ τὸ παιδί της !

Σὰ λίγο ἦρθε καὶ ὁ Κοκὸς ὁ Μπρίλης. Στὴ σπίτι μου ἦταν μαζεμένοι ὅλοι. Δὲν ἔλειπε παρ' ὁ γέρο - Δαλέρης. Ὅσο γιὰ τὴ γριά - Δαλέραινα, αὐτὴ δὲν ἔδωαινε τὴν ἀπό τὸ σπίτι.

Ἐρχόταν ὁ πατέρας :

Ὁ κεραινὸς μὲ εἶχε ἀλαλιάσει. Ζοῦσα σ' ἕνα κακὸ, φριγτὸ ὄνειρο. Καὶ ὅπως αὐτὸ συλλογιζόμουν.

Ἐρχόταν ὁ πατέρας :

Ναί !

Ἀργά, τελευταῖος, — μὰ ἦρθε καὶ αὐτός,

Ὁ Γιαννάκης, — τί κλάμα ποῦ ἔκανα ὁ κακόμοιρος ! — τοῦ πῆγε στὴ Βουλὴ τὴν εἰδση. Καὶ ὁ γέρο - Δαλέρης μπήκε εὐθὺς σ' ἐν ἀμάξι καὶ ἔφθασε κίτρινος καὶ συντριμμένος.

Φίλησε τὴν πεθαμένην τοῦ κόρη χωρὶς νὰ δακρύσῃ. — ἔτρεμε μόνο σὰν τὸ βούρλο, — ἔπειτα ἦρθε σὲ μένα, μοῦδωσε τὸ χέρι του καὶ μοῦ εἶπε :

— Σὰ συλλυποῦμαι.

Οὔτε μὲ φίλησε αὐτός, οὔτε κ' ἐν μὲ κοίταξε στὰ ράτια.

Τὴ στιγμὴ ποῦ τὸν εἶδα νὰ σκύβῃ ἀπάνω στὸ λαίφανο, θυμήθηκα τὸ λόγο του « Ἡ Ἀγγέλα εἶναι γιὰ μένα σὰν πεθαμένη ». Νά, τώρα ἦταν ἀληθινά. Καὶ δὲ μοῦ φαινόταν περίεργο πὼς ἦρθε στὸ σπίτι μου καὶ ὁ Δαλέρης, καὶ ἐκάθησε στὴν τραπεζαρία μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνάψῃ τσιγάρο, καὶ ἄρχισῃ νὰ μιλά, νὰ ρωτᾷ, νὰ γυρεύῃ πληροφορίες πὼς ἔγινε αὐτὸ τὸ ἔαφνικό.

Τοῦ διηγήθηκα ὅλες τίς λεπτομέρειες. Καὶ καθὼς μιλοῦσαμε καὶ στὴν τραπεζαρία, μοῦ φαινόταν πὼς εἰμασταν στὸ

γραφείῳ του κι' ἐξακολοιθούσαμε εἰς δύο μας τὴν τελευταία ἐκείνη ὁμιλία...

Ἀπὸ καὶ εἶχε ἀρχίσαι τὸ δράμα καὶ ταλεῖωνε τώρα ἐδῶ...

Σὲ λίγο σηκώθηκε κι' ἔφυγε. Στόν ἀμαξά του εἶπε νὰ τὸν πᾶν ἴσια στὸ σπίτι. Ἦθελε νὰ μείνῃ μονάχος του ὁ ἀνθρώπος, μὲ τὴ θλίψη του καὶ ἴσως μὲ τὴν τύψη.

Ἡ Δαλέραινα ὅμως κι' ἡ Σοφία ἔμειναν κοντὰ στὴ νεκρὴ ὅλη τὴ νύχτα. Ὁ Γιαννάκης κι' ὁ Μπράλης πῆγαν κι' ἦρθαν δύο τρεῖς φορές. Αὐτοὶ μάλιστα φρόντισαν γιὰ τὴν κηδεῖα καὶ γιὰ τὸ ἀγγελτήριο. Μεγαλόφυχα, ὁ γέρο-Δαλέρης ἐπέτρεψε, μαζὶ μὲ τὰ δικά μας, νὰ μπουὶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ταβλιρμένων γονέων καὶ ἀδελφῶν. Τί ἄλλο μπορούσε νὰ κάμῃ;

Ἡ παρουσία ὥστόσο κι' ἡ ἐπέμβαση αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἦταν γιὰ μένα ἕνας σωτήριος ἀντιπερισπασμός. Αὐτὴ τὴ χάρη τοῦλάχιστο τοῦς ἐτὶ χρωστῶ. Ἄν μὲ ἄφιναν μονάχο, μπορεῖ νὰ τρελαινόμουν ἀπὸ τὴ λύπη μου. Μὰ οὔτε τρελάθηκα, οὔτε δοκίμασα νὰ σκοτωθῶ. Ἀνεκάντιας, μπροστὰ στοῦς Δαλεραινοὺς προσπάθησα νὰ κρατῶ τὴ θέσῃ μου καὶ νὰ δείχνω ἀξιοπρέπεια στὴ λύπη καὶ γανναιότητα ἀνδρική.

Κάθε τόσο ἡ μητέρα μου μοῦ ψιθύριζε:

— Ὁ καίμενος ὁ πατέρας σου... πῶς θὰ τὸ μάθῃ;...

Ἀλήθεια, ὅταν φοβερὸ νὰ τὸ μάθαινε ὁ φυλακισμένος τὸ πρῶτ', ἀπὸ καμμιὰ ἐφημερίδα ποῦ-θα εἶχε τὸ ἀγγελτήριο... Νὰ τοῦσελῃνα τὴν Ἀρσινόη ἢ τὸν ὀηρέτῃ νὰ τοῦ τὸ πῶν; Νὰ τοῦ τόγραφα;...

Φοβόμουν πάλι τὴν ἐκκρηξὴ τῆς λύπης τοῦ ἀν μάθαιν' ἔτοι τὸ δυστύχημα μας ἀπὸ ἕναν ξένο ἢ ἀπὸ ἕνα γράμμα, μονάχος. Καὶ σκέφτηκα πῶς τὸ χρέος μου σ' αὐτὸ τὸν δυστυχισμένο ἦταν νὰ πῶ ἐγὼ στὴ φυλακὴν τοῦ καὶ νὰ τοῦ τὸ πῶ. Στὸ σπαραγμὸ του, θὰ μὲ εἶχε τοῦλάχιστο κοντὰ του...

Δὲν ἤξερε ἄλλωςτε τίποτα. Μὲ τὴν παραζάλη τοῦ σπιτιοῦ μας, ἀπὸ χτές, δὲν εἶχε πᾶσι στόν Παλιὸ Στρατῶνα κανέναν...

Ἔτσι, ἅμα ἔφυγε πιά ὁ Δαλέρης, μῆλκα κι' ἐγὼ σ' ἐν' ἀμῶνι καὶ πῆγα.

Ἦταν πολὺ ἀργά γιὰ ἐπίσκεψη. Οὔτε ἀδεία τῆς Εἰσαγγελλίας εἶχα. Στὴ φυλακὴ ὅμως μὲ ἤξεραν πιά. Ζήτησά τὸ διευθυντή, τοῦ εἶπα τί συμβαίνει κι' ὁ ἀνθρώπος συγκινήθηκε καὶ μ' ὁδήγησε ὁ ἴδιος στὸ κελλί τοῦ πατέρα μου.

Τὸ συλλογιέμαι σήμερα καὶ μοῦ φαίνεται σὰν παρῆξεν. Μὰ καίνο τὸν καιρὸ ἀκόμα οἱ Ρωμιοὶ συγκινούνταν μπροστὰ στὸ θάνατο. Τώρα τὸν συνήθισαν κι' αὐτόν. Δὲν συγκινοῦνται πιά μπροστὰ σὲ τίποτα. Κινοῦνται μόνο ἀπὸ τὸ συμφέρο.

Ὁ πατέρας μου, βλέποντάς με τέτοιαν ὥρα καὶ σὲ τέ-

τοια κατάσταση, ἀφοῦ μάλιστα πέρασε δαίκερη μέρα χωρὶς νὰ φανῇ κανένας μας, μάντεψε πὼς καὶ συνέβη στὸ σπίτι μας. Καὶ πρῶτα-πρῶτα φοβήθηκε γιὰ τὴ μητέρα μου.

—“Ὁχι, τοῦ εἶπα. Ἡ Ἀγγέλα!.. Ἡ Ἀγγέλα μας πέθανε!

Τοῦ ἤρθε καρζυνός.

Ὁ κακόμοιρος τὴν ἀγαποῦσε πὺς πολὺ κι' ἀπὸ κόρη του αὐτὴ τὴ νύφη, ποὺ τὴν ἔχανε ἔτσι ξαφνικά.

Ἀπόμεινε ἄρwonος. Ἐπαίτα τοῦ ἤρθαν τὰ δάκρυα ποτάμι. Ἐπὶ σὲν ἀγκαλιά μου, τὸν ἔσφιξα καί, γιὰ κάμποση ὥρα, θρηνησαμε ἀγκαλιασμένοι κ' οἱ δύο.

Ὅταν συνήλθε λίγο καὶ μπόρεσε νὰ μοῦ μιλήσῃ, μοῦ εἶπε:

—Ἀμ' βέβαια!.. Ὅλες αὐτὲς οἱ πίκρες, τόσον καιρό, τῆς εἶχαν φαρμακώσει τῆς κοπέλλας τὸ αἷμα. Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ βασταῖξῃ σὲν ἀποβολή, κι' ἴσως δὲν θὰ μπόρεσε νὰ βασταῖξῃ οὔτε στὴ γέννα.

—Ναι, αὐτὸ τὸ φοβόμουν κι' ἐγώ, τοῦ ἀπακριθῆκα. Σὰ νὰ εἶχα ἓνα προαίσθημα, κόπηκαν τὰ ἥπατά μου ὅταν ἀκουσα πὼς ἦταν ἔγκυος...

—Ἀχ, ἄς ὀφθαί αὐτοὶ! ἔκαμε τότε ὁ πατέρας μου. Γιατί αὐτοὶ τὴ σκότωσαν! Αὐτοὶ ποὺ μ' ἔχουν καί μ' ἐμένα θιγμένο ζωντανὸ εἰς μέσα. Αὐτοὶ ποὺ δὲ ντρίπηκαν νὰ ἔρθουν σήμερα νὰ τὴ νεκροφιλήσουν!..

—Πατέρα...

—Ἄσε με, Δῆμο μου, δὲν ὑπάρχει Θεός! Αὐτὸ βλέπω ἐγώ... δὲν ὑπάρχει Θεός!..

Ἀλλὰ μόλις τὸ ἔσπασα, τὸ μετάνιωσα. Ἦταν θρησκὸς ἄνθρωπος ὁ πατέρας μου καὶ δὲν βλαστημήσα ποτέ.

—Ὁχι, μοῦ εἶπε, Θεός ὑπάρχει! Καὶ θὰ τοὺς ἰδῆς ὅλους αὐτοὺς μιὰ μέρα, θὰ ἰδῆς τί θὰ πάθουν καὶ πὼς θὰ καταντήσουν!.. Ἐγὼ εἶμαι γέρος καὶ θὰ παθῶ πρῶτοτερα. Ἐσὺ δὲμος ποὺ εἶσαι νέος, θὰ προφτάσῃς νὰ ἰδῆς τὴν τιμωρία τους.

Ἐτρόμαξα.

Στὴ γυνὴ κάμαρα τῆς φυλακῆς μὲ τὸ καγκιλλόφραχτο παράθυρο, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀθώου ἐκείνου φυλακισμένου, μοῦ φάνηκε πὼς ἀκουσα μιὰ προφητεία...

ΤΟ κρὺο χῶμα σκέπασε γιὰ πάντα τὴ γλυκεῖά μαρφή τῆς Ἀγγέλας μου.

Στεκόμουν ἐκεῖ, ἀπάνω ἀπὸ τὸν τάφο, στηριγμένος σὲν κορμὸ ἐνός μικροῦ δέντρου. Κι' ἓνας-ἓνας οἱ συγγενεῖς αὐτοί, ποὺ μοῦ φαινόταν πάλι ἀπαίσιοι σὰ φονιάδες, μοῦ ἔσφιγγαν τὸ χέρι, μοῦ ψιθύριζαν ἀνάκουστα λόγια κι' ἔφευγαν.

Ἐφυσῶν γὰρ νὰ μποῦν στ' ἀμάξια τοὺς ποὺ περίμεναν ἀπὲξω ἀπὸ τὸ Κοιμητήρι, καὶ νὰ πᾶνε στὰ σπίτια τοὺς. Τὸ δικό μου τοὺς εἶχε ξαναγίνει ξένο, ὅπως ἦταν πρὶν πεθάναι ἐκεῖ ἡ Ἀγγέλα. Δὲν θὰ τοὺς ξανάδλεπα, δὲν θὰ τοὺς ξαναμιλοῦσα. Πρὶν σφίχται ὁ δεσμός, κόπηκε.

Ἡ μητέρα μου, σστηριγμένη στὸ μπράτσο τοῦ καλοῦ μας Τηλέμαχου, ἡ ἐπλησίασε καὶ μοῦ εἶπε :

— Ἐλα τώρα, παιδί μου, πᾶμε καὶ μεῖς. . .

— Ἐλα, Ἄημο μου, πρόσθεσε κι' ὁ κουμπάρος. Οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς. . .

Ἀληθινά, ἦμουν ἀκόμα ζωντανός :

Ἀποσπάρθην, ξεριζώθηκα, τοὺς ἀκολούθησα. Καὶ μὲ τὸ φτωχὸ ἀμάξι ποὺ μᾶς περίμενε καὶ μᾶς, γυρίσαμε στὸ ἄδειο κι' ἄχαρο σπίτι.

Ἄδειο, — κι' ὅμως, τὸ βρήκαμε γεμάτο κόσμο. Οἱ φίλοι μας, οἱ φίλοι τοῦ πατέρα μου, εἶχαν γυρίσει ἀπὸ τὴν κηδεῖα καὶ μᾶς περίμεναν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲν πατοῦσαν στὸ σπίτι μας τὸν τελευταῖο καιρὸ. Ἀλλὰ ὁ θάνατος τοὺς εἶχε ἐξιδιεύσει ἀπέναντί τοῦ φυλακισμένου ποὺ τὸν ἐκίσταυν ἐνοχο, ἄτιμο, κι' ἤρθαν, ἄλλοι μονάχοι, ἄλλοι μὲ τίς μαυροφόρες τοὺς γυναῖκες.

Ἀρχισαν νὰ μᾶς παρηγοροῦν. Καὶ μᾶς ἔλεγαν πὼς δὲν ἔγινε στὸν κόσμο ποὺ μεγάλο καὶ φασερό δυστύχημα, γιατί ἡ «καὶμένη» πέθανε πρὶν παρῇ τῇ συχώρεση τῶν γονέων της καὶ πρὶν βγαλῇ ἀπὸ τὴν φυλακή. . .

Τάκουσα κι' αὐτὰ ὅλα. Ἦσια κι' ἕνα μαῦρο καφέ ἀπὸ ἕνα πελώριο δίσχο γεμάτο φλυτζάνια, ποὺ τὸν τριγύριζε στὶς σάλλες ἡ Ἀρσινόη. Τελείωσε. Ἐνας - ἕνας οἱ φίλοι σὴ κωνόγταν κ' ἔφευγαν. Τελευταῖος ἔφυγε κι' ὁ Τηλέμαχος ὁ Πολυγένης. Καὶ μέναμε οἱ δύο μας, ἡ μητέρα κι' ἐγώ.

Τὸν πατέρα μου πρωτοθυμήθηκα. Κ' ἐκεῖνη μοῦ εἶπε :

— Φαντάσου τί νύχτα θὰ πέρασε ἀπὸφε, ὁλομόναχος στὴ φυλακή, νὰ συλλογιέται πὼς ἐμεῖς ἐδῶ εἴχαμε νεκρὴ τὴν Ἀγγέλα ! . .

Ἀλήθεια, τί νύχτα νὰ πέρασε ὁ πατέρας μου ὁλομόναχος στὴ φυλακή ; Μὰ θάταν καλύτερη ἢ μέρα του, καλύτερες κι' οἱ ἄλλες του νύχτες κ' οἱ ἄλλες του μέρες στὸ ἐξῆς ; . .

— Πρέπει νὰ πᾶω νὰ τὸν ἰδῶ ! εἶπα.

Ἡ μητέρα μου δὲν μᾶφισε.

— Ὅχι, παιδί μου, μοῦ εἶπε. Εἶσαι τρακισμένος. . . νὰ ἡσυχάσεις τώρα λιγάκι καὶ σό. . . Πιὸ ὕστερα. . .

Καὶ μανάγκασε νὰ φάω κἄτι τι καὶ νὰ ξαπλώσω.

Ποῦ νὰ ἡσυχάσω στιγμὴ ! Δὲν ἔδλεπα μπροστὰ μου παρὰ τὸν πατέρα μου μὲ δαλάνοιχα μάτια καὶ τὴν Ἀγγέλα μου μὲ κλειστά. Ὅπως τοὺς εἶχα ἰδεῖ τὴν τελευταία φορὰ καὶ

τούς δυό. Δέν ἔβλεπα παρά μιά φυλακή κι' ἓνα τάφο.

Σηκώθηκα, ἔτρεξα πρώτα στή φυλακή κι' ὕστερα πῆγα στόν τάφο.

Ἔτσι στό ἐξῆς θά μοιραζόταν ἡ ζωή μου. Ἀνάμεσα σ' ἓνα φυλακισμένο καί σέ μιά θαμμένη μέ τό νεκρογέννητο παιδί της...

Ἴσως ὁ φυλακισμένος θάδγαίνε μιά μέρα ζωντανός. Μά ποιο θαῦμα θά μοῦ ἀνίσταίνε τήν Ἀγγέλα μου;

Τήν εἶχα χάσει γιά πάντα, γιά πάντα!...

Δέν ἦμουν ἕνας νέος χηρὸς, ποῦ αὖριο μπορούσε νά ξεχάσῃ καί νά πάρῃ ἄλλη.

Ἦμουν μόνος.

Γιά πάντα.

Ἀν μοῦ ζοῦσε τοῦλάχιστο κείνο τό παιδί...

ΔΕΝ μπορούσα νά ξεχάσω τό λόγο τοῦ πατέρα μου. «Αὐτές οἱ πίκρες τῆς φαρμάκωσαν τό αἷμα». ὦ, χωρίς ἄλλο! Ἄν δέν ἦταν αὐτές, ἡ Ἀγγέλα θά ζοῦσε. Δέν πέθανε, τή σκοτώσαμε! Καί μιά ἔλαγα πῶς τή σκοτώσα ἐγώ, ἐγώ ποῦ ἔκαμα τήν ἀνοησία νά τήν πάρῃ καί μιά πῶς τήν σκότωσε ὁ πατέρας της, ποῦ δέν τή συχώρεσε ἀπό τότε καί μᾶς ἔκαμε τόσους κατατραγικούς.

Τόν Δαλιέρη ὅμως τόν θεωροῦσα περισσότερο ἔνοχο, κἄποτε μάλιστα τόν θεωροῦσα καί τό μόνο καί μετά τό θάνατο τῆς Ἀγγέλας, τόν ἐμίσησα ὅσο δέν τόν εἶχα μισήσει ποτέ μου.

Γιατί πρωτίτερα δέν τόν μισοῦσα, ὄχι.

Ἡ ιδέα πῶς τό κάτω-κάτω ἦταν πατέρας τῆς γυναίκας μου, ἡ ιδέα πῶς στο τέλος μπορούσε νά ξεθυμώσῃ, καί πρό πάντων ἡ ιδέα πῶς ἐγώ ἔφταιγα γιά όλα, — κι' ὅσο ζοῦσε ἡ Ἀγγέλα, μπορούσα νά τό λέω, — δέν ἄφιναν τό μίσος μου νά ριζώσῃ. Τώρα ὅμως τόν μισοῦσα. Καί, γιά πρώτη φορά, εἶχ' ἀρχίσει νά συλλογιέμαι πῶς ἔπρεπε νά τόν ἐκδικηθῶ.

Μοῦ ἔκανε φρίκη προπάντων ὅταν τόν θυμόμουν πῶς ἦρθε στό θάνατο τῆς κόρης του καί πῶς μοῦ ἐσφίξε τό χέρι καί μοῦ εἶπε: «Σέ συλλυπεῖμαι!» Καί τό μόνο ποῦ μοῦ ἔδινε μιά ἄγρια χαρά, ἦταν νά συλλογιέμαι πῶς δέν πρόφθαζε τήν Ἀγγέλα ζωντανή καί πῶς δέν μπόρεσε νά παίξῃ καί τήν τελευταία σκηνή τῆς τραγικῆς του κωμωδίας, νά σκόψῃ ἀπάνω στήν ἐτοιμολόγητη καί νά τῆς πῇ «σέ συγχωρῶ!»...

Σ' αὐτή τήν κατάσταση βρισκόμουν, ὅταν μιά μέρα, ἀπό τίς πρώτες τοῦ Ὀχτώβρη, περνώντας τυχαία ἀπό τή Βουλή, εἶδα κάτι καταπληκτικό.

Ἐκείνη τή στιγμή, — ἦταν νύχτα πιά, — ἐφευγε ὁ Δαλιέρης.

ρης. Καθὼς ἔσχιζε τὸ πεζοδρόμιο τῆς ὁδοῦ Σταδίου, γιὰ νὰ μπῇ στ' ἀμάξι του, εἶδε τὸ Γαρίμπα ποὺ στεκόταν ἐκεῖ ἔξω μαζί με δυό-τρεις ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Ὁ Γαρίμπας ἔβγαλε τὸ καπέλλο του καὶ στάθηκε σὰ προσοχή. Ὁ Δαλέρης ἀγγίξε ἀπλῶς τὸ δικό του κι' ἔκαμε νὰ προχωρήσῃ χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ περισσότερο. Εἶδε ὅμως πῶς ἐκαίειν τὴ στιγμή ἦταν ἐρημιά. . . . Δυό-τρεις ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ, σταματισμένοι ἐκεῖ, δὲν λογαριαζόνταν γιὰ . . . μάρτυρες. Κι' ὁ Δαλέρης, πρὶν μπῇ στ' ἀμάξι του, γύρισε πρὸς τὸ Γαρίμπα, τοῦ γέλασε, τὸν χαιρετήσε με γοργὸ κίνημα τοῦ χερτοῦ καὶ τοῦ πέταξε ἕνα οἰκειότατο : «Γαίά σου, Περικλῆ μου»!

Τὸ ἄκουσα καλά. Καὶ τὰ εἶδα ὅλ' αὐτά, χωρὶς νὰ μὲ ἰδῇ κανέναν. Ἐνα δεντράκι, στὴν ἄκρη τοῦ πεζοδρόμιου, ἀπὸ κείνα ποὺ στολίζουν τότε τὴν ὁδὸν Σταδίου, μ' ἐδόθησε νὰ μισοκρυφθῶ.

Ὁ Δαλέρης ἀνέθηκε στ' ἀμάξι του κ' ἔφυγε πρὶν προβάλω ἀπὸ τὸ δεντράκι.

Κι' ὁ Γαρίμπας δὲν μὲ εἶδε παρ' ἄφου ξεκίνησε τ' ἀμάξι.

Τάχασε, κίτρινισε, ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἀλλὰ μιὰ στιγμή. Ἐπειτα καμώθηκε πῶς οὔτε μὲ εἶδε οὔτε συνέθηκε τίποτα. Καί, μὲ ἀπάθεια, τράβηξε κατὰ τὸ περβολάκι.

Τὸν ἄφησα νὰ προχωρήσῃ, νὰ ποταμακρινῇ. Ἐπειτα τὸν πῆρα ἀπὸ πίσω. Δὲν μπῆκα στὴ Βουλὴ, ὅπως μοῦ φάνηκε στὴν ἀρχὴ πῶς ἐσκόπευε. Τράβηξε ἀντίθετα γιὰ νὰ βγῇ στὴν ὁδὸν Ἀνθίμου Γαζῆ.

Τὸ περβολάκι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἦταν σχεδὸν ἐρημο. Ἐτρεξα νὰ τὸν προφτάσω. Ἄκουσε τὰ βήματά μου, γύρισε, μὲ εἶδε, φοβήθηκε, στάθηκε.

Τὸ αἷμα μοῦ εἶχε ἀνθεῖ στὸ κεφάλι. Ὁρμησα, τὸν ἄρπαξα ἀπὸ τὸ γιὰ καὶ τοῦ φάναξα στὰ μούτρα :

— Βρὲ ἄτιμε. παλιάνθρωπε, κακοῦργε ! . . . Δὲ μοῦ εἶπες ἐσὺ πὼς οὔτε τὸν εἶδες ποτέ σου οὔτε τὸν ἄκουσες ; . . . Πῶς σοῦ λέει λοιπὸν «γαίά σου, Περικλῆ μου» ; . . . Ἄτιμε ! ὁ Δαλέρης σ' ἔβαλε νὰ καταστρέψῃς τὸν πατέρα μου ! . . . Πές μου το, μολόγησέ το, γιατί σ' ἐπνίξα ! .

Κατάλαβε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ νένιταχθῇ στὴ δύναμή μου. Καὶ χωρὶς καμμιὰ ἀντίσταση παραδόθηκε.

— Στάσου ! μοῦ εἶπε. Μὴν κάνεις ἔτσι ! . . . Θὰ σοῦ πῶ ! . . . Ὅ, σοῦ ἐξηγήσω ! . . . Ὅλα θὰ σοῦ τὰ πῶ ! . .

Γελίστηκε καὶ τὸν ἄφησα,

Ἄπλωσα μόνο τὰ χέρια γιὰ νὰ μὴ μοῦ φύγῃ καὶ τοῦ εἶπα :

— Ἐλα, κακοῦργε ! . . . Πάμε νὰ μοῦ τὰ πῆς.

Ἀλλὰ νὰ, μοῦ γλύστρησε σὰν τὸ χέλι. Καὶ τρέχοντας πρὸς τὴν εἰσοδο τῆς Βουλῆς, ἔβαλε τίς φωνές :

— Βοήθεια ! . . βοήθεια ! . . Θέ με σκοτώση ! . .

Έγινε έξω φρενών. Τόν κυνήγησα, τόν έφθασα, τόν ξανάπιασα και θα τόν σκοτώνα, αν δέν έτρεχαν συγχρόνως κι' άλλοι, στρατιώτες και πολίτες, που άρχισαν νά με τραβοῦν γιά νά γλυτώσουν τόν άνθρωπο.

Αυτός δέν είχε πάψει νά ουρλιάζει :

— Βοήθεια ! . . πιάστε τον τό φονιά ! . .

Κ' έγώ τούς φώναζα, πολεμώντας νά' λευθερωθῶ από τά χέρια τούς :

— Αφήστε με νά τόν σκοτώσω τόν κακούργο, τόν άτιμο ! Τό τέρας ! . . Αφήστε με ! . .

Η Βουλή συναδρίαζε ακόμα, μά χωρίς πολὺν κόσμο απέξω, γιατί δέν ήταν κανένα σπουδαίο ζήτημα. Ήμαστε στή μέση σχεδόν τοῦ περβολιοῦ. Από τά προπάλαια, ὁ φρούραρχος τῆς Βουλῆς εἶδε τή μικρή μάζωξη κ' έτρεξε.

— Τί εἶναι ; Τί συμβαίνει ;

— Αυτός, κύριε λοχαγέ, εἶπε δείχνοντάς με ὁ Γαρίμπας, μού έπατέθη νά με σκοτώση ! Αυτός ! . .

— Γιατί . . . Ποιός εἶν' αὐτός ;

— Ένας τραλός, γιός ενός κλέφτη, αρχαιοκλέπηνου, που φαντάστηκε πῶς έγώ τοῦ κατάστρεφα τόν πατέρα ! . .

— Εσύ, άτιμε, φώναξα, εσύ ! . . Καί βαλμένος από τό Δαλέρη !

— Νά, τόν άκούτε ; Ανακατεύει καί τῶνομα τοῦ κυρίου Δαλέρη ! . . Εἶναι λοιπόν γιά δέσιμο ἤ όχι ;

Ο φρούραρχος, που φάνηκε μιά στιγμή σά νά διασκεδάζω, γύρισε σέ μένα, με κοίταξε καλά και με ρώτησε :

— Τί σᾶς έκαμε ὁ άνθρωπος ;

— Ονομάζομαι Δῆμος Σπάθης, τοῦ ἀποκρίθηκα συγκρατημένος ὅσο μπορούσα. Εἶμαι πρῶην αξιωματικός τοῦ Ναυτικοῦ και πρῶην γαμπρός τοῦ Κροισαντίνου Δαλέρη.

— Α ! Έκαμε ὁ φρούραρχος σάν κάτι νά θυμήθηκε.

Κι' άρχισε νά με κοιτάζω περιεργότερα.

— Ο άνθρωπος αὐτός, εξακολούθησα, ὁ άτιμος άνθρωπος, βαλμένος από τόν άλλο, τόν πρῶην πεθερό μου, που ἤθελε νά μ' ἐκδικηθῇ γιατί τοῦ έκλεψα τήν κόρη του, βρήκ' ἐν' άρχαιο άγαλμα και τό πήγε στό σαράφικο τοῦ πατέρα μου που τοῦ έκανε τό φίλο. Έπειτα εἰδοποίησε ὁ ἴδιος τήν Αστυνομία, που πήγε πρῶτ' πρῶτ', κατέσχεσε τό άγαλμα, έπιασε τόν πατέρα μου, — τό Γεώργη τό Σπάθη, άργυρομοιβό στήν ὁδόν Αἰόλου — κι' από τότε ὁ άθῶος άνθρωπος σκαίζει στήν Παλιά Στρατώνα. . . Μάλιστα ! αὐτός ὁ άτιμος ! ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας ! . . Σᾶς βεβαιῶ λοιπόν πῶς αν εἶχα μαζί μου πιστόλι, αὐτή τή στιγμή θα τόν εἶχα σκοτωμένο. Καί θα τό

κάτω σὲ πρώτη εὐκαιρία ! . . Ναί, τὸ λέω μπροστά σ' ὅλους !
Θά τὸν σκοτώσω σὰ σκύλο ! Γιατ' εἶναι σκύλος ! . .

Ὅσο μιλοῦσα ἔτσι, — καὶ μὲ μεγάλη φαίνεται ἔξαψη, — γιὰτὶ
κανέννας δὲ μπόρεσε νὰ μὲ διακόψῃ, — ὁ Γαρίμπας τραβιόταν
πρὸς τὰ πίσω. Κ' ἦταν πιά ἀρκετὰ μακριὰ μου κι' ἀκόμα
μᾶς χόριζαν πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν φώναξε :

— Ψέμματα ! . . Οὔτε μιὰ λέξη ἀπ' αὐτὰ δὲν εἰν' ἀλη-
θινὴ ! . . Μὰ δὲν συνερίζουμαι τὸ παιδί, γιὰτὶ τοῦβατριψε ἀπὸ
τότε ποὺ τῶδιωξαν ἀπὸ τὸ Ναυτικὸ γιὰ τίς ἀτιμίας ποὺ
εἶχε κάνει !

— Σοὺ εἶπα ! ἀποκρίθηκα στὸ Γαρίμπα δυνατὰ. Ἄτιμίες
κάνεις μόνο ἐσὺ κι' ἐκεῖνος ποὺ σ' ἔχει ὄργανό του !

— Τὸν ἀκούσατε ; ὕψωσε πάλι τὴ φωνή ὁ Γαρίμπας. Ἐβρισε
ἄτιμο τὸν Δαλέρη, ποὺ αὐριο θά γίνῃ ὑπουργός ! . .

Στὸ διασπῆμα αὐτὸ ὁ φρούραρχος τῆς Βουλῆς πετοῦσε
διάφορα λόγια, πότε σὲ μὲνα καὶ πότε στὸ Γαρίμπα, ποὺ δὲν
τ' ἀκούγαμε ὁμῶς, ἀναμμένοι καθὼς ἤμαστε. Κι' ἐξακολου-
θήσαμε νὰ βρίζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὥσπου ὁ φρούραρχος
ἔχασε τὴν ὑπομονή καὶ φώναξε δυνατοτέρα :

— Σιωπή ! . . Ἐδῶ πέρα δὲν εἶναι δικαστήριο ! . . Κι'
ἂν θέλετε νὰ σκοτωθῆτε, νὰ βγῆτε ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολο τῆς
Βουλῆς ! . . Ἐμπρός ! Χωρίστε τοὺς ! . . Πάρτε τοὺς ἀπὸ
δῶ ! . . Ὅξω, ὅξω ! . .

Φωνάζοντας ἔτσι, ἀνέβηκε πάλι τὴ σκάλα τῶν προπυλαίων.
Συγχρόνως δύο φρουροὶ ἐσπρωγχαν τὸν Περικλῆ Γαρίμπα
πρὸς τὴν ὁδὸν Σταδίου, — ἄλλο ποὺ δὲν ᾔθελε, νὰ φύγῃ καὶ
νὰ γλυτώσῃ, — ἐνῶ δύο ἄλλοι ἐσπρωγχαν ἐμένα πρὸς τὴ Βουλή.

— Καλὰ ντὲ, τοὺς ἔλεγα, φεύγω. Ποὺ μὲ πάτε ; Ἀφή-
στε με ! . .

— Ἐχeis λάθος, μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἕνας ποὺ ἦταν ὑπαδε-
κανέας. Δὲ θά σ' ἀφήσουμε καθόλου, γιὰτὶ ἔβρισε τὸν κύ-
ριο Δαλέρη.

— Λογαριασμός δικός μου, φώναξα. Τί ἀνακατεύεστε
σεῖς ; . . Ὁ Δαλέρης εἶναι πεθερός μου ! . .

— Τί λόγος ! . . Κ' ἐπειδὴ εἶναι πεθερός σου, σοὺ φαίνε-
ται πὼς μπορεῖς νὰ τὸν βρίζῃς ἄτιμο μέσα στὴ Βουλή ;

Οἱ φρουροὶ ἐπέμναν νὰ μὲ κρατήσουν, ἐγὼ ἐπέμενα νὰ
φύγω κ' οἱ πλείστοι πυκνώθηκαν πάλι γύρω μας.

Ἀπὸ τὰ προπύλαια, ὁ φρούραρχος εἶδε τὴν καινούργια
σκηνή. Καὶ γιὰ νὰ τελειώσῃ, φαίνεται, κατέβηκε διὰ - τρία
σκαλιὰ καὶ μοῦ φώναξε :

— Κύριε Σπάθη ! Ἐλάτε δῶ, σὰς παρακαλῶ !

Παραξενεύτηκα. Πῶς ἔγινε ἀξαφνὰ «κύριος Σπάθης» ;
Ἀνέβηκα ὁμῶς. Οἱ φρουροὶ μὲ ἄφησαν. Καὶ μόλις ἔφθασα

κοντά του, ο φρουράρχος μ' έπιασε φιλικότατα από τὸ μπράτσο, μ' έμπασε στὸ διάδρομο καὶ μοῦ εἶπε·

— Εἰσθε πολὺ συγχυσμένος καὶ πρέπει νὰ ἡσυχάσετε μιὰ στιγμή... Ἐλάτε στὸ γραφεῖο μου...

Διασχίσαμε μαζὶ ἓνα - δύο ἀκόμα διαδρόμους καὶ μπήκαμε σ' ἓνα γραφεῖο, ὅπου ὁ κ. φρουράρχος μ' εἶδανε νὰ καθίσω· ἐκάθισα κι' αὐτός, μοῦ πρόσφερε τσιγάρο κι' ἄρχισε νὰ μὲ ρωτᾷ «τί μοῦ εἶχε κάνει ὁ παλιάνθρωπος ὁ Γαρίμπας»...

— Τὸν γνωρίζετε; ἔκαμα ζωνηρά, ἄμ' ἀκουσα νὰ τὸν χαρακτηρίζῃ ἔτσι.

— Καὶ ποιὸς δὲν τὸν γνωρίζει; μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἐνα κίθαρμα γνωστό...

Νὰ λοιπὸν ποῦ σ' ἄλλους κύκλους τὸν ἐγνώριζαν...

— Καὶ ξέρετε ἂν συνδέεται... ἂν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Δαλέρη;

Ὁ λοχαγὸς χαμογέλασε.

— Αὐτό, μοῦ εἶπε. θὰ τὸ ξέρετε καλύτερα σεις. Δὲ λέγατε πρὸ ὀλίγου πὼς εἶναι ὄργανό του:

Ἀναγκάσθηκα νὰ ὁμολογήσω πὼς αὐτὸ ἀπλῶς τὸ ὑποπτευόμουν καὶ πὼς ἡ ὑποψία μου ἐγίνε σχεδὸν βεβαιότης ἔταν τοὺς εἶδα νὰ χαιρετιοῦνται σὰ στενοὶ φίλοι, ἐνῶ ὁ Γαρίμπας ἰσχυριζόταν πάντα πὼς οὐτὲ εἶδε ποτὲ τοῦ οὐτ' ἀκουσε αὐτὸν τὸν κ. Δαλέρη.

Ὁ λοχαγὸς μ' ἀκούγε μὲ μαγτλή προσοχή. Κι' ἄξαφνα μοῦ εἶπε·

— Τὸ ξέρετε πὼς εἶναι πολὺ παράξενη ἡ ἱστορία σας;... Κάτι εἶχ' ἀκούσει κι' ἐγὼ ἄκρως - μέσως... Καὶ μάλιστα, ὅταν ἔμαθα πὼς εἶναι ἀνακατωμένος κι' ὁ Γαρίμπας, τὸ εἶπα εὐθύς. «Νὰ ἰδῇς ποῦ αὐτὸς ὁ καίμενος ὁ σάραφης θὰ εἶναι ἀθώος!»... Ἀν δὲν σὰς κάνει κόπο, δὲν μοῦ τὰ διηγήσθε λεπτομερέστερα;... Παίρνετε ἕναν καφέ;...

Κατάλαβα. Ὁ κ. λοχαγὸς, ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, τῶν σαλονιῶν, εἶχε τὴν περιέργεια νάκοψη τὴν «παράξενη ἱστορία» ἐκείνου ποῦ εἶχε κλέψει τὴν κόρη τοῦ Δαλέρη, καὶ νὰ τὴν ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν ἴδιο. Θὰ εἶχε ἔπειτα νὰ λέγ. Γι' αὐτὸ μοῦδαixνε τόσο καλοσύνη. Ἀδιάφορο. Ἐγὼ χρωστοῦσα νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο λόγο ἀκόμα: Γιὰ νὰ δώσω τί ἐντύπωση θάκανα ἡ ἱστορία μου καὶ τί συμπεράσματα θὰ γεννοῦσε σ' ἓναν ἄνθρωπο, ποῦ ἤξερε πὼς ὁ Γαρίμπας ἦταν «παλιάνθρωπος».

Κ' ἐκεῖ, στὸ γραφεῖο τοῦ κ. φρουράρχου, πίνοντας μαζὶ τοῦ καφέ, τοῦ τὰ διηγήθηκα ὅλα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἐκλεψα τὴν Ἀγγέλα ὡς τὴν ἡμέρα ποῦ τὴν ἔχασα ἐξ αἰτίας τοῦ πατέρα της...

Κάθε τόσο τὸν ἐφώναζαν ἐξω. Τὸ ἀπέφευγε ὅσο μπορούσε.

Κι' όταν δὲν μποροῦσε νὰ στείλῃ ἄλλον, ἔδωκε μὲ δυσἀρέσκεια καὶ ξαναγόριζε στὴ στιγμή μ' εὐχαρίστηση. Ἐτσι ἄκουσε τὴν ἱστορία μου. Καὶ στο τέλος, κουνώντας τὸ κεφάλι του, μοῦ εἶπε :

— Τί τὰ θέλετε ! . . Ἀ' ἐν βῶ λ' ὦτρ, καθὼς λένε οἱ Γάλλοι.

— Δηλαδή :

— Νά, κατὰ τὸ Μαστρο-Γιάννη καὶ τὰ κοπέλια του. Γιατί μὴ νομίσате πὼς ὁ κ. Δαλιέρης — ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε — ποὺ θὰ γίνῃ αὐριο κι' ὑπουργός, εἶναι καλὺτερος ἀπ' αὐτὸν τὸ Γαρλίμπα ! . . Ἀ' ἐν βῶ λ' ὦτρ, σὺς λέω ! . . Ξέρω ἐγώ ! . .

Κιττάλαδα. Ὁ κ. λοχαγός ἦταν κι' ἀντιπολιτευόμενος. Καὶ τί ἄλλο τοῦ ἐρχόταν καλὺτερο παρὰ νὰ πιστέψῃ ὅσες ἀτιμίες ἀπέδιδε ἐγὼ σ' ἕναν ὑπουργὸ αὐτῆς τῆς Κυβέρνησης :

Συμφώνησε λοιπὸν μαζί μου στὴν ἐντέλεια. Δὲν ὑπῆρχε ἀμφιβολία ὅτι ὁ Δαλιέρης τὰ ἔκαμε ὅλα, κάνοντας ὄργανό του τὸ Γαρλίμπα. Κ' ἔπρεπε νὰ πάρω καλὰ τὰ μέτρα μου, γιατί ὑπῆρχε φόβος νὰ καταδικασθῇ ὁ αἰῶς, τώρα μάλιστα ποὺ ὁ ἐχθρός μας θάταν κ' ὑπουργός. . . τῆς Δικαιοσύνης, γιὰ τὴν τύχη μας !

"Ὁ, αὐτὸν τὸ φόβο τὸν εἶχα τώρα κι' ἐγώ. Ἀλίμονο στο δυστυχισμένο μου γέρο-Σπάθη ! Ἐκτός πᾶς ἂν ὁ Δαλιέρης δὲν θάθελε νὰ ἐπιμείνῃ μετὰ τὸ θάνατο τῆς κόρης του. Τί θὰ τὸν ὠφελοῦσε τώρα ἡ καταστροφή μας ; Μήπως μαζί μας θὰ πεινοῦσε κ' ἐκεῖνη : . .

— Κι' ὄχι βικιότητες ! ἐξακολούθησε νὰ μὲ συμβουλεύῃ ὁ καινούργιος μου καλοθελητής. Αὐτὰ τὰ «θὰ σὲ σκοτώσω» καὶ «εἶσαι ἄτιμος», δὲν ὠφελοῦν. . . Κοιτάξετε νὰ βρῆτε ἄλλον τρόπο. . . Ἐχετε ἄξαφνα κανένα μάρτυρα πὼς τοὺς εἶδατε ἀπὸψε νὰ χαιρετιοῦνται σὰ στενοὶ φίλοι : . .

— Δυστυχῶς. . . ἦταν μερικά ! ἄνθρωποι ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν θὰ γνώριζα κανένα.

— Τελοςπάντων ! Ἐγὼ σὺς εὐχομαι νὰ βγῆτε νικητής ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα.

— Εὐχαριστῶ πολὺ, κύριε λοχαγέ. . .

Ἡ εὐχὴ μοῦ ἔδειξε ὅτι ἡ συνέντευξη τελείωσε καὶ σηκώθηκα νὰ φύγω. Τὸν παρακάλεσα τότε νὰ μοῦ χάριση καὶ τὸ νομά του. Καὶ μοῦ εἶπε ἀπλῶς :

— Γιαννηκόπουλος.

— Χίρω πολὺ. . . Ἀλήθεια ὅμως, μπορῶ νὰ φύγω : . . Αὐτοὶ ἤθελαν νὰ μὲ κρατήσουν, ἐπειδὴ ἔδρισα τὸ Δαλιέρη. . .

— Δὲ βαριέστε ! Ὅσο καὶ νὰ τὸν βρίσате, τοῦ ἀξίζει.

Ἐλᾶτε !

Μὲ ξέβγαλε, γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσουν, καὶ ἀποχαιρέτησε σὰ φίλος.

ΝΑ ὁ μάρτυρας ποῦ με συμβούλεψε ὁ ἴδιος νὰ βρῶ ! συλλογισθῆκα ἐνῶ ἔφευγα!

Πῆγα ἀμέσως σὺν δικηγόρῳ μου καὶ τοῦ τὰ διηγήθηκα ὅλα. Καὶ συμφώνησε κι' αὐτὸς πῶς ἔπρεπε νὰ καλέσουμε τὸ λοχαγὸ Γιαννιηόπουλο νὰ πῇ πῶς ἔγινε ἡ σκηνή μετὰ τὸ Γαρίμπα. Ἀπὸ τὴν στάση μου πρὸς αὐτόν, τὸν ἄνθρωπο, ποῦ θὰ τὴν πιστοποιήσῃς ἕνας μάρτυρας ἀξιώπιστος, οἱ ἐνορκιοὶ μποροῦσαν νὰ συμπεράνουν πολλὰ. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, θὰ φερνόντουσαν ἐπὶ σὺν τὸν Γαρίμπα, ἂν δὲν ἤξερα καλὰ πῶς ὁ πατέρας μου ἦταν ἀθῶος. Ὁ δὲ τὸν ἐπιπῶν νὰ τὸν πνίξω, ἂν δὲν εἶχα τὴν βεβαιότητα πῶς αὐτὸς πῆγε σὺν μαγαζι τὸ ἀγαλμα ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγε τώρα πῶς οὔτε τὸ εἶδε οὔτε τὸ ἔβρι : Αὐτὰ τοῦλάχιστο. Γιατί γιὰ τὸ Δαλέρη ἦταν ἄλλο. Ὅσο κι' ἂν τοὺς εἶδε νὰ χαίρειντο τοὺς ζωὸς, ἡ συνεργασία τους ἦταν πάντα μετὰ ὑποψία, μετὰ ὑπόθεσι δική μας.

Ναί, ἀλλὰ γιὰ μένα, πόσο βάσιμη γινόνταν ἡ ὑπόθεσι αὐτή, ἀπὸ τὴν στιγμή ποῦ ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Δαλέρη ἐκεῖνο τὸ «γιατὶ σου, Περικλῆ μου»! Καὶ μάλιστα θεῶν τὸ ἐσχέτιζα μετὰ τὴν παντοτινὴ βεβαίωσιν τοῦ Γαρίμπα, ὅτι οὐκ εἶδε τὸν ἄνθρωπον! . . . Νὰ γιατί, ἔλεγα, καὶ στὴν προηγουμένη μας συνάντησιν ἔγιν' ἔξω φρενῶν ἅμα ἐπρόφερα τὸ ὄνομα τοῦ Δαλέρη. . .

Ἦμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴν σύμπτωσιν κι' εὐλογοῦσα τὴν τύχην ποῦ μ' ἔκαμε νὰ παύσω ἀπὸ τὴν Βουλὴ. Μοῦ φαινόταν πῶς ἦταν πιὸ εὐκολὴ τώρα ἡ ἀθώωσιν κι' ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πατέρα μου. Μοῦ φαινόταν ἀκόμα πῶς αὐτὸ ἦταν πιά ὁ μόνος τῆς ζωῆς μου σκοπός. Νὰ ξαναἰδῶ τὸν φυλακισμένο μου ἐλευθέρου, τίμο καὶ στὰ μάτια τοῦ κόσμου, ἡσυχο στὴν ἐργασία του, σὺν μαγαζάκι του, κι' ἔπειτα. . .

Ἐπειτα, τί :

Ἐ, αὐτὸ δὲν τόξερα οὐτ' ἐγώ.

Ὁ δὲ ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ πέθαινα, ἂν καὶ δὲν εἶχα τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοκτονίας. Ὁ θάνατος τῆς Ἀγγέλας μ' ἔκανε

νὰ βρῶσκω τὸν ἑαυτό μου περιττό στὴ ζωῇ. Δὲν ἔκανα πιά κανένα ὄνειρο γιὰ τὸ μέλλον. Ὁ δρόμος, μπροστά μου, εἶχε φραχθεῖ. Δὲν ἔδωπα τίποτα, δὲν ἤθελα τίποτα. Οὔτε νὰ τελαιώσω τίς σπουδές μου, οὔτε νὰ ζητήσω θέση, οὔτε νὰ νάναβω, μὲ κανένα τρόπο, ὥς ἐκεῖ πού στακόμουν τοῦλάχιστο πρῶτα. Ἄς ζῶσα ὅσο ἤθελε ὁ Θεὸς καὶ θάξουν εὐχαριστημένος ἂν θάξα μιά καμαρουλὴ νὰ κοιμοῦμαι καὶ νὰ τρώω λίγο φῶμι. . .

Ἄλλη φορὰ, εἰ συνάδελφοί μου στὸ Ναυτικό μ' ἔλεγαν σαρράφη, ἐπειδὴ μ' ἄρρεσε νὰ συχναῶ τοὺ σαράφικο τοῦ πατέρα μου. Λοιπόν, σαρράφης θὰ γινόμουν! Ἐκεῖ, κοντὰ στὸν πατέρα μου, κι' ἐγώ. Νὰ βγάζω τὸ φῶμι μου, χαμένος, θαρμέ- νος, ἄγνωστος, σὲ μιά τρυπία τῆς ἑδοῦ Αἰόλου. Τί ἄλλη φιλοσοφία μποροῦσε νάχω, ἀφοῦ ἔχατα τὴν Ἀγγέλα μου; Ποιὸ θέλητρο, ποιὰ χαρὰ μποροῦσε νάχω πιά γιὰ μένα ἡ ζωῇ; . .

Δὲν ξέρω ἂν λῶ μεγάλο λόγο, μὰ μοῦ φαίνεται πὼς οἱ συμφορές μου μὲ εἶχαν κάνει φιλόσοφο καὶ μάλιστα ἡ μεγα- λύτερη, ἡ ανεπανόρθωτη, ὁ θάνατος τῆς Ἀγγέλας. Ἐδιά- δασα μιά φορὰ πὼς ὁ Λουῆρος ἔγινε ἄλλος ἄνθρωπος ἀφ' οὗτου ἔπρεπε δίπλα τοῦ κεραυνός καὶ, χωρὶς νὰ τὸν ἀγγίξῃ αὐτόν, τοῦ ἔκαψε τὸν καλύτερό του φίλο. Ἀπὸ μικρὸ παιδί, αὐτὸ τὸ περιστατικὸ τῆς ζωῆς τοῦ Λουῆρου μοῦ ἔκανε κατα- πληκτικὴ ἀντίπωση. Πολλές φορές τὸ συλλογιζόμουν. Πολ- λές φορές ρωτοῦσα τὸν ἑαυτό μου τί θάκανα ἐγώ, ἂν μοῦ τύχαινε ποτὲ τὸ ἴδιο: νὰ στέκουμαι κάτω ἀπὸ ἓνα δένδρο, — γιὰ φαντάσου! — μ' ἓνα φίλο μου ἀγαπημένο, νὰ πέφτῃ ὁ κεραυνός καὶ καὶ δίπλα μου νὰ μοῦ τὸν κάμῃ στάχτη. Καὶ νὰ τώρα πού μοῦ συνέβηκε! Στὴ ζωῇ μου, φίλο ἀγαπημένο δὲν ἀπόκτησα ποτέ. Ἀπόκτησα ὅμως μί' ἀγαπημένη, λα- τρευτὴ γυναίκα. Κι' ὁ ξαφνικὸς τῆς χαμός δὲν ἦταν γιὰ μένα σὰ νάπεσε κεραυνός καὶ μοῦ τὴν ἔκαψε στὸ πλευρό μου:

Ἔτσι θὰ γινόμουν, ἔτσι ὅμοια κι' ἐγώ, ἄλλος ἄνθρωπος ἀπὸ τότε, — σὰν τὸ Λουῆρο.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΗ μέρα θὰ μὲ μάθαινε πὼς δὲν ἦταν καὶ καρμιά ἐκτακτὴ καλοτυχία τὸ πέρασμά μου ἀπὸ τὴ Βουλῇ.

Ἔνας ἄγνωστος ἄνθρωπος, πού μὲ δυσκολία θυμοῦμαι τώρα τὸ ὄμα του — κάποιος Θανάσης Ἀθανασόπουλος, ὁπά- ληλος τῆς Βουλῆς, — με κατήγγειλε «ἐπὶ ἐξουβρίσει» τοῦ κυ- ρίου ὀπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Κωνσταντίνου Δαλιέρη: πὼς τὸν εἶπα δημοσίᾳ ἄτιμο, παλιάνθρωπο καὶ τὰ ρέστα.

Πραγματικῶς, ἀπὸ τὴν ἀκόλουθὴ μέρα, ὁ πρῶην παθερός μου ἦταν ὀπουργός. Εἶχε γίναι κάποιος «ἀνασχηματισμός»

γιά νά ικανοποιηθοῦν μερικοὶ φιλόδοξοι δυσχεραστημένοι. "Ενας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν κι' ὁ Δαλέρης. Ἀρχηγὸς ομάδας, βλέπατε, στὴ Βουλὴ, ποὺ ἡ μεταστροφή του ἔρριξε τὸν Τρικούπη. Μποροῦσε νά στηρίξῃ ἀξιιώσεις γιὰ χαρτοφυλάκιο. Θὰ τοῦ τῶ-διναν μάλιστα κι' ἀπ' τὴν ἀρχή, ἀν δὲν ἦταν τόσο φρέσκος, «νεοφώτιστος» στὸ κόμμα. Ἀλλὰ κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ. Ὁ «μετασχηματισμὸς» κρίθηκε ἀναγκαστὸς, γιὰτί ἀλλοιωτικά ἡ Κυβέρνηση δὲ θὰ στεκότανε καλὰ στὰ πόδια της. Τρεῖς ὑπουργοὶ εἶχαν τὴν αὐταπέρνηση νά θοσιασοῦν «ὅπῃρ τῶν ὅλων». Παραιτήθηκαν γιὰ λόγους... ὑγείας. Καὶ τοὺς ἀντικατάστησαν τρεῖς «ἐμφανεῖς» τοῦ κόμματος, πρῶτος - πρῶτος ὁ παθερός μου.

Νὰ τελοσπίντων ποὺ πῆρε καὶ τὸ χρίσμα.

Τὸ πρῶτ' ἐκεῖνο φόρεσε τὸ ὠραῖο φράκο του, τὰ παρὰ-σημά του, καὶ πῆγε μὲ τ' ὠραῖο του κουπέ στὸ Παλάτι, γιὰ νά τὸν ὀρκίσῃ μπροστὰ στὴ Βασιλέα ὁ Μητροπολίτης. Τιμές καὶ δόξες! Εἰς ἀνάθεμα! Καὶ Πρωθυπουργός!.. Κι' ἐγὼ ὁ ἄθλιος, ὁ χαμένος, τὴν παρκαυσὴν τῆς μεγάλης του ἡμέρας, εἶχα τὴν ἀναίδεια, αὐτὸν τὸν μεγάλτιμο, νά τὸν βρίζω ἄτιμο! Καὶ ποῦ; Ἀπέξω ἀπὸ τὴ Βουλὴ, στὸν περίβολο, στὴν αὐλὴ δηλαδὴ τοῦ σπιτιοῦ του!

Μὲ κατήγγειλε λοιπὸν ποὺ λέτε ὁ κ. Θανάσης Ἀθανασό-πουλος. Καὶ μ' ἐκάλεσαν στὴν Ἀνάκτορον.

Ἐγὼ πάντα μὲ τὴν ἰδέα μου: Πῶς ὅλ' αὐτὰ θὰ ὠφελοῦ-σαν στὴ δίκη τοῦ πατέρα μου. Καὶ διηγήθηκα τὴ σκηνὴ ἀπα-ράλλαχτα ὅπως ἐγίνε, φέρνοντας μάρτυρα καὶ τὸ φρούραρχο τῆς Βουλῆς, τὸ λοχαγὸ Γιαννηκόπουλο.

— Μ' αὐτὸν τὸν φέρνεις κι' ὁ μνηνυτής, μοῦ εἶπε ὁ ἀνα-κριτής.

— Τόσο τὸ καλύτερο!

— Τελοσπίντων, εἶπατε αἰς ἄτιμο τὸν κ. Δαλέρη;

— Ὅχι, ἀπ' εὐθείας ὄχι! Ὅταν ὁ Γαρίμπας μοῦ φάναξε πῶς ἔκαμα ἀτιμίες, τοῦ ἀποκρίθηκα πῶς «ἀτιμίες κάνει μόνο αὐτὸς κι' ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔβαλε».

— Ἐννοοῦσατε τὸν κ. Δαλέρη;

— Ἄν ὁ κ. Δαλέρης ἔβαλε τὸ Γαρίμπα νά μᾶς τὰ κάνη ὅλ' αὐτά...

— Μὰ ἡ ἰδέα σας δὲν εἶν' αὕτῃ;

— Τ' ἐμολογῶ.

— Τότε τὸν εἶπατε ἄτιμο. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀντίληψίς μου.

Καὶ μ' αὕτῃ τὴν ἀντίληψη παρεπέμφθηκα στὸ Πλημμε-λειοδικεῖο.

Ὁ μνηνυτής μου, ἄνθρωπος τοῦ κόμματος, ἐννοεῖται, βαλ-μένος ἀπὸ τὸ Γαρίμπα, — εἶτε καὶ ἀπὸ δικό του ζήλο, — κου-δάλησε ἕνα σωρὸ μάρτυρες, ποὺ κατέθεσαν ὅλοι πῶς μᾶκου-

σαν νὰ φωνάζω «ἄτιμο τὸν κ. ὑπουργὸ τῆς Δικαιοσύνης». Ὁ κ. Πονηράκης προσπάθησε νὰ τοὺς φέρῃ σὲ ἀντίφασιν καὶ κατὰφερε νὰ δείξῃ εἴτε πὼς δὲν ἦταν παρόντες στὴ σκηνή, εἴτε πὼς παρίσταναν τὰ πράγματα ὅπως ἤθελαν. Ὁ Πρόεδρος ὁμως κι' ὁ Εἰσαγγελέας ἐπέμεναν πὼς τὸ «ἀδίκημα» εἶχε γίνῃ κι' εἶχε ἀποδειχθῇ.

— Αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειες! φώναζαν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν! . .

Κάλεσαν τελευταίον καὶ τὸν Γιαννηκόπουλον, ποὺ σ' αὐτὸν εἶχαμε τίς ἐλπίδας μας.

Νομίζετε τώρα πὼς μὲ υπερασπίσθηκε;

Κάθε ἄλλο.

Μὲ κοίταξε σὰ νὰ μὲδλεπε πρώτη φορὰ, ἔδωκε τὸν ὄρκου του κ' εἶπε. . . πὼς δὲν ξέρει τίποτα ἀπολύτως κι' ἀπορεῖ γιατί τὸν ἔβαλαν μάρτυρα!

— Κύριε λοχαγέ, τὸν ρώτησα· μ' ἀκούσατε σεῖς νὰ βρίζω ἄτιμο τὸν κ. Δαλέρη;

— Πὼς θὰ σᾶς ἀκούγα, μοῦ ἀποκρίθηκε, ἀφοῦ δὲν παραστάθηκαν στὴ σκηνή; . . Ἐγὼ στεκόμουν στὴν εἰσοδὸ τῆς Βουλῆς. Εἶδα στὴ μέσῃ τοῦ περιβόλου καυχᾶ. Ἀλλὰ ὥς που νὰ κατεβῶ καὶ νὰ πλησιάσω, σᾶς εἶχον χωρίσει καὶ φεύγατε. Ἀπὸ ἄλλους ἔμαθα κατόπι. . .

— Μὰ, κύριε λοχαγέ! φώναξα. Ὅλ' ἡ σκηνὴ ἔγινε μπροστά σας! Τὸ θυμοῦμαι πολὺ καλᾶ. Μπροστὰ σας λογοφέραμε καὶ βρίζομαστέ μὲ τὸ Γαρίμπα σχεδὸν πάντε λεπτά. Σ' αὐτὸ ἀκριβὼς τὸ διάστημα μὲ κατηγοροῦν πὼς εἶπα ἄτιμο τὸν κ. Δαλέρη. Καὶ σᾶς ρωτῶ: Μ' ἀκούσατε σεῖς; Μεταχειρίσθηκε αὐτὴ τῇ λέξει ἐγώ;

— Σᾶς ἐπαναλαμβάνω, ἀποκρίθηκε ὁ Γιαννηκόπουλος, πὼς ὅταν ἔφθασα ἐγὼ ἐπὶ τόπου, ἡ σκηνὴ σας εἶχε τελειώσει. Δὲν σᾶς ἀκούσα νὰ βρίζατε μὲ τὸν κύριον Γαρίμπα. Ἐπομένως δὲν ξέρω ἂν εἶπατε ἄτιμο τὸν κ. Δαλέρη. Ἐτελείωσε!

Ἐκπληκτος ὅσο κ' ἐγώ, ὁ δικηγόρος μου προσπάθησε νὰ «εἰδικεύσῃ».

— Κύριε μέρτυς, εἶπε, σᾶς παρακαλῶ. Ὁ κατηγορούμενος ισχυρίζεται ὅτι ὁ «κύριος» Γαρίμπα, ὅταν ρωτήσατε σεῖς γιατί πιάστηκαν αὐτοὶ οἱ δύο, σᾶς ἀποκρίθηκε: «Εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ Ναυτικὸ γιὰ τίς ἀτιμίες ποῦχε κάνει» . . .

— Τίποτα! τίποτα! φώναξε μὲ ἀνυπομονησίαν ὁ Γιαννηκόπουλος. Λέξῃ ἀπ' αὐτὰ δὲν ἀκούσα ἐγώ! λέξῃ!

Ὁ κ. Πονηράκης ἔκαμε κίνημα ἀπελπισίας κ' ἐκάθησε.

Δὲ μπόρεσα νὰ βαστάξω.

— Κύριε Γιαννηκόπουλε, ρώτησα κάπως ἀπότομα· ποῖος σᾶς εἶπε πὼς ὀνομάζομαι Δῆμος Σπάθης;

— Έσείς, μου ἀποκρίθηκε. Αὐτό νομίζω μου τόπατε σεις.

— Α, νομίζετε; Πολύ καλά! Μετά τή σκηνή, δεαν ἔφυγε πιά ὁ Γαρίμπα, μέ φωνάζατε στή Βουλή, στό γραφείο σας;

— Μάλιστα. Μοῦ εἶπαν πῶς βρίσατε τόν κ. ὑπουργό κ' ἐπειδὴ ὑπῆρχε φόδος νά σᾶς κακοποιήσουν, σᾶς ἐξασφάλισα στό γραφεὶο μου.

— Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ! Ἀλλὰ πῆτε μου τώρα, ἐχάναμε καί κάμμιὰ ὀμιλία στό γραφεὶο σας; . .

— Ναί. . . δηλαδή, σεις ἀρχίσατε νά μοῦ διηγῆσθε τὰ παθήματά σας καί νά μοῦ λέτε τὰ παράπονά σας ἐναντίον τοῦ κυρίου Δαλέρη. . .

— Καί τοῦ «κυρίου» Γαρίμπα. Μάλιστα. Μὲ τή διαφορὰ ὅτι δὲν ἀρχισα ἐγὼ ἑοσεῖς μέ ρωτήσατε, καί μέ παρακαλέσατε μάλιστα, νά σᾶς τὰ πῶ ἐν ἐκτάσει. Ἀδιάφορο! Στό διαστήμα τῆς ἰδιαιτέρας μας αὐτῆς συνομιλίας, μήπως ἔτυχε, κύριε Γιαννηκόπουλε, νά μοῦ πῆτε γι' αὐτόν τόν «κύριο» Γαρίμπα, πῶς εἶναι . . . ἓνας παλιάνθρωπος; ἓνα καθαριό;

Ὁ κ. πρόεδρος — δὲν ξέρω γιατί. — χτύπησε τὸ κουδούνι. Ὁ Γιαννηκόπουλος ταραχτήθηκε καί μ' ἀγριόκοιταξε.

— Ὅχι! εἶπε. Δὲ θυμοῦμαι γὰρ σᾶς εἶπα τέτοιο πρᾶγμα ἐγὼ. Σεις βρίξατε ὀλοένα τόν ἄνθρωπο. Ἴσως ἡ νῆχὼ ἀνταπέδωσε κάμμιὰ λέξη σας κ' ἐνομίσατε πῶς τὴν εἶπα ἐγὼ.

Κι' ὁ κ. λοχαγὸς προσπάθησε νά χαμογελάσῃ.

Α, μὲ ἔπρεπε νά φτάσω στό τέλος.

— Δὲ θυμᾶστε, φώναξα, τίποτα δὲν θυμᾶστε σεις: Πολύ καλά! Αὐτὸ ὅμως ποῦ θὰ σᾶς ρωτήσω τώρα, βεβαιότατα θὰ τὸ θυμηθῆτε: Μοῦ εἶπατε γιὰ τόν κ. Δαλέρη, πῶς κι' αὐτὸς δὲν παῖι παρακάτω ἀπὸ τὸ Γαρίμπα καί πῶς ὁ ἓνας εἶναι ἀντάξιός τοῦ ἄλλου;

— Εἰσαθε τρελός! ἀποκρίθηκε ἀπλᾶ ὁ λοχαγός.

Ὁ κ. πρόεδρος χτύπησε πάλι τὸ κουδούνι, ἔγινε θόρυβος. Ἀλλὰ ἐγὼ, ἀκράτητος, ἐξακολούθησα:

— Καί μάλιστα, γαλλικᾶ; . . Α' ἐν βῶλ' ὦτρ! Ἔτσι μοῦ τόπατε.

Τι ἔγινε τότε δὲν μπορῶ νά τὸ περιγράψω.

Ὁ Γιαννηκόπουλος ὤρμησε νά μέ χτυπήσῃ. Δικηγόροι καί μάρτυρες μπήκαν στή μέση νά τόν ἐμποδίσουν. Ἡ αἰθουσα ἀλάλαξε. Ὁ εἰσαγγελέας ξεφώνιζε. Ὁ πρόεδρος ἔσπαζε τὸ κουδούνι.

Κ' ἡ συνεδρίαση διακόπηκε γιὰ πέντε λεπτά.

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ καί τὸ τέλος δὲν ἐνδιαφέρουν τόσο πολύ. Θὰ συντομεύσω.

Ὁ εἰσαγγελέας ἐζήτησε τὴν ἀδυστηρή καὶ παραδειγματικὴ τιμωρίαν μου. Ὁ συνήγορός μου ἰσχυρίσθηκε πὺς δὲν ἔδρισα «ἐθουργό», γιὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Δαλέρης δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμα· καὶ ἐπικαλέσθηκε μιὰ «σύγχυση» ἐξ αἰτίας τῶν προστάτων μου δυστυχημάτων. Ἐγὼ ἔκαμα τὴν ἀπολογία μου ὅσο καλύτερα μπόρεσα, μὲ τὸ ἴδιο τὸ ἐπιχείρημα ποὺ μεταχειρίσθηκα καὶ στὴν ἀνάκριση: Δὲν εἶπα ἄτιμο οὔτε τὸν Δαλέρη, οὔτε κανένα. Εἶπα μόνο πὺς ἔκαμα ἄτιμία ὅποιος ἔδρασε τὸ Γαρίμπα γὰ μᾶς κάμῃ ἐλ' αὐτὰ. Καὶ ἐφ' ὅσο εἶχα τὴν ἰδέαν πὺς τὸν εἶχε βάλει ὁ πρῶτος πεθερός μου, τοῦ ἀπέδιδεν βέβαια ὑποθετικῶς μιὰ ἄτιμία, δὲν τὸν ἔλεγα ὅμως κι' ἄτιμο.

Τὸ Δικαστήριον μ' ἐκήρυξε ἐνοχο, παραδέχτηκε τὰ ἐλαφρυντικά καὶ μὲ καταδίκασεν σὲ δέκα ἡμερῶν φυλάκιση, — μόνο.

Τὴ περίεργη σύμπτωση!

Θὰ ἐβγαίνα ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἀκριδῶς τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας ποὺ θὰ δικαζόταν ὁ πατέρας μου. Ἰσα-ἰσα γιὰ νὰ μπόρῃς νὰ παρασταθῇ στὴ δίκη. Σὰ γὰ τῶκαναν ἐπίτηδες.

— Ἀς εἶναι ὅμως, ωτηνὰ τὴ γλύτωσας, μὴ φιδύρις ὁ Πονηράκης. Ἐγὼ φοβήθηκα πὺς θὰ σοῦκοδαν ἔξη μῆνες.

Μὰ δὲν εἶχαν, φαίνεται, τέτοια διαταγή.

— Μακάρι νὰ μὴκοδαν ἔξη χρόνια! ἀποκρίθηκα

Αἰσθανόμενον τέτοια ἐκρηδένιση, ποὺ αὐτὸ τόλῃγα ἀλήθειαν. Ἦθελα νὰ μ' ἔχωναν καὶ νὰ μὲ ξεχγαλοῦσαν σὲ μιὰ φυλακὴ.

Ἡ διαγωγή αὐτοῦ τοῦ Γιαννηκόπουλου μοῦ εἶχε κάνει φοβερὴ ἐντύπωση. Μπορῶ νὰ πῶ πὺς καμμιὰ ἄτιμία δὲν μοῦ εἶχε κάνει ποτὲ τόση. Οὔτε τοῦ Πετράκη Μαρμouρή, οὔτε τῶν Λαλεραίων, οὔτε τοῦ Γαρίμπα!

Δέκα μέρες κλεισμένος στὴ φυλακὴ τοῦ Συγγροῦ, αὐτὸν συλλογιζόμενον. Δὲν ἔχανα ἀπλῶς τὸ μάρτυρα ποὺ ἐλπίζα νὰ συντελέσῃ στὴν ἰθώση τοῦ πατέρα μου. Ἐχανα καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος ἐμπιστοσύνης ποὺ μποροῦσα νὰ ἔχω ἀκόμα στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὴν πραγματικὴ τους τιμὴ!

Νὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἡ κοινωνία τὸν εἶχε, ἀν ὅχι γιὰ ὑπέριτον ὅπως τὸν Δαλέρη, τοῦλάχιστον γιὰ ἐντιμότητα. Νὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἡ Πολιτεία τοῦ ἐμπιστευόταν ὑπηρεσίας σημαντικές. Ὁ Γιαννηκόπουλος ὁ λοχαγός. Ἡ σκητὴν μᾶς μὲ τὸ Γαρίμπα, ὅλη σχεδόν, γίνεται μπροστὰ του. Ἀκούει μὲ τ' αὐτιά του ὅσα εἶπα, ὅσα φώναξα. Κ' ἐπειτα ἐρχεται στὸ Δικαστήριον κι' ὀρκίζεται πὺς οὔτε εἶδε οὔτε ἀκούσε! . . . Μοῦ κάνει τὸ φίλο, μὲ παίρνει στὸ γραφεῖο του, μὲ προφυλάει, μὲ ὑπερασπίζεται μιὰ στιγμὴ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ μὲ συλλάβουν ἐπειδὴ ἔδρισα τὸν Δαλέρη, μὲ παρακαλεῖ νὰ τοῦ διη-

γῆθ' τὴν «παράξενη» ἱστορία μου, μοῦ δείχνει τὴ ζωηρότερη συμπάθεια, μοῦ ξανοίγεται, μοῦ χαρακτηρίζει καλὸν ἄνθρωπο τὸ Γαρίμπα καὶ γιὰ ταῖς του τὸν Δαλέρη. Ἐπειτα ἔρχεται στὸ Δικαστήριο καὶ τάρνεται ὅλα ! Κι' ὅταν ἀναγκάζομαι ἀπὸ τὴ διαγωνιὴ του νὰ τοῦ θυμίσω τὰ τελευταῖα, κυριαθεῖ ἀπὸ τέτοια ἀγανάκτηση γιὰ τὴν . . συκοφαντία, ὥστε ὁρμᾷ νὰ μὲ χτυπήσῃ, νὰ μὲ σκοτώσῃ !

Μὰ τί νὰ περιμένω λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἕνας Γιαννηκόπουλος φερνόταν ἔτσι ; Γιατὶ ὅσους ἔμαθα πὼς ὁ λοχαγὸς ἦταν κι' ἀπὸ οἰκογένεια. Ὁ πατέρας του πέθανε Ἀρεοπαγίτης, ὁ ἀδελφὸς του ἦταν χρόνια Νομάρχης. Κ' εἶχε σχέσεις μὲ τὴν καλύτερη ἀθηναϊκὴ κοινωνία.

Τὸ καταλαβαίνω, δὲν ἤθελα νὰ δυσχεραίσω φανερά τὸ Δαλέρη τὸν ὑπουργὸ καὶ τὴν Κυβέρνηση ὁ κρυφὸς αὐτὸς ἀντιπολιτευόμενος. Φοβόταν κι' εἶχε δίκιο νὰ φοβᾶται σὰν ὑπὸ-στάμενος. Δὲν εἶχα βέβαια τὴν ἀξίωση νὰ μὲ ὑπερασπισθῇ καὶ στὸ Δικαστήριο ὅπως στὴ Βουλὴ, ὅχι νὰ φωνάξῃ καλὸν ἄνθρωπο τὸ Δαλέρη, ὅπως μοῦ τὸν εἶπε κρυφά. Ἐξαίρετα ὅμως μποροῦσι νὰ πῇ πὼς δὲν μάκουσε νὰ τὸν λῶ ἄτιμο καὶ νὰ βεβαιώσῃ ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγα ἐγώ. Γιατὶ ἐγὼ ἔλεγα τὴν ἀλήθεια. Θὰ δυσχεραίσω κανένα ὁ κι' λοχαγὸς ἂν ἔκιν' ἔτσι ; Καὶ θὰ μανάχαζε καὶ μένα νὰ τὸν ξεμασκαρέψω μὲ τίς τελευταῖες μου ἐρωτήσεις ;

Ῥωτοῦσα τὸν ἐαυτό μου : Ἐπιτρέπεται σ' ἐν' ἀληθινὰ τί-μο ἄνθρωπο νὰ λῇ δὲν εἶδα καὶ δὲν ἀκούσα, ἐνῶ καὶ ἀκουσε καὶ εἶδε ; ἢ νὰ λῇ δὲν εἶπα, ὅταν εἶπε καὶ τὸν ρω-τοῦν ; . . Ἐγὼ ἤμουν κατηγορούμενος, ἐκινδύνευα νὰ λίσω μιὰ βαρετὰ τιμωρία, κι' ὅμως δὲν ἀρνῆθηκα οὔτε λέξη ἀπ' ὅσα εἶπα στὸ Γαρίμπα. Ἀλλὰ ἐγὼ, βλέπατε, δὲν παρνοῦσα γιὰ «πρότυπο τιμῆς».

Μὲ τίς σκέψεις αὐτὲς πέρασα τίς ἡμέρας μου ἡμέρες στὴ φυλακὴ. Κι' αἰσθάνομαι πὼς εἶχαν τόση ἐπίδραση στὴν ψυχὴ μου καὶ στὸ χαρακτῆρα μου, ὅση κι' ὁ θάνατος τῆς Ἀγγέλας Ἀποτελεῖσθαι τὴν ἀπομόνωσή μου. Καὶ μ' ἔκα-ναν ὅπως διόδου «ἄλλον ἄνθρωπο» . . .

Ἡ μητέρα μου ἔρχοταν καὶ μ' ἔδλεπε σχεδὸν κάθε μέρα. Πήγαινε καὶ στὴ φυλακὴ τοῦ πατέρα μου. Ἐπισκεπτόταν καὶ τὸν τάφο τῆς Ἀγγέλας, ποὺ ἤθελα νὰ εἶναι πάντα στο-λισμένος μὲ λουλούδια. Δυστυχισμένη μου μητέρα ! Τὸ συλ-λογιζόταν καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψῃ, δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς της. Ὁ ἄνδρας της κι' ὁ γιὸς της στὴ φυλακὴ, ἡ νεφούλα της στὸν τάφο ! Πὼς δὲν τραλάθηκε καὶ τοῦ τὸν καιροῦ ἢ Σπάθαινα, θαύμα εἶναι. Εἶχε γερὸ μυαλό, φαίνεται, ἢ γυναῖκα αὐτὴ τοῦ λαοῦ.

Καὶ ὁ μόνον δὲν τραλάθηκε, παρὰ ἔδειξε καὶ μιὰ μεγάλη

γενναιότητα, μιὰ ἔκτακτη δραστηριότητα καὶ μιὰ θαυμαστὴ ἀντοχή. Ὅσες ἡμέρες ἔλειψα ἐγὼ ἀπὸ τοῦ σπίτι, αὐτὴ ἐφρόντισε γιὰ ὅλα σὰν ἄντρας. Δὲν ἔκλειπε ποτὶ, τοῦλάχιστο μπροστὰ μου. Κ' εἶχε τὴ σπάνια φρόνηση νὰ μὴ λέῃ ἀνότητα καὶ περιττά λόγια, ὅπως θῆκανε ἄλλη γυναίκα στὴ θέση της. Ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσω αὐτὴ τὴν ἄφωνα κι' ἀδάκρυτη ἐγκαρτέρηση τῆς μητέρας μου. Μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἦταν ἡ παρηγοριά ποὺ μοῦ χρειαζόταν γιὰ νὰ ζῶ.

Τὸ μόνο ποὺ ἔλεγε κάπου - κάπου ἦταν :

— Τόσα πράγματα ! Τόσα πράγματα ! . . Θεέ μου, ποῦ νὰ βαστάξῃ ὁ ἄνθρωπος ! . .

Κι' ὁμως βαστοῦσε.

Οἱ μέρες μου τελείωσαν. Ἐνα Σάββατο βγῆκα ἀπὸ τὴ φυλακή. Καὶ τὴ Δευτέρα ἦταν ἡ δίκη τοῦ πατέρα μου.

Μέρα ἡλιοφώτιστη μὲς' στὴ χειμωνιά.

Μέρα εὐτυχισμένη μὲς' στὴ δυστυχία.

Ὁ πατέρας μου ἀθωώθηκε.

Σύντομη δίκη. Ἀρχισε στὶς δέκα παρὰ τέταρτο κι' ὡς τὴ μισὴ μετὰ τὸ μεσημέρι ἦταν τελειωμένη.

Στὴν ἀπολογία τοῦ ὁ κατηγορούμενος τὰ εἶπε ὅλα καθαρά καὶ ξάστερα, διηγήθηκε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγάλματος, — ποῦ τὸ εἶδα τέλος πάντων κ' ἐγώ, γιατί' σὰ «σῶμα τοῦ ἐγκλήματος», εἶχαν φέρει στὸ Δικαστήριον τὸν μικρὸ χάλκινο Σάτυρο ποὺ κορδακίζε γελώντας, — καὶ συμπέρανε πῶς ἦταν θῆμα τοῦ Περικλῆ Γαρίμπα. Κι' ὅταν ὁ πρόεδρος τὸν ρώτησε τί συμφέρον εἶχε αὐτός ὁ Γαρίμπα νὰ τὸν καταστρέψῃ, ὁ πατέρας μου ἀποκρίθηκε :

— Εἶναι φίλος τοῦ κ. Δαλέρη. Αὐτὸ ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὸ τελευταίον ἐπιστάδιο μὲ τὸ γιό μου. Μεῦ φαίνεται πῶς ἀρκαί.

Στὸ ἀκροατήριον ἐγινε θόρυβος. Κι' ὁ πρόεδρος, χτυπώντας μὲ θυμὸ τὸ κουδούνι, ρώτησε τὸν πατέρα μου χωρὶς θυμὸ :

— Ὡστε ὁ κ. Δαλέρης θέλησε νὰ σὲ καταστρέψῃ ;

— Ὑποθέτω, ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου. Κι' ὁ λόγος τῆς ἐχθρας ἐναντίον μας εἶναι γνωστός στὴν κοινωνία.

— Παράλογο κι' ἀπίστευτο ! φώναξε ὁ πρόεδρος.

Οἱ ἐνορκιοὶ ὁμως κρυφομίλησαν.

Ὁ κ. Πονηράκης στὴν ἀγόρευσίν του, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ διαγωγή τοῦ Γαρίμπα, εἶπε τὴν γνωστὴ μας ὑπόθεσίν του. Τὰ τελευταία ὁμως γεγονότα, ἐπρόσθεσε, τὸν ἐκλόνιζαν κι' αὐτὸν καὶ τὸν ἔκαναν νὰ μὴ θεωρῇ ἀδύνατον καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πατέρα μου.

Ὁ πρόεδρος τὸν ἔκοψε :

— Προσέξτε ! Προσβάλλετε τόν κ. ὑπουργό τῆς Δικαιοσύνης !

Κι' ὁ δικηγόρος :

— Διόλου ! Γνωρίζομε καλά, ὅτι πολλές φορές, ἀφροσιμένοι τῶν πολιτευομένων προβαίνουν σ' ἐκδικήσεις γιά λογαριασμό τους χωρὶς ἐκεῖνοι νά ἔχουν εἶδηση. Καί δολοφονίας ἀκόμη ἔγιναν ἐτοι, ἀπό ὑπερβάλλοντα ζήλον.

Ἡ ὑπεκφυγή αὐτῇ ἔσωσε τόν κ. Πονηράκη ποῦ κινδύνεψε μιὰ στιγμή νά τιμωρηθῇ σάν ὑδριστής τοῦ κ. ὑπουργοῦ. Οἱ ἐνορκοὶ ὅμως κρυφομίλησαν πάλι. Ἦταν φανερό πὺς τοὺς εἶχαν γεννηθεῖ οἱ μεγαλύτερες ἀμφιβολίες.

Ὅσο γιά τὸ Γαρίμπα, αὐτὸς εἶπε τὰ ἴδια ποῦ εἶλεγε πάντα, χωρὶς νά προσθέσῃ ἢ νὰφαίρῃ λέξη. Γιά νά σωθῇ ὁ πατέρας μου, σκέφθηκε νά ἐνοχοποιήσῃ αὐτόν. Κανένα συμφέρο δὲν εἶχε νά βλάψῃ τόν Γεώργη τὸ Σπάθτ, καί τόν Δαλέρη δὲν τὸν ἐγνώριζε παρὰ «ἐξ ὄψεως κ' ἐξ ὀνόματος». Ὅταν ὁ δικηγόρος τὸν ρώτησε πὺς λοιπὸν ἐγὼ τοὺς εἶδα νά χαιρετιοῦνται μὲ τόση οικειότητα, ὁ Γαρίμπας ἀτάραχος ἀποκρίθηκε :

— Ὁ Δῆμος Σπάθης δὲ λέει τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ τὸ παιδί, ἀπ' ὅλες αἰτὰς τις ἱστορίας, κ'εἶπαθε' ἂν καί, καθὼς λένε, ποτὲ δὲν ἦταν σὲα καλά του. Ὅταν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ κ. ὑπουργὸς ἔφευγε ἀπὸ τὴ Βουλὴ, ἐγὼ, ποῦ τυχαίως βρέθηκα ἐκεῖ ἔξω, τοῦ εἶχαλα τὸ καπέλλο. Τί ἀπλοουστερο ; Εἶναι ἀνάγκη νά γνωρίζῃ κανεὶς ἕναν ὑπουργό, γιά νά τὸν χαιρετήσῃ μὲ τὸ καπέλλο ;

— Μὰ ὁ Δῆμος Σπάθης ἰσχυρίζεται ὅτι περνώντας, ὁ κ. Δαλέρης, ποῦ ἄλλωστε δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμα ὑπουργός, σὰς εἶπε : «Γεια σου, Περικλῆ μου».

— Δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ὁ κ. Δαλέρης μ' ἐχαιρέτησε κι' αὐτὸς μὲ τὸ καπέλλο. Λέξη δὲ μοῦ εἶπε. Τὸ «γεια σου. Περικλῆ μου» (κι' ἂν τόπε, γιὰτι ἐγὼ δὲν τὸ ἄκουσα), πιθανόν νάπευθυνόταν σὲ κανέναν ἄλλο. Γιὰτί ἦταν κι' ἄλλοι παρόντες τὴν ὥρα ποῦ ἔφευγε ὁ κ. ὑπουργός. Κ' ἴσως καί κανέναν φίλος ποῦ νά τὸν εἶλεγαν κι' αὐτόν Περικλῆ. Γιὰτί ὄχι ; Τὸνομά μου δὲν εἶναι μοναδικό !

— Πολὺ σωστό ! εἶπε ὁ κ. εἰσαγγελέας.

Τὴν παραμικρὴ ἐντύπωση δὲν μοῦ ἔκρινε αὐτὴ ἡ ἀρνηση τοῦ Γαρίμπα. Ὑστερ' ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ κ. Γιαννηκόπουλου, τίποτα δὲν μοῦ φαινόταν παράξενο. Ἀπεναντίας, ὅλα τὰ περίμενα ἀπ' ὅλους, χωρὶς νά κάνω ἐξαίρεση παρὰ μιὰ γιά τὸν πατέρα μου κι' ἄλλη μιὰ γιά τὸν εαυτό μου.

Δὲν λέω ὑπερβολή. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ κατάντησα νά πιστεύω πὺς οἱ μόνοι τίμιοι ἄνθρωποι στὸν κόσμον ἡμαστ' ἐμεῖς οἱ δυὸ ἄτιμοι !

Ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τῆς ὑπεράσπισης, μόνο ὁ Πολυγένης εἶπε πὺς εἶδε τὸ Γαρίμπα μ' ἓνα λούστρο ποῦ τοῦ κουδαλοῦσε ἓνα κουτί.

— Μεγάλο κουτί ; τὸν ρώτησε ὁ πρόεδρος.

— Ἀρκετὰ. . .

— Θὰ χωροῦσε μέσα αὐτὸ τὸ ἄγαλμα ;

— Θὰ τὸ χωροῦσε.

— Ἦταν ξύλινο κουτί ; Τὸ εἶδες καλὰ ;

— Τὸ εἶδα καλὰ, τῇ στιγμῇ ποῦ τὸ πήρε ὁ κ. Γαρίμπας ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ λούστρου καὶ τὸ ἐμπάσε στὸ μαγαζί. Ἦταν τυλιγμένο μ' ἓνα πανί, ἀλλὰ ξεσκεπάστηκε λιγάκι κ' εἶδα πὺς ἦταν ξύλινο.

— Κ' ἰσχυρίζεσαι πὺς εἶχε μέσα αὐτὸ τὸ ἄγαλμα ;

— Ἐγώ ; διαμαρτυρήθηκε ὁ Πολυγένης. Καθόλου ! Μπορεῖ νὰ εἶχε καὶ σὺκα καὶ κατόπι νὰ μπῆκε τὸ ἄγαλμα μέσα. Ἐγὼ λέω μόνο ὅ,τι εἶδα. Ἄλλο ζήτημα ἂν εἴμαι βέβαιος πὺς ὁ κ. Σπάθης λέει ὅλη τὴν ἀλήθεια.

— Καὶ γιατί εἶσαι βέβαιος πὺς ὁ κατηγορούμενος λέει τὴν ἀλήθεια ;

— Γιατί τὸν ξέρω καλὰ. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος γιὰ νὰ πῇ ψέμματα. οὔτε νὰ πάρῃ στὸ λαιμὸ τοῦ ἄλλου, οὔτε νὰ κάμῃ λαθρεμπόριο.

Τὰ ἴδια κατάθεσαν γιὰ τὴν τιμιότητα τοῦ πατέρα μου κι' ἄλλοι μάρτυρες. Ποτὲ δὲν πιστεῶ νὰ ἐγκωμιάσθηκε τόσο ἄλλος . . . σαράφης σὲ Δικαστήριον ! Κι' αὐτὸ μ' εὐχαρίστησε καὶ μάνακούφιος λιγάκι. Ἀλλὰ καθὼς ἀκούγα τὴν τόσαι εὐσυνειδήτη κατάθεση τοῦ κουμπάρου μας Τηλέμαχου, μοῦ ἦρθε μιὰ σκέψη. Ὅταν οἱ παλιάνθρωποι λένε τόσα ψέμματα γιὰ τὸ σκοπὸ τους, δὲνμποροῦσαν κι' οἱ καλοὶ ἄνθρωποι νὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ δικό τους ; Ὁ Πολυγένης ἄξαρνα ἦταν βεβαιότατος πὺς ἡ ἱστορία ἐγίνε ἀκριβῶς ὅπως τοῦ τῇ διηγήθηκε στὴ φυλακὴ ὁ πατέρας μου καὶ πὺς κανένας ἄλλος ἀπὸ τὸ Γαρίμπα δὲν τοῦ εἶχε πᾶσι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο. Γιατί λοιπὸν νὰ μὴ μπορῇ νὰ πῇ — ψέμματα — καὶ πὺς τὸ εἶδε ; Καὶ γιατί νὰ μὴ μποροῦν νὰ ποῦν τὸ ἴδιο κι' ἄλλοι δυὸ-τρεις γείτονες ποῦ θὰ εἶχαν τὴν ἴδια πεποίθηση στὴν τιμιότητα τοῦ πατέρα μου ; Γιὰ ἓνα τέτοιο ψέμμα, τίμιο κι' ἅγιο. δὲν ἐπρεπε νὰ αἰσθάνεται καθένας πολὺ μικρότερη τύψη παρὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴ βλαθερὴ, τὴν ἀδικίαν, ποῦ τὸν ἀναγκάζει καμμιά φορὰ νὰ λέῃ ἡ μεγάλη του, ἡ τυπικὴ καὶ σχολαστικὴ εὐσυνειδησία :

Οἱ ἐνορκιοὶ ὥστόσο δὲν ἐπαψαν νὰ κρυφομιλοῦν. Καί, μολοντί ὁ πρόεδρος δὲν εἰδείξε τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ πατέρα μου, καὶ μολοντί ὁ κ. εἰσαγγελεὺς ἐζήτησε χωρὶς ἐλαφρυντικά τὴν καταδίκη του, ἐκεῖνοι, ἀφοῦ

σκέφτηκαν δέκα λεπτά, τὸν ἐκήρυξαν παμψηφεί ἀθῶο «λόγῳ ἀμφιβολιῶν».

— Νὰ ἀφεθῇ ἐλεῦθερος ὁ κατηγορούμενος, ἐπρόσταξε ὁ πρόεδρος, ἂν δὲν κρατῆται δι' ἄλλην αἰτίαν.

Ἦταν τυπικό, ἀλλὰ τὸ πῆρα τοῖς μετρητοῖς. Κ' ἐφώνησα τρέχοντας στὸν πατέρα μου :

— Γιὰ καμμιὰ ! Μὰ καὶ γι' αὐτὴ ποὺ κρατήθηκε, μόνο στὴν Ἑλλάδα μποροῦσε νὰ κρατηθῇ καὶ νὰ μείνῃ στὴ φυλακὴ δέκα μῆνες !

— Λύεται ἡ συνεδρίασις ! φώναξε ὁ πρόεδρος μὲ θυμό.

Καὶ χτύπησε τὸ κουδούνι μὲ τόση λύσσα σὰ νὰ μοῦ ἔδινε μὲ δαδτο στὸ κεφάλι.

Ἀγκάλιασα τὸν πατέρα μου καὶ τὸν φίλησα.

Ἐκλαιγε ὁ δυστυχισμένος . . . Κ' ἐνῶ ἔσφιγγε τὰ χέρια τῶν φίλων ποὺ μᾶς περιστοιχισαν νὰ μᾶς συγχαροῦν, ἔσκυψε μιά στιγμὴ στ' αὐτὶ μου καὶ μοῦ εἶπε :

— Τί ὠφελεῖ τώρα ! . . Ἀς ἔρῃς. Ἐκείνη κι' ἄς πέθαινα ἐγὼ στὴ φυλακὴ !

ΤΟ ἴδιο ἀπόγευμα θέλησε νὰ πάμε στὸν τάφο τῆς. Καὶ μπήκαμε σ' ἓνα ἀμάξι, ἐκαίνας, ἡ μητέρα μου κι' ἐγώ.

Ἐνα χαμηλὸ κάγκελλο γύρο-γύρο, στὴ μέση μιὰ μαρμαρένια ἀπλὴ πλάκα μὲ τὸ χρυσὸ τῆς ὀνόμα :

ΑΓΓΕΛΑ

κι' ἀποπάνω, μισομαρμαρένο, τὸ τελευταῖο μου μπουκάτο.

— Ἐδῶ ! εἶπα.

— Ἐδῶ ! ξανάπε ὁ πατέρας μου μὲ τόνο.

Κι' ἀναλύθηκε σὲ κλάμματα, ὅπως τὴν πρώτη φορὰ ποὺ ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα μου τὴ συμφορὰ μας.

Πέρασε κλαίγοντας τὸ κάγκελλο, γονάτισε στὸ χῶμα, ἄφησε πάνω στὸ μάρμαρο τὰ λουλούδια ποὺ κρατοῦσε κ' ἐφίλησε τὸ σταυρὸ τῆς πλάκας.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ψιθύρισε μερικὰ λόγια ποὺ δὲν τᾶκουσα. Κάτι εἶλεγε τῆς πεθαμένης. Ποιὸς ξέρει τί ! Μὰ κάτι ποὺ μόνο πατέρας θὰ μποροῦσε νὰ τῆς πῇ. Καὶ τὼρ' αὐτὸς ἦταν ὁ ἀληθινὸς τῆς πατέρας.

Χωρὶς νὰ θέλω, συλλογίστηκα τὸν ἄλλον. Τί νὰ ἔκανε τάχα ὁ Δαλέρης τὴ στιγμὴ ποὺ ἓνας ξένος, ἓνας κάποιος Γεώργιος Σπάθης, ἐκλαιγε σπαραχτικὰ πάνω στὸν τάφο τῆς κόρης του ;

Στὴ Βουλὴ, περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς φίλους του, — φί-

λους σὰ τὸν Γαρίμπα, — εὐτυχισμένος, καρπωτός, ὁ κ. ὅπου-
γός οὗτε θὰ τὴ συλλογιζόταν ! . .

Ἡ ἐκδίκησή του, — τὸ μόνο ποῦ τὸν ἔκανε νὰ τὴ συλλο-
γίζεται, — εἶχε τελειώσει. Ἐκείνη ἦταν στὸν τάφο καὶ μετς
ἀπὸ πανοῦ του, πτώματα ζωντανά. Τί ἄλλο ἤθελε ;

Ὅταν γυρίζαμε ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο, ὁ πατέρας μου μὲ
ρώτησε :

— Τὰ τελευταῖα της λόγια τί ἦταν ; . . Τί σοῦ εἶπε πε-
θαίνοντας ; . .

— Δὲ μίλησε . . . δὲ μιλοῦσε, πατέρα . . .

— Πρωτύτερα ; . . ὅταν μιλοῦσε ; . . δὲ θυμᾶσαι τί σοῦ
εἶπε :

— Ὅχι ! . . Ὅσο κι' ἂν προσπάθησα, στάθηκε ἀδύνατο νὰ
θυμηθῶ . . . Ἐγὼ ἤμουν τόσο παραξαλισμένος κ' ἐκείνη δὲν
εἶχε καταλάβει πὼς θὰ πεθάνῃ . . . Μιὰ στιγμή βγήκα ἀπὸ
τὴν κάμαρα. Κι' ὅταν ξαναμπήκα, τὴ βρήκα ἀναίσθητη. Δὲν
συνῆλθε ἀπὸ τότε καθόλου. Καὶ ἐσφύχθη μ' ἓνα λυγρό.

— Τί κρίμα ! ἔκαμε ὁ πατέρας μου. Νὰ μὴ σοῦ μιλῇσιν ! . .
Νὰ μὴ θυμᾶσαι τὰ τελευταῖα της λόγια ! . . Κρίμα, κρίμα ! . .

Κ' ἡ μορφή του πῆρε μιὰ τέτοια ἀλγεινὴ ἔκφραση, ποῦ
θάλεγες πὼς ὁ πόνος του διπλασιάσθηκε ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ
ἔμαθε πὼς ἡ Ἀγγέλα πέθανε χωρὶς νὰ τοῦ μιλῇσιν.

Μὰ κ' ἐγὼ πολλές φορές τὸ εἶχα συλλογισθεῖ. Καὶ μάλι-
στα πολλές φορές εἶχα προσπάθησι νὰ μαντέψω τί θὰ μὸβ-
λεγε ἡ εὐτυχισμένη, ἂν καταλάβαινε πρωτύτερα πὼς σὲ λίγο
θὰ πέθαινε, ἢ ἂν μπορούσε νὰ μιλῇσιν ἀφοῦ τὸ κατάλαβε.

Καὶ — δὲν ξέρω γιατί, — ἀφότου μὲ ρώτησε ὁ πατέρας μου
καὶ λυπήθηκε τόσο ἅμα τοῦ ἀποκριθῆκα, μὸ φαινόταν πὼς
ἦταν κάποιον μυστικὸ ποῦ ἡ Ἀγγέλα τὸ εἶχε πάρει μαζί της
στὸν τάφο . . .

ΔΕΥΤΕΡΑ λευτερώθηκε ὁ πατέρας μου. Καὶ τὴν Τετάρτη
τὸ πρωτὶ, ὕστερ' ἀπὸ δέκα μῆνες, ἄνοιξε τὸ μαγαζί του.

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ κουμπάρος μας ὁ Πολυγένης,
— γιατί αὐτός τὸ ὀπνεοκίαιζε, — τοῦ τὸ εἶχε φυλάξει. Καὶ μάλι-
στα, ὅσο ἦταν κλειστό, ὁ καλὸς ἄνθρωπος δὲν ἐπαίρνε παρὰ
τὸ μισὸ νοίκι. Ἔτσι ὁ πατέρας μου τὰ βρήκε ὅλα ὅπως
σχεδὸν τὰ εἶχε ἀφήσει τὸν καναπέ, τὸ χρηματοκιβώτιο, τὸ
τραπέζι μὲ τὴ μόστρα, τὰ ἄλλα τραπέζια καὶ τὸ περίφημο
ἐκείνο ὄπου ἔγραφε ἄλλοτε ὁ φίλτατος Γαρίμπα.

Τοποθέτησε στὶς θέσεις τους τὰ κατασχεμένα ποῦ τοῦ εἶ-
χαν ἀποδοθεῖ — ὅσα τοῦλάχιστο ὑπῆρχαν ἀκόμα, γιατί πολλά
εἶχαμε πουλήσει. Ἡ πόρτα γυρτὴ ὅς γινόταν ἡ ἐτοιμασία,

διαπλατώθηκε. Ἡ μόστρα, γαρνιρισμένη, βγήκε μπροστά. Κι' ἀπὸ πάνω της ἔλαμψε πάλι, χρυσή σὲ μαύρο, ἡ γνώριμή μας ἐπιγραφή: «Γεώργιος Σπάθης, ἀργυραμοιβός».

Παρατάθηκα σ' αὐτὴ τὴ νεκρανάσταση ποὺ μὲ συγκίνησε βαθιά. Καὶ θυμοβλακίστικα τὸ πρόσωπο τοῦ πατέρα μου, ὅπως τὸ εἶδα τὴν ἡμέρα ἐκείνη, σοβαρό, ἀγέλαστο, μὰ εὐχαριστημένο, σχεδὸν χαρούμενο. Ἡ χαρὰ τοῦ ἦταν πένθημη, μὰ ἦταν χαρὰ. Ὁ ἄνθρωπος ἐκνέδρισκε τὸ νομὰ του, τὴν ὑπόληψή του, τὴν ἐργασία του. Δὲν ξεχνόβρε ὁμως οὐτ' ἐκείνη τὴ στιγμή, πὼς φοροβρε ὁλόμαυρη γραβάτα καὶ μαύρο καπέλλο μὲ πένθος πλατύ...

Χωρὶς κανένα δισταγμό, τριγύριζα στὸ σαράφικο καὶ τὸν βοηθόβρε. Δὲν ἤμαυν πιά ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ! Μποροβρε νὰ ὑπαίνω ἐλεύθερα ἀπὸ μαχαλὶ τοῦ πατέρα μου, νὰ μὲνω ὅσο θέλω καὶ νὰ κἄνω ὅ τι θέλω. Δὲ φοβόμουν μὴ μὲ ποδὺν σαράφη. Ἀς μ' ἐλεγάν. Μποροβρε καὶ νὰ γίνω...

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ μανέβριο αὐτὸ μακρινόβρε τῆς ὁδοῦ Αἰόλου δίπλα στὸ μεγάλο χρυσοχοεὶο ποὺ τὸ χόριζε ἕνας ἐυλότοιχος, τὸ θαμροβρε εἰς ἀρχῆς πιά δικόβρε κι' ἀπὸ τὸ καρδίβρε ὅπου ὁπηρετοβρε σὰν ἡμῶν σηματοφόρος. Βρισκόβρε πολὺ πιά καλὰ σ' αὐτό, μὰ τὸν πατέραβρε μου, μὲ τοῦς φίλουςβρε του, — καὶ τότε ἀκόβρε βῆν τὸ εἶχε μολύνει ὁ Γαρμπας, — παρὰ στὸ καρδίβρε τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ «Ν. Μιδουλη». Μοῦ πονοβρε ὅσο τ' ἔβλεπν κλεισμένο, ἔχει ἀλλῶς καὶ μόνο γιατ' ἦταν τὸ μαχαλὶ τοῦ πατέραβρε μου κ' ἡ πῆχβρε τῆς ζωῆςβρε μας. Καὶ στὴν πατρίδαβρε ἐπίσης ὁ πατέραςβρε μου εἶχε μαχαλὶ ποὺ μᾶς ἔτρεφε, μὰ δὲν τὸ ἀγαποβρε τόσο. Τέτοβρε δὲ ἦταν καὶ ἄλλο ποὺ τοῦ κἄκουβρε θὰ δοκίμαζε νὰ τὸ προδιοβρερίσω. Κι' ὅταν τὸ εἶδα πάλι ἀνοιχτό, ψητισμένο, μὲ τὴ μόστραβρε στὴν πόρτα καὶ τὸν πατέραβρε μου ἀπὸ πάνωβρε της, χάρηκα ὅσο μποροβρε πιά νὰ χαρῶ κι' ἐγώ...

Ἀν ὁπηρε τοῦλάχιστο μέρα ποὺ νὰ ἔσκασα κἄπως τὴ λύπηβρε μου καὶ τὴν πληγήβρε μου, ἦταν ἡ μέραβρε αὐτὴ ποὺ ἐκνέβρενοῖβε τὸ σαράφικο. Ὅλοι οἱ γαίοναες, ὅλοι οἱ παλοὶ φίλοιβρε ἦρθαν νὰ συγχοοβρεν τὸν πατέραβρε μου γιὰ τὴν «πανηγυρικὴ», ὅπως τὴν ἔλεγαν, ἀθώωσήβρε του. Ὑστεραβρε τοῦ εἶδαν καὶ τὰ συλλυπητήριάβρε τους γιὰ τὸ θάνατοβρε τῆς νόφηςβρε του, τὸ «μεγάλοβρε δυστύχημα». Μερικοὶ ὁμως τὲ ξεχνοβρεσαν κι' ὁλοσδιόλου, μολονότι ἔβλεπν τὴν πλατισταβρε μαύρηβρε γραβάταβρε ποὺ σκέπαζεβρε ὅλο τὸ ἄσπροβρε τοῦ πονκῆνισου. Ἡ χαρὰβρε εἶχε τὰ πρῶταβρε. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποὶ ἐβεβαίωναν τὸν πατέραβρε μου πὼς αὐτόβρε «τὸ ἤξερανβρε πρό πολλοῦ». Ἦταν ποτὶ δυνατόβρε νὰ τὸν κτεχδι-κᾶσουνβρε ἄνορκοὶ χωρὶς ἀποδείξεις; Οἱ ἀστυνόμοὶ, οἱ εἰσαγγε-λεις, οἱ πρόεδροὶ, οἱ δικαστές, ἦταν ἄλλο. Αὐτοὶ μποροβρεσαν νὰ παίρνουν ἀπὸ λόγια, ὅταν μάλιστα τοῦς τὰ σφύριζε κανέ-

νας ισχυρός. Οι ένορκοι όμως όχι. Δεν άκουγαν παρά τη συναίσθησή τους.

Δεν ξέρω αν και πριν αθωωθεί ο πατέρας μου, όλοι αὐτοί οι άνθρωποι είχαν την ιδέα πως ήταν πράγματι άθώος. Τώρα όμως φαινόταν βεβαιότατοι. "Ω, ούτε λόγος να γίνεται! Έκείνος ο παλιο Γαρίμπας τά είχε κάνει όλα. Ήταν φως φανερό.

Από την πρώτη αυτή μέρα, κι' ακόμα περισσότερο τις ακόλουθες, παρατήρησα πως όχι μόνο οι γείτονες κ' οι παλιοί φίλοι είχαν αποκαταστήσει στη συναίσθησή τους τον πατέρα μου, παρά κ' οι πιο μακρινοί, οι πιο ξένοι. Μπορώ να πω γενικά ή κοινωνία. Οι άνθρωποι του φερνόνταν πιά σε να μη του είχε συμβεί τίποτα, σε να μην είχε ακουστεί ποτέ. Κ' ίσως αν εγώ ζητούσα τώρα και την πιο έμπιστευτική θέση, δεν θα έδισταζαν να μου τη δώσουν. Μαζί με τον πατέρα έχγγινε ζόταν κι' ο γιός.

Κι' όμως ή αθωότη του Γεώργη Σπάθη δεν είχε αποδειχθεί καθόλου στο Δικαστήριο. Οι ένορκοι τον αθώωσαν γιατί είχαν άμπιστολίες. Μπορούσε λοιπόν εξαίρετα να ήταν κ' ένοχος. Άδίκτορο! Έρτανα που αθωώθηκε. Για την κοινωνία αυτή, ο τύπος ήταν όλο. Για να θεωρηθή άτιμος ο πατέρας μου, δεν γασιάστηκε παρά να κατηγορηθή και να φυλακισθή. Αθωώθηκε: Τελείωσε, ήταν πάλι τίμιος!

Άδικο λοιπόν είχα εγώ, που την είχα βράσει πρό πολλού αυτή την τιμή.

ΔΕΝ θεωρούμαι τώρα, πόσες ημέρες είχαν παράσει, — με βέβαια δεν θάταν πολλές... —

"Ένα βράδυ, ά γά, στο σαράφικο που ήμασταν οι δυό μας — κ' ή πόρτα γυρτή, — ο πατέρας μου γύρισε άξαφνα και μου είπε:

— Καί σύ, παιδί μου, τί σκοπεύεις τώρα να κάνης;

"Αδίσταχτα του αποκρίθηκα:

— Τίποτα!

Κ' έσκυφα πάλι σ' ένα χαρτί με λογαριασμούς.

Ο πατέρας μου δεν είπε λέξη. Σε λίγο τον ξανακοίταξα. Κ' είδα τά μάτια του προσηλωμένα μπρός του και βουρκωμένα. Τότε τα κατέβισα. Καί καθώς με τό κούνημα των βλεφάρων κυλούσαν δυο δάκρυα, ο πατέρας μου ψιθύρισε:

— Έχεις δίκιο! .. έχεις δίκιο! ..

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΙΧΑ νά ιδῶ τὸν λοχαγὸ Γιαννηκόπουλο ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς δίχης μου. Κ' εἶχαν περάσει ὡς εἴκοσι ἡμέρες, ποὺ εἰς δέκα ὅμως εἰς εἶχα κάνει στὴ φυλακὴ.

Ἐνα δειλιγὸ, ἐνῶ γύριζα ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο, ἐκεῖ κοιτᾷ στὴν Πύλιν τοῦ Ἀδριανοῦ, βρέθηκε ἄξαφνα μπροστὰ μου.

Ἀπλώνοντας τὰ χέρια, μοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο κι' ἀπότομα μοῦ εἶπε :

— Στάσου ! . . σέ ζητοῦσα . . . ἔχω κάτι νά σοῦ πῶ !

— Τί ἀγαπᾶτε ; τὸν ρώτησα περιφρονητικά.

— Εἶσαι ἕνας ἀτίμος ! μοῦ πέταξε κατὰμουτρα.

Καὶ συγχρόνως τραδήχθηκε λίγο, μὲ τὸ χέρι στὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του, σά νά φοβήθηκε μὴν τοῦ ριχτῶ.

Μὰ δὲν αἰστάνθηκα τὴν παραμικρὴ δραξὴ ! Δειλὸς δὲν ἐστάθηκα ποτέ μου· δυνατὸς ἦμουν τότε ἀκόμα· καὶ στοχάζουμαι πῶς ἂν ἐθύμωνα, δὲν θὰ μὲ φόβιζαν οὔτε δέκα σπαθιά. Μὰ δὲν ἐθύμωσα, νά ! Ἡ βριαιά αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου δὲν μάγγιξε καθόλου. Μεῦ ἔκαψε ἀστεία ἐντύπωση, — τόσο ποῦ μοῦ ἤρθε νά γελάσω. Καὶ θυμήθηκα αἰέτως τὸν Πετράκη τὸ Μαρμouρη καὶ τὴ συνάντησή μας ἐκεῖνη στὴν πατρίδα, στὸ τέλος τοῦ δρόμου ὅπου καθόταν ἡ Ἀγγέλα.

Δὲν ἐγέλασα· χαμογέλασα ὅμως κ' εἶπα :

— Αὐτὸ μόνο ; . . τίποτ' ἄλλο ; . .

— Εἶσαι ἕνας ἀτίμος ! ξανάπη οὗ Γιαννηκόπουλος. Καὶ σέ ζητοῦσα νά στοῦ πῶ ἀπὸ κεῖνη τὴν ἡμέρα.

— Τελοσπάντων, μοῦ τὸ εἶπατε.

— Ναί ! Σοῦ τό εἶπα καί στοῦ λέω. Κι' ἄν εἶσαι ἀντρας, κάμε τώρα ὅ,τι πρέπει !

Χαμογέλασα πάλι καί τοῦ εἶπα :

— Καί τί θέλετε νά κάμω, ἀφοῦ εἶμαι ἄτιμος ; . . "Ενας ἄτιμος κάνει τίποτα ; Νά, τοῦ τό λένε κατὰ πρόσωπο καί γελᾷ.

— Σέ εἶχα γιά πιό γυναικο, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἀφοῦ ἦσουν μάλιστα καί ἀξιωματικός. . . Ἀλλοιῶτεκα δὲν θάκανα τὸν κόπο.

Μοῦ ἦρθε ὁ οἶστρος.

— Δυποῦμαι πολὺ ποὺ δὲν μπορῶ νά σᾶς ἱκανοποιήσω, τοῦ εἶπα. Βεβαιωθῆτε πὺς δὲ θά μοῦ κόστιζε τίποτα νά σᾶς κολλήσω τώρα σ' ἐκεῖνο τὸ δέντρο, ὅπως ἔκαμα μιὰ φορά μ' ἕναν ἄλλο . . . συναδέλφο σας. Κ' ἐδῶ, αὐτὴ τὴν ὥρα καί μ' αὐτὸ τὸν παλιόκαιρο, εἶναι τόση ἐρημιὰ, ποὺ ἀπὸ πουθενὰ δὲ θά σᾶς ἐρχόταν βοήθεια . . . Ἀλήθεια, τί γυρεύετε σεις ἀπὸ θῶ ; . . Ἐγὼ γυρίζω ἀπ' τὸ Νεκροταφεῖο. Τελοσπάντων ! Τί νά σᾶς κάνω, ἀφοῦ ἀναγνωρίζω, ἀφοῦ παραδέχομαι κ' ἐγὼ πὺς εἶμαι ἄτιμος : Νά σᾶς ζητήσω τὸ λόγο, ἐπειδὴ μοῦ εἶπατε μιὰν ἀλήθεια : Περίεργο ! . .

Μ' ἄφησε νά τοῦ τὰ πῶ ὅλ' αὐτά, κουτώντας ὀλοένα τὸ κεφάλι του. "Επειτα ἔκαμα :

— Τὸ ξέρω τώρα πὺς εἰρωνεύεσαι. Κι' ἄν σοῦ τό ἐπιτρέπω, εἶναι γιὰτί σὲ παίρνω γιά τρελό.

— Ἀ, ὅχι ! φώναξα. Τρελὸς δὲν εἶμαι. Μόνο ἄτιμος. Δὲ φτάνει αὐτό ;

— Δὲν τὸ παραδέχεσαι δηλαδὴ : εἶπε μὲ ἄλλο ὕψος τώρα ὁ λοχαγός. Μά πῆς μου, στοῦ Θεό σου : Θάκαιε ποτὲ τίμιος ἄνθρωπος αὐτὸ ποῦ ἔκαμες ἐσύ ; . . Νά σοῦ ἐμπιστευθῶ ἐγὼ κάτι τι, νά σοῦ μιλήσω σὲ φίλος, νά σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου, καί σὺ νά μ' ἐκθέσης, νά μὲ προδώσης, νά τὰ πῆς ὅλα στοῦ Δικαστήριου ;

— Ἀ, κύριε λοχαγέ ! . . Ὁμολογεῖτε τώρα πὺς μοῦ τὰ εἶπατε καίνα ; . . Ἀλήθεια ; Γιατί ἐγὼ εἶχα ἀρχίσει νάμφιβαλλω . . .

— Καί βέβαια ποὺ τὰπα ! Ἀ' ἐν βῶ λ' ὦτρ, μάλιστα ! Τί, θά σὲ φοβηθῶ τώρα, νά τάρνηθῶ ;

— Ἐ, τότε ἔπρατε νά μὴ τάρνηθῆτε οὔτε στοῦ Δικαστήριου ! Γιατί τάχα ἐδῶ δὲ μὲ φοβάστε καί καί μὲ φοβηθήκατε ; Γιατί . . .

— Ἀ, μὰ εἶσαι πολὺ ἀλλόκοτος ἄνθρωπος ! "Η κάνεισ τώρα τὸ βλάκα :

— Ξέρω τί θέλετε νά πῆτε. Ἐδῶ εἶμαστε μονάχοι οἱ δυὸ μας, δὲν μᾶς ἀκούει κανένας, ἔ ; . . ἐνῶ στοῦ Δικαστήριου ἦταν τόσος κόσμος ! . .

— Τὸ κατάλαβες ἐπιτέλους !

— Ἔννοια σας καὶ τὸ εἶχα καταλάβει πρὸ πολλοῦ. Δὲ μοῦ λέτε ὁμως : Ἀπὸ φόβου σας οἱς τὸν κόσμο, γιατί τὰ σπρί-
δατε στήν κατάθεσή σας, γιατί λέγατε ψεμματα πὼς δὲν εἶ-
χατε ἀκούσει τίποτα, ἐνῶ τὰ εἶχατε ἀκούσει ὅλα ; . . Φιλικὰ
σὰς μιλῶ τώρα . . . Δὲν τὸ ξέρατε πὼς θὰ παίσωμαι κ' ἐγὼ
καὶ θὰ γύρουν νὰ βρῶ τὴν ἀκρῇ ;

— Ὅχι ! αὐτὸ δὲν τὸ περίμενα ποτέ. Σὲ εἶχα γιὰ τίμιον
ἄνθρωπον καὶ δὲν ἐφантаζόμουν πὼς θάδγαζες στὰ φόρα μιὰ
ιδιαιτέρη, ἐμπιστευτικὴ, φιλικὴ συνομιλία μας. Ἀλλοιωτικὰ
δὲν θὰ σοῦ τὴν ἔκανα. Δέει κανεὶς ποτὲ στὸν πρῶτον τυχόντα,
πὼς ἓνας Δαλέρης εἶναι παλιάνθρωπος ; Γελάστηκα· τὸ ἐξω-
τερικὸ σου, παιδί μου, ἀπατᾷ.

— Ναί, μέ παίρνει κανεὶς γιὰ τίμιον ἄνθρωπον, ἐνῶ εἶμαι
ἄτιμος . . . Ἔτσι λοιπόν· οἱς ἐκάνατε μιὰ ἄτιμία, ἐπειδὴ
εἶχατε τὴν ιδέα πὼς ἐγὼ εἶμαι τίμιος !

Ἐπειδὴ φυσόσας, ἀθόρμητα κ' εἰς τοῦ εἶχαμε κινηθεῖ πρὸς
τὴ Δανδροστοιχία. Καὶ μιλοῦσαμε συμπερπατώντας. Ἀλλὰ
οὐ αὐτὸ τὸ σημεῖον ὁ Γιαννηκόπουλος στάθηκε ἐκπληκτος.

— Ἀτιμία ! ; φώνηξε. Ἐκαμα ἐγὼ καμνὴ ἀτιμία ; . .

— Μὴ θυμῶνατε, τὸν ἔκιστα, γιατί δὲν σὰς εἶπα καὶ ἄτιμον.
Ὅπως δὲν εἶχα πεῖ οὔτε τὸν Δαλέρη. Σαῖς ὁμως, ἐνῶ τὸ ξέ-
ρατε αὐτό, γιατί μάκούσατε, μέ τὴ σιωπῇ σας ἀφησατε τὸ
Δικαστήριον νὰ συμπράγῃ πὼς εἰς ἄλλοι ψευδομάρτυρες ἔλα-
γαν τὴν ἀλήθεια. Καὶ συντελέσατε νὰ καταδικασθῶ, ἐνῶ ἀπὸ
σὰς μόνο περίμενα τὴν ἀθώωσή μου. Πῆτε μου τώρα εἰλι-
κρινῶς : ἦταν καλὸ, σωστό, τίμιον πρᾶγμα αὐτό ; καὶ δὲν εἶ-
μαι δικαιολογημένος γιὰ τὴν «ἀτιμία» ποῦ ἔκαμα ὑστερὰ
κ' ἐγὼ ;

Ὁ Γιαννηκόπουλος δὲν ἀποκρίθηκε. Κ' ἐκάναμε δέκα βή-
ματα σχεδὸν χωρὶς νὰ μιλήσῃ κανεὶς μας. Ἀλλωστε τὴ
στιγμὴ ἐκεῖνη φυσόσας τόσο δυνατὰ ποῦ δὲν θάκουγόμαστε.

Ἀξαφνὰ, ἤρθε πρὸς κοντὰ μου, πέρασε τὸ χεῖρ του στὸ
μπράτσο μου καὶ, σφίγγοντάς μου το νευρικὰ, μὰ καὶ φιλικὰ,
μοῦ εἶπε :

— Μὲ ἀφόπλισες, ποῦ νὰ πάρ' ἡ ὀργή ! Τὶ διαλεκτικὴ
εἶν' αὐτὴ ποῦ ἔχεις ἐσύ ; . . Πρῶτη φορὰ ἀκουσ' ἄνθρωπον νὰ
μιλᾷ ἔτσι κι' ἀπορῶ πὼς δὲν ἔγινες δικηγόρος ἢ πολιτευό-
μενος.

— ὦ, ναί ! φώναξα γελώντας. Καὶ καθὼς εἶμαι κι' ἄτι-
μος, θὰ πῆγαινα μπροστά, ἔ ;

— Ὅχι, ὄχι ! Ἄτιμος δὲν εἶσαι σὺ, οὔτε . . . ἐγὼ !

— Ἀνακαλεῖτε, κύριε Γιαννηκόπουλε ;

— Ναί, ἀνακαλῶ ! Καί, — δὲς μου τὴν εὐχαρίστηση νὰ τὸ

Ξαναπῶ, — ἄτιμος καὶ παλιάνθρωπος εἶναι ὁ Γαρίμπας πρῶτος κι' ὁ Δαλέρης δεύτερος.

— Ἡ καλύτερα, ὁ Γαρίμπας δεύτερος κι' ὁ Δαλέρης πρῶτος!

— Ὅπως θέλεις. Ὅχι ὅμως ἐσύ, ὄχι! Κι' οὕτε ἐγώ. Στὸ λέω πάλι, γιὰτ' εἶμαστε εἰς δύο μας. Οὕτε μᾶς βλέπει, οὕτε μᾶς ἀκούει κανεὶς. Χρὶ τόλμησε ὅμως πάλι νὰ πῆς στὸν κόσμον πῶς σοῦ εἶπα αὐτό κι' αὐτό. Θὰ τὸ ἀρνηθῶ καὶ νὰ τὸ ξέρης. Θὰ σὰ φτύσω, θὰ χυμῆξω ἀπάνω σου καὶ θὰ φωνάξω: «Ψέμματα! Ὁ Γαρίμπας εἶναι τίμιος! Ὁ Δαλέρης ἡ τιμὴ ἐναρκομένη! Καὶ μόνο αὐτός, ὁ Δῆμος Σπάθης, ὁ πιὸ ἄτιμος καὶ παλιάνθρωπος τοῦ κόσμου!...» Γεῖά σου!

— Ὅλ' αὐτὰ μοῦ τὰ εἶπε κρατώντας καὶ σφίγγοντάς μου τὸ μπράτσο. Εἶχαμε φτάσει στὴ μπούκα ἐνὸς δρομάκου ὅπου ἔφεγγε κ' ἓνα φανάρι. Καὶ μὲ τὸ «γεῖά σου», ὁ Γιαννηκόπουλος μᾶφθηκε ἀπότομα καὶ μπῆκε τρέχοντας στὸ δρομάκι ἐκεῖνο.

— Χαίρετε! τοῦ φώναξα καθὼς ἔφευγε. Ἀλήθεια, ἀν τύχη νὰ σὰς ξαναῖθῶ, πρέπει νὰ σὰς χαιρετήσω:

Κοντοστάθηκε καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε:

— Μπροστὰ σὰ κόσμον; Σοῦ τὸ ἀπχαρῶσω!... Οὕτε μὲ γνωρίζεις, οὕτε σὰ γνωρίζω!...

— Ὡραία! Ὅπως κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀθέμιτες σχέσεις...

— Ἀπαράλλαχτα!

Στάθηνκα καὶ τὸν ἔδλεπα ποῦ ἔφευγε, στὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ. Μοῦ πέταξε ἀκόμα:

— Θάρρησες ἐσύ νὰ μάθης τὸν κόσμον, μὰ πολλές φορές θὰ μὲ θυμηθῇς!

— ὦ, τιν ἔμαθα ἀπόψε! τοῦ φώναξα. Καὶ σὰς βεβαιῶ, πῶς ἐσὰς δὲ θὰ σὰς ξεχάσω ποτέ!

Καὶ ἔακολούθησα τὸ δρόμον μου πρὸς τὴ Δενδροστοιχία.

ΥΣΤΕΡΑ ἀπὸ μιὰ βδομάδα ὁ πατέρας μου ἔπρεπε ἄρρωστος.

Τοῦ εἶχε φανερωθῇ ἓνα ὀδυνηρὸ ἀπόστημα στὴ ράχη, ποὺ ὁ γιατρός τὸ ἀπέδιδε στὶς «στενοχώρες». Φυσικῶς, μᾶζους τόσον καιρὸ κι' ὁ κακόμοιρος ὁ γέρο-Σπάθης καὶ τώρα ἔπρεπε νὰ ξεθυμάνῃ. Πῶς φοβήθηκα μὴν εἶχε «φαρμακωθῇ» κι' αὐτουνοῦ τὸ αἷμα σάν τῆς Ἀγγέλας!...

Εὐτυχῶς ὄχι, τὸ κακὸ ἦταν περαστικόν. Ἐπρεπε μόνο νὰ τοῦ γείνῃ ἐγγχείρηση καὶ νὰ μείνῃ στὸ κρεβάτι κάμποσες ἡμέρες.

Τίς πρώτες τρεῖς, τὸ σαράφικο ἔμεινε κλειστό. Τὴν τετάρτη ὅμως, ἀφοῦ ἔγινε πιά ἡ ἐγχείρησις κι' ἤσυχάσαμε, ἐπρότεινε τοῦ πατέρα μου νὰ τὸ ἀνοίξω ἐγώ.

Ἔτσι πῆρα τὸν ὑπηρέτη μὲ τὰ κλειδιά κι' ἀνοίξα τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὸ σαράφικο.

Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορά πού θά δεχόμουν μουστερήδες. Εἶπα πῶς τὸν τελευταῖο καιρὸ βοηθοῦσα τὸν πατέρα μου σ' ὅλα. Ἐπειτα ὁ κουμπάρος μας ἦταν προθυμότετος νὰ μὲ ὀδηγῇ ὅταν εἶχα καμμιὰ ἀπορία. Καὶ τέλος, ποιὸς ἄλλος νομίζετε, μοῦ ἔγινε πολύτιμος βοηθός : Ὁ ὑπηρέτης ! Μὲ ὀρισμαένως πού αὐτὸ τὸ παιδί, τρία χρόνια τώρα στὸ σαράφικο, ἤξερε περισσότερα κι' ἀπὸ μὲνά κι' ἀπὸ τὸν Τηλέμαχο. Σὲ κάθε περίστασις μοῦ ἔδειχνε πῶς ἔπρεπε νὰ κάμω. Καὶ τίς περισσότερες φορές αὐτὸς πῆγαινε στὶς Τράπεζες κι' ὅπου ἄλλοι χρειαζόταν.

Ἔτσι τὰ κατάφερα. Καὶ κάθε βράδυ πού τοῦ ἔδιναν λογαριασμό, ὁ πατέρας μου ἦεν' εὐχαριστημένος.

— Νὰ ζήσης, παιδί μου, μοῦ ἔλεγε, πού στέκεσαι στὸ πόδι μου . . . Ἀλλὰ μόνο τώρα πού εἶμαι ἡρῶς. Δὲν εἶναι αὐτὴ δουλειά γιὰ σένα . . .

Ἐγὼ ὅμως ἔδρισκε πῶς ἦταν.

Οὔτε ἀπὸ κλίση βίβαια στὸ σαράφικο, μὰ οὔτε κι' ἀπὸ καλιὸ παιδιάτικο πείσμα, ἐπειδὴ, τάντα οἱ συνάδελφοί μου στὸ Ναυτικὸ μ' ἔλεγαν σαράφη. Ὡ, τοὺς τὸ εἶχα συγχωρέσει πρό πολλοῦ. Ἦταν μόνο ἀπὸ τὴν ἑλλειψὴ κάθε ἀνώτερης φιλοδοξίας, στὴ βῆσις ἀπαγοήτευσις πού μ' ἐκυρίαυε τώρα, κι' ἀπὸ τὴν ἐπιθυσίαν νὰ παραστῇω τὸν πατέρα μου πού εἶχε γίνει γιὰ μὲνα θυσία.

Ἄν μπορούσα, θά τοῦ ἐπρόσφερα φυσικὰ κἄτι καλύτερο, — ἐκεῖνο πού θά ποθοῦσα κ' ἡ πατρικὴ του καρδιά, — γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω καὶ νὰ τὸν ἐκανοποιήσω Ἀλλὰ στὴ θέση πού ἦμουν, δὲν εἶχα νὰ τοῦ προσφέρω παρὰ τὴν προσωπικὴ μου παρουσία καὶ βοήθεια. Δὲν ἔβρω, μὰ μοῦ φαινόταν τόσο μονάχος ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος στὸ μαγαζί του ! . .

Ὑπῆρχε ὅμως κ' ἓνας ἄλλος πρὸ σπουδαῖος λόγος. — τώρα τὸν καταλαβαίνω, — πού μ' ἐπρωχνε σ' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα : Δὲν εἶχε στὸν κόσμον μεγάλη ὑπόληψιν καὶ μεγάλη . . . τιμὴ. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τοῦλάχιστο, οἱ καλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν ἔκουγαν «σαράφη», ἐμόρφαζαν σὰ νᾶκουγαν «ἐδρίσκος». Μιὰ κἄποια κοινωνικὴ προκατάληψιν ἔχραινε ἀκόμα ἐκείνους πού ἀλλοῦσαν τὸ χρυσάφι μὲ παλιόχαρτα. Καθένας ἐπίστευε πῶς σ' αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ γινόταν κἄποια κατεργαριά, κλεψιά ἢ σχεδόν. Κι' ὅσο δίκαιος κι' ὀλιγαρκὴς κι' ἦταν ἓνας σαράφης, πάντα περνοῦσε γιὰ διάδοχος τοῦ παλαιοῦ «κολλυθιστοῦ», πού εἶχε τόσο κακὴ φήμη . . .

Ἔ, λοιπὸν κ' ἐγὼ ἤθελα ἓνα ἐπάγγελμα ποῦ ὁ κόσμος νὰ μὴν τὸ ἔχη γιὰ τόσο τίμιο, ὅσο τοῦλάχιστο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ, τοῦ δικηγόρου, τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ τραπεζίτη κι' αὐτοῦ ἀκόμα τοῦ ἐμπόρου. Ἄν μποροῦσα, θά παίρνα καὶ χειρότερο. Τὸ πιὸ ἄτιμο δὲν θὰ μ' ἐφόδιζε. Γιατ' εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τότε νὰ ριζῶνῃ μέσα μου ἡ ἰδέα πῶς ἡ τιμὴ εἶναι ὅλως διόλου ἄλλο πρᾶγμα, ἄσχετο, — ἓνα πρᾶγμα τόσο βαθύ, τόσο ψυχικό, τόσο ἀτομικό, ὥστε νὰ μπορῇ κανεὶς καὶ στὸ πιὸ ἄτιμο ἐπάγγελμα νὰ εἶναι ὁ πιὸ τίμιος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου.

Ὁ πατέρας μου εἶναι καλὰ. Κι' ἀπὸ τότε στὸ σαράφικο ἐργαζόμεστε πλάι-πλάι.

Καμμιά φορά, — γι' ἄσπετο, — τοῦ εἶπα :

— Ἔ, δὲν εἶναι καιρὸς νὰ προσθέσης στὴν ταμπέλα σου, κοντὰ στὸ Γεώργιος Σπύρης, καὶ υἱός;

Πικρογελοῦσε κ' ἐπαίτα μουρμούριζε ὅπως ἄλλοτε :

— Μὰ σαράφης, καὶ μένο παιδί !

Δὲν ἀπαντοῦσα, μὰ συλλογιζόμουν σοβαρότατα :

— Ἔ, καὶ νάμουν ἐλεύθερος ! . . Ὄχι' ἐγὼ δὲν ξέρω τί θὰ γινόμεν ! . .

Καὶ μοῦ ἐρχόταν στὸ νοῦ, μ' ἄλλη λέξη, ἡ ἐργασία τοῦ «μαστρωποῦ». Δὲν ἤξερα, δὲν μποροῦσα νὰ φαντασθῶ πιὸ ἄτιμο γιὰ τὸν κόσμο ἐπάγγελμα. Κι' ὅμως, εἶπα, δὲν μπορεῖ ἓνας μαστροπὸς νὰ εἶναι τίμιος καὶ ἓνας ὑπουργὸς νὰ μὴν εἶναι ; . . Ἐγὼ λοιπὸν θά ἤμουν τίμιος μαστροπός, ὅπως ἤμουν μιὰ τὸρὰ καὶ τίμιος ἀξιωματικός, ὅπως θὰ γινόμεν καὶ τίμιος μηχανικός, ὅπως ἤμουν τώρα καὶ τίμιος σαράφης.

Ἐλεγα κι' ἀποροῦσα πολὺ : πῶς τὸ ἀπλοῦστερο αὐτὸ πρᾶγμα δὲν τὸ ἀνιχνῶριζε ἡ κοινωνία, παρὰ ξεχωρίζε τίμια κι' ἄτιμα ἐπαγγέλματα, ἀντὶ νὰ ξεχωρίσῃ τίμιους καὶ ἄτιμους ἀνθρώπους, κ' ἐπίστευε περισσότερο στ' ἀξιώματα, στοὺς βαθμοὺς καὶ στὶς τιμὲς παρὰ στὴν ἀτομικὴ τοῦ ἀνθρώπου τιμὴ :

Κ' ἐκεῖνες ἰσα ἰσα τίς ἡμέρες ἔκαμα μιὰ συνάντηση ἐνῶμα πιὸ περίεργη ἀπὸ τὴν τελευταία μου μὲ τὸν κ. Γιαννήκο-πουλο.

Εἶχα μείνει ἔξω ἀργά. Γύριζα στὸ σπίτι ἀπὸ τὰ Πευκᾶκια, ὅπου εἶχα πάει ζητώντας κάποιον γιὰ ὑπόθεση τοῦ πατέρα μου. Ἐκεῖ, σ' ἓνα στενὸ, πολὺ πιὸ μπροστὰ μου, εἶδα δυὸ ἀνθρώπους μαζὶ. Πήγαιναν κουβεντιάζοντας. Ἄν κι' ἀπὸ τίσιν κι' ἀπὸ μακριά, τὸν ἓνα τὸν ἐγνώρισα ἀμέσως. Ἦταν ὁ Πατράκης ὁ Μαρμούρης, ὁ καλὸς μου «φίλος καὶ συνάδελφος» !

Μπορῶ νὰ πῶ πῶς εἶχα νὰ τὸν ἰδῶ γρόνια. Ἀπὸ κοντὰ μάλιστα, ἡ τελευταία φορά ποῦ τὸν εἶδα ἦταν ἀπὸ ὑπουργεῖο, τότε ποῦ μὲ συγχάρηκε πρῶτος γιὰ τὴν ἀπόφασή τοῦ Συμ-

βουλίου... Ἀπὸ τότε, πότε θλίψα ἐγὼ ἀπ' τὴν Ἀθήνα, πότε κείνος. Μὰ κ' οἱ δυὸ όταν ἤμαστε, δὲν βλέπομαστε, γιατί δὲν συχναζάμε στὰ ἴδια μέρη.

Μὰ τὴν ἐχθρὸ μου τὸν ἀπονδὸ, τὸν ἀνθρώπο ποὺ ἦταν ἴσως ἡ πηγὴ ὅλης μου τῆς δυστυχίας, τυπικά ἤμαστε ἀκόμα φίλοι. Μποροῦσα καὶ νὰ τὸν καλησπερίσω καὶ νὰ τὸν σταματήσω καὶ νὰ τοῦ μιλήσω. Καὶ καθὼς τὸν εἶδεπα νὰ πηγαίνει μπροστὰ κι' ὀλίγιστα βεβαιωνόμενον πὼς ἦταν αὐτός, — φοροῦσε πολιτικά, ρεπούμπλικα κ' ἕνα καφατὶ παλτὸ ποὺ σὲ φῶς τοῦ φαναριοῦ κοκκίνιζε λίγο, — μοῦ ἤλθε ἡ ἐπιθυμία, ἡ περιέργεια νὰ τὸ κάμω. Τί θὰ μοῦλεγε ἄραγε; Τί αἰτιμία θάδεναι πάλι ἀπὸ τὸ στόμα του;... Ὅσο γιὰ τὸ σύντροφό του, δὲν τὸν ἐγνώριζα, — ἀγνωστὸς μοῦ φάνηκε μὲ τὸ πρῶτο, — καὶ δὲν τὸν ἐπρόσεξα πιά. Ἀδιαφοροῦσα ἐντελῶς μὲ ποιεῖν ἦταν ὁ Πιτράκης ὁ Μαρμούρης. Αὐτὸς μόνο μ' ἐνδιέφερε τώρα. Κ' ἐτάχυνα τὸ βῆμα ἀπὸ πίσω γιὰ νὰ τὸν φτάσω.

Ἀλλὰ ἄμα λιγότερο ἔτσι ἡ ἀπόσταση ποὺ μὰς χωρίζε καὶ, ἀθέλητα, ἔριξα μιὰ ματιά καὶ στὸ σύντροφό του, μοῦ φάνηκε πὼς τὸν γνώρισα κι' αὐτόν... Αἰσθάνθηκα κάτι σὰν τρόμο, δὲν ἤθελα νὰ πιστέψω τὰ μάτια μου κι' ἄρχισα τώρα νὰ τρέχω, ἀλλὰ μὲ μιὰ προσπάθεια νὰ μὴν ἀντηχοῦν πολὺ τὰ βήματά μου. Γι' αὐτὸ μάλιστα κατέβηκα κι' ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιο καὶ περιπατοῦσα στὸ ὑγρὸ χῶμα τοῦ δρόμου μὲ τίς μύτες.

Ἐβδαιώθηκα.

Ναί, ἦταν αὐτός!

Ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπα!

Ὁ ἄλλος μου ἐχθρὸς, ὁ ἄλλος μου δῆμιος.

Κ' οἱ δυὸ τοὺς τώρα πηγαινάν μαζί.

Ἦταν λοιπὸν φίλοι;...

Δὲν εἶχα πιά τὸ θάρρος νὰ τρέξω. Παράτησα ὅπωςδιόλου τὴν ἰδέα νὰ μιλήσω τοῦ Πιτράκη. Δὲν θὰ ἤθελα μάλιστα οὔτε νὰ γυρίσω ἀξαφνα καὶ νὰ μὲ ἰδῇ ἀπὸ πίσω του. Κι' ἄρχισα νὰ περπατῶ σιγά, πολὺ, σιγότερα ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐκείνους, κάνοντας νὰ μεγαλώνῃ πάλι ἡ ἀπόσταση ποὺ μὰς ἐχώριζε.

Ἀλλὰ όταν ἐφθασαν στὸ τέλος τοῦ στενοῦ ποὺ ἐβγαζε σ' ἕνα δρόμο μεγάλο, στάθηκαν καὶ χαιρετίσθηκαν. Τοὺς εἶδα πολὺ καλά. Χαιρετίσθηκαν χωρὶς τοιριμόνιες μὰ καὶ χωρὶς διαχύσεις, σύντομα, γοργά, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν οἰκσιότητα ἀνθρώπων ποὺ χωρὶς νὰ εἶναι καθαυτὸ φίλοι, συνδέονται ὁμῶς στενά.

Μὰ γιὰ τί, ἀπὸ τί, πὼς μποροῦσε νάταν δεμένοι ἕνας Πιτράκης Μαρμούρης μ' ἕναν Περικλῆ Γαρίμπα;

Μπὰ! Ἔτσι δὲν ἦταν κ' ἕνας Περικλῆς Γαρίμπα μ' ἕνα Κωνσταντῖνο Δαλέρη;...

Κοντοστάθηκα. Περίμενα πῶς ἀπὸ καὶ ὁ ἓνας θὰ τρα-
δεῖσας δεξιὰ κι' ὁ ἄλλος ἀριστερά. Καὶ τότε, — μοῦ ἦλθε μιὰ
τιγμὴ ἢ ἰδέα, — θὰ προχωροῦσα κ' ἐγὼ, θὰ κυνηγοῦσα μο-
νάχο τὸ Γαρίμπα καὶ θὰ τὸν ἀρπαζα πάλι ἀπ' τὸ λαιμό...

Ἀλλὰ ὄχι. Μετὰ τὸ χαιρετισμό, μόνο αὐτὸς ἐστρίψε
ἀριστερά. Ὁ Πατράκης γύρισε πάλι στὸ στενὸ καὶ μὲ γοργό
βῆμα ἐρχόταν τώρα ἴσως σὲ μένα!

Τότε θυμήθηκα πῶς ἐκεῖ κοντὰ ἦταν τὸ σπίτι τοῦ θείου
του, τοῦ βουλευτῆ. Ἐκεῖ καθόταν ὁ νέος ἀνθυποπολιάρχος
ὅταν ἔμεινε μὲ ἄδεια στήν Ἀθήνα. Κι' ἀφοῦ ἐξέθαλε τὸ Γα-
ρίμπα ὥς τὸ μεγάλον δρόμον, γιὰ νὰ τὰ ποῦν ἀκόμα λίγα, —
τὸ Γαρίμπα πρὸ ἴσως θ' ἐκ τὸν γύρῃς στὸ σπίτι τοῦ ἡ θὰ τὸν
συνόδεψε ὥς ἐκεῖ, — γύριζε τώρα νὰ κοιμηθῇ.

Νὰ τὸν χαιρετήσω; νὰ τὸν ἀποφύγω; Δὲν ἤξερα τί νὰ
κἀμω.

Ἀλλὰ ὁ Πατράκης μ' ἐγνώρισ' εὐθὺς καὶ μ' ἐχαίρετ' ὡς
ποῦτος.

Ἐβίβει μάλιστα μεγάλη χαρὰ καὶ μεγαλύτερη ἐκπλήξη
ποῦ μὲ συναντοῦσε, ὥστε ἀπὸ καιρὸς καὶ ζαμάνια, νύχτα
ὄρα, στὸ δρόμον του.

— Μὰ ποῦ ἦσουν ἀπὸ δῶ;... Τί γυρεύεις ἐσὺ στίς γει-
τονιές μας;...

Πρὶν τοῦ ἀπαντήσω σ' αὐτό, πῆρε ὄψος περίλυπον κ' ἐξα-
κολούθησε:

— Ἀλὺθετα, δὲ σὲ συλλυπήθηκα γιὰ τὸ δυστύχημά σου. Μὰ
ἐλπιῖται τότε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα... Ἡ καίμενη ἡ Ἀγγελα!...
Νὰ μὴ μπορέσω νὰρθῶ εὐτε στήν κηδεῖα της...

— Εἶναι μοιραῖο, φίλε μου! τοῦ ἀποκρίθηκα. Κάθε φορὰ
ποῦ θ' ἐμὲ βλέπῃς ἐσὺ, ἡ θὰ μὲ συλλυπῇς καὶ ἡ θὰ μὲ συγ-
χαίρῃς.

— Ἀ, ναί! ἔκαμε σὰ νὰ μὴν κατάλαβε καὶ νὰ μὴ θυμή-
θηκε. Σὲ συγχαίρω καὶ γιὰ τὴν ἀθώωση τοῦ πατέρα σου. Ὁ
καίμενος! τί ἄδικο πράμμα! Νὰ μείνῃ ἓνα χρόνον σχεδὸν στὴ
φυλακὴ χωρὶς νὰ ἔχη κινεῖ τίποτα. Φεβρό!

— Καὶ ξέρεις, τοῦ εἶπα τότε ἐγὼ, (ὃ, μὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ
κρατηθῇ περισσότερον!) ποῖός τὰ ἔκαμε ὅλ' αὐτὰ;...

— Ναί... βέβαια... τὸ διαβασα στίς ἐφημερίδας...
κάποιος μασκαράς ποῦ τοῦ πῆγε τὸ ἀγαλματάκι καὶ τὸν πῆρε
στὸ λαιμό του τὸν ἀνθρώπον.

— Ἀκριβῶς! ὁ μασκαράς ποῦ ἦσουν τώρα δὲ μαζί του!
Ὁ Πατράκης ἐδειξε τὴ μεγαλύτερη ἐκπλήξη τοῦ κόσμου.

— Ποῖός;... φιθύρις. Ἐγὼ;...

— Εὐὺ! Δὲν ἦσουν μὲ τὸ Γαρίμπα τὸν Περικλῆ;... Ναί,
ναί, μαζί δὲν πῆγατε ὥς τὴ γωνία κουβεντιάζοντας καὶ χωρι-
στήκατε ἐκεῖ;

— Είσαι καλά ; ..

Κι' ὁ Πατράκης ἔβαλε τὰ γέλια.

— Τί ; ἔκαμα ἐκπληκτος τώρα κ' ἐγώ. Δὲν ἦταν ὁ Γαρίμπας αὐτός ποὺ ἦταν μαζί σου τώρα δὲ ; Τὸ ἀρνεῖσαι : ..

— Τί λές, καλέ ! φώναξε ὁ Πατράκης. Αὐτός ποὺ εἶδες ἦταν ὁ Κώστας ὁ Νησιώτης, θάτος ἐνός συναδέλφου μου, τοῦ ὑποπολιάρχου Παντερμᾶ . . . Τόσο μοιάζει τοῦ Γαρίμπα ; ..

— Μπᾶ ! Μ' ἐγάλασαν λοιπὸν τὰ μάτια μου ;

— Σ' ἐγάλασαν βεβαίωτατα ! .. Καὶ ποὺ τὸν ξέρω ἐγώ αὐτὸν τὸ Γαρίμπα ποὺ λές ; Καὶ τί σχέσεις θὰ εἶχα μ' ἕναν ἀρχαιοκάπηλο ; ..

— Περὶεργο ! Κι' ὅμως θάκοδα τὸ κεφάλι μου πὼς ἦταν αὐτός !

— Βλέπεις πὼς γελιέται κανεὶς καμμιά φορὰ ; .. Μὰ . . . τὸν εἶδες καλὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἦταν μαζί μου : Ἐρχόσουν ἀπὸ πίσω . . .

— Μὰ τὸν εἶδα καὶ προφίλ, τῇ στιγμῇ ποὺ χαιρετιστήκατε . . . Κ' ἤμουν ἀρκετὰ κοντά. Τὰ ρούχα του, τὰ γένεια του, τὸ ὄφρος του, ὅλα . . . Τόσο πιά νὰ γελασθῶ ;

Ὁ Πατράκης ἔκαμε τὸ σταυρό του.

— Ἐπιμένεις λοιπὸν πὼς ἤμουν μὲ τὸ Γαρίμπα καὶ σοὺ λέω τώρα ψέμματα ;

— Ξέρω κ' ἐγώ : .. ὅχι ! ἀφοῦ μοὺ λές πὼς ἦταν ἄλλος . . .

— Κι' ἂν δὲν βλέπομαστε τώρα γὰ μιλῆσουμε, νὰ ἐξηγηθοῦμε, θίμενες μὲ τὴν ιδέα πὼς ἐγὼ εἶχα φίλια, γνωριμιά, σχέση ὁποιαδήποτε μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ πῆγε νὰ σᾶς καταστρέψῃ ; ..

— Τ' ὁμολογῶ. Αὐτὴ τὴν ιδέα θὰ εἶχα . . .

— Ἐλα, Χριστέ ! Ἄλλο τοῦτο πάλι ! Μὰ πὼς φαντάστηκες πὼς μποροῦσα ποτὲ νὰ γνωρίζω ἐγώ, ὁ Πατράκης Μαρμύρης, ἕνα παλιό Γαρίμπα ;

— Ἀπόρησα κι' ἐγώ. Μ' αὐτὸς ὁ παλιό-Γαρίμπας εἶναι, βλέπεις, φίλος τοῦ πρώην παθεροῦ μου. Κ' εἶπα πὼς πιθανὸ νὰ τὸν γνώρισες στοῦ Δαλέρη.

— Ἐχεις μεγάλο λάθος ! Κανένα Γαρίμπα δὲν ἐγνώρισα ποτὲ στοῦ Δαλέρη. Ὅστε συχνάζουν στὸ σπίτι του τέτοιοι ἄνθρωποι. Μὰ καὶ σὺ μιά φορὰ ἤσουν σπιτικός. Εἶδες ποτὲ ἕκα κανένα Γαρίμπα ;

— Στὸ σαλόνι. ὅχι βέβαια . . . Στὸ γραφεῖο ὅμως . . . Καὶ στὸ γραφεῖο δὲν πῆγαινα ἐγώ.

— Μὰ οὔτε ἐγώ ! .. Καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ βγάλῃς αὐτὴ τὴν ιδέα καὶ νὰφήσης πιά τὴν προκατάληψη ποὺ ἔχεις γιὰ μένα. Ναί, ναί, ἔχεις τὴν προκατάληψη πὼς εἶμαι . . . ἐχθρός σου θανάσιμος ! Καὶ νά, μόλις μὲ εἶδες μ' ἕνα ἄνθρωπο, ποὺ τὸ ἐξωτερικὸ του σοὺ θύμιζε τὸ Γαρίμπα, — δὲ λέω, ὁ ἄν-

ἄνθρωπος μπορεῖ καὶ νὰ τοῦ μοιάζῃ, — ἀμέσως φαντάστηκες, ἐνόμισες καὶ πείστηκες πῶς ἦταν αὐτός!.. Σὲ στράβωσε ἡ προκατάληψη!.. Πάμε λίγο, νὰ σὲ πᾶω παρακάτω... Ἀφοῦ ἡ τύχη τόφερε νὰ συναντηθοῦμε, ἄς ἐξηγηθοῦμε καλότερα...

Κινήσαμε μαζὺ πρὸς τὸ μεγάλο δρόμο κι' ὁ Πετράκης ἐξακολούθησε :

— Καὶ πρώτα-πρώτα θέλω νὰ μοῦ πῆς τί κακὸ σοῦ ἔκανα ἐγώ; Γιατί δὲν ξέρω κανένα. Ἀς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ παιδικήσια. Εἶχες τὸ παράπονο, — τὸ θυμάμαι, — πὼς στή Σχολὴ σὲ κατηγοροῦσα. Ἔ, φέμματα! Ποτὲ δὲν εἶπα κακὸ γιὰ σένα. Μόνο πού σὲ φούσκωνε κείνος ὁ ἀνακατοσοῦρης ὁ Πετουνιατῆς. Μπορεῖ νὰ μὴ σὲ παραχώνευα, μπορεῖ καὶ νὰ σὲ ζήλευα λιγάκι, — νά, τώρα πού πέρασε, σὸ λέω, — μὴ γιὰ νὰ σὲ συκοφαντήσω, νὰ σὲ βλάψω, ποτέ! Δὲν εἶναι τοῦ χαρακτήρος μου! Ἐπειτα ἦρθε τὸ ἐπαισόδιο τῆς... συχωρεμένης τῆς Ἀγγέλας. Θυμᾶσαι βέβαια... Τὴν ἐπαιρνες ἀπὸ πίσω καὶ σοῦ ἔκανα τὴν παρατήρηση. Γιατί, θέλεις νὰ σὸ πῶ τώρα, νὰ σὸ ἐξομολογηθῶ; Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, — παιδακῆσαι σοῦ λέω, — τὴν ἀγαποῦσα κι' ἐγώ.

— ὦ, αὐτὸ τῶρα...

— Βριστήκαμε, πιαστήκαμε, θαρτήκαμε, μᾶς χωρίσανε, τελείωσε! Ἐγὼ περίμενα νὰ με καλέσης σὲ μονομαχίᾳ, ἐσὺ περίμενες νὰ σὲ καλέσω ἐγώ καὶ τὸ πρῶμμα ἔμεινε ἔτσι. Τόσο τὸ καλότερο!.. Ἐπειτα γνωρίστηκες μὲ τοὺς Δαλεραίους. Κ' ἐγὼ κατάλαβα τότε πὼς ἡ μακαρίτισσα σ' ἀγαποῦσε. Ἐ, ἀπὸ κείνη τῇ στιγμή, ἔβαλα δυὸ μεγάλας προσπάθειες: πρῶτο νὰ πνίξω τὸ αἰσθημά μου γιὰ τὴν Ἀγγέλα καὶ δεύτερο νὰ χωνέψω σένα. Καυχῶμαι, — ἀκοῦς, Δῆμο; καυχῶμαι — πὼς τὰ κατάφερα καὶ τὰ δυὸ περίφημα. Κι' ἀπὸ τότε δὲν σοῦ ἔκανα παρὰ καλὸ.

— Καλὸ : εἶπα χωρὶς νὰ θέλω.

— Καλὸ! ἀποκριθῆκε ἔντονα ὁ Πετράκης. Καὶ μπορῶ νὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω ὅποτε θέλεις! Πῶτης τὸ γέρο-Δαλέρη νὰ σοῦ πῇ, τί τοῦ εἶπα γιὰ σένα κι' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σὲ μπάσῃ σὸ σπῆτι τοῦ κι' ὅστερα πού τοῦ ζήτησες τὴν Ἀγγέλα. Ὁ ἀδερφός σου, ὁ ἀδερφός σου, δὲν θὰ σὲ οὐστᾷνε καλότερα ἀπὸ μένα. Καὶ σ' αὐτὸ ἔχω μάρτυρες καὶ τὸ Γιαννάκη καὶ τοὺς Μπράληδες καὶ τὴ Δαλεραῖνα κι' ὅλους πού, δόξα σοι ὁ Θεός, ζοῦνε...

— Δόξα σοι ὁ Θεός! εἶπε κι' ἐγὼ χωρὶς νὰ θέλω.

— Πάει κι' αὐτό. Ζήτησες τὴν Ἀγγέλα, δὲν σοῦ τὴν ἔδωσαν, τὴν ἔκλεψες, τελείωσε. Μὲ συγχωρεῖς δηλαδὴ πού σοῦ θυμίζω πράγματα τόσο θλιβερά, μὰ εἶναι ἀνάγκη...

— Δὲν πειράζει, λέγε...

—“Επειτα ἦρθε τὸ Παιθαρχικὸ Συμβούλιο. Ἦρουν μέλος κ' ἐγώ. Καὶ ξέρεις γιατί μ' ἔβαλαν; Γιατί ἤθελαν πρὸς χάρη σου νὰ βάλουν κ' ἕνα νεότερο, ἕνα δικό σου, ἕνα συμμαθητὴ σου, ἕναν πατριώτη σου ἐπτάλους. Καὶ διάλεξαν ἐμένα. “Ε, θὰ μὲ διάλεγαν ποτέ, ἂν μὲ ἤξεραν γιὰ ἐχθρό σου; Κι' ἂν ἤμουν πάλι ἐχθρός σου, δὲν θὰ σοῦδιναν μαῦρο; Στὸ χέρι μου ἦταν. Δὲν τῶκανα ὁμως. Οὕτ' ἐγὼ ἀνάγκη νὰ σοῦ ὀρκιστῶ, γιατί ξέρεις πῶς ἀθωώθηκες παμφηφεί!

— Πραγματικῶς . . .

—“Αἰνῶ τώρα πόσο ἐπηρέασα καὶ τοὺς ἄλλους, ποὺ στήν ἀρχὴ ἦταν πῦρ καὶ μανία ἐναντίο σου! Ἀδιάρκο, ἐγὼ δὲ θέλω νὰ μοῦ χρωσίτζ τὴν ἀθώωσή σου. Θίλω μόνο νὰ θυμᾶσαι τὴ λευκὴ φήφο ποὺ σοῦῶσα, ἐνῶ μποροῦσα κάλλιστα νὰ σοῦ δώσω μαῦρη.

— “Α, ὅσο γι' αὐτό . . .

—“Επειτα χωριστήκαμε. Εὐὲν παραιτήθηκες, ἐγὼ ἔμεινα. Καθένας τράδησε τὸ δρόμο τοῦ. Καὶ νὰ ἤθελα, δὲ θὰ μποροῦσα πιά νὰ σὲ βάλω. Μὰ . . . καὶ πότε θέλησα; Πίς μου: κακὸ σοῦ ἔκαμα ὅς τῶρα ἦ καλὸ; Σὺν ἐχθρός σου φέρθηκα ἢ σὺν καλυτέρῳ φίλῳ; Πίς μου, στὰ Θεό σου! Μίλησ' ἐλεύθερα. Θέλω νὰ σ' ἐντυπωσιάσω θέλω νὰ σὲ πείσω!

Τί νὰ τοῦ πῶ; Πῶς ὁ Γιαννῆκης ὁ Αὐλῆτης, ποὺ τὸν ἔφερνε μάρτυρα, μὲ εἶχε παρὶς πῶς μὲ κατηγοροῦσε στὸν πατέρα του; Ἡ πῶς στὸ Παιθαρχικὸ Συμβούλιο τόνεῖχαν βάλει γιὰ νὰ μὲ μαυρίσιν, ἀλλὰ δὲν τόλμησε νὰ τὸ κάμῃ, ὅταν εἶδε τὴν ἀγανάκτηση τῶν ἄλλων, τῶν μεγάλων, γιὰ τὸν ἀδικοκατατρεγμό; Ἡ πῶς ἤμουν βεβαίωςτος πῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε μαζί του πρὸ ὀλίγου ἦταν ὁ Περικλῆς ὁ Γαρίμπας αὐτοῦσιος κι' ὀλοζώντανος;

Ποτέ δὲν θιχρίσκα τὴν ἀκρὴ μὲ ἄνθρωπο ποὺ μὲ γελοῦσε μπροστά στὰ μάτια μου μὲ τόση ἀναίδεια: «Ὁ Γαρίμπας;!» — “Ὁχι, ὁ Κώστας ὁ Νησιώτης!» Πολὺ πιὸ εἰλικρινὴς ἦταν ἐκεῖνος ὁ Γιαννηκόπουλος. Σοῦ ἔλεγε: «Μάλιστα, εἰς δίκιο, λές τὴν ἀλήθειαν, μὰ ἐγώ, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν ἔχεις μάρτυρες, θὰ σὲ διαφεύσω». Ἐπειτα, πρὸς τί νὰ συζητήσω μὲ τὸν Πετρίκη Μαρμύρη; Τί μ' ἔδανε πιά μαζί του; Οἱ δρόμοι μας, ὅπως εἶπε κι' αὐτός, εἶχαν χωρισθεῖ. Κ' ἡ Ἀγγέλα ἀκόμα, ποὺ μαζί μὲ τὴ στολὴ τοῦ ναυτικοῦ Δοκίμου, μᾶς εἶχε κάνει ἀντίζηλους ἐχθρούς, ἦταν τώρα στὸν τάφο.

Προσποιήθηκα λοιπὸν πῶς τοῦ ἀναγνωρίζω τὸ δίκιο.

— Καλὰ, τοῦ εἶπα, ἀφοῦ εἰν' εἶσαι. Δὲν ἔχω καμμιά δυσκολία νὰ πεισθῶ πῶς σὲ παρεξηγοῦσα.

— Τὸ λές ἀλήθεια;

— Ναί . . .

— Μοῦ εἰναις τὸ λόγο τῆς τιμῆς σου;

Τῆς τιμῆς μου ! Αἰωνίως - αὐτὴ ἡ τιμὴ ! Μὰ τί μεγαλό-
 τση εὐχαρίστηση ἔθελα τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ, παρὰ ν' τοσλα-
 πατήσω ἀκόμα μιὰ φορά τὴν τιμὴ, — τὴν τιμὴ ποῦ πίσταυς ὁ
 Πετράκης ὁ Μικρούρης κ' οἱ ὅμοιοι του, — κάνοντας ψεύτι-
 κο ὄρκιο σὶδνομά της ; Κι' ἀδίσταχτα, μὲ μιὰν ἄγρια χαρὰ
 τοῦ ἀποκρίθηκα :

— Ναι, σοῦ δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου ! . .

Κατεχάρηκε κ' ἐκεῖνος.

— Ἀ, σὲ πιστώω ! φώναξε. Ἔτσι, μπράβο ! Μὰ δὲν σοῦ
 εἶπα πῶς ἦταν καλοτυχία νὰ παντρευθῆς ἄ ὅψε καὶ νὰ ἐξη-
 γηθῆς μιὰ γιὰ πάντα : Θι εὐχαριστήσω τὸν κ. Νησιώτη
 γιὰ . . . τὴν ὁμοιότητά του μὲ τὸ Γαρίμπα ! . . Ἐλα τώρα,
 εἶναι νωρὸς ἀκόμα, Πάμε νὰ πιθῶμε καὶ μιὰ μπύρα, γιὰ
 νὰ ποτελσιώσουμε . . .

ΜΙΛΩΝΤΑΣ ἔτσι καὶ σκαδὸν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε,
 εἴναυε κατεβεῖ ὡς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου. Μὲ μπουκουλὰ,
 ἡ ἰδίᾳ ποῦ ὑπάρχει καὶ σήμερ διπλὰ σὸ ἑξαχαροπλαστεῖο
 τοῦ Γιαννίτση. — φάγγοβολοῦσε μπῆστα μάς. Κ' ἐκεῖ μὲ
 τραβῶσε τὴρ ὁ Πετράκης.

Τοῦ εἶχα ὅσπτε κοτζῆνι λόγῳ τιμῆς. Νὰ μὴν πῶ μετὶ του
 κ' ἓνα ποτήρι μῦθοα :

Μπήκαμε, καθήσαμε, παραγγέλναμε κ' ἐξακολουθήσαμε
 τὴν ὁμιλία μάς.

Δη' αὖτὴ ὁ Πετράκης μόνο μίλοῦσε καὶ σὲ γκαροῦνε καὶ
 σὲ μένω. Καὶ τώρα . . φιλοσοφοῦσε ἀπάνω στὴ ζωὴ μου.

— Ἀς εἶναι, μοῦ εἶπες, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ νερνήθῃ πῶς
 ἐσὺ στήθηκες ἐξαιρετικὰ ἄτυχος ἄνθρωπος . . . Ἀπὸ τὴ μιὰ
 ἀτυχία ἐπεφτες στὴν ἄλλη . . . Κι' ὁμῶς εἶχες καὶ καλοτυ-
 χίες. Μικροῦ, παρα' εἰγματος χάρη, τὴν ἔχεις ποῦ σ' ἀγά-
 πησε τόσο ἡ μακαρίτισσα ; . . Ἐνας ἄλλος στὴ θέση σοῦ
 θὰ ἐπωφελεῖτο καὶ σήμερ θά'ταν εὐτυχισμένος. Μὰ ἐσὺ,
 νὰ ποῦμε τὴν ἰλήθεια, δὲν τὰ κατὰφερες καὶ τόσο καλά. Τί
 νὰ σοὶ κάνω ! Δὲ ρώτησες τότε καὶ κανένα. Ἄν ρωτοῦσες
 ἄξαφν ἐμεῖ . . .

— Τί θὰ μὲ συμβόλευες ; τὸν ρώτησε μὲ περιέργεια.

— Ἔρω κ' ἐγώ ; . . ψιθύρισε σὲ νὴ τὸ μετάνοιωσε.

— Ὅχι, σὲ παρακαλῶ, νὰ μοῦ πῆς . . .

— Μὴ νὰ μίλοῦμε τώρα γιὰ περασμένα . . .

— Μὰ ἴσα ἴσα γι' αὐτό . . . μπορεῖς νὰ μιλήσης . . .

— Ἐ, λοιπὸν, ἀφοῦ μοῦ δίνεις τὴν ἄδεια, θὰ σοῦ τὸ πῶ.
 Ἔκαμες τότε μιὰ πολὺ μεγάλη ἀνοησία.

— Ποῦ τὴν ἔκλεψα ;

— Ὅχι, καίμένα, ἀλλὰ ποῦ τὴ στεφανώθηκες τὴν ἰδίᾳ

μέρα ! Αυτό δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάνης, ἂν δὲν σοῦ ἔδιναν τὴν προίκα. Καὶ νὰ ἰθὺς πὼς θὰ σοῦ τὴν ἔδιναν τότε τρέχοντας. Θὰ σὲ παρακαλοῦσαν μάλιστα, στὰ πόδια σου θίπαφταν. Σέραις πὼς κάνουν αὐτοὶ γιὰ τὴν τιμὴ τους ;

— Ἄ, γιὰ τὴν τιμὴ . . .

— Φυσικά ! Ἄν ἔκανες ἔτσι, σήμερα ἡ θέση σου θάταν πολὺ διαφορετική. Καὶ θάχες καὶ τὴ γυναικούλα σου, γιατί, — αὐτὸ τὸ εἶπαμε ὅλοι. — ἀπὸ τίς λύπες, τίς στενοχώριες καὶ τίς σύγχυτες ἀδυνατίες ἡ δυστυχισμένη καὶ δὲν μπόρεσε ν'ἀνθέξῃ στὴν πρώτη γέννα. Θὰ μοῦ πῆς : φταίει κι' ὁ παθερός σου. Ναί . . . ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ θυμὸς τοῦ βόσταξε πολὺ. Ἀποῦ, ὁ εὐλογημένος, εἶχε σκοπὸ νὰ σὰς συχωρέσῃ, μποροῦσε νὰ τὸκανε πιὸ γρήγορα.

— Ἡ τοῦλάχιστο νὰ μὴ μάς ἔκανε τόσα κακά ! εἶπα πάλι χωρὶς νὰ θέλω.

Ὁ Πατράκης μὲ κοίταξε μὲ ἀπορία.

— Τί κακὰ ; φιθύριος. Ὁ κύριος Δαλιέρης σὰς ἔκανε κα-
νένα κακό ;

Ὁρισμένως μοῦ κινοῦσε τώρα τὴν περίεργεια ἡ φιλικὴ γλώσσα τοῦ Πατράκη. Καὶ γιὰ νάκουσε τι θάλαγε, τοῦ ἀπαρίθμησα ὅλες τίς συμφορὰς ποὺ ἐπαόλυνε ἐναντίον μας ὁ πρῶν παθερός μου.

Ὁ Πατράκης μᾶκουσε ὑπομονητικά. Κ' ἔπειτα ἔκαμε τὸ σταυρό του, ὅπως καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ τοῦ εἶπα πὼς ἦταν μὲ τὸ Γαρίμπα.

— Τίποτα ! τίποτα ! τίποτα ! φώναξε μόλις μπόρεσε νὰ ξαναμιλήσῃ. Μὰ εἰς, παιδί μου, πάσχεις ἀπὸ μανία καταδιώ-
ξεως ! Ἔτσι νομίζεις ; πὼς ὁ κύριος Δαλιέρης ; . .

Καὶ μοῦ τὰναίρεσε ἕνα-ἕνα ὅλα !

Χωρὶς νάνακατεῦθῃ καθόλου ὁ πρῶν παθερός μου, μὲ καταδιώξαν γιὰ τὸν παράτυπο γάμο ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτι-
κῶν κι' ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ν. Μιχούλη». Μπορεῖ νὰ μὲ κα-
τήγγειλε κι' ὁ Δαλιέρης πὼς τοῦ ἔκλεψα τὴν κόρη του, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε γιὰ τὸν «τύπο» χωρὶς νὰ ἐπιμελῇ καὶ νὰ τιμωρηθῇ. Ἐπειτα τοῦ τὸ ζήτησε κι' ὁ κυβερνήτης ποὺ ἦταν φίλος του :
«Σὰς παρακαλῶ νὰ τὸν καταγγεῖλετε !» τοῦ εἶπε. Κι' αὐτὸ ὁ Πατράκης τῷερε καλὰ «ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία». Ἐπίσης χωρὶς νάνακατεῦθῃ καθόλου ὁ ἄνθρωπος, μὲ μετέθεσαν στὸν «Πη-
νειό» καὶ μ' ἐστειλαν στὸ Τοαγέζι, γιατί ἦταν ἡ σειρά μου κι' ἀνάγκη τῆς «ὑπηρεσίας». Οὕτε ἦταν λόγος νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ Ναυτικόν, ἐπειδὴ θὰ χωριζόμουν λίγους μῆνες τὴν Ἀγγέλα — ποὺ τὸ κάτω-κάτω μποροῦσε νὰρθῇ στὸ Τοαγέζι, — οὕτε ὁ Δαλιέρης ποὺ μὲ εἶχε γιὰ φρονιμότερο, θὰ φανταζόταν τέτοιο πρᾶγμα γιὰ νὰ τὸ προκαλέσῃ. Ἐπειτα ὁ Πατράκης ἤρθε στὴν ἱστορίᾳ τοῦ πατέρα μου, ποὺ φαινόταν πρὸς τὴν

ἤξερε πολὺ καλὰ. Μόνο ἓνας «μανιακὸς» θὰ μπορούσε πάλι νὰ φανταστῇ πὺς τὴν ἔκαψε ὁ Δαλέρης, μεταχειριζόμενος ἕναν παλιο-Γαρίμπα! Ἦταν δυνατό; Μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψῃ ἄνθρωπος; Γίνονται τέτοια πράγματα στὸν κόσμo;

Κι' ὁ Πιτράκης ἔφτασε στὸ συμπέρασμα:

— Ἐχεις, φίλε μου, μεγάλο λάθος. Παρεξηγῆς τὸν κ. Δαλέρη, ὅπως μὲ παρεξηγοῦσες καὶ μένα. Ὁ πεθερὸς σου μπορεῖ νὰ μὴ σὲ ὑπεστήριξε. Δὲν σὲ καταδίωξε ὁμως, ὄχι. Θὰ τὸκανε ἂν ἦσουν μόνος. ἂν μπορούσε, νὰ ἐκδικηθῇ ἔτσι μόνο σένα. Μὰ μὴν ξεχνᾷς πὺς ἦταν δεμένη μαζί σου κ' ἡ Ἀγγέλα. Καὶ τὴν κόρη του τὴν ἀγαποῦσε. Τὸ ξέρω πολὺ καλὰ. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ τοῦ περνοῦσε κάθε θυμὸς. Γιὰ νὰδλεπε μάλιστα κανένα ἐγγονάκι καὶ νὰ σοῦλεγα ἐγώ... Μὰ δὲν εἶχες τύχη, καίμνε. Καὶ κακοκεφαλιά καὶ ἀτυχία. Ὡς ποῦ ἦρθε καὶ τὸ ἀνεπανόρθωτο...

Ἐδῶ σκυθρωπάσε, σόπασε κι' ἔπειτα ἄφαρνα:

— Ἀλήθεια, μὴν ἔχεις καὶ τὴν ἰδέα πὺς ὁ Δαλέρης ἐνῆργησε νὰ καταδικαστῇς τώρα ποῦ τὸν ἔδρισες ἄτιμο;

— Ἀ, ὄχι... Αὐτὸ πιά ἦταν τῆς «ὕπηρεσίας», τὸ παραδέχουμαι.

— Ξέρω κ' ἐγώ! Γιατί οὔτε μὲ δυὸ χρόνια δὲν θὰ ξοφλοῦσες, ἂν κινούσε τὸ δαχτυλάκι του ὁ Δαλέρης. Δὲν ἔφρισε ἐσὺ τῇ δυνάμει του! Ἡ νομίζεις πὺς θάθωφάταν ποτὲ κι' ὁ πατέρας σου ἂν ὁ Δαλέρης ἤθελε νὰ καταδικαστῇ; Τί λέω; Θὰ γλύτωνες καὶ σὺ ἀπὸ τὸ Συμβούλιο, ἂν ἀνακατευτόταν ὁ Δαλέρης; Μὰ κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ σοῦδινα μὰρρο, ἂν μοῦ τὸ ἀπαιτοῦσε. Γιατί δὲ θὰ μπορούσα νὰ κάμω ἄλλοιως. Τὸ ξέρεις πὺς ἂν εἶμαι σήμερα ἀνθυποπολιάρχος, σ' αὐτὸν τὸ χρωστῶ;

— Τὸ ξέρω... αὐτὸ τὸ ξέρω!

— Μὴν ἔχεις λοιπὸν τέτοιαις ἰδέαις, γιατί' εἶναι κι' ἀμαρτία... Σὲ βεβαίω. Δῆμο. Εἶσαι τόσο γελασμένος!..

Καὶ πάλι σόπασε σκυθρωπὸς καὶ πάλι εἶπε ξαφνικά:

— Ὅσο συλλογιέμαι πὺς, ἔστω καὶ μιά στιγμή, σοῦ πέραςε ἡ ἰδέα πὺς κ' ἐγὼ ἀκόμα ἤμουν ἀνακατωμένος στὴν ἱστορία τοῦ πατέρα σου!

— Ἐσὺ;... Μὰ ὄχι!..

— Ναί, ναί!.. Βάζω στοίχημα πὺς ὅταν μὲ εἶδες, δηλαδὴ ὅταν σοῦ φάνηκε πὺς μὲ εἶδες μὲ τὸ Γαρίμπα, θὰ εἶπες μέσα σου: «Νά! φίλος τοῦ Γαρίμπα! μαζί θὰ κάμανε τὰ σχέδια!» Ἀ, μὴ τοῦ τὸ ἀρνηθῇς, τὸ καταλαβαίνω. Γι' αὐτὸ μάλιστα μοῦ εἶπες πὺς σοῦ φάνηκε φυσικὸ νὰ τὸν γνωρίζω, ἀφοῦ εἶναι φίλος τοῦ Δαλέρη. Μὰ δὲν παραπονιέμαι. Ἐνὰ Δαλέρη, ἕναν ὑπουργὸ τέλοσπάντων, τὸν ἐνόμιζες! κανὸ

νά συμπράξη με τὸ Γαρίμπα· καὶ δὲν θὰ ἐνόμιζες ἐμένα, ἔναν ἀπλὸ ἀνθυποπολιάρχο; Ἄς εἶναι!..

Χωρὶς νὰ θέλω, θυμῆθηκα ἐδῶ τὸ λόγο τοῦ Γιαννηκόπουλου· Καὶ ψιθύρισα:

— Δὲν ξέρω τὸν κόσμον...

— ὦ, βεβαιότατα, ἀποκρίθηκε ζωηρὰ ὁ Πετράκης. Ἄν τὸν ἤξερες, δὲν θάπεφτες τόσο ἔξω. Τελοσπάντων, τὸ ἀναγνωρίζεις τώρα:

Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἤξερα οὐτ' ἐγὼ. Ἡ ὁμιλία αὐτῇ, οἱ ἀπανωτὰς ἀναμνήσεις ποῦ μοῦ ἔφερνε, ἡ μπόρα, ἡ νύστα, — γιὰτ' ἦταν κι' ἀργά, — ὅλα μὲ εἶχαν παραζαλίσει. Τὸ ἀναγνωρίζω ἡ ἐμένα μὲ τίς ἰδέες μου;

Ὅπωςδὴποτε εἶχα μπουχτήσῃ. Καμμιὰ δρεξη, καμμιὰ περιέργεια δὲν αἰσθανόμουν πιά νὰκούσω κι' ἄλλα ἀπὸ τὸν Πετράκη. Κι' ἀποκρίθηκα:

— Μπορεῖ νάχης ἕκιο... τὸ ἀναγνωρίζω... Μὰ νὰ φεύγουμε κιόλα, γιὰτ' εἶναι μιὰ καὶ εἰκοσι κ' ἐγὼ κάθουμαι μακριὰ καὶ ξυπνῶ πρῶτ'...

— Καλὰ, πάμε.

Φώναξε τὸ γκαρσόνι γιὰ νὰ πληρώσῃ καὶ μὲ κοίταξε μὲ συμπάθεια. Σὲ λίγο:

— Πῶς ἄλλαξες, μοῦ εἶπε. Πάντα ὁμορφος, δὲ λέω, μὲ ἀλλοιωτικὸς...

— Ἀδ' νάτησα...

— Ἀμ' τόσα πού τραβήξες, κατῆνε! Καὶ φαίνεται, θὰ δουλεύς πολὺ... Τί ἐργασία κάνεις τώρα;

— Τίποτα... ἔτσι κάθουμαι καὶ κλαίω τὴ μοῖρα μου... Βοηθῶ λίγο τὸν πατέρα μου στὸ σαράφικο καὶ τίποτ' ἄλλο.

— Δὲ θὰ ξαναπῆς στὴ Λιέγη, νὰ πάρῃς τὸ δίπλωμά σου;

— ὦ, τί νὰ τὸ κάνω; Τώρα πιά!

— Ναί, δὲν ἔχεις ἄδικο... Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα τόσο μεγάλο δυστύχημα... καθένας στὴ θέση σου... Δὲν ἀξίζει ὅμως πάλι καὶ τόση ἀπελπισία... Στὴν ἡλικία σου, θὰ μπορούσες νὰ ξαναρχίσῃς τὴ ζωὴ σου δέκα φορές... Γιατὶ τάχα;... Ὁ καιρὸς εἶν' ὁ καλύτερος γιὰτὸς...

Βγήκαμε στὸ δρόμο. Ἐνόμιζα πῶς ὁ Πετράκης θὰ μὲ καληνύχτιζε, νὰ τραβήξῃ γιὰ τὸ Κολωνάκι. Μὰ ἐπέμεινε νὰ μὲ συνοδεύσῃ ἀκόμα λίγο παρακάτω... γιὰ νὰ μὲ παρηγορήσῃ.

— Δὲν εἶναι καλὸ πράμμα ἡ ἀπελπισία, ἐγκαλοῦθησε. Τόσο νέος!.. Ἐ, βέβαια, δὲ σοῦ λέω νὰ ξαναπαντρευτῇς, γιὰτὶ ξέρω πόσο ἀγαποῦσες ἐκείνη τὴ δυστυχισμένη. Μπορεῖς ὅμως νὰ ζήσης...

— Ζῶ, βλέπεις...

— Μὰ καλύτερα! Τί διάβολο! ὁ πατέρας σου ὁ κατῆ-

νος εἶδεφε τόσα γιὰ νὰ γίνης σαράφης ; Δὲν τὸν συλλογιζο-
σαι κι' αὐτόν ; .. Ἐγώ, στὴ θέση σου, ξέρεις τί θάκανα ;
Θὰ ξαναγύριζα στὸ Ναυτικό.

— Ἀ, ὄχι, εὐχαριστῶ ! φώναξα.

— Μὰ γιατί, καί μένεις ; Ἐσὺ παραιτήθηκες τότε μόνο
γιὰ νὰ μὴν ἀποχωριστῇς τὴν Ἀγγέλα. Ἀλλὰ τώρα πιά . . .

— Ὅχι, ὄχι, δὲν παραιτήθηκα μόνο γι' αὐτό . . .

— Μὰ γιὰ τί ἄλλο ; Ποῦ δὲν σὲ προβίβασαν ; Μὰ ἦταν τὸ
σκάνδαλο τῆς ἀπαγωγῆς στὴ μέση, εἰδεμὴ . . .

— Ὅχι, οὐτε γιατί δὲν μὲ προβίβασαν παραιτήθηκα !

— Γιὰ τί λοιπόν ;

— Θέλεις νὰ στὸ πῶ ; Γιατί στὸ Ναυτικό μοῦ ζητοῦσατε
μιὰ τιμὴ ποῦ ἐγὼ δὲν τὴν ἔχω.

— Ἐσὺ ; δὲν ἔχεις τιμὴ ἐσὺ ; Τί λές ἐκεῖ !

— Ναί ! Καί γι' αὐτὸ δὲ θὰ ξαναγυρίσω. Ἀκόμα λοιπόν
δὲν τόμαθες ἐσὺ πῶς ἐγώ . . . εἰμ' ἕνας ἄτιμος ;

Μὲ κοίταξε κατάπληκτος, κόντοστάθηκε καὶ φιθύρις :

— Ἄτιμος ;

— Ναί, νάί ! Κι' ὥς τώρα μοῦ τόχουν πει κατὰ πρόσωπο
δυό : Ἐσὺ ἕνας κι' ὁ λοχαγὸς Γιαννηκόπουλος, ὁ φρουραρ-
χος τῆς Βουλῆς—τὸν ξέρεις ;—δυό. Ἐμένα, —θυμάσαι ;—σ'
ἐκόλλησα στὸ δέντρο, μὰ τότε ἀκόμα δὲν πο' ἀναγνώριζα
καὶ μοῦ φαίνεται πῶς μ' ἐβρίζες, μὰ συκοφαντοῦσες. Τὸν
Γιαννηκόπουλο ὅμως δὲν τὸν κόλλησα στὸ δέντρο, γιατί τὸ
εἶχα πιά ἀναγνωρίσει.

Ὁ Πετράκης ἀεκκολουθοῦσε νὰ μὲ κατὰξυ, μὰ μ' ἕνα
ῥυθμὸς οἴκτου ποῦ ἔλεγε φανερά : « Ὁ κακόμοιρος τρελά-
θηκε ! . . » Καὶ τοῦ τὸ εἶπα :

— Μὰ παίρνεις γιὰ τρελό ; .. Ἐχεις λάθος. Δὲν εἰμαι
παρὰ μόνο ἄτιμος. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶπα καὶ τοῦ Γιαννηκό-
πουλου.

Χαμογέλασε βίαια καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε :

— Ὅτε ἄτιμος εἶσαι, οὐτε τρελός. Παρὰ ἢ ἀστειεύσαι,
ἢ σ' ἐπικαιοσὴ ἢ μύθρα. Πιστεύω τὸ δεύτερο. Εἶσαι . . . ζαλι-
σμένος. Καὶ σέφνῃ νὰ πᾶς νὰ κοιμηθῇς. Καληνύχτα !

Εἶχαμε φτάσει στὴ διασταύρωση μὲ τὴν ἐδὲν Ὀμήρου. Κι'
ἀπότομα κῆπως, ψυχρά, χωριστήκαμε. Μὲ γοργὸ βῆμα καὶ
σὰ θυμωμένος, ὁ Πετράκης πῆρε τὸν ἀνήφορο. Καὶ μὲ γοργό-
τερο ἐγὼ τὸν κατήφορο.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ αὐτὴ μ' ἀναστάτωσε τόσο, ὥστε ἐμείνα ἀγρυπνος ὡς τὸ πρῶτ'.

Ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς Ἀγγέλας, συχνά μὲ κρατοῦσαν εὐτὴς οἱ βασανιστικὲς ἀυπνίες. Ἐκείνη τῇ νύχτᾳ εἶχα μιὰ ἀπὸ τίς βασανιστικότερες.

Κι' ἄλλες φορές τὸ συλλογίστηκα καὶ τὸ φοβήθηκα : Μὴν ἔπασχα πραγματικὰ ἀπὸ μιὰ μανία καταδιώξεως : Μὴν ἔπαιρνα γιὰ ἐχθροὺς καὶ τοὺς φίλους μου ἀκόμα ; Μὴν ἦμουν γελασμένος γιὰ ὅλα καὶ γιὰ ὅλους ; . . Ἐκείνη τῇ νύχτᾳ τὸ συλλογίστηκα καὶ τὸ φοβήθηκα ζωηρότερα παρὰ ποτέ.

Ἔδλεπα μὲ τὴ φαντασία μου τὸ μικρὸ χάλκινο Σάτυρο, ποὺ ἦταν τώρα στὸ Μουσεῖο, καὶ μοῦ φαίνόταν πὼς γελοῦσε μὲ μένα . . .

Ναί, θάκεδα τὸ κεφάλι μου πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποῦ τὸν εἶδα στὸ πλάν τοῦ Πετράκη, ἦταν ὁ Γαρίμπας. Μ' ἂν δὲν ἦταν ; Ἀν πραγματικῶς τοῦ ἔμοιαζε λίγο στὸ σουλούπι ὁ Κώστας ἐκεῖνος ὁ Νησιώτης, ὁ θελὸς τοῦ ὑποπλοίαρχου Παντερμᾶ, κ' ἐγώ, ἐπειδὴ τὸν εἶδα μαζί μ' ἓνα ἐχθρό μου, τελειοποίησα ἀμέσως μὲ τὴν φαντασία μου τὴν κάποια ὁμοιότητα, ὥστε νὰ μοῦ φανῇ ὁ Γαρίμπας αὐτοῦσιος ;

Ὅπως τὸ μάντεψε κι' ὁ Πετράκης, πραγματικῶς ἄμα τοὺς εἶδα μαζί, εἶπα μέσα μου : Νὰ μὲ ποιὸν ἐπικοινωνοῦσαν Δαλέρης καὶ Γαρίμπας ! Νὰ ὁ ἄνθρωπος ὁ μεσάζων, ποὺ τοῦ κάκου προσπάθησε τότε νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ ὁ Τηλέμαχος ὁ Πολυγένης ! Ἦταν ὁ Πετράκης ὁ Μαρμούρης, ὁ ἄλλος θανάσιμός μου ἐχθρός ! . . Ἐνα μυστήριον φωτιζόταν γιὰ μένα ἐκείνη τῇ στιγμῇ. Λυγνόταν ἓνα αἰνίγμα ποὺ τόσο μὲ εἶχε βασανίσει. Ναί, ἀλλὰ μήπως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ φαντασία μου τελειοποίησε πρὸ εὐκολα καὶ πρὸ γρήγορα τὴν ὁμοιότητα τοῦ Γαρίμπας μὲ τὸ Νησιώτη ;

Κ' ἐδῶ παρουσιάζόταν καινούργιον αἰνίγμα, καινούργιον μυστήριον γιὰ μένα. Ἦταν ἢ δὲν ἦταν ;

Ἄλλ' ἂν δὲν ἦταν, νὰ ποῦ ἀπέδωσα στὸν Πετράκη μιὰν

ἀτιμία πού ὀρισμένως δὲν τὴν εἶχε κάμει. Κι' ὅπως τὸν ἐνοχοποιούσα ἀδίκᾳ γι' αὐτὴ, ἔτσι ἄδικα μπορούσε νὰ τὸν φορτωνόμουν καὶ γιὰ τίς ἄλλες. Ποιὸς, παραδείγματος χάρι, μοῦ εἶχ' ἐγγυηθεῖ τότε πῶς στὸ Παιθαρχικὸ Συμβούλιο μῆλῃς γι' νὰ μὲ καταδικάσῃ; ἢ τί μοῦ εἶχε ἀποδείξει πῶς ὁ Δαλέρης τὴν ἐπρεδίδας σὲ ἀνθυποπολιάρχο γιὰ νὰ μῆ; Μήπως ἡ Δαλεροφοβία μου, ἡ μανία μου, μ' ἔκαμε νὰ τὰ φαντασθῶ ὅλ' αὐτά, ἐνῶ δὲν ἦταν τίποτα; Καὶ μήπως κι' οἱ ἄλλοι πού ἐπικύρωναν τίς φαντασίες μου, παρεξηγοῦσαν κι' αὐτοὶ ἀπὸ μιὰ προκατάληψη; . .

Προσπαθοῦσα νὰ ξαναθυμηθῶ ὅλη τὴν ἀπολογία τοῦ Πετράκη. Μοῦ εἶχε ὁμολογήσει πῶς στὴν ἀρχὴ δὲν μ' ἐχῶνευε καὶ μ' ἐζήλευε. Μὰ ἰσχυρίσθηκε πῶς σιγὰ-σιγὰ ἐπνίξε αὐτὰ τὰ αἰσθήματα—καὶ τὸν ἐρωτᾷ του μαζὶ γιὰ τὴν Ἀγγέλα—καὶ μάλιστα πῶς τὸ κρυχίταν. Γιατί ὄχι; Ἀδύνατο ἦταν; Τόσες φορές ἔμεις δὲν πνίγουμε καὶ δὲν ἀλλάζουμε αἰσθήματα μὰς; Τόσες φορές δὲν ἀντιπαθοῦμε ἕναν ἄνθρωπο καὶ κατόπι τὸν λατρεύουμε; Γιατί κι' ὁ Πατράκης νὰ μὴν ἐπαφε νὰ μάντιπαθῇ, ἀφοῦ μάλιστα ἔλειψε ὁ λόγος; Οὐτε συνάδελφοι δὲν εἰμαστε πιά. Οἱ δρόμοι μας εἶχαν χωρισθεῖ, ὅπως τόπε κι' ὁ Ἰδιός. Γιὰ ποῖο λόγο θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ μ' ἐχθρεύεται καὶ νὰ θέλῃ τόσο τὴν καταστροφή μου, ὥστε νὰ συνεργάζεται μ' ἕνα Γαρίμπα;

Αὐτὸ μοῦ φαινόταν τώρα ἀδύνατο!

Κι' ἂν παρεξηγοῦσα σὲ τόσο βαθμὸ τὸν Πετράκη, γιατί νὰ μὴν παρεξηγῶ, ὥς ἕνα σημεῖο τοῦλάχιστο, καὶ τὸν Δαλέρη; . . Ποιὸς πάλι μοῦ εἶχ' ἐγγυηθεῖ, τί μοῦ εἶχε ἀποδείξει πῶς ὁ Γαρίμπα ἦταν ὀργανό του; Δὲν τὸ φαντάσθηκα κι' αὐτό, δὲν τὰ φαντασθήκαμε ὅλοι μας, μὲ τὴν προκατάληψη πῶς ὁ πρῶν πεθερὸς μου ἤθελε κ' ἐνεργήσας νὰ καταστραφῶμε, γιὰ νὰ πεινάσῃ ἡ κόρη του, ἐπειδὴ τὸ εἶπε ὁ ἄνθρωπος στὸ θυμὸ του, τὴν πρώτη στιγμὴ, τὴν ἡμέρα τῆς ἀπαγωγῆς;

Καὶ θυμόμουν τώρα τὸ λόγο τοῦ Πετράκη: «Ὁ Δαλέρης μπορεῖ νὰ μὴ σὲ ὑποστήριξε, ἀλλὰ δὲν σὲ καταδίωξε κιόλα». Πόσο μοῦ φαινόταν ἀληθινός! Καὶ θυμόμουν ἀκόμα τίς γεμάτες ἀγανάκτηση διαμαρτυρίες τοῦ Γιαννάκη, τῆς Σοφίας, τοῦ Μπράλη, γιὰ τὴν ἰδέα πού εἶχαμε πῶς ὁ Σάτυρος ἐκείνος ἦταν ἕνας Δούρειος Ἴππος τοῦ γέρο-Δαλέρη. Πόσο δικαιολογημένη μοῦ φαινόταν τώρα ἡ ἀγανάκτησή τους!

Μὰ τότε λοιπὸν ἐγὼ δὲν ἤξερα καθαυτὸ τί μοῦ γινόταν! Κι' ἂν δὲν ἦσουν ἕνας μανιακός, ἕνας τρελός γιὰ δέσιμο, ἐξάπαντος ὅμως τὸ μυαλό μου δὲν ἐργαζόταν πιά ἐλευθéra καὶ σωστά. Κ' οἱ αἰσθήσεις μου ἀκόμα θὰ ἦταν ἐπηρεασμένες, ὥστε νὰ βλέπω μὲ τὰ μάτια μου καὶ νὰ κούω μὲ ταῦτιά μου

τὸν Δαλέρη νὰ χαιρετᾷ φιλικότατα τὸν Γαρίμπα, ἐνῷ μπο-
ρᾷ ἐξαίρετα ὁ ἄνθρωπος νὰ χαιρετήσῃ κανέναν ἄλλον. Γιατὶ
τώρα καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα, ποὺ τὸ εἶχα τόσο βέβαιο καὶ τόσο
σπουδαίον, αἰσθανόμουν ἀμφιβολία. Θυμόμουν τὸ λόγο τοῦ
Γαρίμπα : « Ἕνας μόνον Περικλῆς ὑπάρχει στὸν κόσμον ; » Μὰ
δὲν ἦταν φέμμα αὐτό !

Βρισκόμουν λοιπὸν σ' ἓνα σφαλῆρό κι' ἄσχημο δρόμο. Ἀδι-
κοῦσα τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν ἔκρινα καλὰ τὴ ζωὴ μου. Δὲν
εἶχα δίκιο σὲ τίποτα. Ἦμουν ζαλισμένος. Κι' ἀπ' ὅλα ὅσα
μοῦ εἶχαν συμβῆι, αὐτὸ ἦταν τὸ μεγαλύτερό μου δυστόχημα
μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ἀγγέλας—τῆς Ἀγγέλας ποὺ δὲν τὴν
εἶχε σκοτώσει ὁ πατέρας τῆς, παρὰ ἐγώ, μὲ τὴν προκατάλη-
ψή μου καὶ μὲ τὴ Δαλεροφοβία μου. Γιατὶ ἐγὼ δὲν τὴν εἶχα
κάνει νὰ πιστεῦν κ' ἐκείνη πῶς ὁ πατέρας τῆς μὲ καταδίκασε
καὶ πῶς ἐξ αἰτίας τῆς τὰ πάθαμε ὅλα : Κι' ἂν πάθανε φαρ-
μακωμένη ἀπὸ τὴς λύπης τῆς, ἡ μεγαλύτερή τῆς λύπη δὲν
ἦταν αὕτη ; . .

Τέτοιο ἀναποδογύρισμα ἔπαθον ὁ ἰδέας μου ἐκείνη τὴ
νύχτα. Μὰ τὸ χειρότερό ἦταν ποὺ δὲν μπορούσα νὰ εἶμαι βέ-
βαιος οὔτε γιὰ τὴς καινουργίης. Τὴς χάλιζα λίγο σὰν ἀλή-
θειες νὰί πάλι τὴς κλωτσούσα σὰν πλάνας καὶ ξαναγύριζα
στὴς παλιές μου. Ἐπειτὰ ξανάρχιζα ἀπὸ τὴν ἀρχή : Νὰ
θυμᾶμαι, νὰ ἐξετάζω, νὰ συνδυάζω, νὰ νανακαφαλαιώνω, νὰ
συμπραίνω. Κ' ἔφτανα πάντα ὡς τὸ Γαρίμπα, ἐκείνης τῆς
βραδιάς : Γελάστηκα ἡ ὄχι ; Αὐτὸς ἦταν ἡ ὁ Νησιώτης ; . .

Μιὰ στιγμή συλλογίσθηκα : « Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐξακρι-
ώσω ! Καὶ δὲν εἶναι δύσκολο. Τὸν Παντέρμα τὸν γνωρίζω.
Θὰ πᾶω νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μοῦ δείξῃ τὸ θεῖό του ».

Ἔτσι ἦλθα ἐπιτέλους σ' ἓνα συμπέρασμα : Ἄν ὁ ἀποφινὸς
σύντροφος τοῦ Πετράκη ἦταν ὁ Νησιώτης, τότε ἐκεῖνος θάχε
δίκιο σὲ ὅλα, καὶ τὴς παλιές μου ἰδέες ἐγὼ θὰ τῆς ἄφινα
γιὰ πάντα, νάρχισω μιὰ καινουργία ζωῇ. Θὰ θεωροῦσα φίλο
μου τὸν Πετράκη, θὰ τὸν ἀγαποῦσα σὰν ἀδικημένο, θὰ ζη-
τοῦσα συγγνώμην ἀπὸ τοὺς Δαλεραίους καὶ τοὺς Μπράληδες,
ἀπ' αὐτὸν ἀκόμα τὸ Γαρίμπα, κ' ἴσως θὰ ξαναγύριζα στὸ
Ναυτικὸ μὲ τιμὴ . . .

Ἄν ὅμως ἦταν ὁ Γαρίμπα :

Θάπρεπε νὰ λέω : « Τότε ἀλλομένό τους ! »

Κι' ὅμως ἔλεγα : « Τότε ἀλλομένό μου ! »

ΤΙΣ πρωινὰς ὥρες μὲ πῆρε ὁ ὕπνος. Κι' ὅταν ἐξύπνησα, ὁ
πατέρας μου εἶχε φύγει πρὸ πολλοῦ γιὰ τὸ μαγαζί.

Σὲ λίγο βγήκα κ' ἐγώ. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ πᾶω στὸ σαράφικο,
πῆγα ἴσια στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

Ἡέρα πῶς ὁ ὑποπλοίαρχος Παντερμάς, — ἕνας ἀγαθότατος νέος, ὁ μόνος ἀξιωματικός ποῦ δὲν τὸν αἰσθανόμουν ἀσχημα, τότε ποῦ ὑπηρετούσαμε μαζὶ στὸ «Ν. Μιαούλη», — ἀργαζόταν τώρα ἐκεῖ.

Πρῆγματικῶς, ρώτησα κάτω καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἦταν στὸ γραφεῖο του. Ἄν καὶ νωρὶς ἀκόμα, — μόλις δέκα, — σὰν πρῶην σημαιοφόρος εἶχα μερικὰ προνόμια καὶ θὰ μάφιναν νάναθῶ. Ἔνας ναύτης μ' ἐδήγησε. Καὶ σὲ λίγο ὁ κ. ὑποπλοίαρχος μοῦ ἔκανε μιὰ θερμότετη ὑποδοχή.

— Πῶς ἦταν αὐτό; . . . Πῶς θυμῆθηκα πῶς ὑπάρχουμε καὶ μεῖς; . . . Ἐλα κάθησε καὶ λέγε μου. Εἶμαι ὁλος δικός σου. Κανένα ρουσφετάκι; Πολὺ εὐχαρίστως!

— Ναι, ἕνα ρουσφετάκι . . . ἕνα πολὺ μικρὸ ρουσφετάκι, πλοίαρχέ μου.

— Λέγε. Τί τρέχει;

— ἔχετε ἕνα θεῖο ὀνομαζόμενο Κώστα Νησιώτη;

— Ναι, ναι . . .

— Ἡρῶ ἰδῶ αὐτὲς τίς ἡμέρες ἀπὸ τὴν πατρίδα σας;

— Ἀκριβῶς.

— Κ' εἶναι ἀκόμα στὴν Ἀθήνα;

— Βεβαίως.

— Ποῦ κάθεται;

— Στὸ σπίτι μας . . . Τὸν ἔχουμε μουςαφίρη.

— Χτὲς τὸ βράδυ. ἂν ἔστετε, τί ὄρα γύρισε νὰ κοιμηθῇ;

— Ἀργά . . . περασμένα μεσάνυχτα. Μὰ γιατί;

— Σὰς παρακαλῶ. Μήπως τυχόν σὰς εἶπε μὲ ποιόν ἦταν ὁς ἐκαίνη τὴν ὄρα;

— Ὅχι, δὲν μοῦ εἶπε.

— Τότε πρέπει νὰ τὸν ἰδῶ!

Ὁ Παντερμάς μὲ κοίταζε τώρα μὲ τέτοια κωμικὴ ἀπορία, ποῦ κόντεψε νὰ μοῦρθου γέλια.

— Πρέπει νὰ τὸν ἰδῆς; ψιθύρισε. Μὰ τί συμβαίνει; Δὲν πιστεύω νὰ τοῦ ἔπαισε τὸ πορτοφόλι του . . .

— Ὅχι, ὄχι. Θὰ σὰς ἐξηγήσω. Χθὲς τὴ νύχτα, στὴν ὁδὸν Κανάρη, εἶδα τὸν ὑποπλοίαρχο Πάτρο Μαρμούρη μ' ἕναν ἄλλο ποῦ τὸν πῆρα γιὰ κάποιον γνωστό μου. Ὑστερα ὅμως ὁ Μαρμούρης μοῦ εἶπε πῶς ἔκανα λάθος καὶ πῶς ἦταν μὲ τὸ θεῖο σας, τὸν κ. Κώστα Νησιώτη . . .

— Μπορεῖ, γιατί γνωρίζουνται, μ' ἔκοψε ὁ Παντερμάς. Ὁ Μαρμούρης ἔρχεται στὸ σπίτι μου . . .

— Ναι, μπορεῖ. Ἀφοῦ μοῦ λᾶτε μάλιστα πῶς γνωρίζονται. Ἐγὼ ὅμως καὶ εἶμαι τόσο βέβαιος πῶς ἐκαίνο ποῦ εἶδα μὲ τὸν Μαρμούρη, ἦταν ἄλλος, γνωστός μου! . . . Ἀφοῦ λοιπόν ὁ θεῖός σας δὲν σὰς εἶπε πῶς ἦταν χτὲς μὲ τὸν Μαρμούρη, ἤθελα νὰ τὴν ἐδῶπα γιὰ νὰ τὸν ρωτήσω καὶ προπάν-

των γὰ νὰ ἰδῶ ἂν μοιάζῃ τόσο ἐκείνου τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ γελιέται κανεὶς ἀπὸ ἀπόσταση πέντε βημάτων.

Ὁ Παντερμάς μὲ κοίταξε πάλι καὶ μοῦ εἶπε :

— Περτέργος ἄνθρωπος εἶσαι, Σπίθη !

— Μὰ δὲν εἶναι ἀπλὴ περιέργεια . . .

— Περτέργος, ἐννοῶ παράξενος, ἀλλοιόψικος. Κ' εἶσαι ἥσουν πάντα, σὲ θυμᾶμαι . . . Μὰ, παιδί μου, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ Μαρμούρης σοῦ εἶπε ὕστερα πὼς δὲν ἦταν μὲ τὸ γνωστό σου, παρὰ μὲ τὸ θεῖό μου, γιατί δὲν πείθεσαι πὼς ἦταν πραγματικῶς καὶ σὺ γελᾶστηκες ;

— Μὰ ὑπάρχει λόγος ποῦ . . . πιθανὸ νὰ ἔκαμε τὸν Μαρμούρη νὰ μοῦ τὸ κρύψῃ πὼς ἦταν μ' ἐκεῖνον τὸν ἄλλο.

— Καὶ θὰ σοῦ εἴλεγε φέμματα : . . ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ : . . Μὰ γὰ ὁποιοὺ λόγους, γὰ ὁποιοὺ συμφέρο, θά-
ταν πολὺ ! . . Ἀπορῶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, μαζί σου . . . Ἐσύ, ὅταν ἦσουν ἀξιωματικὸς, θάλεγες τέτοιο φέμμα ποτὲ : Νὰ σὲ ἰδῇ ἕνας ἄνθρωπος μὲ τὸν Ἄλφα καὶ νὰ τοῦ πῇ πὼς ἦσουν μὲ τὸν Βῆτα ; Γιὰ συλλογίσου . . .

— Αὐτὸ δὲν θὰ τόκανα οὔτε τώρα ποῦ εἶμαι ἀπλὸς πολίτης. Καὶ νὰ μὴ μ' ἔδλεπε κανεὶς μὲ τὸν Ἄλφα, ἂν ἤμουν μὲ τὸν Ἄλφα, ἐγὼ θὰ εἴλεγα «μάλιστα, ἤμουν μ' αὐτόν». Ἐχω ὅμως λόγους νὰ ὑποπτεύουμαι, πλοίαρχέ μου, πὼς ὁ Πετράκης ὁ Μαρμούρης, σὲ μιὰ περίστασι, σὺν τῇ χθασινῇ, θάταν ἱκανὸς νὰ πῇ «ἤμουν μὲ τὸ Βῆτα». Δὲν εἶμαι βέβαιος ἀλλὰ . . τὸν εἶδα καὶ σ' ἄλλες περιστάσεις καὶ θέλω νὰ βεβαιωθῶ.

Ὁ Παντερμάς χάλασε τὰ μούτρα του. Φρονικὰ ! Θεωροῦσε καθήκον του νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν Πετράκη ποῦ κι' ἀξιωματικὸς ἦτάν κι' οἰκογενειακὸς φίλος, ἐνῶ ἐγὼ δὲν ἤμουν οὔτε τὸ ἕνα πιά οὔτε τὸ ἄλλο.

— Ἐχεῖς μεγάλον λάθος, μοῦ εἶπε αὐτῇρᾳ. Ὁ Μαρμούρης δὲν θάταν ἱκανός . . Κρίνεις πολὺ ἄσχημα τοὺς ἀνθρώπους . . .

Ἐθεώρησα φρόνιμον νὰ ὑποχωρήσω.

— Σὰς ἐμπιστεύθηκα μιὰ ὑποψία μου, εἶπα, ἀλλὰ δὲν ἐπιμένω. Ἐπειτα εἶν' ἕνα ζήτημα ποῦ θὰ λυθῇ μόλις ἰδῶ τὸ θεῖό σας. Οὔτε νὰ τὸν ρωτήσω δὲν θάταν ἀνάγκη. Ἀπλῶς νὰ τὸν ἰδῶ ἀρκεῖ.

— Περτέργο ! . . Ἀκόμα ἐπιμένεις : . . Μὰ οὔτε τὴν ὑποψία δὲν πρέπει νάχης ! Ἀφοῦ ὁ Μαρμούρης, παιδί μου, σοῦ εἶπε πὼς ἦταν μὲ τὸ θεῖό μου, ἦταν μὲ τὸ θεῖό μου, τελείως ! Κι' ἂν σὺ τὸν πῆρες γι' ἄλλον, θὰ πῇ πὼς ὁ θεός μου μοιάζει αὐτοῦν τοῦ ἄλλου καταπληκτικᾶ. Ἐπιτέλους δὲν μπορῶ νὰ τὸν μάθω κ' ἐγὼ ; Ἐτοὶ ἀπὸ περιέργεια ; Ποιὸς εἶναι ὁ Σωσίας τοῦ θειοῦ μου ;

— Δὲν τὸν ξέρατε . . . Ἐνόμισα πὼς ὁ Πετράκης ἦταν μὲ κάποιον Γαρίμπα.

— Ποιόν ; ψιθύρισε ὁ Παντερμάς. Γαρίμπα ; . .

— Ναί . . . ἔβαν ἐχθρό μου . . .

— Ἄ !

Ὁ Παντερμάς ἔμεινε λίγες στιγμὲς σκεπτικὸς καὶ σιγᾷ-σιγᾷ ἄρχισε νὰ χλωμιάζῃ. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα μὲ κοίταξε, μὰ πολὺ αὐστηρά, σχεδὸν ἄγρια. Κ' ἔπειτα, μ' ἁλλοιώτικη φωνή, τοῦ εἶπε :

— Ναί, ναί, ξέρω . . . Ὁ Γαρίμπας εἶναι καίνοιο ποῦ πῆγε τὸ λαθρατο ἀγαλμα τοῦ πατέρα σου . . . Καὶ φαντάστηκες ἐσὺ πὼς θᾶχε σχέσεις μὲ τέτοιον ἄνθρωπον ἕνας Πέτρος Μαρμούρης, ἕνας ὑποπλοίαρχος ; Ἄ, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν ξέρω πιά τί νὰ πῶ ! Δῆμο Σπάθη, εἰσι καὶ ἐξω-φρενῶν !

Ἐτοιμαζόμενον ὃ ἀπαντήσω, ὅταν κάποιος χτύπησε τὴν πόρτα.

— Ἐμπρός ! ἔκαμε ὁ Παντερμάς.

Ἡ πόρτα ἀνοίξε. Κ' ἕνας ἄνθρωπος γελαστός, μεσόκοπος καὶ καλοντυμένος, τοῦ τὸν ἔδωκε πρώτη φορά, μπῆκε στὸ γραφεῖο λέγοντας :

— Καλημέρα, Γιάννη . . . Δὲ σὲ εἶδα τὸ πρωτ . . . Μὴν ἔλαδες κανίνα τηλεγράφημα γιὰ μένα ;

Μὲ μεγάλη μου ἐκπλήξη ἄκουσα τὸν Παντερμά νὰ τοῦ ἀπαντᾷ :

— Ὅχι, κύριε Γαρίμπα !

Καὶ γυρίζοντας σὲ μένα :

— Ὅριστε ὁ ἄνθρωπός σου ! . . Δὲν ἀμφιβάλλω πὼς θὰ εἶναι ὁ Γαρίμπας ἐλόφυστος : Ὁ θεῖός μου Κώστας Νησιώτης !

Ἄλλιμονό μου !

Κοίταξα ἄλλη μιὰ φορά τὸν ἄνθρωπον ἑκείνον ποῦ σαστισμένος κοίταξε πότε μένα καὶ πότε τὸν ἀνιψιό του, — τρελαθήκαμε : — σηκώθηκα κ' εἶπα δυνατὰ :

— Ἐ, λοιπόν, ὄχι ! . . Μὲ τὸ Γαρίμπα ὁ κύριος Νησιώτης δὲν ἔχει τὴν ἐλαχίστην ὁμοιότητα ! . . Ὁ Πέτρος ὁ Μαρμούρης δὲν ἦταν χτὲς τὴν νύχτα μαζί του ! Ἦταν μὲ τὸ Γαρίμπα !

— Πῶς ; ἔκαμε τώρα ἐκπληκτος καὶ ὁ Παντερμάς. Θεὶς : . . χτὲς τὴ νύχτα, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, στὴν ὁδὸν Κανάρη, δὲν ἦσαν μὲ τὸν Πετράκη ;

— Τὰ μεσάνυχτα ; ἔκαμε ὁ Νησιώτης σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ θυμηθῇ. Στὴν ὁδὸν Κανάρη ; Ὅχι !

— Ὅχι ! !

Ὁ κ. Νησιώτης ἐτρόμαξε.

— Ἐ, μὰ γιὰ στάσου ! Τί συμβαίνει ; Ὅχι εἶπα. Μὲ τὸν

Πατράκη χτὰς τὴ βράδυ χωριστήκαμε κατὰ τὴς ἔντεκα στῆν ὁδὸν Σταδίου, ἀπὲξω ἀπ' τῇ Βουλῇ. Κ' ἐγὼ τράδηξα γιὰ τὴν 'Ομόνοια κι' ὁ Πατράκης γιὰ τὸ σπίτι του.

— Μὰ εἶσαι βέβαιος, θάε ; . .

Σ' αὐτὸ ἀποκρίθηκα ἀντὶ τοῦ Παντερμά ἐγώ :

— Εἶναι βεβαίωτος ! "Ὅπως εἶμαι κ' ἐγώ ! . . Βλέπετε λοιπόν, πλοίαρχέ μου, πὼς κ' ἕνας ἀξιωματικός μπορεῖ νὰ πῇ τέτοιο φέμμα καὶ μπορεῖ νάχῃ σχέσεις μ' ἕναν ἀνθρώπο σὰν τὸ Γαρίμπα ; . . Νὰ ποῦ δὲν ἦταν καθόλου περιττό νὰ ἰδῶ τὸν κύριο θειό σας. Καὶ τὸν εἶδα. Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ. Μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴν ἐνόχληση καὶ χαίρετε !

Δὲν ἄκουσα τί μοῦ εἶπε. Δὲν εἶδα κἀν ἂν μὲ χαϊρέτης. Ἀντίκρουσα μόνον τὸ κατασαστισμένον πρόσωπο τοῦ καίμενου τοῦ Νησιώτη. Καὶ βγῆκα ἀπὸ τὸ γραφεῖο, καὶ πέρασα τρέχοντας τοὺς διαδρόμους, καὶ κατέβηκα στὰ τέσσερα τὴς σκάλες, καὶ πετάχτηκα στὸ δρόμο, κι' ἀκόμα ἔτρεχα . . .

Ποῦ πήγαίνα ἔτσι ; Νὰ κάμω τοὺς ἄτιμους τίμιους ; . .

Ἐγώ ;

Πουθανά !

"Ἐτρεχα ἄσκοπα, — ὅπως θάτρεχα στὸ εἶπες σ' ὅλη μου τὴ ζωῇ.

Εἶχα ἰδαί, εἶχα βεβαιωθεῖ, — καὶ γιὰ τὸν Πατράκη, καὶ γιὰ ὅλους, καὶ γιὰ ὅλα.

Μποροῦσαν νὰ εἶναι ἡσυχοί. Δὲν θὰ ξαναχόριζα οὐτε στὸ Ναυτικό.

Μικρὲ Σάτυροι τοῦ Μουσείου, Δούρειε Ἴππε τοῦ Δαλέρη, τώρα ἤξερα, — ἀλλήμονό μου, — μὲ ποιоὺς γελοῦσας ! . .

ΕἶΧΑ φθάσει στὰ πρόθυρα τῆς παραφροσύνης.

Οἱ ἀμφιβολίες, οἱ τύψεις πρὸς μὲν ἑαυτὸν ἢ συνομιλία μου μὲ τὸν Πατράκη Μαρμαῶρη καὶ κατόπι μὲ τὸν ὑποπλοίαρχο Παντερμά, λίγο ἔλειψε νὰ κλονίσουν τὸ λογικόν μου γιὰ πάντα. Ἀλλὰ, μὲ τὴ βεβαιότητα ποῦ μοῦ ξανάδωσε ἡ γνωριμιὰ τοῦ Νησιώτη, ὁ κίνδυνος πέρασε ὁλωσδιόλου κ' ἔγινε τόσο ἡσυχος καὶ φρόνιμος ὅσο ἴσως δὲν ἦμουν ποτέ.

Δὲν κοίταζα πιά παρὰ τὴ δουλειά μου, τὸ μαγαζὶ μας, τὸ σπίτι μας, τὸν πατέρα μου, τὴ μητέρα μου καὶ τὸν τάφο τῆς Ἀγγελίας. Κ' ἐπειδὴ δὲν εἶχα τὴν ἐλαχίστη φιλοδοξία, δὲν αἰσθανόμουν καὶ καμμιὰ ἐπιθυμία νὰ ἐκδικηθῶ καὶ νὰ . . . θριαμβεύσω. Ἀπὸ μικρὸ παιδί δὲν ἦμουν πολὺ ἐκδικητικὸς. Τὸ εἶπα κι' ἄλλοτε νομίζω : Ἡ περιφρόνηση ἐκείνη ποῦ αἰσθανόμουν γιὰ τοὺς κακοὺς καὶ ταπεινοὺς ἀνθρώπους, δὲν μάφινε νὰ τοὺς ἐκδικιέμαι. Δὲν τὸ καταδεχόμουν. Μοῦ φαινόταν πὼς θάκανα κἀτι κακὸ καὶ ταπεινὸ κ' ἐγώ. Ἡ

τάση αὐτὴ μεγάλωνε στὴν ψυχὴ μου μὲ τὴν ἡλικία. Ἦσαν τιὰ ἀπὸ τὰ κυριότερα συστατικὰ τοῦ χαρακτήρα μου ὅπως τὸν ἐμόρφωσε ὁ καιρὸς κ' ἡ ζωὴ. Ἔτσι ποτὲ μου δὲν σκέφθηκα νὰ ἐκδικηθῶ ἀλλοιώτικα παρὰ μὲ τὴ βαθύτερη περιφρόνηση, ὅτε τὸν Δαλῆρη, ὅτε τὸ Μαρμούρη, ὅτε τὸ Γαρίμπα, ὅτε κανένα...

Κι' ὀκτὼ ἀκόμα χρόνια ὁλόκληρα τὰ πέρασα στὴν Ἀθήνα, χωρὶς καμμιά ἀλλαγὴ στὴ ζωὴ μου, παρὰ μόνο πὼς τὰ τελευταία τρία, ἀντὶ νὰ ἐργάζομαι στὸ σαράφικο τοῦ πατέρα μου, ἐργαζόμουν σὲ μιὰ Τράπεζα, τὴ «Νέα».

Αὐτὸ τὸ εἶχα κάνει γιὰ δύο λόγους: Πρῶτο γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν αἰώνια γκρίνια τοῦ πατέρα μου, ποὺ ἤθελε καλὰ καὶ σώνει νὰ μὴ μείνω σαράφης· καὶ δεύτερο γιατί μὲ εἶχε ζητήσει ὁ ἴδιος ὁ ἰδρυτὴς τῆς «Νέας Τραπεζῆς» ποὺ τυχαία ὁλοσδιόλου ἀκουσε γιὰ μένα ἀπὸ τοὺς Μπραλινδες.

— Μαθηματικὸς καὶ σαράφης; εἶπε. Θὰ εἶναι πολὺ καλὸς γιὰ τὴν Τράπεζα!

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, βλέπατε, δὲν διτῆρχε ἡ σημερινὴ ἀβουσία τῶν νέων ποὺ εἶναι καταρτισμένοι γιὰ τραπεζιτικοί. Καὶ φυσικὰ δὲν ὑπῆρχαν «ειδικότητες γιὰ ὅλα τὰ εἶδη».

Παρουσιάσθηκα, εὐχαριστήθηκα ἀπὸ τὴν ὑποδοχή, — αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν μὲ ρώτησαν τί συγγένεια ἔχω μὲ τὸ Γεώργη τὸ Σπάθη... — δέχθηκα τὴ θέση κ' ἔτσι ὁ πατέρας μου δὲν ἐπρόσθεσε ποτὲ στὴν πινακίδα του καὶ τὸ «υἱός».

— Τώρα μάλιστα! μοῦ εἰπες. Μπορῶ νὰ εἶμαι κ' εὐχαριστημένος.

Κ' ἦταν ὅσο μποροῦσε, ὁ κακόμοιρος.

Ἀλλὰ γρήγορα τοῦ παρουσιάσθηκε ἡ ἀρρώστια ποὺ θὰ τὸν ἔφερνε στὸν τάφο. Ἦταν πέτρα τῆς κύστης, ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ κάνῃ δύο ἐγχειρήσεις. Τοῦ κόπου. Σὲ λίγο ἡ κατάστασή του χειρότερησε, τοῦ ἦρθε ξαφνικὰ μιὰ ἀκατάσχετη αἱμοραγία καὶ σὲ λίγες ὥρες ὁ ἄνθρωπος τελειώσε.

Τὸν ἔθαψα δίπλα στὴν Ἀγγέλα καὶ στὸ σπαραγμὸ μου μάνακούζισα κάπως ἡ ιδέα, πὼς ἡ ἀγαπημένη μου νικρὴ θᾶχε τώρα στὸ χῶμα συντροφιά...

Μὰ τὴ μητέρα μου τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν παρηγορήσῃ. Τὸν ἐλάτρευε τὸν ἄντρα τῆς κ' ἡ στέρηση τοῦ τὴν ἔραξε σὲ τόση μαύρη ἀπελπίσσια, ὥστε φοβόμουν καὶ γιὰ τὸ μυαλό τῆς καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς.

— Εὐὲ, τῆς εἰπγα καμμιά φορὰ, εὐὲ κάνεις ἔτσι ποῦ μ' ἐσώτισες ἄλλοτε μὲ τὴν γενναιότητά σου καὶ τὴν καρτερία σου;

— Ἄλλοτε εἶχα τὸ Γεώργη μου! μοῦ ἀπαντοῦσε.

Ἀγιάτρευτη τελοσπάντων ἡ πληγὴ τῆς μητέρας μου. Δὲν

ἤξερα τί νά τῆς κάμω. Ὅταν, μιὰ μέρα, μοῦ φάνηκε σά φώ-
τιση ἕνας τῆς λόγος :

— Ἀχ, πῶς βαρέθηκα αὐτὴ τὴν Ἀθήνα ! . . ψιθύρις σά
νά μιλοῦσε μονάχη τῆς, ἐνῶ ἔδλεπε ἀπὸ τ' ἀνοιχτό παράθυρο
τὴν Ἀκρόπολη . . . Τὸ βλέπεις αὐτὸ τὸ βουνό μὲ τὰ μάρ-
μαρα : Ἐδῶ πάνω μοῦ κάθεται ! Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ
ἤρθα ! . .

Κι' ἀλήθεια ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἡ Ἀκρόπολη, μ' ὅλο τὸ
θεῖο Περθενώνα στὴν κορυφή, φαίνεταν σάν ἕνας πάτριος
ὄγκος ξερός, γυμνός, ἄμορφος καὶ βαρὺς, μὰ τόσο βαρὺς ! . .

— Μητέρα, τῆς εἶπα, θές νά γυρίσουμε στὴν πατρίδα :

— Ἐ : . . τί εἶπες ; . . γιατί ; . .

— Μὰ δὲν ἀκουσα, νομίζεις, αὐτὰ ποῦ εἶλας τώρα :

— Τί εἶλας . .

— Πῶς βαρέθηκα πιά τὴν Ἀθήνα . .

— Ἀλήθεια ; . . Τὸ εἶπα αὐτό ; . .

— Καὶ τὸ παράπας, μητέρα ! . . Ἐλα, ἀν θέλῃς, ἐγὼ εἴ-
μαι ἑτοιμος. Πάμε νά ζήσουμε στὸ σπιτάκι μας, στὸ ἀλη-
θινό μας σπιτάκι . . . Θὰ σοῦ κἀν καλὸ . . .

— Ναί, μακέρρι, παιδί μου . . . Μὰ μπορεῖς εὖ νὰ φήσης
τὴ δουλειά σου :

Ἄλλο ἤθελε νά πῃ ἡ μητέρα μου : ἀν μποροῦσα νὰ φήσω
τὸν τάφο τῆς Ἀγγέλας . . .

Ναί, πρωτότερα θὰ μοῦ ἦταν ἀδύνατο. Μὰ τώρα ποῦ εἶχε
συντροφιά, δὲν μέννοιαζε καὶ τόσο . . . Ἐπειτα τὰ κ' ἐθήκοντά
μας στοὺς ζωντανούς εἶναι πάντα πρὸ ἐπιτακτικῆς, καὶ ζων-
τανή ἦταν ἡ μητέρα μου, ἐνῶ ἡ δυστυχισμένη μου Ἀγγέλα
δὲν ἦταν . . .

— Ξέρω τί θέλεις νά πῇς, τῆς ἀποκρίθηκα, μὰ γιὰ μιὰ
ιδέα δὲ θὰ σάφινα νά πεθάνῃς στὴν Ἀθήνα. Πῶς κ' εἰς πα-
ρατῆς τὸν τάφο τοῦ ἀνδρός σου ;

— Ἄσε με ! φώναξε κλαίγοντας. Μὴ μοῦ τὸ λές ! . . Μοῦ
κάνει χειρότερο κακὸ καὶ νά τὸ συλλογιέμαι ! . . Ὁ τάφος
τοῦ δὲν μοῦ δίνει καμμιὰ παρηγοριά. Μεγαλώνει τὴ λύπη μου
μόνο . . . Ὅσο μακρότερα, τόσο καλύτερα ! . .

Ἀλήθεια. Εἶναι ἄνθρωποι ποῦ βρίσκουν παρηγοριά στοὺς
τάφους τῶν ἀγαπημένων τους. Μὰ εἶναι κι' ἄλλοι ποῦ δὲν
βρίσκουν παρά σπαραγμό κι' ἀπόγνωση. Αὐτοὺν τούς ἀρέ-
σει καλύτερα νά φαντάζονται πῶς ὁ ἀγαπημένος τους γε-
κρός λείπει σὲ μακρινὸ ταξίδι, πῶς ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ ἢ
πῶς ἐξαυλώθηκε μ' ἕνα θαῦμα. Κι' ὁ τάφος τοὺς κάνει κακὸ,
γιατί τοὺς βγάζει ἀπὸ τὴ μόνη παρήγορη γι' αὐτοὺς φαντα-
σία . . .

Ἔτσι τώρα κι' ἡ μητέρα μου. Ἄν ποθοῦσε νά γυρίσουμε
στὴν πατρίδα, δὲν ἦταν ἀπὸ νοσταλγία. Ἦταν γιὰ νὰ πομα-

κρυνοῦν ἀπὸ τὸν τάφο ἐκείνον ποὺ ἐκλείνει ὅ,τι ἀγάπησε στὸν κόσμο περισσότερο, — κι' ἀπὸ μένα ἴσως ἀκόμα.

— Γιὰ τὴ δουλειά μου μὴ σὲ μέλει, τῆς εἶπα. Ἰσα-ἰσα ποῦ ἢ «Νέα» κάνει τώρα ὑποκατάστημα στὴν πατρίδα. Θὰ ζητήσω νὰ μὲ μεταθέσουν ἐκεῖ.

Ἕνας ἥλιος χλωμός, στιγμιαίος σὲ βρεχούμενη μέρα: ἕνα χαμόγελο χαρᾶς στὸ θακρὺδρεχτο πρόσωπο τῆς μητέρας μου.

— Τότε νὰ πάμε ἰμοῦ ἀποκρίθηκε. Τὸ σπίτι μας, δόξα σοι ὁ Θεός, μᾶς περιμένει. . .

Δὲν ἐδυσκολεύθηκα πολὺ, ἀν καὶ μὲ ἤθελαν στὴν Ἀθήνα, νὰ ἐπιτύχω μιὰ μετάθεση στὸ Ὑποκατάστημα. Σ' ἕνα μῆνα θάρχιζε ἡ λειτουργία του καὶ θὰ πήγαινα ὡς ὑποδιευθυντής.

Τὸ διάστημα τοῦ μηνὸς μεθ' ἔφτασε γιὰ νὰ κανονίσω τίς μικρὲς μου ὑποθέσεις καὶ νὰ ἐτοιμάσω τὰ τοῦ ταξιδιοῦ. Ὁ πατέρας μου μᾶς εἶχε ἀφήσει καμμιὰ εἰκοσαριά χιλιάδες μετρητά, — τόσα ξεκαθάρισαν ἀφοῦ πληρώθηκαν τὰ χρέη. — καθὼς καὶ τὸ σπίτι ποῦ πρὸ πολλοῦ ἦταν ἐλευθερὸ ἀπὸ κάθε ὑποθήκη. Δὲν εἶχα κανένα σκοπὸ νὰ ξαναγυρίσω στὴν Ἀθήνα, καὶ πολὺ λιγότερο ἡ μητέρα μου. Γι' αὐτό, μὲ τὴν ἀδεία τῆς, πούλησα καὶ τὸ σπίτι ἄλλες σαράντα χιλιάδες. Λογάριαξα νὰγοράσω ἕνα χτηματάκι στὴν πατρίδα γιὰ νὰ περνᾶμε τὰ καλοκαίρια μας, — πράγμα ποῦ ἀπὸ μικρὸς τ' ὀνειροπολοῦσα.

Ἀπὸ τότε ποῦ φύγαμε, δὲν εἶχαμε ξαναπάει στὴν πατρίδα. Δηλαδή, δεκατρία χρόνια σωστά. Μόνο στὴν ἀρχὴ ὁ πατέρας εἶχε πεταχταί μιὰ-δυὸ φορές. Κατόπι δὲν πήγαινε οὔτε αὐτός. Ἡμαστέ τόσο δυστυχισμένοι, ὥστε δὲν ἀισθανόμαστε καμμιὰ ἐπιθυμία νὰ ξαναῖδουμε οὔτε τὸν τόπο οὔτε τοὺς ἀνθρώπους. Κι' ἀκόμα δὲν θέλαμε νὰ δείξουμε τὴ δυστυχία μας στοὺς πατριώτες. Ἀλλὰ τώρα ἡ δυστυχία αὐτὴ εἶχε ξεπεράσει κάθε ὄριο. Δὲν ἦταν μιὰ ἀπλὴ κοινωνικὴ ἀποτυχία, ποῦ θὰ μᾶς ἔκανε ἴσως καὶ νὰ ντρεπόμαστε, Ἦταν ἡ ψυχικὴ συντριβὴ. Μπορούσαμε καὶ νὰ τὴ δείχνουμε.

Τὸ σπιτικό μας θὰ τὸ παίρναμε σχεδὸν δλάκερο. Ἐγὼ ἤθελα τὰ πράγματα ποῦ θὰ μοῦ θύμιζαν τὴν Ἀγγέλα μου κ' ἡ μητέρα μου τὰ πράγματα ποῦ θὰ τῆς θύμιζαν τὸ Γεώργι τῆς. Ὡς κ' ἡ γριά ἡ Ἀρσινόη, ποῦ ἦταν πιά ἐξηνταπέντε χρονῶν, δὲν ἐννοοῦσε νὰποχωρισθῇ μετικὰ ἐπιπλά καὶ σκεῦη ποῦ τᾶγαποῦσε.

Βοήθησα κ' ἐγὼ στὸ ξεσήκωμα αὐτὸ τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμα τὰ κλάματά μου ὅταν, μέσα σ' ἕνα συρτάρι, ξεχασμένα, ξεθωριασμένα, κουρελιασμένα, βρῆκα τὰ μπερντεδάκια ἐκείνα ποῦ τᾶχα ἀγοράσει στὴν ὁδὸν Ἐρμοῦ, στὸ μαγαζὶ ποῦ πρωτομίλησα μὲ τὴν Ἀγγέλα μου. . . Τὰ τύλιξα κι' αὐτὰ μ' εὐλάβεια, γιὰ νὰ τὰ πάρουμε. Μὰ σὲ κανένα παράθυρο δὲν

θά τὰβαζα πιὰ. Πάντα φυλαγμένα σ' ἓνα συρτάρι. Νεκρά κι' αὐτὰ λείψανα . . .

Ήταν μέσα τοῦ Σεπτέμβρη, όταν μπήκαμε στοῦ βαπόρι, ἡ μητέρα μου μὲ τὰ μαύρα κρέπια καὶ τὰσπρα μαλλιά, ἡ Ἀρσινόη, μαυροφόρα κι' αὐτὴ, κ' ἐγώ.

Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πολλοὺς Ἀθηναίους ἀπεχαιρέτησα τυπικὰ. Μὰ ἓνα μόνο μὲ συγκίνηση: τὸν Τηλέμαχο Πολυγένη, ἱτὲν κουμπάρο μας. Ήταν ὁ μόνος ἄνθρωπος ποὺ μᾶς ἀγαποῦσε καὶ ποὺ τὸν ἀγαπούσαμε ἀληθινὰ. Ὁ μόνος ἄνθρωπος ποὺ μᾶς εἶχε βοηθήσει σὲ κάθε μας περίσταση μὲ τὴ μεγαλύτερη προθυμία κι' ἀφιλοκέρδεια. Κι' ἂν θέλτε ἀκόμα, ὁ μόνος ἄνθρωπος ποὺ ὅσο γιὰ εὐθύτητα, γιὰ χρηστότητα, γιὰ τιμιότητα, δὲν τὸν ξεχώριζα ἀπὸ τὸν πατέρα μου.

Ἀκόμα πὺ ἀγαπητὸ μοῦ τὸν ἔκανα αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα μου, δὲν θέλησα νὰ νοικιάσῃ τὸ μαγαζί του σὲ ἄλλον. Κι' ἔρριξε τὸν ξυλότοιχο καὶ τὸ ἔνωσε μὲ τὸ χρυσικάδικό του. Δὲν ἔβρω, μπορεῖ νὰ τῶκαμε γιὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸ μαγαζί ποὺ τοῦ ἔπεφτε τώρα στεγνόχωρο. Ἐμένα ὅμως μ' εὐχαρίστησε ὑπερβολικὰ. Στὴ θέση τοῦ πατέρα μου δὲν ἤθελα ἄδεια ἀλλοῦ σαράφη ἢ ἓνα φιλικατζή. Μοῦ ἐρχόταν καλύτερα ποὺ χάθηκε μαζί μ' αὐτόν καὶ τὸ σαράφικό του . . . Πῆρα κι' ἀπὸ καὶ ἓνα θυμητικό: τὴ μαύρη πινακίδα μὲ τὰ χρυσὰ γράμματα. Τάλλα πράγματα τὰ πούλησα. Καὶ τὸ τραπέζι ἐπίσης ὅπου ὁ Γαρίμπας ἔγραφε τὰ γράμματά του. . .

ΥΣΤΕΡΑ ἀπὸ δύο μερὶν ταξίδι, ξεμπαρκαριστήκαμε στὴ σκάλα ἐκείνη τῆς προκυμαίας ποὺ ἦταν ἄντικρὺ στοῦ πατρικό μου σπίτι. Ξαναπατούσαμε τὸ χῶμα τῆς πατρίδας, — ἓνα κοκκινόχωμα ποὺ τῶφροναν ἀπὸ τὴν ἐξοχή της κ' ἔστρωναν τοὺς μεγάλους δρόμους . . .

Ἐίχαμε περάσει μιὰ φοβερὴ τρικυμία καὶ βγήκαμε ἔξω σὲ κανὰ χάλια, σὺν ἀληθινοὶ ναυαγοί.

Καὶ μήπως δὲν εἴμαστε ; . .

Στὴν προκυμαία μερικοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μᾶς κοίταξαν μὲ περιέργεια καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μᾶς θυμηθοῦν, νὰ μᾶς ἀναγνωρίσουν. Τοὺς ἔδλεπα νὰ μιλοῦν μεταξὺ τους γιὰ μᾶς καὶ μοῦ φάνεταν πὼς τοὺς ἀκουγα κιόλα νὰ λένε :

« Καλέ, ἡ Σπάθαινα δὲν εἰν' αὐτὴ ;

— Ναί, ναί ! . . νὰ κ' ἡ γριά Ἀρσινόη.

— Τότε αὐτὸς ἐκεῖ θᾶνε ὁ γιὸς της . . .

— Ναί, καλέ, ὁ Δῆμος . . . Ἡ φυσιογνωμία δὲν ἄλλαξε.

Τὸν θυμᾶσαι Δόκιμο μὲ τὸ σπαθακί ; Τί ὁμορφο παιδί ποὺ ἦταν !

— Τώρα θὰ εἶναι βέβαια πλοίαρχος . . .

—“Α, μπά ! τὸν πέταξαν ἀπὸ τὸ Ναυτικό . . .

— Γιατί ;

— Ποιὸς ξέρει τί κατάχρηση θάκαμε !

— Εἶναι παντρεμένος ; . .

— Χηρὸς. Δὲν ξέρεις πὼς εἶχε κλέψει τὴν κόρη τοῦ Δαλέρη καὶ τὴν πέθανε, ἀπὸ τὴν κακὴ ζωὴ ποὺ τῆς ἔκανε ;

—“Α ! δὲν τὸ πιστεύω ! Δόγια τοῦ κόσμου . . , Μὰ τί, ἔρχεται πιά νὰ μείνῃ στὴν πατρίδα ;

—“Ετσι φαίνεται.

—“Α, στάσου. Τὸ εἶδα στὴν ἐφημερίδα . . . Διορίστηκε ἐδῶ, στὴν καινούργια Τράπεζα.

— Γραμματικὸς ; Χά, χά, χά ! Ἐπὶ δὴμαρχος κλητήρας . . .”

Τέτοια φανταζόμουν πὼς ἔλεγαν καὶ κατέβαζα τὸ καλὶ μου. Ἄς ἦταν ἓνας τρόπος νὰ μὴ μ’ ἐγνώριζε κανένας ὡς ποὺ νὰ φτάσω στὸ σπῆτι νὰ . . . κρυφθῶ !

Ἄλλ’ αὐτὴ ἦταν μιά πρώτη ἐντύπωση τοῦ δὲν ἐδάσταζε πολὺ. Γρήγορα εἶδα πὼς οἱ πατριώτες μου αἰσθανόνταν γιὰ μένα ἀληθινὴ συμπάθεια. Κι’ οὔτε πὼς με πέταξαν ἀπὸ τὸ Ναυτικό εἶχαν τὴν ἰδέα, οὔτε πὼς ἐγὼ «πέθανα» τὴ γυναῖκα μου. Δὲν λέω, θάταν καὶ δυὸ-τρεις μοχθηροὶ ποὺ μὲ κακολογοῦσαν. Κι’ αὐτοὶ ἴσως δὲν θὰ σεβόνταν οὔτε τὴ μνήμη τοῦ πατέρα μου. Μπροστὰ μου ὅμως ἔχει. Οἱ παλαιοὶ μας φίλοι, οἱ παλαιοὶ μας γνῶριμοι, ὅσους βρήκα, —γιατί πόσοι δὲν εἶχαν πεθάνει καὶ πόσοι δὲν εἶχαν φύγει ! — μοῦ μιλοῦσαν μὲ σεβασμὸ καὶ μὲ ἀγάπη. Δάκρυζαν μαζί μου ὅταν μὲ ρωτοῦσαν γιὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα μου. Τάλλα μοῦ δυστυχήματα τῆχαν σχεδὸν ξεχασμένα. Πόσοι δὲν μὲ ρώτησαν ἂν ἤμουν παντρεμένος κι’ ἂν εἶχα παιδιάκια ! . .

Μερικοὶ μὲ εἶχαν ἰδεῖ ἀναμειγρῶ στὴν Ἀθήνα. Αὐτοὶ βέβαια ἤξεραν καὶ θυμόνταν περισσότερα. Ἀλλὰ δὲ μοῦ θυμίζαν οὔτε τὴ φυλάκιση τοῦ πατέρα μου, οὔτε τὴν ἀπαγωγὴ τῆς κόρης τοῦ Δαλέρη. Ἀπλῶς γιὰ τὸν πρόην ὑπουργό, μοῦ ἔλεγαν κάποτε «ὁ πρόην πεθερός σου . . .»

Ἐνας λόγος ἦταν πὼς τὸ σπῆτι «μὰς περίμενε ὅπως τὰ φήσαμε». Εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα σωρὸ συμπληρώματα. Οἱ φασαρίες αὐτὲς μάπορρόφησαν τρεῖς σχεδὸν ἑβδομάδες. Χωριστὰ οἱ φροντίδες τοῦ Ὑποκαταστήματος τοῦ σὲν καινούργιο ἱδρυμα ἔπρεπε νὰ βαλθῇ στὸ δρόμο. Τελοσπέντων ἔγιναν, κανονίσθηκαν αὐτὰ ὅλα, κανονίσθηκε κ’ ἡ ζωὴ μου. Ἦσυχη, παράμερη, ἐπαρχιώτικη ζωὴ, μὲ ἀρκετὴ ἐργασία, μὲ καμμιὰ σχεδὸν διασκέδαση, μὲ λίγο ξεκούρασμα, μὲ λιγοστὲς ἐντυπώσεις καὶ μὲ πολλὰς ἀναμνήσεις.

Ἡ πόλη μας δὲν εἶναι μεγάλη. Μόλις εἶχε τότε εἴκοσι χιλιάδες κατοίκους καὶ μόνο ἡ παραλία τῆς παρουσίαζε κάποια

κίνηση και ζωή. Φυσικά, δοτара από την πολυκοσμία της 'Αθήνας, τις πρώτες μέρες τουλάχιστο, μου φαινόταν πως ζούσα στη μοναξιά και στη γαλήνη ενός χωριού. 'Αλλά μου άρσεν. Ταίριαζε με την ψυχική μου διάθεση, "Ήμουν σάν τό πληγωμένο ζώο που κρύβεται και χάνεται στο ποτάλ..."

"Η μητέρα μου ήταν ό,τι μου έμεινε πιά σ' αυτόν τόν κόσμο. Της αφιέρωνα όλες σχεδόν τις ώρες που μου άφινε ή εργασία. Στο σπίτι της κρατούσα συντροφιά ως που έκλεινε τα μάτια της από τή νύστα. Στόν περίπατο τήν έπαιρνα πάντα μαζί μου. Και με μεγάλη μου ικανοποίηση, — δέν λένω χαρά, γιατί εγώ δέν χαιρόμουν πιά, — τήν έδλεπα λιγότερο θλιμμένη απ' όσο ήταν στην 'Αθήνα τόν τελευταίο καιρό. 'Αλλά εκείνο που μ' έπειθε πως ή ζωή δέν τήν είχε απελπίσει ακόμα, ήταν ή επιθυμία που έδειχνε νά ξαναπανδρευτώ. Συχνά μου έλεγε :

— "Έλα, παιδίκι μου, αποφασίσε το. Νά νά ιδώ εύτυχισμένο, νά πεθάνω ήσυχη κ' εγώ."

Κουνούσα τό κεφάλι μου και της άπαντούσα στερεότυπα :

— Πιό εύτυχισμένος είμαι έτσι.

Χρόνια διάκερα μετά τό θάνατο της 'Αγγέλας, — τρία, τέσσερα, έάρω κ' εγώ, — ή καίμένη δέν είχε τολμήσει νά μου κάνει τέτοια ρωτιά, γιατί έδλεπα πως ή γυναίκα μου για μένα ήταν ακόμα ζωντανή. Κάποτε που της φάνηκε πως δέν ήμουν πιά τόσο κυριευμένος, δειλά-δειλά μου τό είπε. Μά τήν αποπήρα τότε και δέν ξανατόλμησε. Δέν έάρω πως και γιατί, τώρα πάλι έδρισκε τό θάρρος. Η αλήθεια όμως είναι πως δέν τήν αποπαιρνώ, όπως στην 'Αθήνα. Κάποτε μάλιστα συζητούσα μαζί της, προσπαθώντας νά τήν πείσω πως ένας δεύτερος γάμος θάταν τρέλα σωστή. Γιατί, τήν τύχη μου τήν είδα. Γιατί 'Αγγέλα δέν ήταν δυνατό νά ξαναβρω. Και γιατί ήμουν τόσο απογοητευμένος από τή ζωή, ώστε δέν αίσθανόμουν καμιά όρεξη νά κάμω οικογένεια, νάναθρέψω παιδιά...

— Μά έτσι, μου είπε μιá μέρα, νά σδύση τδνομά μας :

— Δέ βαριέσαι ! της αποκρίθηκα. 'Απλως ένα τίμιο όνομα, ή νά πώ καλύτερα ένα όνομα τιμών ανθρώπων. Δέν έχει καμιά αξία και καμιά πάραση.

"Η μανία μου, βλέπατε, για τήν περίφημη αυτή τιμή δέν με είχε αφήσει... Στην πατρίδα μου μου φάνηκε πως βρέθηκα σά άτμόσφαιρα πιο καθαρή, πιο τίμια από τήν άθηναϊκή. 'Αλλά γι' αυτό τή δυσωδία της τή θυμόμουν συχνότερα κι' άπορούσα πως μπόρεσα νά ζήσω εκεί μέσα τόσον καιρό. Κι' ένα άλλο ακόμα : "Αμα έδλεπα στην πατρίδα μου πως ένας τίμιος άνθρωπος, θεωρούμενος τίμιος, δέν ήταν

ὅπως τὸν ἐννοοῦσα ἐγὼ, λυπόμουν κι' ἀγανακτοῦσα περισσό-
τερο παρὰ ὅταν μοῦ τύχαινε τέτοιο πρᾶγμα στὴν Ἀθήνα. Ξέρω
κ' ἐγὼ ; ἐκεῖ τὸ ἔδρισκα πρὸ φυσικό· ἐδῶ μοῦ φαίνόταν τόσο
ἀταίριαστο, ἀληθινὴ ἀντινομία.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς μητέρας μου γιὰ νὰ ξανα-
παντρευθῶ ἦταν κι' ἡ ὑγεία. Ἄντρας ἤμουν, νεότατος· δὲν
μποροῦσα νὰ ζῶ χωρὶς γυναῖκα. Ἡ σὲ παλιογυναῖκες πη-
γαινα, ἡ κρατιόμουν καὶ τὸ παράκανα στὴν ἐγκράτεια, πάντα
κινδύνευα νὰ πῶ . . . Τὴν ἡσύχαζα μὲ τὴ βεβαίωση, πὼς
ὅσο δὲν αισθανόμουν κι' ἐπομένως δὲν ἐπνίγα καμμιά ὀρ-
μή, ἀκολουθοῦσα τὴ φύση μου καὶ κανένα κίνδυνο δὲν ἔτρεχε
ἡ ὑγεία μου, ἀπὸ πούθεν.

Τὴ γελῶσα ὅμως τὴν καίμένη. Γιατὶ τὰ τελευταῖα αὐτὰ
χρόνια, καὶ πρὸ πάντων ἀφότου γαλήνεψε ἡ ζωὴ μου στὴν
πατρίδα, εἶχα ἀρχίσει γὰ ἀισθάνουμαι ἀρκετὰ δυνατὴς ἐπιθυ-
μίας. Καὶ κρυφὰ στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τῆς μητέρας μου, — ὅσο μπο-
ροῦσα πρὸ κρυφά, — σὺν ἀνδράς κ' ἐγὼ «νεότατος», βρῆκα τέ-
λος μιὰ κάποια Ἐθωνίδα καὶ τὴν ἔκαμα ἑρωμένη.

Εἶναι ἀνάγκη τώρα νὰ μιλήσω γιὰ τὴν καινούργια μου
αὐτὴ σχέση.

ΕἶΧΑ ἓνα χρόνο σχεδὸν στὴν πατρίδα, ὅταν ἓνα πρῶτ
παρασιτάσθηκα στὸ Ὑποκατάστημα μιᾶ μεσόκοπη γυναῖκα,
φτωχικὰ ντυμένη, ἀλλὰ μὲ καπελλίνο, ποῦ ᾔθελε νὰ ἐξαργυ-
ρώσῃ μιὰ ἐπιταγὴ 150 δραχμῶν. Τὴν ἔλεγα κυρία Ἀθηναῖδα
Ἀρβανιτάκη καὶ τὰ λεπτὰ αὐτὰ τῆς τὰ ἔσταλνε κάποιος Ἀν-
τρέας Γιάνναρης, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ὁ υπάλληλος τῆς εἶπε πὼς δὲν εἶχε ἔλθει εἰδοποίηση ἀπὸ
τὸ Κεντρικὸ καὶ δὲν μποροῦσε ἀκόμα νὰ τῆς ἐξαργυρώσῃ τὴν
ἐπιταγὴ. Ἡ κυρία Ἀθηναῖδα φάνηκε πολὺ στενοχωρημένη.
Εἶχε μεγάλῃ ἀνάγκη, καθὼς εἶπε, ἀπὸ τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα.
Τὴν ἀκουσα, τὴ λυπήθηκα τὴ φτωχὴ κ' εἶπα νὰ τῆς τὰ δώ-
σουν ὅπ' εὐθὺν μου.

Ἐσχύθηκα σὲ συγκινητικὲς εὐχαριστίες καὶ, ὥς που νὰ
τῆς ἐτοιμάσουν τὰ χαρτιά, κάθησε κοντὰ στὸ τραπέζι μου
καὶ μᾶρχισε κουδέντα.

— Δὲν εἰσαoste γιὸς τοῦ Γεώργη τοῦ Σπάθη, μὲ ρώτησε,
ποῦ εἶχε μιὰ φορὰ τὸ μαγαζί στὴν Ἀνάληψη ;

— Ναί . . . τὸν ἐγνωρίζετε ;

— Μπᾶ ! Ἐδεκαὶ καθόμουν καὶ καθόμουν ἀκόμα κ' ἐγὼ . . .
Σὰς θυμᾶμαι πολὺ καλὰ τὸν καιρὸ ποῦ εἰσαoste μικρός. Μὰ
καὶ οἱς θὰ μὲ θυμᾶστε σὰ γειτόνισσα . . . Εἶμαι, καλέ, ἡ Μπο-
νίκαινα . . . Ὁ μακαρίτης ὁ ἄντρας μου γραφόταν Ἀρβανι-
τάκης, μὰ λεγότανε Μπονίκης.

— "Α. ναι. Έκαμν, ο Μπονίκης. Τόν θυμάμαι πολύ καλῶ. Δὲν ἦταν δημόσιος κήρυκας, μὲ φάινεται; . .

— Μάλιστα, κύρια Δήμο μου. . . ο κύρ 'Αντώνης. . .

— Μὰ καὶ σὰς τώρα σὰς θυμάμαι. . . Δὲν εἶχατε τότες κ' ἕνα ξανθὸ κοριτσάκι, τσαξάρω πάντε χρόνων; . .

— Τὴν Εὐανθία μου, βέβαια! φώναζε ἡ Μπονίκαινα. 'Αμ δὲν εἶχα ποτὲ μου κι' ἄλλο. . . "Ε, εἰκαίνο τὸ κοριτσάκι ποὺ θυμάστε τσαξάρω-πάντε χρόνων. Σήμερα εἶναι γυναίκα. Κ' ἴσα-ἴσα τὰ λεπτά αὐτὰ δικὰ της εἶναι. . .

'Απὸ ἀπλὴ περιέργεια ρώτησα:

— Τῆς τὰ στέλνει κανένας συγγενής;

'Η Μπονίκαινα ἀναστένανε πάλι καὶ μ' ἐμπιστευτικὸ ὄφρς μὲ φιδύρισε:

— Ο ἀρραβωνιαστικός της.

— "Α, εἶναι ἀρραβωνιασμένη; Νά σὰς ζήτη. Καὶ τί κάνει στὴν 'Αθήνα ὁ γαμπρός;

'Η Μπονίκαινα ἀνεστένανε πάλι καὶ μὲ ἀποκρίθηκε:

— Ποιὸς τὸν ξέρει! . . Γιατί κατὶ δουλειές του, λέει, πῆγε. . . 'Ας εἶναι. . . τέλος πάντων. . . Δὲν εἶχε καὶ μεγάλη τύχη ἡ Εὐανθία μου. . . Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθεῖα. . .

Δὲν εἶχα κι' αὐτὴ ὄραση νὰ ἐξῆκολογηθῶ αὐτὴ ἡ συνομιλία. Ὁ Μπονίκης, ἡ Μπονίκαινα κ' ἡ μικρὴ Εὐανθία ἦταν παιδικές μου ἀταμνησεις ἀπὸ τίς πιὸ ἀσημαντές κι' ἀδιάφορες. Οὔτε πρὶν μ' ἔβλεπε κιθόλου ἂν τὸ κοριτσάκι τοῦ καιροῦ ἐκείνου, «γυναίκα» τώρα, δὲν εἶχε μεγάλη τύχη. . . Εὐτυχῶς οἱ διευκολύσεις εἶχαν τελειώσει κι' ὁ ὑπάλληλος φώναξε τὴν «κυρία» νὰ πληρωθῇ. Σηκώθηκε τότε, μὲ ἐβριξε θερμὰ τὸ χέρι. μ' εὐχαρίστησε ἀκόμα μιά φορά γιὰ τὴν εὐκολία καὶ μ' ἐδεξιόλωσε πῶς κι' ἡ Εὐανθία θὰ χαιρόταν τὸ ἴδιο ἂν μὲ ἐκνάδλεπε.

«Αὐτὸ μὲ ἔλειπε!» συλλογίστηκα.

Μὰ γιὰ πολλὴν ὥρα, ἀφοῦ ἔφυγε ἡ Μπονίκαινα, θυμολογῶν, χωρὶς νὰ θέλω, τὴ γειτονιά τῆς 'Ανέληψης, τὸ ἐμπορικὸ τοῦ πατέρα μου στὸ μεγάλο δρόμο, καὶ τὸ στενὸ ἐντὶ-κρυὸ που ἦταν τὸ ἱερόγειο σπῆτι τοῦ κύρ 'Αντώνη. . . 'Η γυναίκα του ἦταν τότε νεῖα, χοντρή, καὶ νδστιμῆ. Αἰωνίως στὸ δρόμο βρισκότιν. Δέκα φορές τὴν ὥρα ἐμπαινε στὸ μαγαζὶ μας. Καὶ πάντα σχεδὸν ἔβριγε ἀπὸ τὸ χέρι τὸ ξανθὸ εἰκαίνο κοριτσάκι, ἀσπρο, κόκκινο, παχουλὸ καὶ φωνακλούδικο. "Ω, τὸ θυμολογῶν πολὺ καλῶ. "Όταν κι' αὐτὴ φορὰ πῆγαίνα νὰ τὸ χαϊδέψω, ἔβραζε κατὶ ξεφωνητὰ: «'Ασεμέεεε». Καὶ τᾶφινά σχεδὸν τρομαγμένος.

"Υστερ' ἀπὸ κανένα μῆνα, ἡ Μπονίκαινα ξανόρθε στὴν Τράπεζα μ' ἐπιταγὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον. 'Επειδὴ αὐτὴ ἦ-αν εἰδοποιγημένη, δὲν εἶγινε ἀνάγκη νὰ κᾶμω πάλι κι' αὐτὴ εὐκολία.

Ἡ Μπονίκαινα ὅμως «ἔλαβε τὸ θάρρος» νὰ περάσῃ κι' ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου γιὰ νὰ μοῦ πῇ «μιά καλημέρα». Δὲν τῆς εἶπα νὰ καθήσῃ. Μὰ καὶ νη καθήσῃ μοναχὴ τῆς. Κι' ἄρχισε νὰ μοῦ κίνη πάλι διάφορες κουδέντες γιὰ τὴν Εὐανθία τῆς (ποῦ τόσο χάρηκε ὅταν τῆς εἶπε γιὰ μένα!) γιὰ τὸν ἀρραδωνιαστικὸ τῆς καὶ γιὰ τὴν κακὴ τῆς τύχη...

Τὸ σχέδιό τῆς, — ποῦ ἐγώ, ἄπειρος σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν μποροῦσα νὰ τὸ παγερῶ. — ἡ μητέρα τῆς Εὐανθίας τῶς κιόλα κατωμένο. Γι' αὐτὸ καὶ τρίτη φορὰ ἤρθε στὴν Τράπεζα καὶ ζήτησε ἀπ' εὐθείας ἐμένα, γιὰ νὰ μὲ παρακαλέσῃ μιὰ χάρη.

Ἀναγκάστηκα νὰ τῇ δεχθῶ στὸ ἰδιαιτέρο γραφεῖο μου. Καὶ μὲ πολλή μου ἐκπληξὴ τὴν ἀκουσα νὰ μοῦ λέγῃ, σιγανόφωνα, κλαπτικὰ καὶ προφυλακτικὰ, πὼς ἡ Εὐανθία τῆς ἦταν πολὺ ὁμορφῇ. — μιὰ κοπέλλα εἰκοσιδύο χρονῶν σὶν τὸ κρῦο νερό, — πὼς ὁ ἄνθρωπος ποῦ τὴν ἐμπλέξε ἦταν ἓνας μασκαράς καὶ ἄτιμος, πὼς ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ, ἐνῶ ἦταν πολὺ ἄργα, — γιὰτὶ ἐμπαινε στὸ σπῆι σὲ γαμπρὸς ἓνα δολάκερο χρόνον, — καὶ πὼς γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ ξεκόψῃ, εἶχε φύγει στὴν Ἀθήνα... Τὸ συμπέρασμα τῆς ἦταν νὰ τὴν βοηθήσω σ' αὐτὴ τὴν περίστασι καὶ νὰ τῆς πῶ τί ἐπρεπε νὰ κάνῃ... γιὰ νὰ σώσῃ τὸ κορίτσι!

— Μὰ καλῶ, τῆς εἶπα, μήπως ἐγὼ εἶμαι δικηγόρος;

— Τὸ ξέρω, μοῦ ἀποκρίθηκε, δικηγόρος δὲν εἶσαστε; εἰσαστε ὅμως ἓνας καλὸς ἄνθρωπος ποῦ παντρετὸν τὸν ἄλλο καί, μὲ τὴ θέσῃ ποῦ ἔχετε στὴν κοινωνία, θὰ μπορούσατε, ἂν θέλατε...

— Νὰ κάμω τί; φώναξα. Νὰ πῶ στὴν Ἀθήνα, νὰ βρῶ αὐτὸ τὸν Ἀντρέα Γιάνναρη, νὰ τὸν φέρω πίσω ἀπὸ τ' αὐτὴ, γιὰ νὰ στεφανωθῇ τὴν κόρη σας;

— Μὴ θυμώνετε, μοῦ ἀποκρίθηκε δακρυσμένη, καὶ μὲ συγχωρεῖτε... Δὲν μπορεῖτε, δὲν πειράζει!... Μὰ, ἀφοῦ δὲν μπορεῖτε οἱ, ποῖος ἄλλος θὰ μπορέσῃ;... Ἀχ, ἐγὼ τὸ ξέρω! ἡ κόρη μου εἶναι πιά καταδικασμένη. Ἐ, τί νὰ κάμω;... Ἀφοῦ εἶται τὸ θέλει ἡ κοινωνία;... Τί κρίμα κι' ἄδικο ὅμως, κύριε Δῆμο μου! Τέτοιο κορίτσι νὰ χαθῇ!... Ἔτσι, γιὰ περιέργεια, ὅταν ὁ δρόμος σας καμμιὰ μέρα οὕς βγάλῃ στὴ γειτονιά μας, — ἐκεῖ πέρα καθόμαστε ἀκόμα, στὴν Ἀνάληψη, μὰ ὄχι στὸ σπιτόπουλο ποῦ ξέρετε... ἔχουμε νοικιασμένο τὸ διπλανό, — ναί, ὅταν περάσατε καμμιὰ φορὰ, χτυπήσατε μου τὴν πόρτα νὰ ἰδῆτε τὴν Εὐανθία καὶ τότε νὰ μοῦ πῆτε!... Βασίλισσα τῆς ἀξίξε νὰ γίνῃ!

Εἶχα χάσει πιά τὴν ὑπομονή.

— Μακάρι νὰ γίνῃ, κυρία Ἀθηναῖδα, τῆς εἶπα. Τώρα ὅμως ἀφήστε με, γιὰτὶ ἔχω καὶ δουλειά.

Σηκώθηκε, αλλά δὲν ἄλλαξε οὔτε ὕψος οὔτε θέμα.

— Καὶ νὰ βραθῇ ἓνας παλιάνθρωπος, ἐξακολούθησε, ἓνας χαμένος, νὰ μοῦ τὴν καταστρέψῃ καὶ νὰ νομίξῃ πὼς τὴν ἐπλήρωσε, πὼς ἔκαμε τὸ χρέος του, μὲ τίς τριακόσιες δραχμὲς ποῦ τῆς ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα!.. Μὰ ὑπάρχει καὶ Θεός, κύριε Δῆμο μου, ὑπάρχει καὶ Θεός!.. Ἀντίο σας! μὲ συγχωρεῖτε!.. Εἶμαι τόσο δυστυχισμένη!.. Μὰ, ἔγνοια σας, δὲν θὰ σὰς ἰνοχλήσω ἄλλη φορὰ!..

Κ' ἔφυγε σκουπίζοντας τὰ μάτια της.

Τὴ λυπήθηκα στὸ τέλος. Καὶ μοῦ ἤρθε μιὰ στιγμή νὰ τὴν ξαναφωνάξω καὶ νὰ τὴν παρηγορήσω, μιλώντας της τοῦλάχιστο μὲ περισσότερη συμπόνια. Μὰ ὥς που νὰ τὸ συλλογισθῶ,— δὲν ἤξερα καὶ τί νὰ τῆς ἔλεγα,— ἡ Μπενέκαινα εἶχε βγῆι στὸ δρόμο καὶ τὴν εἶδα ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ γραφείου μου νὰ διασχίζῃ τὴν πλατεία σκυφτὴ καὶ βίκατικὴ...

«Δὲν παύει, εἶπα μέσα μου, καμμιὰ μέρα περνῶ καὶ τὴ βλέπω...»

Τὸ μεσημέρι ἔφυγα ἀπὸ τὴν Τράπεζα μαζί μὲ τὸν Διευθυντή.

Ἦταν κι' αὐτὸς νεόπιος. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ πὼς ἤμαστε φίλοι, εἶχαμε ὅμως οἰκειότητα. Καὶ στὸ δρόμο μὲ ρώτησε:

— Δὲ μοῦ λές, τί σὲ ἤθελε αὐτὴ ἡ Μπενέκαινα;

Τοῦ τῶκα γιὰ ν'ἀπορήσῃ. Καὶ γέλασε, λιγώθηκε ἀπὸ τὰ γέλια.

— Γιατί!...

— Ἀμ δὲν τὸ κατάλαβες, καὶμένε; Σὲ μάτιασε γιὰ ἐρωμένο τῆς κόρης της! Ἀλλοιῶτικα θὰ σοῦ κάλες τόσες κουδέντες; Ἐννοια σου καὶ δὲν εἶναι παλαδὴ ἡ κυρία Ἀθηναιδὰ. Καὶ τὸ λογαριασμό της τὴν ἔκαμε πολὺ καλὰ. Νέος εἶναι τοῦτος, εἶπε μὲ τὸ γοῦ της, ἀνύπαντρος, περικοιὰ ἔχει, καρδεῖζει πολλὰ, τί ἄλλο θέλω;.. Νὰ λέμε ὅμως καὶ τὴν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ Εὐανθία της ἀξίζει. Τὴν ξέρεις;

— Ὅχι. μεγάλη δὲν τὴν εἶδα ποτέ. Μὰ ὅ,τι κι' ἂν εἶναι, δὲν μοῦ χρειάζεται. Σοῦ τὴν παραχωρῶ μάλιστα εὐχαρίστως. Ἄμα ξανάρθῃ ἡ γριά, θέλεις νὰ τὴν παραπέμψω σὲ σένα;

— Ἀ, φίλε μου! ἐγὼ εἶμαι παντρεμένος ἄνθρωπος... Ἔσο κοίταξε,—σὲ συμβουλεύω εὐλικρινῶς,—νὰ μὴ χάσῃς τὴν εὐκαιρία. Στὸν τόπο μας, γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἀνάγκη ἔννοῶ, δὲν θὰ βρῇς εὐκολὰ ἄλλη Εὐανθία. Καὶ δὲν πιστεύω νὰ εἶναι πολὺ ἀπαιτητικὴ. Κάποιος φίλος τοῦλάχιστο μοῦ εἶπε πὼς δὲν ξέρει τὴν ἀξία της.

Ἀρχισα νὰ ἐνδιαφέρουμαι. Γιατί, καθὼς εἶπα, τὴν «ἀνθρώπινη ἀνάγκη» ποῦ ἔλεγε ὁ κ. Διευθυντής, τὴν αἰσθανόμουν.

— Ὡστε ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ τὸν Γιάνναρη, τὸν ρώρησα, εἶναι παραμῦθι ;

— Δὲ βαριέσαι ! μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἕνας ἐραστὴς κι' αὐτὸς σὰν τοὺς ἄλλους.

— Οὐτε ἀρραβωνιαστικὸς, οὔτε διαφθορέας ; ..

— Μπᾶ ! Πολὺ πρωτότερα, καὶ τὸ ξέρω καλᾶ, τὴν Εὐανθία τὴν εἶχε ἄλλος.

— Μὰ γιατί αὐτὸς ὁ Γιάνναρης τῆς στέλνει ἀκόμα παρὰ-δες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ;

— Ποιὸς ξέρει ; Ἀπὸ καλοσύνη του. Θὰ πῆγαν καλὰ οἱ δουλειές του καὶ τὴ θυμήθηκε.

Αὐτὰ εἶπαμε στὸ δρόμο μὲ τὸ Διευθυντὴ μου. Κι' ἀφοῦ τὸν εὐχαρίστησα γιὰ τὴν καλὴ συμβουλὴ του, προσπάθησα νὰ μὴ τὰ ξαναθυμῶ. Ἀλλὰ, διάβολε ! τὰ ξαναθυμήθηκα. Πολλὰς φορές μάλιστα. Καὶ κάποτε εἶπα μέσα μου, πὼς θὰ μπορούσα νὰ δώσω μιὰ ματιὰ στὴν περίφημη αὐτὴ Εὐανθία . . .

Γ'.

ΤΟ εἶχα ἀποφασίσει. Ἀλλά κ' ἐγὼ δὲν ξέρω πότε θά τῶ-
κανα, ἂν μιὰ σύμπτωση δὲν μὲ βοηθοῦσε. Τίς Κυρια-
κὲς καὶ τίς γιορτές, τὰ πογέματα, ἔδωκα πάντα μὲ τὴ μη-
τέρα μου. Ἐκεῖνο τὰ πόγεμα — γιορτὴ ἦταν ἡ Κυριακὴ; — ἡ
μητέρα μου περίμενε μιὰ φιληνάδα τῆς ποῦ τῆς εἶχε μὴνό-
σει. Κ' ἐπωφελήθηκα νὰ βγῶ μονάχος μου καὶ νὰ κάνω τὸν
περίπατό μου κατὰ τὴν Ἀνάληψή.

Ἐφθασα ὡς τὸ παλιὸ μαγαζὶ τοῦ πατέρα μου ποῦ τὸ
εἶχε τώρα ἕνας ἄλευράς, κι' ἀπὸ καὶ μῆκα στὸ στενὸ ποῦ
ἀνοιγόταν ἀντίκρυ. Στὸ βάθος αὐτοῦ τοῦ στενοῦ ἦταν ἡ ἐκ-
κλησιὰ ποῦ ἔδινε τὸ νομαί τῆς στῆ συνοικίας, καὶ δεξιὰ κι'
ἀριστερά σπιτικά καὶ σπιτόπουλα, ἀπὸ τὰ πρὶο παλιὰ τοῦ
τόπου. Τὸ ἱσόγειο τῆς Μπονίκαινας, — ἐκεῖνο ποῦ ἤξερα, — τὸ
θυμῆθηκα. Ἦσαν ἀπαράλλαχτο. Μὰ μοῦ εἶχε καὶ πὼς καθόταν
τώρα στὸ διπλανὸ ἀνὰ ἴ. Καὶ πραγματικῶς, καθὼς προχωροῦσα,
εἶδα στὸ παράθυρο τοῦ διπλανοῦ μὲ τίς πράσινες γρίλλιες ἕνα
ὁμορφα γυναικεῖο πρόσωπο, πλατισμμένο ἀπὸ σκούρα καστανά
κι' ἄφθονα μαλλιά.

Νὰ ἦταν ἡ Εὐανθία;

Μὰ ἐγὼ τὴν ἤξερα ξανθὴ!

Ὅπωςδήποτε στάθην καὶ ρώτησα τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο,
ποῦ μὲ κοίταξε μὲ γελαστὰ καὶ περίεργα μάτια, τὸ ἰδιὸ κα-
στανά :

— Σὰς παρακαλῶ . . . Ἐδῶ κάθεται ἡ κυρία Ἀθηναῖδα
Ἀρδανιτάκη;

— Μάλιστα, μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ προθυμία. Μὰ θέλετε τὴν
ἰδιά; Γιατί τώρα λείπει.

— Τότε θάρθῃ καμμιά ἄλλη ὥρα . . . δὲν πειράζει . . .

— Μὰ γιὰ σταθῆτε! . . . ἔκαμα ἄξαφνα τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο.
Μήπως εἶσκατε ὁ κ. Σπάθης;

— Ναί.

— Ἀ, καλὰ σὰς γνώρισα! . . . Μὰ ἐλάτε ἀπάνω, ἐλάτε! . .
Ξέρω πὼς ἐρχόσαστε γιὰ πολὺ σπουδαία ὑπόθεσις . . . Ἡ μη-
τέρα μου δὲν θάρρησεν.

Μιλώντας ἔτσι, τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο χάθηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ σχεδὸν συγχρόνως ἡ προαινοδαρμένη πόρτα ἀνοίξε μπροστά μου κι' εἶδα πρῶτα-πρῶτα τὸ σκεῖνι τοῦ σὺρτη πού τὸ εἶχαν τραβήξει ἀπὸ πάνω καὶ πού κουνιόταν ἀκόμα σάν ἀπὸ γὰρ.

Ἐκεῖνο τὸ «γιά πολὺ σπουδαία ὑπόθεσις» εἶχε φωναχθεῖ γιὰ τὴ γειτονιά. Μποροῦσα λοιπὸν νὰ πῶ χωρὶς παρατήρησι-

Μπήκα, ἄφησα τὴν πόρτα νὰ κλείσῃ μονάχη της κι' ἀνέβηκα μιὰ σκαλίτσα πού ἄρχιζε καὶ ἀμέσως. Καὶ στὸ κατώφλι τῆς ἀπάνω πόρτας, — πού δὲν ἦταν καθαυτὸ πόρτα, ἀλλὰ τὸ ἀνοιγμα ἐνὸς μισοσκότεινου διαδρόμου, — εἶδα τῆμορφο πρόσωπο τοῦ παράθυρου μὲ ὅλο του τῶρα τὸ κορμί.

Τάχασα, μὰ τὴν ἀλήθεια! Ὅτε θὰ μποροῦσα νὰ πῶ ἂν τὴ μεγαλύτερη ἐντόπωση μοῦ τὴν ἔκανε τὸ ἀνάστημα, τὸ στήθος, ἡ ἀσπράδα τοῦ δέρματος, τὰ φωτεινὰ μάτια ἢ τὸ γλυκὸ χαμόγελο. Ὁ Διευθυντὴς μου εἶχε δίκιο. Σ' ὅλο τὸν τόπο δὲν θὰ εἰδρίσκα τέτοιον κορμί! Μὰ ἦταν πραγματικῶς ἡ Εὐανθία; Μήπως πέθανε κείνη ἡ μικρούλα πού ἤξερα κ' ἡ μάννα της, ὅσπερ ἀπὸ κάμποσα χρόνια, ἔκαμε ἄλλη καὶ τὴν εἰσαλε πάλι Εὐανθία; Γιατὶ ἡ πρώτη ἦταν ξανθὴ, ἐνῶ τούτη ἐδῶ ἦταν καστανὴ. Γιατὶ ἡ πρώτη ἔβλεπε σήμερα, — λογαριάζω, — εἰκοσιπεντάρω, ἐνῶ τούτη δὴ μόλις φαίνόταν δεκαοχτὼ χρονῶν. Καὶ τὴ ρώτησα:

— Ἡ Εὐανθία;

— Ὀλόκληρη! μοῦ ἀποκρίθηκε. Τί, ἐσὺς δὲν μὲ γνωρίζετε;

— Ὅχι... καθόλου!

— Ἐχετε δίκιο... ὅταν φύγατε ἀπὸ δῶ, ἤμουν ἀκόμα μικρή. Πού νὰ μὲ θυμάστε!

— Μὰ ἴσα-ἴσα πού σὰς θυᾶμαι ξανθὴ!

— Ἀλήθεια;... Ἐσκούρηνα, φαίνεται, μὲ τὴν ἡλικία.

— Μὰ πόσο χρονῶν εἴστε;

— Δὲν ξέρω... Ἐσὺς πόσο μὲ κάνετε;

— Δεκαοχτὼ βία...

— Ἐ εἶμαι ὅσο φαίνουμαι!...

Μ' ἔμπασε σὲ μιὰ σκαλίτσα πού ἦταν στὸ τέλος τοῦ διαδρόμου ἐκεῖνου, — κι' αὐτὴ μισοσκούρτη, γιατί οἱ γρίλλιες ἦταν γυρτές, — καὶ μ' εἶδαι νὰ καθήσω σ' ἕναν καρυῖνιο καναπέ μὲ κόκκινα μαξιλάρια, ντυμένα μὲ ἄσπρη νταντέλλα. Ἐνα στρογγυλὸ τριπεζάκι στὴ μέση, μιὰ κονσόλα μὲ παλιὸ χαλασμένο καθρέφτη, ἐν' ἄλλο ἐπιπλο σὲ γραφεῖο. Δυὸ εὐλινες πολυθρόνες μὲ μαξιλάρια κι' αὐτὲς σάν τοῦ καναπέ, μαζὶ μὲ διάφορα κοχύλια, σφουγγάρια, βάζα, χάρτινα λουλούδια, φάβινες κορνίζες, παλιὰς οὐσμίνες φωτογραφίες κ' εἰκόνες χρωματιστές, ἔβλεπαν στὴ σκαλίτσα αὐτὴ μιὰ πολὺ χαρακτηρι-

στική φυσιογνωμία. Ήταν ἡ σαλίτσα τοῦ μέτριου ἐπαρχιακοῦ σπιτιοῦ, ὅταν ἔχῃ κ' ἓνα τοῦλάχιστο κορίτσι. Μὴ ἐκαίνο πού μποροῦσε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ ἀμέσως, ἦταν πῶς ὅλα τὰ ἐργόχειρα τῆς σαλίτσας ἦταν παλιά, χρονῶν. Κι' ἀπὸ τὴν παρατήρηση αὐτὴ ἔβγαине τὸ συμπέρασμα πὼς τὸ κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ εἶχε πῆψαι πρό καιροῦ νὰ κἀνῃ κανιστράκια ἀπὸ χάντρες ἢ πιατάκια τῶν βάζων ἀπὸ πλανίδι.

Ἡ Εὐανθία εἶχε καθῆσαι σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ κουδεντιάζαμε. Μιὰ στιγμή, ἀπὸ τὴ γυρτὴ πόρτα τῆς σαλίτσας, πρόσβαλε τὸ κεφαλάκι ἐνὸς ἄλλου κοριτσιοῦ Ἰσμε δεκαπέντε χρονῶ, πού ἄμα μὲ εἶδε, τραδῆχθηκε μ' ἓνα περίεργο «μπά!».

Σκανδαλίσθηκα. Ἐκαίνη ἡ ἐκπληξη σήμαινε βέβαια πὼς ἡ μικρὴ ἔβλεπε στὴ σαλίτσα ἄλλον ἀπὸ κάποιον πού περίμενε. Καὶ ρώτησα :

— Εἶναι ἀδερφή σας :

— Ὅχι, μοῦ ἀποκρίθηκε ἡ Εὐανθία. Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀδερφή... οὔτε ἀδερφό, οὔτε κανένα. Εἶναι μιὰ συγγένισά μας, πού ἔρχεται, τὸ καίμενο, καὶ βοηθαεὶ στὸ σπίτι.

Καὶ ξαφνικά :

— Σὰς ἄρσε :

Ἡ ἐρώτηση μοῦ φάνηκε παράξενη καὶ γελώντας εἶπα :

— Τί νὰ μάρσῃ ; .. Δὲν τὴν εἶδα κιόλα ..

Ἀμέσως ἡ Εὐανθία φάινετο :

— Διονυσία, εἶπα μέτ' μιὰ στιγμή νὰ χαιρετήσῃς τὸν κύριο Σπάθη ! .. Εἶναι φίλος μας καλὸς ..

Ἡ μικρὴ ξιναμπήκα θυρεῖται, ζωηρὰ καὶ μόλις κοκκινίζοντας μοῦ ἔτεινε τὸ χεράκι της.

Ἡ ἀρὴ τοῦ ἦταν κρύα καὶ λιγὰκι γλυστερή, σὰν χεριοῦ πού ἐπλυνε πρό ὀλίγου πιάτα κατὰ τὰλλα ὅπως τὸ κοριτσάκι ἐκαίνο ἦταν καθαρὸ, ὁρσερό, κι' ἀρκετὰ νόστιμο.

— Μπράβο, εἶπα ἡ μικροῦλα εἶναι χαριτωμένη.

— Ἀκούς, Διονυσία, τί καλὸς πού εἶναι ὁ κύριος : εἶπε ἀμέσως ἡ Εὐανθία. Πήγαινε τώρα νὰ τοῦ κάμῃς ἓνα ὠραῖο καφέ. Πρόσεξε νὰ ἔχῃ καϊμάκι.

Ἡ μικρὴ ἔτρεξε πρόθυμα νὰ μοῦ φήσῃ τὸν καφέ καὶ μετὰ οἱ δυὸ ἐξακολούθησιν τὴν κουδέντα μας

Μὲ τρόπο, ἀλλάζοντας φυσικότητα στάσεις στὴν πολυθρόνα, ἡ Εὐανθία προσπαθοῦσε νὰ μοῦ δείχνῃ τὰ σωματικά της θέληγτρα. Ἀλλὰ ἐκαίνο πού μοῦ εἰδειχνε χωρὶς καμμιὰ προσπάθεια, ἦταν ἓνα ἄλλο προτέρημα πού δὲν τῷ ἔρε οὔτε αὐτὴ : ἡ καλοσύνη. Ὅσο τὴν ἀκούγα νὰ μοῦ μιλᾷ, τόσο πειθόμουν πῶς ἦταν ἓνα κορίτσι ἀγχθὸ, ἀπλὸ καὶ καθαυτὸ ἀνοιχτόκαρδο. Κι' ἂν δὲν εἶχα ἴδῃ πρωτότερον τὴ μητέρα της, ἂν δὲν ἤξερα ὅσα μοῦ εἶπε γι' αὐτὴ ὁ Διευθυντής μου, ἀδίσταχτα θὰ τὴν ἔχα-

ρακτῆριζα γιὰ τίμια. Τὸ γάλιο τῆς προπάντων. Πιὸ τίμο γάλιο δὲν εἶχα ποτὲ μου !

Γιὰ νὰ τὴ δοκιμίσω ἀκόμα, μιὰ στιγμή τῆς εἶπα :

— Ἡ μητέρα σας μοῦ διηγήθηκε τὴ θλιθερὴ ἱστορία . . . Πόσο λυπήθηκα ! . . . Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σᾶς κάμω τίποτα.

— Ποιά ἱστορία ; ἀπόρησε ἡ Εὐανθία.

— ὦ, ἤμουν βέβαιος ! Οὔτε εἰδησιεῖς αὐτὴ ἀπ' ὅσα παραμύθια μοῦ εἶπε ἡ μητέρα τῆς.

— Μὰ γιὰ τὸν λεγόμενον . . . αὐτὸ τὸν κύριο Ἀντρέα . . . φιθόρισα κλείνοντας τὸ μάτι.

— Ἀ, μὰ ἡ ἱστορία τοῦ Ἀντρέα δὲν εἶναι καὶ τόσο θλιθερὴ ! φώναξε ἡ Εὐανθία. Τί σᾶς εἶπε ἡ μητέρα μου ; . . . Ὁ ἄνθρωπος εἶχε δουλειὰ νὰ πᾶι στὴν Ἀθήνα. Θὰ μείνῃ ἐκεῖ καιρὸ, ἴσως γιὰ πάντα. Ἐ, δὲν μποροῦσε νὰ κουβαλήσῃ καὶ μένα μαζί του ! . . . Καὶ χωριστήκαμε φιλικότατα. Τόσο εἶναι ἀλήθεια, ποῦ τὸν πρῶτον μῆνα μοῦ ἔστειλε ἀπὸ καί, δῶρο, ἑκατὸν πενήντα δραχμές. Καὶ πάλι τὴν Πρωτοχρονιά, ἄλλες τόσες. Τί λοιπόν ; Οὔτε στεφανωμένη μὲ εἶχε, οὔτε μοῦ ὑποσχέθηκε ποτὲ νὰ μὲ στεφανωθῇ. Θλιθερὴ ἱστορία λέει ! Μὰ κάθε ἄλλο ! . . .

— Δὲ φταίω ἐγώ, εἶπα. Ἡ μητέρα σας μοῦ τὴν παρέστησε ἔτσι.

— Δηλαδή ; Τί σᾶς εἶπε :

— Μὰ νά, μοῦ εἶπε πὼς σᾶς ἀρραβωνίασε, πὼς ἔμπαινε στὸ σπίτι σὰν ἀρραβωνιαστικός καὶ . . . ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον σᾶς παράτησε.

— Ὅριστε ! ὀρίστε ! ἔκαμε ἡ Εὐανθία μὲ φούρκα. Μὰ ποῦ τὰ βρῖσκει αὐτὰ ἡ μητέρα μου ! . . . Καὶ ποιά ἡ ἀνάγκη νὰ λέῃ τέτοια ψέμματα πρὶν ἐκθέσθαι ἕναν ἄνθρωπον ; Γιὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τάχα ἑμένα ; . . .

— Καὶ νὰ ξέρατε τί ἄλλο μοῦ εἶπε . . .

— Γιὰ τὸν Ἀντρέα ;

— Ναί, ναί . . .

— Τί ;

— Ἐ, δὲν μαντεύετε ; . . . Πὼς σᾶς ἔκαμε ὅσο κακὸ μποροῦσε νὰ σᾶς κάμῃ σὰν . . . ἀρραβωνιαστικός.

Ἡ Εὐανθία μάντευε στὴν ἐντέλεια.

— ὦ, τὸν κακόμοιρον ! φώναξε. Αὐτός ; Κάθε ἄλλο ! . . . Τὸ μεγαλύτερον κακὸ ποῦ μποροῦσε κανεὶς νὰ μοῦ κάμῃ, μοῦ τῶκανε, κύριε Σπύθη, ἡ μητέρα μου, ποῦ μ' ἔδωσε σ' ἕναν ἄνθρωπον χωρὶς στεφάνι, ὅταν ἤμουν σχεδὸν σὰν τὴ Διονυσία . . . Ἀλλὰ κι' αὐτὴ τὴν κακομοῖρα δὲν τὴν ἀδικῶ. Γιατὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, — ὁ πατέρας μου εἶχε πεθάνει δύο χρόνια πρίν, — δὲν εἶχαμε νὰ φῶμε φῶμί. Τί θὰ κάναμε ; Νὰ μπούμε

δούλες ; Δὲν ἤμαστε μαθημένες. Γιατί ὁ καίμενος ὁ πατέρας μου ἔδωξε ἀρκετά, τὰ ξόδεψε ὅλα καὶ δὲν μᾶς ἔλειπε τίποτα . . . Νὰ ράψουμε, νὰ πλέξουμε, νὰ καντήσουμε, νὰ φάνουμε ; Τίποτα δὲν ξέραμε ! . . . "Ἐ, βρέθηκε τότες ἔκλεινος ὁ ἀνθρώπος, μέσα στοὺς πολλοὺς καὶ μὲ ξετράχανε, — γιατί μικρή, ξέρατε, ἤμουν ὁμορφη, πολὺ ὁμορφη. — καὶ κατάφερε τὴ μητέρα μου . . . δηλαδή, νὰ λῶ τὴν ἀλήθεια, μᾶς κατάφερε καὶ τίς δυό. Γιατί μήπως ἡ μητέρα μου μ' ἐπιασε πάλι ἀπὸ τὸ λαιμό ; Μήπως, ἂν δὲν ἤθελα κ' ἐγώ, θὰ γινόταν τίποτα ; . . . "Ἄς εἶναι ὅμως. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί ἤρθε ἡ μητέρα μου καὶ σὰς εἶπε ἄλλα τῶν ἄλλων !

Τὴν ἐπανόρθωση αὐτὴ τῶν ἀνακριδαιῶν τῆς μητέρας δὲν τὴν περιμένα βέβαια ἀπὸ τὴν Εὐανθία κ' ἀποροῦσα. Ἀλλὰ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἐμιλία εἶγινε μπροστὰ στὴ Διονυσία, ποὺ σὺ ἀναμεταξὺ ἐναμπήκει μὲ τὸν καφέ. Αὐτὸ μὲ φάνηκε πὺ παραξένο. Κι' ἡ μικρὴ ἐκείνη συγγένισσα ἦταν λοιπὸν μπαρμένη σ' ὅλα τὰ μυστικά ; Γιαὶ πούλημα τὴν ἐτοίμαζε κ' αὐτὴ ἡ κυρία Ἀθηναῖδα ; ἢ μήπως τὴν εἶχε κιόλα πούλησι ; Καὶ θυμῆθκα τὸ ὅποιο ἐκεῖνο «σὰς ἄρασε ;» τῆς Εὐανθίας . . . Ὅπωςδὴ ποτε τῆς ἀποκρίθηκα :

— Μὰ δὲν καταλαβαίνετε ; . . . Ὁ σκοπὸς τῆς ἦταν νὰ μάθω ἔτσι πὺ εἰσαχθε ὁμορφη καὶ . . . ἐλευθέρη. Μὴν τὴν ἀδικῆτε οὔτε σ' αὐτό. Μποροῦσε νὰ μὰ πῇ αὐτὰ ποὺ μὲ εἶπατε σῆς ; Καὶ βρῆκε πολὺ πιὸ εὐκόλο νὰ μὲ πῇ πὺ εἶχατε ἕναν ἀρραβωνιαστικὸ ποὺ σὰς γέλασε.

— Μὰ ἐκθέτει ἔτσι τὸν ἀνθρώπο, τὸν συκοφαντεῖ ! . .

— Δὲν πετράζει ! Ἦξερε πὺς μόλις μὲ βλέπατε σῆς, θὰ μὲ λέγατε τὴν ἀλήθεια. Γιατί δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ξέρη ἡ μητέρα σας πόσο εἰσαχθε εἰλικρινής . . .

— Ἀ, ὅσο γι' αὐτό . . . Τὰ ψέμματα ἐμένα δὲν μᾶρσουν. Οὔτε σκέφθηκα ποτὲ νὰ κρυφτῶ πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό μου.

— Κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο, ξέρατε . . . Ψέμματα δὲν λῶ ποτέ, πάντα τὴν ἀλήθεια. Κι' ὅταν ἀκόμα δὲν μὲ συμφέρη . . . Ἀκοῦστε λοιπὸν μιὰ ἀλήθεια : Εἶμαι κάτενθουσιασμένος ποὺ σὰς γνώρισα !

— Μὰ κ' ἐγὼ ἄλλο τόσο !

— Καὶ νὰ σὰς πῶ καὶ μιὰν ἄλλη ἀκόμα ; Μὰ ἀρέσει ἡ ἰδέα ποὺ τῆς ἤρθε τῆς μητέρας σας.

— Ποιὰ ἰδέα ;

— Νὰ μὲ βάλῃ στὴ θέση τοῦ Ἀντρέα !

Ἡ Εὐανθία γέλασε δυνατά. (Φαινόταν τόσο εὐχαριστημένη !) Κ' ἐπειτα πάλι σεβασθῆκε καὶ μὲ εἶπε :

— Ναί, αὐτὴ τὴν ἰδέα τῆς, δὲν σὰς τὸ κρύβω, μὲ τὴν εἶπε καὶμένα. Δὲν εἶπα οὔτε ναί οὔτε ὄχι, γιατί δὲν σὰς ἤξερα. Κι' ἄμα δὲν ξέρω ἕναν ἀνθρώπο, ὁποῖα θέσῃ κ' ἂν ἔχῃ,

ὅσο πλούσιος κι' ἂν εἶναι, ἐγὼ εἶμαι διαταχτική. Τώρα ὁμως ποῦ σὰς γνώρισα, λέω μακάρι !

— Ἄν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ μένα, πολὺ εὐχαρίστως ! Κι' ἂν θέλετε, μπορῶ νὰ περιμένω τώρα τῇ μητέρα σας, νὰ τὰ ποῦμε. Δὲν πιστεύω νάργησῃ ;

Κοκκίνηος ᾤκησεν. Μὰ περισσότερο ἀπὸ χαρὰ παρὰ σπὺ γροπὴ. Καὶ ψιθύρισε :

— Ὅπως θέλετε . . . Δὲν πιστεύω νάργησῃ ἡ μητέρα μου . . .

Συγχρόνως σηκώθηκε, ἤρθε κοντὰ μου, πῆρε τὸ φλιτζάνι τοῦ καφέ ποῦ ἦταν σὲ μιὰ καρέκλα, τὸ ἔβαλε στὸ δισκάκι καὶ βγήκε ἀπὸ τὴ σάλα.

Στοχάστικα πῶς δὲν ἦταν καμμιὰ ἀνάγκη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ μέση τὸ σερβίτσιο τοῦ καφέ. Θὰ τὸ βρῆκε ὁμως πρόφαση γιὰ νὰ φύγῃ ἐκεῖνη. Ὡς ἐκεῖ ποῦ εἶχε φτάσει ἡ συνομιλία μας, ἔκρινε ἴσως πῶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσῃ μὲ τὴν ἴδια ἡσυχία καὶ φρονιμάδα.

— Μὲ συγχωρεῖτε μιὰ στιγμὴ, μοῦ εἶχε πει βγαίνοντας. Ἀλλὰ πολλές στιγμὲς μάφησε νὰ τὴν περιμένω μονάχος μου. Ἐκάνισα ἐλόκληρο τσιγάρο κ' εἶδα μιὰ-μιὰ ὅλες τίς παλιὲς ζωγραφίες ποῦ ἦταν στὰς τοίχους τῆς σαλίστας.

Εἶχα ξαναγυρίσει στὴν πρώτη, — μιὰ Γεωδέφα μὲ τὴ γίδα τῆς στο δίσκος, — ὅταν ἡ Εὐανθία ξαναμπήκε.

Τότε εἶδα καλὰ τὸ σκοπὸ αὐτῆς τῆς ἀπουσίας.

Εἶχε βάλει μιὰ ρόμπα κόκκινη, πρὸ ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ πουκαμισάκι ποῦ φοροῦσε ὅταν πῆγα. κ' εἶχε φρεσκαρισθεῖ καὶ μωσχολοῦσε λεθάνεια . . .

— Μὲ συγχωρεῖτε ποῦ σὰς ἄφησα τόσῃν ὥρᾳ μονάχο, μοῦ εἶπε, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰλλάξω, γιὰτὶ ἐκεῖνος ὁ μπούστος μὲ στένευε στὶς μασχάλες καὶ δὲν μπορούσα οὔτε νὰ σηκώσω τὰ χέρια μου . . .

Καὶ μιλώντας ἔτσι, σήκωσε τὰ χέρια τῆς μὲ τὰ πλατιά μανίκια τῆς ρόμπας κ' ἔδειξε τὰ μπράτσα τῆς γυμνά σχεδὸν ὥς τὴ μασχάλη.

— Δὲν πειραζεῖ, τῆς εἶπα, μ' αὐτὴ τὴ ρόμπα εἶσαι καὶ πρὸ ὁμορφῆς . . .

— Ἀλήθεια ; ἔκαμε σὰς ἀρέσει ; . .

Καὶ κάθησε. Ἀλλὰ ὅχι πιά στὴν πολυθρόνα, παρὰ δίπλα μου στὸν καναπέ . . .

Κατ' ἄλλα πῶς ἔπρεπε τώρα νὰ τὴν ἀγκαλιάσω. Γιὰ τὸ ἄλλο εἶχε φρεσκαρισθεῖ ; Γιὰ τὸ ἄλλο εἶχε βάλει τὴ ρόμπα ἐκεῖνη, ποῦ ἔφθανε μιὰ κίνηση γιὰ νὰ τὴν ἀνείξῃ μπροστὰ ἀπὸ πάνω ὥς κάτω ; . .

Κι' ὁμως ἐξίσταζα. Ἡ μεγάλη τῆς ὁμορφιά κ' ἡ μεγάλη μου ἀπειρία μ' ἔκαναν νὰ κρατῶ ἀκόμα σοβαρότητα.

Ἐξακολούθησα ὁμως νὰ τῆς μιλῶ στὸν ἐνικό.

—Τι καλὰ, νάρχοταν τώρα ἡ μητέρα σου, νὰ τὰ τσεϊώ-
ναμε ! ..

—Μὰ τόσο βιάζεστε ; μοῦ ἀποκρίθηκε, κοιτάζοντάς με
προκλητικὰ, —δὺι, ἐνθαρρυντικὰ ἤθελα νὰ πῶ, —μὲ τὰ θαυμά-
σια μάτια της. Ἄς εἶναι ὁμως . . . μπορείτε νὰ μοῦ πῆτε
καὶ μένα. Τί ἀξιώσεις ἔχετε σὰς ;

—Ἐγὼ ; ἔκαμα. Καμμιά ! Ἐοῦ θὰ μοῦ πῆς τίς ἀξιώ-
σεις σου.

—Μὰ κ' ἐγὼ καμμιά ! μοῦ ἀποκρίθηκε ἀφελéstατι. Θὰ
ἐρχόσαστε ὅποτε θέλετε καὶ θὰ μοῦ δίνετε ὅ,τι θέλετε. Ἐγὼ
πάλι δὲν θὰ ἔχω κανένα, μὰ κανέναν ἄλλον ἀπὸ σὰς. Αὐτὸ
θὰ σὰς εἰδινα, ποῦ λάνε, κ' ἐγγρίφως. Τὸ παραμικρὸ νὰ
ἰδῆτε, τὸ παραμικρὸ νὰ μάθετε, ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ μὲ
κλειθώσετε στὸ σπίτι καὶ νὰ πῆρετε τὸ κλειδί.

Τὸ εἶπε χωρὶς νὰ γελᾷ καθόλου. Οὐτ' ἐγὼ δὲν ἐγέλασα.
Καὶ τὴ ρώτησα :

—Τώρα ποῖον ἔχετε :

—Κανένα ! Σὰς ἐρρίζομαι ! Ρωτήσατε τὴ μητέρα μου,
ρωτήσατε τὴ Διονυσία, ὅλο τὸν κόσμον. Ἀφ'αὐτοῦ ἔφυγε ὁ Ἄν-
τρέας, ἔμεινα ἔτσι. Μὰ γύρεψαν πολλοί, μὰ δὲ θέλησα κα-
νένα. Δὲν ἦταν ἄνθρωποι τῆς προκοπῆς. Ἐπειτα νὰ σὰς πῶ
τὴν ἀλήθεια : Ἀπὸ τότε ποῦ μοῦ δόξα ἡ μητέρα μου τὴν ἰδέα,
περίμενα ἑοῦς. Καὶ ἔφατε ἀπὸ τότε ; Ἀπὸ τὴν πρώτη-πρώτη
φορὰ ποῦ ἦρθε καὶ σὰς εἶδε στὴν Τράπεζα.

Ἦταν σὰν ἀπίστευτο. Κι' ὁμως ὅτε στιγμὴ μοῦ πέρασε
ἀπὸ τὸ νοῦ νὰ αἰν-τὸ πιστέψω. Ἡ εἰλικρίνεια ποῦ ἔσταζε τὸ
ἐξωτερικὸ αὐτῆς τῆς Εὐκνθίας μοῦ εἶγε πὰ ἐπιδλγθεῖ. Κ'
ἐνόμιζα πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ βγῇ φέμμα ἀπὸ τὸ κερασένιο
ἐκαίνο στοματάκι.

Μὰ ἄξαφνα θυμύθηκε τὴ Διονυσία καὶ τὸ «μπὶ !» ἐκαίνο
ποῦ ἔκαμε ὅταν μὲ εἶδε.

—Καὶ δὲν ἔρχεται ἐδῶ κανένας, κανένας ; τὴ ρώτησα.

—Ὅχι πάλι κανένας ! μοῦ ἀποκρίθηκε. Καὶ μερικὸς συγ-
γενεὶς ἔχουμε καὶ ἀρκετοὺς φίλους τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτοὶ ἔρ-
χονται . . . μὰ εἶναι βέβαια ἄλλο.

Ὡστε κάποιον ἀπ' αὐτοὺς περίμενε νὰ ἰδῇ ἡ Διονυσία
καὶ ξαφνιάστηκε σὰν εἶδε μένα.

Ἀλλὰ γιατί' ὄχι καὶ κανένα φίλο δικό της, ποῦ νὰ μὴν
ἦταν «βέβαια ἄλλο ;» Μοῦ φάνηκε πὼς ἔπρεπε νὰ τὸ ἐξηκρι-
θῶσω κι' αὐτό.

Ἐπὶ αὐτὰ χαϊδευτὰ τὸ κάτασπρον χαράκι τῆς Εὐκνθίας καὶ
τῆς εἶπα :

—Πές μου τώρα κ' ἕνα ἄλλο . . . Ἀφοῦ τώρα θᾶμαι τοῦ
σπιτιοῦ, δὲν πρέπει νὰ τὰ ξέρω ὅλα ;

—Βεβαίετατα ! Ρωτήσατε ὅ,τι θέλετε κ' ἐγὼ θὰ σὰς πῶ.

— Αὐτὴ ἡ μικρὴ . . .
 — Ἡ Διονυσία ; . .
 — Ναί. Τί κάνει ; . . Δὲν ἔχει κανένα φίλο αὐτὴ ;
 — Ἄ, τὸ κακόμοιρο ! ἔκαμε ἡ Εὐαγγελία μὲ οἶκτο. Ἀκόμα, ἀκόμα . . .

— Ἀκόμα ; Ὡστε σκοπεῖται νὰ ποκτῇσῃ ; . .
 — Ξέρω κ' ἐγώ ; Ἡ μητέρα της τοῦλάχιστο θέλει . . .
 "Ε, φτωχιά ἡ κακομοῖρα, πὺδ φτωχιά κι' ἀπ' τὴ δική μου τὸν καιρὸ ποὺ πέθανε ὁ πατέρας μου . . . Θὰ πῆτε : ὁ πατέρας τῆς Διονυσίας ἔζη. Μὰ τί βγαίνει ; "Ενας μεθύστακας, ἄλεινός, ποὺ γυρίζει τὸ βράδυ στὸ σπῖτι του καὶ σκοτώνει ἀπὸ τὸ ξόλο τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του. Τὸ περισσότερο γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ αὐτὲς τῆς σκηνῆς, ἔρχεται ἐδῶ ἡ Διονυσία καὶ κάθεται μέρες. "Ε, μὰς βοηθᾷ κιόλα τὸ κακόμοιρο. Τὸ φωμί του τὸ βγάζει. Μὰ μόνο τὸ φωμί εἶναι ; . . Γι' αὐτὸ λέει ἡ μητέρα της νὰ τὴ δώσῃ κανενὸς χριστιανοῦ, νὰ γλυτώσῃ . . .

Μιλώντας ἔτσι ἡ Εὐαγγελία, ποὺ εἶχε τραβήξῃ τὸ χέρι της ἀπὸ τὸ δικό μου, μὲ κοίταζε ἐξεταστικὰ σὰ νὰ θελε νὰ ἰδῇ τί ἐντύπωση μοῦ ἔκανε αὐτὴ ἡ ἐμιλία . . . Καὶ μ' ἓνα μικρὸ ἀναστεναγμό, σὰ νὰ θυμῆθηκε κάτι θλιβερό δικό της, ἐξακολούθησε :

— Δὲν ἔχει, ξέρετε, καὶ μεγάλες ἀξιώσεις. "Ενα κομμὸ τῆς φτάνει κ' ἑκατὸ τάλλαρα μετρητά. Εἶναι πολλὰ γιὰ τέτοιο κορίτσι ;

Ἡ ἐρώτησὴ ἦταν τόσο ἐντονη, ὥστε ἀναγκάσθηκα ν' ἀποκριθῶ :

— "Οχι βέβαια . . . πολὺ λίγα μάλιστα ! . .

Αὐτὴ τὴ στιγμή κατάλαβα πῶς ἡ Εὐαγγελία σκέφθηκε κάτι τι ποὺ θέλησε νὰ τὸ πῇ, μὰ τὸ μετανοήσας.

— Κι' ἡ Διονυσία . . . θέλει ; ρώτησα τότε ἐγὼ ἀπὸ ἀπλὴ περιέργεια.

Ἡ ἐρώτησή μου τὴν ἐνθάρρυνε. Καὶ χωρὶς νὰ παντήσῃ σ' αὐτὴ, μοῦ εἶπε :

— Ἀλήθεια, κάτι ἤθελα νὰ σὰς πῶ . . . νὰ σὰς ρωτήσω . . . Πῆτε μου ἐλευθερα . . . Μήπως ἀπὸ μένα, προτιμᾶτε τὴ Διονυσία ; . .

— "Οχι, ὄχι ! φώναξα ζωνερά. Ἀπὸ σένα, αὐτὸ τὸ βυζανιάρικο ;

Καὶ λυπήθηκε κ' εὐχαριστήθηκε μαζὶ ἡ Εὐαγγελία. Καὶ μὲ τὸ κρᾶμα τῶν ἀντίθετων συναισθημάτων, ποὺ ἔκανε τὸ ὅρος της ἀλλόκοτο, ἀποκρίθηκε :

— Ξέρω κ' ἐγώ ; . . Εἶπα δηλαδή . . . ἐπειδὴ εἶναι πιὸ γέα, καὶ κορίτσι, κι' ὁμορφῇ, μήπως τὴν προτιμοῦσατε . . .

— Γι' αυτό λοιπόν με ρώτησες και πρωτότερα αν μά-
ρουν ; . .

— Εγώ : ποτέ : . . Μπορεί . . . "Ε, φυσικά, αφού κι'
αυτή θέλει ένα καλό φίλο . . . Κι' άμα είπατε πώς τὰ έκαστὸ
τάλλαξα πὸν γυρεῦσαι εἶναι λίγα, συλλογίστηκα: γιατί νά μήν
τὴν προτεῖνω σὲ σὲς πὸν θὰ δίνατε, καὶ περισσότερα ; . . Θὰ
ἔχανα δηλαδὴ ἐγὼ . . μ' αὐτὸ τὸ κακόμειτρο εἶναι τόσο
φτωχό ! . .

"Εμείνα ἐκπληκτός. Συγκινήθηκα, μπορῶ νά πῶ . . . Σὲ
τόσο βαθμὲ λοιπόν ἐφθινε ἡ καλοσύνη κ' ἡ αὐταπάρνηση αὐ-
τοῦ τοῦ κοριτσιοῦ, ὥστε νά θυσιάξῃ τὴν τύχη της. — καὶ βέ-
βαια πὸν ἐγὼ ἤμουν γι' αὐτὴν μιὰ «τύχη», — γι' ἀγάπη μιᾶς
ἄλλης, μιᾶς μακρινῆς συγγένιστης, ἐπειδὴ αὐτὴ ἦταν φτω-
χότερη :

— "Οχι, ὀχι. Εὐανθία ! τῆς εἶπα. "Εγὼ θέλω σένα ! . .
μόνο σένα !

Καὶ τὴν ἀγκάλιασα χωρὶς μεγάλη προσπάθεια, γιατί τὸν
παράξενο ἐκεῖνο φόβο πὸν μοῦ προξενῶσε ἡ μεγάλη ὁμορφιά,
μοῦ τὸν ἔδιωχνε τώρα ἡ μεγάλη καλοσύνη.

"Απὸ τῆ στιγμῇ ὅμως πὸν ἄρχισα νά σφίγγω στὴν ἀγκυαλιὰ
μου τὸ νέο, τ' ὀλότερρο, τὸ σπικτάριστὸ ἐκεῖνο κορμί, δὲν
αἰσθανόμουν πιά παρὰ τὴν «ἐνθρῶπνὴ ἀνάγκη» . . .

Σὲ λίγο ἔφτασα κ' ἡ Μπονίκαινα.

— Μὴ μᾶφήτῃς ! μοῦ φιδύρισε βιαστικά ἡ Εὐανθία μόλις
ἄκουσε τὰ βήματά της. Στάσου, ἔτσι, νά μᾶς βρῇ ἀγκυαλι-
σμένους . . . νά ἴδωμε τί θὰ πῇ ! . .

"Η μητέρα μῆλκε. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε τὴ δυνατό, ἐκπληξῇ
πὸν περίμενε ἡ κόρη της. Τὴν εἶχε προῖδασει, φαίνεται, ἡ
μικρὴ Διονυσία. Ὡστόσο ἔδειξε μεγάλη χαρὰ γιὰ τὴν ἀντι-
κατάσταση τοῦ πολυθρύλητου ἐκείνου Ἀντρέα. Καὶ καθὼς ἡ
Εὐανθία, παίζοντας, μὲ φιλοῦσε μπροστά της ἐπιδειχτικά, —
νά ! νά ! νά ! — ἡ κυρία Ἀθηναῖτς, μόνο πὸν δὲ χαιροκροτοῦσε.

— "Ετσι λοιπόν, μᾶς εἶπε ὕστερα, τὰ φταίσσατε σεῖς καὶ
τὰ τελειώσατε :

— Ἀν θὰ σὲ περιμέναμε : τῆς ἀποκρίθηκε ἡ Εὐανθία.

— Πᾶει τώρα ! εἶπα ἐγὼ. Εἶμαι . . . ἀρραβωνιαστικός
τῆς Εὐανθίας. Ἀλλὰ οὔτε θὰ τὴ γελάσω σὺν ἐκεῖνο τὸν ἄλλο,
τὸν παλιάνθρωπο . . .

— Τὸν παλιάνθρωπο ! . . ἔκαμε εἰρωνικά ἡ Εὐανθία.

— Οὔτε θὰ τὴν παρατήσω, ἐξακολούθησα ἐγὼ, ἀν δὲ μὲ
διώξῃ.

— Ναι, αὐτὸ τῆς εἶπες, ἔκαμε ἡ Μπονίκαινα νά σὲ
διώξῃ . . .

— Γι' αὐτὸ μπορεῖς νά εἰσαι ἡσυχη, τῆς ἀποκρίθηκε ἡ
Εὐανθία. Τί ἦταν ὅμως ἐκεῖνι πὸν πῆγες καὶ τοῦ εἶπες : Τὸν

ἀγέμιαις ψευτιάς τὸν ἄνθρωπο . . . Ἐπειτα τί σοῦ χρωστοῦσε καὶ ἐκείνος ὁ ἄλλος ὁ κακομοίρης, νὰ τὸν ἐκθέσῃς ; . .

Ἡ κυρία Ἀθηναῖα φάνηκε μιά στιγμὴ στενοχωρημένη. Νομίζω μάλιστα καὶ πὺς κοκκίνησε. Δὲν ἄργησε ὅμως νὰ βγῇ ἀπ' αὐτὴ τὴ στενοχώρια, Καὶ φώναξε θριαμβευτικῶς :

— Ἀμ' ἂν δὲν τοῦ ἔλεγα ἐκεῖνα πρὸ τοῦ εἶπα, θὰ τὸν εἶ-
χες τώρα στὴν ἀγκυλιὰ σου :

Ἡ Εὐανθία μὲ κοίταξε στὰ μάτια. Καὶ μισοκοροῖδευτικῶς, μισοσοδαρά, εἶπε :

— Σωστό !

Ἡ μικρὴ αὐτὴ σκηνὴ ἔφτασε νὰ μοῦ δείξῃ καὶ κἄτι σπου-
δαίον : Αὐτὴ ἡ μητέρα πρὸ ἔλεγε φέμματα, καὶ αὐτὴ ἡ κόρη
πρὸ ἔλεγε ἀλήθειαι, ἦταν ἀγαπημένες.

Ἀπὸ τὴν ἀγάπην τους, ἡ μιά συγχωροῦσε τὰ φέμματα καὶ
ἡ ἄλλη τίς ἀλήθειαι. Ἐμοιαζαν οὖν οἱ δύο φιλανδρεῖς πρὸ μα-
λὼνουν κἄποτε χωρὶς συνάψεις καὶ παρὰζονται χωρὶς κἄκτι.
Κι' ἀπὸ τὴν ἀφοβὴ συμπεριφορᾶ τῆς Εὐανθίας πρὸς τὴ μη-
τέρα της, μολονότι ἐφθασε ὡς τὴν εἰρωνείαν, δὲν ἔλειπε καὶ
κἄποιος σεβασμός.

Ἄν καὶ δὲν εἶχε πολλὴ πείρα αὐτοῦ τοῦ κόσμου πρὸ ὅ
τόσο διαφορετικῶς ἀπὸ μᾶς, ἔκρινε πὺς τὸ φαινόμενο θῆταν
σπάνιον καὶ ἔλεγε μιά ἐντύπωση ζωηρὴ καὶ εὐχάριστη.

— Τὴν ἀγαπᾷ τὴ μητέρα σου ; ρώτησα οἱ γὰρ τὴν Εὐανθία.

Κι' αὐτὴ σιγότερα μοῦ ἀποκρίθηκε :

— Ἐ, καί μένε, μητέρα μου εἶναι . . .

Κουδενταῖζουμε τώρα καὶ οἱ τρεῖς, ἡ καλύτερα καὶ οἱ τέσ-
σερις, γιατί οὐ λίγο μπῆκε στὴ σαλῖτα καὶ ἡ Διονυσία καὶ
ἐκίθησε, χωρὶς νὰ τῆς πῇ κανέναν, κοντὰ στὴν θειὰ της.

Ἡ συναναστροφὴ δὲν μ' ἐνθουσίαζε καὶ μιά στιγμὴ κοί-
ταξα τὸ ρολόι μου.

— Τί ὥρα εἶναι ; μ' ἐρώτησε ἡ Εὐανθία.

— Ὡρα νὰ πηγαίνω, τῆς ἀποκρίθηκα.

Ἐχάλασε τὸν κόσμο :

— Ἀ, μπᾶ, μπᾶ ! . . Καλέ, τί λές ; Νὰ φύγῃς ἀπὸ
τώρα ; . . Ἀφοῦ ἦρθε μάλιστα καὶ ἡ μητέρα μου καὶ μπο-
ροῦμε μετὰ νὰ περάσουμε στὴν κἰμαρά ; . . Ὅχι, ὄχι, δὲ
σέφηνω . . . Θέλῃς μέινῃς ὡς τὸ βράδυ, ὡς τὴν ὥρα πρὸ θῆ
πῆς νὰ φῶς.

— Καλὰ σοῦ λέει, ἐπιδοκίμως καὶ ἡ κυρία Ἀθηναῖα Δὲν
τά εἶπτε, δὲν τὰ συμφωνήσατε ; Γιατί λοιπὸν νὰ φύγῃς ; . .
Πηγαίνετε μέσα νὰ τὰ πῆτε καὶ οἱ δύο σας σὺν . . . ἀρραδω-
νισμένοι. Τώρα ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ. Δὲ φοβόσκατε τίποτα.

Τί θὰ φοβόμασθε δηλαδὴ καὶ ἂν δὲν ἦταν ; Ἰσως καμμιά
ἀπρόοπτη ἐπίσκεψις συγγενικὴ. Μὰ χωρὶς νὰ τὸ ἐξετάσω, — τί

μ' ἔμελε μένα ; ὥς τὰ μπάλωναν ὅπως ἔξεραν, — ἐκολούθησα τὴν Εὐανθία στὴν κάμαρά της.

Ἦταν μιὰ μεγάλη κάμαρα, ποὺ εἶχε τὴν ἴδια σερνή, παλαιή καὶ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία τῆς σαλίτσας. Ἐνα οἰδερένιο κρεβάτι διπλό, ἓνα καρυζένιο κομμό μὲ καμπυλωτά συρτάρια, ἓνα κομποδίνιο χωρὶς μάρμαρο, ἓνα στρογγυλό τραπέζι μὲ σκέπασμα, μιὰ ψάθινη πολυθρόνα μὲ μεγάλα μαξιλάρια καὶ δυὸ τρεῖς καρέκλες. Καρμιὰ ζωγραφιά ὅμως στὸς τοίχους. Μόνο ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι δυὸ τρεῖς εἰκονίσματα καὶ μπροστά τους μιὰ κρεμαστὴ καντήλα ἀναρμένη. Οἱ γριλίες ἦταν κλειστὲς καὶ σὸ μισόφωτο τῆς κάμαρας ἡ καντήλα ἔριχνε μιὰ κοκκινωπὴ λάμψη.

— Ἐδῶ δὲν ἔχουμε καναπέ, μοῦ εἶπε μὲ πονηρὸ χαμόγελο ἡ Εὐανθία. Αὐτὴ ἡ πολυθρόνα δὲν μᾶς χωρεῖ καὶ τοὺς δυό. Ἀς καθήσουμε λοιπὸν πλατ-πλατ-σὸ κρεβάτι.

Κι' ἀκαθήσαμε.

Μὴν περιμένετε τώρα νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴ συνέχεια . . . Δὲν μ' ἐμποδίζει βέβαια τίποτα, ὅπως τὴν ἄλλη φορὰ, — ἰδῶ καὶ δέκα χρόνια. — γιὰτὶ ἡ Εὐανθία δὲν ἦταν Ἀγγέλα. Δὲν ξέρω ὅμως τί θὰ καταλαβαίνατε ἀπὸ μιὰ τέτοια περιγραφή. Τὸ πολὺ-πολὺ, ἂν ἤμουγ ζωγράφος, θὰ μπορούσα νὰ βάλω ἰδῶ ἓνα σκίτσο μὲ τίς θαυμαστὲς ἐκείνες καμπύλες ποὺ μοῦ φανέρωσε ἡ Εὐανθία, ὅταν πέταξε τὴ ρόμπα της. Μὰ τί τὰ θέλετε ! Πάντα μιὰ «κοκότηα» ποὺ πρὶν ἀπὸ μένα τὴν εἶδαν ἔτσι γυμνὴ καὶ τὴ χάριξαν τοῦλάχιστο ἄλλοι πέντε, καὶ ποὺ δὲν τὴν πληροίῃα τώρα κ' ἐγώ, παρὰ κινούμενος μόνο ἀπὸ τὴν «ἀνθρώπινη ἀνάγκη», τὴ ζωῶν. Ὅχι θὰ μιλοῦσα ποτέ, σ' αὐτά τ' Ἀπομνημονεύματα, γιὰ μιὰ τέτοια σχέση, ἂν δὲν εἶχα κάποιον λόγο ποὺ παρακάτω θὰ τὸν ἰδῆτε.

Δ'.

ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑ νά πηγαίνω στῆς Μπονίκαινας τα-
χτικά. Ἡ Εδανθλα ἦταν πιά μαϊτρέσσα μου καὶ τὸ
ἐπίτι τῆς φροντίδα δική μου. Κατὰ τὴν ἀρχοντική μάλιστα
συνήθεια τοῦ τόπου, κάθε πρῶτῃ πού πήγαίνα στὴν Ἀγορὰ νά
φωνίσω γιὰ μέγα, φώνιζα καὶ γιὰ καίνη· κι' ὁ ἴδιος μου ὁ
ὑπορέτης κουδαλοῦσε τὰ φόνια στὴν Ἀνάληψη. Ἦταν μιὰ
σχέση γνωστή, φανερά. Οὔτε εἶχ' ἀνάγκη νά ντρέπουμε γι'
αὐτὴ, ἀφοῦ ἄλλοι στὸν τόπο μου, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, διατη-
ροῦσαν μαϊτρέσσες ἂν καὶ παντρεμμένοι.

Ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Διευθυντής μου, —κι' ἦταν ἀπὸ τοὺς
πρώτους, —στὴν ἀρχὴ μοῦ εἶπε διάφορα ἀστεία κι' ἔπαιτα μὲ
μακάρισε σεβάρῃ γιὰ τὴν τύχη μου. Ἀπὸ τότε μοῦ ζητοῦσε
πληροφορίες καὶ λεπτομέρειες πού οἰχαινόμουν ἀρκετὰ νά
τοῦ τίς δίνω. Καὶ καθὼς κατάλαβα, ἡ Εδανθλα αὐτὴ τοῦ εἶχε
μπεῖ στό μάτι πρὸ καιροῦ καὶ πολὺ εὐχαρίστως, ἂν τοῦ ἐρχό-
ταν καμμιά φορά βολικά. θάπατοῦσε μαζί τῆς τὴ γυναίκα
του. Ὁ μόνος λόγος πού δὲν τὸ εἶχε κάμει ὡς τώρα, ἦταν
ἡ φυσική του ἀτολμία στὰ τέτοια κι' ἡ μεγάλη του κοσμο-
φοβία.

Γιὰ κάμποσο καιρό, ἡ μητέρα μου δὲν ἤξερε τίποτα. Ὁ
ὑπηρετὴς μοῦ ἦταν πιστός κι' ἐγὼ ἔκρινα περιττὸ νά τῆς
μιλήσω. Οὔτε ἡ ζωὴ μου εἶχε ἀλλάξει, ὡς πρὸς τὴ μητέρα
μου, ὥστε νά τὸ καταλάβῃ. Τίς Κυριακὲς καὶ τίς γιορτὲς
ἐξακολουθοῦσα νά βγαίνω μαζί τῆς περὶπατο καὶ τὰ βράδια
νά τῆς κρατῶ συντροφιά ὡς πού νά νύσταξῃ, καὶ κάποτε μά-
λιστα κι' ἀφοῦ νύσταζε. Στὴν Εδανθλα δὲν πήγαίνα συνήθως
παρὰ τὸ δειλινό, ἀφοῦ σκόλαζα ἀπὸ τὴν Τράπεζα, κι' ἔμενα
μαζί τῆς ὡς τὴν ὥρα τοῦ δείπνου. Αὐτὲς τίς ὥρες, πρωτό-
τερα, τίς περνοῦσα πάντα στὴ Λέσχη. Ὡστε μόνο οἱ φίλοι
μου μ' ἔχαναν τώρα μ' αὐτοὶ ἤξεραν πού κλεινόμουν.

Ἐπιτέλους τῆμαθε κ' ἡ μητέρα μου. Μιὰ φιληνάδα τῆς
τὸ εἶπε, μὲ ρώτησε καὶ τῆς τ' ὁμολόγησα.

Στὴν ἀρχή, ἡ μητέρα μου δὲν ἔδειξε παρ' ἀνησυχίας:

Ήταν καλή αὐτὴ ἡ Εὐανθία ; Μὴν εἶχε τίποτ' ἀξέριφα παλ-
τηπαράδες κι' ἔδρισκα κανένα μπελιά ; . . Μὴν ἦταν καμ-
νὸ καίνας ποὺ τυλίγουν τοὺς ἄντρες καὶ τίς στεφανώ-
λαικῇ ; Μὴ μοῦ ἔτρωγε πέρα πολλοὺς παράδες ; Μὴν εἶχε
δερνέλους ἀγαπητικούς ;

— Ὁρῶ νῦν ἡσύχα· γιὰ ὅλα Τίποτα, τίποτ' ἀπ' αὐτά. Κι' ἐπρό-
παθα, χωρὶς κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ καταλάβω τὸ ὀξύμωρο :

— Ἐννοια σου κι' εἶναι τίμια κοκόττα !

Μὰ ἡ μητέρα μου γέλασε.

— Τί λές ἐκεῖ ! Κοκόττα καὶ τίμια γίνονται :

Ἐδῶ ἦταν τὸ ζήτημα ! Κοκόττα καὶ τίμια γίνονται ; Κι'
ὅσο γι' αὐτό, ἔχετε πῶς τίς ἰδέες μου.

— Ναί, ἀποκρίθηκα στὴ μητέρα μου. Γιατί τὴν τιμὴ δὲν
τὴ δίνει οὔτε τὸ ἀξίωμα οὔτε τὸ ἐπάγγελμα. Τὴν τιμὴ τὴν
ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Κι' ἂν ἡ Εὐανθία εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώ-
πους ποὺ ἔχουν τιμὴ, τί σημαίνει πῶς εἶναι κοκόττα ; Εἶναι
τίμια, τελαίωσε !

Ἀδύνατο νὰ τὸ παραδεχθῇ. Κοκόττα καὶ τίμια ἀκούστηκε
ποτέ ;

— Μὴν τὸ πῆς σὲ κανένα ξένο καὶ σὲ κοροϊδέσει, μὲ
συμβούλεψα.

Ἐγὼ τότε, γιὰ νὰ τὴν κάνω γούστο, τὴ ρώτησα :

— Ὁ πατέρας μου ἦταν τίμιος ἄνθρωπος ;

— Ἀκοίς ἐκεῖ ! φώναξε. Μὰ εἶδε ὁ κόσμος τιμιότερο ἄν-
θρωπο :

— Πολὺ καλά. Ἦταν ὅμως καὶ σαράφης, δὲν εἶν' ἔτσι ;

— Βέβαια, σαράφης . . .

— Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σαράφη εἶναι τίμιος ;

— Πολὺ !

— Ἀ, μὴ λές πολὺ, γιατί ὀκιάρχουν ἄλλα, πολὺ τιμιό-
τερα. Στὴ συναίδησή σου, — νὰ μοῦ πῆς τὴν ἀλήθεια. — ποῖο
εἶναι τιμιότερο ἐπάγγελμα : τοῦ σαράφη ἢ τοῦ παπᾶ ; Στὴν
τιμὴ σου !

— Ἐ, μὰ ὅπως νὰ πῆς, ἕνας ἱερωμένος . . .

— Ὡραία ! Γιὰ πές μου τώρα : ποῖος ἦταν πιο τίμιος : ὁ
μακαρίτης ὁ πατέρας μου, ἢ ὁ μακαρίτης ὁ παπᾶ-Νικη-
φόρος ;

— Ἀ, μὰ μὴ βάνης ἐκεῖνο τὸν ἄτιμο ἄνθρωπο, τὸν κλέφτη,
τὸν κοφολαρυγκά, τὸ σπιούνο, μὲ τὸν πατέρα σου !

— Βλέπεις, λοιπόν, μητερούλα ; Ἐτσι καὶ μὰ κοκόττα
μπορεῖ — ἂν εἶναι — νὰ εἶναι πιο τίμια κι' ἀπὸ ἕνα σαράφη.
ἂν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σαράφη θεωρεῖται πιο τίμιο ἀπὸ
τὸ ἐπάγγελμα τῆς κοκόττας. Κατάλαβες τώρα τὴν ἰδέά μου ;
Κούνησε τὸ κεφάλι της καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε·

— Τὴν κατάλαβα μὰ δὲ μὲ πείθει. Γιατί ἀνακατώνεις ἔτσι

τὰ ἐπαγγέλματα ; Ἄλλα εἶναι τίμια καὶ ἄλλα εἶναι ἄτιμα.

— Ὅχι, μητέρα, ὄχι, ὄχι ! ... Ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ἀπάνω-κάτω, εἶναι τὰ ἴδια. Καὶ κάθε ἐπάγγελμα μπορεῖ νὰ εἶναι τίμιο ἢ ἄτιμο ἀναλόγως τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὸ ἔχει. Γιὰ μένα, ἡ Εὐανθία ποῦ εἶναι τίμια κοκόνττα, ἔχει ἕνα ἐπάγγελμα τίμιο καὶ χρήσιμο στὴν κοινωνία ὅπως κάθε ἄλλα. Ὁ παπᾶ-Νικηφόρος, ποῦ μεταχειριζόταν ἀκόμα καὶ τὰ μυστικά ποῦ μάθαινε ἀπὸ τὴν ἐξομολόγηση, ἔκανε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πνευματικοῦ ἄτιμο. Ἐνας γιατρός, ποῦ κρυφομιλοῦσαν στὴν Ἀθήνα γιὰ τὶς παράνομες κι' ἀνήθικες ἐγχειρήσεις του, ἔκανε ἄτιμο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ. . .

Ἄξαφνα ἡ μητέρα μου μ' ἔκοψε φαιδρά :

— Δὲν ε' ἀφίνεις τῶρ' αὐτά, παιδί μου ; Ἀς εἶναι τελοσπάντων καὶ τίμια. Εἶναι τοῦλάχιστο ὁμορφῆ :

— Πολύ. Καὶ νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὴν ὁμορφιά της εἶναι ἀκόμα πιὸ βέβαιος.

Γέλασε εὐχαριστημένη. Ἀπὸ τὴν στειγμὴ ποῦ τῆς ἔφυγαν οἱ ἀνησυχίες, δὲν ἔδειχνε παρά χαρά.

— Ἦθελα νὰ τὴν ἔδελα, φιθύρις.

— Μιὰ κοκόνττα ; Δὲ ντρέπεται ;

— Ἔτσι, ἀπὸ περιέργεια . . . κι' ἀπὸ μακριά.

— Στὴν Ἀνάληψη καθσταί. Ἄν πᾶς ποτὲ στὴν ἐκκλησία, πρόσσε τὸ δεῦτερο σπῆτι, δεξιά καθὼς μπαίνομε στὸ στενό. Μπορεῖ νὰ τὴν ἴδῃς στὸ παράθυρο.

Ἀλλὰ ἡ μητέρα μου στάθηκε ἀκόμα πιὸ τυχερή. Ἐν' ἀπόγεμα, περνώντας ἀπὸ τὸ στενὸ τῆς Μπονίκαινας, εἶδε ὀλάκρη τὴν Εὐανθία, ποῦ εἶχε κατεβεῖ ἀγοράσῃ ἀπὸ ἕνα γυρολόγο ἄχινους.

— Ἐχσεις δίκιο, μοῦ εἶπε τὸ βράδυ, εἶναι πολὺ ὁμορφῆ. Καὶ τὸ βλέμμα της μοῦ φάνηκε ἀγαθό. Πραγματικῶς θὰ εἶναι καλὴ κοπέλλα.

Καὶ τότε τῆς ἔφυγε τῆς μητέρας μου καὶ τὸ τελευταῖο ἶχνος ἀνησυχίας. Γιὰ τὴν Εὐανθία μοῦ μιλοῦσε πάντα μὲ συμπάθεια. Κι' ὑποθέτω πῶς θὰ τῆς κακοφαινόταν ἂν τῆς ἔλεγα καμμιὰ φορὰ πῶς τὴν ἄφησα.

Ἐννοεῖται ὁμως πῶς τέτοιο πρᾶγμα δὲν τὸ συλλογιζόμουν. Δὲν ἤμουν κανένας γοναϊκός, παραλυμένος, ἢ κανένας γέρο-σάτυρος. Μοῦ ἔφτανε μιὰ γυναίκα, δὲν τὴ βαριόμουν γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξω, κι' ὅσο καλύτερα γνώριζα τὴν Εὐανθία, τόσο πειθομουν πῶς θάταν ἀναντικατάστατη. Εἶχα σκοπὸ νὰ τὴ διατηρήσω ὅσο θὰ μὲ ἤθελε. ὅσο δὲν θὰ μ' ἐδιωχνε κείνη γιὰ καμμιὰ καλύτερη «τύχη». Γιατὶ ποῖός τὸ ξέρει μὴν ἔδρισκε καὶ κανένα «χριστιανό» πρόθυμο νὰ τὴ στεφανώῃ ἢ τοῦλάχιστο νὰ τῆς ἀφήσῃ μιὰ καλὴ περιουσία, — πρᾶγμα ποῦ ἀπὸ μένα δὲν μποροῦσε νὰ τὸ περιμένῃ. Ἀλήθεια δὲν ἐσκό-

πνευα νά ξαναπαντρευθῶ, μὰ οὔτε γέρος ἤμουν, οὔτε πολὺ πλούσιος . . .

Δὲν μπορῶ τώρα νὰ πῶ πῶς ἡ Εὐανθία ἦταν κι' ἐρωτευμένη μαζί μου. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν μὲ παίραζε. Θὰ μὲ παίραζε ἀπεναντίας ὁ φλογερὸς ἐρωτας μιᾶς κοκόττας, μὲ τίς παραφορές του, μὲ τίς ζήλειες του, μὲ τίς ἀξιιώσεις του. Τίποτ' ἀπ' αὐτὰ ἡ καίμενη ἡ Εὐανθία ! Οὔτε μὲ ρωτοῦσε κἀν ποὺ πηγαίνω καὶ τί κάνω. Καὶ πῶς εἶχα κι' ἄλλη ἐρωμένη ἂν μάθαινε, δὲν θὰ τὴν ἐνοιαζε καθόλου. Μάφινε ἐντελῶς στὴ διάθεσή μου νὰ τὴ βλέπω ὅποτε ἤθελα, χωρὶς ποτὲ νὰ μοῦ παραπονεθῇ ἢ νὰ μοῦ ἀπαιτήσῃ νὰ πηγαίνω συχνότερα. Μιά μέρα, τότε ποὺ «παντρολογούσαν» ἀκόμα τὴ Διονυσία, γιὰ νάστειυθῶ, εἶπα τῆς Εὐανθίας :

— Δὲν μοῦ τὴ δίνετε μένα ;

Καὶ σιχαρότατα μοῦ ἀποκρίθηκε :

— Ἀλήθεια : . . Ἄν τὴ θάλῃς, πάρ' τη. Μακάρι, τὴν καίμενη.

"Ὅπως δὲν παρασκοτίστηκε στὴν ἀρχή, ἂν θὰ προτιμοῦσα ἀπ' αὐτὴ τὴ Διονυσία, ἔτσι καὶ τώρα δὲν θὰ τὴν παίραζε ἂν ἤθελα νὰ τὴν ἀφήσω γιὰ τὴ Διονυσία ἢ νὰ ἔχω καὶ τίς δυό.

Ἀλλὰ δὲν μπορῶ πάλι νὰ πῶ καὶ πῶς δὲ μ' ἀγαποῦσε. Ὅταν πηγαίνα, εἰδειχνε τὴ ζωηρότερη εὐχαρίστηση κ' ἔβαζε τὴ μεγαλύτερη φροντίδα νὰ μὴν ἐνοχληθῶ σὲ παραμικρό, δὸν ὦρα θάμενα μαζί της. Ἦξερε τὰ χρῆμα τῆς καὶ τᾶκανε μ' εὐσυνειδησία καὶ τιμότητα μοναδική. Κι' αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη ἀγάπη ποὺ ἤθελα ἀπὸ τὴ μαϊτρέσσα μου. Τὸ παραπάνω γιὰ μένα θάταν ἐνοχλητικό.

Μ' ἔλη τὴ φροντίδα ὅμως τῆς Εὐανθίας, μερικὰ πράγματα σὲ σπίτι της μ' ἐνοχλοῦσαν. Παραδείγματος χάρι, οἱ «συγγενικὲς ἐπισκέψεις». Ἦταν προπάντων ἓνας γέρος μπάρμπα, πρῶην φαράς, μὲ μιὰ χοντρή φωνή, ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ τὸν ἀκούω νὰ μιλᾷ οὔτε ἀπ' τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ πηγαίνα σχεδὸν κἀπὲ βράδυ. νὰ πίνῃ τὸν καφέ του καὶ νὰ φλυαρῇ ὥρες μὲ τὴ Μπονίκαινα. Ἐπειτα ἦταν μερικοὶ «κύριοι» ἢ «χριστιανί», — γιὰτὶ πότε ἔτσι τοὺς ἔλεγε ἡ Μπονίκαινα καὶ πότε ἔτσι, — ποὺ πηγαινάν γιὰ νὰ βλέπουν τὴ Διονυσία, νὰ παίζουν λιγάκι μαζί της καὶ νὰ τὴν παζαρεύουν. Αὐτὰ δηλαδὴ ἦταν τὰ «παντρολογήματα» ποὺ εἶπα γαμπρὸς ὅμως δὲν βρισκόταν νὰ δίνῃ ἕσα ζητοῦσαν ἢ θεία κι' ἡ μητέρα τῆς μικρῆς. Καὶ τέλος, τὸ χειρότερο, ἦταν αὐτὴ ἡ Μπονίκαινα, μὲ τίς αἰώνιες ψευτιές της καὶ τὰ τέλειωτά της φέ. Μοῦθινα στὰ νεῦρα φοβερά δταν τὴν ἔδλεπα νὰ μιλᾷ μπροστά μου σ' αὐτὴ τῆς Εὐανθίας ἢ τῆς Διονυσίας καὶ νὰ κρυφοκουβεντιάζῃ μὲ διαφορὰς γυναῖκες, πότε στὴν ἐξόπορτα,

πότε στή σκάλα, πότε στο διάδρομο, κάποτε στή σαλίτσα καὶ συχνότατα στήν κουζίνα.

— Μὰ δὲ θὰ πᾶψουν ἐπιτέλους αὐτὰ τὰ μυστικοσυμβούλια τῆς μητέρας σου; ἔλεγα καμμιά φορά νευριασμένος στήν Εὐανθία.

— Μά, καί μένε, μοῦ ἀπαντοῦσε, εἶναι γιὰ τὴ Διονυσία...

Αἰωνίως γιὰ τὴ Διονυσία! Μὰ ἐγὼ ποῦ εἶχ' ἀρχίσει νὰ ὑποψιάζουμαι πῶς ἦταν καὶ γιὰ τὴν Εὐανθία; Γιὰ τὴν ἰδέα ποῦ εἶχα γιὰ τὴν κόρη, δὲν τὴν εἶχα βέβαια καὶ γιὰ τὴ μητέρα· κι' ἂν ἐκείνη μοῦ φαινόταν μιὰ τίμια κοκόττα, δὲν θάπαιρνα ὅμως ὄρκο πῶς κι' αὐτὴ ἦταν μιὰ τίμια μεσίτρα. Γιὰ τίποτα δὲν θὰ τόξε ἡ κυρία Ἀθηναῖδα νὰ καταφέρῃ τὴν Εὐανθία νὰ δεχθῇ κριφὰ μου καὶ κανέναν ἄλλο «κύριο» ἢ «χριστιανό». Τὸ φοβόμουν πολὺ. Ἦταν ἕνα πρᾶγμα ποῦ δὲν θὰ τὸ ἀνεχόμουν οὔτε σὰν ὑποψία. Δὲν ἤμουν ζηλιάρης, μὰ τὴν Εὐανθία ἤθελα νὰ τὴν ἔχω μονάχος μου. Τὸ κάτω-κίτω αὐτὴ ἦταν ἡ συμφωνία μας.

Ἐκείνο ποῦ μ' ἔκαμε νᾶνησυχῆσω γιὰ τὴν τιμή μου, — ἄ, τί καλὰ ποῦ ἔρχεται ἐδῶ αὐτὴ ἡ λέξη! σὰς βεβαιῶ πῶς τὴ χάραξα μὲ ἀληθινὴ ἡδονή. — ἦταν τὸ ἑξῆς: Ἐνῶ βρέθηκε τέλος πάντων γαμπρὸς καὶ γιὰ τὴ Διονυσία, τὰ μυστικοσυμβούλια τῆς Μπονίκαινας ἐξακολούθησαν. Γιὰ τί;

Ὁ «γαμπρὸς» αὐτὸς ἦταν ὄχι μόνον χριστιανὸς παρὰ καὶ καθολικός, καταγωγῆς ἰταλικῆς, γέννημα ὅμως καὶ θρέμμα τοῦ τόπου Μάρκο Φλαντίνη τὸν ἔλεγαν, εἶχε μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἐκαὶ πέρα κεγματικές περισσές καὶ λογαριαζόταν μὲ τὰ πιὸ «ἐγκριτα καὶ εὐυπόληπτα μέλη τῆς κοινωνίας». Ἠλικιωμένος καὶ παντρεμένος, μὲ ἀγόρια παληκάρια καὶ κορίτσια τῆς παντρείδας... Καὶ πάλι θὰ ζητήσω συγγνώμην ποῦ θὰ διηγηθῶ τέτοιες λεπτομέρειες, μὰ ἔχω τὸ λόγο μου.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Φλαντίνης, ποῦ ἔτυχε νὰ τὸν ἀνκαλύψῃ σὰν κελαιπούρι μιὰ γυναίκα ἀπὸ καίνας ποῦ κρυφομιλοῦσαν τόσο μὲ τὴ Μπονίκαινα, κουβαλήθηκε στὸ σπίτι μιὰ νυχτα, εἶδε τὴ Διονυσία, τοῦ ἄρσεε πολὺ, — τρομάρα του! — ἔδωσε χωρὶς παζάριν ὅσι τοῦ γύρεψαν καὶ τὴν ὁδήγησε στὸ νυκτικὸ θάλαμο, ποῦ ἦταν ἀπλούστατα ἡ κάμαρα τῆς Μπονίκαινας (ἴσως ὅμως καὶ τῆς Εὐανθίας!), αὐτοστιγμὴ! Μὰ ἄλλους λόγους, αὐτὸς ὁ ἐντιμότατος κύριος-χριστιανὸς ἔκαμε καὶ ποῦ ἐγὼ ὁ ἄτιμος δὲν θὰ τόκνα ποτέ: Ἀγόρας ἕνα φτωχοκόριτσο γιὰ ἕνα κομμὸ καὶ γιὰ ἕκαστὸ τίλλαρα καὶ τὸ ἀτίμασε γιὰ πάντα.

Ὅπως δὴποτε, αὐτὴ τὴν πράξη τὴν ἐξάγινε λίγο μὲ μιὰν ἄλλην: Ἐτιδῆ μετὰ τὴν πρώτη γνωριμιὰ, ἡ Διονυσία τοῦ ἄρσεε περισσότερο, — κι' ὅλα αὐτὰ τᾶμαθα ἀπὸ τὴν Εὐανθία, —

ὁ κ. Φλαντίνης θέλησε νὰ τὴν κρατήσῃ δική του Ἑκλεισις τότε μίαν ἄλλη συμφωνία. Θὰ τῆς ἔδινε ἓνα μηχανετικό τακτικό γιὰ τὴ συντήρησίν της κι' ἀργότερα, ὅταν θὰ βρισκόταν κα- νένα καλὸ παιδί νὰ τὴν πάρῃ μὲ στεφάνι, θὰ τῆς ἔκανε τὰ ἔξοδα καὶ θὰ γινόταν καὶ κουμπάρος. Γι' αὐτὰ ὅλα, — ἡ μόνη του ἀξίωση. — Θὰ πῆγαινε κἄπου κἄπου νὰ τὴ βλέπῃ, μὰ πολὺ κρυφά, μυστικά, μὴν τὸν ἴδῃ μάτι, μὴν τὸν ἀκούσῃ αὐτί, — γιὰ τὸ Θεό ! — καὶ τὸ μάθαινε ἡ γυναίκα του . . .

Ἔτσι «ἀποκαταστάθηκε» κι' ἡ Διονυσία. Ἐίχε τώρα τὸ φίλο της, τὸ μιστό της, τὸ κομμό της καὶ λίγα χρηματάρια στὴ μπάντα. Κοθόταν διαρκῶς στῆς Μπονίκαινας ποὺ τὴν ἔτρεφε μὲ τὸ μισό της μιστό. (Δηλαδή τῆς τὸν ἔδινε ἄλλὰ τί ἔδωκε ἀπ' αὐτόν ἢ καλὴ θεοὶ γιὰ τὴν ἀνιψιά, ὁ Θεὸς κι' ἡ ψυχὴ της). Τὸν ἄλλο μισό ἢ μικρὴ τὸν ἔδινε στὴ φτωχὴ της μητέρα. Κι' ὁ κ. Φλαντίνης πῆγαινε «κἄπου κἄπου», μὲ χίλιες προφυλάξεις, πάντα νύχτα, παλλὴν ὥρα ἀποῦ ἔφευγα ἐγώ. Τὸ σπουδαῖο ζήτημα τελεῖσθαι. Γιατί λοιπὸν δὲν ἄφινε τὰ ψι ψι ἡ Μπονίκαινα ; Καὶ γιατί ἔξακολουθοῦσαν νὰ συχνά- ζουν σὸ σπίτι της ἑκείνες οἱ ὑπαίτες γυναικες ; Γιὰ τὴ Διονυσία, ὅχι πιά. Γιὰ τὴν Εὐανθία, ποτέ. Γιὰ ποιά λοιπόν ; . . .

Ὅταν καμμιά γορὰ τῆς παραπονιόμουν, ἡ Εὐανθία τοῦ ἔλεγε :

— «ὦ, οἱ κακομοῖρες . . . ἔτσι ἔρχονται . . . πότε γιὰ τοῦτο, πότε γιὰ καίνο. Μὴ βάνῃς κακὸ στὸ γοῦ σου. Τὸ κάτω κάτω γιὰ μένα δὲ φοβάσαι βέβαια. Γιὰ τὴ Διονυσία τί σὲ νοιάζει ; Λογαριασμός τοῦ κ. Φλαντίνη.

Ἀλλὰ εἴτε αὐτὰ τὰ λόγια, ἀπὸ ἓνα στόμα ποὺ τὸ ἐπί- στανα, δὲν μὲ ἠσύχαζαν. Ἐκείνη τὴ γριά, τὴν ψεύτρα, τὴν φοβόμουν.

ΛΙΓΟΥΣ μῆνες πρωτότερα ἀπὸ τὸ ἐπισόδιον ποὺ θὰ διη- γηθῶ, ἔκαμα τὴ γνωριμιά ἐνὸς ἀλλόνομτου ἀνθρώπου.

Τὸν ἔλεγαν Πολύδωρο κι' ἦταν ἓνας νέος στὴν ἡλικία μου ἀπάνω-κάτω, ἀσχημος, μαυραϊδερός, κοντός, στραβοκά- νης, μὲ ἀριὰ γενάρια, μὲ μακρὰ μαλλιά καὶ μὲ μεγάλα ζωηρά καὶ γλυκὰ μάτια (ἦταν τὸ μόνο ὁμορφο ποὺ εἶχε ἀπάνω του ὁ κακομοῖρος). Πρὶν φύγω ἀπὸ τὸν τόπο, τότε ποὺ ἤμουν ἀκόμα Δόκιμος, τὸν θυμέμουν αὐτόν τὸν Πολύδωρο νεαρό Ἀναγνώστη μὲ ράσα. Δὲν ξέρω γιατί δὲν ἔγινε πα- πὰς ὡς ἂν ἔβγαλε τὰ ράσα, τὴν «παπαδική» δὲν τὴν ἄφησε κι' ὅλο μὲ παπάδες ἔτρεφε, καὶ στίς ἐκκλησιαστικὰ βοηθοῦσε, καὶ κάθε Κυριακὴ, μετὰ τὴ λειτουργία, γύριζε μὲ μιὰ κασσελέτα ἢ μ' ἓνα δίσκο ἀσημένιο καὶ μᾶζευε πεντάρες. πότε γιὰ τὴ

μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἐκκλησιὰ καὶ πότε γιὰ μιὰ φτωχὴ οἰκογένεια ποὺ ἴσως ἦταν ἡ δική του . . .

Ὅταν γύρισα ἐγώ, ὁ Πολύδωρος δὲν ἦταν ἐκεῖ. Εἶχε πάει στὸ Μοριά γιὰ κάποια δουλειὰ του κι' εἶχε λείψει μὴνες. Ἀξαφνὰ, μιὰ Κυριακὴ πρωτὶ, παρουσιάστηκε μὲ τὸ δίσκο του στὴν Λέσχη. Κι' ἀρχισε τὶς χαιρετούρες, τὰ κομπλιμέντα, τὶς θρηνησιεὶς, τὰς τρεῖς κι' ὅσα ἄλλα μεταχειριζόταν γιὰ νὰ γίνεταί εὐχάριστος στοὺς ἀφεντάδες, — ποὺ μὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸ κατόρθωνε — καὶ νὰ πενταρολογῇ εὐκολότερα.

Ἐπλησίασε καὶ τὸ τραπεζάκι ὅπου καθόμουν μὲ μερικοὺς φίλους. Καὶ ἅμα μὲ εἶδε καὶ μάναγνώρισε, ἔβλεπε τὶς φωνές :

— ὦ, ὦ, ὦ ! . . Ὁ κύριος Σπάθης ; . . ἡ τιμὴ καὶ τὸ καμάρι τοῦ τόπου μας ; . . Πῶς εἶσθε ; Τί κάνετε ; . . Ἐξῶ θὰ σὰς ἔχουμε τώρα, ἢ θὰ ξαναγυρίζετε στὴν Ἀθήνα ; . . Μὲ θυμόσατε ; . . Ὁ Πολύδωρος . . . ἔναν καιρὸ μὲ τὰ ράσα . . . ποὺ ἔλεγα τὸν Ἀπόστολο στὴν ἐνορία σας . . . Ἀ, ὁ πατέρας σας μ' ἀγάπησε πολὺ ! . . Τί καλὸς ἄνθρωπος ὁ μακαρίτης ! . . Κρίμας νὰ πεθάνῃ τόσο νέος ! . . Μεγάλῃ ἀπώλειαν, μεγάλη ! . .

Καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἐνῶ μὲ μιλοῦσε, οἱ ἄλλοι τὸν πείραζαν. Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ τοῦ ἀπαντήσω, ὁ Πολύδωρος γύριζε κι' ἀπαντοῦσε στὰ πειράγματά του. Ἐτοί ἐγὼ δὲν τοῦ εἶπα σχεδὸν λέξη. Ἐρρίξα μόνον στὸ δίσκο του ὅσες πεντάρες εἶχα στὴν τσέπη μου. Κι' ἡ γενναιοδωρία μου τὸν ἱκανοποίησε τόσο πολὺ, ὥστε, ἀφοῦ μ' εὐχαρίστησε μὲ τὰ θερμότερα λόγια, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ τραπεζάκι μας χωρὶς νὰ προτείνῃ τὸ δίσκο καὶ στοὺς φίλους μου.

— Γλένει εἶναι αὐτός, εἶπα τότε ἐγώ.

— Ὁ Πολύδωρος ; μοῦ ἀποκρίθηκε ἕνας τίλος. Μὰ δὲν ἔχει ὁ τόπος μας περὶεργότερο τύπο !

— Εἶναι μοναδικός ! πρόσθεσε ἕνας ἄλλος. Ὅταν διηγῆται μάλιστα ἀνέκδοτα παπαδίστικα.

— Μὰ τί δουλειὰ κάνει ; ρώτησα ἐγώ.

— Νὰ, αὐτὴ ποὺ βλέπετε, μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ πρῶτος. Γυρίζει μ' ἕνα δίσκο καὶ μαζεύει, πότε στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ λείπει τὸν Ἀπόστολο, πότε ἐξῶ.

— Παπαδᾶνθρωπος ! πρόσθεσε ὁ δεύτερος.

— Ἀς εἶναι ὅμως, εἶπε ἄξαφνα ἕνας τρίτος ὁ Πολύδωρος κάνει κι' ἄλλη δουλειὰ . . .

— Τί δηλαδὴ ; ρώτησα σκανδαλισμένος ἀπὸ τὸ πονηρὸ ὄφρος τοῦ φίλου μου.

Δὲν θέλησε νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ ἀμέσως. Ἀλλάξε πρῶτα ματιές καὶ χαμόγελα μὲ τοὺς ἄλλους. Ἐπειτα ἔσκυψε στ' αὐτὴ καὶ μοῦ εἶπε :

— 'Αν θὰς καμμιὰ φορὰ κανένx κοριτσάκι . . . ὁ Πολύδωρος εἶναι πρόθυμος.

— Μὰ ! ἀπόρησα. Κάνει κι' αὐτὴ τὴ δουλειά ;

— Τὴν κάνει ! μὲ δεβαίωσαν ὅλοι.

— Μαστρωπὸς ὁ ἄτιμος ! πρόχθεσε κείνος ποῦ τὸν εἶχε πῆ «παπαδάνθρωπο».

Παπαδάνθρωπος καὶ μαστρωπὸς ! Τί φοδερή, ἀπίστευτη ὑποκρισία ! Ποτὲ δὲν τόχα ξανακούει, ποτὲ δὲν θὶ τὸ φανταζόμουν. Κι' ὁ ἄνθρωπος αὐτός με τὰ καλογερίστικα μαλλιά καὶ γενάκια, ὁ ἄνθρωπος ποῦ τὸν πρωτογνώρισα μὲ ρῖσα, ποῦ τὸν ἄκουσα νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολο στὴν ἐκκλησιά μας καὶ ποῦ τὸν ξαναεἶδα μ' ἓνα δίσκο ἐκκλησιαῶν νὰ μιζεύῃ παντάρες γιὰ μιὰ φτωχὴ οἰκογένεια, — ἔστω καὶ τὴ δική του, — μοῦ φάνηκε τέρας σωστό καὶ μοῦ ἔκαμε φρίκη.

Ἀλήθεια λοιπόν ; Μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς λειτουργίας ἡ τοῦ ἐπιπερινοῦ, μποροῦσε κανεὶς νὰ τοῦ κάμῃ ἓνx νευρὸν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὥς ἔνα παλιόσπιτο, ὅπου θὰ τὸν περιμέναε ἓνα παλιοκόριτρο, ἑτοιμὸ νὰ πουλήσῃ γιὰ λίγες δεκάρες καὶ νὰ δώσῃ τίς μεσὲς στὸν ἄνθρωπο ποῦ ὑπηρετοῦσε πρὸ ὀλίγου στὸ ἱερό ; Δὲν μποροῦσα ἀκόμα νὰ τὸ πιστέψω !

— Μὰ τὸ ξέρετε καλὰ ; ρώτησα τοὺς φίλους μου.

— Ἀκου λένε ! μοῦ ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος ποῦ μοῦ τὸν πρόδωσε. Νά, ἐμένα με πῆγε μιὰ μέρα σὲ κορίτσι.

— Καὶ μένα μοῦρερε τίς προχθές στὸ γραφεῖο μου, εἶπε ὁ δεῦτερος.

— Ἀξίζαν ; ρώτησε ὁ τρίτος, σὰ νὰ σκεπτόταν νὰ ἐπωφεληθῇ κι' αὐτός καμμιὰ φορὰ.

— Χμ ! ἔκαμε ὁ δεῦτερος. Ἦταν μιὰ μικρὴ, πολὺ ὁμορφὴ, ἀλήθεια. Μὰ τί τί θὰς ! κουρελοῦ, λιγδοῦ καὶ ξεδιάντροπη σὰν καὶ διότونه. Τὴ σιχάθηκα μ' ὅλη τῆς τὴν ὁμορφιά.

— Εἰμένα, διηγήθηκε τότε ὁ πρῶτος, με πῆγε στοῦ διαδίου τὴν μίνα, σὲ ριζόκαστρο. Ντόπιος εἶμαι, μὰ δὲν ὑποπτευόμουν πῶς ὑπάρχει στὸν τόπο μας τέτοια γειτονιά ! Κἀν ὁρομάνια ὄχι πλατύτερα ἀπὸ ἓνα μέτρο, φαντάσου. Κι' ὅλο ἀνήφορος, σκαλάνια στὸ βράχο, χαλάματα καὶ καλυδόσπιτα. Βγῆκε ἡ γλῶσσά μου. « Ἀόλια θὶναδίνουμε, μωρὲ Πολύδωρε : » τοῦ ἔλεγα, « Φτάσαμε ! » μοῦ ἀπαντοῦσε. Ἐπιτέλους τὸν εἶδα νὰ τρέχῃ μπροστὰ καὶ νὰ μπαίνει σὲ μιὰ πορτοῦλα. Δόξα σοὶ ὁ Θεός ! . .

— Ἰκανοποιήθηκες τοῦλάχιστο ;

— Ἀ, ναί, ἦταν καλὴ. Δὲ μπορῶ νὰ πῶ. Καὶ πολὺ κρυφῇ. Μικροπνευρεμένη ὥς δεκαεπτὰ χρονῶ. Ποῦ τὴν ξετρύπωσε ὁ μασκαρὶς !

— Στὴν ἐκκλησιά, ποῦ ἄλλοῦ ; εἶπε γελώντας ὁ πρῶτος.

Γυρίζει μὲ τὸ δίσκο, ἀνεβαίνει στὸ γυναικωνίτη κι' ἀρχίζει τὴν κουβεντούλα.

Ἀπὸ τότε δὲν ἤθελα νὰ τὸν ἰδῶ στὰ μῖτρα μου αὐτὸ τὸν Πολύωδρο. Μόλις πλησίαζε τὸ τραπέζι μου, τοῦ φώναζα : «Φεύγα ! φεύγα !» Κι' οὕτ' ἐγὼ τοῦ ἔρριχνα πεντάρα, οὔτε ἄφινα νὰ τοῦ ρίξουν ἐκεῖνοι ποὺ καθόνταν μαζὶ μου.

— Μὰ γιατί μὲ ἀντιμάχεται ἔτσι ὁ κύριος Σπύτης ; παραπονέθηκε μιά μέρα στὴ Λέσχη. Τί κακὸ τοῦ ἔκαμα ;

— Αἱ στὸ διάβολο, παλιάνθρωπε ! τοῦ φώναξα. Χίσου !

Μὴ τόσο ἄγρια, ποὺ ὁ Πολύωδρος τσακίστηκε νὰ φύγη φοβισμένος.

Μοῦ εἶχε καρφωθεί ἡ ἰδέα πῶς ὁ χειρότερος, ὁ βδελυρότερος, ὁ ἱτιμότερος ἄνθρωπος ἀπ' ὅσους εἶχ' ἀπαντήσει στὴ ζωὴ μου, κι' ἀπ' τὸν παπα-Νικηφόρο ἀκόμα, ἦταν αὐτός ὁ πισμάνπαπας.

Κι' ἐρχομαι τώρα στὸ ἐπισόδιό.

Ἐνα βράδυ, μπαίνοντας στῆς Μπονίκαινας, εἶδα τὸν ἀπαίσιο Πολύωδρο νὰ κατεβαίνει τὴ σκάλα !

Ἐγὼ ἐξαλλος, ὄρμησα μὲ βρισιές, τὸν ἄρπαξα, τὸν ἀνέβασα πίσω μὲ τὴ βία καὶ τὸν ἀνάγκασα νὰ καθήσῃ σὲ μιά καρέκλα στὸ διάδρομο.

Ἀκουσαν τὸ θόρυβο, τίς φωνές, καὶ πετάχτηκαν ὅλες τρομαγμένες : ἡ Εὐκνήθια, ἡ Μπονίκαινα, ἡ Διονυσία κι' ἡ μητέρα της ποὺ ἔτυχε ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἐκεῖ.

— Πέστε μου γρήγορα, τοῦς φώναξα, τί γυρεύει αὐτός ὁ παλιάνθρωπος ἐδῶ ! Πέστε μου !

Ὁ Πολύωδρος, μαυροκίτρινος ἀπὸ τὸ φόβο του, πρόλαβε νὰ παντήσῃ :

— Ἦρθα ὁ δύστυχος νὰ πάρω ἓνα βοήθημα γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰγνάτιο, βοήθειά μας !.. Ἀλήθεια κυρά Μπονίκαινα ;

— Ἀλήθεια ! βεβαίως ἡ κυρία Ἀθηνάϊα τοῦδ' ἔνα τάλλαρο γιὰ τὴν ἐκκλησία... Πῶς κίνεις ἔτσι, χριστιανέ μου : Γιὰ τί ἄλλο ἐνόμισες πῶς ἦρθε ;.. Μπᾶ ! μπᾶ !.. Ἀσ' τὸν ἄνθρωπο νὰ πῇ στὸ καλὸ !..

— Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ τὸ κουνήσῃ γιατί τὸν σκότωσα ! φώναξα, ἐνῶ ὁ Πολύωδρος ζάρωνε περισσότερα στὴν καρέκλα του. Πές μου ἐσύ, Εὐκνήθια ! Ἦρθε γιὰ βοήθημα τῆς ἐκκλησιᾶς ;

— Μὰ ναι, σοῦ λέω ναι !.. ἄρχισε πάλι ἡ κυρία Ἀθηνάϊα.

Τὴν ἔκοφα :

— Πίψε ἐσύ ! Τὴν Εὐκνήθια ρωτῶ !

Ἡ Εὐανθία, ασατισμένη, ἰδίστας λίγες στιγμές. Ἐπειτα ὁμως ἐπρόφερε ἄφροντα :

— Ὅχι ! .. Ὑστερα θά σοῦ πῶ γιά τί ἦρθε . . . Ἄσε τον τώρα νά πάη στο καλό . . .

— Δέν θά πᾶι πουθενά ! φώναξα. Καί θά μοῦ πῆς ἐδῶ μπροστά του αὐτό ποῦ ρωτῶ. Ξέρω πολὺ καλά τί δουλειά κάνει αὐτός ὁ . . . ἱερωμένος ! Καί θέλω νά μάθω γιά τί ἐρχεται δῶ ! ..

Ἡ Εὐανθία ταραχτήκε μόλις ἄκουσε πῶς ἤξερα τί δουλειά ἔκανε ὁ Πολύτωρος. Καί σά νά προσβλήθηκε στά κλίρια, εἶπε :

— Μά τί, νομίζεις πῶς ἐρχεται γιά μένα :

— Δέν ξέρω ἐγὼ γιά ποιόν ἐρχεται. Ἐσὺ θά μοῦ πῆς !

— Ἐ, λοιπόν νά σοῦ τὸ πῶ. Ἐρχεται γιά τῇ Διονυσίᾳ. Ἄς σοῦ τὸ πῆ κι' ὁ ἴδιος ! Ἄς σοῦ τὸ πῶν ὅλοι !

— Ἀλήθεια, κύριε Σπάθη μου ! ἔκαμε τρέμοντας ὁ Πολύτωρος. Γιά τῇ μικρῇ ἐρχομαί. Δέν ἔχω νά κάμω τίποτα μὲ τῇ δικῇ σου.

Ταπεινὲς καί λιγάνι ντροπισσμένες εἰ γυναῖκες τὸ ἐπικύρωσαν. Ὡς κι' ἡ Διονυσία ψιθύρισε :

— Ναί, καλὴ . . . γιά μένα

Ὁ μεγάλος θυμὸς μοῦ εἶχε πῆσι. Ποτὲ ἄλλωστε οἱ θυμοί μου δέν βαστάζουν. Ἡ βεβήλωση τῆς Εὐανθίας, γιὰτὶ κανέν' ἄλλο στόμα ἐκεῖ μέσα δέν θά πύσταται, — μὲ κατεύνασε περισσότερο. Μετάνοίωσα ποῦ ἔκανα τόση φασαρία ἐπειδὴ, — σπουδαίον πρᾶγμα ! — ἀπάντησα ἓνα μαστροπὸ σὲδ' σπῆτι τῆς κυρίας Ἀθηνάδας. Δέν ἤθελα ὁμως νά φανῇ τόσο γρήγορη ἡ ὑποχώρησή μου. Καί ρώτησα :

— Γιά τῇ Διονυσίᾳ ! Μά καλὰ . . . μήπως κι' ἡ Διονυσία δέν ἔχει τὸ φίλο τῆς :

Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ ἔπρσαν αὐγχορνεὲς εἰ πῶς ἀντιφατικὲς ἀπαντήσεις :

— Μά δέν τῷξερε ὁ ἄνθρωπος, εἶπε ἡ Μπενίκαινα.

— Μά δέν εἶναι γιά πάντα ὁ κ. Φλαντίνης, εἶπε ἡ μητέρα τῆς Διονυσίας.

— Μὲ γυρεῖται ἓνας μὲ στεφάνι ! εἶπε ἡ Διονυσία.

Ἡ Εὐανθία ὁμως δέν εἶπε λέξη. Μὲ κοίταξε μόνο κι' ἀμυδρά, μὲ τὰ βλέφαρα, μοῦ ἐγνεψε : « Ὅχι, τίποτ' ἀπ' αὐτά ! »

— Βρὲ σὺ, τοῦ εἶπα ψευτοαυστηρά· ἀλήθεια δέν τῷξερες πῶς ἡ Διονυσία εἶναι τοῦ Φλαντίνη, ἢ τῆς βρῆκες ἄνθρωπο νά τῇ στεφανωθῇ ; Μίλα ! ..

Ὁ δυστυχισμένος ἐτραυλὶς ἀσινάρτητα :

— Ναί, βέβαια . . . ὄχι, παναπῶ, δέν τῷξερα . . . Μά . . . κι' ἂν τὴν ἔχῃ ὁ κύριος Φλαντίνης, τί : . . . Δέν μπορεῖ κι' ἓνας ἄλλος . . . νά εἶναι καλύτερος : . . . Στόν κόσμο, κύριε

Σπάθη μου. πρέπει νὰ κάνῃ κανεὶς τὸ καλὸ... Πάντα τὸ καλὸ... Ἔτσι εἶπε ὁ Χριστὸς μας...

Κι' ἐπειδὴ τὸν ἀκούγα χωρὶς νὰ τὸν κόβω, πῆρε θάρρος, πῆρε φόρα, ξαναθυμήθηκε τὴν εὐγλωττία του κι' ἄρχισε... θρησκευτικὰ ! Ὁ Χριστὸς μας, ὁ Θεὸς μας, ἡ Ἐκκλησία μας καὶ πᾶσι λέοντας.

Δὲν μπορῶ νὰ παραστήσω ἀκριβῶς τί ἐγίνε τότε μέσα μου.

Μεθ' φάνηκε τάχα τὸ πιὸ παράξενο. τὸ πιὸ ἀστείον πράγμα τοῦ κόσμου γὰκούω ἐκεῖ, στὸ διαδρόμο ἐνὸς τέτοιου σπιτιοῦ, μπροστὰ σὲ δυὸ κοκότες καὶ σὲ δυὸ μεοῖτρες, ἀπὸ τὴν καρέκλα ὅπου τὸν εἶχα κολλήσει καὶ δὲν τολμοῦσε ἀκόμα νὰ σηκωθῇ, ἔνα μαστροπὸ νὰ τοῦ κάνῃ Ἰσρά Κατήχηση ; Ἡ μήπως στήν ἐμιλία του, στὸν τόνο του, στὸ ὅρος του, ὑποπτεύθηκα ἕνα ἴχνος εἰλικρινείας ;... Δὲν ξέρω. Ξέρω μόνο πὼς ἐγὼ ὁ Πολύδωρος ρητόρευε ἔτσι, ἐγὼ αἰσθάνθηκα μιὰ ἐπιθυμία ἀκαταγέγκητῃ νὰ μιλήσω μαζί του, νὰ τὸν κάνω νὰ τοῦ μιλήσῃ, νὰ τοῦ ἀνοιχτῇ.

— Ἀσ' τα, Πολύδωρε. ἄσ' τα ! τὸν ἔκοφα τώρα πρὸ αὐστηρά. Αὐτὰ ποῦ λές εἶναι κολοκύθια καὶ μεῖς εἰ δυὸ πρέπει νὰ ἐξηγηθῶμε... σάν ἄντρες ! Ἐλα δὴ !... Ἀκολουθεῖ !..

Σηκώθηκε, εἶδα ὥπως πὼς φοβόταν ἀκόμα νὰ μακρολογήσῃ στὴν κάμαρα.

Γνέφοντας τότε τῆς Εὐανθίας, — ποῦ κι' αὐτὴ ἦταν ἀκόμα λίγο φοβισμένη, — εἶπα :

— Ἡ Διονυσία βάζῃ τὴν καλοσύνη νὰ τοῦ κάνῃ ἕναν καφέ. Ἀς κάνῃ κι' ἄλλον ἕνα γιὰ τὸν Πολύδωρο.

Ὡ, νὰ βλέπατε τὸ καταχαρούμενο ξεθάρρεμα τοῦ ἀνθρώπου ! Γέλασε, κορδώνηκε, χτύπησε τίς παλάμες του, εἶπε σὰ νοικοκύρης :

— Γλήγορα, Διονυσία ! Κάνε μας, νῆγες τὴν εὐχή τοῦ Θεοῦ, δυὸ καφέδες βαρεῖς-γλυκοὺς !... Ἐ, κύριε Σπάθη μου ; βαρὺ γλυκὸ τὸν πίνεις ;

Κι' ἀδίσταχτα μὲ ἀκολούθησε.

Ἐκλείσα τὴν πόρτα καὶ τεθνείξα μιὰ καρέκλα.

Ὁ κακόμοιρος περίμενε νὰ καθίσω πρῶτος ἐγὼ κι' ἔπειτα καθῆσε κι' αὐτός, δειλὰ πάντα, μὰ κἄπως πρὸ ἄνετα παρὰ στὸ διαδρόμο...

Ἀρχισα μὲ μιὰ μεγαλόπρεπη μούντζα.

— Νά, κουτανιέ ! τοῦ εἶπα. Σὲ εἶχα γιὰ πιὸ ξευγνο. Δὲν τὸ κατάλαβες λοιπὸν πὼς ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔκανα γιὰ νὰ μιλήσουμε εἰ δυὸ μας, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ τί θὰ ποῦμε ἡ Εὐανθία ;... Νά, κι' ἄλλῃ ! ποῦ στοχασθήκας πὼς θὰ μ' ἐνοίαζε μὲνα ἂν ἐρχόσουν ἐδῶ, εἴτε γιὰ τὴ Διονυσία, εἴτε γιὰ τὴν Εὐανθία. Βλάνα !..

Μὲ πίστεψε κι' ἡ χαρὶ ἔλαμψε πάλι στὸ μούτρο του, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ χρωματίζεται φυσικά.

— Τί μὲ θέλεις λοιπόν, ἀφέντη μου ; μὲ ρώτησε.

— Σὲ θέλω . . , νὰ μὲ πᾶς καὶ μένα σὲ καὶ νὴν τὴν ὁμορφὴ, στὸ ριζόκαστρο, ποὺ πῆγες καὶ τὸ Μίμη τὸν Καντινόπουλο. "Ε;

— Τὴ Μαριέττα ; ἔκαμε ὁ Πολύδωρος σιγὰ μὰ ζωνηρά.

Τὸ εἶπα, φαίνεται, μὲ τόση σοβαρότητα, ὥστε τὸ πίστεψε κι' αὐτό. Ἐπειτα δὲν ἦταν καὶ κανένα παράξενο. Καὶ στεφανωμένη νὰ τὴν εἶχα τὴν Εὐανθία, δὲν μπορούσα νὰ τῆς κάμω μιὰν ἀπιστίαν ;

— Δὲν ξέρω πῶς τὴ λένε . . . Μοῦ εἶπαν ὅμως πῶς εἶναι πλάσμα. Ἀλήθεια, μωρέ ; Ἀξίζει ;

— Σ' αὐτὸ δὲ σὲ γελίσκανε, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ποιὰ εἶναι ἡ πρώτη κοπέλλα τοῦ τόπου στὴν ὁμορφιά ; Ἡ Νταλιανοπούλα νὰ ποῦμε ; "Ε, ἡ Μαριέττα εἶναι ἡ δεύτερη ! Μοῦ κακοφαίνεται ὅμως πολὺ ποὺ δὲν μπόρῳ νὰ σὲ πῶ.

— Γιατί ;

— Γιατί εἶναι ἄρρωστη. Προχτὲς ἰσα-ἰσα τῆς φανερώθηκε ἀρρώστεια κακὴ. Πάει κι' αὐτὴ, ξεγραμμένη ! . . Κρίμας τὴν κοπέλλα ! Μὰ ποίος τῆς φταίει ; Τὸ κεφάλι της ! Ἀς μᾶκουμε μένα κι' ὅς μὴν ἔμπαζε στὸ σάιτι τῆς ὅποιον-ὅποιον.

— Δὲν πειράζει, νὰ μὲ πᾶς. Νι τὴν ἰδοῦ μονάχα, γιατί ὁ Μίμης μοῦ εἶπε πῶς τέτοιο κορμὶ δὲν τὸ εἶδε στὴ γῆ τῆς του' κι' εἶναι παρτέρκος . . .

— "Οχι !

— Ὅχι σοῦ δώσω πέντε δραχμές.

— Δέκα νὰ μοῦ δώσης, ἕκατό, δὲ σὲ πᾶω. Ἰσα ἰσα γιατί εἶναι τόσο ὁμορφὴ. Μπορεῖς νὰ μὴ βιασυχτῆς καὶ δὲ θέλω νὰ σὲ πᾶω στὸ λαϊμό μου. Ἐγὼ ἤμουν φίλος τοῦ συχωρεμένου τοῦ πατέρα σου, τὸ καταλαβαίνεις ; . . Ἄν θέλεις νὰ σοῦ φέρω σπῆτι, ἢ ὅπου ἄλλοδ' μοῦ πῆς, τὴν Κατίνα, μάλιστα ! Κι' ἡ Κατίνα εἶναι πολὺ ὁμορφὴ. Μόνο ποὺ εἶναι κακοντυμένη ἢ φτωχὴ. Μὰ τί σὲ πειράζουνε τὰ ρούχα ; Μήπως θὰ τὴ βγάλεις περίπαιτο ;

— Εὐχαριστῶ πολὺ Ἐγὼ τὴ Μαριέττα θέλω.

— Μοῦ κακοφαίνεται . . .

— Σοβαρά ; Δὲ θὰ μὲ πᾶς οὐτε νὰ τὴν ἰδοῦ ;

— Ποτέ ! Μαριέττα γιὰ μᾶς δὲν ὑπάρχει . . .

Ἄλλαξα ὅρος ἀπότομα :

— Μπράβο, Πολύδωρε ! Εἶσαι βλέπω κι' εὐσυνείδητος !

— Ἀμὴ τί ; ἔκαμε. Μὲ πῆρες γιὰ κανένα ἀπὸ καίνους ποὺ καταστρέφουνε τὸν κόσμον ; Πολύδωρε μὲ λένε μένα. Εἶμαι ἄνθρωπος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Θεοῦ. Κι' ἀνάνω κι' αὐτὴ τὴ δουλειά, τὴν κάνω γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας.

Τῇ στιγμῇ αὐτὴ μῆλκε ἡ Διονυσία μὲ τοὺς καφέδες. Κι' ἄμα ἔφυγε, τὸν ρώτησα :

— Γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας ἤρθες νὰ τῆς προτείνῃς κι' αὐτηνῆς δεύτερο ἀγαπητικό ;

— Σ' αὐτὸ δὲ φταίω, μοῦ ἀποκρίθηκε. Οὐτε ξέρω τί καὶ πῶς. Ἡ κυρία Ἀθηναῖα μ' ἔκραξε μιὰ μέρα καὶ μοῦ εἶπε, ἂν εἶχα κανένα καλὸ νὰ σπιτώσῃ τὴν ἀντιφά της. Καὶ πραγματικῶς, ἔχω ἔναν πολὺ καλὸ . . . Κι' ἡ μάννα τῆς πάλι . . .

— Καλὰ, τὸν ἔκοψα, κατάλαβα. Δὲ μοῦ λὲς τώρα, πῶς σοῦ ἤρθε σάνα ἡ ἰδέα νὰ πιάσῃς τέτοια δουλειά ; Πάει, μωρέ, σ' ἔναν ἄνθρωπο τῇ, ἐκκλησίας ; Νὰ φεύγῃς ἀπὸ τὸ ἱερὸ καὶ νίρχεισαι ἐδῶ ; Ἐσὺ μιὰ φορὰ φοροῦσες ράσα, ἦθελες νὰ γίνῃς παπάς, καὶ νὰ καταντήσῃς τέτοιος ; Αὐτὸ δὲν τὸ χῶρετ τὸ κεφάλι μου ! Πῶς, πῶς ἔγινε ;

— Εἰ, ὁ κόσμος ἔχει μυστήρια, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἄν ἤμουν ἄνθρωπος τῆς ἐκκλησίας, ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ, δὲν ἤξερα, δὲν ἔδλεπα τί γίνεται στὴν κοινωνία ; . . Ἀργῆσα, μὰ ἐπιτέλους κατάλαβα πῶς αὐτὸ εἶν' ἀναγκαῖο κακὸ. Νὰ λείψῃ, εἶπα, εἶναι ἀδύνατο. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Οὐτε νὰ παντρευτοῦνμποροῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οὔτε νὰ καλογερέφουν. Ψέμματα ; Τὸ κακὸ λοιπόν, εἶπα, πάντα θὰ γίνεται. Μιὰ ὁδηγία μόνο χρειαζόταν, μιὰ διευθύνση, γιὰ νὰ κἀνῃ ὅσο τὸ δυνατό λιγότερες καταστροφές. Κι' εἶπα, αὐτὴ τὴν ὁδηγία, αὐτὴ τὴ διευθύνση, νὰ τὴν ἀναλάβω ἐγώ. Στὸ μικρὸ μου κύκλο τοῦλάχιστο. Γιὰτί ὄχι ; Ἀφοῦ θὰ τὸ-κανα γιὰ καλὸ, ὁ Θεὸς θὰ μοῦ τὸ συγχωροῦσε.

Ἦταν, μὰ τὴν ἀλήθεια, κἀτι περισσότερο ἀπ' ὅ, τι περίμενα. Καὶ μιὰ στιγμὴ ποῦ ὁ παράξενος ἄνθρωπος ἐδίστασε νὰ προχωρήσῃ, τὸν ἐνθάρρυνα :

— Λέγε, λέγε ! . .

— Κι' ὅμως, ἐξακολούθησε, στὴν ἀρχὴ εἶχα τύψεις. «Μὴν κἀνω, ρωτιόμουν, τὴ μεγαλύτερη ἁμαρτία ; Μὴ θᾶμαι ἀσυγχώρητος στὸν αἰῶνα ; » Καὶ παρακαλοῦσα τὸ Θεό, τὸ Χριστό, τὴν Παναγία καὶ τὸν προστάτη μου τὸν Ἅγιο Ἰγνατίο, βοήθειά μας, νὰ μοῦ τὸ δείξουν μ' ἕνα σημάδι. Πραγματικῶς μιὰ νύχτα εἶδα στὸν ὕπνο μου τὸν Ἅγιο Ἰγνατίο . . . Δὲν ἦταν ὄνειρο, κύριε Δῆμο μου, ἦταν ὄραμα, ἦταν θαῦμα ! . . Παρουσιάστηκε μπροστὰ μου ἱλαρὸς καὶ μοῦ εἶπε : «Ἐξακολούθησε καὶ μὴ φοβάσαι ! Οἱ ἄλλοι καταστρέφου, ἐσὺ σώζεις ! » Ἐ, ἀπὸ τότες ἐξακολουθῶ χωρὶς τύψη. Κι' ἔχω μάλιστα τὴν πεποίθησιν πῶς ὄχι μόνο δὲ θὰ μὲ παιδέψῃ γι' αὐτὸ ὁ Θεός, παρὰ καὶ θὰ μάνταμείψῃ.

Μοῦ εἶπε ἀκόμα πολλὰ

Καθὼς τὸν ἀκουγα, μοῦ γεννήθηκε μιὰ ὑποψία : Μὴ ἦταν ἕνας ὑποκριτής, ἕνας θεομπαίχτης ; Μὴ δὲν ἐπίστευε σὲ τί-

ποτα κι' όπως υπηρετούσε στην εκκλησιά που βρέθηκε, για να κερδίσει λίγες δεκάρες, έτσι εύκολυνα και τους ανθρώπους στην πιο ταπεινή τους ανάγκη. που η ασυνειδησία του, η ασυναισθησία του, την αφομοίωνε με την πιο ύψηλη και πνευματική :

Και μου ήρθε να τοῦ τὸ πῶ. Ἀλλὰ καθὼς τὸν κοίταζα ἐκείνη τὴ στιγμή, τὸ κατάπια. Ὁ Πολύδωρος εἶχε στὴ φυσιογνωμία τὴν ἰδιαίτην ἔκφραση τοῦ θρησκοδόληπτου, τοῦ ἰδεόληπτου γενικά, πὺ στὴ θέρη τῆς ἐξομολόγησής του εἶχε γίναι πὺ ἔντονη. Ἔρτανα μόνον νὰ τὸν ἰδῆς ἐκείνη τὴ στιγμή γιὰ νὰ καταλάβεις πῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πίστευε ἀληθινὰ καὶ στὸ Θεό, καὶ στὸν ἅγιο Ἰγνάτιο, καὶ στὸν Παρθέισο καὶ στὴν Κόλαση. Ὅχι, δὲν ἦταν ὑποκριτής. Ἡ ὑποψία μου ἔφυγε. Κι' ἀντὶ νὰ τοῦ πῶ ἐκεῖνο πὺ συλλογίσθηκα, τὸν ρώτησα :

— Καὶ γιατί δὲν γίνεις παπῆς ; . . γιατί πέταξες τὰ ράσα ; Κούνησε τὸ κεφάλι του κι' ἔδειξέ μου τὸ φλιτζάνι του ὡς τὸν πᾶτο. Ἐπειτα μὲς εἶπε :

— Γιατί δὲν ἤμουν ἄξιος ! Ὁ παπῆς πρέπει νὰ εἶναι παπῆς. Κι' ἐγὼ εἶδα πῶς δὲν ἤμουν.

— Καὶ πῶς τὸ εἶδες αὐτό ;

— Πῶς νὰ τὸ ἰδῶ ; Ἀνθρώπος σὰρκα φορῶν καὶ τὸν κόσμον οἰκῶν, οὔτε τὴ σὰρκα μουμποροῦσα νὰ ποικαιμίσω, οὔτε στὰ οὐράνια νὰ ὑψωθῶ. Ἐκάνα ἁμαρτίες, μαγὰς ἁμαρτίες...

— Ἀν μετάνοιωνες ὅμως ;

— Μετάνοιωνα, ἐκλαίγα, νήστευα, μεταλάβαινα . . . καὶ τίς ξανάκανα ! Κι' ἦταν ἁμαρτίες πὺ μπορεῖ νὰ συγχωροῦνται σ' ἕνα λαϊκό, ὅχι ὅμως καὶ σ' ἕνα ἱερωμένο. Μιὰ, δύο, τρεῖς, δέκα . . . εἶδα κι' ἀπόειδα καὶ τὰ πέταξα. Ἔμεινα ὅμως στὴν ἐκκλησία. Ἐ, ἄλλο ψάλτης κι' ἄλλο παπῆς. Κι' ἐγὼ, βλέπεις, ἕνας ψάλτης εἶμαι, ἕνας ψάλτης λαϊκός.

Τὸν ξαναρώτησα :

— Κι' ἐκεῖνο τὸ δίσκο, κάθε Κυριακή, τί τὸν γυρίζεις ; . . Οἱ κακὲς γλώσσες λέγε πῶς τίς πεντάρες τίς βάζεις στὴν τσέπη σου.

Διαμαρτυρήθηκε μὲ τὴν ἀγανάκτηση τοῦ συκοφαντημένου :

— Ἐγὼ : ! Ἐγὼ : ! Ὅποιος τὸ λέει θὰ τιμωρηθῇ ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί κατηγορεῖ χωρὶς ἀπόδειξη. Νὰ πῶ στὴν κόλαση, ἂν ἔφαγα ποτὲ μιὰ πεντάρα τοῦ δίσκου ! Τίς περισσότερες φορές μαζώνω γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰγνάτιο. Ἐλα καμμιά μέρα νὰ ἰδῆς πῶς τὴν ἔχω αὐτὴ τὴν ἐκκλησοῦλα. Σὲν τὴν κούκλα ! Κι' ὅλα σχεδὸν τάχω κάνει μὲ τὸ δίσκο. Ἀλλοτες πάλι μαζώνω γιὰ καμμιά φτωχιά γυναῖκα πὺ ἔχει ἄρρωστο τὸ παιδί της, γιὰ κανένα φτωχὸ γέρο πὺ παθαίνει τῆς πείνας καὶ γτρέπαται νὰ ζητιανέψῃ, γιὰ καμμιά φτωχιά κοπέλλα πὺ τῆς λείπουν εἰκοσι δραχμές γιὰ νὰ κάμῃ τὸ κομμό της καὶ

δὲ θέλει νὰ πουληθῇ. Παντᾶρα δὲν κρατῶ ἐγώ ! οὔτε διλεπτο, οὔτε μονόλεπτο ! Καὶ γι' αἰμοιδὴ τοῦ κόπου μου, γιὰ τὶς βρисиές ἀκόμα καὶ τὶς κοροϊδίες ποὺ ἀκούω, ἔω τὴν ἰδέα πῶς κἀνὼ ἕνα καλὸ, μικρὸ, τιποτένιο καλὸ, μὰ ὅσο βγαίνει ἀπὸ τὸ χέρι μου.

... Κι' ἤρθε στιγμή, ποὺ ἀκούγοντας τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο νὰ μιλῇ ἔτσι, ἔχασα τὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος καὶ μοῦ φαινόταν πῶς ὅλ' αὐτὰ τὰ παράξενα καὶ τὰπίστευτα ἐβλεπα στὸν ὕπνο μου.

— ΚΑΛΕ, τί λέγατε τόση ὥρα ; μὲ ρώτησε ἡ Εὐανθία ἅμα ἔφυγε ὁ Πολύωρος.

— Τίποτ' ἀπολύτως ποὺ νὰ σ' ἐνδιαφέρῃ, τῆς ἀποκρίθηκα. Εἰν' ἕνας τύπος ποὺ τὸν ἔκανα γούστο. Οὔτε θύμισα πρωτότερ' ἀληθινά. Κι' ἐδῶ μπορεῖ ν' ἄρχεται ὅποτε θέλει. Γιὰ σένα δὲ φοβᾶμαι καὶ γιὰ τὴ Διονυσία δὲ μὲ μέλει. Ἀλήθεια ὅμως ἡ μητέρα σου θέλει νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ ;

— Ὅχι ἡ μητέρα μου, εἶπε μ' ἕνα μικρὸ στεναγμὸ ἡ Εὐανθία ἡ μητέρα τῆς ... Γλυκάθηκε, βλέπεις, καὶ τώρα δὲν τῆς φτάνει ὁ Φλαντίνης...

Καὶ μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Φλαντίνης, ποὺ φοβόταν πολὺ τὴ γυναῖκα του καὶ λίγο-λίγο χόρταινε τὴ μικρὴν του ἐρωμένη, εἶχε ἀραιοῦσι τελευταῖα τὶς νυκτερινὰς βίζιτάς του. Κατάντησε νὰ πηγαίνει μιὰ φορὰ σχεδὸν στίς δεκαπέντε μέρες. Ἔτσι ἡ μητέρα τῆς Διονυσίας ἄρχισε νὰ βρῖσκῃ πῶς ἡ κόρη τῆς «καθόταν» ἄδικα καὶ πῶς εἶχε ὅλο τὸν κειρὸ καὶ γιὰ δεῦτερο. Ἀλήθεια ὁ Φλαντίνης ἐπλήρωνε τακτικὰ ὅσα εἶχε ὑποσχεθεῖ. σὰ νὰ πῆγαινε καθεμέρα. Ἀλλὰ τί μὲ τοῦτο ; ἡ μικρούλα δὲν μποροῦσε νὰ βρῇ ἄλλον ἕνα καὶ ν' ἀχῇ τὰ διπλά ... ἡ μητέρα τῆς :

Μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴ συμφώνησε κι' ἡ κυρά Ἀθηναΐδα. Οὔτε τὸ κορίτσι δηλαδὴ θῆχανε τίποτα, οὔτε ὁ Φλαντίνης. Μὰ τὸ σπουδιώτερο ἦταν ποὺ συμφώνησε ὕστερα κι' ἡ ἰδία ἡ Διονυσία.

Τί τάχα ; Ἐπρεπε νὰ κάθεται σκλαδωμένη, γιὰ νὰ πηγαίνει ὁ γέρος τῆς δυὸ φορές τὸ μῆνα καὶ νὰ μένῃ μαζὶ τῆς μόλις μιὰν ὥρα, μὲ ταῦτι στὴν πόρτα, ἀπὸ τὸ φόβο του μὴν ἀκούγῃ τὴ γυναῖκα του νὰ χτυπᾷ καὶ νὰ τὸν γυρεύῃ ; Ἀ, μὰ δὲν ἦταν δουλειὰ αὐτὴ ! Ἔτσι ἡ Διονυσία δειχνόταν ὀλοπρόθυμη τώρα νὰ κάμῃ ἐκεῖνο ποὺ ἡ Εὐανθία δὲν θὰ τῷκανε, μοῦ φαίνεται, ποτέ : νὰ γελάσῃ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὴ διατηροῦσε γιὰ νὰ τὴν ἔχῃ μονάχος του καὶ νὰ τοῦ δώσῃ σάντροφο χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ. Ποῦ θὰ πῇ πῶς διαφέρει κοκόττα ἀπὸ

κοκόττα κι' άτιμη από άτιμη' ή πώς άν ήταν μιá τίμια κοκόττα ή Εθανθία, όπως είπα τότε της μητέρας μου, δέν ήταν όμως κι' ή Διονυσία . . .

Τόν Πολύδωρο οι γυναίκες τόν ήξεραν από καιρό. Κατά τύχη, ή Μπονίκαινα τόν απάντησε μιá μέρα στο δρόμο και τουγενεφε νά περάση από τό σπίτι της. Έκείνος έχάρηκε πολύ νομίζοντας πώς επρόκειτο για τήν Εθανθία . . . Απογοητεύθηκε όμως όταν πήγε και τοδ είπαν πώς ήθελαν ένα «χριστιανό» γιό τή Διονυσία. "Ε, δέν ήταν και σπουδαίο πράγμα ή μικρούλα! Νάταν τοδλάχιστο κορίτσι . . . Όπως-δήποτε τοδς υποσχέθηκε νά φροντίση. Και πραγματικώς, δυσερ' από λίγες μέρες ξαναπήγε και τοδς είπε πώς βρήκε έναν καλό πού ήθελε μιá μικρή μαϊτρέσσα. Αλλά φυσικά τήν ήθελε μονάχος του. Κι' ήταν ανάγκη νά διώξουν τόν Φλαντίνη κι' άς τοδ γύρευαν επιτέλους τοδ καινούργιου, πού ήταν πιό πλούσιος, τά διπλά.

Οι γυναίκες δέν είπαν ούτε ναι ούτε όχι. Θά βλέπανε. Κι' άμα έφυγε ό Πολύδωρος, άρχισαν νά τά συζητοδ.

Πρώτα-πρώτα, δέν έδλεπαν τήν ανάγκη νά διώξουν το Φλαντίνη. Τι τοδς έκανε ό άνθρωπος; και με ποιá πρόφαση θά τοδλεγαν νά μη ξαναπάη; "Επειτα δέν είδαν ούτε τήν ανάγκη νά χάσουν τόν καινούργιο. Μπορούσαν εξαίρετα νά τοδ κρύψουν πώς ή Διονυσία είχε κι' άλλον και νά τόν αφήσουν νά πιστεύη πώς θάταν μονάχος του. Τό καλύτερο μάλιστα θάταν νά τοδ κρύψουν όλωθιδόλου τίς σχέσεις της Διονυσίας με το Φλαντίνη, νά τοδ τήν παρουσιάζουν για κορίτσι και νά τοδ γυρέψουν νά της κάμη κι' αυτός ένα κομμό, — πάντα τό κομμό, πατροπαράδοτο σε τέτοιου είδους παντρολογηματα, — και νά της βάλη στίν Τράπεζα, έκατό τάλλαρα.

"Ετσι έφτασαν οι γυναίκες στο συμπέρασμα πώς ήταν ευκολότατο νά πουλήσουν δυδ φορές τή μικρή Διονυσία. Φτάνει νάμπαινε στη συνομοσία τους ό Πολύδωρος και νά μήν είχε πη στον «καλό» του πώς ή μικρή πού τοδ πρότεινε ήταν κιόλα σπιτωμένη. Κι' ίσα-ίσα σήμερα πού ξαναπήγε για νά πάρη απάντηση ό Πολύδωρος, αυτά έτοιμαζόνταν νά τοδ πουν. Αλλά δέν πρόφτασαν. Από τό παράθυρο, ή Διονυσία με είχε ιδει. Και μόλις μάκουσε ό κακομοίρης εκείνος, πού ήξερε καλά πώς δέν τόν έχώνευα, φοδήθηκε και τσακίστηκε νά φύγη. Αλλά κι' αυτός δέν επρόφτασε. Τόν τσάκωσα, καθώς είδαμε, στη σκάλα.

Δέν μπόρεσα νά κρύψω τή χαρά μου, όταν άκουσα όλη αυτή τή πλεκτάνη από τό στόμα της μαϊτρέσσας μου. Κι' αυτή άπόρησε πολύ.

— Τί έπαθες; με ρήτησε.

— Μ' αυτό θά δοκιμάσω τόν Πολύδωρο! της αποκρί-

θηκα. Σά παρακαλώ πολύ νά τόν προτρέψης και σύ. Νά τοῦ ὑποσχέθῃτε πῶς θά τοῦ δώσετε τά μισά. Θέλω νά ἰδῶ τί θά κάμῃ.

Ἄλλά μέ τήν ἐξηγήσή μου, ἡ Εὐανθία ἀπόρησε περισσότερο.

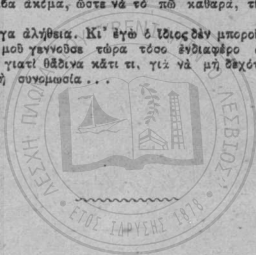
— Καί τί σά νοιάζει εἰςάνα τί θά κάμῃ ὁ Πολύδωρος ;
μοῦ εἶπε.

— Αὐτό, Εὐανθία μου, τῆς ἀποκρίθηκα, εἶναι δική μου δουλειά. Εἶναι κάτι ποῦ κι' ἂν ἤθελα νά σοῦ τό ἐξηγήσω, δέν θά μπορούσα.

— Δέν θά τό καταλάβαινα δηλαδή ;

— Ὅχι, ὄχι ! Ἐοῦ ὅλα μπορείς νά τά καταλάβῃς Ἐγώ δέν κατάλαβα ἀκόμα, ὥστε νά τό πῶ καθαρά, τί συμβαίνει μέσα μου.

Τῆς εἶπεγα ἀλήθεια. Κι' ἐγώ ὁ ἴδιος δέν μπορούσα νά ἐξηγήσω γιατί μοῦ γεννεόσε τώρα τόσο ἐνδιαφέρο ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος και γιατί θάδινα κάτι τι, γιὰ νά μὴ δεχόταν νά μπῇ σ' ἐκείνη τῇ συνομιλία . . .

Ε΄.

ΕΚΕΙΝΕΣ τις ημέρες, άξαφνα, ξαναγύρισα δλος στα παρασμένα.

Τά είχα ξεχάσει όλα, ή τουλάχιστο προσπαθούσα νά τά ξεχνώ. Και τήν Άγγέλα άκόμα. Μοῦ έκανε τόσο κακό νά συλλογιέμαι πώς από τή γλυκιιά εκείνη γυναίκα, δώδεκα χρόνια παθιμένη, ποῦ τόσο τήν είχ' αγαπήσει στη ζωή μου, — τήν πρώτη και τή μόνη ποῦ είχ' αγαπήσει — δέν έμειναν τώρα παρά μιá χούφτα άσπρα κόκκαλα σ' έναν τάφο!...

Άλλά καινο τό άπόγεμα, δέν ξέρω κι' εγώ πώς, ό διευθυντής μου, στη Δέσχη ποῦ καθόμαστα παράμερα οι δυό μας, μ' έκαμε νά τοῦ διηγηθῶ τήν παλιά μου Ιστορία. Άκρας μέσες τήν ήξερα, όπως πολλοί συντοπίτες μου. Μά ήθελα νά τήν άκούσω κι' από τό στόμα μου, περίτερος νά μάθω ποιá απ' όσα έλεγαν ήταν ψέμματα και ποιá ήταν αλήθεια.

Απάνω από δυό ώρες εκράτησε ή διήγησή μου. Κι' ύστερα, μέ μιá αγανίκτηση ποῦ μοῦ έκαμε μεγάλη εντύπωση, ό διευθυντής μου χτύπησε μέ τό γρόθο του τό τραπέζι και φώναξε :

— Α. μά έπρεπε νά εκδικηθῆς !

— Ποιόν απ' όλους : φιθύρια.

— Τόν Δαλήρη ! Προπάντων αὐτόν τόν άποτρόπαιο Δαλήρη ! Δέν έκαμες καλά νά τόν αφήσεις έτσι. Η Ιστορία σου χωρίς τήν εκδίκηση μένει άσυμπλήρωτη. Κι' ή ζωή σου μπορῶ νά πῶ, όσα χρόνια κι' αν εἶναι νά ζήσης. Έσένα, φίλε μου, σοῦ συνέβησαν πράγματα, ποῦ άμφιβάλλω αν τά υπέστη άλλος άνθρωπος στον νόσο. Κι' ό σκοπός τῆς ζωῆς σου, από τότε, ένας έπρεπε νάταν : νά εκδικηθῆς ! Ποῖν παθίνης, νά εκδικηθῆς. Ή νά εκδικηθῆς και νά παθίνης !

Τά ζωηρά αὐτά λόγια μ' έδωσαν ένα μεγάλο κλονισμό. Κανένας ποτέ δέν μοῦ είχε μιλήσει έτσι. Κι' από τή στιγμή εκείνη άρχισα νά συλλογιέμαι σοβαρά μήπως πραγματικῶς δέν έκαμα καλά νά μήν εκδικηθῶ, — τό θίνατο τῆς Άγγέλας μου τουλάχιστο, — και μήπως από μιá νωθρότητα, από μιá δειλία, είχ' αφήσει τήν Ιστορία μου και τή ζωή μου άσυμπλήρωτη.

Έτσι ξαναγύρισα στα παρασμένα. Ξαναθυμούμεν τα φο-

θερὰ ἐκείνα περιστατικά πού δηλητηρίασαν τὴ ζωὴ μου. Σχινάδλεπα τοὺς ἐχθροὺς μου, τοὺς διώκτες μου, ὅλους ἐκείνους πού μοῦ ἔκαναν κακό, ἀπὸ τὸν Πέτρο τὸν Μαρμεύρη ὡς τὸν Περικλῆ τὸν Γαρίμπα, κι' ἀπὸ τὸν Κώστα τὸν Δαλέρη ὡς τὸν λοχαγὸ Γιαννηκόπουλο. Καὶ ρωτιόμουν μὲ τί τρόπο θά μπορούσα τότε νὰ τοὺς ἐκδικηθῶ, τὸν Δαλέρη πρὸ πάντων, τὸν ἐχθρό μου τὸν μεγάλο, τὸν θανάσιμο...

Ὁ διευθυντὴς μου, μὲ μιὰ ἔξαψη πού πρώτη φορά τὴν ἔδλεπα σ' αὐτόν, —γιατ' ἦταν γαλήνιος ἄνθρωπος, ἀπαθὴς, — μοῦ εἶχε παῖ : «Νὰ ἐκδικηθῇς καὶ νὰ πεθάνῃς». Καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια, μόνο ἀποφασίζοντας τὴ ζωὴ μου, μπορούσα νὰ ἐκδικηθῶ ἕναν ἄνθρωπο σὰν τὸ Δαλέρη ἢ καὶ σὰν τὸν Μαρμεύρη. Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ πῶ κι' ἐγώ : «ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων». Γιατί τί μπορούσα νὰ τοὺς κάμω χωρὶς νὰ μὲ πιάνῃ ὁ νόμος ; Τὸ Δαλέρη τὴν ἔδρισα μιὰ φορά ἀπὸ πῶς του, μιλώντας σὲ τρίτο, κι' πῆγα φυλακὴ. Φαντάσου ἂν τὸν ἔδριξα κατὰ πρόσωπο, ἂν τοῦ ἔφτυνα ἕνα «ἄτ με», ὅπως μοῦ ἤρθε τόσες φορές ! Τὸ ἴδιο θά πῆγαινα φυλακὴ ἂν τὸν περνοῦσα στὶς ἐφημερίδες ἢ ἂν ἔδραζα ἕνα φυλλάδιο ἐναντίῳ του.

Θὰ ἦμουν συκοφάντης καὶ λιβελλογράφος.

Οὐτε νὰ τὸν βλάψω ἀλλοιῶτικα θά μπορούσα, στὶς δουλειές του, στὶς ὑποθέσεις του, γιατί, μικρὸς ἄνθρωπος ἐγώ, δὲν εἶχα καμιὰ ἰσχὺ. Ἴσως θά πάθινε κἄτι χωρὶς νὰ πάθω κι' ἐγώ, ἂν τὸν ραδιουργοῦσα στὰ σκοτεινά, ἂν τοῦ ἔσκαβα λαγούμια, ἂν τοῦ ἔστηνα παγίδες. Κι' ὁ μικρότερος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ βλάψῃ ἔτσι καὶ τὸν μεγαλύτερο, φτάνει νὰ εἶναι λιγάκι ἐφευρετικὸς, νὰ τὸ βάλῃ στὸ νοῦ του καὶ νὰ τὸ κάμῃ δουλειά. Ἀλλὰ ἐγώ δὲν τὸ καταδεχόμουν ! Αὐτὰ τὰ ἄτιμα ὅπλα τᾶφινά στὸν ἴδιο τὸν Δαλέρη καὶ στοὺς δικούς του. Ἐνα μόνο ὅπλο μπορούσα νὰ πῶ ἐγώ : ἕνα πιστόλι ἢ ἕνα μαχαίρι ἀληθινό, νὰ τὸν σκοτώσω μέρα μεσημέρι κι' ἄς μ' ἔκαναν κομμάτια, ἢ ἄς μ' ἔστελναν στὴν καρμανιόλα.

Τὸ συλλογίσθηκα ποτὲ αὐτό :

Ναί. Ὅλα τὰ συλλογίζεται ὁ ἄνθρωπος στὴν ψυχικὴ του τρικυμία, ἀκόμα κι' ἐκείνα πού δὲν θά τᾶκανε ποτὲ, ἀκόμα καὶ κείνα πού τὴν ἴδια στιγμὴ τὸν κάνουν νὰ ντρέπεται γιατί τὰ συλλογίσθηκε...

Ἀπ' αὐτὰ ἦταν γιὰ μένα μιὰ τέτοια ἐκδίκηση. Ντραπέ-μουν τὸν ἑαυτό μου κάθε φορά πού μοῦ ἐρχόταν στὸ νοῦ. Δὲν ἔθελα νὰ σκοτώσω ἄνθρωπο, ὅσο κακό κι' ἂν μοῦ ἔκανε. Τὸ ἔδρισα πολύ. Κι' ἐπιτέλους δὲν ἦμουν ἀπὸ κείνους πού σκοτώνουν.

Ἔτσι εἰ ἐχθροὶ μου ἔμειναν ἀτιμώρητοι ἀπὸ μένα. Καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ ἐνόμιζα πῶς εἶχα κάμει πολὺ καλὰ νὰ μὴ

τοὺς ἐκδικηθῶ, νὰ τοὺς περιφρονήσω ὅπως τῶλεγα. Κι' ὄχι μόνο τύφη καμμιὰ δὲν αἰσθινόμουν γι' αὐτό, παρὰ καὶ καμάρωνα, περηφανεύομουν.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ὁμιλία ἐκαίνη μὲ τὸν διευθυντὴ μου, ποὺ μοῦ ἔβουσε καὶ μοῦ μάτωσε πληγὰς σγαδὸν κλεισμένας, ἀρχίσε ἡ τύφη. ἡ ματάνοια, ἡ ἀμφισβολία : "Ἐκαμα καλά ; Μὴν ἦταν χρέος μου νὰ ἐκδικηθῶ ; Κι' ἂν τὸ συλλογιζόμουν τότε σο-θαρά, ἂν τὸ ἀναγνώριζα, δὲν θὰ μπορούσα νὰ βρῶ ἕναν τρόπο γιὰ νὰ πέρω τὴν ἐκδίκησή μου, γιὰ νὰ θριπαδεύσω, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ μοῦ πῆ κανεὶς τίποτα ;

Καὶ μιὰ ἄλλη σκέψη μὲ βασάνιζε :

Μήπως ἦταν ἀκόμα καιρὸς ;

Γιατὶ ὄχι :

Ἀλήθεια εἶχαν περάσει δώδεκα χρόνια. Μὰ ὁ Δαλέρης ζῶσε, Μέγας καὶ πολὺς, εἴτε στὸ ἕνα κόμμα εἴτε στὸ ἄλλο, πότε γινόταν ὑπουργὸς καὶ πότε πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ζοῦσε κι' ὁ Μαρμούρης ποὺ εἶχε γίναι πλωτάρχης· κι' ἐπειδὴ ὁ θειὸς του, ὁ βουλευτὴς, εἶχε πεθ-ναί, ἔλαγαν ἰσα-ἰσα καίνας τίς ἡμέρες πὺς θὰ ἐρχόταν στὸν τόπο νὰ πολιταυθῇ. Νὰ περί-σταση γιὰ ἐκδίκησιν. . .

Μόνο γιὰ τὸ Γαρίμπεκ δὲν εἶχα εἰδῆσιν. Ἀλλὰ τί μ' ἐνοιαζε γι' αὐτόν τὸν ἐπιτόνιο ! Ἄμα εἶχα ἕνα Δαλέρη κι' ἕνα Μαρμούρη σ' ὅλη τους τὴν ἀκμὴ καὶ τὴ δόξα, μοῦ ἔφθινε.

Νὰ τοὺς ἐκδικούμουν τώρα μ' ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο, ἄξιο τοῦ Δήμου Σπάρτη : Νὰ τῶκανν στὸ ἔξῃ σκοπὸ τῆς ζωῆς μου ; Καὶ νὰ συμπλήρωνα μὲ τὴν ὥραια, τὴ δικία, τὴν ἀγία ἐκδίκησιν τὴν ἱστορία μου :

Αὐτὰ συλλογιζόμουν γυρισμένος ὅλος στὰ παρασμένα. Καὶ αἰσθινόμουν μιὰ πῆσιν στὴν καρδιά, ἕνα βίρος ποὺ ἔτσι ἢ ἄλλοιως ἔπρεπε νὰ φύγῃ.

Δὲν ἦμουν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀποστρεφόταν ἀπὸ παιδί τὴν ἐκδίκησιν, ποὺ τὴ θεωροῦσε πρῶτον τιπαινὸ, κατώτερό του, καὶ ποὺ περιφρονοῦσε τοὺς ἐχθρούς του ;

Τόσο πολὺ εἶχα ἀλλάξει :

Δὲν ἀναγνώριζα τὸν ἑαυτὸ μου ! . .

ΤΟ δειλινὸ ἐκεῖνο ἦμουν στὴν κάμαρα τῆς Εὐανθίας, —γρίλ-λινες γυρτές, καντήλι ἀναμμένο, φῶς μέτριο γλυκὸ, —καὶ καταγινόμεν, ἀνόρεκτος γιὰ κάθε τι ἄλλο. σ' ἐκεῖνο ποὺ τὸ λέγαμε γελώντας «γλυπτική», νὰ δίνω δηλαδὴ στὴν Εὐανθία πλαστικὰς στάσεις καὶ νὰ θαυμάζω τὸ κορμί της ποὺ ἦταν ἀληθινὰ ἕνα ζωντανὸ ἔγαλμα. Ὅταν δὲν εἶχα ὁραξὴ ἐγὼ, δὲν εἶχε οὔτε ἡ Εὐανθία. Ἀπὸ μικρὴ ἦταν συνηθισμένη νὰ κανονί-ῃ τίς ὁρμές της καὶ νὰ εἶναι πάντα ὑποταχτική, ὁρ-

γανο κουργισμένο ἢ ξεκούρδιστο κατὰ τὴν περιστάση, σὰ χέ-
ρια ἐκείνου ποῦ τὴν πλήρωνε. Ἔτσι καὶ τώρα, χωρὶς καμμιὰ
ἐρωτική ἀνυπομονησία, χωρὶς καμμιὰ δυσφορία, ἐπιτρνε ἢ
καίμενη κάθε στάση ποῦ τῆς ἔλεγα, καθόταν σ' αὐτὴν ὅσο
ἤθελα, τὴν ἄλλαζε μὲ τὴν πιὸ συμπαθητική προθυμία, καὶ
συγχρόνως μοῦ μιλοῦσε ἢ καλύτερα· μοῦ ἀπαντοῦσε σ' ὅ,τι
τὴ ρώταγα.

Μιά στιγμὴ, ἐνῶ στεκόταν μπροστά μου ὀρθή, — ἐγὼ καθί-
στός στὸ κρεβάτι, — μὲ τὸ ἓνα τῆς γόνατο τασκισμένο ἀπάνω
σὲ μιὰ καρέκλα, μὲ τὰ μπράτσα κολουῖρα γύρω στὸ κεφάλι
καὶ μὲ τὸ στήθος πεταμένο μπροστά, — τὴ ρώτησα :

— Τί γίνεται κείνος ὁ Πολύδωρος ;

— Δὲν ξαναφάνηκε ἀπὸ προχθές, μοῦ ἀποκρίθηκε.

— Ὡστε δὲν ξέρουμε τίποτ' ἀκόμα ;

— Τίποτα !

— Εἶμαι περίεργος . . .

— Κι' ἐγώ.

Ἐξακολούθησαμε κάμποσὴ ὥρα τὴν ἀθῶα μας διασκέδαση
καὶ τὴν ἀσημάντη κατόπι ὁμιλία μας. Ἐγὼ εἶχα ξεχάσει πιά
τὸν Πολύδωρο κι' εἶχα ἀρχίσει νὰ θυμοῦμαι ἄλλα πράγματα . .
Μὰ κάποια στάση τῆς Εὐανθίας, ὅχι τόσο ἀγνὴ καλλιτε-
χνική, — μιὰ στάση ποῦ ἔδειχνε περισσότερο γυναῖκα παρὰ
ἄγαλμα, — μ' ἔκαμε νὰ θέλω νὰ τὴν ἀγκαλιάσω. Κι' ἤμουν
ἔτοιμος, ὅταν ἄξαφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ διάδρομο κἄτι
δυνατὲς φωνές :

— Ἀ, μπά, μπά, μπά, μπά ! . . Ποτὲ ὅσο ζῶ ! . .

— Ὁ Πολύδωρος ! φώναξε ἡ Εὐανθία.

— Ἀ ! καὶ θὰ τοῦ λένε γιὰ τὴ δουλειά ! . . Πάμε ! . .

Ἀρπαξα τὴν Εὐανθία ἀπὸ τὸ χέρι καὶ πεταχθήκαμε ἔξω.
Πραγματικῶς, ἐκεῖ στὸ διάδρομο ἦταν μαζωμένες ὅλες οἱ
γυναῖκες — οἱ δύο μαννάδες δηλαδὴ κι' ἡ Διονυσία, — κι' ὁ Πο-
λύδωρος στὴ μέση τους, ὀρθός, ἑξαγερμένος. μὲ τὰ χέρια
ψηλά, ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζη, νὰρνιέται. νὰ διαμαρτύ-
ρεται :

— Ἀ, μπά, μπά, μπά ! Ὅχι ! . . Αὐτὰ εἶναι ἄτιμα πρᾶ-
ματα ! . . Ὁ Πολύδωρος δὲν τὰ κάνει ! . . Νὰ βρῆτε ἄλλον
νὰ σᾶς ὑπηρετήσῃ. Φεύγω !

— Τί συμβαίνει ; ρώτησα. Τί φωνάζεις, μωρό ;

— Ἀ, νὰ κι' ὁ κύριος Δῆμος ! φώναξε ὁ Πολύδωρος ἅμα
μὲ εἶδε. Ἀς μᾶς κρίνῃ αὐτός ! . . Πέστε τοῦ τα καὶ νὰκού-
σετε τί θὰ σᾶς πῇ.

— Τί ; εἶπα ἐγώ, Γιὰ τὴ Διονυσία ; Τὰ ξέρω ὅλα. Μοῦ
τὰ εἶπε ἡ Εὐανθία.

— Μὰ ξέρεις τί θέλουν αὐτὲς οἱ κυρίες ; μὲ ρώτησε ὁ
Πολύδωρος.

— Ξέρω, σοῦ λέω. Κ' ἔλα τώρα, ἄφησε κατὰ μέρος τίς φευτοφιλοτιμίες καὶ πῆγαινε νὰ φέρῃς τὸν ἄνθρωπό σου νὰ ἰδῇ τὸ κορίτσι καὶ νὰ τελειώσουμε.

— Ποιὸ κορίτσι; ἔκαμε ὁ Πολύδωρος κατὰπληκτος ποῦ μᾶκουγε νὰ μιλᾷ ἔτσι.

— Τῇ Διονυσίᾳ! ἀποκρίθηκα. Μάλιστα, ἡ Διονυσία εἶναι κορίτσι. Κι' ἂν δὲν εἶναι, ἐμεῖς γιὰ κορίτσι θὰ τὴν περᾶσουμε. Τὸ κατάλαβες;

— Τί ἔκαμε λέει; . .

— Οὐ, καίμενε Πολύδωρε, τί μίζερὸς ποῦ εἶσαι! . . Σοβαρὰ σοῦ μιλῶ, ἄς τα τώρα αὐτά. . . Ἡ Διονυσία ἔχει ἀνάγκη. Κι' ἂν θέλῃς νὰ κάνῃς ἕνα καλὸ, — ἀληθινὸ καλὸ αὐτῇ τῇ φορᾷ, ὅχι σὰν ἐκείνα ποῦ κάνεις, — πρέπει νὰκούῃς ὅ,τι σοῦ λένε.

Οἱ γυναῖκες τὸ πρίσταναν πῶς ὑπερασπιζόμουν τὴν ὑπόθεσίν τους, ἔτσι ἀπὸ καλοσύνη μου, ἀπὸ φιλανθρωπία, — κι εἶχαν μιὰ χαρὰ! Ὁ Πολύδωρος ὅμως, ποῦ κι αὐτὸς τὸ εἶχε πιστέψει, φαινόταν καταστανοχωρημένος. Κι' ἐγὼ ἀκόμα; . .

— Μὰ δὲν μπορῶ . . . μурμουρίζε. Δὲν εἶναι πράματα αὐτά. . .

Προσπάθησα τότε νὰ τοῦ ἐξηγήσω, νὰ τοῦ δείξω πόσο εὐκολο ἦταν τὸ ψέμμα καὶ πόσο δίκιο, νὰ τὸν πείσω.

Ἀνέμεσα στ' ἄλλα τοῦ εἶπα πῶς ἡ ἰδέα εἶναι τὸ πᾶν, πῶς γιὰ μιὰ ἰδέα πληρώνει κανεὶς πολλὰ καὶ πῶς ἅμα ἔλαγε τοῦ ἀνθρώπου του πῶς ἡ Διονυσία δὲν εἶχε γνωρίσει ἄντρα, ἐκεῖνος θὰ τὸ πρίστανε, θὰ εἶχε τὴν ἰδέα καὶ θάταν τὸ ἴδιο.

— Ἐκτός ἂν τοῦ εἶπες πᾶ πῶς ἔχει τὸ Φλαντίνη, εἶπε τότε ἡ Εὐανθία.

— Ὅχι, ἀποκρίθηκα ὁ Πολύδωρος. Δὲν τοῦ εἶπα ἀκόμα τίποτα. Ἀμα ἰδῇ ὅμως τῇ Διονυσίᾳ καὶ τοῦ ἄρεισι, θὰ τοῦ τὸ πῶ.

— Ὅχι! ἀφοῦ δὲν τοῦ τόπες, δὲν θὰ τοῦ τὸ πῆς.

— Ναί! Θι τοῦ τὸ πῶ!

Ἀδύνατο τελοςπάντων νὰ πεισθῇ μὲ τὰ λόγια ὁ Πολύδωρος. Καὶ τότε ἀναγκαστήκαμε ν' ἄρθουμε στὰ ἔργα.

— Ἀκουσε, Πολύδωρε, κακοκέφαλε! τοῦ εἶπα. Οἱ κυρίες εἶναι σύμφωνα. Ἀπ' ὅ,τι δώση γιὰ πρεϊκιὸ ὁ ἄνθρωπός σου, τὸ ἕνα τέταρτο θὰ τὸ πάρῃς ἐσὺ.

— Ὅχι, ἔγναψε μὲ τὸ κασάκι ὁ Πολύδωρος.

— Τὰ μισά! ἐπρότεινε ἡ Εὐανθία.

— Γιὰ εὖλο τὸν κόσμο! ἀποκρίθηκα ὁ Πολύδωρος. Χάρισμα σὰς!

— Βρὰ βλάκα! τοῦ φώναξα Ἔτσι κλωτοῖς ἐσὺ πανήντα τὰλλα; Γιὰ συλλογίσου μονάχα τί θ' ἔκανες μ' αὐτά στὸν Ἅγιο Ἰγνάτιο. . .

— Μὰ ἄτιμα χρήματα δὲ στολίζω ἐγὼ τὴν ἐκκλησίᾳ μου ! ἀποκρίθηκε ὁ Πολύδωρος. Ἐλαῖον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπα-
νάτω τὴν κεφαλὴν μου . . . Καρδίαν καθαρὰν θέλει ὁ Θεός!..

Ἡ δοκιμὴ εἶχε ταλειώσει. Μ' ἀνύποπτος ὁ Πολύδωρος ἄρ-
χισε πάλι τὴν Ἰσρά του Κατήχηση. Ἦθελε νὰ μᾶς νουθε-
τήσῃ, νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ἀτιμία καὶ τὴν ἁμαρτία
ποῦ σχεδιάζαμε . . .

Τὸν ἔκοφα μ' ἓναν ἀλαλαγμὸ τόσο δυνατὸ, τόσο ξαφνικὸ,
ὥστε ὁ κακόμοιρος ἐτρόμαξε.

Μὰ ἡ παράξενη χαρὰ μου ἦταν ἀκράτητη πιά. Κι' ἐκεῖ,
στὸ διάδρομο τῆς Μπονίκαινας, μπροστὰ σ' ὅλες ἐκεῖνες τίς
γυναῖκες, σηκώνοντας χέρια καὶ φωνή, σὰ γιὰ νὰ μᾶκουγε
κι' ὅλος ὁ κόσμος, ἐφώναξα :

— Μαστροπέ, εἶσαι τίμιος ! . . Εἶσαι πὺ τίμιος ἐσὺ, μα-
στροπέ. ἀπὸ τὸν Δαλέρη τὸν ὑπουργό κι' ἀπὸ τὸν Μαρμούρη
τὸν πλωτάρχη, ποῦ ἐρχεται μεθ' αὐτοῦ ἐδῶ νὰ τὸν βγάλαις βου-
λευτή σας!

Εἶχα ἐκδικηθεῖ.

Τὸ βάρος μου ἔφυγε ἀπ' τὰ στήθη.

Ξαναγνώρισα τὸν ἑαυτὸ μου.

ΩΣ ἐδῶ.

Ἡ κατοπινὴ μου ζωὴ δὲν ἐνδιαφέρει κανένα, —οὔτε μίνα
τὸν ἴδιο.

Δὲν ἐστάθηνκα, δὲν εἶμαι παρὰ ἓνας κοινὸς κι' ἀσήμαντος
ἀνθρωπάκος. Μόνο σὰν ξαναγυρίζω στὰ μακρινὰ ἐκεῖνα πε-
ρασμένα, αἰσιλάνουμαι, μαζὶ μὲ τὸν πόνο, καὶ κάποια ἀνθρώπινη
περηφάνεια. Γι' αὐτὸ κάθησα καὶ τ' ἔγραφα σήμερα ποῦ εἶμαι
γέρος ἐξηντάρης. Ὁ Δαλέρης πέθανε ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια.
Πρόπερσι πέθανε κι' ὁ Μαρμούρης. Δὲ φοβᾶμαι νὰ μὲ ξανα-
βάλλουν στὴ φυλακή.

ΤΕΛΟΣ